

ЗБОРНИК
ДОКУМЕНАТА И ПОДАТАКА
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

ТОМ
IV
КЊИГА 17

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР

Бошко Шилеговић, Велимир Стојнић, Илија
Дошен, Фабијан Трго, пуковник, Милорад Па-
вловић, потпуковник, Радонир Петковић, мајор,
Душан Гвозденовић, капетан I класе

Одговорни уредник
Фабијан Трго, пуковник

ИЗДАЈЕ
ВОЈНОИСТОРИСКИ ИНСТИТУТ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ НАРОДНЕ АРМИЈЕ

ВОЈНОИСТОРИСКИ ИНСТИТУТ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ НАРОДНЕ АРМИЈЕ

ЗБОРНИК

ДОКУМЕНАТА И ПОДАТАКА
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

ТОМ
IV

КЊИГА 17

БОРБЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ 1943 ГОД.

БЕОГРАД
1956

БОРБЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ 1943

СЕПТЕМБАР

I

ДОКУМЕНТА ЈЕДИНИЦА НАРОДНООСЛО-
БОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ
ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ

БР. 1

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 1 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ БРИГАДЕ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ПЉЕВЉА — КАЛИНОВИК И НАРЕЂЕЊЕ ЗА ДЕЈСТВА ЈЕДИНИЦА¹

ШТАБ

II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Стр. Пов. Бр. 43

1 септембра 1943 године

ШТАБУ IV ПРОЛ. БРИГАДЕ

I. Подаци о непријатељу

Досадашњи прикупљени подаци о непријатељу, нарочито о њемачким трупима са правца Пљевља — Горажде,² нису нам могли јасно дати слику: да ли су те трупе пролазеће, или су пак трупе намијењене као посада за заштиту и обезбјеђење комуникација, са офанзивним намјерама према нашој Групи. Посљедњи извјештаји нам достављају податке да се у Пљевљима налази једна ловачка њемачка дивизија, а да се у Горажду налази само њемачка команда мјеста са нешто домобрана и мјесне милиције.

Четничке формације овога терена нису јаке нити су нарочито организоване, а нити испољавају и најмање офанзивних намјера према нама. Они четници који су се налазили између нас и муслиманске милиције у Јабуци извукли су се дијелом према Устиколини, а дијелом према Јахорини. Највећа групација ових локалних четника са овог терена изгледа да је у области Устиколине, али то не претставља никакву јачу војничку снагу.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/1—1/II, к. 738.

² Види док. бр. 153.

Муслиманска милиција из области Јабука — Мазлина претставља једну оружану групу, која је по досадашњим нашим обавјештењима неутрална према нама, изјављујући да је она нуждом формирана у одбрани против четника, а да према нама нема никаквих непријатељских намјера. Ипак, ова група је за нас од интереса и за сада је стављамо само мало постранце, те ћемо питање ове милиције ријешити одмах по рјешењу наших задатака постављених овим наређењем. Најближе наше јединице имају углавном задатак осматрања ове групе код извршења наших задатака овим наређењем (јединице V црногорске и IV пролетерске бригаде).

Са стране комуникације Сарајево — Вишеград немамо нарочите опасности, нити су тачке ове комуникације појачане непријатељским снагама.

У вези предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

II. Развој и распоред јединица дивизије:

Јединице ове дивизије извршиће развој и покрете тако да до 18 часова на дан 2 септембра тек. године буду и то:

1. II пролетерска бригада на правцу Устиколине у области Рибичког Врха (триг. 929) — Шешин Врха (триг. 1094, са једном ојачаном побочницом дуж леве обале Косовске Реке).

2. II далматинска бригада до области с. Горњи Будан — брдо Острагњача (728).

3. V црногорска бригада до области с. Модро Поље — Хоџићи.

4. IV пролетерска бригада, чије пребацивање преко комуникације очекујемо у току 'ноћашње ноћи, у област с. Доњи и Горњи Боговићи — Крећа.³

У вези овога V бригада ће упутити једну јачу патролу на правац жељезничке пруге и приложено писмо за IV пролетерску бригаду предати, како би ова бригада свој правац кретања сасредила према одређеној просторији овим наређењем.

5. Овај штаб ће се у току сутрашњег дана пребацивати у област с. Горње Жешће, на правцу кретања II пролетерске бригаде.

6. Бригаде ће одмах по пристизању послати извјештај овоме штабу у Горње Жешће, са назначењем распореда бригаде на новоодређеној просторији.

³ Види док. бр. 19.

III. Идеја и развој марша

1. Напад на град Фочу и с. Устиколину,⁴ по наређењу које ће добити јединице у току сутрашњег дана од стране овога штаба.

2. Откривање непријатељске намјере и његово изазивање у односу на нашу Групу, чиме ћемо открити и задатак и јачину наведене непријатељске групације у области Пљеваља.

3. Ближе повезивање према Санцаку и Црној Гори и лакше прикупљање података о стању у тим областима.

4. Прикупљање података о непријатељу на комуникацији Калиновик — Фоча, Фоча — Горажде — Пљевља.

5. Утицај на четнике и њихове намјере у погледу зближења са овдашњим муслиманским живљем, што се нарочито осјећа у посљедњим пропагандним лецима упућеним муслиманима.

IV. Опште напомене:

1. Штабови бригада ће сами организовати покрет, одређујући час поласка. По оваквом времену принуђени смо и на дневно маршевање, те организовати све у погледу обезбјеђења од непријатељске авијације. На маршу имати потребна обезбјеђења (претходница и побочнице), пошто мање групе четника могу ометати покрет. Извиђање, осматрање и обавјештавање, како на маршу тако одмах по пристизању, извршити у потпуности.

2. Хируршка екипа, која се моментално налази при II пролетерској бригади, кретаће се за вријеме наведеног покрета уз болницу II пролетерске бригаде, а њен доцнији распоред и мјесто биће регулисано нашим наређењем о извршењу напада.

3. Штаб V црногорске бригаде водиће рачуна да веза (патрола) са приложеним писмом за IV пролетерску бригаду буде упућена одмах и да се ова веза налази стално на терену за прихват поменуте бригаде. Овој патроли ставити још један мали задатак а то је: да се ова патрола информше о судбини Др-а Вулетића, који је као болестан остављен у области Врхпраче и наводно тамо га сада скривају наши симпатизери. Уколико би именовани био пронађен, Штаб бригаде ће га упутити у овај штаб. Свакако, главни задатак ове везе — патроле је веза и прихват IV пролетерске бригаде.

⁴ Види док. бр. 150, 153 и 156.

4. Штабови бригада (сем IV пролетерске) упутиће на дан 2 септембра са својим куририма, који ће носити извјештај о смјештају бригаде, по једног друга, који ће у овоме штабу бити распоређен на дужност коњоводца.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

Митар Бакић

(М. П.)

Командант-пуковник

Пеко⁵

БР. 2

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 1 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДВАНАЕСТЕ БРИГАДЕ ЗА ПОСЈЕДАЊЕ РУДИНА И ВЕЛИКОГ БРДА¹

ШТАБ XI ДИВИЗИЈЕ

1/IX. 43 год.

ШТАБУ XII БРИГАДЕ

Сјутра 2/IX.43. увече у ноћи избиће V Бригада преко Слатине.²

Преко Црног Врха и Слатине, право и преко Дубраве.

На линији Јошавка — Опсјечко. Ви ћете преко Дебељака запосјести Рудине [и] Велико Брдо, кота (467). Из села Штрба потпомоћи са дијеловима ваше Бригаде уништавање четника на просторији Јошавка — Штрбе — Опсјечко.

Онемогућити бјекство четника у Челинац. Упознајте [с] овим задатком штаб II батаљона³ V бригаде у Опсјечком, редовни знаци за распознавање.

С. Ф. — С. Н.

Командант

Шоша⁴

⁵ Дапчевић

¹ Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 22/1, к. 875.

² Види док. бр. 42 и 92.

³ Види док. бр. 75.

⁴ Народни херој Јосип Мажар-Шоша. Погинуо 1944 год. приликом напада на Травник као командант Четврте НОУ дивизије.

БР. 3

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ГРМЕЧКЕ ГРУПЕ НОП ОДРЕДА ОД 1 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О БОРБАМА КОД ВРХПОЉА, НА КО- МУНИКАЦИЈИ БОСАНСКА КРУПА — ПЕТРОВАЦ И БИХАЋ — ПЕТРОВАЦ¹

ШТАБ
ГРМЕЧКЕ ГРУПЕ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
— 2 БОС. КОРПУСА —

Бр. Сл.
1 сеп. 1943 г.

ШТАБУ II БОС. КОРПУСА

Положај

Примили смо ваш допис бр. 150 од 29. VIII. Извјештај о предаји посаде на Врхпољу смо вам послали. Оружје добивено на Врхпољу узела је XIII наша Бригада.

У вези новонастале ситуације на Петровачком сектору,² о чему сте нам нагласили, обавијестили смо Подгрмечки одред да појача активност на комуникацији Петровац — Крупа.

Потврђујемо пријем санитетског материјала — лијекова које сте нам послали као и канцелариски прибор.

Што се тиче резервног оружја код наших јединица, за које пишете, извјештавамо вас да га за сада нема од вишка. Сам Подгрмечки одред има око 380 бораца у јединицама који немају пушака.

Достављамо вам извјештај о акцији на Врхпоље, пошто не знамо да ли вам је ранији извјештај о истој акцији стигао. Дана 26. VIII. јединице I батаљона XIII бригаде извршиле су акцију на ћуприју Врхпоље,³ гдје је била непријатељска посада од 130 војника са 2 поднаредника.⁴ У овој акцији учествовала је и једна чета Подгрмечког одреда. Непријатељска посада предала се је без борбе са свим људством, то јест 130 домобрана са два поднаредника. Добивено је 100 пушака, 13 пушкомитраљеза, 1 тешки митраљез, 1 мали бацач са 15 граната, 13.000 пушчаних метака. Од домобрана који су се предали 20 их се добровољно јавило да

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/1—6, к. 456.

² Види том IV, књ. 16, док. бр. 103.

³ Односи се на мост на Сани код Врхпоља.

⁴ Види том IV, књ. 16, док. бр. 116.

иду у Подгрмечки одред да се боре, те је Подгрмечком одреду од овог добитка на Врхпољу дато 20 пушака и један пушкомитраљез као и 20 домобрана.

Дана 25/26.VIII. снаге I и II батаљона Подгрмечког одреда са снагама двију чета VIII бригаде VII дивизије НОВ Хрватске поставиле су засједу на цести [Бос.] Крупа — [Бос.] Петровац.⁵ Засједа није успјела по предвиђеном плану пошто је непријатељ упутио на мјесто гдје је била постављена засједа (не знајући за засједу) на чуке као осигурање око 50 војника, тако да су наши морали са њима повести борбу. У борби која је вођена 1 сат наши су успјели потући непријатеља тако да је на мјесту остало 19 мртвих фашиста, 14 живих заробљених (Нијемаца, Пољака и један Чех), и већи број рањених. Заплијењено је 18 пушака, 3 „шарца“ митраљеза, постоље са каром и нишанским справама за „шарац“ митраљез, нешто муниције са реденицима и добошима за „шарац“ као и остале спреме. На нашој страни била су три мртва друга.

Дана 28. VIII. Бихаћки и Ударни батаљон Дрварског одреда уз помоћ личких снага поставили су засједу на цести Бихаћ — Петровац код села Дубовског и том приликом спалили су 4 непријатељска камиона и неколико мотоцикла. Заплијењено је неколико „шараца“, 6 шмајсера, 50 пушака и много друге ратне спреме.⁶ Заплијењени материјал није подијељен са Личанима те ћемо вас накнадно обавијестити о томе шта су добиле наше јединице. На цести је остало 56 мртвих Шваба са којих је скинуто одијело.

У ноћи између 30 и 31. VIII. око 150 усташа, легионара и четника из Петровца напали су команду мјеста петровачку која се налазила у Шобатовцу. Особље и партизани исте команде мјеста избјегли су без жртава. Банда је убила једну другарицу и једно дијете.

Дана 31.VIII. партизани III батаљона Подгрмечког одреда срушили су један непријатељски авион који се скрхао у селу Хадровцима недалеко од школе. У потрагу за авијатичарима, за које се рачуна да су живи доспјели на земљу, упућене су снаге истог батаљона. О резултату потраге нијесмо обавијештени те ћемо вам накнадно јавити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомесар
на терену

(М. П.)

Командант
Милорал⁷

⁵ Види том IV, књ. 16, док. бр. 108.

⁶ Види том IV, књ. 16, док. бр. 170 и 171.

⁷ Мијатовић

БР. 4

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 1 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИЦАМА ЗА НАПАД НА ТУРБЕ¹

ШТАБ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

1 септембра 1943

Бр. 528

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА И КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА

Вечерас у 21 час наша бригада извршиће поновни напад на Турбе.

Подаци о непријатељу. Према најновијим добивеним подацима у Турбету има највише 200 непријатељских војника. Њихов распоред је следећи:

Један део њихових снага налази се у бункерима код Црквине (југозападни део Турбета), други део налази се у бункерима северно од Турбета и остатак у касарни и железничкој станици. Од наоружања имају: око 16 аутоматских оруђа и 6 тешких бацача.

Распоред и задатак наших батаљона за напад биће следећи:

а) VI батаљон напашће Турбе са северозапада-истока, оријентишући јачи део својих снага источно од Турбета, и напада цестом Травник — Турбе у правцу царинарнице и железничке станице.

б) II батаљон нападаће југо-западно од Турбета, блокирајући једним делом својих снага непријатељска утврђења на Црквини, а са остатком водити директан упад у град у правцу касарне и железничке станице.

ц) I батаљон нападаће са запада цестом Јајце — Турбе на тај начин што ће један део својих снага упутити у северозападном делу Турбета, са задатком да нападне са леђа бункере који се налазе северно од Турбета, а један део снага упутити северно од Турбета, са задатком напада бункера са северне стране.

д) IV батаљон са две чете избиће источно од Градине у близину Ловрића Бријега са задатком да прекине комуникацију Турбе — Травник и буде осигурање у случају непријатељ-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 56/1—2, к. 709.

ског надирања од Травника, а са једном четом вршиће преко Градине напад на Турбе у правцу железничке станице.

е) III батаљон биће бригадна резерва и налазиће се на линији с. ² — Делија.

Распоред батаљона након заузећа Турбета биће:

а) VI батаљон сместиће се на простору Поткрај — Сечево, са задатком истурања јачих одељења и заседа североисточно од Турбета (на линији Шошићи³ (к. 508).

б) II батаљон сместиће се на простору села Сешвице,⁴ са задатком затварања цесте Г. Вакуф — Турбе — Травник и истурањем јачих одељења и заседа на Градину.

ц) I батаљон сместиће се на простору села Варошлук.

д) IV батаљон сместиће се на простору села Пулац, са досадањим задатком.

Штаб бригаде за време акције налазиће се у селу Варошлук.

Бригадни санитет и Интендантура остају на досадашњем месту.

У Турбету се налази један оклопни воз, чије уништење ће предузети вештим маневрисањем одељења са протутенковским палбама I и II батаљона.

Борбени знаци су уговорени редовни знаци распознавања. Заузеће Турбета објавити са две једнобојне ракетле, или паљењем ватре. Сав ратни плен упућивати у правцу Г. Требеуше у Интендантуру.

Обавештени смо од Штаба дивизије да ће нам у току дана доћи двадесет бацачких мина. Уколико исте на време пошаљу, 10 ћемо упутити II бат., 10 VI батаљону. Зато ће ови батаљони на погодним местима поставити на време бацаче и узети елементе и то II бат. има туђи Црквину и карну, VI бат. железничку станицу.

Бригадно превијалиште налазиће се у селу Варошлук код Штаба бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политички комесар
В.⁵ Шћекић

Командант
Б.⁶ Божовић

² У оригиналу нечитко.

³ Вјероватно Хозићи.

⁴ На карти 1 : 100.000 није нађено.

⁵ Владо

⁶ Божо

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ БРИГАДЕ ШТАБУ ДРУ- ГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О АКЦИЈАМА И МАРШУ БРИГАДЕ У ВРЕМЕНУ ОД 21 АВГУСТА ДО 1 СЕПТЕМ- БРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
1 септембра 1943 г.
у 7 часова

Копија

ШТАБУ II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

1. — Извјештавамо Штаб Дивизије да је наша бригада послје извршеног задатка стигла јутрос у 7 часова на просторију с. Растовац — с. Лучевица — с. Ковачић — с. Брањевићи.

2. — Укратко ћемо Вам изнијети рад и акције које је извршила наша бригада од момента Вашег одласка² из с. Сеоне па до доласка на ову просторију. Детаљнији извјештај за операцијски дневник доставићемо Вам накнадно.

а). 21 августа т.г., тј. истог дана када је главнина дивизије напустила просторију с. Сеона — с. Рибница четници Озренског, Требавског и Зеничког одреда, као и дијелови Мајевичког у јачини од преко 1000 бораца са доста аутоматских оруђа (преко 20) напали су³ један наш батаљон са правца Завидовићи на положај Подсијелово. Четнички напад потпомагала је једна мања њемачка колона и то са истог правца а само топовима и бацачима. Нијемци нису прилазили нашим положајима. Садејствовала је такође и непријатељска авијација. Овај батаљон појачали смо са још једним, који је био на правцу Г. Бријеснице и тако примили борбу. Борба је вођена читавог дана 21, затим ноћ 21/22 и дан 22 до пада мрака, када смо се повукли на просторију с. Бановићи — с. Рибница. Борба која је вођена за ова два дана и једну ноћ била је заиста врло жестока, пошто су се више пута понављали наизмјенични јуриши, нарочито првог дана и ноћи. За вријеме трајања ове борбе ми смо извукли све рањенике и болеснике из болнице, као и интендан-

¹ Копија оригинала, писана на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 39/1—1/II, к. 738.

² Мисли се на одлазак Друге пролетерске дивизије на комуникацију Горажде—Фоча.

³ Види том IV, књ. 16, док. бр. 75.

туру у правцу с. Рибнице. Корпуса, односно Глигове⁴ дивизије није било нигдје на ову страну Спрече.

У овој борби непријатељ је имао око 30 мртвих а према подацима, добивеним касније из Завидовића, 57 рањених које су транспортовали одмах за Завидовиће.

Ми смо у овој борби имали 2 мртва и 10 рањених. Међу рањенима је и командант II батаљона Мирко Батрићевић, који је рањен кроз плућа.

Заплијењено је око 20 пушака, нешто мало муниције и друге спреме.

У овој борби истрошили смо много муниције, тако да сада у том погледу стојимо врло слабо (просјечно на борца 20—30 метака).

б). 23 пр.мј. стигли смо са бригадом на просторију с. Бачковићи — с. Рибница, растјерујући четнике из Возуће. Убили смо 3 четника, од којих смо једног заробили и касније стријељали.

На овој просторији остали смо до 24 увече, када смо ухватили везу са дијеловима Глигове дивизије на просторији Озрена. Да би садејствовали њиховом нападу на четнике ми смо са два батаљона поново отишли у Сеону, но четници су већ били отступили у правцу Завидовића, тако да ни дивизија није ступала у борбу.

в). Све тешке рањенике из с. Жељове, као и оне које смо ми имали у бригадној болници, пребацили смо у току 25 пр.мј. у Сеону, гдје их је одмах примио један батаљон VI Босанске бригаде и евакуисао у правцу Тумара. О овоме ћемо такође накнадно доставити детаљнији извјештај.

г). Командант⁵ и комесар⁶ бригаде отишли су 25 пр.мј. заједно са друговима који су требали да иду за В.Ш. у Штаб Источно-босанске дивизије,⁷ ради свршавања послова због којих смо и остали. Питање рањеника послје малог натежања ипак смо добро ријешили, тј. да их пребаце за Мајевицу, док су они у почетку говорили да ће их „забазирати“, тј. оставити код појединих сељака по Озрену.

Питање примања пребољелих рањеника и болесника који су се налазили у њиховој дивизији нијесмо никако могли ријешити онако како сте то Ви наредили. Иако су имали наређење В. Ш. још од раније да те борце предају нашој Дивизији, они су на своју одговорност не само задржали другове који се сада налазе на политичким и војним

⁴ Глиго Мандић, командант Седмнаесте НОУ дивизије

⁵ Љубо Вучковић

⁶ Војо Николић

⁷ Седмнаеста НОУ дивизија

дужностима, већ су, служећи се разним смицалицама, задржали и скоро све остале. У VI Босанској бригади налазило се је око 65 прездравелих другова, док је у Мајевичкој било свега око 15. Већина ових бораца била је из II Далматинске бригаде са врло малим бројем из осталих бригада. Из наше бригаде било је свега 5—6 другова, од којих су 3 дошли, а остали задржани. Остали прездравели борци наше бригаде већином су отишли у I Пролетерску бригаду, док се и данас налази један велики број, чак и прездравелих, на Мајевци. Приликом доласка на Озрен дивизију их је тражила да дођу са Мајевце, али они нису били још стигли. У почетку Штаб Дивизије издао је Штабу VI Босанске бригаде наређење да упуте за нашу Дивизију од свих бораца само 15, док Мајевичкој изгледа нису ништа ни наредили. Тек кад смо сазнали за овакво наређење, и на поновну нашу интервенцију преко чланова Штаба Корпуса, наредили су бригадама да упуте све борце наше Дивизије сем руководећих другова. Наравно, ово наређење је било само да га ми чујемо, док су се њихови штабови послужили једном врло успешном паролом да одврате другове који би требали ићи са нама, тј. разгласили су по читавој Дивизији да ми идемо за Црну Гору. Наравно, послје овога било их [је] који нису хтјели ићи са нама, нарочито Далматинци, којих је највише и било, неки су нам одмах у путу побјегли и вратили се натраг, док смо успјели један врло мали број довести. Довели смо свега из свих бригада 20 бораца и 7 другарица, које ћемо упутити у њихове бригаде.

Повезивање са Босанском дивизијом као и ова разглашена парола да идемо за Црну Гору, допринијела је, и поред наших највећих настојања и будности, да нам у току марша дезертирају 14 другова, већином Босанаца.

О овоме ћемо Вам накнадно поднијети најбоље усмени извјештај, јер је незгодно да овдје пишемо све оно што смо доживјели у Штабу Босанске дивизије. Уопште нису хтјели да чују да нам уступе нешто оружја, иако су га имали доста, а од муниције дали су нам свега 900 метака.

д). 26 увече стигли смо са ова два батаљона у с. Рибницу, гдје нам је углавном била прикупљена бригада, и одатле смо извршили покрет за овамо.

3. — 27 пр. мј. извршили смо покрет од с. Рибнице до на просторију с. Миланковићи — с. Чуништа. Марш је изведен добро а на путу нисмо имали никакве борбе.

4. — 28 пр.мј. извршили смо покрет са просторије с. Чуништа и увече заузели Олово.⁸ У Олову се је налазило

⁸ Види том IV, књ. 16, док. бр. 94.

свега нешто милиционера, који су после врло кратке борбе побјегли. Заноћили смо у Олову.

5. — 29 пр.мј. извршили смо покрет од Олова до с. Драпнићи,⁹ гдје смо се одморили у току дана и ноћи.

6. — 30 пр. мј. продужили смо марш са просторије с. Гурдићи рано у зору преко Шахбеговића и Бијеле Воде¹⁰ и у сам мрак избили на цесту Сарајево — Соколац код с. Романија. Прва наша патрола, која је изашла на цесту, сусрела се је са једним полутеретним аутомобилом у коме је било око 10 усташа. Захваљујући томе што цеста још није била преграђена шофер је успио да ауто окрене натраг у правцу Сарајева. На путу су нађене 2 мртве усташе, док их је вјероватно нешто и рањено у самом аутомобилу. Заплијењене су 2 пушке и нешто муниције. Заноћили смо у шуми одмах по преласку цесте.

7. — 31 пр.мј. ујутро продужили смо покрет преко с. Боговићи и у први мрак прешли жељ. пругу Сарајево — Вишеград¹¹ између станица Сјетлина и Стамбулчић и заноћили у с. Сјетлини.

Јутрос рано стигли смо на просторију с. Растовац — с. Братељевићи, гдје се и сада налазимо.

8. — Жељ. станицу нисмо хтјели нападати из разлога што нисмо имали довољно података о посади, као и ради тога што би се можда десило баш у току саме те борбе да нам дезертира још који Босанац, док су се још налазили са оне стране пруге. Главни задатак нам је био, како сте нам и Ви то наредили, порушити жељ. мост с. западно од Сјетлине. Но, ни овај задатак нисмо извршили из разлога што је требало копати рупу у бетону на крају моста гдје би ставили експлозив, а алата није било никаквог. Према изјави специјалисте овај експлозив са којим располажемо мора бити затворен да би могао срушити објекат. Минерско одјељење је неколико сати остало на мосту са осигурањем покушавајући на све могуће начине, али безуспјешно. Пругу смо на неколико мјеста прекинули и онеспособили за саобраћај. Блиндирани воз је два пута пролазио кроз станицу Сјетлину прије самог нашег изласка на пругу и то на простору Стамбулчић — Сјетлина.

9. — Ваше наређење од 28 пр.мј. примили смо јуче у 14 часова у с. Боговићи. Упознали смо се са задатком као и са ситуацијом на овој просторији.

⁹ Види том IV, књ. 16, док. бр. 95.

¹⁰ Види том IV, књ. 16, док. бр. 99.

¹¹ Види том IV, књ. 16, док. бр. 114.

У погледу даљег правца ради извршења напада на с. Јабуку ми предлажемо да не идемо правцем који сте нам Ви одредили, тј. Подграб — Бутковићи (Баре) — Јабука, пошто је тај правац прилично заобилазан а Ви се налазите на том правцу, већ правцем с. Братељевићи — Кничка К.[оса] — с. Родељ — Гребен — с. Јабука, захватајући и остала села долином речице Колуна (Тахуљићи — Рачићи и Модро Поље). Покрет би извршили сјутра ујутро око 7 часова, тако да се приближимо с. Јабуци пред мрак и ликвидирамо је. Уколико од Вас у току данашњег дана и ноћи не добијемо неко друго наређење, ми ћемо овај покрет извршити правцем који ми предлажемо.

Ухватили смо везу са III батаљоном II Далматинске бригаде.

10. — У току марша исхрана је била добра и благовремено спремана тако да у погледу исхране војска није уопште осјетила овај прилично дуг марш. Однос према народу кроз села кроз која смо пролазили био је на висини.

Извијестите нас о најновијим подацима, са којима располажете, о непријатељу.¹²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политички комесар

Командант

¹² Види док. бр. 1.

БР. 6

БРОЈНО СТАЊЕ ЉУДСТВА, КОЊА, НАОРУЖАЊА И
ОСТАЛЕ СПРЕМЕ ДЕСЕТЕ НОУ БРИГАДЕ НА ДАН
1 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ИЗВЕ

О бројном стању људства, коња, наоружања и спреме Х-е

НАЗИВ		Људи:		Коња		Лаког оружја				Мино-бл.		МУНИЦИЈЕ ЗА									
		Мунских		Женских		Добрих		Товарних		Карабина		Пушкотригласа		Ласих „Шарпа“		Тешких митралеза		Стрелана		Пистоле	
		Мунских	Женских	Добрих	Товарних	Карабина	Пушкотригласа	Ласих „Шарпа“	Тешких митралеза	Стрелана	Пистоле	Ласих	Тешких	Ручних бомби	Карабине	Пушкотригласе	Ласих митралезе „Шарпе“	Тешких митралеза	Стрелане	Пистоле	
I баталон	По списку	147	10	2	18	117	4	2	1	8	1	—	30	3.170	1.000	—	4.000	120	100		
	У расходу	27	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	На лицу	120	10	2	18	111	4	2	1	8	1	—	30	3.170	1.000	—	4.000	120	100		
II баталон	По списку	144	12	3	11	129	5	1	1	—	5	—	17	2.700	2.200	700	700	—	30		
	У расходу	20	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	На лицу	124	12	3	11	121	5	1	1	—	5	—	17	2.700	2.200	700	700	—	30		
III баталон	По списку	196	11	2	15	159	5	1	1	—	8	1	10	4.098	1.900	600	1.000	—	50		
	У расходу	26	—	—	—	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	На лицу	169	11	2	15	140	5	1	1	—	8	1	10	4.098	1.900	600	1.000	—	50		
IV баталон	По списку	189	10	3	18	135	3	—	1	—	8	—	36	3.328	1.300	—	400	—	30		
	У расходу	14	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	На лицу	175	8	3	18	135	3	—	1	—	8	—	36	3.328	1.300	—	400	—	30		
Штаб Бригаде са заштитицом	По списку	77	3	7	20	55	—	—	1	12	—	4	—	1.270	—	—	—	30	100		
	У расходу	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	На лицу	73	3	7	20	55	—	—	1	12	—	4	—	1.270	—	—	—	30	100		
Укупно	По списку	752	46	20	82	595	17	2	5	2	41	2	97	14.496	6.400	1.300	6.100	150	310		
	У расходу	91	2	—	—	33	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	На лицу	661	44	20	82	562	17	2	5	2	41	2	97	14.496	6.400	1.300	6.100	150	310		

¹ Оригина, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5—1, к. 789 А.

Ш Т А Ј

Крајишке Н.О.У. Бригаде на дан 1 септембра 1943 године

Мина за	Топо- ва	Грана- та за	Комора				Спрема за		В О Ј Н А								Спрема												
			Лаке баци- те	Тешке баци- те	Протукоски Брдски 67 мм	Хаубица	Протукоски Брдски 67 мм	Хаубице	К о л а	Ковних седала За теш. мит.	Самара за			Телефонска центр. Телефона	Кабла м	Шивеља	Копорана	Чакшира	Унијаца	Ципела	Чизама	Веша		Ћебади	Шаторских крила	Торбица	Порција	Чурурица	
											За кухину	За мит. мун.	Обичних др.									Гала	Конзала						
30	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	14	2	-	-	-	60	50	40	20	40	1	50	80	10	5	70	81	37	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
30	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	14	2	-	-	-	60	50	40	20	40	1	50	80	10	5	70	81	37	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	5	11	-	-	-	37	42	18	21	11	-	-	-	18	5	39	111	41	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	5	11	-	-	-	37	42	18	21	11	-	-	-	18	5	39	111	41	
85	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	15	-	-	-	25	29	22	18	7	2	1	2	21	9	28	44	46	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
85	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	15	-	-	-	25	29	22	18	7	2	1	2	21	9	28	44	46	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	18	-	-	-	27	43	15	3	6	1	9	12	16	8	23	105	38	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	33	-	-	-	27	43	15	3	6	1	9	12	16	8	23	105	38	
-	-	1	-	-	27	-	-	-	5	-	-	20	-	2	4,000	10	15	5	3	10	2	15	10	8	3	10	30	10	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
-	-	1	-	-	27	-	-	-	5	-	-	20	-	2	4,000	10	15	5	3	10	2	15	10	8	3	10	30	10	
115	-	1	-	-	27	-	-	-	12	4	19	4	64	-	2	4,000	159	179	100	65	74	6	75	104	73	30	170	371	172
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
115	-	1	-	-	27	-	-	-	12	4	19	4	64	-	2	4,000	159	179	100	65	74	6	75	104	73	30	170	371	172

БР. 7

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 2 СЕП- ТЕМБРА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О ПОКРЕТИМА И БОРБАМА ОКО ПРОЗОРА, БУГОЈНА И БУСОВАЧЕ¹

ШТАБ
V Н. О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I БОС. КОРПУСА
Пов. Бр. сл.
дне 2-IX-1943 год.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ ШТАБУ I БОС. НОУ КОРПУСА

Достављамо извјештај
од 20-VIII до данас.

Положај

22-VIII непријатељ у Прозору, добивши појачање 10 тенкова, покушао је продор ка Г. Вакуфу ради ослобођења опкољеног непријатељског гарнизона у Бугојну. Под заштитом јаке минобацачке ватре и ватре из тенкова непријатељска пјешадија са мањим дијеловима изишла је на положај Макљен, док је непријатељ са једном колоном покушао преко Козјих стијена да наткрили наше лијево крило и изврши бочни напад. 3 батаљон наше I бригаде извршио је јуриш на овог непријатеља и стјерао га је низ стијене те се је непријатељ на лијевом крилу у бијегу повукао ка Прозору. Јуриш је извршен прерано тако да непријатељ није имао губитака. Друге наше јединице биле су на положајима очекујући да се непријатељ са Макљена упути преко поља гдје би га напале, међутим непријатељ, пошто је био разбијен на лијевом крилу, повукао се је нагло и са Макљена. Непријатељски тенкови су отварали најјачу ватру а тако исто и минобацачи, од које ватре смо имали 4 мртва друга и 1 лако рањеног.²

У току ноћи 22/23 припремљене су засједе за хватање непријатељ. тенкова и уништење пјешадије.

23-VIII непријатељ је покушао поново продор из Прозора дејствујући пјешадијом на наше десно крило на Макљену. Непријатељ је извршио мобилизацију цивила за поправку порушене цесте и исте тјерао стројницама да поправ-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под рег. бр. 3918.

² Види том IV, књ. 16, док. бр. 118.

љају цесту. Батаљон XI³ бригаде који је био на десном крилу, и поред јаке минобацачке и пјешадиске ватре, отворио је јаку и прецизну ватру на непријатељску пјешадију и на дијелове који су вршили поправку цесте. Услијед прецизне ватре и услијед губитака непријатељска пјешадија се је морала повући, послје чега су се повукли и непријатељски тенкови.

Наши губици овога дана су били 3 рањена.

Непријатељ је имао 20 мртвих и рањених, а тако исто погинуло је и неколико цивила које је непријатељ натјеривао да под нашом прецизном ватром врше оправку цесте.

Оба дана непријатељска авијација је бомбардовала без успјеха наше положаје. Од авијације нисмо имали губитака.

22-VIII у 23 часа отпочео је напад на непријатељски гарнизон Бугојно.⁴ Бугојно су бранили једна бојна усташа и нешто милиције, свега око 600 неприј. Бугојно су нападали: IV крајишка и батаљон XI крајишке бриг. наше див. и III крајишка бриг. I прол. див. Поред овога на осигурању према Купресу и Прозору било је наших јединица док су осигурање према Травнику дале IV и III крајишка бриг.

Јединице наше дивизије дејствовале су на следећи начин:

IV крајишка бригада нападала је од цесте Купрес — Бугојно са јужне и источне стране. Батаљон XI бригаде нападао је на село Весела. Задатак је био да се продорима — клиновима уђе у град, а бункери и утврде спољне одбране да се нападну продором с леђа и бочно.

Напад је изведен према предвиђеном плану и све јединице су извршиле своје задатке, успјевши потпуно изненадити непријатеља. Међутим, непријатељ, који је био састављен од самих усташа, најжилавије је бранио гарнизон, тако када је пала спољна одбрана, дио непријатеља је побјегао према Травнику док се други дио забарикадирао у центру града и очајнички се бранио из кућа. Из Веселе непријатељ се је забарикадирао у централи.

Напад је био продужен у току дана 23 и 24 а последњи непријатељски отпор је савладан 25-VIII у 17 часова.

У току овога напада IV бриг. је убила 73 а заробила 24
II бат. XI [бриг.] је убио 5 а заробио 24

свега убијено 126 непријат. војника, док је број рањених непознат.

³ Види том IV, књ. 16, док. бр. 118, прим. 2.

⁴ Види том IV, књ. 16, док. бр. 50, 51, 201 и 211.

Заплијењено је 6 пушкомитраљеза, 74 карабина, 4 пиштоља, око 250 бомби, 25.000 метака за југ. карабин. Заплијењен је сав материјал и огроман плијен у намирницама којима је овај гарнизон располагао.

Наши губици су били 6 мртвих и 13 рањених. Број наших жртава није сразмјеран према нападу, зашто је разлог непажња самих бораца у граду када нам је већ успјех био осигуран.

29-VIII једна чета IV батаљона XI бригаде која је била упућена на засједу ка Бусовачи сусрела се је са једном колоном јачине 50 Нијемаца којој је одмах приредила засједу. Непријатељ је у борби имао губитака, али нисмо могли доћи до плијена пошто је непријатељ добио појачање. При повратку у свој логор иста чета се је сусрела са једном колоном домобрана на коју је отворила одмах митраљеску ватру. У овим борбама убијено је 15, рањено 5 и заробљено 3 непријатељска војника. Ми смо имали 1 рањеног.

30-VIII увече три батаљона I, два батаљона XI бригаде и Травнички одред извршили су напад на жељезничку пругу од ж.ст. Била до ж.ст. Бусовача. Циљ напада је био рушење пруге и уништење непријатељских посада на истој. Напад у потпуности није успио ради одлучне одбране и јаких утврда на овој прузи. Порушена је пруга Травник — Бусовача. Срушен је један мост дужине 11 метара. Запаљена је ж.ст. Витез и неколико магацина и утврђених зграда у Витезу, гдје је изгорио велики ратни материјал. Миниран један оклопни воз.

Непријатељ је имао следеће губитке: мртвих 20, заробљених 56 војника, један сатник, један наредник и 6 водника. Од овога броја 25 се добровољно јавило у партизане. Сем овога Травнички одред је убио 2 и ранио 9 непријатељских војника.

Ми смо имали 1 мртвог и 7 рањених.

Заплијењено је 1 п.митраљез, 3 митраљеза, 30 карабина, 12.000 метака, 5 товарних коња, одијела и друге спреме.

Послије повлачења наших снага непријатељ је посјео исте положаје.

1-IX изишао је добровољно један надпоручник, који је са станице Била пребјегао нашој војсци.

Вршимо реорганизацију наших јединица која је у току, те ћемо вам накнадно послати спискове бројног стања и убојне спреме.

Наше јединице послије смјене од I пролетерске бригаде дејствоваће на комуникацији Травник — Кисељак и

држати опсаду Травника, тј. спрјечавати продор из Травника на ослобођену територију.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Матерић⁵

Начелник, мајор
Ратко⁶

Командант
отсутан

(М. П.)

П.С.⁷

- 1.) Срушено је око 6 км жељ. пруге
- 2.) Локомотива блиндираног воза уништена је нагазном мином. —

Извршили смо укључивање⁸ два батаљона бивше XI бригаде у I и IV бригаду. Није било негодовања код бораца. Данас ћемо повући борце из Травничког одреда. До јуче стање у Травнику без промјена.

3-IX-43.

Мил. Морача

⁵ Илија

⁶ Мартиновић

⁷ На оригиналу дописано машином, латиницом.

⁸ Види док. бр. 62.

БР. 8

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 2 СЕПТЕМ- БРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОР- ПУСА О КОНЦЕНТРАЦИЈИ ЧЕТНИКА У ХРБЉИНИ И НАМЈЕРАМА ЗА ДАЉЕ ДЕЈСТВО¹

ШТАБ
Х Н. О. У. ДИВИЗИЈЕ
— 2 ВОС. КОРПУСА —
Бр. Сл.
2/IX 1943 г.

ШТАБУ II БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА

Положај

Извјештај са сектора ове дивизије достављамо у сле-
дећем:

Четничка банда Тривунчића пребацила се је преко Чардака и Прибеље за Хрбљину² и спојила се са бандом Душана Дувњака. Ово су урадили изгледа из тога разлога што су били несигурни на мркоњићком терену, док спајањем са Дувњаком су се у неколико ојачали и имају наслона на усташке гарнизоне Купрес — Ливно. Исто тако намјера им је била да осујете евентуалне наше нападе на Купрес и Ливно³ које су и они предосјећали. То се види из тога што готово сваку ноћ постављају засједе на правцима који су водили за Купрес и Шујицу. На мркоњићком терену по шумама и појединим селима остављали су петорке.

Пошто је оваквом ситуацијом постала излишна акција која је била предвиђена на Подгорију, Јасенове Потоке и Драгнић, гдје се је раније задржавала банда, то смо преду-
зели мјере да са снагама ове дивизије извршимо детаљно чишћење Хрбљине и Малована и Цинцара. Ради ове ак-
ције употребићемо и батаљон VII бригаде, који се сада на-
лази у Мркоњић Граду. По извршеној акцији и чишћењу
назначеног терена задржаћемо се са јединицама извјесно
вријеме на тој територији да би се задатак могао у потпу-
ности извршити.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у ар-
хиви Војноисториског института под рег. бр. 4/1—6, к. 456.

² Види док. бр. 23.

³ Види док. бр. 6 и 32.

Јединице I и V дивизије налазе се и сада на ранијим положајима.⁴ До сада са њихове стране нијесу извођене никакове акције. Стање у Дувну, Купресу, Дувну⁵ и Шујици је непромијењено. Само се примјећује то да се непријатељ грозничаво утврђује. Вијест да је Дувно било заузето била је нетачна.

X Крајишка НОУ бригада са Гламочко-ливањским одредом вршила је напад на Ливно али без резултата. Наше снаге имале су 3 мртва и 9 рањених, непријатељски губици су нам непознати.

Друг замјеник команданта корпуса⁶ тражио је поновно долазак наших јединица на сектор Ливна ради напада на исти. Ми смо му упутили начелника друга Хотића⁷ да га упозна са донијетим закључцима В.Ш. и Штаба корпуса, као и да га упозна са акцијама које ми мислимо предузети према четничкој банди.

О новостима ћемо вас редовно извјештавати.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком
Немања⁸

Командант
Вел.⁹ М. Кнежевић

(М. П.)

⁴ Види док. бр. 4 и 149.

⁵ Погрешно. Треба Ливну.

⁶ Никола Карановић

⁷ Месуд

⁸ Влатковић

⁹ Велимир

БР. 9

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 2 СЕП- ТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О МОБИЛИЗАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ЈАЈЦЕ — ДОЊИ ВАКУФ¹

ШТАБ
X Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ
— 2 БОС. КОРПУСА —

Бр. Сл.
2/IX 1943 г.

ШТАБУ II БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА

Положај

Мобилизација људства са терена Јајца и Доњег Вакуфа и даље се врши. Са до сада прикупљеним и мобилисаним људством попуњавали смо VII КНОУ бригаду тако да њено бројно стање износи 800 људи. Прикупљањем и мобилисањем осталог људства бројно стање бригаде ће се ускоро попети до 1000 људи. Већ сада са овим бројним стањем имамо у тој бригади 50% ненаоружаног људства. Исто тако људство које је новодошло потпуно је необучено, тако да их има већи број само у гаћама и кошуљи. Зато је нужно да у колико се располаже при штабу Корпуса или код неких других јединица са вишком оружја ма које врсте и са одјећом да нам се исте упуте у што већој количини. Увлачењем у јединице већег броја новог и ненаоружаног људства бригада је прилично разводњена тако да оволики број ненаоружаног људства у самим акцијама чини приличну сметњу, што је и разумљиво, јер се ненаоружан борац осјећа прилично несигурним а и сама јединица када има половицу ненаоружаног људства. Окружни комитет Купрес — Јајце узео нам је за своје потребе досадашњег нашег интенданта дивизије друга Игњата Марића. Како ми немамо човјека који би одговорио дужности интенданта дивизије, то би нам потребно било да нам економски одсјек II корпуса упуту једног способног човјека који би отправљао овај посао. Недостаци у интендантури ове дивизије су се и раније осјећали ради тога што је и овај прошли интендант био неспособан да организује ма какав озбиљнији посао у својој интендантури.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1—6, к. 456.

Већ раније смо са једним дописом тражили да нам се подијели извјесна количина талијанске муниције за пушко-митраљезе и митраљезе. У нашим јединицама имамо сада 6 талијанских пушкомитраљеза, 1 тешки митраљез „брџа“ и 50 комада пушака. За ово оружје има за сада незнатна количина муниције, тако да би нам било потребно послати једну већу количину, пошто смо чули да те муниције има при Корфусу. Исто тако муниције за југословенско оружје код неких јединица имамо врло мали број, тако на примјер VII бригада просјечно на борца има по 20 метака. Зато у колико располажете и са овом муницијом, пошаљите нам.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политком
Немања²

(М.П.)

Командант
Вел.³ М. Кнежевић

БР. 10

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 2 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА О НАЧИНУ УНИШТЕЊА НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ШТАБОВА¹

ШТАБ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
2 септ. 1943 год.

ШТАБУ ... БАТАЉОНА

Доласком на овај терен,² гдје се углавном као непријатељ појављују мање групе четника, који имају као главни задатак напад и убијање појединих наших руководећих другова, хватање курира и др., пред нама се поставља задатак, не одбране од ових група, већ уништење истих; уништење њихових штабова, команданата, појединих терористичких група, изразитих и окорјелих зликоваца, хватање њихових курира итд. Ову борбу морамо ор-

² Влатковић

³ Велимир

¹ Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14—1/II, к. 738.

² Види док. бр. 1.

ганизовати на чисто партизански начин, тј. тајним слањем појединих групаца, водова па чак и чета, који ће изненадним нападом напасти ове групе или штаб и ликвидирати га. На ову борбу морамо привикавати како командни кадар батаљона и чета тако и борце, те се у том смислу морају одржати практична војничка предавања борцима и командирима, пошто ћемо убудуће приступити том начину борбе, јер је за нас врло користан и даће велике резултате ако успијемо обучити и оспособити наше старјешине и борце. Ову тактику ратовања ми морамо уздићи до највеће висине узимајући у обзир непријатеља са којим ћемо ратовати на овом терену (четници), тим прије што непријатељ такву тактику примјењује према нама.

Да би војничке старјешине знале правилно објаснити и обучити борце, а у првом реду себе, у овом начину ратовања издаје се следеће

КРАТКО УПУТСТВО ЗА ЛИКВИДАЦИЈУ ПОЈЕДИНИХ ЛИЦА ИЛИ ШТАБОВА

За извршење овакве акције потребно је припремити следеће:

а) Преко наших симпатизера (об. службе) треба сазнати мјесто гдје се то лице налази, куда се креће, јачину његове пратње, њихово наоружање, борбеност, опрезност итд.

б) Ако се штаб или лице налази у кући, онда поред овога још и јачину и мјеста дневних и ноћних стражара, као и мјесто гдје се налази људство за стражу.

в) Положај и распоред куће у којој се налази лице односно штаб (број кућа, њихов распоред, материјал од чега су израђене), детаљан опис куће у којој се налазе (број соба, прозора и врата на појединим собама). За ово треба припремити односно израдити скицу.

г) Детаљан опис терена око куће (покривеност, ограде, јаруге итд.), положај односно мјесто одакле се може најбоље осматрати кућа и околина.

По прикупљању сви ових података доноси се рјешење о броју учесника који је потребан да ово лице — штаб ликвидира. Ове групе могу бити разне јачине: двојке, тројке, петорке, десетине, па чак водови и чете. У изузетним случајевима, када се ради само о једном лицу које нема пратње, може се употребити и појединац.

Одређени број (група) за извршење те акције почиње да вјежба начин извршења сваког специјалног случаја. Пронађе сличан терен са сличним распоредом кућа (ако је штаб,

лице у кући), неколико пута изврши пробу налазећи при- том најбољи начин за сигурну ликвидацију. Вођа групе одређује и предвиђа до ситница задатак сваком појединцу и себи. Ова проба и вјежбање не треба да трају дуго ако су борци већ извјежбани у општим стварима, односно упознати са општим начелима која су потребна за извршење овак- вих акција. Потребно је само за конкретни случај извр- шити неколико такорећи генералних проба.

Наоружање ових група треба да буде према потреби, но у сваком случају сваки од учесника мора имати пиштољ (некад и два), више бомби, нож итд. Пушке им се дају према потреби, али ако је та група јача од десетине, онда у сваком случају морају имати пушке, стројнице (машинке), пушко- митраљезе (што зависи од јачине).

Поступак при извршењу акције треба отприлике да изгледа овако:

Иако су већ прикупљени сви потребни подаци, по до- бијању задатка одређена група одлази у извиђање. У току ноћи се приближи колико је највише могуће кући, односно мјесту гдје се налази штаб — лице. Вођа групе бира најзгод- није мјесто за осматрачницу, одакле могу сви пратити кре- тање око куће и у непосредној околини. Морају добро уочити мјесто стражара, његова кретања, мјесто читаве страже (пратње), собу у којој се налази штаб — лице, а за- тим све отворе на згради. Потребно је изабрати најприкри- венији правац за привлачење до самог објекта. На овој осматрачници ова група се мора добро маскирати пошто је потребно да читав дан са тог мјеста осматрају и остану пот- пуно непримијеђени (не смију пушити, разговарати, ићи за храну, воду и т.сл.). Вођа групе пред сам мрак издаје задњу — извршну заповијест упознајући на лицу мјеста сваког по- јединца са општим и појединачним задатком. Уколико је то могуће, потребно је изабрати тамне ноћи (без мјесеца), а нај- боље по киши и вјетру.

Најбоље вријеме за извршење акције је између 24 и 2 часа.

Само извршење акције може се подијелити на сљедеће радње:

- а) Привлачење
- б) Ликвидација стражара, а по потреби и читаве страже
- в) Ликвидација лица, односно штаба.

Са мјеста гдје се ова група преко дана налазила, у току ноћи почиње са привлачењем одређеним правцима. Лица која су одређена за ликвидацију стражара привлаче

се први. За прикривено и неопажено кретање користи се шума, жито, кукуруз, јаруге, оgrade, као и све оно што може послужити као природна маска. Уколико је отворен терен, ова лица морају бити обучена у одијело затворене (тамне боје). Препоручљиво је и ношење платна затворене боје у које би се ово лице потпуно умотало. По оваквом терену привлачење мора бити у лежећем ставу користећи за покрет вријеме када се стражар креће у супротном правцу. За вријеме враћања старажара, овај остаје у лежећем ставу покривајући се овим платном и то све сем главе. Умјесто платна може се корисно употријебити и ношење врло густог жбуна, кога држати изнад себе за вријеме кретања стражара у његовом правцу. Таквим пужењем, маскирајући се што боље, лице се врло полако приближава стражару.

Чим се приближи стражару, односно чим дође у непосредну близину мјеста до којега се креће стражар, потребно је стати иза каквог зида, оgrade или ћошка од куће. Ту сачекује стражара и у моменту када му се овај приближи, једним хитрим скоком ликвидира га ножем, трудећи се притом да овај не буде у могућности да ма шта проговори. Ако је стражар у стражарници, онда му се прилази са леђа а даљи поступак је исти. У сваком случају стражар се напада са леђа и то искључиво ножем.

Послије ликвидације стражара може се приступити уништењу читаве страже, која се обично налази у једној просторији, наравно ако је то потребно. Сада долази на ред извршење главног задатка. Задатак могу извршити они исти који су извршили ликвидацију стражара, односно страже, а могу и други који нијесу учествовали у овом дијелу задатка. Прилази се згради са стране гдје нема отвора, затим се привлачи прозорима, и у собу гдје се налази штаб, односно лице, убацује се више бомби. Остали отвори држе се под контролом других учесника, тако да у случају покушаја бјекства буду сигурно дочекани. Да би извршење ове акције било потпуно, поред бомби убацују се кроз отворе у кућу још и бензинске флаше од којих ће се зграда запалити.

У случају ма какве интервенције са стране ноћ омогућава лако и сигурно извлачење ове групе. Наравно, вођа групе још у заповијести одређује зборно мјесто по извршењу задатка.

Упадање односно улазак у кућу мање је препоручљиво, но у извјесним моментима под повољним условима (ако у кући нема нико сем тог лица) може се употријебити и овај начин.

Много лакши и простији је случај ликвидације појединаца односно штабова у покрету. У овом случају је потребно само организовати сигурну и правилну засједу и извршење мора бити у потпуности изведено.

Штабови батаљона и команде чета морају се детаљно упознати са овим упутством, а затим, користећи и лична искуства, отпочети са обуком свих војничких старјешина и за ову борбу нарочито изабраних бораца. Број ових бораца не треба да буде велики, али зато мора бити избор правилан, тако да се одаберу најхрабрији, најодважнији, одлучни и најсвјеснији борци. Одређивати их у групе и давати им конкретне задатке ради вјежбе. Пробе вршити највише и најчешће у току ноћи на зграде у којима су смјештене наше јединице. Наравно да за те вјежбе мора знати команда дотичне јединице као и стражар на стражарском мјесту, да се не би догодио несретан случај. Привлачење кући односно извршење задатка неће изостати, ако се буде правилно радило, ни онда када буде стражар знао за вјежбу и обратио највећу пажњу. Ово из разлога што је једном стражару немогуће осигурати кућу са сваке стране да му се на овакав начин нико не приближи.

Са курсом отпочети одмах а по завршетку истог доставити нам извјештај у коме назначити број и врсту изведених вјежби, имена старјешина и бораца који су оспособљени за овакве и сличне акције. Овдје не треба много поклањати пажње на теоријску обуку, већ обратити сву пажњу само и једино на вјежбање — праксу. Овај курс који се образује при штабовима батаљона треба да траје највише десет дана. Наравно, изабрани борци неће бити стално изван својих јединица, већ ће им се свакодневно давати по неколико задатака у оквиру батаљона. Командант батаљона или његов замјеник морају бити увијек присутни извођењу ових вјежби.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Војо

Командант п.пуковник
Љубо Вучковић

(М. П.)

БР. 11

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ БРИГАДЕ ОД 2 СЕПТЕМ-
БРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ
КОРПУСА О КОНЦЕНТРАЦИЈИ НЕПРИЈАТЕЉА НА
ХРБЉИНИ¹**

ШТАБ
VII КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
2 — IX — 1943 г.

ШТАБУ II БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА

Према обавештењима добивеним од Штаба Дивизије четничка група под командом Тривунчића придружила се групи Дувњака Душана и сада се налазе скупа на Хрбљини. Дивизија нам је издала задатак да се у току 3 — IX — 1943 године до 20 часова пребацимо на просторију Јања а одатле ће нам бити полазна тачка за акцију скупа са IX Бригадом и I Вуковским одредом. Истовремено нам је Дивизија наредила да повучемо свој III батаљон² у састав бригаде с обзиром да на Мркоњићком сектору нема за сада јачих четничких група. Наш III батаљон се до сада налазио у Мркоњићу као обезбеђење града.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Владо Дапчевић

Командант
М.³ Шиљеговић

(М. П.)

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5/1—6, к. 456.

² Види док. бр. 23.

³ Милош

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ОСМЕ БРИГАДЕ ОД 2 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О ПО- КРЕТУ И РАСПОРЕДУ НЕПРИЈАТЕЉА¹

ШТАБУ IV — ДИВИЗИЈЕ

Јучер, 1-IX- око 15 сати, група четника (око 30) избила је на коту југо-источно од школе Бунареви. Ово је била десна непр. побочница. Око 17 сати непр. се спустио на цесту Ситница — Б. Лука јужно од поменуте коте према Ситници, гдје је и заноћио. Јачина непр. била је 300—350. Располажу са једним бацачем мина пошто су бацили 3 гранате према нама. Чуле су се неколике пушке синоћ код Грчке Градине. Наше снаге налазе се на kotaма: Сјеверно више села Божића, јужно од села Божића са десне стране цесте изнад Бунарева кад се иде према Ситници. Моје је мишљење: да поменута група четника има намјеру састати се у Ситници са групом четника из Дубице како би продужили за Јасенове Потоке. У овом случају ми се мислимо набацити² на поменуту групу четника, ако не би непријатељ кренуо према вама од Грчке Градине (мислим у вези одласка наших батаљона тамо); у том случају би се ставили у заштиту тих снага према С. Мосту.

О овом ћемо обавијестити и Рибник. Не знам да ли има наших снага Рибник — Мркоњић, па би требало о овом обавијестити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Замј. команданта
К.³ Урош

П.С.⁴ Ваше курире шаљите у Г. Ратково, засеок Босанчићи, ако будете слали.

2 — IX — 43

у 9 сати

¹ Оригинал, писан плавим мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 23—3, к. 766 А.

² Види док. бр. 27.

³ Кукољ

⁴ На оригиналу дописано на машини, латиницом.

БР. 13

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАНАЕСТЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 2 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА ПРИПРАВНОСТ У СЛУЧАЈУ НАПАДА НЕПРИЈАТЕЉА ОД БАЊЕ ЛУКЕ¹

ШТАБ XII КНОУ БРИГАДЕ
СТР. ПОВ. ОП. БРОЈ 26/43
дана 2 IX 1943 г.

ШТАБОВИМА I, II И III БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

Имају се подаци² да се четничка банда Лазе Тешановића и Дреновића у већем броју концентрише на положајима Осмача — Љубачево са задатком, уколико непријатељске снаге буду надирале из Б. Луке према нашим снагама фронтално, да нас нападну с леђа и по могућству да се повежу са бандом Раде Радића преко комуникације К. Варош — Б. Лука.

На основу предњег

НАРЕЂУЈЕМО :

да снаге I и II батаљона ове бригаде остану и даље на положајима које и сада држе,³ с тим да јединице буду на окупу и завучене на таква мјеста, одакле сваког момента могу да брзо заузму положаје са којих треба примити борбу, а да унапријед имају истурене само осматраче који ће благовремено обавијестити своје јединице о евентуалном непријатељском покрету.

Снаге III батаљона ове бригаде на дан 3 ов.мј. у 5 сати ујутру извршиће покрет правцем: Подосоје — Весићи — Градина — Вис на Осмачи — Љубачево — Мечићи и преко Милаковића повратити се у цемат **Јериловићи** испод Липовца, са задатком да се поменути сектор претресе, прикупе подаци о четничкој банди и њихове евентуално концентрисане групе разбију и протјерају. Нарочито повести рачуна о њиховој концентрацији на Осмачи, тј. установити да ли их у Осмачи и Љубачеву има или не.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 23/1, к. 875.

² Види док. бр. 2.

³ Види том IV, књ. 16, док. бр. 121.

III батаљон након повратка са предвиђеног задатка приступиће одмах претресу четничких села на читавој територији коју смо сада ослободили од четника. Од четничких породица конфисковати имовину која служи за прехрану, одјећу и обућу за војнике. Од окорјелијих четника одузети све осим онога што им је неопходно за живот и то за краће вријеме. Од присилно мобилисаних четника вршити умјеренију конфискацију. Од породица које нису четничке не тражити ни храну нити им ишта узимати осим војничких ствари. Уз овај посао вршити и мобилизацију људства за бригаду. Ако не би успјела добровољна мобилизација, приступити присилној.

Батаљон нека поведе рачуна о побољшању исхране војника с обзиром да се налазимо на четничком терену на којему има прилично хране. Сада има могућности да сваки војник добије кило хљеба, довољну количину меса, варива, воћа а и меда. III ће батаљон нарочито настојати да храну прибави за читаву бригаду конфискујући од четника. Нарочиту пажњу такођер поклонити прибирању одјеће и обуће за војнике и од четничких породица одузимати све што може послужити за то, а не спада у нужну личну опрему људи. Немојте узимати неке ситније ствари које би нас могле компромитовати, а војсци нису тако потребне. Напомиње се да војсци треба прибављати и свињског меса. Четници морају бити строго кажњени.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Радош⁴

Командант
Мећава⁵

⁴ Раичевић

⁵ Народни херој Петар Мећава. Погинуо 1944 год. код Травника као замјеник команданта Четврте НОУ дивизије.

БР. 14

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 3 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ИСТОЧНЕ И ЦЕНТРАЛНЕ БОСНЕ¹

ШТАБ
I БОСАНСКОГ Н. О. У. КОРПУСА
Ст. пов. бр. 89/43
3- IX 1943 г.
— ПОЛОЖАЈ —

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ

Примили смо Ваше писмо. Подузели смо мјере за што хитније пребацивање.²

1. Обзиром на велике мобилизационе могућности на овом сектору, сматрамо потребним организирати једну акцију (Теслић), да би дошли до оружја и муниције. То ће успорити наш покрет за 3—4 дана, али би једном тако успјешном акцијом учврстили наше позиције на овом терену, те ослобађањем дијела наших снага и њиховим проширењем омогућили успјешно разбијање четничких банди, ефикасније уништавање жељезничке пруге и непријатељских гарнизона на истој, евакуацију намирница за нашу војску итд. Двије бригаде и два мања одреда, према садањем стању, не би били у стању *ријешити успјешно задатке које сте ви пред нас поставили на овом сектору.* —

2. Четнички утицај је још увијек јак на терену сјеверно од Прњавора и на сектору гдје се налазе банде Лазе Тешановића. На тим теренима је потребно, бар још извјесно вријеме, присуство јачих наших јединица. Напр. на Мотајици још увијек мање снаге од једне бригаде не би могле опстати.

3. Шаљемо вам податке о стању непријатеља у Б. Луци. Обзиром на важност тог сектора и могућност успјешног извођења акција, те због врло повољних услова исхране, добро би било, ако за то постоји икакве могућности, да у вези с нашим одласком *упутите једну бригаду на тај сектор.* —

4. Молимо Вас, да нас што хитније обавијестите, да ли се слажете са нашим *предлогом.* —

¹ Оригинал, писан на машини. латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под рег. бр. 3852.

² Види док. бр. 30.

5. Исто тако Вас молимо да што хитније ријешите питање замјеника комесара V и XII бригаде. —

6. Јавите нам, да ли је потребно да одржавамо било какве везе са V дивизијом. Напомињемо то ради тога што смо прије два дана добили од штаба те дивизије извјештај у којем на многа питања траже хитан одговор. —

7. Обавијестите нас такођер да ли је потребно да вам пошаљемо спискове за именовање и унапређење подофицира, или ће то обавити штаб Корпуса. Јавите нам, да ли ће комесари који су унапређени носити ознаку ранга свог команданта или официрски односно подофицирски чин.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
В.³ Поповић

(М. П.)

Командант-пуковник
Коста⁴

БР. 15

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 3 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДЕСЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА УНИШТЕЊЕ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА НА СЕКТОРУ ХРБЉИНЕ¹

ШТАБ
II БОС. Н. О. У. КОРПУСА
Стр. Пов. Бр. 164
Дне 3 -IX- 1943 г.

ШТАБУ X НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Обавијештени смо преко Вашег III батаљона² (VII Бригаде) да су четничке банде Тривунчића отступиле у правцу Хрбљине, те да је и овај батаљон примио наређење да напусти град и да крене у правцу Хрбљине.³

³ Владимир

⁴ Нађ

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 31/1—2, к. 456.

² Види док. бр. 23.

³ Види док. бр. 106.

Овај штаб обуставио је покрет батаљона до даљњег, јер у случају да батаљон оде, град би остао без посаде.

Осим тога на просторији коју Ви контролишете налази се још банде, која није отишла са Тривунчићем у Хрбљине и ту банду треба хватати. Јуче је једну десетину, која је требала осигурати оправку ћуприје код Понора, напала банда са три пушкомитраљеза и десетина је била принуђена да отступи. Данас ће дијелови овога III. батаљона кренути до села око Понора, испитати која је банда напала његову десетину, те спалити куће бандита-нападача, или куће четника најближег села.

Морамо поопштрити мјере на читавом подручју против четника, јер само преганање са њима неће дсвести до жељених резултата.

Стога ћете Ви у акцији на Хрбљини раселити све становништво,⁴ које се налази по колибама на Хрбљини. Објавити народу да ћете сву имовину, која се нађе на Хрбљини, послје рока, када је треба евакуисати, узети у корист војске. —

Четничку банду Тривунчића тјерајте и нападајте са одговарајућим снагама и имајте у виду да ће бандит Тривунчић стално бјегати испред Вас и мијењати секторе. Уколико би побјегао према Шатору, треба га и тамо пратити са дијеловима неке Бригаде и одредским снагама.

IV НОУ Дивизија ће пребацити једну своју Бригаду на сектор Бихаћ — Крупа — Петровац, ради дејства у леђа непријатељу који напада на Лику са правца Вакуфа и Би-хаћа. Са остале двије бригаде IV НОУ Дивизија ће контролисати просторију западно од цесте Чађавица — Бања Лука.⁵

Са једном Вашом бригадом Ви ћете преузети контролу над просторијом коју затвара комуникација Мркоњић — Бања Лука и ријека Врбас. За сада ће на ту просторију доћи XI Крајишка бригада (Рибнички одред), која ће се ставити под Вашу команду.⁶

Ваш Штаб и Ваш Обавјештајни центар треба остати на мјесту са којег ће се имати најбољи преглед ситуације, а поједини чланови Штаба могу одлазити на поједине секторе ради руковођења са дијеловима Дивизије који на одређеном сектору оперишу. Најбоље мјесто за Ваш Штаб било би негдје близу Мркоњић Града или у самом граду ради коришћења заштите.

⁴ Види док. бр. 24.

⁵ Види док. бр. 16 и 27.

⁶ Исто

Реорганизацију у Вашој Дивизији што прије извршите, тј. попуните Ваше Бригаде са људством из Одрода. Такође са разбијањем и ликвидацијом четничких банди што прије завршите тако да Дивизија као цјелина може примити и друге нове задатке који ће стајати пред њом у склопу Корпуса у најскорије вријеме.

Извјештавајте нас о сваком покрету Ваше главнине и о евентуалној промјени Вашег сједишта.

Дијелови IV НОУ Дивизије заробили су посаду у Врхпољу од 130 војника са 13 пушкомитраљеза, 1 бацачем и остало пушке. Прије неколико дана VIII Бригада је срушила водовод који снабдијева Бању Луку са водом. На примикање наших снага самом граду Бањој Луци непријатељ је реагирао са неколико авиона и неколико тенкова, тако да су се наши дијелови повратили на полазне положаје.

Све јединице Ваше Дивизије нису упутиле људство за минерски курс, који ће се одржати при Техничком отсјеку Врховног штаба, те је потребно да се ти другови упуте одмах своје Штабу. Уколико нисте предали брдски топ I Дивизији, то учините.

За радио-телеграфски курс, који ће се одржати при В.Ш., упутите 4—5 другова или другарица. Показало се је да другарице, које имају нешто средње школе, или неке стручне школе, најлакше схватају ову службу, те према томе упутите такве другарице, ако их има у Вашим јединицама.

Делегирајте неког испред Вашег Штаба да испита земљиште у Гламочком Пољу⁷ и одабере мјеста која би могла послужити за аеродроме. [За] та мјеста треба имати равницу 1.200 метара дужине и 400 метара ширине, а тло треба да буде тврдо. По извршеном испитивању земљишта извијестићете овај Штаб и по могућству доставити скице терена који би могао послужити за аеродром.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Командант
С.⁸ Родић

(М.П.)

⁷ Види док. бр. 38.

⁸ Славко

БР. 16

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 3 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА РАЗМЈЕШТАЈ ЈЕДИНИЦА¹

ШТАБ
II БОС. Н. О. У. КОРПУСА
Стр. пов. Бр. 165.—
Дне 3 септембра 1943 г.

ШТАБУ IV НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Примили смо Ваш извјештај од 30. VIII. о.г.² Вашој X Бригади издали смо наређење³ да дође у састав Дивизије. Према посљедњој реорганизацији Корпуса, Штаб Корпуса даће 1.000 бораца за попуњу I Српског корпуса.⁴ Овај број бораца даћемо из Одред.

II Бос. корпус сачињаваће двије дивизије са по три бригаде. Рибнички одред биће XI Крајишка бригада⁵ и ући ће у састав X НОУ дивизије. Све наше бригаде попунићемо људством из Одред и тежити да порасту на број 800—1.000 бораца. Одреди ће бити мањи и неће прерастати у веће формације. О свој реорганизацији бићете упознати посебном наредбом.

Издајте наређење Штабу XI Бригаде (Рибнички одред) да се пребаци на просторију коју затвара комуникација Мркоњић Град — Бања Лука и ријека Врбас, коју ће просторију та Бригада контролисати уништавајући све четничке групе које су се још задржале на тој територији. Штаб XI Крајишке бригаде по доласку на одређену просторију послаће извјештај⁶ Штабу X НОУ Дивизије преко Мркоњић Града (Команде мјеста).

Са двије бригаде Ваше Дивизије контролисаћете просторију западно од комуникације Ситница — Бања Лука дјелујући према мјестима гдје се налазе четници у циљу да се уништавају. Прж том одржавати редовну везу са снагама

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 37—7, к. 766.

² Види том IV, књ. 16, док. бр. 104.

³ Види том IV, књ. 16, док. бр. 102.

⁴ Односи се на Први пролетерски корпус.

⁵ Види том IV, књ. 16, док. бр. 70.

⁶ Види док. бр. 74.

XI Крајишке бригаде. Једну Вашу бригаду ћете упутити на просторију Бихаћ — Крупа — Петровац ради дејства у леђа непријатељу који је отпочео са нападом на Лику са правца Вакуф — Бихаћ.⁷ Пошто се на тој просторији налазе деморалисане домобранско-легионарске снаге које су вољне да се предају, ова Бригада у садејству одреда може доћи до знатног наоружања које се може расподијелити по дивизији. Тражене другарице и другове за радио-телеграфски курс који ће се одржати при В.Ш. упутите одмах до овога Штаба. За Вашу Дивизију упутићемо још једну протиколску пушку и најмање 10 пушкомитраљеза са муницијом, и једну радиостаницу са телеграфистом. Вјероватно ћемо Вам моћи ставити на расположење и извјестан број пушака. Граховско-пеуљски НОП одред искључујемо из састава Ваше Дивизије, и овај ће одред преко делегата овог Штаба бити директно под нашим командом. Тривунчићева банда побјегла је у правцу Хрбљине, коју ће тамо напасти дијелови VII и IX бригаде.

Према посљедњем наређењу В.Ш. потребно је да се све наше снаге ангажују на разбијању и уништењу четничких банди да би наш Корпус могао у најскорије вријеме примити нове задатке дјелујући као цјелина а да контролу терена преузму мање снаге и углавном одреди.

Нисте потврдили пријем посљедње шифре и знака распознавања за 15 дана (од 1—15 септембра) те не знамо да ли сте примили ту пошту.

Поднесите нам извјештај о стању непријатеља⁸ у Б. Луци и да ли се је тај гарнизон појачао.

Снаге XII дивизије по уласку у Котор Варош⁹ стежу обруч око Бање Луке са источне стране, те би добро било кад. би знали право стање у Б. Луци.

Штаб корпуса ће се привремено налазити у Мркоњић Граду.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Пол. комесар
С. отсутан

(М. П.)

Командант
С. Родић¹⁰

⁷ Види док. бр. 27.

⁸ Види док. бр. 155.

⁹ Види док. бр. 20.

¹⁰ Народни херој Славко Родић. Умро 1949 год. као генерал-потпуковник ЈНА.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
3 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА
ПОСЈЕДАЊЕ НОВИХ ПОЛОЖАЈА И РАСПОРЕД ЈЕ-
ДИНИЦА¹**

ШТАБ
XI НОУ ДИВИЗИЈЕ
О-П-Стр.Пов.број: 17/43
3 септембра 1943 год.
Положај

ШТАБОВИМА II, V И XII КНОУ БРИГАДЕ И
ШТАБОВИМА БАЊАЛУЧКОГ И ПРЊАВОРСКОГ ПО-а

Положај

До 5 овог мј. т. г. до 18 часова горње јединице узеће
слиједећи распоред:

II КНОУ бригада, смјестиће се на просторији Прибинић
— Осивица — Г. Радња — Растуша, штаб у Укриници. За-
датак: спремити се за покрет, затварати и контролисати
правце од Теслића и Јелаха и прикупити податке о непри-
јатељским гарнизонима: Од Теслића преко Добоја до Мо-
дрича. Веза лијево на правцу Станари, са јединицама V
КНОУ бригаде.

V ККНОУ бригада, смјестиће се на просторији Станари
— Брестово — Глоговац — Табак Илова — штаб у Вучи-
јаку. Задатак: затварање и контролisaње праваца, од Дер-
венте, Добоја, Јелаха и Теслића. Веза лијево на правцу Ма-
чино Брдо, са снагама ППО-а, а десно на правцу Растуша,
са снагама II КНОУ бригаде. Прикупити све податке, о не-
пријатељским гарнизонима: као II КНОУ бригада, као и
податке о четницима и милицији на међупростору.

ППО²-а, смјестиће се на просторији Лишња — Мачино
Брдо, са задатком: непосредна заштита Прњавора, са сје-
верозапада и сјевера, на поменутој просторији.

XII КНОУ бригада, смјестиће се на просторији Липо-
вац — Опсјечко — Јошавка, са задатком блокирања Челин-
ца, затварања и контролisaња праваца од Бање Луке. Везу
држати лијево на правцу Липовац, са снагама БПО³-а. По
могућности, повремено вршити акцију на четнике. Један

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у ар-
хиви Војноисториског института под рег. бр. 1/1, к. 865.

² Прњаворски НОП одред

³ Бањалучки НОП одред

батаљон, ако буде ситуација дозвољавала, учествоваће на сектору штаба дивизије у акцији, треба га 6 овог мј. до 12 сати концентрисати у Свињарима, са дежурним колима, да се пребаци до Масловара. Ово учинити по извјештају штаба бригаде о ситуацији на сектору Челинац штабу дивизије, који ће за покрет тога батаљона издати посебно наређење. Прикупити податке о стању непријатељских снага Б. Луке, Челинац, Карановац.

Бањалучки ПО-ед, смјестиће се на просторији Понир — Љубачево — Крмине, са задатком затварања и контролisaња праваца од Б. Луке и Карановца и патролирања на правцу Јаворани — Скендер Вакуф. Одржавати везу са Б. Луком и прикупљати податке о непријатељским гарнизонима Б. Лука — Карановац, стање четника око Чемернице. Вршити мобилизацију са сектора Шипраге, Врбањци, Котор Варош и околине.

По потреби службе, у сагласности са Штабом I Босанског НОУ корпуса, поставља се за команданта Бањалучког ПО-а, друг Млађо Обрадовић;

за замјеника команданта XII КНОУ бригаде, друг Миле Вученовић;

за команданта III батаљона V КНОУ бригаде, друг Душко Бојанић;

за команданта I батаљона XII КНОУ бригаде, друг Михаило Гачић;

за замјеника команданта III батаљона V КНОУ бригаде, поставља се друг Ресан.⁴

За остала упражњена мјеста, штабови бригаде доставиће своје предлоге овоме штабу.

Пријем и предају дужности извршити у року 48 сати по примитку наредбе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
сл. отсутан

Замј. команданта
п. пуковник
Мирко⁵

Командант
ппуковник
Шоша

П. С. За команданта III бат. II кр. бриг. поставља се друг Миле Шебо.

(М. П.)

⁴ Миле

⁵ Пекић

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
ОД 3 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕ-
ТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ ОКО КУПРЕСА¹**

ШТАБ
III КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ
3-IX-1943 г.
у 7.30 ч.

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

1. — На сектору наше бригаде од Купреса нема никаквих промјена.

2. — Добили смо извјештај од штаба IX бригаде да је непријатељ (усташе и четници заједно) од Ливна преко Шујице јуче водио краћу борбу са њиховим дијеловима. Борба је била жестока и непријатељ је успио да продре према Купресу, а од Купреса неки дио непријатељских снага им је ишао у сусрет те су се спојили.²

Штаб исте бригаде извјештава да они према наређењу³ штаба своје дивизије крећу са тога сектора, као и 70 бораца Вуковског одреда. На тај начин тај правац остаје отворен, и непријатељу је омогућено спајање и саобраћај Купрес — Шујица — Ливно.

3. — Одржали смо савјетовање са штабовима батаљона, које је завршено ноћас у 10 сати.

4. — Извјештавамо вас за мјесто закопаног тешког оруђа на Зеленгори:

а) тешки бацач са око 30 мина, „брџа“, око 3.000 метка нашег II батаљона закопани су на путу између Крекова и Хрчаве, сјеверозападно од Хрчаве путем према коти 1001, удаљено од колиба Хрчава један километар и око 300 метара. На мјесту гдје су они закопани пут од потока Хрчавка удаљен је свега око 100—150 метара а закопани су на дсњу страну пута, удаљено од пута 30—40 метара испод једног мало већег камена.

б) Противколски топ и топ „Пито“ закопани су лијево од пута који води од Лучких колиба према Врбничким ко-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под рег. бр. 3955.

² Види док. бр. 33 и 87.

³ Види док. бр. 38.

либама између коте 1801 и коте 1622, удаљено од пута око 100 метара.

в) Тешки бацач са око 50 граната I батаљона закопан је код Лучких колиба, источно од колиба код потока Трескавац, удаљено од извора потока 7—800 метара на југо-источну страну.⁴

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

За штаб
Командант
В.⁵ Бајић

БР. 19

ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 3 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ЗА ИЗВРШЕЊЕ МАРША НА ПРОСТОРИЈУ СЕЛА БОГОВИЋИ — КРЕЋА¹

ШТАБ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
3 септ. 1943 год.
у 16.30 часова

ЗАПОВИЈЕСТ

ЗА ИЗВРШЕЊЕ НАСТУПНОГ МАРША СА ПРОСТОРИЈЕ
С. РАСТОВАЦ — БРАТЕЉЕВИЋИ НА ПРОСТОРИЈУ
С. Г. И Д. БОГОВИЋИ — С. КРЕЋА
(Секција Сарајево. раз. 1 : 100.000)

На просторији кроз коју пролазимо нема неких јачих непријатељских снага. Мање групе четника крију се по овим шумама, но без икаквих офанзивних намера.

Главнина наше Дивизије извршила је покрет у правцу Фоче и Устиколине.²

Наша бригада добила је задатак да се са ове просторије пребаци на просторију Г. и Д. Боговићи — с. Крећа.

⁴ Оружје и муницију закопале су јединице НОВ приликом пробоја из окружења за вријеме Пете непријатељске офанзиве.

⁵ Владо

¹ Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15/1—1/II, к. 738.

² Опширније види док. бр. 150.

Ради извршења предњег

НАРЕЂУЈЕМО :

Претходница: Командант Бошко Куљача. Свега један батаљон (I батаљон).

1. Полази са просторије с. Лучевице правцем: Каменички Поток — с. Каменица (заселак Сајице) — с. Вејзагићи — с. Бошковићи — с. Зоројевићи — с. Буковица — с. Боговићи — с. Трудањ. По доласку у с. Трудањ слати извиђачке водове у правцу с. Милотина — Колаковићи, са задатком извиђања тога правца као и прикупљања података о с. Јабуци, у којој се, према добијеним подацима, налази усташка милиција.

Полазак из с. Лучевице 4 ов. мј. тачно у 4 часа.

Главнина: Командант Мироје Жарић. Састав: II батаљон, пратећа чета, III батаљон, болница, музика и интендантура.

2. Полази са просторије на којој се сада налази правцем одређеним за претходницу. По доласку у с. Бошковићи II батаљон ће продужити покрет преко с. Црвчићи — Парови за с. Крећа.

Полазак са зборног мјеста 4 ов. мј. у 4.30 часова.

За све јединице зборно мјесто ће бити мост код кога се улива Каменички поток у речицу Прачу (испод с. Лучевице и Нехорића).

По доласку на одређену просторију распоред јединица биће следећи: III батаљон, Пратећа чета и интендантура у с. Г. Боговићи. II батаљон у с. Крећа са задатком контролисања правца долином речице Осанице. Болница ће се смјестити у с. Д. Боговићи.

Ред маршевања: II батаљон, III батаљон, Пратећа чета, болница, музика и интендантура.

Штаб бригаде кретаће се до с. Бошковићи са II батаљоном а даље са III батаљоном. По доласку

на одређену просторију штаб бригае налазиће се у с. Д. Боговићи.

Са претходницом стално одржавати везу.

Заштитница: Командант Вељко Жижић. Свега један батаљон (V батаљон).

3. Полази са зборног мјеста одређеног за главнину правцем одређеним за претходницу.

Полазак 4 ов.мј. тачно у 5 часова.

По доласку на одређену просторију батаљон ће се смјестити у с. Д. Боговићи.

Одржавати везу са главнином.

4. У току покрета као и на зборном мјесту не смије бити непотребног нагомилавања, прекидања везе и застајкивања, већ мора владати савршени ред и правилна маршевска дисциплина.

5. Предузети све потребно ради маскирања и заштите од непријатељске авијације.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

Командант п.пуковник
Љубо Вучковић

БР. 20

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДВАНАЕСТЕ БРИГАДЕ ШТАБУ ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О ПОКРЕТИМА И АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 15 ДО 30 АВГУСТА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ XII КНОУ БРИГАДЕ
Стр. Пов. Оп. Број 27/43
дана 3. IX. 1943 године

15-дневни извјештај о акцијама
и војном раду ове бригаде у вре-
мену од 15 до 31. VIII. 43 г. доставља

ШТАБУ XI НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

I БАТАЉОН:

Од 15 до 17 ов.мј. батаљон је био на положајима Бановац — Превиле, на којима није било никаквих догађаја. 17 ов.мј. батаљон је извршио покрет за Вагане — Засеље — Крмине — Агино Село.² На свом путу батаљон је растјерао четничку банду гдје год је наишао на њу. 18 ов. мј. батаљон је извршио покрет из Агиног Села преко Грлића — Чуковца — Рађића — Костића до Шолаја. 19 ов.мј. батаљон је заузео положаје на Драгишевцу, гдје је остао до 25 ов.мј. 24 ов. мј. непријатељ, Нијемци и легионари, је у јачини 1 бојне са тешким оружјем и бацачима изашао из К. Вароши цестом до Вишевица. Снаге су биле добро распоређене с десне и лијеве стране цесте, те су упустиле непријатеља у засједу и тада извршиле напад. Непријатељ се нашао опкољен и упорно се бранио из ровова и кућа настојећи да се извуче, зашто је жртвовао неколико својих митраљеских гнијезда. Борба је била жестока, прса у прса, и трајала је од 8 до 14 часова. Непријатељу су нанесени тешки губици. Тако је уништен читав штаб бојне. Наше снаге су се морале повући јер је непријатељ добио појачање у пјешадији и авионима. Убијено је и рањено око 100 непријатељских војника и официра, док их је 7 заробљено. Заплијењено је 25 пушака, 3 п.митраљеза „шарца“, 1 бацач од 80 мм, 1 ручни бацач, 4 пиштоља „парабелум“, око 5000 метака, мања коли-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 43/3, к. 875.

² Види том IV, књ. 16, док. бр. 40.

чина мина за бацач и тромблон, око 30 опасача, упртача, фишеклија, 50 пари ципела и чизама, 30 одијела. Наши губици су 3 рањена и то: командант батаљона, друг Егић Милан, који је на путу за болницу подлегао, Веселиновић Саван и Вучкович Станко. 25 ов.мј. батаљон је заузео положај на Драгишевцу, контролисао Чуковац и комуникацију К. Варош — Скендер. 26 ов. мј. снаге овог батаљона спустиле су се у К. Варош, која је била напуштена од непријатељских снага. Заплијењено је: 5 пушака, 4 бомбе и 300 метака. 27 ов.мј. батаљон је извршио покрет из К. Вароши за Јаворане. Путем као и код саме цркве вођена је борба са четницима која је свугдје разбијала и растјерала. 28 ов. мј. батаљон је извршио покрет из Јаворана за Пснир преко села Меховаца. Вођена је 3 часовна борба са четничком бандом, која је протјерана уз губитке од 2 рањена. Наши губици: 1 лакше рањени друг. Том приликом пришли су нам 6 домобрана који су били заробљени од четника. Добијена је 1 пушка. 29 ов.мј. батаљон је извршио покрет са Понира до Јелића. Ту је вођена борба између БНОПО и Нијемаца, легионара и четника. Батаљон је притекао у помоћ одреду и непријатељ је протјеран у Челинац. Услијед јаке минобачке ватре снаге одреда су се повукле, а наше снаге, не могавши саме да заузму ровове код Челинца, такођер су се повукле. Непријатељ је имао 2 мртва, 2 рањена и 2 заробљена. Заплијењено је: 2 пушке, 4 бомбе и 150 метака. 30 ов.мј. снаге су држале положаје у Јелићима, док је један вод давао засједу на цести К. Варош — Б. Лука, на којој није било никаквих догађаја.

За протеклих 15 дана са батаљоном је врло мало војнички рањено, пошто је батаљон цијело вријеме био у покрету и борби.³ Ипак је предвиђан план рада за вријеме од 15 до 31 ов.мј.

II БАТАЉОН:

16 ов.мј. батаљон се одмарао на положајима Бановац, а по повратку из акције на комуникацији К. Варош — Б. Лука.

17 ов.мј. батаљон контролише сектор Бановац — Вагани, према четницима у Осмачи и Јаворанима, и комуникацију К. Варош — Скендер. 18 ов.мј. батаљон контролише исте положаје. Непријатељ је у јачини од 3 сатније кренуо из К. Вароши према Вишевицама. Наше снаге нису примиле борбу, а непријатељ се повукао. Од 19 до 24 ов. мј. батаљон је вршио претрес усташких села између Угра и Врбаса и

³ Види том IV, књ. 16, док. бр. 40, 82, 91 и 121.

хватао везу са нашим снагама које су се налазиле у Јајцу и околини. 25 и 26 ов.мј. батаљон се налазио у Костићима и Обрадовићима,⁴ контролишући терен испод Чемернице до самих Шолаја. 27 ов.мј. батаљон држи положаје Превиле са задатком да штити наше остале снаге, које су ушле у напуштену К. Варош. 28 ов.мј. батаљон креће правцем Чуковац — Грлићи — Агино Село — Крмине с намјером да протјера банду, али до сукоба није дошло. 29 ов.мј. батаљон креће даље правцем Јаворани — Мемићи, испод Осмаче, на Дебело Брдо. Ни на овом сектору није дошло до сукоба са четничком бандом, али је ухваћен курир који је носио пошту од III батаљона, Тешановићевих четника, за једну од чета тога батаљона. 30 ов.мј. батаљон држи положај на Помиру, контролишући сектор према Б. Луци и Карановцу.⁵ Око 9 часова непријатељ напада у јачини од 2 бојне у два правца, уз пратњу авијације. Након борбе, која је трајала свега 10 минута, наше снаге су се морале повући, јер у то вријеме нису биле јаче од око 60 бораца. Остали другови су се налазили на разним дужностима, као напр. један вод у пратњи неких другова за Јајце. Непријатељски губици су нам непознати, док наши износе: 1 рањен и један погинули друг од авијације.

III БАТАЉОН:

17 и 18 ов.мј. батаљон је крстарио тереном Бочац — Баљвине — Мокри Луг — Шолаје, гдје је остао до 20 ов.мј. 20 ов.мј. батаљон се налази у Костићима и контролише сектор Рађићи — Видово Врело до Шолаја. 21 ов.мј. батаљон је контролисао исте секторе и око 16 часова послије подне банда је извршила препад на патролу у Рађићима, коју је протјерала. Изгубили смо 2 карабина, док је 1 друг рањен. Исте вечери четничка банда у јачини два батаљона напала је снаге овог батаљона у Костићима. Борба је трајала око 45 минута те је банда протјерана. Губици непријатеља непознати, док наши без губитака. 23, 24 и 25 ов.мј. батаљон контролише исти сектор.

25 ов.мј. мање снаге овог батаљона изашле су на мјесто гдје је вођена борба између снага нашег I батаљона и непријатеља из К. Вароши и ту пронашао сљедеће ствари: 1 карабин, 1100 метака, 1 ћебе, 3 добоша за „шарац“, 3 мине за бацач, 4 ручне бомбе и неколико реденика. До 26 ов.мј. батаљон контролише сектор Мокри Луг — Угар — Борци. 27 ов.мј. батаљон се налази на Вишевицама штитећи снаге

⁴ Односи се на с. Отловићи.

⁵ Види том IV, књ. 16, док. бр. 40, 82, 91 и 121.

које су ушле у К. Варош. 28 ов.мј. батаљон контролише сектор Шолаји — Мокри Луг — Угар и поставља засједе четничкој банди, али банда се није нигдје појављивала. 29 и 30 ов.мј. батаљон контролише исте секторе и поставља засједе, али банда се нигдје није појављивала.

За протеклих 15 дана на војном уздизању командног кадра није рађено ништа нарочито због тога што чисто војна ситуација није дозвољавала.⁶ Људство је из дана у дан било у борбама, једино се радило по издатом плану за протеклих 15 дана као и претресана борбена обука на терену у самој борби. При самом издавању задатака јединицама претходно се сакупи командни кадар и са истим се проради план и тек се онда прилази извршењу.

Дезертерства није било.

Одјећа и обућа људства ове бригаде слаба је. Нарочито се оскудијева у обући, јер обзиром на јесење кишовито вријеме људство које је обувено у опутњаке може се рећи да је то обућа никаква. Исхрана је добра, али је једноставна.

Културно-просвјетни рад је слаб.

Војнички живот је добар.

Сва постављена наређења и издате заповијести извршавају се тачно и на вријеме, једино што се је десио случај код II чете II батаљона да се је чета повукла са положаја без наређења, то се је исправило и мислимо да се овакве ствари више неће понављати.

Довољан број командног кадра по јединицама у бригади нема, а што је већ наведено у раније достављеним извјештајима. Штаб дивизије на конференцији са штабом ове бригаде донијели су одлуку да ће се недостајући број командног кадра попунити дијелом из осталих бригада XI дивизије, а дијелом из ове бригаде.

Ситуација на овоме сектору је следећа: четничка банда на сектору Јаворани — Вагани — Баљвине — Бочац — Агино Село — Крмине — Осмача — Љубачево, закључно са Пониром и Липовцем, углавном је разбијена и протјерана. Лазо Тешановић са већим дијелом своје четничке банде протјеран је према Челинцу, гдје се и сада налазе. Дреновић са својим снагама и остатком Лазе Тешановића протјерани су преко Врбаса у Мањачу, а један им се дио налази у Карановцу. Од када су разбијени и протјерани са поменутих сектора, више се уопште не појављују. Из непотврђених извјештаја сазнаје се да их има још, и то по мањим групицама, у Тисовцу и Бочцу.

⁶ Исто

Околни непријатељски гарнизони јесу: Карановац — Б. Лука и Челинац, изнад којег баш јединице ове бригаде држе положаје. Непријатељ из поменутих гарнизона по-времено покушава да изађе на наше положаје, али после краће борбе враћају се назад у гарнизоне. У Челинцу посједују непријатељске снаге јачине једне сатније као стална посада са наоружањем 12 „шараца“, 3 т.митраљеза, 2 велика бацача, 4 мала бацача, 1 топ и 2 тенка. Скоро свакодневно им долази појачање у тенковима као и у пјешадији, али се опет враћа назад. Сталну везу са Б. Луком имају преко радио станице и авионима. Посада је смјештена у фортификациске објекте, изграђене бункере које отприлике сада имају намјеру да бетонирају, а гарнизон је ограђен у жицу. Мишљења смо да би поменути гарнизон било доста тешко ликвидирати и да је боље да се, у колико је могуће, блокира, и сваки њихов излазак или долазак к њима да се туче из погодних засједа. У Челинцу са посадом „Тигар дивизије“ налази се један дио четника Лазе Тешановића који служе обично као водићи [и] када се прими борба први бјеже.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Радош

Командант — мајор
Мећава

БР. 21

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРИНАЕСТЕ БРИГАДЕ ОД 3 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ НА ЛИНИЈИ БРОНЗАНИ МАЈДАН — САСИНА — САНСКИ МОСТ¹

3-IX-43

ШТАБУ IV Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

Положај

У синоћној борби² наши су убили 16 Немаца и 4 четника а ранили 15 Немаца. Заробили 7 бивших руских војника, 2 Немца и 2 четника. Од материјала и оружја заро-

¹ Оригинал, писан зеленим мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10/1—21, к. 1626.

² Види док. бр. 27.

бљено је 3 „шарца“, 3 стројнице, 2 револвера, 3 сигнална пиштоља, од којих два служе као бацачи граната (нови тип), 7 пушака, противавионско постоље са нишанским справама, ногаре од тешког немачког бацача и 15 граната, као и два коња товарна.

Тешки бацач им је исто остао и још доста ствари, али у току ноћи то је натоварио неки сељак и отерао њима у Мајдан.

Из Сасине су побегли у Мајдан, те од напада на њих нема ништа. У С. Мост је стигло појачање од 300 легионара. У Приједору како изгледа има их око 4000—5000. У Б. Луци 2000, од којих је 500 Немаца.

Ово 7 Руса смо задржали код нас у јединици, пошто су то тражили. Четнике смо пустили...

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Обрад³

(М. П.)

Командант

Милан Зорић

П.С.⁴ Радио-станица ми је оштећена.

БР. 22

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТРОВАЧКОГ БАТАЉОНА ОД
3 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ПОДГРМЕЧКЕ ГРУПЕ
ОДРЕДА О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ БАТАЉОНА¹**

ШТАБ
ПЕТР. БАТ.

бр. сл.
3. IX. 43

ШТАБУ ПОДГРМЕЧКЕ ГРУПЕ ОДРЕДА²

Положај

I чета овог батаљона контролише села Дринић, Шековац, Б.[равски] Ваганац као и остала ближа села, док је II чета имала за задатак да се пребаци за Прекају, што је то

³ Стишовић

⁴ На оригиналу дописано зеленим мастилом, ћирилицом.

¹ Оригинал, писан зеленим мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под реп. бр. 264—3, к. 1630.

² Види том IV, књ. 16, док. бр. 21.

јучер и кренула у 12 сати у одређеном правцу. У ноћи између 1 и 2 снаге овог Бат. ишле су у претрес села В.[едро] Поље, Колунић, где су одузеле 11 коња и 1 краву од четничких фамилија, што је то летос отето од наших људи који су прегонили жито за своје потребе.

Коње које смо одузели, узели смо 5 ком. за потребе овог Бат. а остало смо дали С.Н.О. одбору, што ће да се подели нашим људима као што су већ неки и познали своје коње и узели [их] са собом.

Извештај који нам је стигао из претресених села гласи да је народ привољан што смо одузели коње, док остатак неприкупљених коња купе четници и гоне у Петровац, тј. коњи који су исто одузети од наших људи а нису били при кући кад смо ми били дали. У истом извештају гласи да се четници и Немци спремају у акцију на Дринић.

Исто извештај који смо добили из Петровца наводи да ће Немци и четници изаћи у с. Дринић, само нам не знају рећи којег ће дана. Исти нас обавешава да би истог дана кренула и легија са Оштреља за Дринић³ и да се у Петровцу налази 400 Немаца, 30 четника а остало легија. Из Крњеуше смо добили извештај у коме нас позивају са војском, ради везе са домобранима са којима већ постоји веза, само ми не можемо да напустимо овог сектора док нам не дође II чета која би могла остати на овом сект. Ми смо послали курире за везу док ми стигнемо. Непријатељске снаге већ 2 дана не појављују се у овим селима. У наш Бат. стигла су синоћ 3 новомсбилисана друга из Смољана а дезертирали су из X бригаде, један од њих био је четник који нам се предао 20-VII 43; они се жале да морају код куће да сарађују [са] чет., они су стари 30—40 год. и они се налазе код нас, па питамо тај штаб шта да радимо с њима, да ли ћемо их са патролом спровести у њихову јединицу или како да радимо с њима!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За полкома
Б.⁴ Секулић

Командант
Весо⁵

³ Види док. бр. 44.

⁴ Буро

⁵ Вукобрат

БР. 23

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА СЕДМЕ БРИ-
ГАДЕ ОД 3 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ БО-
САНСКОГ НОУ КОРПУСА О ПОКРЕТУ БАТАЉОНА У
САСТАВ БРИГАДЕ¹**

ШТАБ III БАТАЉОНА
VII КР. НОУ. БРИГ. X ДИВ.
3-IX/43 год. у 4 часа

ШТАБУ II БОСАНСКОГ Н.О.У. КОРПУСА

Према наређењу² Штаба наше Бригаде од 2-IX/43 г. наш батаљон у оквиру Бригаде добио је задатак чишћења четничких банди.

Сходно томе наш батаљон ће извршити покрет из Мркоњића тачно у 5^h ујутро 3 ов.мјес. те Вас извјештавамо да ћемо уједно повући сва осигурања која је наш батаљон давао око града.

Десетина која је била пошла јуче као осигурање за Понор — повратила се у састав батаљона пошто је била нападнута од стране четничке банде која је располагала са 3 пуш. митр.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

За пол. комесара
М.³ Радуловић

Командант
Глиша⁴

¹ Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/4—6, к. 456.

² Види док. бр. 11.

³ Мате

⁴ Глиша Роца

БР. 24

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 4 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ КОРПУСА¹

ШТАБ
И БОС. Н. О. У. КОРПУСА
Стрпов. Оп. Бр. 168
дне 4-IX-1943 г.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

Положај

1) Примили смо Ваше наређење од 30 августа 1943 г.
2) Приступили смо реорганизацији нашег Корпуса² и предузели све потребне мјере да људство, које је предвиђено за I Дивизију, дође на вријеме у састав те Дивизије.

3) На свим секторима нашег оперативног подручја, гдје се налазе четници, предузети су напади на ову банду. IV НОУ Дивизија у чишћењу просторије између Сане и Врбаса³ дошла је до самог града Бање Луке. Разбијени дијелови четника прикупили су се у Горњем Шехеру, у Бањој Луци и затражили помоћ од Нијемаца. 28.VIII. непријатељске снаге, појачане са нешто Нијемаца и тенкова, извршиле су противнапад из Бање Луке на VIII Бригаду у правцу Хан Кола и уз припомоћ артиљерије и авиона успјели су одбацили ову нашу Бригаду од града, док су остали дијелови Дивизије забачени Бронзаном Мајдану и троуглу Бања Лука — Сански Мост — Приједор. Са задатком чишћења тога терена и мобилизације новог људства у војску.

Дијелови X НОУ Дивизије припремају обухватни напад на Хрбљину,⁴ гдје се је склонила Тривунчићева четничка „Бригада“.

Четници и четничке вође избјегавају сусрете са нашим снагама и бјеже са својим главнинама у непријатељске гарнизоне, док мање четничке групе остају по шумама око својих села и често су активне — припуцавају и нападају курире.

¹ Копија оригинала, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/1—6, к. 456.

² Види док. бр. 16.

³ Види док. бр. 26 и 27.

⁴ Види док. бр. 23 и 106.

Издали смо наређење⁵ да се спале четничке куће у селима одакле [се] буде пуцало. Такође смо наредили да се исели све становништво из Хрбљине, које је тамо смјештено по колибама за вријеме лjeta а има куће око Гламоча, у селима. Мањачка села (Локвари, Дујаковци и Стричићи) су потпуно непријатељска и непоправљива, те би најбоље било, по нашем мишљењу, ова села раселити. Уколико су мјере које смо предузели преоштре, молимо Вас укажите нам на то да би их ублажили.

Пољанац је, не уочивши промјену ситуације по напуштању Гламоча, нападао Ливно са X Бригадом и Гламочким одредом.⁶

О акцијама на другим секторима и резултатима акција извјештавамо Вас у прегледу акција посљедњих осам дана.

4) Организовали смо прикупљање и евакуацију жита у тајне магацине на читавом нашем подручју. На сектору Бугојна евакуацијом руководи Економски одсјек В.Ш. уз припомоћ наших економских органа.

5) У Бањој Луци се налазе 2 крње пуковније са нешто Нијемаца и 6—7 тенкова. У Залужанима код Бање Луке налази се око 60 авиона. Тачно бројно стање Бањалучког гарнизона Об. сл. није нам могла пружити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
сл. отсутан

Командант

⁵ Види док. бр. 15.

⁶ Види док. бр. 6, 8 и 32.

ИЗВЈЕШТАЈ ДЕЛЕГАТА ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 4 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ КОРПУСА О СИТУАЦИЈИ НА ЈУГОЗАПАДНОМ ДИЈЕЛУ БОСНЕ¹

ШТАБ

II БОС. Н. О. У. КОРПУСА

Ст. Пов. бр. СК/18

Дне 4-IX-1943 год.

ШТАБУ II БОС. Н.О.У. КОРПУСА

Непријатељ, тј. Ђујићеви² четници, јучер (3-IX) били су стигли у Јелино Поље код Грахова. Истовремено Талијани су стигли са моторизацијом у Стрмицу. Четници прије доласка у Јелино Поље потиснули су 2 далматинска батаљона који су отступили у Врлику. Четницима на Јелином Пољу синоћ су се пребацили преко Шатора четници из Главице (код Гламоча) у јачини од око 200. (Обавијештени смо да је са њима био Дреновић³!!!!). Са њима су отишли и рорански четници. Јучер је био **Книн** бомбардован од стране савезничких авиона. Личани пружају Нијемцима жесток отпор и јучер након неколико јуриша успјели су их потиснути код Дољана.

Изгледа да су четници који су се концентрисали у Јелином Пољу имали намјеру да ударе на личке снаге Н.О.В. са бока тј. преко Грахова и Трубара, а према неким вијестима имали су намјеру преко Грахова за Дрвар.

Услијед такве ситуације, по наређењу друга з.команданта Карановића,⁴ послао сам наређење Штабу X бригаде, која се је јучер налазила у Главицама (код Гламоча), да крене према Грахову.

Данас је једна далматинска бригада успјела да потисне четнике са Јелиног Поља.

И поред тога мишљења смо да би на овај сектор безувјетно, како због концентрације четника тако и због

¹ Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 8/1—6, к. 456.

² Момчило Ђујић (поп), четнички командант на тремећи Босне, Лике и Далмације. Извјештај је писао делегат Штаба II НОУ корпуса. Види док. бр. 54.

³ Урош Дреновић, четнички командант. Погинуо 1944 год. на њемачком тенку код Чађавице, приликом бомбардовања њемачке колоне од стране савезничких авиона.

⁴ Никола Карановић, замјеник команданта Другог босанског НОУ корпуса

офанзиве на Лику, било потребно упутити једну бригаду која би на сектору Грахово — Книн оперисала. У колико курири који су отишли за X Бригаду исту не би стигли, било би добро, ако је могуће, да Ви упутите неку јединицу овамо.⁵

Ударни одред је формиран и од 2-ог у ноћи налази се у акцији на сектору Црни Врх. Јучер је на једну од постављених засједа наишла група од 5 четника. У борби је убијен 1 четник а 2 су рањена. Заплијењен је 1 карабин, 250 метака, 2 шињела, 1 шаторско крило, 1 ћебе, 1 коњ натоварен са око 50 кг. хљеба и неке ситнице. Наши губици су 1 лакше рањен.

Данас је у селу Срдићи ухваћен 1 четник са војном спремом (карабин, муниције, бомба итд.). Исти четник био је јучер са оних 5 који су били наишли на засједу па је био изгледа изгубио везу.

Будући да се је главнина банде са сектора Црни Врх пребацила на сектор Врбљани, данас су снаге Ударног одреда сишле у села Савићи и околне засеокe, гдје ће се задржати током ноћи и сутрашњег дана те успут извршити претресе села. Сутра ће бити одреду достављена суха храна и истом чета одреда постави мање засједе изнад села Пољице, Којтеза, Агића и Савића, а друге 2 чете да се пребаце на сектор Врбљани и тамо поставе засједе. Ударни одред има 3 чете у укупној јачини од 75 бораца наоружаних са 3 п.ми-траљеза и 2 шмајсера. Остало карабини. Од командног кадра постоје: командант одреда, командири чета, 1 замј. командира, 1 пол.комесар чете и десетари. Потребно би било чим прије попунити командни кадар са пол.комесарима. Квалитет бораца изгледа да је добар.

За одред треба да упуте још: Глам. ливањски одред 9 и Рибнички 2 друга. Истовремено, тј. у ноћи на 2 о.мј., Граховски одред поставио је засједе и то: I батаљон, појачан десетином Сајковачког батаљона, која је служила за водича, 4 засједе на сектору Троглав — Џилитан — Гњат, а II батаљон 4 засједе на сектору Црнац — Роре (Шатор).

На једну засједу I батаљона наишло је 5 четника, али нису успјели ниједног убити ни заробити!? Да ли је било рањених не знају. На једну другу засједу I бат. наишла су 2 четника и исти су били заробљени и свезани али су им навечер побјегли!? Поводом овога наредио сам штабу Граховског одреда да поведе најстрожију истрагу, јер изгледа да су их хотимично пустили неки партизани, односно дали

⁵ Види док. бр. 31 и 61.

им прилику да побјегну. На засједе II батаљона непријатељ уопће није наилазио, будући да су Рорани отишли. Данас сам издао наређење Штабу Граховског одреда да концентришу и пребаце оба батаљона на сектор Грахова. Наређено им је такођер да тамо не заузимају неке положаје у циљу одбране Грахова, већ да изврше препаде на непријатеља и на мања непријатељска одјељења која туда крстаре.

На сектору Петровац нема никаквих промјена.

По добивеним Вашим дописима од 31-VIII. састао сам се са пол.комесаром⁶ Дрварског одреда и између осталог саопћио му Ваше наређење. По питању 150 бораца за III К.Н.О.У Бригаду, друг замј. команданта Карановић, који се сада налази у Дрвару, предузео је све потребне мјере и они ће бити послати.

За 6 о.мј. заказана је конференција штабова Дрварског, Граховског одреда и Сајковачког батаљона.

У циљу активизирања мишљења сам да би било добро пребацили Сајковачки батаљон под команду Граховског одреда, тј. прикључити га том одреду, јер тај батаљон и географски и политички, како ми изгледа, припада више Граховском него Глам.-ливањском одреду. Такођер би било потребно послати тај батаљон на други сектор, а на његов сектор упутити једну мању чету или батаљон који би имао задатак да осигурава [с.] Сајковић и околна села од усташких банди из села према Ливну.

Полит.комесар⁷ за Граховски одред је вечерас стигао овамо и одмах ће примити дужност. Синоћ, а тако и данас, стално сам покушавао да телефоном у Рибник пошаљем депешу за Вас, али услијед кише и лошег времена преко телефона апсолутно се није могло разговарати.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Славко Комарица

П.С. О бомбардовању Книна детаљи нам нису познати, само смо из Лике обавијештени да је то тачно.

Овај час примио сам обавјештење да су четници стигли поновно на Јелино Поље. С њима се, према примљеном обавјештењу, налази и Дреновић. Уколико не би X бригада стигла брзо, морати ћемо оријентисати и ударни одред у том правцу. Према обавјештењу из Грахова четници намјеравају за Дрвар и за Тичево.

⁶ Боро Кеџман

⁷ Коста Пајчин

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
4 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ОСМЕ БРИГАДЕ ЗА
ЧИШЋЕЊЕ ТЕРЕНА ОД ЧЕТНИКА У ПРАВЦУ КЉУЧА,
МРКОЊИЋ ГРАДА И МАЊАЧЕ¹**

ШТАБ
IV Н. О. У. ДИВИЗИЈЕ
— 2 БОС. КОРПУСА —

Бр. 432

4. IX 1943 г.

ШТАБУ VIII КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ

Положај

Примили смо ваш допис² из ког се види пребацивање четничке банде према Кључу, Рибнику и Мркоњићу, по могућству и даље. Два батаљона која су остала према Горњем Раткову и Дујаковцима требала су им се ставити на њихов правац кретања и исте разбити и по могућству потући.

Са снагама своје бригаде налазите се око Ситнице, Дубице, Дујаковаца и Горњег Раткова. Са овог мјеста стартовања чистити правце према Кључу, Мркоњићу и Мањачи, с тим што ћете један батаљон оријентисати према Грчкој Градини. По могућству ухватити везу са дијеловима снага VII Бригаде који се налазе јужно од цесте Чађавица — Мркоњић — Јајце,³ а лијево држати везу са снагама VI Бригаде.⁴ На овом задатку остати до даљњег наређења⁵ и настојати да се четничке банде још више разбију, по могућству похватају.

VI и XIII Бригада, као и уколико дође X Бригада, оперисаће на правцу Бронзани Мајдан — Перван — Ракитовача — железничка пруга Бања Лука — Приједор.⁶

Прикупити податке у што краћем року о јачим четничким снагама и њиховом мјесту бављења и исте напасти; уколико не можете са својим снагама, употребити и остале снаге ове дивизије.

Наш штаб налази се у Грачаници.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Командант

¹ Препис оригинала, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 36—7, к. 766.

² Види док. бр. 12.

³ Види док. бр. 106.

⁴ Види док. бр. 35.

⁵ Види док. бр. 46.

⁶ Види док. бр. 16, 25, 31 и 74.

БР. 27

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 4 СЕП-
ТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ
КОРПУСА О СИТУАЦИЈИ НА МАЊАЧИ И ПРЕДУЗЕ-
ТИМ МЈЕРАМА¹**

ШТАБ
IV Н. О. У. ДИВИЗИЈЕ
— 2 БОС. КОРПУСА —
Стр. Пов.Бр. 433/43
4. IX. 1943 г.

ШТАБУ II БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА

Положај

Примили смо ваш допис стр. пов. бр. 165 од 3 о.м.² и по истом ћемо поступити.

Ситуација на Мањачком сектору³ је у главном таква да је потребно предузети најенергичније мјере за уништавање четничких банди, јер њихова главнина на овом сектору још није разбијена и потучена. Четници на овом сектору имају дубок коријен, а осим тога тијесно су повезани са окупатором који овој банди излази у сусрет у сваком погледу. Већи дио четничке банде развукао се по цијелом сектору у групицама од 5 до 10 четника, а јаче групе — 50—100 налазе се са окупатором помоћу којег врше акције из Бање Луке и других упоришта. Већи дио народа излази им у сусрет показујући са видног мјеста примитивним знацима мјеста наших штабова и јединица. Имамо један примјер у испомагању окупатора од стране четника и становника настројених четнички, гдје је један цивил украо на положају заробљени бацач од Нијемаца и још неке ствари по ноћи покупио и однио Нијемцима у Бронзани Мајдан. Исто тако има много случајева гдје цивили излазе на чуке и показују разним знацима непријатељској авијацији мјесто наших снага. Према томе ми смо предузели све мјере за уништавање четничких банди, јер ако би оставили овакво стање на овом сектору, а са снагама кренули даље, цаба би били досадањи наш труд и борбе на сектору Мањаче. Нај-ефикасније би били четници тучени ако би ми продужили

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 24—3, к. 466 А.

² Види док. бр. 16.

³ Види док. бр. 12 и 26.

борбу са истим још неколико дана, а последије тога основати Сански и Мањачки одред који би дјеловали на овом сектору војнички и политички. Исто тако снаге окупатора ојачане су у Бањој Луци и Санском Мосту. У Бронзани Мајдан дошла је једна бојна Нијемаца и легионара, ојачане са четничким бандама, 5 тенкова, неколико тешких оруђа, међу Нијемцима и легијом налази се једна чета војника из Туркестана (ратни заробљеници Црвене армије, војска генерала Власова). Непријатељ је био посјео и Бехремагинуцу изнад Сасине, одакле је побјегао у Бронзани Мајдан под притиском наших снага. По извјештају наше об. службе, обавијештени смо да је Дреновић са 300 четника прошао ноћу преко Мањаче и задржао се у Ситници и Дубици, одакле има намјеру проћи према Гламочу; одмах по овом обавијештењу упутили смо⁴ нашу VIII Бригаду да ту банду разбије и потуче.

У борбама са окупатором и четницима око Санског Моста и Бронзаног Мајдана разбијен је непријатељ и стјеран у своје гарнизоне, а једним дијелом снага још се држи у Бронзаном Мајдану потпомогнут авијацијом и борним колима. У борбама ових дана убијено је 16 Нијемаца и 4 четника, рањено 15 Нијемаца и легионара, заробљено 7 бивших руских војника из Туркестана, 2 Нијемца и четника. Непријатељ је имао више губитака јер је рањене и мртве одвлачио у своју позадину. Од материјала и оружја заробљено је: 3 њемачка митраљеца „шарца“, 3 стројнице, 2 револвера. 3 сигнална пиштоља, од којих 2 служе као мали бацачи мина, неколико мина за мали бацач, 17 пушака, противавионско постоље са нишанским справама, ногаре од тешког минобацача, 15 граната за тешки бацач, 2 товарна коња и извјесна количина одијела и остале спреме. Цијев од тешког бацача уграбио је један сељак и однио Нијемцима, ово је успио зато што је била већ ухватила ноћ. Исто тако заробљено је 6000 пушчаних метака.⁵

Распоред наших снага: XIII Бригада оперише око Ситнице и према Мркоњићу и Мањачи, VI и VIII Бригада оперишу према Бронзаном Мајдану.

Обавијештени смо од другова који долазе из Лице, да су Личани упустили непријатеља у унутрашњост, гдје га мисле потући с леђа. Исто тако обавијештени смо да је непријатељ напустио упоришта на цести Крупа — Петровац и Бихаћ — Петровац и при поласку псовали су народ и говорили му „ето вам Босне и ваших партизана“. Ово би било

⁴ Види док. бр. 26.

⁵ Види док. бр. 21 и 74.

потребно провјерити, јер је у вези одашиљања једне наше бригаде на тај сектор. Једни опет говоре, што вјерујемо да није тачно, да се на томе правцу налази наша X Бригада.⁶

Мишљења смо да нам најжитније упутите противколску пушку, пушкомитраљезе, пушке по борцима које шаљемо за осигурање преноса исте.

Примили смо знаке распознавања за вријеме од 1 до 15. IX т.г. као и нову шифру.

Исто тако упутићемо другове и другарице на радио-телеграфски курс. Ово нијесмо до сада учинили из разлога што су нам јединице биле у великом растојању и заузете у борби.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Бошко⁷

(М. П.)

Командант
Петар⁸

БР. 28

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 4 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О СИТУАЦИЈИ ОКО ТРАВНИКА И УПУЋИВАЊУ ПРВЕ БРИГАДЕ НА КОМУНИКАЦИЈУ ЈАЈЦЕ—ДОЊИ ВАКУФ¹

ШТАБ
V Н. О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I ВОС. КОРПУСА
Бр. сл.
Дне 4-IX/1943 год.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

Положај

Шаљемо Вам најновије, провјерене, податке о непријатељским гарнизонима у нашој околини, као и извјештај који говори о непријатељској офанзиви на нашу ослобођену

⁶ Види док. бр. 16, 25 и 31.

⁷ Шилеговић

⁸ Војновић

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под рег. бр. 3918.

територију. У вези са овим, нисмо осјетили још никакве промјене око Травника.

Послали смо једну нашу јединицу на фојнички сектор,² ради Височко-фојн. одреда, од кога ћемо узети предвиђен дио људства. Из одреда ћемо повући и Новосела³ и дати га у бригаду, а ми ћемо дати два друга за штаб одреда.

Појачаћемо будност на сектору Травника и рокираћемо I Крај. бригаду више према комуникацијама за Јајце и Д. Вакуф. Настојаћемо да са IV бригадом дејствујемо на комуникацијама Травник — Бусовача — Кисељак, ради ометања саобраћаја и разбијања мањих гарнизона.⁴

Чули смо о офанзиви на Лику, па Вас молимо да нас извјестите о томе, као и о ситуацији у Крајини.

По другу Бјековићу шаљемо 5 јахањих коња са прибором. Других пет коња послаћемо по полкуму другу Родићу,⁵ за дан — два. Коњи нам нису најбољи, јер их стварно немамо.

Шаљемо Вам срму за официрске знакове, уколико буде добра. Пошаљите нам, ако има, израђених звијезда.

Уз борбени поздрав,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Матерић

Командант, п.пуксвник
Мил. Морача

² Види док. бр. 149.

³ Милорад Новосел, командант Височко-фојничког НОП одреда

⁴ Види док. бр. 149.

⁵ Гојко Родић, умро 1950 год. у Тузли.

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРВАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД
4 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ПОДГРМЕЧКЕ НОП
ГРУПЕ ОДРЕДА О ПОКРЕТУ НЕПРИЈАТЕЉА¹

ШТАБ
ДРВАРСКОГ Н. О. П. ОДРЕДА
Бр. сл.
4-IX-1943 г.

ШТАБУ ПОДГРМЕЧКЕ ГРУПЕ П. ОДРЕДА
II БОС. НОУ КОРПУСА

Положај

Стање на овом сектору непромијењено. Непријатељ се налази на Оштрељу, [Бос.] Петровцу, Врточу и Кулен Вакуфу.

2-IX-43 год. у 15 сати четничка банда скупа са Талијанима изишла је [на] Стрмицу, Јелино Поље и ту се задржала све до сада.

Четници Дреновића који су били дошли у Роре по извјештају. О.Ц. по ноћи су се пребацили преко Шатора, Маринковаца и ушли у састав са Ђујићевом бандом.

Излазак четничке банде и Талијана изгледа услиједило је из тога што је 2—3 о.м. бомбардован Книн.

У Прекаји се налази делегат² II Бос. НОУ Корпуса гдје нам је саопштио да овај Одред као и Граховско-Пеуљски, Гламочко-Ливањски сад засад припадају под команду II Бос. НОУ Корпуса тако да њима шаљемо извјештаје о акцији као и стање овога Одред³.

Добили смо исто наређење од штаба II Бос. НОУ Корпуса да из нашега Одред³ прикупимо 150 најбољих бораца који ће се упутити у III К.П. Бригаду, и то најкасније да буду до 10 о.м. у Јајцу.

По овом наређењу смо одмах поступили при прикупљању ових бораца.

Другарице које су тражене за Културну екипу при Штабу Групе послате су.

¹ Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10/1—1, к. 1628.

² Славко Комарица

³ Види док. бр. 25.

О свим промјенама на овоме сектору бићете обавијештени.

Уз другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Боро⁴

(М. П.)

Командант
сл. отсутан

БР. 30

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 5 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ СЕДАМНАЕСТЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА ПОКРЕТ НА ПРОСТОРИЈУ СРНИЦЕ — БИЈЕЛА¹

ШТАБ
I БОСАНСКОГ КОРПУСА
5. IX. 1943 године
12 часова

ШТАБУ XVII ИСТОЧНОБОСАНСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Директива:

1. *Ситуација*: Према прикупљеним подацима јачина четничких снага на Требави креће се од око 1.000 бораца наоружаних пушкама и са око 20 аутоматских оруђа. Јачина непријатељског гарнизона Модрича износи једна ослабљена бојна са око 250—300 војника са одговарајућим наоружањем. Тешких оруђа нема.

Главнина четничких снага налази се на линији Дуге Њиве — Орахова шума — Скугрић. Слабији извиђачки дијелови налазе се на линији положаја: Кланац (к. 654) — Вис (к. 556) — Зелињско Брдо (к. 534) — Вис (к. 347) — друм Градачац — Модрича.

Морал код непријатеља поколебан, четничко водство нема повјерења у своје јединице. Постоји могућност предаје извјесних четничких снага. Спријечити интервенцију непријатеља са правца Брчког.

⁴ Кеџман

¹ Копија оригинала, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5/1—1, к. 407.

2. Са дивизијом извршите покрет дана 6 септембра т.г. са просторије Срнице — Бијела и то у два правца: Главном колоном Срнице — Дубраве — Српска Зелиња — Вис (к. 556) — Пребијени Кам — Дуга Њива — Копривна — Врањак са задатком разбијања четничких снага на Требави и прихвата наших дијелова са лијеве обале ријеке Босне на простору Копривна — Врањак. Помоћном колоном правцем Срнице — Рамић — Бјелике — к. 354 — Орашје — Вис (к. 347) — Скугрић — Орахова Шума — Модрича, са задатком разбијања четника на Скугрићу и ликвидације Модрича.

3. Под вашу команду потпада Озренски партизански одред кога употребити као везу између колона или као бочно обезбјеђење према вашем нахођењу.

4. Предузмите рушење комуникација са правца Брчког и моста на ријеци Босни код Модриче.

5. По извршењу ликвидације четничких снага организујте прихват наших дијелова са лијеве обале ријеке Босне на простору Копривна — Врањак, обезбјеђујући са потребном снагом са правца Добој — Осјечани — Живковићи (к. 292) — Копривна.

6. Према ситуацији на Требави формирајте Требавски партизански одред и извршите дјелокрпну мобилизацију за попуну бригада.

7. По извршеној акцији и сређивању прилика на Требави са дивизијом задржите се на просторији Градачац — Бијела, чистећи четничке групе у Посавини, извиђајући непријатељски гарнизон Брчко. Уколико штаб Корпуса не би имао других намјера, приступите ликвидацији Босанског Шамца,² постављајући нашу власт у истом као и у Градацу.

По извршеним акцијама доставићете извјештај овом Штабу благовремено.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Начелник пуковник

Заступник команданта

² Види док. бр. 77.

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 5 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ И ДЕСЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА РАСПОРЕД ЈЕДИНИЦА У ВЕЗИ СА НЕПРИЈАТЕЉСКОМ ОФАНЗИВОМ У ЛИЦИ¹

ШТАБ
II БОС. Н. О. У. КОРПУСА
Стр. пов.Бр. 170.—
Дне 5 септембра 1943 г.

ШТАБОВИМА IV И X НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Прије неколико дана отпочела је непријатељска офанзива на Лику са правца Бихаћ — Кулен Вакуф.² Личке и хрватске снаге дају јак отпор непријатељу на просторији Лапац — Грачац — Срб и непријатељско надирање на томе сектору успорено је.

Групице банде Мане Роквића у јачини око 60 бандита отишли су са Швабама у напад на Лику.

Дреновићеве банде стјеране у Бању Луку од дијелова наше IV НОУ Дивизије успјеле су извући [се] из града и проћи за леђа нашим снагама на просторију Тријебово — Подрашница.

Тривунчићева банда према извјештају Штаба X НОУ Дивизије пребјегла је на Хрбљину.³

Ђујићева банда, користећи ангажованост личких снага, пробила се је уз помоћ Италијана до Јелиног Поља⁴ и према обавјештењима има за циљ преко Трубара и Дрвара доћи у бок личким снагама код Срба. Неке четничке групице са Гламочког и Мркоњичког сектора прикупљале су се прије два дана код Шатора.

Према покретима Дреновићеве банде са сјевера и Ђујићеве са југа, сви су изгледи да се ове двије четничке групе желе спојити негдје око Грахова и Шатора са циљем да покушају остварити свој ранији план заједничког дејства користећи садашње непријатељско помјерање према југу. Код овакве ситуације одређујемо нов распоред снага:

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 40—7, к. 766.

² Види док. бр. 25 и 61.

³ Види док. бр. 8 и 24.

⁴ Види док. бр. 25.

IV НОУ Дивизија ће одмах упутити једну своју Бригаду на просторију Шатор — Грахово.⁵ Ово може бити X Крајишка НОУ Бригада, која ће добити и изравно наређење за покрет у томе правцу. Другу Бригаду Штаб IV НОУ Дивизије прикупиће на просторији Чађавица — Подрашница, гдје ће напасти Дреновићеве банде, ако се буду задржавале на тој просторији, или ако ове банде крену у правцу Шатора, Бригада ће се упутити на просторију Роре — Прекаја, гдје ће у садејству X НОУ Бригаде и Одред „Гаврило Принцип“ напасти банду која се буде налазила на просторији Грахово — Шатор, а уједно нападати и непријатеља на комуникацији Петровац — Грахово, уколико се буде кретао том комуникацијом. Једна Бригада IV НОУ Дивизије остаће на просторији између Сане и цесте Чађавица — Кадина Вода са задатком држања те просторије и мобилизације новог људства у војску.

X НОУ Дивизија смјестиће се са Штабом негдје код Мркоњића. XI Бригаду (Рибнички одред) држаће на просторији Рогоље — Сурјан — Мањача са задатком ликвидирања четничких банди на тој просторији и затварања праваца од Бање Луке.⁶ Ова Бригада одржаваће везу са Бригадом IV НОУ Дивизије која ће се налазити између Сане и поменуте комуникације. Остале двије бригаде налазиће се на просторији јужно од Мркоњић Града са задатком чишћења те просторије од четничких банди уз садејство одреда Гламочко-ливањског, Јањског, Вуковског и Пљевске чете.

Сви штабови и јединице морају уложити максимум труда и пожртвованости да се уништи свака четничка формација на просторији додијељеној јединицама. Четници ће уз помоћ окупатора и помажући окупатора настојати да се одрже као неке војничке формације и да се групишу пред догађајима који ће наступити вјероватно још ове јесени на Балкану.

При пролазу кроз четничка села штабови ће вршити конфискацију имовине од кућа из којих су четници. Такође треба поопштрити мјере према оним четничким селима из којих банда буде нападала на наше курире и мања одјељења.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком
сл. отсутан

(М. П.)

Командант
С. Родић

⁵ Види док. бр. 16 и 46.

⁶ Види док. бр. 56.

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 5 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О СИТУАЦИЈИ И РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА¹

ШТАБ
II ВОС. Н. О. У. КОРПУСА
Стр. пов. Бр. 173.—
Дне 5/-IX - 1943 г.
у 20³⁰ h

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

Положај

1) Примили смо Ваше наређење од 4. IX. о.г. у вези отварања официрске школе. Људство и оруђа за школу упутићемо на вријеме.

2) 28. VIII. II батаљон нове Козарске бригаде² заробио је код Омарске у акцији на пругу 101 домобрана. У акцији је убијено неколико Нијемаца и домобрана. Заплијењено је 2 тешка бацача, 2 тешка митраљеза, 65 пушака, 9 пушкомитраљеза и друге ратне спреме.

27. VIII. снаге I и II батаљона Подгрмечког НОП Одред напале су у пролазу непријатељску трупу³ на путу Крупа — Петровац. Том приликом на мјесту борбе остало је 19 мртвих фашиста, док је 14 живих заробљено Нијемаца, Пољака и један Чех. Већи број их је рањено. Заплијењено је 18 пушака, 3 лака митраљеза „шарац“. Осим тога заплијењене су каре једног топа и друге ратне спреме.

У борбама код Бање Луке VIII Крајишка НОУ бригада је убила 50 домобрана, легионара, Нијемаца и четника. 7 легионара је заробљено.⁴

X Крајишка НОУ бригада и Гламочко-ливањски НОП Одред у нападу на Ливно ликвидирале су спољне утврде (Башајковац и др.), али је непријатељ у доњем дијелу града (Сточној станици) дао јачи отпор, те град није ликвидиран.⁵ Непријатељски губици били су до 30 мртвих и рањених.

¹ Копија оригинала, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 9/1—6, к. 456.

² Види док. бр. 54.

³ Види том IV, књ. 16, док. бр. 108.

⁴ Види том IV, књ. 16, док. бр. 106.

⁵ Види док. бр. 6 и 8.

3) Четничка група око Дреновића пробила се је ноћу између 2/3. о.мј.⁶ из Бања Луке преко Мањаче до Подрапнице. Ова банда покушала је напасти Мркоњић Град, али је брзо побјегла кад су је наше двије чете хтјеле опколити. Убијена су 3 четника и неколико рањена.

Банда попа Ђујића, користећи одсуство личких снага код Книна у вези офанзиве⁷ коју је непријатељ подuzeо на Лику, избила је на Јелино Поље уз помоћ Талијана, који су дошли до Стрице.

Према обавјештењима намјера ових четника и Талијана је да преко Трубара и Грахова зађу Личанима у бок. Уједно се осјећа помјерање разбијених четничких група са Мркоњичког и Гламочног сектора у правцу Грахова. Вјероватно је да четници Крајине и Далмације теже да остваре свој ранији план концентрације „пред догађаје половином септембра, који ће се одиграти у Средоземљу и на Балкану“, како је то навео у свом наређењу пуковник Аћимовић.

У вези такве ситуације упутили смо нашу X Крајишку НОУ бригаду на сектор Грахова,⁸ а упутићемо и још једну бригаду, ако и Дреновић умакне у правцу Грахова.

XI Крајишка НОУ бригада доћи ће на просторију сјеверно од Мркоњића између Врбаса и комуникације Мркоњић — Хан Кола. VII Крајишка бригада дјеловала би јужније од Мркоњића, а IX тамо гдје сте је Ви одредили, захватајући и Хрбљину уз садејство Гламочног НОП одреда.⁹ Према томе Штаб X НОУ Дивизије налазио би се негдје код Мркоњића. У вези развоја догађаја код Грахова и офанзиве на Лику мјесто Штаба Корпуса, мислимо, да би требало бити негдје код Кључа (Рибник), па ако би се и Ви са тим сложили, Штаб би могао кроз неколико дана да се премјести.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

П о л и т к о м
сл. отсутан

К о м а н д а н т

⁶ Види док. бр. 31.

⁷ Види док. бр. 25.

⁸ Види док. бр. 61.

⁹ Види док. бр. 11 и 106.

БР. 33

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 5 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О СИТУАЦИЈИ НА ПРОСТОРИЈИ БЛАГАЈ — ШЕМЕНОВЦИ¹

ШТАБ
Х Н. О. У. ДИВИЗИЈЕ
— 2 БОС. КОРПУСА —
Бр. Сл.
5/IX. 1943 г.

ШТАБУ II БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА

Положај

Са VII Крајишком НОУ бригадом без једнога батаљона изашли смо на просторију Благај — Шеменовци са намјером да у вези са осталим одредским јединицама извршимо напад и чишћење банде која се била концентрисала у Шкадимовцу и Хрбљини.² Али док смо ми били још у покрету у вези овога задатка, главнина банде са Тривунчићем, Нокташем и Докићем већ је била отишла преко Гламоча и Старетине ка Книну са циљем да се присаједини четницима попа Ђујића. Ми смо хитно извијестили далматинске снаге о овоме покрету банде у правцу Книна.

Према подацима које смо добили од Далматинаца Талијани су напустили Книн као и све остале градове, осим њихових база и упоришта на самој обали, као Метковић, Омиш, Сплит, Шибеник итд. Према неким подацима испражњују и ове градове. У Книну власт су примили четници па изгледа да су и ове банде кренуле тамо да би створиле што јаче упориште. Према овим обавјештењима три четвртине Далмације је слободно од окупатора.

У Хрбљини и Шкадимовцу остао је за сада Душан Дувњак са око 70 четника. Он се крије по овом терену са намјером да се ту одржи у колико би се одржао Купрес и Ливно, а у колико би пали ови градови, да и он бјежи у састав Ђујићевих снага.

Са VII КНОУ бригадом вршићемо чишћење овога терена од Дувњакове банде која је још ту остала са циљем њихове ликвидације. Исто тако извршићемо расељавање и

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 33—2, к. 853.

² Види док. бр. 23.

дјелимичну паљевину зграда у овоме крају како би им економски онемогућили опстанак у колико их се не би могло ликвидирати, тј. у колико се успију сакрити по овим шумама.

По извршеном чишћењу штаб дивизије ће неко вријеме остати у Мујдићима, гдје ћемо бити у ближој вези са вама а по потреби премјестићемо се ближе Мркоњићу.

Задатак у погледу проналажења аеродрома у околини Гламоча већ је у току.³ По извршењу овога задатка послаћемо исцрпан извјештај.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком
Немања

Командант
Вел. М. Кнежевић

(М. П.)

П.С. IX бригада налази се још и сада на блокади Купреса.⁴ Ова блокада се до сада показала доста ефикасна. Усташе из Ливна⁵ покушали су да продру до Ливна преко Шујице али су враћени.

³ Види док. бр. 38 и 87.

⁴ Исто

⁵ Мисли се на ливањске усташе.

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 5 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ЗА РАЗМЈЕШТАЈ ЈЕДИНИЦА¹

ШТАБ
ХІ НОУ ДИВИЗИЈЕ
Строго повјерљиво!
5 септембра 1943 год.
у 12 и 20 часова,
Положај

ШТАБОВИМА II И V КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ И ШТАБУ ПРЊАВОРСКОГ ПО-а

Положај

Према неprovјереним подацима непријатељ ће извршити офанзиву на нашу ослобођену територију од Теслића, Јелаха, Добоја, Дервенте и Б. Луке.

Јачина непријатељских снага је следећа:

Из Теслића двије бојне,² са Борјанским четничким одредом, јачине 613 пушака, 4 т.митраљеза и 8 п.митраљеза. Правац кретања Радња — Ранковићи — Осивица — Булетић — Прибинић. У акцију иду 4 топа, који ће се налазити око Ранковића. Заштита топова је једна сатнија;

Јелах: 40 домобрана и 40 четника. Правац кретања Криж — Станари — Дубрава шума.

Добој (Руданка): Малићеви „Озренци“ 300 четника, једна компанија Нијемаца од 180 војника.³ Топови ће се налазити и гађаће изнад Добоја.

Дервента: једна бојна 4 ловачке пуковније, 420 војника⁴ и 180 четника Форкапе. Топови ће се налазити [код] тремеђе Календеровци. Наводно се говори о акцији из Бање Луке, правац Јошавка.

Акција ће трајати 4 дана.

По примитку овога дописа II КНОУ бригада заузеће следеће положаје: са једним батаљоном Прибинић — Клупе, са једним батаљоном Ранковићи, да нападне топове, један батаљон упутити на линију: Дубрава шума — Растуша,

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/1, к. 865.

² На подручју Теслића у то вријеме налазили су се дијелови Првог ловачког здруга. Види док. бр. 168.

³ Исто

⁴ Исто

а са једним батаљоном на Глоговцу. Штаб дивизије издао је већ наређење I и III батаљону да заузму положаје Клупе — Прибинић и Ранковићи. Те је зато потребно хитно упутити један батаљон, мјесто батаљона у Растушу.

Прњаворски ПО-ед заузеће линију Мачино Брдо — Штивор и у случају напада из Дервенте ППО и батаљон II КНОУ бригаде из Глоговца заједнички ће нападати непријатеља правећи му засједе и брзим нападима са бокова.

По доласку V КНОУ бригаде на положаје одређене јој наредбом О-П-Стр.пов. 17/43 од 3 овог мј.,⁵ снаге II КНОУ бригаде рокираће се на положаје предвиђене том наредбом, чистећи претходно терен од четника.

Јединице ће међусобно одржавати везу и помагати се у борби.

Све јединице одржаваће чврсту везу са штабом дивизије. Не примати фронталну борбу, него смјелим контра-нападима и партизанском тактиком напада из засједа, обухвата, клинова, с бокова разбити горњу четничко-усташку акцију, која је предвиђена да траје 4 дана.

V КНОУ бригада по избијању на положаје, треба да хитно извијести штаб ове дивизије и да одржава чврсту везу телефоном и куририма.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Жарко⁶

Командант — пуковник
Шоша

⁵ Види док. бр. 17.
⁶ Згоњанин

**ИЗВЈЕШТАЈ ПШТАБА ОСМЕ БРИГАДЕ ОД 5 СЕПТЕМБРА
1943 ГОД. ПШТАБУ ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О РАСПО-
РЕДУ ЈЕДИНИЦА¹**

ПШТАБ
VIII КР. Н. О. У. БРИГАДЕ
— 4 Н. О. У. ДИВИЗИЈЕ —
Бр. Сл.
5-IX-1943 г.

ПШТАБУ IV ДИВИЗИЈЕ

Ваш III Батаљон² стигао је јутрос у 7.30 часова, једна чета тога батаљона није још стигла, била је на задатку на Н. Планини (Вјешала — Јабланица), стигнуће до 12 h. IV Батаљон је у Витасовцима и на Булиној Глави (к. 307).

Јавите нам за детаљнији задатак.³

Пштаб бригаде остао је на истом мјесту. I Батаљон врши притисак и трга комуникације на линији Отока — Рудице. II Батаљон са протутенковским топом 52 мм затвара правац Крупа — Суваја — Јасеница и врши притисак на том правцу.

У Витасовцима налази се једна чета II бат. VI Бригаде и радни водови двају батаљона.

Командант [и] зам. комесара⁴ Бригаде су са ова два батаљона.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Пом. политкома
Хајро

Командант капетан
Хамдија⁵

¹ Оригинал, писан зеленим мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25—3, к. 766 А.

² Вјероватно се односи на Трећи батаљон Шесте НОУ бригаде.

³ Види док. бр. 46.

⁴ Хајро Капетановић

⁵ Омановић

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАНАЕСТЕ НОУ БРИГАДЕ ОД
5 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА
РАЗМЈЕШТАЈ НА ПРОСТОРИЈИ ЛИПОВАЦ — ОСЈЕЧКО
— ЈОШАВКА¹**

ШТАБ XII КНОУ БРИГАДЕ
Стр. пов. Оп. Број 28
дана 5 IX 1943 године

**ШТАБОВИМА I, II и III БАТАЉОНА,
АМБУЛАНТИ ОВЕ БРИГАДЕ**

Положај

Наређење за промјену
положаја.

Штаб XI НОУ Дивизије наређењем својим стр. пов. оп. број 19 од 3 септембра 43 г. доставио је следеће:

„XII КНОУ Бригада смјестиће се на просторији Липовац — Осјечко — Јошавка, са задатком блокирања Челинца, затварања и контролисања правца од Б. Луке. Везу лијево држати на правцу Липовац са снагама Бањалучког НОП одреда. По могућности, повремено вршити акцију на четнике, прикупити податке о стању непријатељских снага Б. Лука, Челинац, Карановац.

Бањалучки НОП одред смјестиће се на просторији Понир — Љубачево — Крмине, са задатком затварања и контролисања праваца од Б. Луке и Карановца и патролирања на правцу Јаворани — Скендер Вакуф. Подржавати везу са Б. Луком и прикупљати стање у гарнизонима Б. Лука, Карановац и стање четника у Чемерници. Вршити мобилизацију са сектора Шипраге, Врбањци, К. Варош и околине.

Прњаворски НОП одред смјестиће се на просторији Лишња — Мачино Брдо са задатком непосредне заштите Прњавора, са сјеверозапада и сјевера, на поменутој просторији“.

Достављајући предње, снаге ове бригаде заузеће следећи распоред:

I батаљон: смјестиће се на просторији Ђекићи и запојести положаје према Јошавки и Шњеготини десно, а

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 24/1, к. 875.

лијево према Челинцу, тј. дјеловати на комуникацији Челинац — Шњеготина, разгонити четничку банду на поменутом правцу и постављати засједу на наведеној комуникацији непријатељским снагама, које би евентуално вршиле покрет из Челинца. Везу улијево одржавати са II батаљоном ове бригаде на Осјечком. Вршити мобилизацију на поменутом сектору.

II батаљон: размјестиће се на просторији Осјечног, запосјести положаје према непријатељском гарнизону Челинац, са задатком затварања правца Б. Лука — К. Варош, постављањем засједа на комуникацији, као и на осталим додијељеним положајима непријатељским снагама које би евентуално надирале са правца Челинца према К. Вароши. Комуникацију К. Варош — Б. Лука на погодним мјестима зарушити, мостове покидати, цесту прекопати па по потреби и минирати. За ове послове мобилисати људство из позадине, дати им упутства и дати им заштиту. Тражити пионирски вод у колико буде потребан. Вршити мобилизацију гдје год је то могуће. Везу удесно одржавати са снагама I батаљона, а улијево са снагама III батаљона на Липовцу.

III батаљон: запосјести ће положаје, које [је] до сада држала ова бригада, а то су положаји изнад Липовца, према Челинцу, које сада држи II батаљон ове бригаде, а исто тако контролисати положаје које је држао и I батаљон ове бригаде, са задатком контролисања и затварања правца Б. Лука — Православни Челинац према Липовцу. У колико непријатељске снаге буду надирале из Челинца према Липовцу, на погодним положајима постављати им засједу. Везу удесно одржавати са II батаљоном ове бригаде, а улијево са БНОП Одредом на Пониру. Вршити мобилизацију у Липовцу и околним селима.

Штаб бригаде са интендантуром и бригадном амбулантом размјестиће се у Забрђу, према Узломцу.

Батаљони као и штаб бригаде извршиће покрет сваки у свом правцу данас 5 IX у 14 часова. Строго водити рачуна о прикривености покрета ради непријатељске артиљерије и стриктно се придржавати наређења штаба дивизије, које је издато у том правцу.

II.

По потреби службе и сагласности са штабом I Бос. НОУ Корпуса поставља се за команданта БНОП Одред, друг Млађо Обрадовић;

За замј. команданта XII КНОУ Бригаде, друг Миле Вученовић;

За команданта III батаљона V ККНОУ Бригаде, друг Душко Бојанић;

За команданта I батаљона XII КНОУ Бригаде, друг Михајло Гачић;

За замјеника команданта III батаљона V ККНОУ Бригаде, друг Ресан.

За остала упражњена мјеста штабови бригада доставиће своје предлоге штабу дивизије.

Пријем и предају дужности извршити у року од 48 сати.

Наредбу о постављању прочитати пред стројем.

III.

На новим положајима батаљони ће нарочиту пажњу обратити на чување од авијације и упада од стране четничких група. Бомбардовање наших положаја и упад четничких група избјећи ће се најбоље мијењањем мјеста и контролисањем кретања становништва. Законспиришите до највеће могућности своје положаје и мјеста биваковања од самог становништва. Ограничите кретање становништва, а не дозволите уопште никоме одлазак у Б. Луку, Челинац и у мјеста гдје се налазе четници. Најстрожије поступити према онима који би без ваше дозволе пошли у мјесто гдје се налази непријатељ. На садашњим нашим секторима непријатељ има приличну обавјештајну мрежу. Настојте да је откријете.

И даље предузимајте потребно да се четници и њихови јатаци материјално кажњавају. Конфискација нека буде оштра и прехрана војске из тих средстава нека се побољша. Ако та средства не би била довољна, шире организујте прикупљање добровољних прилога, а у случају потребе и реквизирајте.

Вршити попуњење батаљона и мобилизацију. Одмах у селима која будете запосједали извршите присилну мобилизацију, ако не успије добровољно. Поједине патроле можете упућивати дубље у позадину у она села у којима сте раније дјеловали и гдје мислите да бисте могли извршити мобилизацију. Ове патроле не требају бити велике, јер је терен у позадини прилично осигуран.

Мјесто гдје ће бити штаб бригаде смјештен биће што се више може законспирирано, па зато нека штабови батаљона у штаб бригаде не упућују никог сем војника нити саопштавају икоме гдје је смјештен штаб бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Радос

Командант — мајор
Мећава

БР. 37

ОДЛУКА ШТАБА ДЕСЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 6 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ЗА ФОРМИРАЊЕ БЛАГАЈСКО-ЈАЊСКОГ НОП ОДРЕДА¹

ШТАБ
Х Н. О. У. ДИВИЗИЈЕ
— 2 БОС. КОРПУСА —
Бр. сл.
6/IX 1943 г.

ШТАБУ ЈАЊСКОГ И БЛАГАЈСКОГ ОДРЕДА

Положај

Према упутствима В.Ш. а одлуком овога штаба дивизије досадашњи Јањски и Благајски одред спојиће се и формирати један одред, који ће у своме саставу за прво вријеме, док се не мобилише довољан број људства, имати двије чете. Настојати да се ове чете што прије попну на бројно стање батаљона. Овај одред ће се звати Благајско-јањски одред.

Штаб одреда сачињаваће следећа лица:

- 1) Командант одреда друг Шпиран Јокић,
- 2) Политички комесар одреда друг Драго Видовић.
- 3) Замјеник команданта одреда друг Алекса Вељко,
- 4) Замјеник политичког комесара одреда друг Ахмед

Џубо.

Штаб одреда ће се одмах састати и подесити према приликама и потреби гдје ће се смјестити штаб одреда. Штаб одреда према потреби се може премјештати.

По формирању овога одреда настојати да овај одред осигура главни пут Јањ — Благај са својим снагама које се могу поставити негдје око Водице, тако да се не иде заобилазним путем, чиме се губи много у времену.

По извршеном преформирању извијестити овај штаб.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политком
Немања

(М. П.)

Командант
Вел. М. Кнежевић

П.С.² За осигурање пута Јањ — Благај може се одредити један дио снага тога одреда, а не цио одред.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/1, к. 853.

² На оригиналу дописано плавим мастилом, латиницом.

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 6 СЕПТЕМ-
БРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОР-
ПУСА О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ЛИВНА И РАСПО-
РЕДУ ЈЕДИНИЦА¹**

ШТАБ
Х Н. О. У. ДИВИЗИЈЕ
— 2 БОС. КОРПУСА —

Бр. сл.
6/ IX 1943 г.

ШТАБУ II БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА

Положај

1.) У прилогу достављамо вам скицу аеродрома који се налази на Сувопољу у близини села Ћослија. И раније на томе мјесту био је аеродром, кога су у овоме рату користиле усташке власти. Земљиште је за ту сврху уређивано још за вријеме југославенских власти и требало је да послужи као помоћни аеродром. На два цм испод површине налази се пијесак у већој дубини па се на томе земљишту вода не задржава и отуда је тврдо. Терен се благо спушта у правцу југ — сјевер и разлика је у висини један метар на дужини од 3 км. Исто тако постоји благи нагиб који је скоро неосјећан у правцу запад—исток.

1. У колико би означено земљиште одговарало, потребно би било да се пошаље стручњак који ће уредити аеродром.

2.) Четничка банда Тривунчића, која је била у Хрбљини,² кренула је у правцу Ливањског Поља и задржала се у току 4 о.мј. на просторији села Нуглашица — Бастаси — Црни Луг. Код ове банде осјећа се тежња да се споји са бандама Ђујића, што су вјероватно и учинили у току 5 и 6, јер им то спајање није имао ко да онемогући. Иначе, задржавање Тривунчића на терену око Мркоњића, Хрбљине и Гламоча било је с циљем прикупљања његове бригаде, с којом је онда извршио покрет у означеном правцу. Према подацима бандит Тривунчић скупио је око 400 четника.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 37—2, к. 853.

² Види док. бр. 23.

О овоме покрету четничких банди обавијештене су све наше сусједне јединице као и штаб Далматинске оперативне зоне.

Док су се наше јединице, тј. X бригада и Гламочко-ливањски одред задржавали у операцијама око Ливна,³ дотле је Тривунчићева банда искористила шупљину коју су оставиле наше јединице и у селу Пријанима убила једнога одборника и двојицу наших симпатизера, а у селу Ваган заробила једног одборника и двојицу стражара, које су повели са собом.

Ми смо учинили нов распоред наших јединица и дали им задатке па вас у грубим цртама упознајемо са тим планом:

XI бригада биће на просторији коју сте ви предвидјели.⁴ VII бригада биће на просторији Медна — Пецка — Герзово и везиваће се са Пљевским одредом, који ће бити на Драгнић Подовима. Благајско-јањски одред контролисаће Виторог и један дио Хрбљине и чистити означену просторију од банде. Гламочко-ливањски одред чистиће банду на Гламочком сектору и сарађиваће са јединицама IV дивизије које дођу на Гламочки сектор.

IX бригада остаје и даље на блокади Купреса са два батаљона а са два друга батаљона чистиће остатак Дувњакове банде из Доњег и Горњег Малована, а са овом бригадом садејствује Вуковски одред.

Пошто су операције које изводи VII бригада са Благајским одредом на просторији Хрбљине у току, то ћемо вам послати завршетка операција поднијети извјештај.⁵

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком
сл. отсутан

Начелник штаба
Хотић⁶

Командант
отсутан

(М. П.)

³ Види док бр. 6, 8 и 32.

⁴ Види док. бр. 31.

⁵ Види док. бр. 55.

⁶ Месуд

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
6 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДВАНАЕСТЕ БРИГАДЕ
ДА УПУТИ ЈЕДАН БАТАЉОН У КЛУПЕ¹**

ШТАБ
XI НАРОД.-ОСЛОБОД. УДАР.
ДИВИЗИЈЕ
Бр. Сл.
6-IX-1943 г.
19²⁰

Хитно

ШТАБУ XII КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ

Положај

Наредбом О. Стр. пов. број: 17/43 од 3 овог мј.,² речено је да пошаљете један батаљон овамо (на Клупе) уколико тамошња ситуација дозвољава, те ако је то у могућности пошаљите га хитно, да би на одређеном мјесту био најдаље до 8 овог мј. до 20 сати, и пошаљите вашу једну протуколску пушку са муницијом, а ако вам није при руци, рецимо одреду нека они пошаљу своју пушку. Све то треба да се ради на брзину, да би се стигло на горе одређено вријеме.

Јавите како је стање код вас, има ли непријатељских испада из Бање Луке, да ли је непријатељ још у Челинцу, колике су снаге непријатељске у Б. Луци и јесте ли шта добили новог људства?

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Жарко

Командант — ппуковник
Шоша

(М. П.)

¹ Оригинал, писањ на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/1, к. 875.

² Види док. бр. 17.

БР. 40

**ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 6 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИ-
ЦАМА ЗА НАПАД НА ТЕСЛИЋ¹**

ШТАБ
XI НОУ ДИВИЗИЈЕ
Оп-Стр.Повј. Број: 18/43
6 септембра 1943 год.
у 23 часа
Положај

ШТАБОВИМА II, V И XII КНОУ БРИГАДЕ
И ШТАБОВИМА БАЊАЛУЧКОГ И ПРЊАВОРСКОГ ПО-а
Положај

НАРЕДБА

(Секције: Дервента и Прњавор 1 : 100.000)

У циљу пуног развијања наше активности, штаб ове дивизије у сагласности са Штабом I Босанског НОУ корпуса донио је одлуку да се нападне и заузме град Теслић.²

Побједоносно наступање Црвене армије на запад, искрцавање савезничке — енглеске армије на италијанском копну, офанзива наше Народно-ослободилачке Војске у Западној Босни и Далмацији, као и бјесомучни покушаји њемачко-усташких банди да се пробију преко ослобођене територије — Лике за Јадран, налажу и омогућују нам да развијамо пуну активност у циљу проширења слободне територије и разбијања окупаторских упоришта и посљедњих четничко-усташких ослонаца и прибјежишта у Централној Босни и помоћ нашим јединицама у Лици. Заузећем Теслића, ствара нам се могућност великог проширења слободне територије, проширење нашег војничког и политичког утицаја, стварање нових јединица наше војске, као и наоружање стотина нових бораца у нашим редовима, који једва чекају час када ће узети оружје против окупатора и свих издајца нашег народа. Успјешно изведена акција на Теслић створиће нам огромне могућности за низ успјешних битака против фашистичко-њемачких разбојника и њихових усташко-четничких помагача.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/11, к. 865.

² Види док. бр. 47, 75, 90, 92, 97 и 201.

Да би ова акција успјела потребно је да сви борци, десетари, водници, командири, команданти и политкомесари уложе све од себе и покажу пуну самоиницијативност и одлучност у брзом и успјешном рјешењу додијељених им задатака.

Подаци о непријатељу:

Град Теслић брани око 1.600 домобрана 4 лов. пук., са 5 топова, око 200 милиционера ДОМДО бојне и око 70 фелд-жандарма.³

Начин одбране претстраже (милиција), на око 3 км. од града, на kotaма у циљу алармирања код напада, припуцавања с леђа и повлачења на главну линију одбране.

Градска одбрана дијели се: 1) на одбрану ивице града подијељену у три отсјека, са бункерима и жицом са струјом у једном воду проведenu кроз плетену бодљикаву жицу, 2) одбрану важних зграда (сједишта установа и војничких станова) и 3) резерву јачине једне бојне (то је била III бојна 4 лов. пука од 650 војника, која је ишла у помоћ за Добој и Дервенту и треба да се ових дана поврати).

Прилажу се детаљни подаци: о распореду одбране, скица града, подаци о јединицама у граду и околним гарнизонима, као и кључ за свјетлосну везу, артиљерије и непријатељских јединица.

Наш план:

Заобићи претстраже са главнином наших снага, насту-пајући у три засебне колоне, убацити у град довољно јаке снаге за отсијецање резерви од главне одбранбене линије. Нападати и ликвидирати брањене зграде, у првом реду штаб, паралелно ликвидирајући главну линију одбране, ликвидирати претстраже на западу, прекидајући брзојавну везу и пругу Добој — Теслић, те поставити према тим правцима ефикасне засједе, како против избјегавања гарнизона из Теслића, као и пружања помоћи. Са мањим снагама ликвидирати претстраже на западу и југу.

ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ГОРЊЕГ ПЛАНА НАРЕЂУЈЕМО:

У ККНОУ бригада:

са три батаљона: напада град са сјевера, запада и југа, тј. са лијеве стране ријеке В. Усоре на главну линију одбране II и III отсјека, са циљем ликвидирања главне одбранбене линије II и III отсјека и топовског

³ Види док. бр. 201.

Снажним и брзим продором у виду клинова упасти у град и ликвидирати стожер пуковније, (недовршена зграда апотеке) и све брањене зграде на овоме правцу клаонице и млина на В. Усори Ј-И од Теслића.

II КНОУ бригада:

са једним батаљоном: заједно са батаљоном V КНОУБ-е ликвидира станицу и посаду Врела, руши пругу, ликвидира претстраже на Куминој Коси и Дебелом Брду (кота 283, 441, 421, 476 и 423) и поставља засједу према Јелаху и Добоју изнад Путешаћа, са истим задатком као и батаљон V КНОУБ-е на Миљевцу и Жарковини. Везу држати са бата-

љоном V КНОУБ-е и батаљоном II КНОУБ-е на брду Мартиновац.

XII КНОУ бригада:

са једним батаљоном: ликвидираће претстражу Каћун и Криж и остати у дивизиској резерви код раскршћа Ранковићи — Осивица, на прузи.—

са два батаљона: на положајима и задацима датим у наредби ОП-Стр.пов. 17/43 од 3 овог мј.т.г.⁴

П.П.О-ед и БПО-ед:

остаће на положајима и задацима датим у наредби ОП-Стр.пов. 17/43 од 3 овог мј.т.г., с тим да ППО-ед са дијеловима патролира правцем: од Табак Илове до Глоговца.

Мјесто штаба дивизије:

биће у кућама уз пругу, 1 км од раскршћа Осивица — Ранковићи према Теслићу. Телефонску везу успоставиће са штабом V КНОУБ-е и дивизиски вод за везу уз помоћ бригадног вода за везу.

Хируршка екипа дивизије:

Референт санитета из II КНОУБ-е Д-р Спрем у Ранковићима на раскршћу, на прузи за Осивицу. Референт санитета V КНОУБ-е Д-р Хајро ићи ће са II КНОУ бригадом и организовати у Влајићима бригадно превизијалиште.

Почетак акције:

тачно у 23 часа (8-IX-1943 год.)

Борбени знаци:

Жица — Жарко

Звучни знаци:

Позив: *двапут о длан ударити; одзив једанпут.*

Протуюклопни топ II КНОУБ-е:

оставити код V КНОУ бригаде за тући тврде објекте и оклопни воз.

Протутенковске пушке:

носити у прву борбену линију против тврдох објеката, воза и бункера.

Заробљеници и ратни плијен:

спровести до штаба дивизије.

⁴ Види док. бр. 17.

У случају пада града:

у граду остаје само један батаљон II КНОУ бригаде, остале снаге II КНОУ бригаде изаћи [ће] на положаје према Тешњу и Јелаху. Два батаљона V КНОУ бригаде, на Јелах и Криж, а два према Глоговцу и Табак Илови.

Евакуација:

За правилну реквизицију потребних ствари за војску уз прописне признанице одговорни су оба штаба бригаде.

Евакуисане ствари упућивати до Команде Бањалучког подручја Клупе и чувати до расподјеле. Самовољно узимање и ходање по приватним кућама без потребе спријечити.

Струја:

Против опасности електричне струје употријебити изоловане маказе и сјећи жицу; понијети довољан број сикира са сухим дршком, сухих дасака и ћебади. Настојати доћи до цент. и дистолацијом искљ.

Упознати све борце да се не дотичу глатке жице са струјом, док се иста не искључи маказама или бомбама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Жарко

Командант — ппукловник
Шоша

(М. П.)

**ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИ-
ГАДЕ ОД 6 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ЗА НАПАД НА
ГОРАЖДЕ¹**

ШТАБ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
6 септ. 1943 год.
у 0.7 часова

ЗАПОВИЈЕСТ
ЗА НАПАД И ЛИКВИДАЦИЈУ УСТАШКОГ ГАРНИЗОНА
ГОРАЖДЕ²

(Секција Вишеград, размера 1 : 100.000)

Према подацима које смо прикупили у току јучера-
шњег дана гарнизон Горажде држе следеће непријатељске
снаге:³ око 200 жандарма (оружника), 10 домобрана, 20 ми-
лиционера у самом граду и око 150 милиционера у околним
селима. Нијемаца према задњим подацима нема, но постоји
могућност да неки мањи број пребаце било са правца Чај-
ничка, било са правца Устипраче.

Наоружање: око 10—15 тешких и лаких аутоматских
оружја, а од тешког наоружања — 2 брдска топа која су по-
стављена наводно код [жељ.] станице, око 2—3 тешка и
лака бацача. За топове се зна сигурно да су раније били,
но одласком СС-оваца из Горажда не зна се да ли су и то-
пове одвукли са собом.

Утврђења: са источне стране вароши на брдашцу По-
вршници налази се један покривени бункер. Са западне стра-
не на брду Мишјаку налази се један бункер, док са јужне
стране се налазе 4 бункера. Бункери су слабијег пољског
типа, израђени од дрвета и земље. Жичаних препрека око
града нема.

Морал непријатеља је врло слаб. Претпостављамо да
ће мањи отпор дати само жандарми, док, према подацима
са којима располажемо, милиција уопште неће давати
отпора.

¹ Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у ар-
хиви Војноисториског института под рег. бр. 16/1—1/II, к. 738.

² Види док. бр. 150.

³ Види док. бр. 183.

IV Пролетерска бригада, V Црногорска бригада са придодатим једним батаљоном II Далматинске бригаде, а уз садејство једног батаљона II Пролетерске бригаде са десне обале Дрине, добили су задатак да изврше напад и ликвидирају усташко-њемачки гарнизон Горажде.

За извршење предњег задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

Десна колона:

командант Јошо Дурбаба. Свега један батаљон.

I. Напада општим правцем напада цеста Фоча — Горажде, држећи се за неколико стотина метара сјеверније од цесте, са задатком напада на југозападни дио града (између Дрине и падина Мишјака).

Полазни положај батаљона биће брдо Клепановац.

Зона ширења десно: цеста Фоча — Горажде (закључно), лијево: Клепановац — Винарићи — Лазета — Мишјак (к. 618) (искључно). Командно мјесто на правцу напада.

Средња колона:

командант мајор Бошко Јанковић.⁴ Састав: V Црногорска бригада. Свега два батаљона.

II. Напада општим правцем напада: с. Озреновићи — Кик — Пундол — к. 544, „Г“ од имена Горажде — Горажде, са задатком напада и ликвидације Мишјака а затим на западни дио града.

Полазни положај бригаде: Д. Село — Пундол.

Зона ширења десно: лијева граница Десне колоне (закључно са Мишјаком), лијево: с. Гламоч — с. Озебла, тј. долина рјечице која пролази поред ових села (закључно). Командна мјеста на правцу напада.

⁴ Народни херој Бошко Јанковић. Погинуо 1943 год. приликом напада Пете црногорске НОУ бригаде на четнике Баја Ставишића код Острога.

Лијева колона:

командант Нико Стругар, мајор. Састав IV Прол. бригада. Свега 4 батаљона.

III. Напада општим правцем напада: с. Коњбаба — Г. Село — Пијевац — Попов [До] — Горажде, са задатком напада на сјеверни дио града.

Полазни положај: Змајевац — к. 687 — Сенокос (к. 962).

Зона ширења десно: лијева граница средње колоне (искључно). лијево: цеста Рогатица — Горажде — Сопотница — Лозје — Селишта — Обарак (на цести Горажде — Устипрача). Командна мјеста на правцу општег напада бригаде.

IV. Полазак свих јединица са одређених полазних положаја у напад данас 6 ов.мј. тачно у 17.30 часова, тако да се јединице нађу на прилазима града у први мрак.

V. Штаб IV Пролетерске бригаде одредиће једну мању јединицу на цести Горажде — Рогатица и то на положајима Оцак — к. 824, са задатком темељитог рушења цесте и постављања засједе ради затварања овог правца.

Један батаљон упутити на правац Горажде — Устипрача и то на положајима с. Слатина, са задатком рушења цесте и жељ. пруге, као и постављања засједе ради затварања овога правца.

VI. У току напада командно мјесто овога Штаба биће с. Бањевине — к. 529, гдје слати извјештаје.

VII. Према наређењу Штаба II Пролетерске дивизије један батаљон II Пролетерске бригаде садејствоваће нашем нападу, тј. у исто вријеме извршиће напад на дио варошице Горажде са десне обале Дрине и у исто вријеме затварати правац од Чајничка. Овом батаљону издаће потребно наређење непосредно Штаб Дивизије.

VIII. Напад на град мора бити брз и енергичан.

По заузећу вароши распоред јединица ће бити следећи:

Батаљон II Далматинске бригаде повући ће се у области с. Камен — Мравињац на цести Горажде — Фоча.

V Црногорска бригада поставиће се на путу Горажде — Устипрача у области села: Слатина — Копачи — Машини, са задатком затварања правца од Устипраче.

IV Пролетерска бригада поставиће се на комуникацији Горажде — Рогатица више по дубини на просторији села: Оцак — Јабука — Црвљивац.

IV Пролетерска бригада одредиће један мали батаљон као посадни у вароши.

IX. По уласку у град батаљон кога одреди Штаб IV Пролетерске бригаде поставиће страже испред свих јавних зграда, магацина и трговина и завести правилан ред. Осталим јединицама најстрожије се забрањује улазак у куће било јавне било приватне, беспотребно лутање по граду и самовољно узимање ствари било војничких било приватних.

Одређена комисија IV Црногорске бригаде предузеће најхитније евакуацију плијена у правцу Устиколине (цестом).

Сав плијен ће се равномјерно подијелити јединицама по наређењу Штаба Дивизије.

X. У случају да у току данашњег дана Нијемци буду појачали гарнизон и на тај начин напад не успије, бригаде ће се повући прво на полазне положаје а затим: IV Пролетерска у с. Брајловиће, V Црногорска у с. Озреновиће и батаљон II Далматинске бригаде у с. Бакије.

XI. Хируршка екипа налазиће се у с. Бањевине гдје слати само рањенике за хируршку интервенцију, остале рањенике у своја бригадна превијалишта.

XII. Борбени знаци: за ноћ 6/7 ов. мј. Санџак—Слобода.

XIII. Јединица која прва уђе у град даће знак: једна црвена и једна зелена ракетла испаљена једна за другом.

У току напада јединице ће нарочито на прилазима града обиљежити линију до које су дошли паљењем мањих ватри (сијена и сл.).

XIV. У току сјутрашњег дана предузети све потребно ради заштите од непријатељске авијације. У граду да остане само најпотребнији број потребан за осигурање и ред.

XV. Све јединице ће предузети на својим секторима рушење објеката на цестама и жељ. прузи, а IV Пролетерска ће извршити рушење моста преко Дрине.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Војо Никслић

Командант п.пуковник
Љубо Вучковић

(М. П.)

Достављено:

Штабу IV Прол. бригаде,
Штабу V Црногорске бри-
гаде, Штабу IV батаљона,
II Далм. бригаде и Штабу
Дивизије 2 примерка.

БР. 42

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ БРИГАДЕ ШТАБУ ЈЕДНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 28 АВГУСТА ДО 4 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
V КК НОУ БРИГАДЕ
Бр. 15
9 сеп. 1943 г.

ШТАБУ XI НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављамо вам извјештај о акцији на четнике. која је трајала од суботе 28 августа до 4 септембра.²

Са наша два батаљона кренули смо у 24 часа са Мачиног Брда преко Цареве Горе, Велике Илове, Раковице, Печенеговаца, захватајући обронке Мотајице, са задатком укљештивања четничких банди које су у току дана потискивале снаге II бригаде са просторије Палачковци, Шибовска. Под саму Мотајицу избили смо рано ујутру и настојали да онемогућимо бјежање четника према Мотајици. Иако смо свим силама настојали онемогућити им то, нисмо успјели, јер је остала празна линија између нас и II бригаде и није био временски координиран покрет, тако да су четници на вријеме осјетили наш обухватни покрет и измакли се. Заробили смо 7 четника са 5 пушака. 6 смо пустили, 1 стријељали. Заробљен је и покретни штаб Бундале. На тим линијама зауставили смо се ради одмора бораца. Покрет смо продужили према Мотајици ноћу између 29 и 30. Кроз Мотајицу се ишло десетичним, водним колонама и стрељачким стројевима.

Према задатку на Градину, највећи вис Мотајице, смо избили у 17 сати, 30 августа. На четнике је наишло само наше лијево крило више лепеничке цркве.

Четници су успјели и одатле да побјегну јер II бригада није на вријеме стигла, а временски то није ни могла. тако да су четници сиили на цесту [Бос.] Кобаш — Србац и побјегли према Србцу.

¹ Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/2, к. 869.

² Види док. бр. 92.

Истог дана наставили смо покрет преко Мотајице ка Србцу, прогонећи четнике, услијед ноћи нисмо могли имати видних резултата. Убијена су 3 четника.

31 августа избили смо по подне у Србац, а прије тога чистили смо сјеверне обронке Мотајице и обалу Саве; убијено је 5 четника, заробљена 4 карабина, од тога два дата Одреду.

31 августа један наш вод извршио је акцију на усташко упориште Давор. Акција је изведена на сљедећи начин:

Са чамцима је прешла група од 16 добровољаца, за њом друга група од 12 бораца, по пребацивању на лијеву обалу Саве, посада из Давора кренула је стрељачким стројем према њима. Наши су се развили у стрељачки строј и пошли у сусрет према милицији. Успјели су их разбити и убити двојицу. Наставили су даље напредовати према граду и после кратке борбе заузели су град. Убијено је 8 усташа, заплијењена њихова спрема. За вријеме борбе кренула је помоћ према Давору, коју су наши растјерали.

На сам град се нападао тако да су биле постављене засједе од по 3 борца према [Слав.] Броду, [Ст.] Градишки и прузи. На десној обали Саве били су постављени тешки митраљези, пушкомитраљези и бацачи који су осигуравали евентуално повлачење наших бораца. На један километар била је постављена засједа, која је могла да туче цесту у случају да би њом кренула помоћ.

Народ је одлично примио наше борце и даривао их. А исто тако народ са десне обале Саве пратио је ток борбе са усхићењем и одушевљењем, дивећи се подвизима наших бораца. Ова акција имала је велики политички значај за онај крај. У акцији је учествовало највише командног кадра I батаљона.

Предлажемо да се ова група похвали, јер то заслужује.

Ноћу између 31 и 1 наставили смо покрет преко сектора Љубе Бундале у циљу даљег прогоњења и уништавања четничких банди. Преконцентрисали се на линији Деветина — Бошковићи — Милосавци. Наш IV батаљон избио је у сусрет овим двама батаљонима.

2 о.м. прије подне батаљони су били на линији Скуцани — Просјек — Драговићи — Милосавци. После подне око 4 сата четници су са свим својим снагама кренули према нашим снагама. Наши батаљони су били таман у покрету када су они напали. У покрету су били ради акције коју је наредио штаб дивизије.³ Простор је био сувише велик за брзање. Наше снаге су одмах заузеле положај и дјеломично

³ Види док. бр. 2.

вршиле противнападе, I и IV батаљон, и успјели су протјерати на својим правцима четнике. Највеће снаге нападале су на наш III батаљон, на томе сектору испомогала их [је] и окупаторска војска, која је дошла са 4 камиона. Четници су на тај батаљон вршили 15 пута јуриш и одбијени су.

Успјели су проћи уз саму обалу Врбаса. По обавјештењима цивила а и по изјавама бораца и команди чета и штаба батаљона на том сектору четници су имали преко 50 мртвих и рањених. Цивили говоре 73.

На сектору I батаљона четници су имали 3 мртва, број рањених не знамо.

На сектору IV батаљона имали су једног мртвог, број рањених не знамо. Ми смо имали 1 мртвог и 12 рањених.

3 о.м. једна наша чета ујутру извршила је насилно извиђање на Деветини, гдје је било 300 Радићевих и Тешановићевих четника. Врло брзо та чета протјерала је четнике са Деветине. Четници су имали 3 мртва и 3 рањена, заплијењене су 2 пушке.

Ноћу између 3 и 4 са 3 батаљона кренули смо у разним правцима према Бошковићима, Кадињанима, Црном Врху и Јсшавци.

Борба је трајала све до 1 сат послје подне, одакле су протјерани са Слатине и Чардачана; четнике су испомогали домобрани. Непријатељ је имао 7 мртвих и рањених за које ми знамо.

У свим овим борбама борци су се понашали исправно и нису правили никаквих грешака. Мржња према четницима је велика и жеља за њиховим уништењем. Најбољи доказ је за то примјер нашег IV батаљона; иако нису двије ноћи спавали и нередовно или никако јели, чим су чули да се у Драговићима налази 40 Бундалиних четника, одмах су са двије чете кренули у ноћи, иако је киша падала, да исте униште. Била је организована једна група, која је имала задатак да уништи штаб. Но четници, чим су дознали за наш долазак у Деветину, побјегли су из Драговића.

Из нашег III батаљона дезертирали су двојица старих бораца, ноћу 3 о.м.

Наше патроле прелазиле су преко Врбаса у Лијевче [Поље] и састале се са патролама Козарског Одрода.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар

Командант — мајор
Ранко⁴

⁴ Народни херој Ранко Шипка. Погинуо несрећним случајем 1944 год. код Травника.

БР. 43

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ОСМЕ БРИГАДЕ ОД 6 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О ПОКРЕТУ НЕПРИЈАТЕЉА И РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА БРИГАДЕ¹

ШТАБ
VIII К. Н. О. У. БРИГАДЕ
дне 6 септембра 1943
Положај

ШТАБУ IV НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Према посљедњим подацима четници са Дреновићем, који су имали намјеру да се споје са Ђујићем, повратили су се назад и налазе се на линији Дубица — Локвари — Дујаковци — Ђуричићи² и Илићи. Ту се налазе. по непотврђеним извјештајима, три њихове бригаде, јачине до 1.000 људи. Сада су наоружани сви карабинима, а од тешког оруђа имају два бацача, три тешка митраљеза. Једни тврде да се Дреновић налази у Воларима, док други тврде да се налази у Кадиној Води. Говоре о некој помоћи са Озрена и доласку нешто Нијемаца у Бањалуку. Њихове намјере су непознате, али вјероватно је да имају дефанзиван карактер са наслоном на Бањалуку. Сви ови подаци су непровјерени, али је сигурно да се њихове јаче снаге налазе на поменутој линији.

4 ов.мј. у јутро наша два батаљона пошла су према Подрашници с намјером да разбију групу Дреновића, која се кретала према Мркоњићу а која је у исто вријеме имала борбу са дијеловима VII бригаде. Везу са њима још немамо. Са два батаљона налазимо се у Бунаревима, засеок Бабићи и Божићи, са извиђачким дијеловима изнад Дујаковаца. Данас су у 4 сата послје подне отворили ватру на нашу патролу, која је хтјела да испита село Воларе.

Мишљења смс, с обзиром што су наша два батаљона на Подрашници, да би непријатеља требало напасти са јачим снагама. Свакако да би један крак нашег напада требао бити усмјерен према Сливну, како бисмо непријатеља пресјекли и збунили и онемогућили нормално повлачење према Бањалуци.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13—3, к. 775.

² Односи се на Ђурђевиће.

Ми ћемо у току ноћи или зором извршити напад на дијелове Мутићеве бригаде, који се налазе у селима Сладојевићи — Ђурђевићи и Илићи, гдје их има око 300 четника.

Изјестили смо сусједни батаљон VI бригаде да се и он ангажује у нападу на четнике.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Авдо³

(М. П.)

Замј. команданта
Урош⁴

БР. 44

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТРОВАЧКОГ БАТАЉОНА ОД 6 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ГРМЕЧКЕ ГРУПЕ ОДРЕДА О БОРБИ У СЕЛУ ДРИНИЋ¹

ШТАБ
ПЕТР. БАТ.
бр-сл.
6 - IX - 1943

ШТАБУ ГРМЕЧКЕ ГРУПЕ ПАРТИЗ. ОДРЕДА

Положај

Примили смо ваш допис од 3-IX на који вам одговарамо следеће. У ноћи између 3 и 4 о.м. непријатељ је излазио у саму зору у Дринић и напао наш један вод који се налазио у врх Дринића при шуми, тј. код куће Гаврића, где је исти вод примио борбу, али услед навале много надмоћнијег непријатеља наш вод приморан је да отступи уз губитке 2 мртва, 1 теже и 4 лакше рањена.

Док губици непријатеља: 2 официра рањена, од којих је један након 2 сата умро, по чину мајор, и 5 војника исто је рањено, по које је камион долазио. У Дринић код чесме....²

Непријатељ је изишао из Петровца у 3 колоне и једна колона из Оштреља; исте колоне ишле су у 3 правца и то у правцу Шековац — Буковача па вис, с десне стране Дри-

³ Народни херој Авдо Ђук. Погинуо 1943 год. између Вођенице и Босанског Петровца као политички комесар бригаде.

⁴ Кукољ

¹ Оригинал, писан зеленим мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/1—2, к. 1630.

² Завршетак реченице у оригиналу нечитљив.

нића, а 2 колоне правац директ па лева страна и висови Дринића која је напала наш вод, и 4-та колона од Оштреља кроз шуму правац Дринички кланац — пилана.

Други вод био је на положају Ђурковача, који је имао за задатак да контролише села Буковача, Бора, и исти је вод осетио непријатеља у 2 сата после пола ноћи, а исти је био моментално отсечен од вода, који се налазио у Дринићу и није имао способности да извести вод у Дринићу за наступање непријатеља у јачим снагама, што се исти вод није ни надао да би непријатељ са толико јаким снагама могао изаћи; непријатељ је био у јачини од 700 војника. Патрола која је послана у Шековац од вода који се налазио у Буковачи успела је да ухвати злогласног четника Дану Кеџмана, тј. оца убијеног четника Миле Кеџмана из Дрвара.

Исти четник Дане Кеџман ишао је са непријатељском колоном из Оштреља у акцију на Дринић, па кад се иста колона повратила са акције из Дринића при пролазу села Шековац Дане се сврати код куће Јованића да пресвуче веш, што је то наша патрола увидела и криомице се привуче до истих кућа и ухвати наведеног бандита, који је, кад су му наши командовали руке у вис, он им је рекао ја сам четник, браћо, што су му наши одговорили ми такве и тражимо, истог смо спровели, тј. послали 6 - IX у Ш. Одред.

По завршеној акцији у Дринићу Немци су, тј. непријатељ је ухватио 6 људи и отерао као и 12 ком. говеда, али при пролазу непријатеља крај школе у Буковачи наша патрола која се налазила у Ђурковачи отворила је на непријат. ватру, где се вратила заробљена стока осим 2 ком. телади. Но 4 - IX у овај Бат. јавио се са оружјем друг Драго Рунић који је био присилно мобилисан у редове четника, познајући истог друга као поштена узели смо га у редове Н.О. војске, исти је упутио писмо за још 4 четника, под нашом цензуром његова писма, за које исти полаже наде да ће доћи код нас.

Наш штаб Бат. има сталну везу са штабом Дрвар. одреда, коме подносимо редовно извештаје о ситуацији на овоме терену; наш Бат. држи положај висови између с. Дринића, Бр. Ваганца, куда непријатељ намерава да изађе у Б. Ваганац и Јањила. Што смо и обавештени преко О.Ц. За све остале промене на овом терену бићете благовремено обавештени.

Уз друг. поз.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

За политкомесара
Б. Секулић

Командант
Весо

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 7 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О БОРБАМА И СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ БОСАНСКЕ КРАЈИНЕ¹

ШТАБ
II БОС. Н. О. У. КОРПУСА
Стр. пов. Бр. 174
Дне 7-IX-1943 г.
у 17^h

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

Положај

Достављамо Вам извјештај о посљедњим акцијама и стању на нашем оперативном подручју.

1 и 2 о.мј. дијелови IV НОУ Дивизије водили су борбу са окупатором, четницима и легионарима око Санског Моста и Бронзаног Мајдана.² Непријатељ је разбијен и стјеран у своје гарнизоне, док се је у Бронзаном Мајдану задржала једна бојна Нијемаца и легионара појачана са нешто четничке банде и једном четом војника из Туркестана (ратни заробљеници Црвене армије — „војска генерала Власова“). У Бронзаном Мајдану се налази 5 тенкова и неколико тешких оруђа. У овим борбама убијено је око 50 Нијемаца, легионара и четника, а заробљена два Нијемца, 2 четника и 7 бивших руских војника из Туркестана. Од оружја је заплијењено 3 њемачка митраљеза „шарца“, 3 стројнице, 2 револвера, 3 сигнална пиштоља, од којих два служе као мали бацачи мина, 17 пушака, једно противавионско постолје, дијелови тешког бацача, 15 граната за тешки бацач и извјесна количина одијела и спреме.

Доласком наших снага пред Бању Луку, Сански Мост и пругу Приједор — Бања Лука, непријатељ је појачао бањалучки и сански гарнизон и реагира на појаву наших снага на поменутој комуникацији.

Дознавши за покрет једне бојне 373 њемачке моторизоване дивизије од Приједора према Новом и Бихаћу, XIII Козарачка НОУ бригада је направила засједу тој бојни на

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под рег. бр. 3856.

² Види док. бр. 27.

прузи Приједор — Босански Нови. Непријатељ је наишао са 32 камиона и 6 луксузних аутомобила. Читава бојна је уништена. Запаљена су 32 аутомобила, 8 моторцикла, уништена 3 противтенковска топа, 4 камиона топовске муниције и један камион маневарске пушчане муниције и једна радио-станица. Заплијењено је 6 протутенковских топова к. 47 мм са 1.400 граната, 4 њемачка лака митраљеза „шарца“. Заробљено је 36 „Тигроваца“ и 6 Нијемаца, а на мјесту борбе остало је преко 100 непријатељских војника, међу којима и 3 њемачка официра.

I батаљон исте бригаде ликвидирао је непријатељско упориште у Благају (пруга Приједор — Бос. Нови). Том приликом заробљено је 50 домобрана са једним наредником, а заплијењено: 1 мали бацач са 80 мина, 2 пушкомитраљеза, 2 стројнице, 1 парабелум, 20.000 метака, 100 комада бомби и 60 карабина. Сви бункери су запаљени. Губитака није било ни на једној страни.

Једна патрола Козарског НОП одреда дочекала је у Лијевчу једну оружничку патролу и убила 8 оружника, а заробила 6. Заплијењено је 8 карабина, 500 метака и 5 паричела.

III батаљон Козарачке НОУ бригаде ликвидирао је непријатељско упориште Челиновац код Градишке. Заробљено је 14 оружника и више убијено. Заплијењено је 13 карабина, 1 пушкомитраљез, 8.000 метака, 60 литара гаса, 200 кг. брашна, 17 шињела, 20 копорана и друге ратне спреме.

Борци Подгумечког НОП одреда срушили су један непријатељски авион, кога је посада успјела спустити на земљу уз мањи квар, а потом је побјегла у шуму и још није пронађена.

Дијелови IX Крајишке НОУ Бригаде држе у блокади Купрес³ са југозападне стране и спријечили су покушај непријатеља да се споји на линији Ливно — Купрес.

У Купресу је посада непромијењена, као и у Ливну и непријатељ у тим гарнизонима је у одбранбеном ставу.

Према посљедњем извјештају кога смо добили, са Граховског сектора, четници попа Ђујића изишли су на Јелино Поље, а Талијани у Стрмицу. На тај сектор смо упутили нашу X Крајишку НОУ Бригаду да уз садејство одреда и далматинских снага разбије ову банду.

Два батаљона VII Крајишке НОУ бригаде чисте Хрбљину од четника Дувњака и по повратку ових батаљона упутићемо један батаљон Вама на расположење.

³ Види док. бр. 87.

Дреновић⁴ се је задржао у Мањачи са 300 бандита и VIII Крајишка НОУ бригада добила је задатак да поновно претресе Мањачу. Других промјена код нас није било.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком
сл. отсутан

(М. П.)

Командант
С. Родић

БР. 46

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
7 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ОСМЕ БРИГАДЕ ЗА
НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉА НА СЕКТОРУ ДУБИЦА —
ДУЈАКОВЦИ — БУНАРЕВИ¹**

ШТАБ
IV Н. О. У. ДИВИЗИЈЕ
— 2 ВОС. КОРПУСА —
Бр. 436/43
7. IX. 1943 г.

ШТАБУ VIII КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ

Положај

Примили смо ваш допис² из ког се види да је Дреновић³ са својим главним снагама око Дубице — Дујаковаца — Бунарева и Грчке Градине. Према томе ова концентрација добро [је] дошла за разбијање четничких банди, уколико су тачни подаци које сте добили. Од ваше стране потребно је да учините слjedeће:

1. Ухватите везу⁴ са VI бригадом, која се налази на вашем лиjevом крилу, и исту обавјестите о овом најжитније.

2. Пратите банду непрекидно и држите контакт са њима, као и стварајте обруч — јужно од Дубице — Ситница — Бунареви.

⁴ Урош

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 39—7, к. 766.

² Види док. бр. 43.

³ Урош

⁴ Види док. бр. 48 и 49.

3. На десном крилу својих снага ухватите везу са VII бригадом⁵ и исту обавјестите о стању и мјесту бављења непријатеља и истој саопштите да затвори прелаз преко цесте која води Чађавица — Мркоњић Град — Јајце, као и да држи непрекидну везу са вашим десним крилом. Ову везу најжитније ухватити са VII бригадом ради обавјештења када ће наше снаге почети чистити Мањачу, тј. поменуте четничке снаге. Рећи истим да ће ово чишћење почети у току ноћи између 7 и 8 о.м., или најдаље 8 и 9 о.м.

4. Уколико би било успjеха, чистите поменуту банду мањим заокружавањем до доласка XI (XIII) бригаде.⁶

О покрету⁷ VI и XI Бригаде и план за чишћење четничке банде цијелим снагама наше Дивизије добићете преко VI Бригаде и вашег лиjevог крила. Због тога је потребно да ову везу одмах ухватите.

Наш штаб налази се у Соколову, заселак Капетановићи.

Водите строго рачуна да се четници не извуку у правцу Рибника, Кључа и Мулежа.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Командант
Петар

Види док. бр. 106.

Види док. бр. 74.

Види док. бр. 48.

БР. 47

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 7 СЕП-
ТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА НА-
ПАД НА ТЕСЛИЋ¹

ШТАБ
V КК НОУ БРИГАДЕ
Бр. Стр. пов.
7 сеп. 1943 г.
у 7 сати
П о л о ж а ј

ШТАБОВИМА I, II, III И IV БАТАЉОНА
ШТАБУ II БАТАЉОНА II БРИГАДЕ,

Положај

Н А Р Е Д Б А :

(секција Дервента и Прњавор 1 : 100.000)

Да би се што успјешније развила и ојачала активност наших јединица у Централној Босни, штаб I Босанског корпуса у заједници са штабом XI Дивизије донио је одлуку да се нападне град Теслић.²

Ова акција изводи се баш у моменту пуног активизирања наших снага у Босанској Крајини и Козари. У вријеме замаха партизанског покрета у Хрватској, Славонији и Далмацији. У вријеме када њемачко-ушашке банде праве офанзиву на нашу ослобођену територију у Лици. Све те чињенице омогућују нам и налажу да развијемо и ми пуну активност наших јединица, да би тако бар донекле олакшали и одтеретили наше снаге на које се прави офанзива.

Заузимањем града Теслића, који је клин у нашој ослобођеној територији у Централној Босни, даје нам лијепе перспективе за проширивање војничких и политичких успјеха у Централној Босни, ослобађа се један читав комплекс територије, ствара услов потпуног распадања четничких банди одреда „Бсрја“, којима [је] ослонац баш Теслић; даље пружа нам могућност мобилисања овога краја у нашу Нар.-ослободилачку војску. Даје нам могућност наоружавања нових бораца у нашим јединицама, те још већу могућност разбијања четничких банди у Централној Босни.

¹ Копија оригинала, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 19—1, к. 869.

² Види док. бр. 40, 75, 90, 92, 97 и 201.

Успјех ове акције зависи од тога колико ће се заложити сви војно-политички руководиоци, којима је дужност да се заложу за брзо и успјешно рјешење ове битке у нашу корист.

Подаци о непријатељу:

Град Теслић брани око 1.600 домобрана (4 лов. пук, са 5 топова, око 200 милиционера ДОМДО бојне и око 70 Фелд-жандарма).

Начин одбране, претстраже (милиција), на око 3 км од града, на kotaма у циљу алармирања напада. Припуцавање с леђа и повлачење на главну линију одбране.

Градска одбрана дијели се:

I, на одбрану ивице града подијељена је у три одсјека, са бункерима и жицом са струјом у једном воду проведеном кроз плетену бодљикаву жицу, II, одбрану важних зграда, сједишта установа и војничких станова, III, резерва јачине једне бојне (то је била III бојна 4 лов. пука од 650 војника, која је ишла за помоћ за Добој и Дервенту и требала се ових дана да врати, те ако се није вратила, од горње цифре, тј. 1600. одбија се 650 војника).

У прилогу [до]стављамо детаљне податке њиховог плана одбране.

План наше дивизије, заобићи претстраже са главнином наших снага, наступајући у три главне колоне, убацити у град довољно јаке снаге са отсјецањем главнине од резерви. Нападати и ликвидирати даљње зграде, у првом реду штабове, паралелно ликвидирати главну линију одбране, ликвидирати претстражу на западу, прекинути телеграфску везу на прузи Добој — Теслић, поставити према тим правцима ефикасне засједи како против избјегавања гарнизона, тако и евентуалне помоћи. Са мањим снагама ликвидирати претстраже на западу и југу.

У овоме плану наша бригада добила је од штаба Дивизије да са три батаљона напада град, са сјевера, запада, југа, тј. са лијеве стране ријеке Усоре, ликвидирајући главне линије одбране II и III одсјека, те у случају доласка батаљона XII бригаде претстражу на Каћуну и Крижу. Ликвидирати стожер пуковније. Са једним батаљоном прекинути пругу Теслић — Јелах, прекинути телеграфску везу, ликвидирати претстражу на коти 317 и посаду на Врелима, те у заједници са једним батаљоном II бригаде поставити засједу на положајима изнад Калошевића и Путешаћа.

За извођење задатка додијељеног нама од штаба дивизије, за потпуно извршење задатка за снаге наше бригаде

IV батаљон напада:

са двије чете провлачи се између упоришта Барићи и Брдаци, пробија се у град. У граду треба брзим и ефикасним продорима ликвидирати поједина војна упоришта.

Са једном четом ликвидира брзо и ефикасно, не задржавајући се, упоришта Барићи и Брдаци. По ликвидирању тих упоришта и та чета са стрељачким стројем наступа према граду и улази у састав батаљона са истим задатком као и остале чете. У случају да се домобрани распу, онда та чета треба настојати да их похвата или да остави један вод који ће то вршити.

Задатак овога батаљона је најефикаснијим продором избијати на гробље у близини Луга, гдје се налазе топови и онемогућити им дејство.

III батаљон

са једним водом напасти на упориште спољно Каћун (кота 286). Уколико је мален вод, онда употребити читаву чету. Са осталим снагама продријети брзо у сам град, пругом и цестом ликвидирати главни стожер.

I батаљон

са једним јаким водом напада на Криж (кота 352). а са осталим снагама напада на град, чистећи сјевероисточни дио града. Одредити једну групу која ће смјелим продором онемогућити дјеловање топа на вашем правцу.

II батаљон

У моменту отварања борбе са једин. снагама (јачине вода или нешто више) ликвидира Стражаницу, кота 317, са осталим снагама избија код Жарковине на пругу, кида пругу, телефонску линију према Јелаху и ликвидира упоришта Врела.

Пруге дигнути што више, у ту сврху могу се мобилисати и цивили; даље дигнути све мостове на тој прузи. По ликвидирању упоришта једна чета стално диже пругу према Јелаху, а са осталим снагама запосјести висове изнад Калошевића, патролама контролисати евентуалне покрете непријатеља из Јелаха, истурити патроле према Крижу и пазити да помоћ заобилазним путем од туда [не буде] дошла и изненадила нас. Овај батаљон има најодговорнији задатак и тога мора бити свјестан. Одржавати везу са II батаљоном II бригаде.

Понијеће са собом једну количину експлозива за дизање воза и евентуално минирање моста. Биће му придодата још једна противтенковска пушка, за оклопни воз.

Топовско одјељење поћи ће са III батаљоном те ће тући са Каћуна или Крижа ако евентуално прије падне. Не треба се устручавати топ вући у стрелачком строју, за ликвидирање појединих тврђих зграда или воза. Један дио минерског одјељења ићи ће са III батаљоном одакле се, ако је потребно, може повући, односно помоћи IV или I батаљону за минирање појединих зграда у којима би се непријатељ забарикадирао.

У читавоме овоме плану наше јединице морају бити брзе, продорне и без имало колебања продирати клиновима у сам град, како би унијели што више забуне непријатељу. За сјечу жице употребити изоловане маказе, сјекире са сувим држалицама или обмотане са крпама, набацивати суве даске и деке да жице не би имале дејство, даље пресјечену жицу навлачити на бодљикаву жицу, да јој се умањи дејство, такође наелектрисану жицу забадати у земљу како би настали кратки спојеви.

Задатак II батаљона II бригаде, ликвидира станицу и посаду Врела, руши пругу, ликвидира претстражу на Куминој Коси и Дебелом Брду (коте 283, 441, 421, 476 и 423), и поставља засједу према Јелаху и Добоју изнад Путешаћа, са истим задатком као и батаљон V бригаде. Везу одржавати са II батаљоном на Мартиновац Брду, даље одржавати везу са снагама II бригаде. Најважнији задатак овога батаљона рушење пруге према Јелаху, јер је пруга с његове стране.

Задатак II бригаде

са три батаљона напашће град са истока, са десне обале Усоре на I отсјеку главне одбранбене линије са циљем ликвидирања истог. Убацује снажне клинове у град са циљем ликвидирања поште, хрватског радничког дома, општине и свих осталих зграда на свом правцу наступања. Оставља мање снаге за чишћење претстраже на Руднику, Брдацима, Бање Врућице и Растика. Ујутро послати на појачање засједе према Тешњу и Добоју, још један батаљон на положаје Змајевац — Мартиновац Брдо. Везу одржавати са снагама V КНОУБ-е на правцима клаонице и млина на В. Усори Ј—И од Теслића.

Задатак XII бригаде

са једним батаљоном: ликвидираће претстражу Каћун и Криж и остати у дивизијској резерви код раскршћа Ранковићи — Осивица, на прузи.³

³ Докуменат је без завршетка.

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ БРИГАДЕ ОД 7 СЕПТЕМ-
БРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О
ПРОТЈЕРИВАЊУ НЕПРИЈАТЕЉА ИЗ СЕЛА РАДМАНИ-
ЋИ, ВИЛУСИ, МАНАСТИР ГОМЈЕНИЦА¹**

ШТАБ
VI КРАЈИШКЕ Н. О. ПАРТИЗАНСКЕ
УДАРНЕ БРИГАДЕ
Бр. службено
Дне 7. IX. 1943 год.
у 11 сати

ШТАБУ IV Н. О. У. ДИВИЗИЈЕ

Положај

Извјештавамо вас да смо са два батаљона 6 о.мј. извршили чишћење села: Радманићи, Вилуси и Манастир Гомјеница. Пошто нисмо имали тачних свјештења, четничке банде су се повукле у Бронзани Мајдан. Том приликом заробљена су 4 четника, два са оружјем, два без оружја, и студент Козомора из Бање Луке, који је изашао прије кратког времена, истога још нисмо саслушали пошто се налази при III батаљону.

Везу са штабс VIII бригаде још немамо,² премда смо заказали састанак 6 о.мј. у Манастиру Гомјеници, гдје би заједнички донјели одлуку за даље чишћење као и за напад на Бронзани Мајдан. За сада нам још није познато стање у истом.

Примили смо допис³ штаба VIII КНОУ Бригаде, гдје траже да заједнички координирамо акцију на Дреновићеве банде које се налазе у Дубици, Локварима и Лусићима. Очекујемо ваше мишљење⁴ ради горе наведене координације; у колико би се ви сложили, предлажем да кренемо са два батаљона са сјеверне стране Мањаче, дођемо истима за леђа и да их заједнички са снагама VIII бригаде нападнемо, уколико они нису већ напали. За сву акцију потребно је најмање два дана а вјероватно би се ситуација измијенила на

¹ Оригинал. писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 9—9, к. 774.

² Види док. бр. 74.

³ Види док. бр. 49.

⁴ Види док. бр. 46.

сектору гдје се налази Дреновић са бандом. О овоме нас хитно извјестите.

Шаљемо вам извјештај О.Ц. II батаљона, који је стигао јутрос у 8 сати, о стању у Санском Мосту.

Потребно је да вас извјестимо о мобилизацији коју врши XIII бригада на овоме сектору. Мишљења смо, у колико се има у виду формирање Санског одреда, да се исто људство мобилише, а које би дошло у састав истог одреда, пошто има већи број старијих људи гдје би било погрешно исте људе гурати у покретну јединицу. Много би се боље успјело да се новомобилисани имају у виду за Сански одред; то се односи на старије а дужност би била у споразуму са штабом одреда Подгрмечког да сви заједнички помогнемо да би се тај одред формирао и да би већ почео дјеловати, пошто има могућности да се одржи, само му помоћи у оружју. То је у вези мишљења маса које су расположене да бране своје куће и своју фамилију.

Очекујемо ваше мишљење о даљним задацима.⁵

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Замј. политичког комесара
Хајро⁶

Командант
Роца⁷

П.С.⁸ Поступљено је по питању реквизиције као и конфискације, само нема још извјештаја.

Роца

⁵ Види док. бр. 55.

⁶ Капетановић

⁷ Урош Вогуновић

⁸ На оригиналу дописано на машини, латиницом.

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ОСМЕ БРИГАДЕ ОД 7 СЕПТЕМ-
БРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О
НАПАДУ НА НЕПРИЈАТЕЉА НА СЕКТОРУ ВУЛИЊЕ,
БОЖИЋИ, ДУЈАКОВЦИ И РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА¹**

ШТАБ
VIII КНОУ БРИГАДЕ
7-IX-43

ШТАБУ IV Н. О. У. ДИВИЗИЈЕ

Били смо обавијештени да се у селима Вулиње, Божићи и Дујаковци налазило око 300 четника, међу којима и Дреновић. Дреновић се налазио у Вулињама. Припремили смо акцију на исте тако да смо један батаљон послали на Вулиње, главне снаге Дреновића, док један батаљон на Божиће и Дујаковце. Села смо напали у 3 сата ноћу између 6 и 7 о.мј.² Четници су се налазили у поменутим селима до самог мрака и отишли су из поменутих села исте ноћи. Како се сазнаје, исти су отишли према Клисини и Кадиној Води. Дреновић је отишао у Бању Луку.

За вријеме напада на поменута села, услијед великог мрака, дошло је до неспоразума између једне чете IV и једне чете III Батаљона тако да су отвориле ватру једна на другу. Послије једног плотуна јуришала је и једна и друга чета, гдје је једна чета била приморана да отступи и тек се онда споразумјели. Том приликом рањен је један војник из IV Батаљона између прста на руци (лакше рањен).

I и II батаљон, заједно са командантом³ Бригаде, налазе се у селу Дубици. Пише нам Хамдија да са ова два батаљона кренемо у састав код њега, гдје треба да се са Бригадом спустимо на цесту Кључ — Мркоњић. Наглашава нам да је ово наређење Штаба II Бос. Н.О.У. Корпуса. Према горњем ми са ова два батаљона кренућемо за Дубицу данас 7-IX-43 у 17 часова. О овом смо обавијестили и батаљон VI-КНОУ-Бригаде који смо тражили да хитно дође у састав наших батаљона ради помоћи.⁴

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Ђук

Замј. команданта
К. Урош

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15—3, к. 775.

² Види док бр. 50.

³ Хамдија Омановић

⁴ Види док. бр. 50.

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ОСМЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 7
СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА
ШЕСТЕ БРИГАДЕ О СИТУАЦИЈИ И ПОКРЕТУ ЈЕДИ-
НИЦА НА КОМУНИКАЦИЈИ КЉУЧ—МРКОЊИЋ ГРАД¹**

ШТАБ
VIII - КНОУ - БРИГАДЕ
7-IX-43 год.

ШТАБУ НАЈБЛИЖЕГ БАТАЉОНА² VI-КНОУ-БРИГАДЕ

Ноћас смо вршили акцију на села Вулиње, Божиће и Дујаковце, пошто смо били обавијештени да се налази у поменутиим селима око 300 четника, међу којима и Дреновић. Стварно су биле наведене четничке снаге у поменутиим селима, али су увече кад се смркло напустиле ова села и колико смо сазнали отишле су према Клисини. Дреновић је отишао у Бањалуку.

Наш напад био је у 3 сата ноћас, али у поменутиим селима није било четника.³

Наша два батаљона налазе се у селу Дубици. Ми са наше друга два батаљона одлазимо вечерас у састав оних батаљона у Дубици, одакле ћемо се спустити на цесту Кључ — Мркоњић. Ово ћемо учинити по наређењу штаба II Бос. корпуса.⁴ Вас извјештавамо ради знања како би знали да остаје сектор Ситница — Божићи празан. О овом обавијестите Штаб ваше бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар
Ћук⁵

Замјеник команданта
К. Урош⁶

П.С. Упутите ову пошту за дивизију.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14—3, к. 775.

² Вјероватно се односи на Трећи батаљон.

³ Види док. бр. 49.

⁴ Види док. бр. 49.

⁵ Авдо

⁶ Урош Кукољ

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА ШТАБУ ПЕТЕ НОУ БРИГАДЕ О ПОКРЕТИМА И АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 13 ДО 28 АВГУСТА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ III БАТАЉОНА V К. К. Н. О.
УДАРНЕ БРИГАДЕ
7/IX. 43 год.

Другарском

ШТАБУ V БРИГАДЕ

Доставља вам се извјештај о акцијама за прошлих 15 дана.

13/VIII. батаљон је извршио покрет из Јошавке за Чечаву.

14/VIII. батаљон је логоровао у Чечави, гдје се је цијели дан одмарао.

15/VIII. батаљон је био у покрету из Чечаве за Укриницу.

16, 17, 18/VIII. батаљон је имао задатак затварање правца од Теслића, непријатељских покрета није било, за то вријеме од три дана вршене су војне вјежбе и то: Престројавање и настава гађања.

19 и 20/VIII. батаљон је био у Чечави са задатком осигурања бригадне болнице, са једном четом се ишло пред омладинце који су изишли из Тешња.

21/VIII. батаљон се налазио у Чечави. Вршене су војне вјежбе и парење одијела.

22/VIII. батаљон је извршио покрет из Чечаве за Прибинић, исти дан стигао у Прибинић и одмарао се. Задатак је батаљона био затварање правца од Теслића и спровод каравана преко Борја.

23/VIII. и 24/VIII. батаљон се налазио у Прибинићу. За ова два дана одржано је војно политичко савјетовање и предавање о топографским знацима.

25 и 26/VIII. батаљон је био подијељен у двије групе, једна група је затварала правац од Теслића а друга од Котор Вароши, за ова два дана није било непријатељских покрета.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 9—1/I, к. 869.

27/VIII. извршен покрет из Прибинића и Бораца за Чечаву, гдје се је само преноћило.

28/VIII. извршен покрет из Чечаве на Цареву Гору, одакле се ишло у акцију на четнике Форкапе.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомесар

Командант
Душан³

П.С.⁴ Пошто је друг Млађо Обрадовић, бивши командант овог батаљона, премјештен на нову дужност а исти није оставио дневник, то вам достављамо извјештај овакав. Исто тако је однио са собом наређење у којем има како да се подносе извјештаји, ово нам пошаљите.

БР. 52

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА БАЊАЛУЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД 7 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА ДВАНАЕСТЕ НОУ БРИГАДЕ О КОНЦЕНТРАЦИЈИ НЕПРИЈАТЕЉА НА ПРАВЦУ РЕБРОВАЦ — ДЕБЕЉАЦИ¹

ШТАБ I БАТАЉОНА
БАЊ. ПАРТ. ОДРЕДА
у 11,15 сати у ноћи
између 6 и 7. IX. 43.

Положај

ШТАБУ III БАТ. XII БРИГАДЕ

Другови! Јавите нам, и то одмах по куририма, где ће се налазити ваша комора тако да случајно, у отступу, да би имали један правац за кретање. Пошто непријатељ по најновијим и прецизним подацима сконцентрише снаге да нас

² Потпис нечитак

³ Бојанић

⁴ На оригиналу дописано на машини, латиницом.

¹ Оригинал, писан плавим мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/24, к. 875.

нападне, непријатељ је јаки, по извештају око 4.000 четника, међу којима се налазе и рибнички четници које су Немци пребацили преко Бање Луке, сконцентрисани су четници у Ребровцу, а Немци у Дебељацима. По извештају да ће нас напасти, у три правца, а то јест: Ребровац, Дебељаци и Челинац, а четници са леђа, од Јаворана, Осмаче, Карановца. Наше две чете отишле су да разбију (разбуцају) четнике који имају намеру да ударе са леђа. Ми се на положају налазимо свега са једном четом, на брду Бјељвине. У колико непријатељ удари на наше положаје, гледај да нам дате помоћ или да им ударите са леђа.

Чврсту везу са нама држите, а нарочито ви шаљите нама патроле за везу пошто смо ми само са једном четом на положају, а ове две друге чете доћи ће прекосутра.

Будите опрезни и са нама чврсту везу држите, а у току ноћи можете да исто известите и ваш штаб бригаде. Ми имамо добро обавештење о кретању непријатеља, сваког дана и намеру, зато чврсту везу са нама држи.

С. Ф. — С. Н.

Политкомесар
Момир²

За команданта
Марић

² Момир Капор

**УПУТСТВО ДЕЛЕГАТА ШТАБА ДРУГОГ БОСАНСКОГ
НОУ КОРПУСА ОД 8 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБО-
ВИМА ОДРЕДА ЗА ПИСАЊЕ ДЕСЕТОДНЕВНИХ ИЗВЈЕ-
ШТАЈА¹**

ШТАБ II Н. О. У. КОРПУСА
(Делегат Штаба за Јужни сектор)

Број Ск/22

дне 8-IX-1943 године.

Положај.

ШТАБУ ДРВАРСКОГ НОП ОДРЕДА
ШТАБУ ГРАХОВСКО-ПЕУЉСКОГ НОП ОДРЕДА
ШТАБУ УДАРНОГ ОДРЕДА

Да би се имао бољи преглед рада у јединицама наређује се свим јединицама које спадају под Јужни сектор II Босанског корпуса да од сада па до даље наредбе подносе извјештаје сваких 10 дана, тј. свакога 9, 19 и 29 у мјесецу.

Сваки штаб одреда мора поднијети сљедеће извјештаје и то:

1) оперативни (војни) извјештај, у којем треба назначити поред акција које су изводиле поједине јединице и свакодневни рад појединих јединица за сваки дан посебно. На примјер:

5-IX- први батаљон овога одреда налазио се је у селу Н. Прије подне командант батаљона вршио је са батаљоном пјешадиски егзерцир.

Други батаљон налазио се је на положају према мјесту Н. Око 11 сати наишао је непријатељ у јачини од 100 војника. У борби убијено је 5 непријатељских војника а 2 су заробљена. Наши губици: 1 мртав итд.

Поред овог редовног 10-дневног извјештаја штабови морају подносити увијек одмах после сваке акције, било које њихове јединице, извјештај (детаљан) о акцији.

2) Политички извјештај, који подноси политички комесар одреда директно политичком комесару Корпуса, достављајући једну копију мени.

3) Бројно стање и наоружање према формулару који већ посједује сваки штаб.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 37/1—2, к. 456.

- 4) Листу губитака за коју Вам прилажем формулар.
5) Обавјештајни извјештај подносиће шеф Обавјештајног центра Одреда као и досада директно свом Вишем обавјештајном центру, достављајући једну копију мени.

Поред обавјештајног извјештаја шефови обавјештајних центара морају увијек хитно подносити извјештаје који имају било какав војнички значај као на примјер: покрет непријатеља, концентрација непријатеља итд.

Да би штабови одреда могли правилно подносити оперативне (војне извјештаје), морају наредити својим штабовима батаљона да им исти правилно и на вријеме достављају исте, док штабови батаљона морају то захтијевати од својих команди чета.

Упозоравају се штабови одреда да извјештаје *редовно* подносе јер ће за свако нередовно подношење извјештаја бити одговорни другови позивани на одговорност.

Уз другарски и борбени поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Делегат Штаба II Бос.
Н.О.У. Корп. за Јужни сектор,
Славко Комарица

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ
КОРПУСА ОД 8 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ПОТЧИЊЕНИМ
ЈЕДИНИЦАМА О ОДЛУЦИ ВРХОВНОГ ШТАБА О РЕОР-
ГАНИЗАЦИЈИ ЈЕДИНИЦА¹**

ШТАБ
II БОС. Н. О. У. КОРПУСА
Стр. пов. Бр. 180
дне 8/IX 1943 г.

ШТАБОВИМА IV И X НОУ ДИВИЗИЈЕ,
ШТАБОВИМА ПОДГРМЕЧКОГ, КОЗАРСКОГ,
ДРВАРСКО-ПЕТРОВАЧКОГ И ГРАХОВСКО-
ПЕУЉСКОГ НОП ОДРЕДА
и ШТАБУ XIII КОЗАРСКЕ НОУ БРИГАДЕ

1) Одлуком Врховног штаба НОВ и ПОЈ Грмечка оперативна група расформирана је. Одреди Грмечке оперативне групе, за попуну I Пролетерске НОУ Дивизије, даће 900 бораца.

2) XI Крајишка НОУ Бригада, која је била у саставу V НОУ Дивизије, расформирана је. Број XI Крајишке НОУ Бригаде добија XIII Крајишка НОУ Бригада² (раније Рибнички одред).

3) XI Крајишка НОУ Бригада улази у састав X НОУ Дивизије, тако да ће сада X НОУ Дивизија у свом саставу имати три ударне бригаде: VII, IX и XI Крајишку НОУ Бригаду. Под командом X НОУ Дивизије остају и даље одреди: Гламочки, Благајско-јањски, Вуковски, Рамски и Травнички НОП Одред.

4) За команданта X НОУ Дивизије постављен је друг **Велимир Кнежевић**, ранији командант X Крајишке НОУ Бригаде.

За политкомесара X НОУ Дивизије постављен је друг **Бајалица Дмитар**, досадашњи политком IV Крајишке НОУ Бригаде.

За замјеника команданта X НОУ Дивизије постављен је друг **Немања Влатковић**, досадашњи политкомесар X НОУ Дивизије.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 42—7, к. 766.

² Види том IV, књ. 16, док. бр. 70.

Остали чланови Штаба X НОУ Дивизије остају исти.
5) У састав IV НОУ Дивизије улазе VI, VIII и X Крајишка НОУ Бригада без одреда.

За замјеника команданта IV НОУ Дивизије постављен је **Војо Тодоровић**, досадашњи командант I Крајишке НОУ Бригаде.

Остали чланови Штаба остају исти.

6) Штаб Грмечке оперативне групе ставља се на расположење Штабу II Бос. НОУ Корпуса.

Одреди Оперативне групе: Подгрмечки, Козарски и Цазински стајаће директно под командом Штаба **Корпуса**, а такође и одреди Јужног сектора Дрварско-петровачки, Граховско-пеуљски „Гаврило Принцип“ и Ударни одред.

За делегата Штаба II Бос. НОУ Корпуса за Јужни сектор одређен је друг **Славко Комарица**, досадашњи замјеник команданта Карловачког НОП Одред.

7) Садашњи Козарски НОП Одред претвара* се у XIII Крајишку НОУ Бригаду с тим да се остави језгро највише до 150 бораца за нови Козарски НОП Одред.

За команданта XIII Крајишке НОУ Бригаде поставља се друг **Милош Шиљеговић**, досадашњи командант VII Крајишке НОУ Бригаде.

За команданта VII Крајишке НОУ Бригаде поставља се друг **Милан Боснић**, досадашњи замјеник команданта III Крајишке НОУ Бригаде.

8) Када се на сектору одреда налази нека ударна оперативна јединица од бригаде па на више, а у саставу је овога Корпуса, може да, у склопу операција које изводи, даје задатке и одреду на чијем се сектору налази и да одред постављене му задатке извршава, ако није добио посебне задатке од овога Штаба.

9) Штабови дивизија настојаће да се бројно стање њихових бригада изједначи и да бригаде достигну број од 1.200 бораца. Попуну бригада вршити из постојећих одреда и новом мобилизацијом људства које треба вршити преко позадинских војних власти.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Командант
С. Родић

(М. П.)

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 8 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ШЕСТЕ И ОСМЕ БРИГАДЕ ЗА КОНЦЕНТРАЦИЈУ ЈЕДИНИЦА НА ПРОСТОРИЈИ ТРАМОШЊА — ПАЛАНКА — ДОЊЕ И ГОРЊЕ СОКОЛОВО¹

Бр. сл.
8. IX 1943

ШТАБУ VI И VIII КРАЈИШКОЈ НОУ БРИГАДИ

Положај

Штаб VI КНОУ бригаде сконцентрисаће своје снаге на сектору Трамошња — Паланка, са којег сектора ће контролисати покрет непријатеља из Санског Моста и Бронзаног Мајдана. За вријеме бављења на овом сектору распоредити снаге по положајима и логорима који нису изложени непријатељском бомбардовању. Водити рачуна да се снаге бригаде одморе неколико дана, као и да борци преуреде и поправе своју спрему. Руководиоци у јединицама преконтролисаће своје јединице и отклонити недостатке, уколико их има у јединицама.

Штаб VIII КНОУ бригаде сконцентрисаће своје снаге на сектору Доње и Горње Соколово, водећи рачуна да јединице логорују на погодним мјестима која штите од непријатељског бомбардовања. У времену бављења на овом сектору преуредити код јединица уколико нешто буде потребно, а борци да преконтролишу своју спрему и доведу у исправност. Уколико би било појава четничких банди у непосредној близини, предузети мјере да се исти ликвидирају.

По завршеној концентрацији снага поменутих бригада исте ће добити задатке за даље операције.² Уколико би се појавила корисна акција у овом времену, снаге поменутих бригада могу предузети мјере да исту изврше и да им се у овом погледу остављају одријешене руке.

Штаб Дивизије налазиће се у Соколову, засеок Лакићи.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Бошко

Замјеник команданта
Војо³

Командант
Петар

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 41—7, к. 766.

² Види док. бр. 69.

³ Тодоровић

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 8 СЕПТЕМ-
БРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОР-
ПУСА О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ДИВИЗИЈЕ¹

ШТАБ
Х Н. О. У. ДИВИЗИЈЕ
— 2 БОС. КОРПУСА —
Бр. Сл.
8/IX. 1943 г.

ШТАБУ II БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА

Положај

Са VII бригадом без једног батаљона и Купрешким одредом вршено је чишћење Хрбљине² и Шкадимовца. Банда изгледа да је била унапријед обавијештена о доласку VII бригаде, ради чега се је склонила у шуме Кујаче и Осјечнице. Јачина банде била је око 70 људи са Дувњаком.

Од најизразитијих бандита попаљено је пет зграда, извршена конфискација четничке имовине као и расељавање фамилија од најизразитијих четника које су се затекле у насељима.

Јединицама које су остале на овом терену дат је задатак сталног и активног нападања на остатак банде која се налази по овим шумама с тим да се овај терен очисти од банде.

Банда Тривунчића (око 400 људи), према најновијем извјештају кога смо добили, повратила се поново из Ливањског Поља преко Старетине у Вагањ и Пријане. Тачне намјере банде су нам непознате, али изгледа да хоће да се поновно поврате на Мркоњићки сектор. VII бригада са Гламочко-ливањским одредом хитно је упућена преко Прибеле са циљем да нападне ову банду. По извршеном нападу и разбијању ове банде VII бригада ће се повратити на Мркоњићки терен.

Према наређењу В.Ш. један батаљон VII бригаде треба да дође на просторију Мајдан — Језеро ради специјалних задатака³ које ће штаб батаљона добити од начелника В.Ш.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11/1—6, к. 456.

² Види док. бр. 23 и 38.

³ Види док. бр. 84.

друга Арсе. Остатак бригаде, тј. један батаљон, задржаћемо на просторији Трново — Герзово, док се III батаљон налази у Мркоњић Граду.

Болесне и изнемогле другове из VII бригаде већ смо раније упутили командама мјеста Кључ, Мркоњић и Јајце, зато ових другова немамо. Друга Стипу Билана, кога тражи отејек за војне власти у позадини, ми смо још раније упутили у Јајце и он се тамо налази.

Наређење за упут на официрски курс примили смо и по истоме је поступљено, само је несигурно да ли [ће] из удаљених одреда као Прозорски моћи стићи на вријеме како је то постављено од Штаба Корпуса.

Наша IX бригада већ од раније налази се на блокади Купреса,⁴ а поред тога задатак бригаде је да у заједници са одредским снагама врши чишћење или ликвидацију четничких група на овоме терену. Нужно би било када би IX бригаду могли ослободити од држања положаја око Купреса, како би је могли у цјелости ангажовати за чишћење четника. Блокаду Купреса могле би примити јединице I дивизије које се дјелимично тамо налазе. Исто тако постоје повољни услови за напад на град Дувно, гдје бисмо могли употребити ову бригаду. У Дувну се налазе око 200 усташа, који се свакодневно плаше напада са наше стране.

На простору Дувно — Мостар — Прозор створено је језгро за формирање једнога одреда на томе простору.⁵ Настојаћемо да се тај одред ускоро уздигне бројно, војнички и политички.

Штаб дивизије се сада налази у Благају и одмах ће кренути да се смјести према вашем наређењу негдје код Мркоњића.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник штаба
Хотић

(М. П.)

Командант
Вел. М. Кнежевић

⁴ Види док. бр. 33 и 38.

⁵ Вјероватно се односи на Рамски НОП одред.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД
8 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИЦА-
МА ЗА РАЗМЈЕШТАЈ НА СЕКТОРУ ГОРЊИ ВАКУФ —
ПРОЗОР¹**

ШТАБ I ПРОЛЕТЕРСКОЈ БРИГАДЕ

Бр.- 541

8 септ. 1943 г.

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА

Пошто је у изгледу да ће се наша бригада на сектору Горњи Вакуф — Прозор задржати још извјесно вријеме, а како је за затварање правца Сајина Планина — Макљен — Дебело Брдо — Калац — Мејник довољно два батаљона, то ће се у циљу бољег одмора и војно-политичког рада вршити смјена батаљона на положају.

У ту сврху размјештај батаљона биће сљедећи:

а) II и IV батаљон остаће на досадањим положајима и са досадањим задацима с тим што ће IV батаљон одмах по пријему овог наређења упутити једну чету у село Мејник и извршити смјену чете VI батаљона која се тамо налази. Дужност и задатак командир ове чете добиће од друга Барјактаревића,² замјеника команданта VI батаљона, који се налази у Мејнику.

б) III батаљон смјестиће се у село Пидриш и бити директна резерва II и IV батаљону те ће са њима одржавати сталну везу.

ц) I батаљон смјестиће се на простору с. Кути — Ваганац са задатком извиђања и обезбјеђења од правца Горњег и Доњег Вуковског. Обавијештени смо да на простору Г. и Д. Вуковско постоји Вуковски партизански одред а између Шујице и Купреса IX Крајишка бригада па ће I батаљон настојати да се са овим јединицама повеже и прикупи податке о њиховом распореду.

д) VI батаљон смјестиће се у с. Ждримце.

Смјену II и IV батаљона извршиће III и VI батаљон када за то добију наређење.

**СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!
ЗА ШТАБ БРИГАДЕ:**

(М. П.)

Командант
Б. Божовић

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1/1—3, к. 709.

² Бранислав

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ БРИГАДЕ ШТАБУ ДЕСЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА И ПОКРЕТИМА У ВРЕМЕНУ ОД 15 АВГУСТА ДО 1 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
VII КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
8-IX-1943 г.

ШТАБУ X КРАЈИШКЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ VII КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ
ОД 15-VIII. ДО 1-IX-1943 ГОДИНЕ

- 16-VIII-1943 г. Ујутру у 3 сата стигла је бригада са свим својим дијеловима по прелазу Купрешког Поља у Омаре испод Црног Врха, гдје се размјестила на одмор истуривши потребна осигурања према Хрбљини. Овога дана у 18 часова бригада је исто са свим дијеловима колоном кренула из Омара преко с. Барјамоваца, Шеменоваца до Јања.
- 17-VIII-1943 г. Ујутру у 2 сата стигли смо у шуму Лисина, Мала Лисина и Врања Глава, гдје смо се размјестили за одмор. По доласку у Лисину IV батаљон наше бригаде — његове патроле — наишле су на једну групу четничких бандита, гдје су се били склонили у шуму, ови су се, користећи мрак, разбјегли у шуми не дајући отпор, док је наша патрола на њих отворила ватру и ранила једног бандита из с. Прибељаца — Јањ, који је ухваћен. Ту смо остали на одмору читав дан, док смо ујутру рано упутили везу Штабу X Дивизије ради јављања и додјељивања терена за смјештај и одмор бригаде.
- 18-VIII-1943 г. Пошто смо ухватили везу са Штабом X Дивизије и од исте добили наређење за покрет и смјештај на просторију с. Олићи —

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10/2, к. 853.

Пљева, то смо ујутру у 4 сата извршили покрет у том правцу. Тамо смо стигли око 7 часова, поставили мања осигурања на Пљевским и према Драгнић Подовима, а остало људство бригаде спустили у Пљеву око р. Пливе ради прања и купања. Овог дана у 11 часова обавијештени смо од Штаба X Дивизије да је непријатељ под притиском снага НОВ напустио гарнизоне Мркоњић Град и Јајце,² а да је III Крајишка бригада под неколико часовном борбом заузела и ослободила Доњи Вакуф,³ у Мркоњићу се налазе дијелови Рибничког партизанског одреда, а у Јајцу дијелови Јањског партизанског одреда. Том приликом је наређено нашој бригади да одмах упути један батаљон као посаду града Јајца, а остале дијелове да оријентише исто према Јајцу. Ми смо одмах упутили III батаљон у Јајце, а осталим батаљонима издато је наређење да се у току ноћи и сутрашњег дана, по прикупљању војника који су били пуштени код својих кућа, крену у правцу Јајца.

19-VIII-1943 г.

I батаљон у 1 сат изјутра кренуо је са историје Јања преко Горице — Шединца и Дренов Дола и у Бравнице и Каменицу се смјестио.

IV батаљон са санитаром и интендантуром кренуо је из Пљеве у 9 часова за с. Мујџиће, гдје се требао одржати народни збор, а који је због заузећа Јајца одложен, јер је народ био пошао у већини тамо. Из Мујџића је заједно штаб ове бригаде са штабом дивизије кренуо за Јајце, а IV батаљон краћим путем за Ћусине.

20-VIII-1943 г.

Овог дана су били батаљони размјештени овако: III батаљон са једном четом као посада града, а двије чете на путу према Бањој Луци — с. Пруди. IV батаљон је прешао из Ћусине на Магаљдол, а I батаљон са неборачким дијеловима у с. Каменица — Бравнице.

² Види том IV, књ. 16, док. бр. 59.

³ Види том IV, књ. 16, док. бр. 59.

- 21-VIII-1943 г. Услијед напада III Крајишке бригаде на Бугојно⁴ ми смо добили наређење да са два батаљона одмах кренемо у правцу Турбета. То смо и урадили — I и IV батаљон кренули су из Јајца правцем за Турбе и у току дана стигли I батаљон у Караулу, а IV на Требеушу — пут Турбе — Доњи Вакуф. III батаљон је остао у Јајцу и околини.
- 22-VIII-1943 г. I и IV батаљон су били на положајима према Турбету, рушили жељезничку пругу и колски пут и спречавали непријатељу продор из Турбета.
- 23-VIII-1943 г. Овог дана је III Крајишка бригада пробила спољашњу одбрану града Бугојна и ушла у град, гдје је стјерала непријатеља у свега три куће, одакле су се ови бранили. Наши батаљони I и IV су онемогућавали непријатељу продор из Турбета преко Вакуфа за Бугојно.
- По подне је VI Крајишка бригада, која је морала ради новог задатка⁵ напустити Мркоњић, извијестила нас да су се четничке банде прикупиле у Подрашници у јачини 300 — 400 бандита, а да Мркоњић осигурава само њихова једна чета. Ми смо одмах упутили тамо једну чету III батаљона, док су двије остале у Јајцу.
- 24-VIII-1943 г. III Крајишка бригада још је водила борбе у Бугојну. Наш I и IV батаљон су држали положаје према Турбету, а од III батаљона упутили смо још једну чету за Мркоњић Град.
- 25-VIII-1943 г. III Крајишка бригада је потпуно овладава и заузела град Бугојно.⁶ Наш I батаљон кренуо је из Карауле за Јајце, гдје је стигао око 10 часова. IV батаљон је остао и даље према Турбету, гдје је овог дана водио јаку борбу са непријатељем који је са моторизацијом и јачим снагама покушао

⁴ Види том IV, књ. 16, док. бр. 50, 51 и 118.

⁵ Види том IV, књ. 16, док. бр. 69.

⁶ Види том IV, књ. 16, док. бр. 92.

- да продре за Доњи Вакуф и даље за Бугојно, али су му снаге нашег IV батаљона и Травничког одреда то онемогућиле дајући му жестоки отпор. Овог дана по подне се појавила и I Пролетерска бригада према Турбету,⁷ што је допринијело да се непријатељске снаге повуку у Турбе. Овог дана предвече је Врховни Штаб стигао у Јајце.
- 26-VIII-1943 г. Овог дана су наше снаге биле овако распоређене: I батаљон у Јајцу и околини, радио на мобилизацији људства, III батаљон у Мркоњић Граду, чистио село Тријебово од четничких банди, IV батаљон добио је наређење да, пошто га на положају смијени I Пролетерска бригада, крене за Јајце.
- 27-VIII-1943 г. IV батаљон је стигао пред вече у Јајце и продужио за Днолуку. Остали батаљони су били на ранијим мјестима.
- 28-VIII-1943 г. По наређењу⁸ Штаба X дивизије у 4 сата ујутру смо извршили покрет бригаде и то: I батаљон, санитет, интендантура и штаб бригаде у Магаљдол, IV батаљон у с. Влашиње, а III батаљон и даље остао у Мркоњићу.
- 29-VIII-1943 г. Овог дана смо примили 130 новомобилисаних ненаоружаних бораца из града Јајца и околине и 25 бораца са оружјем из Травничког одреда, већином дезертери из наше бригаде.
- 30-VIII-1943 г. По наређењу⁹ Штаба X Дивизије бригада је, сем III батаљона, извршила покрет правцем Магаљдол — Мајдан — Сињаково — Трново, са задатком чишћења тога краја од четничких банди. III батаљон је остао у Мркоњић Граду.
- 31-VIII-1943 г. I батаљон је био у с. Трнову, а IV батаљон у с. Чераја и Герзову. На овом терену четничких банди није нађено, побјегли су у правцу Млиништа и Јасенових Потока.

⁷ Види том IV, књ. 16, док. бр. 71.

⁸ Види том IV, књ. 16, док. бр. 85.

⁹ Види том IV, књ. 16, док. бр. 105.

За овај период од 15 дана жртава у борбама нијесмо имали. Било је неколико слушајева дезертерства новомобилисаног људства, о чему смо извјештавали тај штаб.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Владо Дапчевић

(М. П.)

Командант
М. Шиљековић

БР. 59

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАНАЕСТЕ НОУ БРИГАДЕ ОД
8 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА И
ШТАБУ БАЊАЛУЧКОГ НОП ОДРЕДА ЗА ЗАТВАРАЊЕ
ПРАВЦА ОД КОТОР ВАРОШИ¹**

ШТАБ XII КНОУ БРИГАДЕ
Стр. пов. Оп. Број 29/43
дана 8 IX 1943. године

БАЊАЛУЧКОМ НОП ОДРЕДУ
ШТАБОВИМА I, II и III БАТАЉОНА И
РЕФЕРЕНТУ САНИТЕТА ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

У вези са новонасталом ситуацијом на овоме терену и задатком² преосталих снага XI НОУ Дивизије, Бањалучки одред и XII КНОУ Бригада добиле су задатак од Штаба I Босанског НОУ Корпуса да по сваку цијену забране продор четника у К. Варош. У вези са концентрацијом четничких снага на положајима Понир — Липовац потребно је да се банда на поменутиим положајима поново разбије и протјера и да се заузму положаји раније предвиђеним наређењем штаба дивизије стр. пов. оп. бр. 17/43.³

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/10, к. 875.

² Види док. бр. 40.

³ Види док. бр. 17.

Достављајући предње,

НАРЕЂУЈЕМО:

Јединице БНОП Одрета извршиће покрет, данас 8 ов. мј. у 16 часова, правцем: Башићи — Мемићи — **Дебело Брдо** — Бјељевине — Понир, са задатком да на додијељеном правцу наглим продором и снажним ударом разбију четничку концентрацију, по могућству отсијеку од Карановца и претјерају у правцу Б. Луке, односно Челинца. Десним својим крилом наслањати се на снаге XII Бригаде, које ће једним дијелом наступати преко Меховаца. Обезбиједити лијево крило од напада евентуалних четничких групица од Осмаче и не дозволити четничкој банди да бјежи у Осмачу.

Јединице I батаљона ове бригаде извршиће покрет, данас 8 ов.мј. у 16 часова послје подне, правцем: Меховци — Вукмановци — Јелићи.

Снаге III батаљона извршиће покрет, данас 8 ов.мј. у исто вријеме када и I батаљон правцем: Товладићи — Раже Брдо — Липовац, са задатком да се очисте предњи положаји од четничке банде и да се сви четнички планови осујете.

Јединице II батаљона ове бригаде држаће и даље положаје на којима се и сада налазе, са задатком затварања комуникације К. Варош — Челинац, сузбијања евентуалног изласка из Челинца и контролисати сектор према Јошавки и пазити на покрете четничких снага које су концентрисане у Јошавки, са којима је I батаљон ове бригаде на дан 7 ов. мј. у ноћи водио борбу. Најхитније прикупити податке о поменутој банди и њиховим намјерама и обавијестити овај штаб.

Везу између одредских јединица и батаљона ове бригаде који учествују у наведеној акцији одржавати помоћу сигналних ракетли, паљењем мањих гомилица сијена, гужви сламе, четничких кућа, штала итд.

Напомињемо другарским штабовима и командама чета свих јединица да у борби против четника буду немилосрдни. У колико се буде давао отпор из појединих села, моментано конфисковати све од четничких фамилија и кућу запалити и одмах правилно објашњавати о учињеном. Ово учинити нарочито према онима који су јучер пуцали из кућа приликом повлачења наших јединица, а што одредске јединице знају, или ће евентуално и данас пуцати.

Штаб ове бригаде налазиће се код свињарске школе,⁴ гдје све извјештаје слати што чешће о борби и ситуацији на

⁴ Мисли се на школу у селу Свињарима.

појединим секторима, како би ми благовремено обавијестили штаб Корпуса.

I и III батаљон ове бригаде треба своје задатке да изврше што прије да би се у случају евентуалних промјена на положајима према Јошавки и Челинцу могли брзо пребацити, односно промијенити положаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТКОМЕСАР
Радош

КОМАНДАНТ — МАЈОР
Мећава

БР. 60

**ИЗВЈЕШТАЈ ЈЕДАНАЕСТЕ БРИГАДЕ ОД 8 СЕПТЕМБРА
1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О РАСПО-
РЕДУ ЈЕДИНИЦА И ПОВЛАЧЕЊУ НЕПРИЈАТЕЉА ПРЕ-
МА БАЊОЈ ЛУЦИ¹**

ШТАБ
РИВНИЧКОГ Н.О.П. ОДРЕДА²
XI К. У. БРИГАДА
Бр. сл.
8-IX 1943 г.

ШТАБУ IV Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

Положај

Наши батаљони налазе се на следећим положајима: I батаљон Шкрљевита — Разбој — Дебељак, II батаљон од Дебељака преко Кекића до Дојчиновића, а III батаљон десно од II до реке Гомјенице. Десно од нас налазе се снаге VI бригаде.

Немци су држали положај испред Мајдана (до нас са мањим снагама), а кад су приметили наше снаге, побегли су и заузели положај на Ракитовачи и брдима иза Мајдана, према Б. Луци. Са њима се налази Мутића бригада. Јучер

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11/1—21, к. 1626.

² У то вријеме није постојао Рибнички НОП одред, већ је од њега 24 августа 1943 год. формирана Тринаеста НОУ бригада. Она је у септембру 1943 године добила нови назив — Једанаеста. Види том IV, књ. 16, док. бр. 70 и у овој књ. док. бр. 16.

су кретали према нашим положајима са једним тенком и мањом пратњом, а кад су наши запуцали на њих, они су побегли назад.

Покушавали смо да их извучемо и да их приморамо на борбу ван њихових положаја, али они то избегавају и уопште неће да се крећу.

Подвалом наших (бацили црвену ракетлу на немачке положаје) авиони су бомбардовали њихове положаје више од пола сата, тако да су Немци на њих отворили ватру из топа и митраљеза. Касније су запалили сено и тада су авиони отишли. Наше положаје су исто бомбардовали, али жртва није било.

Око Мајдана на положајима налази се око 500 Немаца са 5 тенкова, а изгледа да има и камиона.

Ваш допис у коме нас извештавате да одлуком III.³ Корпуса наша брига мења број⁴ добили смо. Врло незгодно је одјекнуло код наших бораца промена броја наше бригаде. Мишљења смо, да би требали да предложите Штабу Корпуса, да наша бригада и даље носи број тринаест, пошто је то жеља наших бораца а и нас самих. Народ нас је упознао под бројем XIII, а тај је број везан за наш успех на Врхпољу заробљавањем 13 п.митраљеза истога дана када смо проглашени XIII бригадом. Број бригаде не игра никакву улогу, којој ћемо Дивизији припасти, док би то код наших бораца доста значило.

Код нас је долазио човек из Петровца, кога је послао начелник града Петровца да тражи везу са командантом наше бригаде. Они желе да наша бригада дође на њихов сектор.

О истом Вас извештавамо ради знања.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Обрад⁵

Командант

Милан Зорић

(М. П.)

П.С. Друже Бошко,⁶ шта је било за друга Љубана? Он нам је неопходно потребан пошто ових дана формирамо неке нове чете.

Данас смо заробили још једног четника без оружја.

³ Штаба

⁴ Види док. бр. 54.

⁵ Стишовић

⁶ Шиљеговић

БР. 61

ИЗВЈЕШТАЈ ДЕЛЕГАТА ШТАБА ДРУГОГ БОСАНСКОГ
НОУ КОРПУСА ОД 9 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ
ДРУГОГ КОРПУСА О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ГРА-
ХОВА¹

ШТАБ
II БОС. Н. О. У. КОРПУСА
Бр. СК/24
Дне 9-IX-1943 г.

ШТАБУ II БОС. Н.О.У. КОРПУСА

Синоћ, тј. 8-IX- о.г., стигла је X Бригада у Прекају.² Ноћас ће бригада кренути на сектор Грахова и одмах ступити у акцију на четничке банде које се налазе око Стрмице.³ На сектору Грахова већ се налазе I и II батаљон Граховског одреда и Ударни батаљон Дрварског одреда. Ова три батаљона, у циљу јединствене команде, за вријеме операције на том сектору налазиће се директно под командом Штаба X Бригаде.

Будући да постоје подаци, иако непотпуни, да су се четници у извјесној мјери утврдили на Стрмици, наредио сам Штабу Дрварског одреда да свом Ударном батаљону, који ће дејствовати на сектору Грахова заједно са X Бригадом, достави тешки бацач мина и тромблонску пушку.

Остале снаге Граховског, Дрварског и Ударног одреда имају за сада сљедећи распоред.

1. Сајковачки батаљон. I чета тога батаљона налази се још увијек код Гламоча, камо је отишла прије 10 дана по наређењу друга пуковника Б. Пољанца. II чета тога батаљона налази се према усташким селима Рујани и др. у Ливањском Пољу. По повратку I чете у састав батаљона једна чета Сајковачког батаљона задржала се на сектору према Ливну, док ће се једна чета пребацити на сектор Петуље — Црни Луг и тамо постављати засједе мањим групама четника који се још туда крећу.

2. Једна чета Петровачког батаљона Дрварског одреда остаје на сектору Петровац.

3. Бихаћки батаљон Дрварског одреда остаје на сектору Бихаћ и дејствоваће према приликама.

¹ Оригинал, писан плавим мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 12/1—6, к. 456.

² Види док. бр. 25 и 31.

³ Види док. бр. 25.

4. Вакуфска чета остаје на сектору Вакуфа са једним водом, док ће један вод налазити се на сектору Оштрељ.

5. Дрварска чета, која се је налазила до сада на сектору Оштрељ, налази се сада, умјесто чете Петровачког батаљона која је отишла за III Бригаду, на осигурању радника који раде на поправци и подизању машина у шуми.

6. Ударни одред остаје на сектору Црни Врх — Роре и наставити ће прогањање четничке банде из Савића.

Ваше наређење Стр. пов. бр. 169 од 5 септембра о.г. да се упуте из Граховског одреда 2 друга на официрски курс, примио сам јутрос, тј. 9-IX- о.г., и одмах га телефоном доставио штабу Граховског одреда.

Накнадно сам примио извјештај од Граховског одреда да је једна њихова засједа у Ђнату дне 4 о.мј. убила познатог четничког бандита из Казанаца Илију Катића „Гашана“ и том приликом заплијенила карабин, 100 метака и 22.000.— кн. Ударни одред је у селу Савићи заплијенио коња са седлом који је био власништво четничког командира.

Будући да сам током овог времена опазио да штабови одреда врло нередовно подносе извјештаје, издао сам им наредбу о подношењу извјештаја.⁴ Копију тога наређења Вам достављам. У колико су учињене неке неправилности, Ви ми јавите па ће исте бити исправљене.

Потреба подношења извјештаја о свакодневном раду јединица осјећала се је из разлога да би штабови осјетили контролу како над свакодневним њиховим радом тако и над свакодневним радом њихових јединица.

Дрварски одред имаде на располагању 6 пољских телефона и око 1.000 метара кабла. Штаб тога одреда, неке од телефона, дао је већ неким установама (Болници и Окружном Н.О.О.), док се остали налазе још код њега. Поред тога штаб одреда намјерава да формира вод за везу. Мишљења сам да би се исти телефони и кабл (жица) требали додијелити којој бригади јер телефонски вод за везу одреду није толико потребан већ би у одредима било потребно формирати сигналне десетине или водове (са барјачићима), који би без сумње задовољавали потребе одреда.

Осим тога мишљења сам да штабови одреда не би смјели самовољно да дијеле ствари, као што су телефони, јер се често дешава, што овдје не мора бити случај, да се таквим радом дијели према симпатијама а не према потреби. Мени је непознат Ваш став по тим питањима па зато очекујем наређење и директиве од Вас.

⁴ Види док. бр. 53.

Дрварски одред посједује такођер и 1 тешки бацач, 1 мали бацач и 1 тромблон. И у овом случају мишљења сам да би се бар неке од тих ствари требале дати некој бригади будући да исто оружје не може и нема прилике одред ефикасно употребљавати.

Ја ћу по свој прилици кренути са X бригадом на сектор Грахова гдје ћу се задржати неколико дана, тј. док не буду изведене главне акције, а потом ћу се вратити на Тичево или у Прекају.

Уз другарски борбени поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Славко Комарица

Јутрос смо примили вијест о капитулацији Италије. Јучер смо примили вијест да се извјестан број Талијана налази изван жице код Книна. Због тога ће бригада и остале јединице пожурити тамо. Јутрос смо примили вијест да је Книн ноћас поново бомбардован. Мартин Брод ту вијест потврђује, док Грахово о томе не зна ништа.

БР. 62

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 9 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О РЕОРГАНИЗАЦИЈИ И РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА¹

ШТАБ
V Н. О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I БОС. КОРПУСА

Бр. сл.
Дне 9-IX- 1943 год.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

Положај

1. Извршили смо реорганизацију² и попуну I и IV бригаде из раније XI бригаде, Травничког и Височко-фојничког одреда.

Приликом саопштења борцима XI бригаде да ће њихова два батаљона ући у састав I и IV бригаде, није запажено неко незадовољство. Добро су примили одлуку да чете улазе комплетне са командним кадром. Међутим, прије 4

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под рег. бр. 3920.

² Види док. бр. 28.

дана дезертирало је 18 бораца из ранијег II батаљона и то 16 из Грмеча и два из с. Весела код Бугојна. Данас смо јавили Штабу II Бос. корпуса о овоме, поднијели им списак ових дезертера, да се поврате у своју јединицу. Не знамо да ли ће бити још случајева дезертерства. Вјероватно да ће их бити. Ми смо пред штабове бригада изнијели да обрете највећу пажњу на све нове борце, како би се они што боље осјећали у новим јединицама. Но, нама се чини да би се смањio број дезертера у најмањој мјери ако би се борци који напуштају своје јединице враћали назад. Нарочито штабови одреда морали би поштовати наредбу да не задржавају у свом одреду борце из других јединица.

Из Травничког одреда узели смо 99 бораца. У одреду је остало 58 бораца са особљем интендантуре. — Пред штаб одреда поставили смо да врше и даље мобилизацију способних људи. Од ових 99 дезертирало је 4 борца, и отишли су изгледа кућама. Наредили смо штабу одреда да их патролом пронађе.

Из Вис.-фојн. одреда узели смо 21 борца, који су изашли из Сарајева, ђаци и радници. Њих смо дали IV бригади. Заједно са командантом³ одреда били смо одредили 50 бораца за I бригаду. Од ових је дезертирало 20 једне ноћи у путу за I бригаду. Сам Новосел тежио је да остане на терену са одредом, али услијед његовог слабог рада, жеље да се као командант популарише у свом крају, те везивањем бораца за себе, морали смо га повући. Он се сада привремено налази у штабу I бригаде, без одређене дужности. Он је врло амбициозан човјек, политички несигуран и неможе да остане у свом крају, гдје би се могло још мобилисати бораца за одред.

Поставили смо за команданта одреда једног доброг, одавног и старог борца, који ће много боље радити но Новосел. За политкома поставили смо друга Лазу Радошевића, политкома батаљона IV бригаде. Замј. политкома остао је и даље друг Данило Штака, који добро одговара својој дужности. У одреду је остало 30 најбољих бораца са командним кадром, који ће са новим штабом бити добро језгро одреда.

Пред штаб одреда поставили смо задатке: одржавање добрих веза са Сарајевом у циљу извлачења наших симпатизера и за прикупљање података о непр. снагама и др.; мобилизација нових бораца у одред са активним политрадом на терену и упознавање становништва о данашњој ситуацији; организовање широке об. мреже и слање редовних извјештаја.

³ Милорад Новосел

Бројно стање I и IV бригаде доставићемо Вам касније, док видимо даље држање нових бораца.

2. Наша I бригада у цјелини затвара правац према Јајцу и Д. Вакуфу, са два батаљона у резерви, а два на контроли положаја и извиђања. У ноћи 7 о.мј. постављена је мина на пругу Травник — Турбе. Детонација мине чула се 8 о.мј. у 6 час. Вјероватно је наишао воз, али немамо података. — 7 о.мј. изјутра непријатељ је кренуо са једном сатнијом и два тенка из Турбета и напао јединице IV батаљона. Непријатељ је одбијен и враћен у град. Непријатељски губици су непознати. Ми смо имали једног мртвог и 1 лакше рањеног, оба од гранате.⁴

IV бригада са једним батаљоном затвараће правац према Зијамету. Три батаљона бригаде требала су да нападну Бусовачу ноћас, гдје се налазила једна сатнија легије, са 4 брдска топа, у свему око 300 војника. Уколико буде јачих снага напад се неће вршити.⁵ У том случају послаће штаб бригаде два батаљона на рушење пруге Какањ — Лапша. Касније бригада ће рушити пругу Травник — Бусовача. — Успешније акције су нам отежане због везивања за Травник.

3. Податке о непријатељу шаље наш ОЦ. Вјероватно је да ће непријатељ из Фојнице брзо изаћи. Штаб IV бр. зна за ово, па уколико буде згоде упутиће један батаљон ка Фојници. (Обратили смо пажњу јединицама на отров кога дијеле гестаповци сељацима.)

4. Дивизијску болницу смјестићемо у с. Семир (у близини цесте Д. Вакуф — Јајце).

Штаб дивизије налазиће се у с. Вочићи (Видричка) и имаћемо тел. везу са Д. Вакуфом.

5. Штабу II Бос. корпуса послали смо 1 т. бацач, 4 теш. митр. и 20 пушкомитраљеза са муницијом.—

Примили смо противколски топ и санитет. материјал из Шипрага.

Уз борбени поздрав,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб

командант, п.пуковник

(М. П.)

Мил. Морача

П.С.⁶ Инжињер-Енглез нешто се разболио. Изгледа нека прехлада. Др Макензи, мајор, препоручио му је да иде у Јајце, тако да је данас пошао тамо.

⁴ Види док. бр. 70 и 149.

⁵ Исто

⁶ На оригиналу дописано на машини, латиницом.

БР. 63

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 9 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА НАПАД НА СЕЛА ЈАБУКУ И МРЕЖИЦУ¹

ШТАБ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
9 септ. 1943 год.
у 8 часова

ШТАБУ ... БАТАЉОНА

Наша бригада у заједници са V Црногорском бригадом добила је задатак да ликвидира усташко-четничка села: Јабуку и Мрежицу. Поред ликвидације ових села потребно је да их примјерно казнимо због свирепих поступака према нашим рањеницима, који су остајали на путу у близини ових села за вријеме непријатељске Пете офанзиве.

У селу Јабука, према ранијим подацима, налази се око 150—200 милиционера. Наоружање је прилично слабо. Морал ових јединица је на врло ниском ступњу а тако исто и њихова борбеност. Још док смо били близу ових села, они су изјављивали да не желе борбу са нама, већ једино држе положаје да се бране од четника. Чак су поједини изјављивали да немају ништа против тога да све оне зликовце који су убијали наше рањенике стријељамо а имовину им конфискујемо.

Наша бригада извршиће опкољавање а затим напад са сјеверозападне стране док ће V Црногорска то исто урадити са југоисточне стране.

За извршење предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. II и V батаљон сачињаваће једну ударну групу. Са просторије с. Бахово извршиће покрет правцем: с. Бахово — јужне падине брда Столац — с. Подстолац — с. Колаковићи — с. Подстијена — с. Улшићи — с. Подграђе — с. Камен — с. Модро Поље — долина р. Смјећа — с. Смјећа. По доласку у с. Смјећа један батаљон ће извршити опкољавање с. Јабуке правцем: с. Смјећа — Црвена Страна — Кицељ — Ље-

¹ Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 17/1—1/II, к. 738.

љењак. избијајући на десну обалу рјечице Колуна западно од с. Јабукe; а други батаљон правцем: Смјећа — Лучина Раван — Дуга Њива — западно од с. Кумјеновићи, избијајући на обалу рјечице Колуна на југозападном дијелу с. Јабукe.

Десно од овог батаљона налазиће се V Црногорска бригада.

Полазак из с. Бахова биће данас 9 ов.мј. у 13 часова.

Командант ове групе биће мајор Блажо Марковић, начелник Штаба ове бригаде.

2. III батаљон са придодатом Пратећом четом извршиће покрет са просторије на којој се сада налази правцем: с. Иловача — с. Бахово — јужне падине брда Столац — с. Подстолац — с. Палежи — с. Колаковићи — с. Подстијена — с. Укшићи — с. Подграђе — с. Камен. По доласку у с. Камен са двије чете продужити покрет преко с. Поплатићи, опкољавајући с. Јабуку са сјеверозападне стране, а са једном четом преко с. Лучила (к. 1036) — западно од с. Војнићи, опкољавајући с. Јабуку са сјеверне стране.

Полазак данас 9 ов.мј. у 13 часова.

3. I батаљон са просторије на којој се сада налази извршиће покрет правцем одређеним за III батаљон све до доласка у с. Колаковићи. По доласку у с. Колаковићи продужити покрет преко с. Славичићи — к. 958, опкољавајући с. Јабуку са сјеверне стране.

Полазак са просторије на којој се сада налази биће данас, 9 ов.мј., тачно у 13 часова.

У току данашњег дана извршити покрете до одређених мјеста, а у току ноћи 9/10 продужити са подилажењем и извршити потпуно опкољавање с. Јабукe. У току ноћи се треба привући селу до првих кућа на периферији затварајући све излазе из села и посједајући све доминантне положаје. Тек у саму зору батаљони ће почети са нападом, тј. са претресом свих кућа и хватањем милиционера...

4. Интендантура бригаде ће се прикључити I батаљону по доласку овог батаљона у с. Околишта и са њиме продужити покрет. О овоме треба да поведе рачуна и штаб I батаљона. Музика нека уђе у састав интендантуре.

5. Штаб бригаде кретаће се правцем одређеним за III батаљон, а по ликвидацији села [Јабукe] налазиће се код цамије.

Батаљон ће водити своје коморе са собом.

6. За борбене знаке употребити знаке за распознавање.

7. Настати да се ово опкољавање што боље и правилније изврши како би ова акција била успјешна и како би оне зликовце похватили и казнили.

8. Бригадно превијалиште кретаће се на правцу Штаба бригаде.

9. По ликвидацији с. Јабукe добићете ново наређење за даљи покрет.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Вој. Николић

Командант п.пуковник,
Љубо Вучковић

(М. П.)

Достављено

свима јединицама ове бригаде.

П. С. ВАЖНЕ РАДИО ВИЈЕСТИ ОД ЈУТРОС:

Италија је капитулирала. Енглеске трупе искрцале су се код Напуља. Бадолџо издао наредбу италијанској војсци да не пружа никакав отпор Савезницима.

Црвена војска заузела је град Стаљино и тиме ослободила читазу Доњецку област. Ова вијест објављена је у Москви плотуном од 20 метака из 224 топа. Црвена армија брзо се приближује Дњепру и већ је стигла на 50 км западно од Конотопа.

Наше јединице заузеле су Шујицу. У Лици наше јединице одбијају све покушаје њемачких дивизија да се пробију према Јадранском Мору.

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДВАНАЕСТЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 9 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ БАЊАЛУЧКОГ НОП ОДРЕДА О СИТУАЦИЈИ НА ПОЛОЖАЈИМА ЈЕ- ДИНИЦА¹

ШТАБ XII КНОУ БРИГАДЕ
Стр. пов. Оп. Број Сл.
дана 9 IX 1943 године

ШТАБУ БАЊАЛУЧКОГ НОП ОДРЕДА

Положај

Примљен је извјештај о стању на вашем сектору.² Што се тиче осталих положаја које држе јединице ове бригаде, нема никаквих промјена. Непријатељски покрет није примијећен нити од Јошавке нити од Челинца.

Што се тиче сутрашњег задатка јединица ове бригаде и тога одреда биће сљедећи: одредске јединице нека и даље остану на положајима које сада држе. Чврсту везу одржавати са III батаљоном ове бригаде, који се налази на Липовцу на старим положајима. II батаљон ове бригаде остаје и даље на положајима који су му додијељени наређењем стр. пов. оп. бр. 29/43 од 8 ов.мј.³ са истим задатком. I батаљон ове бригаде налазиће се у Товладићима, у резерви, и то као дивизиска резерва, и биће употребљен уколико се укаже потреба у акцији на Теслићу или околним положајима.

Стање на сектору Теслића и резултат акције⁴ и да ли је уопште отпочела, није нам познато. Испитујте и даље стање снага у Карановцу, Б. Луци и Челинцу и о четничким бандама, обавјештавајте овај штаб, будите будни и не дозволите више да се понови онакав случај као што је био прије два дана да четничка банда са мањим групама разбије ваше јединице, без потребе их потисне, и то некажњено, и да код самих нас штабова ствара панику и увеличава њихове снаге, а то у вези поднесених извјештаја (не-реалних) од нижих јединица.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 28/1, к. 875.

² Види док. бр. 52.

³ Види док. бр. 59.

⁴ Види док. бр. 40 прим. 2.

Штаб ове бригаде налази се у Шибовима с ову страну моста преко Врбање.

Прилажемо вам најновије вијести.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

ПОЛИТКОМЕСАР
отсутан

КОМАНДАНТ — МАЈОР
Мећава

БР. 65

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА БАЊАЛУЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД
9 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ
ДИВИЗИЈЕ О ИЗБИЈАЊУ НА ПРОСТОРИЈУ БЈЕЉВИНЕ
— ПОНИР¹

ШТАБ
БАЊАЛУЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
Број: Службено
9 септембра 1943 године
Положај

ШТАБУ XI НОУ БРИГАДЕ²

Положај

У вези Вашег наређења³ од 8. IX. 1943 године Стр. Пов. оп. број 29/43 извјештавамо Вас о сљедећем:

Јединице овога одреда извршиле су дне 8 овог мјесеца у 17,30 часова покрет у правцу Башићи — Мемићи — Делело Брдо и Бјељвине — Понир, са задатком разбијања четничких концентрација.

Наше снаге стигле су раном зором на просторију Бјељвине — Понир, не наишавши читавим путем на никакву четничку групу.—

Обавијештени смо да се четничка банда пребацила преко Врбаса, још исте ноћи 7 овог мјесеца.—

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 22/3, к. 875.

² У оригиналу погрешно написано „бригаде“ а треба да стоји „дивизије“, пошто је у то вријеме Бањалучки НОП одред био под командом Једанаесте НОУ дивизије.

³ Редакција није пронашла поменуто наређење.

Наше снаге распоредили смо на старим положајима, док смо једну чету моментално оставили на раскршћу чединском.—

Молимо Вас да нам по овим куририма јавите најновије радио-вијести, односно да ли је истина да је Италија капитулирала, као и о ситуацији напрама Теслићу.—

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Момир

Командант
Младен⁴

(М. П.)

БР. 66

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 10 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ
И ПОЈ О БОРБАМА И ПОКРЕТИМА ЈЕДИНИЦА ОД
ЈУЛА ДО СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
XVII ИСТ.-БОСАНСКЕ
У. ДИВИЗИЈЕ Н.О.В.Ј.
10 септембра 1943 год.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

Извјештај о акцијама XVII Ист.-босанске ударне дивизије од дана када је она формирана па до данас.

I.

1.

а. Одмах по доласку Штаба дивизије на Мајевицу приступило се попуни Мајевичке бригаде,² која је била јако ослабљена у петој њемачкој офанзиви у Црној Гори и која је стигла на Мајевицу са бројним стањем око 200 бораца.

Попуна Мајевичке бригаде извршена је из Мајевичког народно-ослободилачког партизанског одреда, тако да су

⁴ Обрадовић

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под рег. бр. 3947.

² Петнаеста (Прва) мајевичка НОУ бригада

створена 4 батаљона у бригади са једном четом пратећих оружја. Бројно стање бригаде попело се на 700 (седам стотина) људи.

б. Послије попуне Мајевичке бригаде, Мајевички одред остао је са три ослабљена батаљона, који су се одмах попунили из новомобилисаних бораца са просторије Мајевице, тако да се формирао и четврти батаљон у одреду. Бројно стање одреда попело се на око 500 бораца.

ц. Сређено је стање са командом подручја — за Мајевицу, с тим што је иста стављена под команду наше дивизије. У споразуму са Командом подручја извршили смо смјештај рањеника (болесника) на територији Мајевице.

2. У вези са наређењем В.Ш.-а, издатог преко радиограма, да се четници на Мајевици ликвидирају по сваку цијену, предузели смо акцију чишћења четника 19 јула т.г. у ноћи. Том приликом четници у јачини од 400 бораца били су разбијени. Непријатељ је имао 6 мртвих, 5 рањених и 5 заробљених. Наших губитака није било.

3. Одмах послје акције на четнике стигао је штаб Војвођанске дивизије³ са једном бригадом на просторију Мајевице.

4. Услијед присуства једне Војвођанске бригаде на Мајевици, а ради повољних услова за мобилизацију као и потребе за чишћење просторије Посавине од четничких банди (чије је бројно стање 800 бораца и неколико аутоматских оруђа), ми смо предузели акцију чишћења у том правцу. Приликом извођења ове акције Мајевичка бригада ојачана са једним батаљоном Мајевичког Н.О.П. одреда 24. VII т.г. успјела је да ликвидира Љубнички четнички батаљон на просторији Буквик — Вујичићи, ухвати команданта батаљона Мичића, који је доцније ликвидираан. Предало се око 80 четника, од којих је 50 ступило у наше редове. У даљем чишћењу Посавине стигли смо на просторију Г.Д. Жабар — Обудовац — Слатина. У Жабарима смо наишли на мањи отпор четника. Том приликом јавило се у нашу војску 120 четника са оружјем. Истовремено са чишћењем ове просторије од четничких банди предузели смо напад на град Градачац. Том приликом смо заузели град, заробили 80 домобрана, 4 официра, команданта мјеста, команданта легије. Заплијенили смо око 110 пушака, један тешки и 5 лаких митраљеза, 5 машинки, 20.000 метака, одјеће, обуће као и другог ратног материјала. Услијед напада Нијемаца са тенковима истог дана смо град напустили. Водили смо борбу са њиховим тенковским колонама у јачини од по 8 тенкова,

³ Шеснаеста НОУ дивизија

успјевши да непријатељу унишtimo један тенк. У борби смо имали 13 мртвих и 14 рањених другова, међу којима једног команданта батаљона.

Даље наше акције на просторији Посавине биле су онемогућене присуством њемачких тенкова. Ради транспорта рањеника за Мајевцу као и повезивања са VI босанском бригадом повратили смо се 6. VIII т.г. на просторију Мајевице.

II.

1. По нашем доласку на Мајевцу ухватили смо везу са VI босанском бригадом, која је до тога времена била на просторији Шековићи — Романија са задатком осигурања болнице. Бригада је стигла на Мајевцу са три батаљона. Бројно стање бригаде било је 260 бораца.

а. Одмах се приступило попуни VI босанске бригаде с тим што се је од Мајевичког одреда прикључио један батаљон у јачини од 170 бораца. Такођер се формирао Муслимански батаљон⁴ од бораца муслимана из Мајевичке народно-ослободилачке ударне бригаде, који је придодат VI бригади. Бројно стање бригаде попело се је на 600 бораца.

б. Према наређењу Врховног штаба добивеном преко радиограма наша дивизија добила је задатак да ликвидира четничка упоришта на Требави и Озрену као и да смијени на Озрену II Пролетерску дивизију, која је требала одмах по смјени да крене на нови задатак. У том циљу ми смо са обадвије бригаде кренули у одређеном правцу.

2. 14 августа т.г. јединице наше дивизије извршиле су напад на четничка упоришта на Требави. Нашим јединицама успјело је да за кратко вријеме овладају свим доминантним и утврђеним положајима Требаве. У свим овим акцијама заробљено је 175 четника, међу којима и командант 3 бригаде Мамузић и неколико командира чета, као један лекар и лекарка. Непријатељ је имао преко 40 мртвих и већи број рањених. Наши губици су 6 мртвих и 9 рањених. У гоњењу и разбијању четничких банди нарочитог успјеха имале су јединице Мајевичке бригаде, а најважнију побједу у току ове акције имао је I батаљон VI босанске бригаде, који је вјештим маневром успио да разбије и растјера у паничном бјегству према Добоју комбиноване четничко-усташко-домобранске снаге у јачини преко 300 четника и усташко-домобранске бојне. Наше јединице заплијениле су преко 160 пушака, 1 п.митраљез, 1 бацач, преко 15.000 пушчаних метака, 2 сандука санитетског материјала, 4 радио апарата, 1860 кг.

⁴ Види том IV, књ. 16, док. бр. 17.

шећера, 3500 кг. пшенице, 2100 кг. соли и разног другог материјала.

Већи дио заплијењене пшенице и соли додијељено је народу који је то са симпатијама примио.

Друга бригада овога четничког одреда није учествовала у овој борби, а њен командант Реља Пећо добровољно се је предао нама.

Народ на Требави добро је примио наше јединице, што се нарочито види из присуства великог броја народа на нашим приредбама и зборовима, а које су одржане у свим селима гдје су наше јединице боравиле. Укупно узевши овом акцијом припремили смо терен и код заведених четника и код народа за повољнији наш будући рад на Требави.

3. За вријеме нашег боравка на Требави примили смо поновно депешу од В.Ш.-а којом нам наређује да идемо на Озрен, да би смијенили II Пролетерску дивизију.⁵ Покрет смо извршили са цијелом дивизијом на Озрен, у ноћи 22/23 VIII т.г. На Озрену смо примили од IV Црногорске бригаде 47 рањеника, од којих је већи број на носилима. Одмах по доласку на Озрен четничке банде извршиле су напад на наше јединице, којом приликом смо имали 10 избачених другова из строја.

Услијед великог броја тешких рањеника а и сталног напада четничких банди на наше јединице ми смо се поново са дивизијом пребацили на десну обалу р. Спрече у ноћи између 27/28 т.г.

4. Са нама је са Озрена пошао и начелник штаба I босанског корпуса друг пуковник Јово Вукотић.

5. Послије кратког одмора од 2 дана наша дивизија извршила је напад на град Грачаницу као и на четничка упришта Јасеницу — Смолућу и Потпећ.

У ноћи 31 августа Мајевичка бригада освојила је град Грачаницу. Том приликом заробљено је 20 жандара Нијемаца, убијен њихов командант њемачки официр, заплијењено је око 30 кола разног ратног материјала, 40 пушака и нешто муниције. Истовремено са нападом на Грачаницу порушена је жељезничка пруга Добој — Тузла на три мјеста.

VI босанска бригада извршила је акцију на Јасеницу — Смолућу и Потпећ. Том приликом заробљено је 26 хрватских жандара и 150 четника. Од заробљених четника 63 пришло је у бригаду а остало ступило у Мајевички Н.О.П. одред.

⁵ Друга пролетерска дивизија тада је добила наређење за покрет. Види том IV, књ. 16, док. бр. 73, прим. 2.

6. Послије извршене акције на Грачаници — Јасеници — Смолући и Потпећу наше су јединице имале кратак одмор у циљу сређивања. Према директиви штаба I босанског корпуса јединице наше дивизије извршиле су напад на четничка упоришта на Требави као и на непријатељски гарнизон Модричу. 7 септембра т.г. Мајевичка бригада напала је четничке банде на положајима Српска Зелиња — Дуга Њива — Палежница — Копривна — Осјечани. Јаким продором и вјештим маневром наши борци Мајевичке бригаде послије двочасовне борбе успјели су да сконцентрисаног непријатеља на Дугим Њивама потпуно разбију и протјерају. Том приликом непријатељ је оставио 10 мртвих и много рањених. Наши губици један мртав и 4 рањена.

VI босанска бригада је у ноћи 7/8 о.м., послије разбијања четника на линији Скугрић — Толиса — Кречнице, извршила освајање гарнизона Модрича. Непријатељ је дао врло слаб отпор. Том приликом заробљено је 200 домобрана са 5 официра, од којих се 2 јавила добровољно у нашу војску. Заробљено је 200 пушака, 5 малих мино-бацача са муницијом, 6 п.митраљеза и троја кола муниције. Заплијењено је доста коња, свиња и говеда са пољопривредног добра близу Модрича, као и неколико вагона пшенице. Већи дио заплијењене пшенице као и стоке подијељено је народу.

Послије разбијања четничких банди на Требави јединице наше дивизије врше мобилизацију нових бораца као и успостављају народну власт на овој територији. Нарочита пажња посвећује се оснивању Н.О.П. одреда на сектору Требаве и Посавине.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Бр.⁶ Петричевић-Кађа

Командант
Глиго⁷

(М. П.)

Достављено:

Врховном штабу Н.О.В. и П.О.Ј.
Штабу I Босанског корпуса

⁶ Бранко
⁷ Мандић

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЦАЗИНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 10
СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ БОСАНСКОГ
НОУ КОРПУСА О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ЦАЗИН-
СКЕ КРАЈИНЕ¹**

ШТАБ ЦАЗИНСКОГ Н.О.П. ОДРЕДА
10-IX-1943
Положај.

ШТАБУ II БОСАНСКОГ Н.О.У. КОРПУСА

Негдје

Извјештавамо Вас о ситуацији на овом терену као и нашим мјерама које смо ми покушали.

Познато Вам је да су на овом терену Нијемци преко Хуске Миљковића почели да стварају некакве војне формације које мање-више имају четнички карактер а мобилишу масе под паролом борбе „за ислам“ и у „младу муслиманску војску“. Мобилизацију врши на разне начине, а највише силом одводи људе хватајући их око џамија када долазе молити се Богу. Посљедњих дана почео је мобилисати дјецу од 12, 13 до 15 година.

Језгро његове војске сачињава група дивљих усташа са којима се налази један четник. Хуска је молио једног нама повјерљивог Србина да му ухвати везу са четницима како би се са њима повезао. Он говори међу народом јавно да ће побиједити четници а не партизани.

Ових дана почео је да терорише муслиманске масе које су невјероватно уstraшене од његових банди. Конкретно, у селу Малој Кладуши код Бега Ђогића извршили су пљачку од 15 оваца и хранили се код истога један дан њих 20, натјеравајући га да им пече пилиће. Овај четник, који се налази код њега, упирао је пушку у Ђогића и затражио од њега новац. Те терористичке банде почеле су по ноћи изводити из куће људе, премлаћивати их и одузимати им новац а онда говоре међу народом да то раде партизани.

Он стално одржава везу са Нијемцима, од којих углавном добива директиве за рад. Успио је да користи наше досадашње тактизирање које је била директива овдашњих наших форума, али која је по нашем мишљењу била линија

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/1—6, к. 456.

мањег отпора, и тај временски период тактизирања он је искористио за мобилизацију, тако да је према обавјештењима до сада мобилисано преко 600 људи, од којих има око 120 наоружаних. Од аутоматског оружја имају 2 пушкотријала и 2 цмајсера. У саставу те његове војске налази се велики дио пребјеглих домобрана из домобранства који су као дезертери рачунали да ће најбољу сигурност имати у саставу „те младе муслиманске војске“. То домобранско људство великим дијелом је било расположено за нашу борбу и будући се са Хуском тактизирано, они су рачунали да он одржава са партизанима везу и зато су окренули у састав његове банде.

Не располажемо још потпуним подацима, али према свим претпоставкама да му је главни терен припремала за мобилизацију група ХСС-оваца, међу којима се нарочито истиче котарски претстојник овог котара Сајто Дилић, Хасан Миљковић, бивши народни посланик овога котара, и још неки грађански елементи, међу којима је један дио хоџа.

Овакво је стање на овом терену и унутар Хускине банде. Будући да владају велике супротности унутар Хускиних редова и будући је вањска војна и политичка као и унутарња војна и политичка ситуација необично повољна по нас, ми смо покушали да искористимо ове моменте да првенствено привучемо Народно-ослободилачком покрету Хасана Миљковића, пославши му писмо од Штаба одреда и писмо, које му упућује грађанство града Кладуше са позивом, да је дошао 12 час и да има да се одлучи или за Нар.-ослобод. борбу или да јавно приђе Нијемцима, усташама и четницима. Ми смо га у писму нарочито упозорили на то да је Главни одбор ХСС-а пришао Н.О. борби и да је хрватски народ овога часа створио потпуну и јединствену националну фронту а да његов став не само да кочи стварање јединствене и националне фронте, у којој би и муслимани били један чинилац, него напротив да помаже онима који су покушали завести братоубилачки рат у нашим земљама Југославије. Даљни наш потез био је што смо почели јавно раскринкавати Хуску, ударајући нарочито по усташким и четничким елементима који се налазе код њега, а позивајући поштене домобране да пребјегавају из његових редова к нама. Ми смо ухватили везу са једним домобраном из његових редова, упознали га са ситуацијом и он се је примио задатка да ће о свему упознати своје другове-пријатеље и да ће створити кружоке сличне онима који су створени у домобранима и да ће извршити пуч и да ће настојати да побију ону његову језгру. Јавио нам се је један друг партизан, који би могао

доћи у додир с њим да изврши на њега атентат. О овоме нас Ви извјестите и дајте нам Ваше мишљење.

Врло важан моменат у његовим редовима је да их уопће не обавјештава ни о каквим ситуацијама у свијету ни код нас, тако да се је људство у његовим редовима почело питати: „Куда нас води“.

Како нам изгледа да би нарочито ова акција разривања његових редова могла боље успјети ако би имали извјесне своте новаца да потплатимо оне који одржавају са нама везу да би кружоке оформили што прије. Ми за тај посао немамо новаца а о томе Ви можете да дате своје мишљење.

Послије свог пасивног нападачког става према нама, који је имао све до синоћ, кад је прешао на отворену борбу, гдје је послао своје банде на чету овога одреда у Малој Кладуши са задатком да нас побије, прешао је на припрему за „шире акције“, како је он говорио, а то је да нападне Велику Кладушу и Вранограч, чиме би хтио да има у својим рукама ову цесту, тј. под својом контролом. Почео је писати пријетећа писма нашим повјереницима, сеоским и градским, да ће доћи с Нијемцима и да ће све поклати.

Подршка коју је имао у овом котару јест од елемената који су у главном помагали усташе, а о њиховом броју мислим да Вам не требамо много говорити јер знате колики је број овај крај дао у усташе, легију, једном ријечју у борбу против отаџбинског рата свих поробљених земаља. Ти му елементи великим дијелом и у главном служе као шпијуни, тако да он има увијек податке о свима промјенама код нас, нарочито у приласку и одласку војске. Команда мјеста Велике Кладуше нема тако јаке контрашпијунаже којом би могли паралисати његове покушаје. У главном имамо опћенитији преглед његовог кретања, тј. да се задржава на централном дијелу овог котара и у главном планинском и то: Тодорово, Бужим, Коњодор, Слапница, пребацујући се преко Пећиграда, Кудића [Села] за Штурлић и Видовску, хватајући опет планински дио и долазећи до Гредара (шума). Они се невјероватно боје наших снага и стално распитују да није дошла која бригада.

Као најглавнија карика у свему овоме сплету по нашем мишљењу јест Хасан Миљковић. Уколико нам успије да исти приђе Народно-ослободилачком покрету, без сумње ће довести до огромне деморализације Хускине банде, а тим истовремено до распадања, што би значило да он остаје усамљен са усташама и четницима, које има уза се. Хасану Миљковићу изгледа да је најважније питање каријере — столице. Како нам изгледа, кад би му се понудио улаз у на-

ше Н.О. власти, Окружни или Обласни Н.О.О., да би он вјероватно могао изаћи. То је претпоставка која има извјесних разлога будући га као таква већина људи познаје. Он је иначе „пехливанио“ у својој политичкој прошлости борећи се за што бољу „столицу“.

Шаљући Вам овај допис, молимо Вас да нам дате Ваше мишљење да ли смо ми правилно заузели став.

Из ових података можемо извући закључак, а наше је је мишљење да би најзгодније било кад би паралелно дјеловали на политичком и војничком разбијању његових банди. Прво је уско везано са другим а ми војничко разбијање не можемо извести јер смо за то слаби. Морали би неминовно имати моралну војничку превагу над њим, а то ћемо постићи ако му задамо један јачи војнички ударац. Ми политички одржавамо по оближњим селима конференције откривајући његово лице и наличје. Позитивних резултата би било, али народ у њему види моментално јачу војничку силу и зато се боји прилазити к нама, чак шта више и давати нам хране.

Исто тако један од разлога њихове неодлучности приступања у Н.О. борбу, иако су сви објективни услови за то, јест то, што још Цазин није ликвидиран и што Хуска има углавном под својим утицајем много више котара.

О овоме свему поведите рачуна да не би сјутра морали имати борбу против хиљаду, двије па можда и више наоружане банде.—

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар
Шемсо²

Командант
М.³ Абазовић

² Табаковић

³ Мехо

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 11 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА РАСПОРЕД И ДЕЈСТВО НА СЕКТОРУ ФОЧА — САРАЈЕВО И НА ПОДРУЧЈУ ЈУЖНЕ ХЕРЦЕГОВИНЕ И ЦРНЕ ГОРЕ¹

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Стр. пов. бр. сл.
11 септембра 1943 г.
у 18 час.

ШТАБУ IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ И
ШТАБУ V ЦРНОГОРСKE БРИГАДЕ И
ШТАБУ X ХЕРЦЕГОВАЧКЕ БРИГАДЕ

1.— У вези наредаба Штаба II Ударног корпуса, бригаде ове дивизије ће имати дејство и рад:

а) IV Пролетерска бригада, под непосредним руководством Штаба корпуса, као маневарска група у области Сарајево — Фоча.²

б) V Црногорска бригада, под непосредним руководством овога штаба, у области Црне Горе, са задатком разбијања четничких банди и мобилизације.

ц) X Херцеговачка бригада: на простору јужне Херцеговине са задатком разбијања четничких банди и мобилизације, под непосредним руководством свога штаба.

2.— Штаб V Црногорске бригаде ће извршити вечерас све припреме за покрет и снабдјети се са храном за неколико дана и бити спреман за покрет на дан 12 септембра у 10 часова. Штабове батаљона позвати сутра у 8 часова на савјетовање.

3.— У прилогу се достављају наредбе Штаба корпуса с тим да се по истима, а нарочито у погледу администрације, предузме све и послови обаве како је то наредбама и предвиђено.

4.— Потписани полази са V Црногорском бригадом у Црну Гору на дан 12 септембра прије подне.

С другарским борбеним поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За штаб
Командант пуковник
Радован Вукановић

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 19/1—1/II, к. 738.

² Види док. бр. 73.

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 12 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ И ДЕСЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА ПОКРЕТ НА ТЕРИТОРИЈУ ДАЛМАЦИЈЕ¹

ШТАБ
II БОС. Н.О.У. КОРПУСА
Стр. пов. Бр. 182
дне 12/IX. 1943 г.

ШТАБУ IV И X НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Снаге Народно ослободилачке војске у посљедња два дана ослободиле су већи дио далматинске обале, Приморја и острвља. Ослобођен је Сушак, Нови, Цриквеница, Обровац, Солин, Клис и још нека мјеста, затим острва Хвар, Раб и Вис. У руке НОВ пали су и дијелови Павелићеве морнарице као и талијанске морнарице. Италијански војници предају оружје нашим борцима. Досад је заплијењено преко 2000 пушака, 100 т.митраљеза и толико п.митраљеза.

Код овакве ситуације Врховни штаб је одлучио да са нашим јачим снагама овлада и са осталим гарнизонима у Далмацији. Са Сплитским гарнизonom воде се преговори и вјероватно је да ће Италијани предати власт.

За акције у Далмацији наш Корпус ће дати двије бригаде, а са једном бригадом смијенити положаје III Крајишке бригаде код Бугојна.

У вези наредбе Врховног штаба одређујемо:

Штаб IV НОУ дивизије упутиће своју X и VI бригаду на просторију Цетинске долине, негдје око Врлике. Са бригадама ће ићи и штаб дивизије. Са те просторије хватати везу са штабом I Пролетерске дивизије, који ће доћи са сјевера преко Аржана негдје у околину Сиња.² За ту везу користити и радио станицу. Штаб I пролетерске дивизије привремено ће командовати и са снагама IV дивизије.

Штаб X Дивизије упутиће 3 батаљон IX бригаде на затварање праваца Купрес — Бугојно и давање посаде у граду Бугојну.³ На овоме задатку је била III Крајишка бригада која треба бити смијењена.

¹ Оригинал, писан на машини, датинцом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 38/1—2, к. 456.

² Види док. бр. 83 и 85.

³ Види док. бр. 138.

Са једним батаљоном IX бригаде и одредским снагама дјеловати на комуникацији Купрес — Шујица и на малованску банду.

X НОУ Дивизија са својим осталим снагама преузима затварање праваца од Б. Луке и контролу над просторијом јужно и сјеверно од Мркоњић Града.

VIII Крајишку бригаду прикупити на просторији Ситница — Чађавица — Ораховљани, одакле ће дијелови ове бригаде у колико се не измијени ситуација моћи кренути на просторију Крупа — Бихаћ — Бос. Нови за дејство на комуникацији Б. Нови — Бихаћ. Са VIII бригадом потребно је да остане з. команданта Дивизије.

Покрет снага на одређену просторију извршити одмах по пријему овога наређења, без обзира на предузете евентуалне акције.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
В.⁴ Стојнић

За команданта
Карановић⁵

Командант
С.⁶ Родић

(М. П.)

⁴ Веља
⁵ Никола
⁶ Славко

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 12 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ ОБОРБАМА И РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА ОКО ТРАВНИКА, БУСОВАЧЕ И ФОЈНИЦЕ¹

ШТАБ
у Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I ВОС. КОРПУСА
Бр. Сл.
Дне 12. IX. 1943 год.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

Положај

Ноћу 7/8 о.мј. једна чета I бригаде спустила се на пругу иза Турбета према Травнику,² гдје је поставила мину. У 6 сати изјутра наишао је воз и мина је дигла локомотиву и један вагон у зрак. Воз је био путнички и цивили који су били у возу пуштени су. — Убрзо је дошао оклопни воз, чета се повукла без губитака.

Три батаљона IV бригаде која су требала да изврше напад на Бусовачу у ноћи 8 о.мј. одустала су од напада,³ јер се непријатељ повукао у само мјесто и организовао добру одбрану. Од непријатељске бацачке ватре погинуо је један командир, док су двојица рањена.—

Са сектора Бусоваче два батаљона IV бригаде пошла су на задатак рушења пруге Лашва — Какањ.

Исте ноћи, 8 о.мј., један батаљон IV бригаде вршио је рушење пруге између ст. Хан Биле и Доца, коју је од 1 до 4 сата порушио на више мјеста. Око 2 сата наишла су два тенка из Травника. Наши су их гађали из протуколских пушака, али без успјеха. Тенкови су се брзо повукли ка Бусовачи. — Конфисковано је 9 товара жита и 3 грла стоке од једног усташе.

Под контролом I бригаде зарушава се цеста Турбе — Јајце и цеста према Комару.

— По најновијим подацима са правца Брода стигло је у ст. Витез појачање за сектор Травник. Јачина овог појачања није нам још позната. — По једном извјештају говори се о три транспортна воза војске са њемачком командом, а по другом двије сатније.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под рег. бр. 3921.

² Види док. бр. 149.

³ Исто

— Друг Мујо⁴ донијеће собом најновије податке о Сарајеву и околини, као и неке податке о кретању непријатеља комуникацијама. Подаци су нам дошли ноћас. Из њих се види да појачања стижу у Сарајево и да се превози ратни материјал ка Мостару (противавионски топови и мали франц. тенкови). Иако има и добрих података, они још увијек не задовољавају, из њих се не види тачно помјерање непр. војске и у коликом броју.

На основу тих података и приједлога извјесних домобранских војника, постоје добре могућности за вршење акција на сектору око Сарајева. За ове акције требала би једна добра ударна јединица⁵ и ми би, према садашњој ситуацији, могли да пошаљемо свега два батаљона IV бригаде, који не би могли ефикасно да врше задатке. — Било би од велике користи наше задржавање на сектору Фојница — Високо — према Сарајеву ради наше даље пропаганде мобилизације и прихватања људи који излазе из Сарајева и без сигурних и наших веза. Наше везе са Сарајевом су још увијек слабе, што се показује сваки дан, када нам људи излазе и непријатељским везама. Друг Мујо ће вам усмено поднијети извјештај о овоме.

Уколико се Ви слажете, ми би послали два батаљона IV бригаде на поменути сектор, који би могли да изврше неку мању акцију, и са којима би организовали бољу везу са градовима, нарочито по питању изласка људи сигурним путем, чиме би се у исто вријеме могли добити и подаци о тим људима, те би се онемогућило увлачење шпијуна у наше јединице.

Молимо Вас да нам дате савјете по овоме.

Са другом Мујом шаљемо Словенца авијатичара, који је добровољно прешао из Илијаша. Он је могао доћи са авионом, но, опет грешком људи који су имали са њиме везу, дошао је сам. — Друг Мујо поднијеће Вам извјештај о ескадри авиона (6) и о авијатичарима који су тражили да пређу са авионима на нашу страну, па су премјештени у Загреб.

— Прије три дана прошло је за Сарајево 12 апарата „штука“.

Уз борбени поздрав,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Матерић

(М. П.)

Командант, п.пуковник

Мил. Морача

П.С. — Шаљем за Вашу радио службу 20 матрица — које смо послали 20. —

⁴ Ковачевић

⁵ Види док. бр. 98.

ИЗВЈЕШТАЈ СЕКРЕТАРА ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА ХЕРЦЕГОВИНУ ОД 12 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ЦЕН- ТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КПЈ О СТАЊУ У ХЕРЦЕГОВИНИ¹

ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ К.П.Ј.

Драги другови,

Извијештен сам преко организације у М. да је пала пошта коју сте преко Рамског одреда упутили за нас. Они су је послали по тројици курира који су ухваћени на спавању у близини Лисичића.

Ми смо 7 прошлог мјесеца упутили замјеника команданта бригаде, П² Божовића, са извјештајима за Вас и В.Ш. Он је пошао за Источну Босну, али не знам да ли Вас је тамо затекао. Послали смо зам. коман. да би Вам он и усмено изложио ситуацију у овим крајевима. Вјероватно сте примили наше извјештаје. Ситуација се није у основи измијенила, али има неких нових момената. У овом извјештају ја нећу моћи да Вам прикажем потпуно тачно стање у свим крајевима Херцеговине јер се не налазим уз бригаду и већ преко двадесет дана немамо вијести из неких срезова. Ја сам се тек прије неколико дана дигао из постеље јер већ више од мјесеца лежао сам од трбушног тифуса. Тек сад се опорављам. Налазим се у Столачком срезу.

Почетком пр. мјесеца бригада је концентрисала своје батаљоне, који су били растурени, у циљу да обрачуна са четницима или бар да прокрстари села која су четници држали под својом влашћу. Око 10 пр. м. имали су један јачи сукоб са четницима који су напали бригаду, ту гдје је вршила концентрацију. У нападу је учествовало 4—500 четника. Наши су их разбили. Одмах иза тога бригада је кренула да прокрстари кроз четничка села. Четници су пружили слаб отпор и наши су извршили намјеравани марш без тешкоћа. Успут је требало мобилисати нове борце али одзив је био врло слаб. Већина бораца у тим селима нису пошли са четницима али нису хтјели ни да приђу нама. Ја нисам ишао са бригадом јер сам већ тада био болестан. После тога бригада је кренула за Гатачки срез, вјероватно са намјером да разбије тамошње четнике. Баш у то вријеме

¹ Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви ЦК СКЈ, под рег. бр. 5221.

² Петар

стигле су у Столац веће њемачке снаге³ које су у заједници са Талијанима предузеле претрес овог среза јер су били извијештени да се овдје налазе наше снаге. Том су приликом Нијемци потпуно опљачкали неколико села, одгонећи сву стоку, под изговором да су та села помагала партизане. Све је то одмах отјерано у Мостар.

Крајем прошлог мјесеца стигао је у Столачки срез командант четничког корпуса, Видачић,⁴ са још неким четничким вођама. Силазили су и у Столац и имали неколико састанака са њемачким официрима. Водили су неке преговоре а је ли што било углављено не знамо. Послије тога четници су приступили мобилизацији. Вође су са собом довели стотинак истакнутих бандита и почели су силом да мобилишу под пријетњом да ће свакоме ко се не одазове бити запаљена кућа и конфискована имовина. То су и примјером показали. Под тим пријетњама сељаци су се одазивали. Тако су успјели да мобилишу око 600 бораца. Мобилизацију су вршили под паролем да дочекају краља и Енглеze. Том приликом тражили су наше компромитоване другове. Успјели су да ухвате двојицу-тројицу и те су одмах убили. Пошто су се неко вријеме задржали у селима око Стоца четници су кренули у правцу Требиња. Успут су говорили да ће заједно са Талијанима да се боре против Нијемаца. Постоји опасност да им Талијани не предају оружје. Ови четнички покрети непрекидали су нам везе.

Дакле, четници мобилишу нешто милом, нешто силом. Прогоне и тероришу наше другове, пале им куће и др. У контакту су с Нијемцима а сада ће сигурно покушати да од Талијана дигну оружје, што ће им олакшати њихове старе везе са талијанским официрима. Међу сељацима који су наклоњени нама влада велики страх од четничког терора. Услијед тога јако је отежан политички рад. Наши другови који раде на терену врло тешко се крећу. Има велики број села у која уопште не могу залазити. Таква је сада ситуација у Требињском, Љубињском и Столачком срезу а вјероватно и у осталим срезovima. Да би се политички рад на терену могао одвијати нормално, ми би морали претходно разбити четнике или у сваком срезу имати нашу војничку јединицу која би онемогућила да четници тероришу наше симпатизере. Чини ми се да би се само тако могао подићи морал наших људи који су још у грозници од прошлог четничког терора. Ми смо покушали са стварањем домаћих,

³ Односи се на јединице Седме СС дивизије. Види док. бр. 153 и 222.

⁴ Милорад

сеоских, чета али се на њих не може ослонити баш услијед опште колебљивости наших симпатизера. Оно бораца који су спремни да се боре против сваког непријатеља мобилисано је у бригаду. Херцеговачка бригада, иако је сад нешто бројно ојачана, неће бити у стању да сама ријеши горње војничке задатке. Четници ће сада нешто ојачати ако добију од Талијана оружје а послије ће, вјероватно, опет прићи сарадњи с Нијемцима.

Мислим да је Херцеговина у овој ситуацији врло важан терен за нас с обзиром да је она залеђе Далмације и обале. Четници још нису разбијени ни војнички ни политички, иако је данас њихова снага куд и камо мања него што је била некада, што показује и ова њихова насилна мобилизација. При свем том, мени се чини да би ово могла бити њихова главна база у будућности. Зато би, по мом мишљењу, требало на терен Херцеговине упутити још неке наше снаге. Чуо сам да је II дивизија заузела Фочу⁵ али не знам да ли ће она упућивати и што овамо. Карактеристично је да су Нијемци пустили на слободу неке четничке офицере које су били интернирали прољетос: поручника Бошковића, Митра Шакоту и друге.

На 15 пр. м. одржан је други састанак Обласног комитета, са сљедећим дневним редом: 1.) Политичка ситуација; 2.) Организационо питање; 3.) Рад по секторима; 4.) Разно. Чланови Обл. ком. дошли су са терена појединих среских комитета гдје су провели од прошлог састанка. На састанку се показало да је рад кренуо напријед и да се стање побољшало како у погледу броја чланства тако и у погледу политичког рада. Среска руководства су млада али ће моћи да одговоре своме задатку. Два среска комитета имају своју технику и издају редовно вијести. Само у два среза (Невесиње, Гацко) стање још није срећено услијед слабости тамошњих партијаца. Оне чланове Партије који су дезертирали из бригаде и нису се одазвали позиву да се врате у бригаду искључили смо из Партије али ћемо с њима и даље радити, узети их у активе итд. Податке о броју чланства поднијећу у идућем извјештају јер ће се за пар дана одржати [састанак] Обласног ком.

На терен Коњичког среза упутили смо једног друга са задатком да повеже тамошње партијце и да формира срески комитет. Он ће да се повеже са друговима који раде у Прозорском срезу и за та два среза формираћемо окружни комитет јер су мало удаљени од нас. С њима имамо везу.

⁵ Види док. бр. 150.

Најгоре је стање у самом граду М. Провала је потпуно паралисала партиски рад. Псмсћне организације: СКОЈ, НОО, АФЖ нису захваћене провалом али је њихов рад ослабио услед паралисања Партије. Пао је секретар досадашњег М.К. али се добро држи. Проваљени и остали чланови М.К. и морали су да се склоне. Утицај наше Партије у граду, који је био врло велики, био је пољуљан. Сад се тај утицај поново јача, чему нарочито доприносе велики успјеси наше Н.О.В. и повољни спољни догађаји. Највећу невољу овој организацији нанијели су дезертери и бивши борци Мостарског батаљона који су се сручили у град. Једно вријеме у граду је било преко 80 илегалаца. Све то било на врату организације. Од њих потекла и провала. Ми смо предузели мјере да се тамошња организација среди. Тамо је отишао један члан Обласног с тим задатком. Од Обласног за сада неће нико остати у граду јер су друг и другарица који би једино дошли у обзир по неколико пута проваљени и тешко терећени. Иако у самом граду немамо другова који су способни за руководиоце, ипак ћемо некако ријешити питање ове организације. Наредили смо да [се] из града избацују људи за војску и то се врши.

Још нијесмо успјели да организујемо технику Обл. ком. Ту имамо највеће тешкоће како у погледу набавке материјала тако и у погледу смјештаја јер немамо нигдје сигурне територије, нарочито од четника. Јако оскудијевамо с материјалом. Учинићемо све да ријешимо питање технике. Овдје се налази и Махин. Користићемо га при агитпропу који ћемо сада формирати.

Наш рад досад је био сконцентрисан на успоставу и сређивање парт. организације на терену. Сад ћемо моћи посветити пажњу и другим питањима: техника, агитпроп итд.

Обласни комитет С.К.О.Ј. још не постоји јер немамо за то дораслих омладинаца. У сваком среском комитету постоји друг одговоран за тај рад и на терену се ради по линији омладине. Тражио сам од П.К. да нам пошаље два—три друга за Обласни. Ми имамо младих партијаца који би уз нашу помоћ могли одговорити томе, али то су све муслимане, који апсолутно не могу радити на терену. Ако нам П.К. не пошаље никог, ми ћемо онда то питање ријешити с овим с чим располажемо.

Са Далмацијом имамо везу преко Биокова, исто тако са парт. организацијом у Дубровнику.

Не знам гдје се сада налази наш П.К. и како ћу с њим држати везу?

У Мостару је Гестапо врбовао људе који би отишли у партизане са задатком да убију друга Тита. Кажу да их се јавило 19.

Пошто је материјал, који сте Ви послали још из Говзе за Обласни у Херцеговини, пропао, овдашња парт. организација не располаже готово ни са каквим материјалом.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Чокалија⁶

12-IX-1943.

БР. 72

ПРЕГЛЕД БРОЈНОГ СТАЊА И НАОРУЖАЊА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ НА ДАН 10 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ IV. БРИГАДЕ
Положај 12-IX-43. год.

ШТАБУ II. УДАРНОГ КОРПУСА

Положај

Доставља се бројно стање људства са списком оружја и муниције за 10-IX-43 год.—

Начелник — мајор
Блажо Марковић

(М. П.)

⁶ Угљеша Даниловић

¹ Оригинал, писан плавим мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 39—1/II, к. 738.

Бројног стања и наоружања IV Пролетерске

Редни број	Јединица	По списку		У расходу		На лицу		Свега по списку	Пушака			Пуш. митр.		Мит.	
		Мушких	Женских	Мушких	Женских	Мушких	Женских		Југослов.	Талијански	Машинге.	Југослов.	Талијански	Шарац*	Тешки
1	Штаб бригаде	23	7	—	—	23	7	30	8	2	3	—	—	—	—
2	Пратећи вод	20	7	2	—	18	7	27	18	3	—	—	1	—	—
3	I батаљон	127	24	17	3	110	21	151	99	10	—	2	—	1	—
4	II батаљон	119	27	7	1	112	26	146	91	13	—	2	1	—	—
5	III батаљон	132	24	6	1	126	23	156	90	11	1	5	—	—	—
6	V батаљон	109	18	14	1	95	17	127	67	11	3	3	1	—	—
7	Пратећа чета	21	5	3	—	18	5	26	17	—	—	—	—	—	1 (ш)
8	Интендантура	45	15	—	—	45	15	60	32	5	—	—	—	—	—
9	Бригадни санитет и особље бол.	30	22	—	—	30	22	52	13	—	—	—	—	—	—
	С в е г а	626	149	49	6	577	143	775	435	55	7	12	3	1	1

Л Е Д

бригаде да дан 10-IX-1943 године

Баача	Ревољера	М у н и ц и ј а										Бомби		Коња	
		за пушку			за пушком.		за мит.		За баач	За револвер	Дефанзив.	Офанзивне	Јаханих	Товарних	
		Југослов.	Талијански	Машинев.	Југослов.	Талијански	„Шарац“	Тешки							
—	25	170	40	300	—	—	—	—	—	280	16	1	8	4	
—	12	520	80	—	—	80	—	—	—	130	14	—	—	3	
—	31	2475	160	—	300	—	250	—	—	168	26	13	4	7	
—	34	2250	200	—	300	200	—	—	—	320	27	10	3	9	
¹ лак.	14	3250	240	100	1650	—	—	—	27	160	72	26	3	7	
—	20	1086	147	240	654	300	—	—	—	188	21	15	4	10	
¹ (т)	10	580	—	—	—	—	—	2900	61	120	13	7	—	14	
—	16	600	80	—	—	—	—	—	—	140	4	11	5	16	
—	20	350	—	—	—	—	—	—	—	210	3	2	10	8	
2	182	1281	947	640	2904	580	250	2900	88	1716	196	85	37	78	

Начелник, мајор
Блажо Марковић

(М. П.)

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 13 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА НАПАД НА ТРНОВО¹

ШТАБ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
13. IX. 1943 год.
У 13 часова

ШТАБУ ... БАТАЉОНА

Подаци о непријатељу:

У Калиновику нема окупаторских снага. На комуникацији Калиновик — Сарајево до закључно Д. и Г. Которца нема окупаторских снага. У Добром Пољу има мали број милиционера муслимана, док у Трнову има око 200 милиционера са нешто аутоматског оружја.

Наша бригада добила је задатак да у заједници са II Далматинском бригадом ликвидира непријатељска упоришта Добро Поље и Трново и то II Далматинска бригада Добро Поље, а наша бригада Трново.²

Ради извршења предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Бригада ће са просторије на којој се сада налази извршити покрет и то:

Десна колона, у чији састав улазе II и V батаљон, правцем: с. Високовићи — с. Прибисалићи — Вучија Глава — Града Бр. — Колаковићи — с. Мојковићи — с. Унуковићи. По доласку ова два батаљона размјестиће се у с. Мојковићи и с. Унуковићи.

Полазак батаљона из с. Високовићи биће данас, 13 ов. мј., тачно у 21 час, до кога времена батаљони треба да се прикупе на одређеном мјесту.

Командант колоне биће мајор Нико Стругар, замјеник команданта ове бригаде.

Лијева колона, у чији састав улазе: I и III батаљон, Пратећа чета, интендантура и болница, правцем: с. Високовићи — с. Осија — с. Варош — с. Поповићи — с. Варизе.

¹ Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 20/1—1/II, к. 738.

² Види док. бр. 86.

По доласку на ову просторију јединице ће се размјестити и то: I батаљон, Пратећа чета и интендантура у с. Варизе, а III батаљон и болница у с. Поповићи.

Штаб бригаде налазиће се у с. Поповићи.

Командант ове колоне биће мајор Блажо Марковић, начелник Штаба ове бригаде.

Полазак ове колоне биће данас, 13 ов.мј., тачно у 19 часова са зборног мјеста из с. Осија, до кога времена имају бити све јединице на одређеном мјесту.

Овај покрет треба извршити ноћу између 13/14 ов.мј.

2.— 14 ов.мј. бригада ће продужити покрет са просторије на коју је стигла, са задатком напада и ликвидације варошице Трново и то:

Десна колона правцем: с. Унуковићи—Игриште (к. 1451) — Лијесков Дол — Ђешина Страна. По доласку у Ђешину Страну један батаљон без коморе упутити преко: Оштриљак — к. 1037 — с. Бистрочај — Врела, са задатком напада на Трново са сјевероисточне стране у правцу школе и цркве; Други батаљон упутити правцем: с. Шишићи — с. Ријека — с. Јелачићи — с. Иловице — цеста Трново — Сарајево око шуме Хрстовац — Селиште. Овај батаљон би имао задатак да затвори пут Трново — Сарајево и на овом простору што је могуће више разруши цесту, постави препреке итд.

Полазак ове колоне из с. Унуковићи биће сјутра 14 ов. мј. у 14 часова, тако да у 18 часова буду на линији Оштриљак — с. Ријека, одакле ће одмах продужити покрет, односно напад на варошицу.

Лијева колона правцем и то: I батаљон, чета пратећих оруђа, Штаб бригаде и бригадно превијалиште: с. Варизе — В. Њиве — к. 1248 — к. 1341 — Буздухањ (к. 1326) — Бич (к. 1215) — с. Башци, одакле ће I батаљон и чета пратећих оруђа продужити напад јужним дијелом с. Бистрочај на град са источне стране (падинама Лисичњака).

III батаљон, интендантура и болница из с. Поповићи кренуће правцем: долина рјечице Троглав — Комарни Дол — Троглав — Мушанов Гроб — Вис (к. 1260) — с. Широкари, с тим што ће III батаљон продужити напад на варошицу са јужне стране (на бившу аустриску касарну).

На просторији Мушанов Гроб — с. Башци ова колона мора бити најкасније до 18 часова, одакле ће продужити напад на град.

3.— По заузећу варошице издаће се наређење о размјештају бригаде на новој просторији. Да не би било гомилања и нереда по заузећу Трнова, батаљони који уче-

ствују директно у нападу размјестиће се и то: III батаљон у самој варошици, с тим да заведе правилну гарнизонску службу. I батаљон ће се одмах повући у с. Бистрочај, а батаљон десне колоне који буде учествовао директно у нападу повући ће се у с. Врбовник. Интендантура и болница продужиће одмах покрет за с. Бистрочај код I батаљона. У току 15 ов. мј. до подне батаљони ће добити наређење за нови размјештај, који треба да изврше истог дана до 20 часова.

4. Штаб бригаде кретаће се са I батаљоном, а за вријеме напада налазиће се у с. Бистрочај.

Хируршка екипа и бригадно превијалиште налазиће се у с. Бистрочај за вријеме напада.

5. Борбени знаци за 13/14 св.мј. **Правца—Рајловац**
за 14/15 -„- **Побједа—Близу**
за 15/16 -„- **Маневар—Група**

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

За политичког комесара
• М.³ Јовићевић

Командант п.пуковник
Љуб. Вучковић

БР. 74

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРИНАЕСТЕ БРИГАДЕ ШТАБУ ДЕСЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О ИЗВЕДЕ- НИМ АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 28 АВГУСТА ДО 13 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
XIII К.Н.О.У. БРИГАДЕ
Број: 20/43
од 13. IX.1943 године.

ШТАБУ X К.Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављамо вам извјештај о извршеним акцијама на-
ших јединица за вријеме од 28.VIII. до 13.IX.1943 године.

28.VIII.1943 год. јединице I батаљона држале су поло-
жај у Крухарима. Непријатељ² је кренуо са Санског Моста
према Крухарима у јачини око 120 војника, наше снаге до-
чекале су непријатеља и разбиле га. Непријатељ је имао
неколико рањених. Док на нашој страни био је 1 рањен.

2.IX.1943 год. јединице II и III батаљона водиле су
борбу у селу Трамошњи, засеок Берегменица³ и Ђаковићи
са Нијемцима, усташама и четницима.⁴ Заробљено је 9 Ни-
јемаца и 2 четника. Док је убијено 20 Нијемаца и 1 четник,
а 25 рањено. Заробљено је 3 пушкомитраљеза („шарца“),
8 пушака, 1 стројница, 5 пиштоља, 1 сигнал. пиштољ, 15
мина за бацач, 2.000 ком. пушчаних метака, 8 ком. ћебади,
8 ком. шаторских крила, 6 товарних коња и нешто ратне
спреме. Наши губици 1 мртав и 3 рањена.

6.IX.1943 год. јединице II батаљона у селу Кекићима
успјеле су да ухвате 6 непријатељских жандара, од којих
је 5 са оружјем а 1 без оружја.

Остале дане, тј. 7, 8, 9, 10, 11 и 12, сва три батаљона
била су у покрету и држали покретне положаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Обрад⁵

(М. П.)

Командант

Милан Н. Зорић

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у ар-
хиви Војноисториског института под рег. бр. 5/2, к. 853.

² Поред дијелова Треће горске пуковније у Санском Мосту
налазиле су се и јединице 373 њемачке дивизије. Види док. бр. 157.

³ На карти 1 : 100.000 није нађено.

⁴ Види док. бр. 27.

⁵ Стишовић

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ БАТАЉОНА ШТАБУ ПЕТЕ НОУ БРИГАДЕ О ПОКРЕТИМА И АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 23 АВГУСТА ДО 13 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ II БАТАЉОНА
V К.К.Н.О.У. БРИГАДЕ
13.IX.1943 год.

15-дневни извјештај о
војним акцијама и
раду доставља —

ДРУГ. ШТАБУ V К.К.Н.О.У. БРИГАДЕ

Достављамо вам 15-дневни извјештај о војним акцијама и раду овог батаљона од 23. [VIII] до 13.IX.1943 год.

29.VIII. двије чете овог батаљона имале су покрет од Подбрђа до Челинца, истог дана протјерани су четници из села Опсјечког и Вршана, исто вече извршен је напад на непријатељско упориште Челинац, непријатељ је дао јак отпор из утврђених положаја са аутоматским оружјем и бацачем мина, жртава није било.

30.VIII. Батаљон на положају Опсјечко — Липовац, положај против четника и Хрвата, исто положај у Јошавки и Црном Врху гдје је била затворена цеста до Челинца. У вече је вршен фингиран напад на Челинац.

31.VIII. Батаљон на положају Опсјечко — Липовац, непријатељ је патролирао са два тенка цестом Челинац — Котор Варош и Челинац — Јошавка. На цести Челинац непријатељ је заробио два наша коња и једног убио, који су ишли у млин. Предвече три авиона бомбардовала су наше положаје; жртава није било.

1.IX. Батаљон у покрету са положаја Опсјечко на положаје Подбрђе — Забрђе са задатком затварања цесте Челинац — Котор Варош; борбе није било.

2.IX. На положају Подбрђе — Забрђе; борбе није било.

3.IX. Исти положај, борбе није било.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10—6, к. 869.

4. IX. Исти положај, предвече долазе три авиона, гдје бомбардују наше положаје и митраљују, имамо лакше рањеног друга Арсенића Николу, рањен од авионске бомбе.

5. IX. Исти положај, борбе није било. На вечер истог дана одржана је културна приредба у Котор Вароши.

Од 6. до 7. Батаљон у покрету са положаја Подбрђе до Масловара, од Масловара — Клупе — Чечава.

8. IX. Батаљон у покрету из Чечаве до Калошевића. Истог дана у вези акције на Теслић. батаљон врши акцију на Стражаницу и Врела. непријатељ је дао јак отпор са утврђених положаја. гдје акција није успјела. А док са осталих положаја непријатељ је протјеран. заробљено је 4 домобрана, 3 карабина, 300 метака и једна бомба. Послеје протјераног непријатеља једна чета истог батаљона спушта се на пругу Добој — Теслић, руши три километра пруге и један бетонски мост. Остале двије чете заузимају положај од Јелаха и Крижа; у овој акцији са наше стране жртава није било. а у непријатеља непознато.

9. IX. Батаљон у засједи према Крижу и Јелаху, непријатељ патролира са четири тенка до ближе наших положаја. Истог дана покрет према Теслићу у вези поновног напада на Теслић.

10. IX. Батаљон у покрету од Теслића до Калошевића, и држи положај од Крижа до Јелаха. Исту вечер вршимо акцију на Криж, непријатељ је побјегао.

11. IX. Батаљон на положају према Крижу и Јелаху.² Непријатељ са пет тенкова и једном бојном надире према нашим положајима у два правца, од Крижа и Јелаха. Тенкови су продрли цестом за Теслић, иако смо тукли противтенковском пушком. Непријатељска пјешадија наступа под заштитом артиљериске ватре према нашим положајима, снаге нашег батаљона примају борбу са снагама II Бригаде и прогоне непријатеља у панично бјекство према Јелаху. Послеје протјераног непријатеља хитан покрет са нашег положаја према Станарима. Истог дана новопримљени младић Ибро Хађалић несретним случајем ранио је друга из овог батаљона Душана Лазића, који је након осам сати умро. Ибро Хађалић побјегао је у непознатом правцу.

12. IX. Батаљон у покрету од Станара према ријеци Босни,⁴ у вези пребацивања наших снага преко ријеке Босне. У покрету према одређеном правцу наишли смо на четничку засједу у селу Љескове Воде, снаге нашег бата-

² Види док. бр. 47, прим. 2.

³ Види док. бр. 92.

⁴ Исто

љона примиле су борбу и наставиле протјеривати четнике у правцу Љескових Вода, Буковице и Станова, ухватили смо једног четника... нађено код њега 80 ком. метака и војничко одијело. Исту вечер снаге нашег батаљона спуштају се на пругу Добој — Дервента, кидају пругу на три мјеста и дижу у ваздух два бетонска моста. Послије извршеног задатка снаге нашег батаљона врше акцију на жељезничку станицу Руданка. Акција није успјела ради јаког отпора из блиндираног воза и самих утврђења око станице.

Одржано је војно савјетовање са командним кадром пред акцију [на] Теслић, говорено је о важности акције и дате су упуте за извођење акције и указивано на недостатке у војничком погледу.

У протеклих 15 дана јавила су се у наше редове добровољно три друга.

Дезертирало три, и то Станојевић Мирко из Лијевче Поља и Јовица Кос и водник штабовског вода Раде Међед из Козаре.

У овом батаљону исхрана била је добра, док обућа и одјећа била врло слаба.

Команде чета извршавају наређења штаба батаљона добро.

Културно-просвјетни рад у овом батаљону оживио је. Војнички живот у овом батаљону добар.

Морал и дисциплина код командног кадра и бораца је добар, а код новопримљених другова није на довољној висини, али се настоји да се поправи.

Однос између војске и становништва на сектору гдје се ми налазимо врло добар. Сем оних села гдје је непријатељ[ски] расположено према нама.

У овом батаљону командног кадра има потпун број.

На овом терену гдје се ми налазимо ситуација је оваква: Четничке групе Малића још лутају по овом терену и налазе се још на неким чукама, и припуцавају на наше мање снаге. Народ је већином за нас и доста расположен према нама.

Стање код непријатеља непознато, због тога што су сви гарнизони далеко од нас.

Занимање, егзерцир, и све војне вјежбе врше се по плану кад год има вријеме.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Перо

Зам.

Команданта

⁵

⁵ Потпис нечитак

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА РАМСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 13 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ О РАСПОРЕДУ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА У ДОЛИНИ НЕРЕТВЕ¹

ШТАБ РАМСКОГ
Н.О.П. ОДРЕДА

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

Положај

Извјештавамо вас о стању непријатељских гарнизона на прузи Сарајево — Мостар и цести Рама — Прозор.

Од Сарајева до Иван Планине осигуравају пругу усташе жељезничке бојне. Тарчин и Пазарић уз наведене усташе осигуравају и СС-овци. На Иван Седлу налази се сатнија домобрана. У Брадини има нешто усташа. Лукач [мост] држе СС-овци, простор око моста је миниран. Бункере у Брђанима запосјели су СС-овци, док се на положајима повише Брђана налазе домобрани. У Подорашцу има мало СС-оваца, а појачање им стиже из Коњица.

Коњиц — у њему се налази једна сатнија СС-оваца и једна сатнија домобрана. Сам град и улазе у град држе СС-овци,² док су у бункерима око града и на положајима домобрани.

На прузи од Коњица до Дрежнице налази се једна домобранска пуковнија. Осигурање на мостовима (малим) од Коњица према Лисичићима дају домобрани са по једним пушкомитраљезом. На Крвавом Пољу налази се једна стална засједа СС-оваца у једном жбуну. У Лисичићима има 30 домобрана и 40 СС-оваца. У Острошцу се стално налази једна сатнија домобрана, од тих је побјегло 11 са једним митраљезом. На станици Рама има 60 СС-оваца и једна сатнија домобрана. На мосту ниже Раме има 15 домобрана.

У Јабланици је највећи непријатељски гарнизон на прузи Сарајево — Мостар, ту је сконцентрисано око 600

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/1—8, к. 707.

² Односи се на јединице њемачке Седме СС дивизије „Принц Еуген“. Види док. бр. 159.

домобрана и 150 СС-оваца.³ У Јабланици је и команда те пуковније. На простору од Јелачића до Дољанке постављене су mine, а такођер је миниран и простор око бункера изнад споменутих положаја. На жељезничком мосту испод Јабланице дају осигурање 15 домобрана, на тунелу иза моста 15 СС-оваца. На Бачини има 26 домобрана, на Прењу 40. У селу Доња Јабланица налази се 70—100 домобрана. У Алексину Хану има 100 домобрана и 700 СС-оваца, у Грабовици 30 домобрана, у Дрежници једна сатнија домобрана. На прузи од Дрежнице до Мостара има 150 домобрана. У Мостару је стање непријатељског гарнизона промјенљиво.⁴

СС-овци с пруге од Брадине до Коњица већ су добили покрет према Јадрану, а говори се да ће ићи сви са споменуте пруге.

Прозор — Гарнизон броји 360 СС-оваца,⁵ од којих 60 фингирају као четници, те су извјесили и четничку заставу. Разлике у одијелу ни у чему нема. Опет напомињемо да је околни простор сав миниран. Около града плету двоструки ред жице, бункере спајају, а за рад употребљавају све што је способно, па и жене и дјецу. Имају 8 тенкова, један тешки и 3 лака бацача, 150 коња, 4 камиона, 3 мотоцикла. 4 тенка су укопана и маскирана као бункери. На Горици стање је исто, остале појединости из пријашњих извјештаја познате. Према Шћиту излази преко дана војска уз пратњу тенкова.

Намјере непријатеља су дефанзивне нарави и непријатељ је све ове мјере подузео да што боље осигура за себе важну комуникацију Сарајево — Мостар у вези са догађајима у Средоземљу и Далмацији напосе.

Дознали смо да се је 10-ог о.м. развила жестока борба од Чапљине до Метковића између Нијемаца и Талијана који су отступали према мору, те су за собом рушили пругу и мостове на свим комуникацијама и палили магацине.

Из Јабланице је такођер дезертирало нешто домобрана, а морал је код свих врста непријатељских војника поколебан и међу њима влада паника.

³ Исто

⁴ Поред штабова Седме СС дивизије „Принц Еуген“, Шесте пјешачке дивизије и Прве домобранске пуковније у Мостару су се налазили и њихови дијелови као и извјесне оружничке снаге. Види док. бр. 198 и 200.

⁵ Односи се на јединице Седме СС дивизије „Принц Еуген“. Види док. бр. 151, 153 и 162.

На Борцима је основан одред. Организатори су Мостарци. Одред је разоружао посаду у централу на Љутој код Коњица.

С. Ф. — С. Н.

Куте 13.IX.43.

Пол. ком.
Матијанић⁶

(М. П.)

Командант
отсутан

П.С.⁷ Извијестите нас на вријеме о свом евентуалном покрету и да ли ће вас ко смијенити.

БР. 77

ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 14 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ СЕДАМНАЕСТЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА НАПАД НА ГРАДАЧАЦ И БОСАНСКИ ШАМАЦ¹

ШТАБ
I БОС. НОУ КОРПУСА
Стр. Пов. бр. 97/43
14. IX. 43 године
у 14.30 часова

ЗАПОВИЈЕСТ

(Секција: Дервента, Тузла разм. 1:100.000)

Ситуација: Четничке снаге на Требави налазе се у распадању. Већим дијелом ови четници улазе у састав нашег Требавског партизанског одреда, док се један дио око 400 налазе на простору Бецањ (Станић Ријека) са 200 пребачених озренских четника. Морал ових четничких снага (Бецањ) је слаб, између четника и њихових вођа долази до чешћих несугласности и свађа.

⁶ Ивица

⁷ На оригиналу дописано машином, латиницом.

¹ Копија оригинала, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под. рег. бр. 7/1--1, к. 407.

Добој: Јачина окупатора око 2 сатније Нијемаца, 1 батерија топова, 4 тенка и 1 бојна легије. Морал ових снага поколебан.

Градачац и Босански Шамац: Посада ових гарнизона је: слабији легионарски дијелови наоружани су пушкама, неборбени, наклоњени нашој борби. Посавски четници у јачини од око 1.000 бораца, неорганизовани, распоређени на простору Слатина — Обудовац — Г. и Д. Жабар, већим дијелом нерасположени за борбу са нашом војском.

Брчко: Сједиште домобранске пуковније, Ловачког здруга са једним артиљеријским склопом чији се дијелови налазе на лијевој обали ријеке Саве. У свему јачина пјешадије креће се од око 1.200 до 1.500 војника. Према прикупљеним подацима у Брчком моторизације нема. Борбеност ових снага је попустила као и дисциплина услијед повољног развоја ситуације, како спољне, тако и унутарње код Савезника и успјеха наше Народно-ослободилачке војске.

У циљу заузимања непријатељских гарнизона Градачац и Босанског Шамца, као и разбијања посавских четника²

Наређујем:

1. Источна колона
XVII Бос. Ист. дивизија
састав 2 бригаде и
једно против-колско
одјељење топова

1. Напад једном бригадом са линије положаја Модрича — Скугрић и то правцима:
а) Модрича — село Милошевац — Црквица — Босански Шамац са задатком заузећа Шамца. По заузећу Босанског Шамца продужује напад правцем Босански Шамац — Ново Село — Слатина — Обудовац, са задатком разбијања и уништења четничких снага на простору Слатина — Обудовац. Маневар, обухват лијевим крилом, пресијецајући отступницу четника ка ријеци Сави.

б) Скугрић — Градачац, са задатком заузећа Градачаца, а по заузећу овог продужити правцем Градачац — Трамошница — Г. Жабар — Д. Жабар, са задатком раз-

² Види том IV, књ. 18, извјештај III Корпуса од 16.X.1943 године.

бијања и уништења четника на простору Г. и Д. Жабара.

Одржавати тијесну везу између колоне са правца Босански Шамац — Обудовац и Градачац — Жабар.

Са II бригадом поставити се на простору Модрича — Копривна — Врањак — Д. Њива — Скугрић, са задатком затварања правца из долине ријеке Босне, а у случају потребе садејствовати II Крајишкој бригади на простору Осјечани — Скиповац, односно Градачац — Жабар.

Везу одржавати са II Крајишком бригадом преко Палежнице, а са бригадом која оперише на правцу Градачац — Жабар преко Градача.

По извршеном задатку јединицу која оперише у Посавини задржати на историји Слатина — Обудовац — Жабар, обезбјеђујући се потребним дијелом снага од Брчког.

2. Западна колона

командант друг Станић³

састав: II Крајишка бригада

2. Поставиће се на простору Сјенина — Д. Палежница — Живковићи — Скиповац, са задатком затварања правца и то: Добој — Бецањ — Осјечани, Станић Ријека — Лукавица — Палежница, Бријесница — Станови — Брђани и правца Грачаница — Брђани.

Бригада ће се обезбиједити потребним дијелом снаге на положајима Геров Гај — Зољин Вис (к. 527) — Вис (к. 521). Везу са бригадом VII дивизије на простору Д. Њива — Модрича одржавати са јачим патролама преко Г. Палежнице.

У случају потребе друга линија одбране биће на линији положаја Седло (к. 504) — к. 586 — Сплетена Липа — Ковачева Коса (к. 640) — Кланац — извор Краљуша.

3. По заузећу Босанског Шамца и Градача Штаб XVII Источнобосанске дивизије у договору са теренским друго-

³ Драган

вима успоставиће нашу власт у поменутим мјестима. Истовремено извршити мобилизацију људства за попуну наших јединица, све новомобилисане упутити у мобилизациони центар Д. Скугрић.

4. Почетак напада биће ноћу 14—15 о.мј., а час напада за источну колону одредиће штаб XVII дивизије.

5. Борбене, уговорене знаке, мјесто дивизијског санитета, знак за присуство непријатељске моторизације, као и план за одбрану од исте предвидиће команданти колоне својом заповијешћу.

6. Исхрана јединица биће на подручју својих положаја, односно на правцима напада, водећи рачуна да првенствено храна буде прибављена од непријатеља наше борбе.

7. По један примјерак заповијести као и извјештај о завршеној операцији достављати овом штабу што прије.

8. Штаб Корпуса по заузећу Градачца премјестиће се у село Вида, сјеверо-западно од Градачца, гдје и извјештаје достављати.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Начелник Штаба
пуковник

Командант
генерал-мајор

**ИЗВЈЕШТАЈ ДЕЛЕГАТА ШТАБА ДРУГОГ БОСАНСКОГ
НОУ КОРПУСА ОД 14 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ
КОРПУСА О СИТУАЦИЈИ И СТАЊУ У ПЕТРОВАЧКОМ
БАТАЉОНУ И ДРВАРСКОМ НОП ОДРЕДУ¹**

ДЕЛЕГАТ ШТАБА II БОС. Н.О.У. КОРПУСА

Број: СК 35 Стр. Пов.

Дне 14-IX-1943 године

Положај

ШТАБУ II БОС. Н.О.У. КОРПУСА

Положај

Дана 13 ов. мјесеца одржао сам састанак са Штабом Дрварског НОП одреда. Главна пажња на састанку била је посвећена питању активизације одредских јединица те питању везе са непријатељским гарнизонима и организацији преласка легионара из тих гарнизона на нашу страну.

Будући прелазак легионара на нашу страну на сектору Дрварског одреда добија све масовнији карактер, наредио сам штабу Дрварског одреда да том питању у овим моментима посвети нарочиту пажњу те да са своје стране потпомогне и организује пребјегавање што већег броја легионара. Да би се то постигло препоручио сам им да преко веза, које имају са појединим легионарима у разним гарнизонима, истима шаљу директиве те по могућству да преко истих организују унутар гарнизона од неколицине најбољих легионара „војне комитете“. Задатак тих комитета био би одржавање везе са нашим јединицама, окупљање око себе што већег броја легионара, спремање атентата на немачке официре те организација масовног преласка легионара на нашу страну. Будући да се у гарнизонима врло брзо мијењају, бити ће потребно радити брзо. Уколико стварање војних комитета не буде из тих разлога могуће, тај ће се рад, по већ наведеним питањима, у главном одвијати преко појединаца.

До сада је Дрварском одреду од 1 ов. мј. предало се из гарнизона Бихаћ, Крњеуша и Вакуф 156 легионара. Тај број сваким даном се повећава. Легионари који су до сада пребјегли углавном су из „Тигар“ дивизије. Исти су са со-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 17/1—6, к. 456.

бом донијели укупно око 120 пушака, 9 „шараца“, 2 мала бацача, 1 тромблонску пушку, 10.000 метака, 10 пиштоља, 8 шмајсера и остале ратне спреме.

На сектор Петровац — Бихаћ отишли су замјеник комесара Одрета и шеф обавјештајног ОЦ одрета и исти ће тамо порадити између осталог и по питању преласка легионара.

У ноћи 10 и 11 ов. мјесеца Петровачком батаљону пребјегло је 50 легионара. Штаб тога батаљона, иако је имао наређење Штаба одрета да све пребјегле легионаре упућује у Штаб одрета заједно са њиховом ратном спремом и одијелима, све легионаре је свукао осим двојице и тада их послао Штабу одрета. Сам поступак према тим легионарима изгледа да није био најбољи јер су четворица од њих у ноћи од 11—12 побјегли према Санском Мосту...

У Дрварском одреду бити ће потпребно формирати минерски вод који би се састојао од три минерске групе, свака у јачини од 5—6 људи. Водник би руководио водом, док би свака група имала свога шефа који [би] за свој рад и за рад своје групе одговарао воднику, а водник за цјелокупни рад вода директно Штабу одрета. Двије минерске групе за сада би дјеловале на прузи Бихаћ — Босански Нови, а једна на цестама Оштрељ — Петровац, Кулен Вакуф — Лапац и другим, којима се непријатељ служи. Минерске групе у главном би дјеловале самостално а главни задатак био би им постављање нагазних мина на прузи и на цестама. Када би дозвољавале могућности, поједина група дјеловала би и у заједници са којом јединицом. У том случају задатак групе био би минирање пруге, гдје би иста јединица правила засједу, рушењем моста [и] другог објекта којег би дотична јединица заузела итд.

Да би се могло извршити формирање минерског вода, потребно би било да се пошаље један друг који је свршио минерски курс те који би оспособио другове, а уједно вршио дужност водника минерског вода. Дјеловање ових минерских група успјешно би ометало непријатељски саобраћај и наносило му велике материјалне штете.

Ударни батаљон Дрварског одрета још увијек се налази са X бригадом на сектору Грахово — Книн.² Писао сам Штабу X бригаде да чим батаљон не буде више неопходно потребан на том сектору, истога упутити у састав одрета. По повратку тај батаљон по свој прилици дјеловаће заједно са Петровачким батаљоном на цести Петровац —

Види док. бр. 61.

Оштрељ са задатком да се чим више онемогући веза Оштреља са Петровцем.

Остале снаге Дрварског одреда остају на својим сталним секторима и извршиће низ фингираних напада на непријатељске гарнизоне да би на тај начин омогућили лакше пребјегавање легионара на нашу страну.

У случају да се укаже прилика да би се могао извршити напад на који од гарнизона на сектору Дрварског одреда, тада ће се пребацити тамо и извјесне снаге Граховског одреда.

Штабу Дрварског одреда издао сам наређење да све легионаре који пребјегну на нашу страну задрже један до два дана те да исто вријеме политичким радом са њима настоје што већи број истих да придобијају да одмах ступе у редове НО војске. Оне који добровољно остану да до даље наредбе упуте у јединице свога одреда, а оне који желе ићи у своје крајеве упуте преко ослобођеног територија. Прије поласка легионарима нека на лијеп начин приђу и растумаче им потребу да своје одијело и осталу војну спрему оставе, што у главном, како се до сада виђило, сви легионари који одилазе учине доста радо. Умјесто војничких одијела и ципела легионарима ће се дати опанке и старији капут и хлаче, која роба не смије бити превише подерана.

Уколико овакав став према легионарима није исправан, јавите нам.

Да би се побољшало питање везе којем се у одредима не посвећује скоро никакова пажња, прићи ће се формирању десетина за везу. У ту сврху потребно је да нам доставите сигнални кључ за рад са барјачићима. Сваки одред, тј. Граховски и Дрварски пронаћиће способног друга, што неће бити тешко, који ће на себе преузети дужност да обучи 10 другова у сигнализацији са барјачићима. Да би се избјегло непотребно расипање људства, сама обука у сигнализацији вршиће се при штабу одреда, а другови који буду свршавали тај курс служити ће уједно код штаба одреда у заштитници. Свака сигнална десетина налазити ће се директно под командом штаба одреда, који ће исту или дио исте додјељивати јединицама за вријеме акција, према потреби. Касније се може прићи формирању батаљонских десетина за везу.

Будући да је одредима непотребан телефонски материјал (кабл, телефон и др.), потребно би било издати наређење свим одредима да по заробљавању истог материјала од стране њихових јединица тај материјал одмах достављају Штабу Корпуса који ће исти доставити јединицама којима је потребан.

Питању војнога судства како у одредима тако изгледа и код позадинских војних власти на овом сектору не посвећује се никаква пажња, било би потребно да се по том питању пошаљу детаљне директиве како штабовима одреда тако и командама подручја. Војни судови по правилу морали би да подносе извјештаје свом вишем војном суду или „Војно-судском отсјеку“ свога вишега штаба, који би рад истих судова контролисао.

Војно-позадинске власти, команда подручја и команде мјеста препуштане су саме себи и апсолутно немају ауторитета. Однос команде подручја према штабу одреда није регулисан те врло често долази до разних трзавица између истих. Команде мјеста препуштене су саме себи, дјелују како саме знају и умију.

На сектору Петровачког батаљона из села Бјелајца налази се у четницима око 30 људи. Против истих нису предузете никакве мјере већ је мјестимично вршена конфискација али у веома малој мјери. Било би потребно против истих четника предузети строжије мјере. Мишљења сам, а с тим се слаже и Штаб Дрварског одреда, да се најокорелијим бандитима међу њима, којих има неколицина, конфискује читава имовина, спале куће и протјерају фамилије, док да се против колебљиваца који су у четнике отишли из страха пред непријатељем да би сачували куће и фамилије не предузима ништа, већ да им се упуту позив да се врате кућама. Са овим би се у њиховим редовима направио раздор и створили услови за повратак истих.

12 ов. мј. побјегао је из Дрвара у четнике један цивил а заједно са њиме и један партизан. Исти су побјегли из страха, будући да су са четницима, како је то доказано, одржавали везу. Против двојице требало би поступити најстрожије, то јест фамилије им протјерати а цјелокупну имовину заплијенити.

Како штабовима одреда тако и команди подручја било би потребно послати детаљне директиве по питању става према четницима, будући да се у њиховом раду по том питању врло често очитује опортунизам.

Ударни одред дјелује још увијек на сектору Црни Врх али без видних резултата. Сутра ће одред по мом наређењу доћи у Прекају, гдје ће се људство два до три дана одморити а за то вријеме одржаћемо конференцију командног кадра. Бројно стање тога одреда износи сада 76 другова и исто ће бити потребно повећати на 90. То ћемо учинити на тај начин што ће Команда мјеста Прекаја, која је мобилисала око 40 другова, исте упутити Дрварском одреду,

а Дрварски одред упутиће 14 другова наоружаних оружјем, које су донијели легионари, за Ударни одред.

Бројна стања и наоружања одреда који спадају под Јужни сектор доставићу Вам чим иста примим од свих одреда.

Очекујем Ваша наређења и директиве по напријед наведеним питањима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Славко Комарица

БР. 79

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 14 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИ- ЦАМА ЗА ПОКРЕТ ПРАВЦЕМ СЕЛО РАВНО — МОКРО- НОГЕ И ЕМИНОВО СЕЛО¹

ШТАБ I ПРОЛЕТБРИГАДЕ
14-IX-1943 год.
Бр. 545

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА И КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА

I) Трећа Крајишка бригада у току прошле ноћи стигла је на просторију села Мокроноге — Еминово Село и вечерас врши напад на Дувно.²

II) Наша бригада данас у 19 часова извршиће даљи покрет правцем с. Равно — Мокроноге и Еминово Село. Ред кретања и распоред јединица на новој просторији биће следећи:

а) I бат. биће бригадна претходница и по доласку на горе наведену просторију сместиће се у северном делу Еминова Села.

б) III бат. сместиће се у западном делу Еминова Села и у селу Бухово.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 35/1—1, к. 707.

² Види док. бр. 85 и 198.

ц) IV бат., бригадна интендантура и санитет сместиће се на простору села Мокроноге.

д) VI бат. сместиће се на простору Баковићев млин и биће бригадна заштитница.

е) Техничка чета и штаб бригаде сместиће се у шумици северно од Еминова Села.

Пошто је терен којим пролазимо го (без шума), то настојати да се људство и стока размести у току ноћи тако да се не би у току сутрашњег дана приметили.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант бригаде
Б. Божовић

(М.П.)

П.С. Пошаљите одмах редован 15-етнаестодневни извештај о наоружању, бројно стање људства и стоке.

БР. 80

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ БРИГАДЕ ОД 14 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА¹

ШТАБ
VI КРАЈИШКЕ Н.О. ПАРТИЗАНСКЕ
УДАРНЕ БРИГАДЕ
Бр. службено
Дне 14.IX.1943 год.
у 9 сати

ШТАБУ IV НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Са два батаљона ове бригаде налазимо се са десне стране ријеке Сане, села: Томина. Паланка и Трамошња. Један батаљон налази нам се са лијеве стране ријеке Сане и мислимо [га] вечерас пребацити.

¹ Оригинал, писан мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11—9, к. 774.

Четничке банде које су пошле према Трамошњи вратиле су се назад у Бронзани Мајдан без да су уопште примили борбу са нашим снагама.

Стање у Санском Мосту стално се мијења и за сада, према извјештају од 13 о. мј., има их око 700.² Једна бојна отишла је за Љубију док су двије сатније отишле у Приједор. Веза је ухваћена са остацима који су остали у Санском Мосту. Очекујемо извјештај. Мишљења смо да оставимо један батаљон са лијеве стране ријеке Сане који би одржавао сталан контакт са градом као и са војском, пошто изгледа да су деморалисани, изгледа да им је наређено да ће их пребацили у „СС“ дивизије. Ови остају, према обавјештењима, десет дана. Мислим да би се могло нешто искористити.

Очекујемо ваш одговор за овај батаљон: да ли се слажете и ако има могућности, да нам VIII бригада посуди за пар дана противтенковску пушку да би извршили препад на воз и пругу онеспособили Приједор — Сански Мост.

Претстојник града Санског Моста извјестио нас је да не кидамо пругу за два до три дана пошто треба да дођу два вагона соли и још неких намирница.

За сада о пролазу неких трупа нема ни говора него је веза поручила да се сви Нијемци имају до 14 о. мј. пребацили с ону страну Саве. Бојна која је отишла у Љубију изгледа да је отишла смијенити Нијемце.

Са штабом бригаде налазићемо се у Козици, засеок Бабићи — Поповићи.

Пошаљите нам радиовијести.

Војска се за сада одмара, крпи, пере и цијепи против тифуса и 16 о. мј. биће спремна за покрет.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
сл. отсутан

(М. П.)

Командант
Роца⁴

² Вјероватно се односи на јединице Треће горске пуковније, која је октобра 1943 год. уништена у Санском Мосту и Љубији. Види преглед домобранских јединица у архиви Војноисториског института.

³ Види док. бр. 69.

⁴ Урош Богуновић

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ОСМЕ БРИГАДЕ ШТАБУ ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О СТАЊУ И РАДУ У ВРЕМЕНУ ОД 1 ДО 14 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
VIII К.Н.О.У. БРИГАДЕ
дне 14 септембра 1943
Положај

ШТАБУ IV НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

15-тодневни
извјештај.

За вријеме од 1—15 ов.мј. ова бригада вршила је претрес четничких терена на сектору Мањаче — Раткова — Соколова и Хазића.² У овом претресу I. батаљон је имао два сукоба са четницима. Четници су растјерани без жртава. Других војничких акција ова бригада за посљедњих 15 дана није имала.

ВОЈНИ РАД.

Одржана су два пута војна савјетовања са штабовима батаљона. На овим савјетовањима расправљано је питање помоћи нижем командном кадру. Констатовано је да нарочито десетаре и воднике треба помоћи и подићи њихов ауторитет. Приступљено је раду са десетарима како би се оспособили за што боље руковођење јединицама.

На задњем савјетовању штабова батаљона присуствовао је и замј. команданта дивизије.³ На тим савјетовањима уочени су извјесни недостаци у бригади и нађено је рјешење за отклањање недостатака.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 17—3, к. 775.

² Види док. бр. 12, 35, 43, 49 и 50.

³ Војо Тодоровић

По батаљонима се врши стројна и борбена обука и показало се да борци имају жељу да раде и да схваћају.

Одржана су такођер војна савјетовања са командама чета свију батаљона на којима се расправљало питање обуке бораца, подизање борбености и дисциплине у јединицама.

Послије савјетовања приступило се озбиљном раду и он је сада у јеку.

БОРБЕНОСТ И БОРБЕНА ГОТОВОСТ.

Борбеност је код бораца на висини. Борбена готовост исто тако. Опажа се да код бораца нема упорности приликом дужих борби. То је из разлога тога што је бригада већи дио свога живота провела у дефанзивним борбама.

ДИСЦИПЛИНА.

Дисциплина у овој бригади није била на висини, али је предузето све да се она поправи и вјерујемо у успјех.

ЗДРАВСТВЕНО СТАЊЕ.

Здравствено стање у овој бригади је задовољавајуће. Нема никаквих појава заразних болести. Појављују се мања обољења од прехладе. Чеше има врло мало.

ОДЈЕЋА И ОБУЋА.

За посљедњих 15 дана стање одјеће и обуће није се ништа поправило те је оно и надаље врло слабо. Босих бораца нема. јер имају сви опутне опанке.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
сл. отсутан

(М. П.)

Командант
Хамдија⁴

⁴ Омановић

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ НОУ КОРПУСА ОД 15 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА ЗА РАСПОРЕД ЈЕДИНИЦА¹

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
Пов. бр. 10
15. IX. 1943 године

ШТАБУ IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ¹

У вези наше идеје маневра на сектору Калиновик — Сарајево,³

НАРЕЂУЈЕМО:

1. IV пролетерска бригада: остаће на просторији Трново — Башци — Делијаш, са извиђачким истуреним дијеловима на правцу Делијаша и Иловице.

Штаб ове бригаде настаће да одмах ухвати везу са нама у селу Мушићи, гдје ће се овај штаб налазити на дан 16 ов. мј. у 6 часова.

Бављење ове бригаде на означеној просторији има се искористити са сакупљањем једног општег збора сељака села те просторије, припрема и извршења мобилизације како за јединице бригаде тако и за одред који се формира на просторији Калиновичког Загорја и Јахорине.

Податке о Сарајеву најинтензивније прикупљати и сређене што прије доставити овоме штабу. Користите везе наших другова према Сарајеву, као и у самом Сарајеву, и организујте брзо обавјештавање о стању непријатеља у граду и четничких група у области јужно од Сарајева.

2. II далматинска бригада: пребациће се са садашње просторије⁴ на просторију село Мушићи — Добро Поље — Бољановићи (западно од комуникације), све на правцу Сарајева, с тим да један батаљон буде у области с. Мушићи, гдје ће се налазити овај штаб.

Покрет извршити данас, 15 септембра, у 20 часова, тако да се јединице бригаде још у току ноћи смјесте на по-

¹ Оригинал. писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 21/1—1/II, к. 738.

² Докуменат је нађен у архиви Четврте пролетерске бригаде.

³ Види док. бр. 86.

⁴ Види док. бр. 86.

менутој просторији. На овој просторији јединице смјестити у оближњим шумама, а у насеља упутити само кухињско особље.

Настати да се штаб бригаде смјести у близини овога штаба, тј. у с. Мушићи.

3. Штабови бригада ће издати једно наређење одмах својим јединицама да не заборављају опасност непријатељске авијације, јер смо примијетили да се покрети и радови наших јединица обављају већ потпуно слободно, као да непријатељске авијације нема. Један непријатељски авион изненадно појављен може нанијети губитке нашим јединицама велике. У том случају узимаћемо најстрожије на одговор старјешински кадар дотичне јединице у којој се то деси.

4. Овај штаб ће кренути данас у 22 часа у с. Мушиће, гдје ће штаб II далматинске бригаде ангажовати за смјештај један засебан засеок. У ову сврху овај ће штаб одредити коначарску групу, коју ћу упутити у ваш штаб.

5. У прилогу се достављају знаци распознавања и уговорени знаци за пет дана.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Митар Бакић

Командант
Генерал-мајор
Пеко Дапчевић

Пов. бр. 2 15 IX-1943

Поступљено

Командант: Љуб. Вучковић

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 15 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИ- ЦАМА ЗА ПОКРЕТ НА ПРОСТОРИЈУ СПЛИТА¹

ШТАБ I ПРОЛЕТЕРСКЕ
ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛ.

15 септ. 1943 г.

Бр. 253

НАРЕДБА

Штаба I Пролетерске ударне дивизије НОВЈ
за 15 септембар 1943 г.

1. — Вечерас у 20 час. све јединице ове Дивизије извршиће покрет ка просторији Сплита² и то:

а. — I Пролетерска бригада до просторије с. Каменско северно од Аржана — Букове Горе. Бригада ће на овој просторији истурити обезбеђење ка Бушком Блату и Аржану као и према Виници. Напомиње се да је ових дана крстарила једна немачка колона од Имотског ка Аржану и Ловречу са тенковима и камионима. Према томе на цести код села Брекала треба поставити и противколска оруђа.

б. — III Пролетерска бригада извршиће марш до просторије с. Врпоље — Тијарица (секција Сплит) са правцима обезбеђења Граб — Сињско Поље — Триљ, — као и према цести Триљ — Ловреч. Нарочиту пажњу обратити према Сињском Пољу, у коме Немци бацају појачање из авиона за фронт према Сплиту.

ц. — Противколски топ кретаће се са III Пролетерском бригадом и бити под њеном командом.

д. — Дивизиска болница кретаће се са I Пролетерском бригадом и сместиће се на њеној просторији. Прва пролетерска бригада обезбедиће ову болницу како у покрету тако и на месту.

е. — Штаб Дивизије налазиће се на сектору I бригаде — села Брчић или Матић.

Наређење о даљем задатку јединица као и правцу кретања издаћемо накнадно.

III Пролетерска бригада испитаће преко мештана за све прелазе — газове на реци Цетини између Триља и с.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 53/2—1, к. 705.

² О борбама на овом сектору види том V, књ. 19, док. бр. 96, 103, 104, 109, 116, 125, 126, 127, 149, 153, 163, 170 и том V, књ. 20, док. бр. 41.

Лукачевића и извештај о томе што пре [доставити] Штабу Дивизије.

С обзиром да на терену смештаја нема воде за пиће то ће сви војници понети воду у чутурама коју у путу не пити већ је чувати за сутрашњи дан.

2. — Коморе бригада и батаљона су и сувише велике и гломазне. С обзиром да ће ова Дивизија имати веће борбе са окупаторским трупима и да јој је потребна што већа маневарска способност, то ће све јединице настојати да коморе сведу на минимум. У комори задржати само оно што је најнеопходније. Ово је такође потребно и с обзиром на дејство непријатељске авијације која је активна на фронту куда наша дивизија одлази. Ово растерећење извршити у току сутрашњег дана. Празне коње такође повести собом.

3. — Све јединице доставиће извештај о броју ненаоружаних људи у јединицама у току сутрашњег дана.

4. — Војнике Козарчане који су сада дошли распоређујемо у I Пролетерску бригаду.

5. — I Пролетерска бригада известиће до мрака о стању камиона за покрет.

6. — Све ствари и материјал који се буде редуцирао из коморе предати народно-ослободилачким одборима до-
личних места на реверс који ће ово чувати и предати нам на повратку а ако се ми не вратимо истим путем, онда ма којој јединици наше војске. Ово нагласити у реверсу.

7. — С обзиром да постоје пречи путеви ка новоодређеној просторији, то ће се јединице снабдети потребним бројем путовођа.

8. — Болничарска чета при болници ове Дивизије је скоро расформирана. За извршење попуне људством I и III бригада послаће болници за болн. чету по 15 војника. Војници да буду здрави и способни за вршење ове дужности. Штабови бригада ће се при одређивању посаветовати са реф. санитета. Војници да се упуте у току сутрашњег дана.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Д-на:³ I и III Пролет. бригади,
болници, интендантури и
Топовском одељењу.

Заменик команданта
Милоје⁴

П. С. Настојати да се покрет заврши ноћу. Ако се не стигне ноћу, онда прекинути марш где се затекне јединица.⁵

³ Достављено

⁴ Милојевић

⁵ Дописано машином, латиницом.

**ОПЕРАТИВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ДИВИЗИЈЕ
ШТАБУ ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О ИЗВЕ-
ДЕНИМ АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 7 ДО 14 СЕПТЕМ-
БРА 1943 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ
Х Н. О. У. ДИВИЗИЈЕ
— 2 БОС. КОРПУСА —
Бр. сл.
15/IX 1943 г.

ШТАБУ II БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА

Положај

Оперативни извјештај ове дивизије достављамо у сљедећем: 1) 7. о.мј. са дијеловима VII бригаде, Благајским одредом и једним батаљоном IX бригаде вршен је напад и чишћење на банду у Хрбљини, Шкадимовцу и Маловану.² Према подацима са којима смо располагали на овоме терену се налазила банда Тривунчића, Душана Дувњака, Нокташа и Докића. Још док су се наше јединице налазиле у покрету, према просторији коју је требало блокирати и напасти, банда је са главнином снага (око 400) побјегла преко Гламоча — Старетине за Ливањско Поље, док је на терену Хрбљине остало око 70 четника. И ова група четника изгледа да је на вријеме сазнала о покрету наших јединица те се је сакрила по шумама Малована и Цинцара, водећи са собом и неке четничке фамилије.

Када су наше јединице ушле и блокирале поменућу просторију, [на] тој просторији није нађено четника нити су давали игдје отпора. Извршена је конфискација четничке имовине и пронађен један четнички магацин у једној пећини, гдје су биле склоњене ствари које је банда пљачкала по разним селима. Нађена је већа количина сира и кајмака, женске одјеће и око 120 метара сукна и разног посуђа (тепсија, ћаса и др.). У Хрбљини је запаљено 5 чет. кућа и расељено 35 члан. фамил.

2) 9. о.мј. два батаљона VII бригаде извршила су напад на Тривунчићеву банду, која се је преко Гламоча и Млиништа повратила на Мркоњићки сектор. Напад је из-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 18/1—6, к. 456.

² Види док. бр. 8, 23 и 106.

вршен на Драгнић и Подгорију, гдје се је налазило око 100 четника. Послије краће борбе и када су четници примијетили да их наше јединице наткриљују са циљем опкољавања, побјегли су у шуму према Млиништима и Јасеновим Потоцима. Недостатак у овој акцији је био тај што су се припреме и покрет за напад вршили дању, тако да је непријатељ открио наше намјере и побјегао.

Непријатељ је имао два мртва и више рањених. VII. бригада је имала 2 теже рањена друга.

3) 13 о. мј. једна чета Пљевског одреда водила је борбу са бандом која се била спустила у Шипово, Бешњево и Лубово. Јачина банде је била око 400 људи. Борба је вођена готово цијели дан. Послије борбе непријатељ се залогоровао око Трнова и Герзова.

У току ове борбе непријатељ је запалио једну кућу у Бешњеву и тукао неке партизанске фамилије. Ова чета није имала губитака док непријатељски губици су нам непознати.

4) Ноћу између 13 и 14 о. мј. један батаљон VII крајишке бригаде упућен је хитно из Мркоњића³ да нападне ову банду која се смјестила око Трнова, Герзова и Бараћа. Овај батаљон стигао је тек око 8 часова 14 о. мј. и напао на банду. Послије борбе која је трајала дуже времена непријатељ се повукао у правцу Пецке.

У овој борби ухваћен је један четник који је био током борбе рањен. Овај четник је изјавио да је банда имала намјеру да се пребаци за Мањачу. Остали губици непријатеља су нам непознати. Овај батаљон VII бригаде имао је једног теже рањеног друга.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политком	Нач. штаба	З. команданта	Командант
Баја ⁴		.	Вел. М. Кнежевић

(М. П.)

П. С.⁵ Ноћу између 7 и 8 о. мј. једна чета Пљевског одреда заробила је на спавању два четника из Пљеве и једнога у борби ранила. Наши нијесу имали губитака.

³ Види док. бр. 106.

⁴ Дмитар Бајалица

⁵ На оригиналу дописано машином, латиницом.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД
15 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИЦА-
МА ЗА РАЗМЈЕШТАЈ НА НОВОЈ ПРОСТОРИЈИ¹**

ШТАБ I ПРОЛЕТЕРСКОЈ БРИГАДЕ

15-IX-1943 год.

Бр. 544

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА И КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА

I) Према новодобивеном задатку од Штаба Дивизије размештај и задатак батаљона биће следећи:

а) I бат. сместиће се на простору с. Стипанићи са задатком извиђања и обезбеђења према Великом и Малом Градцу (к. 1242).

б) VI бат. сместиће се на простору с. Блажуј — Дувно са правцем обезбеђења и осматрања према [Ср.] Пољу (с. Оплећани — с. Рашћани). Овај бат. ће упутити једну чету у Дувно као посаду.

ц) III бат. сместиће се на простору Градина (к. 1078) — с. Подгај са правцем обезбеђења и извиђања Вучипоље и Ковач Пл.

д) IV бат. сместиће се у с. Мокроноге са правцем обезбеђења и извиђања од Шујице. Скреће се пажња да је непријатељ са тога правца у току јучерашњег дана вршио напад на делове III Кр. бригаде, који су водили борбу око Дувна.² Јачина непријатеља³ била је око 300 војника и исти су одбијени у правцу Шујице, где су, према добијеним подацима, и заноћили.

е) Бригадна интендантура и санитет сместиће се у западном делу Еминова Села у току ноћи.

II) Интендант Бригаде⁴ ће одмах по пријему овога наређења доћи у Еминово Село, где ће од III Кр. бригаде примити извесне намирнице и материјал. Између осталог примиће и 40.000 пушчаних метака и 70 бомби за бацач.

Штабови бат. у току сутрашњег дана упутиће код бригадног интенданта у Еминово Село потребан број коња за пријем по 5000 пушчаних метака и по 20 бацачких бомби.

¹ Препис оригинала, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1—3, к. 709.

² Види док. бр. 79.

³ Види док. бр. 198.

⁴ Ђоко Савићевић

III) Данас 15 ов. месеца у 18,30 ч. Бригада ће извршити даљи покрет правцем: Дувно — с. Стипанићи — с. Аржано.⁵ I бат. ће у селу Стипанићи сачекати долазак свих батаљона и јединица Бригаде а одатле ће покрет бити овим редом: I бат. бригадна претходница, за I бат. кретаће се VI и IV бат. као главнина Бригаде, док ће се III бат. кретати на зачељу и бити бригадна заштитница. Са IV бат. кретаће се интендантура и бригадна болница.

На извршење задатка под „I“ поћи одмах по пријему овог наређења, а сутрашњи покрет извршити тачно у одређено време.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант

БР. 86

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 15 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ НОУ КОРПУСА О ОСЛОБОЂЕЊУ ТРНОВА¹

ШТАБ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ
Пов. бр. 1
15. IX. 1943 год.
у 10 час.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА

У вези Вашег наређења Стр. пов. бр. 4, наша бригада је са просторије с. Мрежица, гдје се је налазила, извршила покрет у двије етапе и ноћу 14/15 ов. мј. извршила напад на ~~марошицу~~ Трново.² Прије напада упутили смо један батаљон као засједу на цесту Трново — Сарајево и то у висини с. Иловице — Храстовац, са задатком затварања тога правца, рушења цесте итд.

⁵ Види док. бр. 83.

¹ Препис оригинала, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 40/1—1/II, к. 738.

² Види док. бр. 73.

У Трново смо ушли без икакве борбе око 19 часова 14 ов. мј. Нешто милиције, која је овдје била, разбјежало се је, док смо 3 домобрана (оружника) заробили. Милиција из околних села, иако их има прилично, није уопште давала никаквог отпора. Један дио милиционера је остао код својих кућа, док се други дио склонио у шуме. Предузели смо све преко наших политичких руководилаца као и преко мјештана — позадинских радника, да би се ови милиционери што прије вратили својим кућама и предали оружје. Према изјави ових позадинских радника постоји вјероватноћа, не само да се сви предају, већ и да један дио приступи нашим редовима.

У православним селима бивши четници већином су остали код кућа, док се је један врло мали број, највише вође, склонио испред нас, но ни они нису отварали ватру на нас. Изгледа да се ова група бандита удаљила са овог терену у правцу Јахорине, гдје према подацима имају намјеру одржати збор на Госпођин дан. Село у којем мисле одржати овај збор није сувише далеко одавде, те у случају да се овде задржимо, могао би отићи и који наш батаљон „да присуствује збору“. Исто тако пишу нам позадинци из Црне Ријеке да би било потребно да један наш батаљон оде код њих ради спровођења мобилизације, тј. у првом реду да очисти четничка села: Забојску, Дивчиће итд. који им много сметају. Поред тога, у овим селима има прилично оружја, које би им било потребно за наоружање њихових људи. Уколико не добијемо у току данашњег дана неко ново наређење од Вас, ми бисмо сјутра упутили један наш батаљон да рашчисти ова села, одржи зборове итд. и тиме омогући мобилизацију наших симпатизера.

Одмах по заузећу Трнова ми смо упутили један батаљон на с. Говедовићи, гдје се је, према подацима, налазила милиција са једним тешким митраљезом. Још нисмо сазнали резултат ове акције. У исто вријеме упутили смо један батаљон западно од цесте Трново — Сарајево у с. Турови и Годиње, са задатком разоружања ове милиције. Милиција је дала у овим селима врло мали отпор и разбјежала се у правцу Трескавице. У изгледу је да се ова милиција врати, пошто, према исказу оних који су остали, они неће да воде борбу са нама, а отворили су ватру само ради тога што су мислили да су четници.

Резултат свих ових акција је следећи:

Заробљено: 3 домобрана и неколико милиционера.

Према до сада прикупљеним подацима, заплијењено је: 5 пушака, око 8000 метака за југословенску пушку и

око 2000 метака за француску и аустријску пушку, 80 ручних њемачких бомби, 2 писаће машине, нешто новаца (око 150.000 куна), и нешто војничке спреме. Вјероватно да ћемо у току данашњег дана прикупити и још нешто оружја.

Распоред наше бригаде углавном је на линији Трново — Бистрочај — Башци са једним батаљоном и противкол-цем у с. Иловица. До сада је свакодневно из Сарајева до-лазила њемачка патрола од три мала аутомобила до Тр-нова, па смо им данас припремили засједу уколико наиђу.

Подаци о непријатељском гарнизону Сарајево врло су различити, но о томе ћете добити детаљан извјештај од нашег об. центра.

Јавите нам да ли су истинити подаци које смо ми чули о Црној Гори, тј. о Никшићу, гдје су се, наводно, Талијани прикључили нашим батаљонима и да заједнички воде борбе против Нијемаца.

Морал и борбеност бригаде је на висини.

Овога момента наша засједа према Сарајеву заплије-нила је 2 теретна аутомобила и један полутеретни фирме „Сарачевић“. Теретне аутомобиле Вам шаљемо заједно са овима који су данас изашли из Сарајева, који ће Вам дати најбоље податке о стању у Сарајеву. Полутеретни аутомо-бил не можемо послати, пошто нема бензина.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

За политичког комесара

Командант п. пуковник

**ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ НОУ
БРИГАДЕ О СТАЊУ И РАДУ У ВРЕМЕНУ ОД 1 ДО 15
СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ IX КНОУ БРИГАДЕ
„СИМО ШОЛАЈА“

Број: сл.

Дне 15-IX-43 г.

15-ДНЕВНИ ВОЈНИЧКИ ИЗВЕШТАЈ

О војничком стању и раду у IX КНОУ бригади
од I-IX- до 15-IX-43

1) Бројно стање бригаде:

Бригада сада броји 758 бораца (без расхода). Од тога је 669 наоружаних, док их је 89 ненаоружаних. Бригада има два бацача мина (тешка) са малом количином муниције, а који су сада упућени на привремену употребу у школу за нижи официрски курс, 7 митраљеза, 19 пушкомитраљеза, око 110 ручних бомби и око 21.000 метака.

За ових последњих 15 дана бригада се је повећала са једним комплетним батаљоном из Гломачког одреда са 155 бораца, који је укључен у нашу бригаду као IV батаљон, и II батаљон са 98 бораца, тако да сада броји 184 борца.

2) Командни кадар, команде чета и штабови батаљона

Команде чета и штабови батаљона нису потпуни због одласка 9-рице војних старешина на нижи и виши официрски курс. Командни кадар је средњи у погледу руковођења јединицама и имају ауторитета. Једино један део десетара нема још ауторитета због младости, али се интензивно ради на њиховоме уздизању, у чему се осећа напредак.

4) Људство бригаде:

Борци су доста дисциплиновани, одани и прилично борбени. Немају довољно искуства, јер су мало били у акцијама.

4) Акције:

Није било борбених акција у којима би бригада као целина учествовала сем у блокади Купреса.² Непријатељ

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 27/2, к. 853.

² Види док. бр 33 и 38.

је у 5 махова нападао на наше снаге у циљу да прискочи у помоћ блокираној посади Купреса, било да ови пробију обруч изнутра. Редовно су били одбијани. Од тих акција најзначајнија је она од 14 ов. месеца, када су усташе и маловански четници покушали да са три правца пробију положаје нашега III батаљона на Ђемалић — Тиквица [Врх] — Јарам. Непријатељ је био одбијен. У свима тим акцијама имали смо 3 рањена борца.

Јединице као и команде и штабови батаљона су сређени, дисциплиновани и задовољавајуће учвршћени. Људство се тешко привикава дефанзивним борбама. Ми настојимо да васпитамо командни кадар у дефанзивним борбама.

Сматрамо да је потребно, а и сами желимо, да наша бригада учествује у ширим акцијама поред осталих наших јединица.

У бригади нема никаквога стручнога људства од кога би формирали пионирски вод и вод за везу. Исто тако у бригади немамо радника и занатлија, што се јасно види из списка команднога кадра.

Ми сада формирамо пионирски вод и вод за везу, очекујући повратак другова са курса, које би поставили за руководиоце ових водова.

С обзиром на сектор на коме оперишемо, на војничку и политичку ситуацију и с обзиром да имамо војнички кадар приличан, било би потребно да се наша бригада прошири, како људством тако и оружјем.

Чланови штаба ове бригаде одржавају редовно војничке састанке са штабовима батаљона и командама чета и настоје да испомажу штабове батаљона у свима акцијама, како саветима тако и делом.

Овове штабу била би потребна одговарајућа војна литература, како би се сам штаб изграђивао, да би успешније и друге изграђивао и теоријски, поред практичне изградње.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полкомесар
Гојко³

Командант
Дакић⁴

(М.П.)

³ Родић
⁴ Максо

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАНАЕСТЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 15 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА РАЗМЈЕШТАЈ ЈЕДИНИЦА НА НОВИМ ПРОСТОРИЈАМА¹

ШТАБ XII КНОУ БРИГАДЕ
стр. пов. оп. број 30/43
дана 15-IX-1943 године

ШТАБОВИМА I, II и III БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

Према извјештајима Бањалучког НОП одреда бригада Младена Милановића² у јачини од 380 људи, која је ноћас нападала на снаге одреда, треба данас да се концентрише у Меминима. У вези с тим издајемо слједеће наређење:

I батаљон ове бригаде извршиће покрет са садашњег положаја правцем: Товладићи — Јасик — Сердари, на тој линији ће се зауставити и повући у састав чету одреда која се налази у Јаворанима, затим једна чета нашег I батаљона и одредска чета развијају се и нападају Мемине са југоисточне стране. II чета нашег I батаљона брзо се пробија између Мемина и Љубачева и отсијеца четнике од Чернице и Осмаче.

На нашем десном крилу нападаће снаге Одред³ — тј. са сјеверне стране — и везаће се са снагама нашег I батаљона, оријентисати снаге онако како је најзгодније. Снаге одреда које ће нападати нека поведу рачуна о непријатељском упоришту на Карановцу.

II батаљон ове бригаде остаје на истим положајима са истим задатком, тј. затварајући правце од Челинца и Јошавке.

Чета III батаљона која се налази на Липовцу остаје такођер на истом положају са истим задатком.

Вријеме напада у 2 часа ујутро.

По прогону или уништењу непријатеља све јединице враћају се на полазне положаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТКОМЕСАР
Раде⁴

ЗАМЈ. КОМАНДАНТА
Миле⁵

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 29/1, к. 875.

² Четнички командант око Бање Луке и Котор Вароши

³ Види док. бр. 89.

⁴ Башић

⁵ Вученовић

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА БАЊАЛУЧКОГ НОП ОДРЕДА
ОД 15 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДВАНАЕСТЕ НОУ
БРИГАДЕ ДА НЕ МОЖЕ УПУТИТИ ОДРЕЂЕНУ ЧЕТУ
НА ЗАДАТАК¹**

ШТАБ
БАЊАЛУЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
Положај, 15 септембра 1943 г.

ШТАБУ XII Н. О. КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ

Положај

У вези вашег наређења² о сутрашњој акцији на четнике, ми вам саопштавамо да не можемо дати чету, јер ми овдје, на положају, имамо само једну чету и један вод и не би било згодно да нам се понови онај исти случај који нам се догодио прошли пута, када смо претресали Осмачу. Ми би могли дати један вод и ону чету која се налази у Јаворанима. О свему нас обавијестите, јесте ли вољни да вам дамо тај један вод.

Непријатељ је из Карановца, у заједници са четницима, био данас изишао, а пошто он има врло добру обавјештајну службу, они врло добро знају да ми имамо само један вод, и заузели би овако важне за нас стратегиске положаје.

У данашњој борби са четницима, који су били у јачини од четири стотине, ми смо им убили 4, а заробили 2, а било је и неколико рањених. Заробили смо 4 пушке. Ми смо имали 6 рањених, од којих 2 теже, а и 2 мртва.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Уз. политкомесара
Сафет³

Уз. команданта
Тринки⁴

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 23/3, к. 875.

² Види док. бр. 88.

³ Филиповић

⁴ Алберт

**ПЕТНАЕСТОДНЕБНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТОГ
БАТАЉОНА ШТАБУ ПЕТЕ НОУ БРИГАДЕ О ПОКРЕ-
ТИМА И АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 1 ДО 15 СЕПТЕМ-
БРА 1943 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ IV БАТАЉОНА
V ККНОУ БРИГАДЕ
15-IX-1943
Положај

ШТАБУ V ККНОУ БРИГАДЕ

Положај

Петнаестодневни војни извјештај:

Акције:

1 о.мј. наш батаљон држао је положај Просјек — Оштра Главица — Бијело Брдо са задатком спријечавати отступницу четницима који су од наших снага тјерани из Мотајице. На наше положаје непријатељ није наишао пошто се је провукао поред Врбаса.

2 о.мј. батаљон је држао исти положај као и 1-ог. Око 19 часова четници су напали² на наше положаје у циљу пробијања за Мотајицу. Напад је одбијен али су четници успјели са извјесним снагама да се пробију. Непријатељ је имао једног мртвог, рањених непознат број. Наши губици: 6 другова рањених. Истога дана нестала су два друга која су пратила жито из Просјека за Прњавор.

3 о.мј. овај батаљон је држао исте положаје. У 6 сати изјутра упутили смо једну чету да испита Деветину. На Деветини су се налазили четници Лазе Тешановића. Иста чета их је напала и протјерала. Непријатељ је имао три мртва. Наша два друга лакше рањена. Заробљена су два карабина. У 16 сати цио батаљон је кренуо за Драговиће.

4 о.мј. батаљон је кренуо из Драговића преко Деветине и Бошковића за Кадињане. У Кадињанима смо водили борбу са четницима, а 1 чета на десном крилу водила је борбу са хрватском војском. Кад смо четнике протјерали, вратили смо се у Деветину. Непријатељски губици непознати. Наша 2 друга лакше рањена.

¹ Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1/8, к. 869.

² Види док. бр. 92.

5 о. мј. у 7 сати изјутра батаљон је кренуо из Деветине са колима за Прњавор. Једна чета остала је у Прњавору на расположењу Команди мјеста а са двије чете продужили смо на положаје Шибовска — Палачковци.

6 о. мј. овај батаљон је држао положај Шибовска — Палачковци а једна чета била је у Прњавору.

7 о. мј. у 7 сати цио батаљон је са колима кренуо преко Прњавора, Вучијака, Драголоваца, Станара до Растуше. У Растушу смо стигли у 17 сати и ту ноћили.

8 о. мј. у 7 сати батаљон је кренуо из Растуше преко Укринаца, Осивице, Ранковића те у 23 часа са двије чете напао непријатељски гарнизон град Теслић,³ а са једном четом спољна упоришта Барићи и Рудник.

9 о. мј. наставља батаљон борбу започету 8 о. мј. 2 чета успијева да просијече жицу и да са једном десетином упадне у град, али под притиском непријатељске ватре морала се повући. На Барићима није било непријатеља. Пред сам дан батаљон смо повукли за Ранковиће. Наши губици су 1 мртав, 2 нестала и 8 рањених, од којих је један подлегао ранама. Увече у 21 [час] батаљон је добио задатак да поновимо напад на непријатељски гарнизон град Теслић. Напад је извршен са двије чете на град а једна чета је ликвидирала упориште Каћун и одмах продужила на град.

10 о. мј. продужава се борба до пред сам дан и пошто се није успјело ући у град, батаљон се повукао за Осивицу. Наши губици: 4 мртва, два нестала и 12 рањених. Мртве другове осим једног смо успјели изнијети и покопати у гробље. Истога дана у 16 сати по подне кренули смо са батаљоном преко Осивице за Станаре, гдје смо стигли у 20 часова.

11 о. мј. Са двије чете држали смо положај у Станарима а једна чета парила је одијело.

12 о. мј. у 6 сати изјутра батаљон је кренуо из Станара преко Доње Осоваче,⁴ Љескове Воде, Грабовице, Заорјаче,⁵ Малог Прњавора са задатком да нападнемо непријатељско упориште жељезничку станицу и жандармериску станицу Которско, и пречистимо Мали Прњавор, и затворимо пролаз од Дервенте за Добој како би се наше снаге могле успјешно пребацити преко воде Босне.⁶ У Малом Прњавору смо растерали милицију која је на нас припуцала и продужили даље на задатак. Непријатељско упориште напали смо са двије

³ Види док. бр. 47, прим. 2.

⁴ Вјероватно Остружње

⁵ Зарића

⁶ Види док. бр. 92.

чете, и то са једном на жељезничку а са другом на жандармериску станицу, а са једним водом напали смо непријатељску стражу која се налазила на чуки изнад Которског, одакле је непријатељ одмах побјегао. Послије дуже борбе и жестоке борбе наши борци успјели су заузети жандармериску и жељезничку станицу и спалити један воз у коме се налазио и 1 тенк. Непријатељ је из тенка побјегао у бункер, из кога су дали жесток отпор и није се могао заузети. На неколико мјеста претргнута је жељезничка пруга те два мостића на прузи и један на цести. Ово непријатељско упориште бранила је смјеса: Нијемаца, домобрана, легионара, жандара и жељезничара. Број непријатеља непознат. Непријатељски губици: 10 мртвих, 1 рањен и 4 домобрана заробљена, 5 жељезничара и један легионар. Поред тога заробљено је: 33 пушке, муниције око 3.000, бомби 100 комада, више дувана, који није пребројаван, 100 пари одијела половног, 20 пари обуће, 20 шињела, фишеклија 40 комада и друге спреме. Наши губици: 2 рањена.

13 о. мј. у 4 сата батаљон се повукао преко Малог Прњавора, гдје нас је дочекао непријатељ и то легија и четници. У овој борби непријатељ је имао 5 мртвих и више рањених. Са батаљоном смо стигли у Љескове Воде, одмарали и у 15 сати кренули за Станаре. У овој борби имали смо 1 рањеног.

14 о. мј. батаљон је у 9 сати кренуо из Станара за Вучијак. Овај батаљон добио је задатак да протјера непријатеља који се налазио у Вијачанима, Ралутинцу, који је извршио послије краће борбе. У овој борби имали смо 2 друга рањена.

15 о. мј. овај батаљон кренуо је у 15 сати из Ралутинца за Лишњу и заузео положај са једном четом на Гусаку а са осталим снагама у Лишњи.

Војно уздизање командног кадра и бораца:

Пошто сам 11 о. мј. примио овај батаљон, а услијед сталног покрета, по овој тачци није рађено ништа.

Добровољно се јавило у нашу војску 3 друга. Дезертера није било.

За ових 15 дана исхрана овог батаљона била је слаба ради честих покрета.

Што се тиче одјеће, овај батаљон добро стоји, а што се тиче обуће, има још добар број босих и слабо обућених другова.

Војнички живот је већином био у покрету.

Водници и десетари извршавају наређења команди добро.

Морал и дисциплина у овом батаљону доста су добри, али се још увијек дешава по неки испад, који се отклања одржавањем стројева и указивањем на недостатке.

Однос између војске и позадине је добар.

На сектору на коме се налази овај батаљон нема већих непријатељских снага изузев четничких банди које су разбијене и деморалисане.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант
Михајло

БР. 91

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 16 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА СМАЊЕЊЕ КОМОРЕ¹

ШТАБ I ПРОЛЕТЕРСКОЈ БРИГАДЕ
16-IX-1943 год.
Бр. 548

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА И КОМАНДАМА ЈЕДИНИЦА

I) Коморе батаљона и јединица су исувише велике и гломазне. С обзиром да ће наша Бригада имати веће борбе са окупаторским трупима и да би се постигла што већа маневарска способност, то ће све јединице настојати да коморе сведу на минимум. У комори задржати само оно што је најнеопходније. Ово је такође потребно и с обзиром на дејство непријатељске авијације, која је активна на фронту куда ће се наша бригада кретати.² Растерећење комора извршити одмах по пријему овога наређења.

II) Све ствари и материјал које се буду из комора редуцирале предати најближим народно-ослободилачким одборима на реверс, који ће ово чувати и предати нам по повратку, а ако се ми не вратимо истим путем, онда су народно-ослободилачки одбори дужни предају односних

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 8/1—4, к. 707.

² Види док. бр. 83.

ствари извршити ма којој јединици наше војске. Ово у реверсу нагласити.

III) Сви батаљони и јединице доставиће одмах по пријему овога наређења извјештај о броју ненаоружаног људства.

IV) Сви батаљони ће одмах по пријему овога наређења упутити у овај штаб по три (3) друга — борца, који ће бити упућени у дивизијску болничку чету. При избору ових другова руководити се тиме што ови другови треба да буду физички јаки и здрави како би могли одговорити дужностима у овој чети.

V) Према обавјештењу које смо добили од Штаба Дивизије, пребацивање наших јединица у правцу Сплита вршиће се камионима, док ће интендантуре и коморе ићи пјешке, а по могућности и сав материјал (муниција, храна и сл.) биће транспортовани такође камионима, па ће у вези са овим штабови батаљона и команде јединица предузети потребне мјере и извршити припреме за овај посао тако, да, када камиони дођу, не би било задржавања. За спровођење комора штабови батаљона и команде јединица одређиће по једног одговорног друга. О времену поласка и правцу кретања добиће се накнадна обавјештења.

VI) Команданти и политички комесари батаљона доћи ће у Штаб Бригаде данас у 12 часова.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

Командант

(М.П.)

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ БРИГАДЕ ШТАБУ ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 1 ДО 16 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
у КК. НОУ. БРИГАДЕ
Бр. Стр. пов.
16 сеп. 1943 г.

ШТАБУ XI НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављамо вам петнаестодневни извјештај о војним акцијама од 1—16 септембра 1943 год.

II батаљон

29 августа 1943 год. имао је покрет од Подбрђа до Челинца.² На путу за Челинац протјерани су четници из Вршана и Опсјечкога. Исто вече извршен је напад на Челинац, непријатељ је дао јак отпор из добро утврђених положаја, са аутоматским оружјем и бацачем мина, али и поред свега тога наши нису имали губитака. — I, III и IV батаљон учествују у акцији³ на четничке банде у Мотајици. III батаљон тога дана у акцији на четнике у Мотајици заробио је 4 четника, 3 карабина, 3 бомбе. I батаљон чисти терен од четничких банди у Чистоме Камену, Раковцу и Великој Илови. На Чистоме Камену четници су примили борбу и том приликом ухваћена су три четника, заплијењена су три карабина, писаћа машина и нешто одијела. Наши тога дана нису имали губитака.

30 августа 1943 г. II батаљон остаје на старим положајима против четника и Хрвата.⁴ Остале снаге наше бригаде учествују на даљем чишћењу и гоњењу четничких банди са сектора Мотајице.⁵ I и III батаљон тога дана избијају на Градину (највиши врх Мотајице). I батаљон предвече креће за Србац, гдје на путу хвата једног четничког

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/2, к. 869.

² Види док. бр. 42.

³ Види док. бр. 75 и 90.

⁴ Односи се на усташе и домобране.

⁵ Види док. бр. 75 и 90.

курира, који је пошао са задатком да повуче једну мању групу четника која се је крила у шуми. Након краћег окршаја четници су се разбјегли. Батаљон је заноћио у Каоцима.

31 августа 1943 год. II батаљон на положајима против непријатеља на сектору Опсјечко — Липовац. Непријатељ је патролирао са два тенка цестом Котор Варош — Бања Лука, а предвечер бомбардовао је са три авиона наше положаје, али без успјеха. Остали батаљони настављају са чишћењем мотајичког терена од разбијених четничких банди. Након што је ухваћена веза са II бригадом подузело се чишћење терена око Саве, гдје су се по кукурузима разбјегали четници. Том приликом убијена су 4 четника, заплијењена су 4 карабина и нешто муниције. Након што је очишћен терен до Саве, предузели смо акцију за прелаз наших снага преко Саве. У прелазу на лијеву обалу Саве узети су само добровољци, и то они који су знали пливати. Око 2 сата послје подне наши су се пребацили преко Саве и заузели положаје да би омогућили прелаз другим нашим снагама. Након успјешног прелаза и краће борбе са 30 домаћих усташа наше су снаге заузеле градић Давор. Непријатељ је имао 8 мртвих, заплијењена су 4 карабина и 500 метака, 1 писаћи stroj, 1 радио апарат и доста санитетског материјала. Наши су прошли без губитака. — Становништво села Давора одушевљено је дочекало наше. Становништво је нудило наше борце храном, а многи су добили за поклон и веш.

1 септембра 1943 г. II батаљон у покрету са Опсјечког на положаје Подбрђе — Забрђе са задатком затварања цесте Котор Варош — Челинац. Борбе није било. IV батаљон држи положаје Просјек — Оштра Глава са задатком затварања отступнице четницима које наше остале снаге уз помоћ II бригаде гоне. Али четничке банде су се извукле из нашега обруча провукавши се поред обале Врбаса. I батаљон стиже у Иличане, а III у Шешковце. Борбе са непријатељем није било.

2 сеп. 1943 год. II батаљон остаје на старим положајима. I и III батаљон извршили су покрет за Драговиће, гонећи пред собом четнике. Четници су уз цијену великих губитака покушали да се пробију из обруча и у томе су успјели. Нарочито јак притисак при пробоју је био код III батаљона, гдје су четници, пошто су били много надмоћнији у људству, успјели да се долином Врбаса пробију. Том приликом погинуо је један наш борац а 6 је рањено. Непријатељски губици непознати.

3 септембра 1943 г. IV батаљон након гоњења четника пред вечер дошао је у састав бригаде. Том приликом IV батаљон је нанио непријатељу 3 мртва и заробио 2 карабина. II батаљон на положајима Подбрђе — Забрђе. I и III након кратких сукоба са четницима Лазе Тешановића на Деветини и у Црноме Врху пред вечер враћају се у састав бригаде у Хрваћанима.

4 септембра 1943 год. III батаљон креће се из Хрваћана за Кулаше, I батаљон са IV гони четнике преко Црнога Врха, Кадињана до Слатине. Том приликом рањена су нам 3 друга, док нам је један погинуо. Непријатељ је имао 7 рањених. II батаљон остаје на истим положајима. Непријатељ бомбардује положаје и том приликом рањава лакше једнога друга.

5 септембра 1943 год. III батаљон на Кулашима. I батаљон на Глоговцу са задатком затварања правца од Дервенте. IV батаљон на положајима Шибовска — Палачковци. II батаљон је на старим положајима, гдје пред вечер одржава културну приредбу (у Котор Вароши).

6, 7 септембра 1943 год. II батаљон је у покрету са положаја Подбрђе до Масловара, а од Масловара за Клупе. III батаљон, након одмора, прегледа оружја и одржања војно-политичке конференције креће за Станаре а затим за Укриницу. IV батаљон креће за Растушу, док I остаје на старим положајима са задатком затварања праваца од Дервенте и чувања Прњавора.

8—9 септембар 1943 год. Сви батаљони се налазе у покрету на Теслић, на којег се спрема напад.⁶ Распоред батаљона био је овај: I батаљон имао је да нападне град Теслић са сјеверне стране. II батаљон добија задатак, да након што скрши спољна упоришта буде у засједи на прузи Добој — Теслић и да исту онеспособи за евентуална појачања која би могла да стигну из Добоја. IV батаљон напада спољна упоришта Барићи и Рудник и након што их је скршио напада на град. III батаљон удара са јужне стране. Сви су батаљони извршили своје задатке одређене: скршили спољна непријатељска упоришта и стјерали непријатеља иза јако утврђених спољних утврда града. При ликвидирању спољних упоришта наши су заробили 4 домобрана, 3 карабина и 300 метака. По ликвидирању спољних утврђења наши батаљони нападају на град. Непријатељ се јако утврдио и отвара паклену ватру. Код непријатеља се осјећа велики број аутоматскога оружја. Непријатељска спољна

⁶ Види док. бр. 40, прим. 2.

утврђења града су опасана са три жице, а кроз једну пролази струја високога напона, што је нашим борцима била тешка препрека. Наши су вршили честе јурише и по неке чете успјеле су да продру кроз непријатељска утврђења, али су се морали повући, јер остале наше снаге нису скршиле спољна непријатељска утврђења. Пошто се видјело да је град било тешко заузети и да би могло доћи до још већих губитака, пред зору наређено је повлачење. Тога дана имали смо сљедеће губитке: I батаљон 1 мртвог и 6 рањених, IV батаљон 1 мртав, 2 нестала, 8 рањених, од којих је један касније подлегао ранама, III батаљон је имао само једног лакше рањенога, док је заробио 1 пушкомитрељез и 10 пушака. Тога дана, након што су се наше снаге повукле мало уназад, није било борби. Код Другога батаљона, који држи засједу према Јелаху, непријатељ патролира са 4 тенка.

9—10 септембар 1943 год. у 12 часова врши се поновни напад на град. У нападу на град учествују сви батаљони. Непријатељ је био поново запосјео утврђења изван града, али су иста била скршена и непријатељ поново протјеран иза жице. Град се и те ноћи није могао заузети и поред најбоље воље бораца, и свих настојања командног кадра. И те ноћи поједине десетине продрле су у град, запаљена је школа, али се под непријатељском ватром морале повући на траг. Пред зору, након што се видјело да се град не може преузети, наређено је повлачење. Непријатељ је осјетио наш отступ и отворио најжешћу ватру из свих врста оружја као и из топова. Наши губици су сљедећи: IV батаљон има 4 мртва, 2 нестала и 12 рањених, — остали батаљони нису имали губитака. Истог дана IV батаљон креће за Станаре, I батаљон за Глоговац, који је имао задатак да брани Прњавор пошто се непријатељ спремао да га преузме. III креће за Укриницу, гдје држи положаје према четницима и одмара се. Тога дана II батаљон је у покрету за Калошевић и држи положај од Крижа до Јелаха.

11 септембар 1943 год. III батаљон у покрету за Станаре, гдје се налази и IV батаљон, који искоришћава слободно вријеме у прању и парењу веша. I батаљон расположио је своје снаге на Мачином Брду, Прњавору и Глоговцу, а II батаљон је на положају Криж — Јелах. Непријатељ са 5 тенкова и једном бојном надире на наше положаје. Непријатељско напредовање потпомаже артиљерија, ватра, наши уз помоћ II бригаде прелазе у контранапад и прогоне непријатеља који панично бјежи. Након што је непријатељ скршен и протјеран, наши крећу за Станаре.

12 септембар 1943 год. I батаљон је на Глоговцу, гдје даје културну приредбу у заједници са омладином Прњавора. Одржавају се краћа савјетовања са командама чета. Остали батаљони крећу ка ријеци Босни да би омогућили прелаз II бригаде преко ријеке Босне. II батаљон преко Љескових Вода, Буковице спушта се на пругу Добој — Дервента, кида пругу на три мјеста и диже у ваздух два бетонска моста. Послије извршенога напада снаге овога батаљона врше акцију на жељ. станицу Руданка. Акција није успјела ради јаког отпора из блиндираног воза и самих тврђења око станице. IV батаљон напада на жељ. станицу Которско и затвара правац од Дервенте да би омогућио прелаз II бригаде преко Босне. Наши борци заузели су жељ. станицу и жандармериску (обе су спаљене). На станици је запаљен и један воз у коме је био и један тенк. На неколико мјеста претргнута је жељ. пруга и неколико мостића. Ова непријатељска упоришта бранили су Нијемци, легионари и домобрани. Јачина непријатеља непозната. Непријатељски губици 10 мртвих, 1 рањен и 4 домобрана заробљена, 5 жељезничара и 1 легионар. Поред тога заробљено је 33 пушке, муниције око 3.000, 100 ком. бомби, дувана, 100 пари одијела, 20 пари обуће, 20 шињела, 40 фишеклија и друге спреме; наши губици 2 рањена.

13 септембра 1943 год. I батаљон на старим положајима. Остали батаљони враћају се за Станаре, након што су омогућили прелаз II бригаде преко ријеке Босне. IV батаљон при повлачењу имао је борбу са легијом и четницима код Малог Прњавора. У овој борби непријатељ је имао 5 мртвих и више рањених. У овој борби IV батаљон је имао једнога лакше рањенога. Сва три батаљона пред вечер стижу у Станаре, гдје се је и преноћило.

14 септембар 1943 год. Четници врше напад на наше положаје и на град Прњавор. Снаге I батаљона иду у помоћ Прњаворском одреду и ступају у борбу са непријатељем код самога града, којег су четници успјели да преузму. Град је повраћен након 15 минута и снаге I батаљона настављају са гоњењем непријатеља у правцу Цареве Горе. У томе моменту стижу и батаљони III и IV и они учествују у гоњењу непријатеља. Тога дана III батаљон има покрет за Цареву Гору.

Команде батаљона извршавају у потпуности своје задатке.

За протеклих 15 дана било је дезертирања како код немобилисаних тако и код старијих бораца само у мањој

мјери. У наше редове приступила су три добровољаца, док су 3 стара борца дезертирала у Козару.

Културни рад у ових протеклих 15 дана био је поне-што скучен, односно ограничен, ради сталних покрета и акција. Иначе свако слободно вријеме искоришћавано је, и тад командни кадар одржава војна савјетовања, врши се прање и перење веша.

Исхрана је добра.

Однос бораца и команднога кадра је на висини.

Морал бораца одличан, код непријатеља веома слаб; уколико се ратна ситуација код нас и у свијету мијења у нашу корист, утолико морал код непријатеља све више опада.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар,

Командант мајор,
Ранко⁷

БР. 93

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ БРИГАДЕ ОД 16 СЕПТЕМ-
БРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОР-
ПУСА О БОРБАМА И СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ БО-
САНСКО ГРАХОВО — ШАТОР И СТАРЕТИНА¹**

ШТАБ
Х КРАЈ. Н.О.У. БРИГАДЕ
Бр. 28
16/IX-1943 г.
— Положај —

ШТАБУ II БОС. Н. О. У. КОРПУСА

Положај

Извештај о акцији на просторији Грахова — Книна, Шатора и Старетине.

Акцију коју смо извели на Книнском и Граховском сектору са нашом бригадом и два батаљона одредска и то: Граховско-Пеуљским и ударним батаљоном Дрварског одреда.

⁷ Шипка

¹ Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 19/1—6, к. 456.

Са три батаљона у колонама пребацили су се ноћу 12 ов. мј. са задатком да отсијеку Стрмицу, Мрачај, Сурдуп и Рисовац од Книна и да поставе засједе на Плешевици и висовима испод Бадња и Рисовца, а са десне стране висове изнад Голубића, док са остала три батаљона отпочело је изјутра чишћење шуме. Ударни батаљон и III батаљон X бригаде који су кретали да запосједну висове на Плешевици и висове испод Бадња, као све путеве и раскрснице, наишли су на четничку патролу од које је један ухваћен под оружјем, док је други успио побјећи.

Батаљони су продужили у својим правцима, у 3 сата послејне поноћи ликвидирана је Плешевица, гдје је било 30 озиданих од камена утврђења. Банда се распршила и побјегла у правцу Книна, ту је заробљено 1.000 француских метака, кухиња са 3 коња и списак бригаде „Петар Мркоњић“ који вам исто достављамо. У исто вријеме III батаљон ове бригаде продужио је да запосједне лијево од Плешеве Кордунушу, гдје је био дочекан исто из озиданих ровова, гдје се водила борба 1 и по сат. Банда је огорчено бранила ту коту, бацајући велики број ручних бомби на наше борце, а поред тога викали су „хајте на Нијемце на Книн, ми нећемо на вас“. Батаљон је ликвидирао коту, са шест убијених четника, док су остали побјегли ка Топољу и Козјаку.

IV Батаљон у свом чишћењу преко Мрачаја и Сурдупа ухватио је три под оружјем и двојицу ранио који су били у истој групи. Ухваћени покушали су бјежати, али су сва тројица на лицу мјеста ликвидирани. У наше руке пало је пет карабина са 1.000 метака и нешто војничке спреме, као и четничко-талијанске легитимације. Истог дана покушали смо ухватити везу са далматинским снагама према Кијеву и Полачи, док нисмо успјели ухватити везу, и тако не знамо гдје се њихове снаге налазе. Ноћу између 13 и 14 ов. мј. примијећени четници на висовима изнад Книна на Урљају и Вељуву; те ноћи поновно смо извршили на њих акцију и опкољавање; чим се смркло банда је побјегла, а ми смо без борбе узели те висове и сами Голубић. Тога дана наше патроле спуштале су се у село Врпоље долином Стрмице и Полачом.

Из Книна Нијемци су послејне подне већ са авионима извршили извиђање наших положаја, и почели тући са хаубицама. Ударни батаљон Др.² одреда имао је губитке од једне топовске гранате, и то: три члана команде чете, међу

² Дрварског НОП одреда

њима полит. комесар,³ командир и један од замјеника и још три борца лакше рањена. Погинули другови пребачени су својим кућама у Дрвар. На страни III батаљона X бр. три лакше рањена.

Друга подузета акција у истом времену на Шатор и Старетину од стране једног батаљона Граховско — Пеуљског одреда и неким снагама Летећег одреда које су требале бити око Рора и Преоца, примили смо један извјештај од команданта одреда да се батаљон сукобио са бандом у Шатору и да се банда дала у бјекство према Горским подовима;⁴ других извјештаја нисмо примили.

Стање око Книна и у самом граду: доласком Нијемаца у Книн и разоружавање Талијана од стране Нијемаца, који се сада налазе у жици [и] добијају свега једанпут дневно јести. Талијански официри са пиштољима шетају се са Нијемцима по граду. Ђујић⁵ и његова банда напустили су Книн и са штабом се налазе у Косову. Мане Роквић, који је био са Нијемцима у Петровцу, служио је Нијемцима у овој офанзиви на Лику као водич до Книна, гдје се и сада налази у граду и одржава директну везу са Ђујићем и њиховим штабом. Народу говоре да су четници напустили Книн и да неће са Нијемцима да сарађују. У Книн стиже сваки дан све већи број Нијемаца преко Лике. Книн још нема везе ни са Сплитом ни са Шибеником, чује се стално борба у Лици.

Наше је мишљење да би било на овај сектор Книна потребно ангажовати јаче снаге личке, далматинске и наше крајишке са сјевера, и заиста банду приморати у жицу и по могућности ликвидирати сам град. Ово је заиста легло четничке реакције које би требало пречистити у најкраћем времену или је приморати у жицу са свих страна, да се отворено компромитују код народа као савезници окупатора.

Гледајући то стање око Книна да наша бригада сама не може ништа већег подузети на том терену, већ то прегањање које је већ неколико пута чинила, дошли смо до закључка и повољног момента, да смо упутили два батаљона наше бригаде на Петровачки сектор.

Како смо обавијештени у Пркосима се налази већи број домобрана под њемачком командом, исто тако у Крњеуши, Меденој Главици и самом Петровцу, који би се

³ Божо Кецман

⁴ На карти 1 : 100.000 није нађено.

⁵ Момчило

предали под нашим мало јачим ударцем, као и хватајући везу са њима. Са овим батаљонима кренуо је политкомесар бригаде.⁶

На овом сектору имамо три батаљона који патролирају овим сектором према Книну.

Напомена: Дрварски ударни батаљон исто је кренуо на Петровачки сектор.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Замј. политкома

Живко⁷

(М. П.)

Командант

Владо⁸

БР. 94

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПОДГРМЕЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД
16 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ БОСАНСКОГ
НОУ КОРПУСА О СТАЊУ У ОДРЕДУ, КВАЛИТЕТУ И
БРОЈНОМ СТАЊУ ЈЕДИНИЦА¹**

ШТАБ
ПОДГРМЕЧКОГ Н.О.П. ОДРЕДА

Број: сл.
16/IX 1943 г.

ШТАБУ II БОС. КОРПУСА

Положај

Одласком наших бораца за III КНОУ бригаду бројно као и квалитативно стање овога одреда остало је врло лоше. Мобилизација која се врши преко Команде Подгрмечког војног подручја, показала је доста слабе резултате. Прилив новомобилисаних бораца у наше јединице слаб је како по квантитету тако и по квалитету. Већи дио бораца који су нам до сада од стране Подручја упућени физички је врло слаб и према томе врло мало користан у једној оперативној јединици.

⁶ Милош Марчета

⁷ Родић

⁸ Прошић

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 27/1—3, к. 1630.

Насупрот томе у заштитницама команди мјеста и подручја налази се врло велики број младих, здравих и за оперативне јединице способних бораца. На конференцији одржаној поводом поновног формирања команди мјеста и подручја, а којој је присуствовао и друг Петар Војиновић, замј. команд. IV дивизије, закључено је да команде мјеста могу имати до 15 бораца а команда подручја 25 бораца. Међутим команде мјеста и подручја имају данас заштитнице од 50—60 па и више и то најспособнијих бораца, тако да је бројно стање заштитница истих премашило бројно стање овога одреда, а да и не говоримо о квалитету бораца једних и других. Неке од поменутих команди мјеста створиле су читаве оперативне јединице, са којима имају и самосталне офанзивне намјере, што не само да смета раду наших јединица на терену, него и руши углед истих у очима позадине.

Овај је штаб мишљења да би се бројно стање заштитница свело на одређени минимум, као и да би се борци способни за оперативне јединице, а који се налазе при поменутим заштитницама, замјенили са слабијим и за покрет мање способним борцима, од којих се овај одред сада претежно састоји. Стога вас молимо да нам дадете ваше мишљење као и директиве како да се горе наведено изврши.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политксмесар
Рецо²

Командант
Миланчић¹

¹ Терзић
² Миљевић

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА БАЊАЛУЧКОГ НОП ОДРЕДА
ОД 16 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДВАНАЕСТЕ НОУ
БРИГАДЕ О АКЦИЈИ НА СЕЛО МЕМИЋЕ И РАСПО-
РЕДУ НЕПРИЈАТЕЉА¹**

ШТАБ
БАЊАЛУЧКОГ ОДРЕДА
Број: службено
од 16/IX 1943 г.

ШТАБУ XII К. Н. О. У. БРИГАДЕ

Положај

Са вашим Првим батаљоном имамо везу и он је био на ручку у селу Балтама. Ту су чекали десетину која је отишла да хвата везу са нашом 3 четом у Јаворанима. Патрола се је мимоишла са нашом четом која је стигла синоћ у 2 сата послје пола ноћи.

Батаљон је извршио акцију на Мечиће, али се је четничка банда отуда повукла и отишла у Карановац и Љубачево.

У Карановцу се налазе четници,² гдје се још налазе Лазо Тешановић, који лежи у једној кући и не зна се право или је рањен или болестан, само се за сигурно зна да је тешко рањен један њихов командант и командир 2 чете I батаљона њиховог, брђанин из села Понира.

У Карановцу се још налазе Мишић и Дреновић. Како смо обавијештени, непријатељ је јучер имао 15 мртвих и 20 рањених, 20 несталих.

Ми смо нашли 9 мртвих и два смо стријељали, то је једанаест.

Ево истом смо сад добили извјештај, гдје је сам Мишић имао 3 мртва, 4 рањена, и 9 несталих, од којих још до сада није ниједан избио на траг.

Ми смо заробили једног коња, али то није Тешановићев. На нашем положају нема никаквих новости, само смо отишли да претресемо Понир са једном четом, јер изгледа да се тамо крију неки рањени четници. Кад имаднемо све потанкости, извијестићемо вас. Извијестите нас дајете ли ви

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 24/3, к. 875.

² Види док. бр. 100.

приредбу у суботу, јер ми имамо најмеру да дамо приредбу у недељу, па да не би био програм исти, потребно нам је да нас извијестите и о томе какви ћете ви имати програм.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Зам. политкомесара
Сафет²

Зам. команданта
(отсутан)

БР. 96

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРАВНИЧКОГ НОП ОДРЕДА ШТАБУ ДЕСЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О СТАЊУ И АКЦИЈАМА ЈЕДИНИЦА У ВРЕМЕНУ ОД 1 ДО 15 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
ТРАВНИЧКОГ ПАРТ. ОДРЕДА
Број: Службено
Дана 16 септембра 1943 г.

§

ШТАБУ X Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

Положај

Доставља се следећи петнаестодневни

ИЗВЈЕШТАЈ

Од 1 до 15 о.м. није било никаквих промјена у овом Штабу а извршена је реорганизација овог одреда на следећи начин:

До сада су у одреду биле двије чете а сад су с обзиром на прилив бораца формиране још двије, тако да одред броји 4 чете, чије се бројно стање види у „Списку убојне спреме“. Такођер су извршене измјене у командама I и II чете.

Досадашњи замјеник командира I чете друг Баварчић Ристо постављен је за командира III новоформиране чете, а његово досадашње мјесто остало је упражњено.

² Филиповић

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 28/2, к. 853.

За замјеника командира III чете постављен је друг Селимовић Сафет, досадашњи десетар из I чете.

За политичког комесара III чете постављен је друг Манђука Февзија, досадашњи борац I чете.

За командира IV чете постављен је друг Ковачић Стојан, досадашњи замјеник командира II чете, а његово досадашње мјесто остало је упражњено.

За замјеника командира ове чете постављен је друг Пејић Милан, досадашњи водник II чете.

Мјеста замјеника политичких комесара су упражњена услјед недостатка кадра.

Од 1 до 15 о.м. одред је смањен за 104 борца, од којих је 101 упућен у V Дивизију, са 36 пушака, док смо 2 упутили Вама а 1 у IX бригаду. Одред је повећан за 143 борца, услјед дјелимичне мобилизације коју спроводимо на овом терену. Мобилизација, коју смо вршили досад на овом терену, успјела је доста добро и сви су изгледи да ће се и даље моћи наставити са успјехом. Али највећи нам је проблем недостатак оружја. Чете су организоване овако: Свака чета има два вода а сваки вод двије десетине, такођер су постављени десетари и њихови замјеници.

I

Дисциплина у одреду

Дисциплина код бораца овог одреда је различита, у I и II чети дисциплина се побољшава у односу на протеклих 15 дана, док је у III и IV чети дисциплина врло слаба с обзиром да су то новоформиране чете и да се у њиховом саставу налазе врло млади људи, али су изгледи да ће се и код ових двију чета поставити дисциплина са што свесрднијим радом са командним кадром и борцима. Борбеност је такођер различита. Код једног дијела, већег, борбеност је врло добра док је код другог дијела слаба и неиспробана.

II

Рад у одреду

Од 1 до 15 о.м. одржана су 3 састанка односно 3 теоретска часа са командирима чета, водницима и десетарима, док су командири чета одржали по 4 састанка са водницима и десетарима. Дисциплина и рад старјешина побољшала се је у односу на прошлих 15 дана, такођер је порастао углед старјешина и њихов ауторитет. По четама се врши свакодневно занимање и извођење војничких вјежби по плану који смо изабрали као најпотребнији за нашу јединицу.

Између осталог, највише је посвећена пажња борбеној обуци. Новомобилисане борце који нису служили војску распоређујемо у засебне јединице и са њима се почињу радити најосновнији појмови и затим даље по програму.

III

Акције одреда

Ноћу између 1 и 2 о.м. наш одред извршио је акцију на пругу Травник — Бусовача, порушено је 1.400 м. жељезничке пруге, исте ноћи са једном четом напали смо жељезничку станицу Била, али пошто се је непријатељ јако утврдио, станица није могла бити ликвидирана. Том приликом непријатељ је имао 5 мртвих и 6 рањених, док су наши губици 1 мртав и 3 лакше рањена. Пошто су се на овом сектору налазиле јединице V Н. О. У. Дивизије и контролисали комуникације и гарнизоне на којима би ми могли извршити неке мање акције, на пругу итд., то нам је на тај начин било онемогућено, јер смо потпали под њихову команду у погледу извођења акција. Према томе наш одред се је у прошлих 15 дана ограничио на рад око дјелимичне мобилизације и учвршћивања јединица.

IV

Закључци

Пошто је код извјесног дијела бораца дисциплина слаба и на врло ниском нивоу, то је потребно учврстити дисциплину, подигнути ауторитет командног кадра и што више помоћи у погледу војничког рада, такођер је потребно учврстити десетину као основну војну јединицу. Пошто у овај одред долазе млади и неискусни борци и пошто је код извјесног дијела бораца борбеност доста слаба а код једног дијела и неиспробана, потребно је људство што чешће уводити у мање акције и на тај начин појачавати борбеност бораца.

Како нам је оскудица у војном руководству, то смо највише пажње посветили подизању командног кадра и раду са истим.

Потребно је појачати војни и политички рад уопште.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Замј. политком.
Бранко Ј.

Командант
Милован

(М. П.)

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА ШТАБУ ПЕТЕ НОУ БРИГАДЕ О ПОКРЕТИМА И АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 28 АВГУСТА ДО 16 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
I БАТАЉОНА V К.КНОУ
БРИГАДЕ

16. IX. 1943 год.

ШТАБУ V КОЗ. БРИГАДЕ

Достављамо вам петнаестодневни извјештај о војним акцијама од 1—16-IX т.г.

28. VIII. Извршили смо покрет са батаљоном из Појезне за Мачино Брдо као помоћ, исте ноћи са батаљоном извршили смо покрет даље преко Цареве Горе према Чистом Камену и Раковцу.

29. VIII. Са батаљоном наставили смо чишћење четничких банди на Чистоме Камену, Раковцу и Великој Илови. На Чистоме Камену смо примили борбу и том приликом смо ухватили 3 четника, ми без губитака. Заплијењено је 3 карабина, 1 коњска кола, буре пиве, 1 писаћа машина и нешто одијела.

Истог дана навече са батаљоном смо кренули у Велику Илову (црква) на коначење и одмор.

30. VIII. Са батаљоном смо кренули преко Чистог Камена на чишћење Мотајице и прогоњење четничких банди на томе сектору, са задатком избијања на Градину (највиши вис Мотајице) и поновне концентрације наших снага, хватања везе са II бригадом и нашим III батаљоном.

Поподне смо упутили пошту за Штаб бригаде, тј. извјештај, а уједно и направили мањи одмор наших снага.

Истог дана предвече смо кренули са Мотајице (Градине) у села Каоце и Србац, у путу смо ухватили четничког курира који је пошао да повуче мању четничку групу која се крила по шуми, а био је послан са Изгорелих кола.² Од истог смо дознали да се четничке банде налазе на Изгорелим колима концентрисане за покрет; ми смо направили распоред наших снага са мањим групама и појачаним

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 9—5, к. 869.

² На карти 1 : 100.000 није нађено.

са неколико пушкомитраљеза да се четничке банде изненадно нападну и што више униште, према томе нас је опазео стражар њихов и опалио метак а ми смо у томе моменту осули јаки плотун и протјерали четнике који су се разбјегли по шуми и кукурузима према Сави. Уједно смо ухватили на цести у Каоцима једног четничког лугара, који је био пијан на стражи, и истога смо ликвидирали, заплијењена је једна двоцијевка код лугара. Истога момента ухватили смо четничког курира, цивила, који је тога момента био са Винчићем и послао га да преко стражара, кога смо већ убили, повуче њихове снаге; одмах смо пошли на потјеру за Винчићем који се негдје сакрио а уједно смо ухватили и везу са одредом који [је] већ био упао у Србац. Зановили смо и одмарали у Каоцима.

31. VIII. Са батаљоном смо кренули, тј. са двије чете, из Каоца за Србац а са једном четом у чишћењу разбијених четника око Саве, који су се разбјежали по кукурузима; тада смо ухватили везу са II бригадом и уз њихову помоћ пречистили смо поља и кукурузе око Саве, ту смо убили 4 четника, заплијенили 4 карабина и нешто муниције. Са истом четом кренули смо у састав батаљона у Србцу. По доласку ове чете у Србац, већ су неки другови из штаба батаљона и штаба бригаде направили план за прелажење преко Саве и заузимање Давора, с истим планом и ми смо се сложили, потражили из батаљона добровољце, пливаче, од којих се већи број јавио, са истим друговима било је и другова који нису знали пливати а ишли су на акцију. Пронашли смо два чамца и почели са пребацивањем око пола два сата по подне преко Саве; такође су формиране три групе од горе наведених бораца и почели са пребацивањем, у прву лађу стала је једна од ових група, која је по прелазу запосјела лијеву обалу Саве и омогућила даље пребацивање, затим се пребацила и друга група и изашла је на обалу; у том моменту непријатељ је наступао кроз кукурузе у стрељачком строју према групама на обали. Наша заштита са десне стране Саве то је примијетила и одмах отворила паљбу и о томе обавијестила групе на лијевој обали Саве, које су се одмах развиле и прешле у контрајуриш; послје кратког времена наши су упали у град и кроз сат борбе заузет је град Давор, кога су бранили 30 домаћих усташа. Ми смо без губитака, непријатељ је имао 8 мртвих војника, међу којима је био и сам биљежник из Давора. Заплијењено је 4 карабина, 500 метак, 1 писаћи строј, 1 радио апарат и доста санитарског материјала. По завршеној акцији група се повратила

у састав батаљона. Ову акцију народ села околних одушевљено је гледао са брда и при повратку наших бораца окупио се око њих, имајући јасну слику о народним борбама којима је, уједно са војском, и изложена ситуација.

1. IX. Са батаљоном извршили смо покрет за Чукале, одакле је продужен покрет послје кратког одмора за Иличане.

2. IX. Извршили смо покрет из Иличана преко Гумијере за Драговиће. У путу смо запалили кућу Љубе Бундале и једнога усташе, у којој је једна женска као шпијун држала трговину, ствари смо реквирирали а кућу упалили. Запалили смо и четничке магацине у Иличанима, у којима су четници раније држали жито.

Истога дана у 3 сата по подне четници су извршили пробој са Деветине у три колоне према Мотајици.

Једна мања колона ударила је на наш батаљон, док је једна јача наступала поред Врбаса на наш III батаљон, а трећа колона је цестом кренула на Просјек, тј. на наш IV батаљон.

Послије дуже борбе ми смо одбили колону која је наишла на наш батаљон, а уједно смо и послали једну чету III батаљону као помоћ, пошто се код [њих] одвијала жестока борба. Тога дана ми нисмо имали губитака. Непријатељ је успио продријети поред Врбаса за Мотајицу, пошто је био много надмоћнији у људству. Непријатељски губици су били више рањених.

3. IX. Извршили смо покрет ујутру са батаљоном за Просјек у састав бригаде.

4. IX. Са батаљоном смо кренули у 1 сат по поноћи за Деветину са осталим снагама наше бригаде у прогањање четничких банди. По избијању на Деветину непријатеља није било; послје краћег одмора кренули смо према Кадинама и Црном Врху, пошто смо били обавијештени да се четници налазе на тој линији. Батаљон је наступао у три правца према Црном Врху. Четници су примијетили једну колону овог батаљона, почели бацати бацаче, и том приликом смо имали једног мртвог и 1 рањена друга, успјели смо четнике протјерати према Слатини; у тој борби непријатељ је имао 7 рањених.

Истога дана по завршеном задатку повратили смо се на Деветину, а уједно и ухваћена веза са III батаљоном у Јошавци. Заноћили смо у Деветини, прикупљали смо кола за превоз батаљона за Прњавор.

5. IX. Извршили смо покрет из Деветине за Прњавор и даље за Глоговац.

6. IX. Са двије чете на Глоговцу са задатком затварања правца од Дервенте, а једна чета кренула да пропатролира преко Појезне — Осинје.

7. IX. Двије чете на Глоговцу а чета са Појезне повратила се у састав батаљона.

8. IX. Извршили смо покрет још у току ноћи са Глоговца за Укриницу у састав бригаде, тј. за акцију на Теслић.³ Истога дана кренули смо на висове изнад Теслића и припрема за акцију. Навече у 11 сати извршили смо напад на град; задатак нашег батаљона био је да нападне са сјеверне стране, тј. од пр. цркве и гробља па до В. Усоре; такођер смо имали задатак да нападнемо и непријатељско упориште Криж, као што смо и урадили; напад на горе поменути град био је без успјеха из разлога што је непријатељ био јако утврђен а ми нисмо имали тешког оруђа са којим би могли бар мало да прочистимо пут за даље напредовање, успјех нашег батаљона у овој акцији, тј. задатак оних чета које су нападале на град успјеле су да пресјеку електризирану жицу на три мјеста, није се упало у град из разлога што није са друге стране, одакле је нападала II бригада, било јаке ватре да би непријатеља привукли на себе. У овој борби имали смо 2 рањена друга, 1 другарицу и 1 мртвог. Такођер акција на Криж није успјела, на Крижу имали смо 4 рањена друга. Од ових рањених другова већ се три друга налазе у борби. Изјутра у 7 сати повукли смо се са нападних положаја изнад града на висове Осивице.

9. IX. Батаљон на одмору на висовима Осивице, исто вече поновљен је напад на град, акција није успјела из истих разлога као и прошле ноћи; [из] ове акције имали смо 2 лакше рањена.

10. IX. Са батаљоном смо изашли на исте висове, гдје смо очекивали наредбу штаба бригаде, по наређењу штаба бригаде извршен је покрет са бат. за Глоговац; срели су нас у путу курири из Прњавора као и кола за војску и писмо од другова из ОК да непријатељ припрема напад на град Прњавор са снагама од 1000 људи, према томе ми смо са двије чете кренули у град а са једном четом на Глоговац. Са четом на Глоговцу затваран је правац од Дервенте а са остале двије одбрана града.

11. IX. Једна чета на Мачином Брду, једна у граду (резерва) а једна на Глоговцу са истим задатком.

Истога дана чета је повучена из града на Глоговац, док је један вод остао код команде мјеста за стражу.

³ Види док. бр. 47, прим. 2.

12. IX. Двије чете на Глоговцу, а једна на Мачином Брду. Истог дана одржан је збор у Глоговцу и дата је културна приредба скупа са омладином Прњавора. Извршена смјена командира 1 чете. Одржана краћа савјетовања са командама чета.

13. IX. Чете на истим положајима. Одржана конференција са двије чете од стране комесара бригаде.

14. IX. Пошто смо чули борбу около Лишње — Вијачана и прикупљање исте према Прњавору, ми смо [се] интересовали и питали одред ко напада на њих и о томе смо извијестили штаб дивизије; од штаба дивизије добили смо наређење да са батаљоном кренемо за Вијачане; када смо стигли до Вучијака, борба се чула око цесте Прњавор — Лишња и Мачина Брда, ватре су се видјеле у близини самога града, ту смо снаге овог батаљона обуставили, у тај моменат стигао је и штаб бригаде и добили смо наређење да кренемо у правцу града, да ступимо у везу са снагама које се већ боре око града; ми смо јурили према граду и направили распоред наших снага, једну смо чету дали десно од града преко Бобановаца у правцу Мачина Брда да прогони непријатеља и хвата везу са нашом четом која је већ у борби, а [с] овом четом ишли смо кроз град. Четници су били заузели преко пола града који смо ми повратили у року 15 минута, наставили прогоњење непријатеља према Царевој Гори и Градини. У овој борби непријатељ је имао двоја кола мртвих и рањених војника, док ми без губитака. Непријатељ је бјежао тако да је бацао опљачкане ствари као и ципеле.

Батаљон се истог дана повратио у град гдје је примио вечеру.

15. IX. Извршили смо покрет са батаљоном из Прњавора за Појезну.

Пред сваку акцију одржана су војна савјетовања као и говори пред батаљоном. Борци овог батаљона и даље су расположени за борбу и постоји све већа мржња противу непријатеља. У овом батаљону има већи број босих другова, као и слаба одијела.

Команде чета овог батаљона до сада извршавају своје задатке и показали су се одлучни и способни за извршење задатака. Команде чета способне су да неке акције изводе саме.

За ових 15 дана прилива у људству није било, док дезертерства дешавало се мањих размјера. Дезертерство је све од нових другова.

У овом батаљону постепено одвија се културни рад а док још није на висини. Исхрана овог батаљона је доста добра.

Међусобни односи бораца као и командног кадра [су] на висини.

У овом батаљону има довољан број командног кадра, само није потпун. Сектор на коме се ми налазимо није похваљен, цивилство је непријатељски расположено према нама, узрок томе, како се чује од другова повјерљивих, је да народ највише нас мрзи што се ту буде кратко вријеме а не растјерају се четничке банде.

На овоме терену моћи [ће] се мобилисати већи број људства за стварање Појезанског батаљона.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
(отсутан)

Командант
Вељко

БР. 98

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 17 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О СИТУАЦИЈИ И АКЦИЈАМА ОКО КАКЊА, ТРАВНИКА И ТУРБЕТА¹

ШТАБ
V Н.О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I ВОС. КОРПУСА
Бр. сл.
Дне 17-IX 1943 год.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

У ноћи између 8 и 9 септембра три батаљона IV бригаде требала су да изврше напад на Бусовачу, гдје се налазило 300 легионара, са њемачком командом (једна пјешачка сатнија, остало посада код 4 брдска топа). Напад није извршен услијед тога што је непријатељ имао добро утврђену унутрашњу одбрану Бусоваче.²

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под рег. бр. 3924.

² Види док. бр. 149.

Од артиљериске ватре исте ноћи погинуо је један командир, а три борца су лакше рањена.

У ноћи између 9 и 10 септембра један батаљон IV бригаде држао је засједу на прузи Лашва — Какањ.³ У 3 сата ујутру наишао је војни воз од Лашве за Сарајево. Пруга је била слабо истргана и воз је у највећој брзини пројурио мимо засједе. Борци су успјели да баце на воз 20 бомби и тукли су га митраљеском ватром. Исти воз, између ж. ст. Модриње и Какња налетео је на теретни воз. Обадва воза су се сурвала, локомотиве су потпуно оштећене, као и велики број вагона. Наши борци, који су били код ових возова, морали су се повући због бомбардовања авиона, који је тукао саме вагоне, мислећи да се наши налазе тамо. Непријатељ је, осим особља воза, имао најмање 40 мртвих војника.

На ж. ст. Модриње наши борци спалили су 15 вагона. Ми нисмо имали губитака.

11 ов. мј. преко Височког одреда дошла нам је једна група радника и ђака из Сарајева, њих 21.

12 ов. мј. једна јача непријатељска патрола из Травника напала је наше истурене дијелове. Патрола је брзо одбачена назад. Непријатељ је имао 3 мртва. Наши без губитака.

У ноћи између 15 и 16 ов. мј. извршили смо напад на Турбе.⁴ са два батаљона I бригаде. Један батаљон I бригаде био је у засједи на прузи и цести Травник — Турбе. Други батаљон I бригаде извршио је демонстративан напад на Травник, са јужне стране. Један батаљон IV бригаде рушио је пругу између Травника и Витеза.

Напад на Турбе вршили смо из разлога јер је постојала могућност да нам се домобранска посада, која је бројала 250 војника I коњичког склопа, преда, а имали смо и везу са једним сатником, који нам је јављао да ће прећи са сатнијом чим му се укаже прилика. Батаљон који је био на прузи и цести према Травнику онемогућио је долазак појачања из Травника рушењем пруге и цесте. Међутим, блиндирани воз пред ноћ је дошао у Турбе, тако да је појачао одбрану. Посада Турбета давала је огорчени отпор и наши батаљони морали су се повући. У борби на Турбету имали смо 8 рањених, од којих 2 теже. Шесторица од њих рањени су од бацачке ватре. Нису нам још познати губици непријатеља у Турбету. Наш противколски топ имао је добрих погодака.

³ Исто

⁴ Исто

Батаљон који је био на засједи према Травнику порушио је 40 метара пруге, зарушио цесту на више мјеста и оборио 10 телефонских стубова. — У 5 сати изјутра из Турбета је кренуло 20 војника у пратњи блиндираног воза. Наши борци су их дочекали, убили 12, ранили 3. Заплије-нили су 1 „Шарац“, 5 карабина; 3 стројнице, 5 пари оди-јела, 8 пари ципела и 2.000 метака. Блиндирани воз их је спријечио да покупе сав плијен. Војници су били леги-онари. Наши нису имали губитака.

Батаљон који је вршио демонстративни напад на не-пријатељске бункере с јужне стране код Травника водио је борбу са посадом бункера, која је била састављена из легионара и домобрана. Нашим борцима је успјело да истје-рају легионаре из 2 бункера, гдје су неколика убили бом-бама. Из друга 2 бункера заробљено је 17 домобрана, од којих су 2 подофицира-наредника. Заплијењен је један п. митраљез, 15 карабина, 40 бомби, 1 ручни бацач са 54 мине и 3.000 метака. — Ми нисмо имали губитака.

Батаљон IV бригаде, између Травника и Витеза, ра-зрушио је 1½ км пруге, један мост дрвени од 6 метара, а оштетио један мост од 8 метара, порушио је телефонских стубова у дужини од 1½ км. Код овог батаљона непријатељ није реагирао, сем што је тукао артиљеријом. Ујутру је изашао један сатник са 2. домобрана и предао се нашим борцима.

Укупан резултат акција:

10.IX.943 — од судара возова уништене 2 локомотиве и велики број вагона. Погинуло 40 војника. На ж. ст. Мо-дриње запаљено је 15 вагона.

15—16.IX.943 — заробљено 17 домобрана, заплијењено: 2 п.митраљеза, 20 карабина, 1 мали бацач са 54 мине, 40 ручних бомби, 5.000 метака и 3 стројнице. Разрушено 1½ км жељ. пруге, оборено 2½ км телефонске линије. Срушен један дрвени мост на прузи од 6 метара. Непријатељ је имао мртвих, њихов ћемо број дознати.

Ми смо имали 2 теже и 6 лакше рањених.

Извијештени смо да је непријатељу стигло појачање на ж. ст. Витез од 600 легионара. Изгледа да је ово друга група легионара, која је дошла послејне од 7 ов. мј., о којој смо Вам јавили. Ове ћемо податке провјерити.

Одлучили смо да створимо једну ударну групу од 3 батаљона I и IV бригаде, која би дејствовала на комуни-кацијама Травник — Зеница — Бусовача — Какањ. Око самог Травника и Турбета тешко би се могло што учинити, јер непријатељ ефикасно реагира, добро је утврђен, а и

саме домобранске јединице добро су чуване од легионара, а нити показују довољно одлучности да пређу на нашу страну.

Према Прозору за сад нема никаквих промјена.

Са Фојничког сектора још се није вратио друг Мујо.⁵

Уз другарски поздрав.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
Матерић⁶

Командант, пуковник
Мил.⁷ Морача

(М. П.)

Примили смо 10 к. Билтена. —

БР. 99

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДВАНАЕСТЕ БРИГАДЕ ОД 17 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЈЕДНАНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О ПОКРЕТУ НЕПРИЈАТЕЉА И РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА¹

ШТАБ XII КНОУ БРИГАДЕ
стр. пов.
дана 17 IX 1943 године

ШТАБУ XI НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Стање на нашем положају је сљедеће:

Јутрос у три сата извијестио нас је штаб Бањалучког одреда да су обавијештени да четници скупа са Нијемцима намјеравају да нападну положаје њихове и наше.²

У вези с тим ми смо наш I батаљон, који је био у резерви, упутили према Липовцу да испомогне наш III батаљон и одред уколико непријатељ нападне. На путу за Липовац сусреле су се коморе III батаљона и I батаљона, а у томе моменту су налетили авиони и открили комору. Тако

⁵ Ковачевић

⁶ Илија

⁷ Милутин

¹ Копија оригинала, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 26/3, к. 875.

² Види док. бр. 95 и 100.

су и I батаљон и комора III батаљона били изложени читав дан непријатељској авијацији без престанка. У исти мах четници измијешани са хрватским снагама наступали су од Балта и Бастаха са већим снагама. Наш I батаљон и поред авијације оријентисао се са непријатељем и сукобио с њиме на Кабловима. Четници су се повукли на Бољанићи — Јаворане. Непријатељ је имао 10 мртвих и непознат број рањених. Наши губици и од авијације и у борби са непријатељем су 1 мртав, и то од четника, 10 рањених, од тога 5 теже, а 5 лакше рањених. Рањени су сви од авијације. Непријатељска авијација била је данас врло активна, без прекида су нас бомбардовали од 7 ујутро до 6 сати на вечер. Сви рањеници отпремљени су за дивизиску болницу. Батаљони су концентрисани.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Замј. команданта
Политкомесар

БР. 100

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА БАЊАЛУЧКОГ НОП ОДРЕДА
ОД 17 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ПОЛИТИЧКОМ КОМЕСА-
РУ О БОРБАМА ОКО БАЊА ЛУКЕ¹**

ШТАБ
БАЊАЛУЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
Број: службено
17 септембра 1943 године
П о л о ж а ј

Другу
Момиру Капору,
Политкомесару Бањалучког одреда

Положај

Према траженом обавјештењу, ми Те извјештавамо да нас је непријатељ напао² 15 овог мјесеца у 4 сата ујутро у јачини од 500—600 наоружаних војника и 100—200 нена-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1—9, к. 1626.

² Види док. бр. 89, 95 и 100.

оружаних цивила. Непријатељ нас је напао са свих страна, тако да нас је успио опколити и да смо ми у контрајуришима на неколико страна успјели да разбијемо непријатеља у 7-часовној борби да га сасвим протјерамо и поново повратимо изгубљене положаје. Непријатељ је имао 12 мртвих, 20 рањених и 20 несталих. Ми смо заробили 2 четника... Наши губици износе: 2 мртва, 2 теже и 4 лакше рањена и 1 нестало. —

Непријатељ је баш овога момента почео да из Дебељака и Карановца туче наше положаје са тешким бацачима.

Такођер имамо обавјештење да ћемо данас на вече бити нападнути са двије стране, и то од Карановца и Челинца. —

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Зам. политкомесара
Сафет

БР. 101

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ НОУ КОРПУСА ОД 18 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА ПОКРЕТ НА ПРОСТОРИЈУ СЕЛА МРЕЖИЦА — БУДАЊ — БРАТОВЧИЋИ¹

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
Стр. Пов. бр. 11
18.IX.1943 године
у 8 часова

ШТАБУ IV ПРОЛ. БРИГАДЕ

Подаци о непријатељу:

Приближавање наших јединица изазвало је код непријатеља у Сарајеву извјесну узнемиреност и непријатељ је у току 16 и 17 ов. мј. предузео један испад правцем комуникације Сарајево — Трново, и то источном и западном страном ове комуникације. Његова лијева колона (источно

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 22/1—1/II, к. 738.

од комуникације), која се креће правцем Грабске Шуме, рокира се више падинама Јахорине, док је његова десна колона (западно од комуникације) нешто слабија и мање активна из области Пресјеница. Непријатељ има и артиљерије, као и нешто тенкова правцем саме комуникације, са вјероватним положајима у области Јабланица — Граб. Закључујемо: да је непријатељ предузео овај испад ради растерећења блокаде Сарајева и заузимања Трнова као предстражарског положаја јужне одбране самог града Сарајева.

Са правца Невесиња нема никакве активности непријатеља. По подацима које смо примили, Невесиње држе четници и нема Нијемаца.

Од правца Горажда до овог момента непријатељ није био активан.

Једна мања четничка група извршила је препад на нашу посаду код моста на Броду, али до сада немамо никакве податке о овоме, већ је ове податке дао један друг који је при препадy изгубио везу са својом четом.

* * *

У вези предњих података, а у духу нашег плана за рад ове маневарске групе, НАРЕЂУЈЕМО:

1. *IV пролетерска бригада*: у току ноћи 18/19 септембра извршиће покрет са садашње просторије на просторију: Мрежица, с тим да главнина бригаде буде у области Мрежица, а један батаљон бригаде у области Горњег Будња — Братовчићи (област Миљевина).

У току данашњег дана настати да се сваки јачи контакт са непријатељем избјегне, већ на правцу непријатеља оставити извиђачко-заштитничка одјељења, а нарочито на правцу Јахорине, односно према лијевој непријатељској колони. Обавјештајну службу развити на правцима: Сарајево, Коњиц, а по доласку на одређену просторију развити ову службу на правце Горажде, Прача.

2. *II далматинска бригада*:

а) појачаће гарнизон Калиновик до јачине једног цијелог батаљона. Ово појачање упутити вечерас у први сумрак.

б) Остатак бригаде извршиће покрет у току ноћи 18/19 септембра до просторије: Оцркавље, са једним батаљоном истуреним на положаје у области с. Даничићи — Д. Село — Градац (909).

ц) *IV батаљон* ове бригаде ће и даље остати у области Устиколина — Фоча — Брод, са главним задатком затварања овог правца и заштите моста код Брода.

3. Овај штаб ће извршити покрет са штабом и главнином II далматинске бригаде и то са садашњег мјеста правцем: Катунште — Околишта — Равни Крш — Репишта — Мукиња — Пољица — Оцркавље, а овај штаб ће продужити даље до области рудника у Миљевини, гдје је штаб раније био пред полазак у Калиновик.

Штаб II далматинске бригаде одредиће мјесто овог штабу на маршу а час поласка да буде са изласком мјесеца.

4. Штаб II далматинске бригаде ће у току дана вршити извиђање и осматрање на правцу Трнова и на том правцу порушити све мостове, а у колико буде потребно рокирати своју болницу и интендантуру на правац с. Мушићи, гдје би се ови задржали до вечерашњег покрета. У овом погледу одржавати везу са IV пролетерском бригадом.

5. Извлачење из контакта са непријатељем, извршење марша и смјештај на новоодређеној просторији има бити у пуној тајности, у вези нашег даљег рада.

6. Сутра 19 ов. мј. до 12 часова послаће извјештај² овог Штабу о току марша и детаљно о смјештају на одређеним просторијама, назначујући мјесто батаљона, болнице, интендантуре и штаба бригаде.

7. На одређеној просторији бригаде ће одморити своје људство и предузети одржавање мјесних зборова у интересу наше мобилизације и наше војске уопште.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Митар Бакић

Командант
Генералмајор
Пеко Дапчевић

(М. П.)

² Види док. бр. 110.

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 18 СЕП-
ТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ
КОРПУСА О НАПАДУ НА СЕЛА БАРАЋИ, ГЕРЗОВО И
БОРБИ ОКО ДУВНА¹

ШТАБ
Х Н. О. У. ДИВИЗИЈЕ
— 2 БОС. КОРПУСА —
Бр. сл.
18/IX 1943 г.

ШТАБУ II БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА

Положај

Један батаљон VII КНОУ бригаде напао је Тривунчићеву банду 14 о. мј. у Бараћима и Герзову.² Јачина ове банде била је од 300—400 људи. У овој борби непријатељ је имао 2 мртва и више рањених, док је један четник заробљен. Заплијењене су 4 пушке.

Једна чета Благајско-јањског одреда извршила је напад на благајску банду и том приликом рањен је један бандит а неколика су се предала.

Дијелови IX КНОУ бригаде у току 13, 14 и 15 о. мј. имали су мање борбе са усташама из Дувна, који су покушавали да продру до Купреса. Сви њихови покушаји су осујећени и враћени су назад у Дувно.³

У овим борбама наше јединице нијесу имале губитака.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политком
Баја⁴

Командант
Вел. М. Кнежев
(М. П.)

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 20/1—6, к. 456.

² Види док. бр. 106.

³ Види док. бр. 87.

⁴ Дмитар Бајалица

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ КРАЈИШКЕ БРИГАДЕ ПОЛИТИЧКОМ КОМЕСАРУ ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О ПОЛИТИЧКОМ РАДУ И СТАЊУ У БРИГАДИ У ВРЕМЕНУ ОД 1 ДО 15 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
II КНОУ БРИГАДЕ
18-IX-1943 г.
ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР

ПОЛИТКОМЕСАРУ I БНОУ КОРПУСА

Положај

ИЗВЕШТАЈ

О политичком раду и стању у II Крај. Нар. Ослоб. Удар. Бригади у времену од 1.IX до 15.IX.1943 г.

Политички рад у јединицама: за последњих 15 дана политички рад у батаљонима био је недовољан услед готово сталних покрета и акција које је наша Бригада имала. На заједничкој конференцији комесара батаљона донесен је закључак да се редовно сваких 8 дана одржавају батаљонске конференције на којима ће се опширно износити војно-политичка ситуација код нас и у свету, како ниједан политички или војнички догађај не би прошао мимо наших бораца. На истој конференцији закључено је да се са нашим нижим политичким кадром обради брошура „Питање другог фронта“ — чланак прештампан из совјетског часописа „Рат и радничка класа“ — и да се иста тема проради са борцима, да би ово питање ради његове актуелности освежили. Поред тога закључено је да се са борцима преради сав материјал који се односи на издајничко вођство ХСС-а са потребном дискусијом, као и наш став према масама ХСС-а. Те три теме биле су предмет политичког рада у нашој Бригади за последњих 15 дана. Осим горњег на свакодневним политичким часовима читани су уз дискусију чланци из „Бос. ударника“ и из листова „Глас“, „Напред“.

Радне четне конференције на којима [су] се претресала унутрашња питања чета одржаване су, али не у свим четама наше Бригаде.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/1—5, к. 407.

Од политичког материјала имамо нешто бројева „Гласа“, којих има сваки батаљон, „Бос. ударник“, „Јасеновачки логор“, „Млади Крајишник“ и брошуру „Тито Крајишницима“. Из горњег се види да је политички материјал у нашој Бригади доста оскудан. Пре обраде са борцима важније теме обрађују засебно политкомесари чета и водни делегати са полкомесарима батаљона.

Политички рад у народу: за последњих 15 дана одржана су два већа збора и неколико мањих конференција на којима су иступали полком-и батаљона и чета, као и велики збор у Глоговцу на којем су говорили чланови Штаба Бригаде. На овим зборовима и конференцијама говорено је углавном о војно-политичкој ситуацији. На свим зборовима и конференцијама било је присутно око 700 учесника.

Опште политичко стање бораца добро је. Није било никаквих нарочитих испада од стране бораца.

Ауторитет наших војних и политичких руководилаца је довољан, али њихово стручно знање, нарочито војних руководилаца, не задовољава.

Однос бораца према командном кадру прожет је поштовањем и респектом, но водници и десетари, као и водни делегати још немају довољно ауторитета.

Однос бораца према народу био је потпуно правилан.

Културни рад: у свим батаљонима постоје културни одбори и културне екипе. У I, II и IV батаљону створен је програм који је већ неколико пута даван на зборовима и на четним састанцима. Аналфабетски течајеви за последњих 15 дана деловали су само у II батаљону. У Бригади има око 50 неписмених, међу којима има и неколико полуписмених. За последњих 15 дана није одржано ниједно културно предавање ни у једном батаљону.

Санитетска служба: у нашој Бригади добро је организована. Сваки вод има своју болничарку, поред четних и батаљонских референата санитета. За ових 15 дана извршено је прање веша два пута у свим батаљонима, парење једанпут у три батаљона и цепљени су против трбушног тифуса сви батаљони.

Није било никаквих појава заразних болести, изузев два случаја упале поребрице.

Бригадна болница постоји. У њој се лечи 13 рањених и неколико реконвалесцената. При бригадној болници организован је курс за болничарке који броји 12 болничарки. На том курсу узгредно је организован аналфабетски течај. Курсисткињама ће се одржати неколико политичких пре-

давања. Са свим санитетским особљем одржан је један практични састанак на којем је био присутан полком Бригаде.

Исхрана: наше Бригаде за последњих 15 дана углавном се је вршила на добровољној бази и била је прилична.

Исхрана је организована преко батаљонских интенданата. док је бригадна интендантура углавном вршила прибављање намирница за болницу дивизијску и вршила евакуацију четничких магацина са терена Мотајице.

Одећа и обућа поправила се у последњим акцијама.

Наши борци у последњим борбама које смо водили кроз читавих 15 дана показали су велику борбеност, док је наше руководство у III батаљону — с обзиром да је цео штаб млад — подбацило у акцији на Теслић.

Проблеми:

Као централни проблем наше Бригаде је попуна наших батаљона. За последњих 15 дана по том питању није се ништа учинило, изузев што се је на зборовима апеловало на омладину да приступа у наше редове. Долазећи на овај терен. поставили смо штабовима наших батаљона као први задатак мобилизацију.

Дезертерство — појавило се као озбиљна појава у нашем II батаљону, где је за последњих 15 дана дезертирало 14 бораца. Сви су ти борци из села Појезне. Као узрок дезертерства утврђено је: одилазак из батаљона бившег заменика команданта неког четничког батаљона Љубе Геђе, за којег су сви ти људи били везани. Геђо је дат у ППО, на теренски рад.

Да би спречили дезертерство закључено је да се нашим батаљоном појача политички рад са новомобилисаним, како скупни, тако и појединачни, да се новомобилисани увуку у културни рад и да однос старих бораца према новима буде такав да их веже за наше јединице љубављу и другарским — колективним животом као најјачом залогом постојаности новопримљених бораца.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар II КНОУ бриг.
Ђејван²

² Идриз

ИЗВЈЕШТАЈ КОМАНДАНТА ПЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
19 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. НАЧЕЛНИКУ ВРХОВНОГ
ШТАБА НОВ И ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О СИТУАЦИЈИ ОКО
САРАЈЕВА¹

19-IX-43.

НАЧЕЛНИКУ В. Ш. ГЕНЕРАЛ-МАЈОРУ, ДРУГУ АРСИ

Друже Арсо,

Друг Мујо² нам је реферисао о резултату његовог бављења на сектору према Сарајеву. Рекли смо му да о томе реферише и Теби, пошто иде до друга Влатка.³

Из Сарајева има изгледа на шире излагање људи у НО војску. До сада их је изашло преко 50. — Друго на сектору Сарајево — Лашва, на комуникацијама, могле би се вршити добре акције, као што смо то и раније чинили. Оне би омогућиле и јачу мобилизацију на сектору Високо — Фојница. Затим, четнички рад у самом Сарајеву и у околини је доста разгранат и имају успјеха. О томе друг Мујо има података.

Сви горњи разлози говоре да би била од користи и имала би успјеха једна наша јединица на ономе сектору. — Наша дивизија, како сада има распоред,⁴ теже може одвајати јаче снаге, које би се дуже задржавале на сектору према Сарајеву. — Ми смо сада послали два батаљона IV бригаде са задатком да дочекају неки транспорт војске или материјала на прузи Лашва — Какањ, да изведу неколике акције на пругу и према Високом и Кисељаку. Мобилисали смо до сада око 300 нових бораца, а немамо довољно оружја за њих, па се надамо да ће ови батаљони нешто да заплијене. —

Мишљења смо, дакле, да једна наша бригада оде за извјесно вријеме на сектор према Сарајеву. У том случају морали би се ослободити положаја код Травника. Добро би било када би нека Крајишка бригада могла да узме Травнички сектор, који је готово мртав. Било би још боље да нам се већ сада пошаље једна бригада у састав дивизије; онда би могли изводити и добрих акција.

¹ Оригинал, писан зеленим мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 23—2, к. 9 А.

² Мујо Ковачевић

³ Владо Велебит (Влатко)

⁴ Види док. бр. 149.

У сваком случају, под оваквим условима, ми морамо запоставити терен према Сарајеву и комуникацијама, јер не можемо ефикасно дјеловати и слати јаче јединице. Травник нас много веже као и Прозор — пасивни смо.

Молим Те, реци нам по другу Муји шта би се најбоље могло учинити.

Уз борб. поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Милутин Морача

БР. 105

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 19 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА ФОРМИРАЊЕ РАДНИХ ВОДОВА ПРИ БАТАЉОНИМА И УПУТСТВО ЗА РАД РЕФЕРЕНТА САНИТЕТА¹

ШТАБ
V КК. НОУ БРИГАДЕ
19 сеп. 1943.
Бр. (стр. пов.) 19

ШТАБОВИМА I, II, III и IV БАТАЉОНА

Положај

У циљу што бољег сређивања наших јединица, како би добиле збиља војнички изглед, а то се сада намеће у најоштријој форми ради наглог пораста наше војске, њезиног свакодневног јачања, принуђени смо да по угледу на наше пролетерске јединице, а и остале наше јединице, реорганизујемо наше јединице.

Ако погледамо наше јединице, оне умјесто да су сваки дан покретније, што је највећа одлика јединица, постају све непокретније. Ради овога штабови батаљона преузеће одмах реорганизацију својих јединица и то:

1. Укидају се кухиње и коњоводци по четама и при штабу батаљона.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3—1/I, к. 869.

Образложење:

Створио се је један кадар куvara бораца, који од казана не види ништа даље, није риједак случај да ти куvari живећи таквим животом често не знају зашто се боре, а камо ли да знају тумачити најновије догађаје. Редовно не иду у строј, при покрету праве увијек највише нереди, у односу са народом највише праве испаде, често самовољно узимају туђе ствари. Да би се свему томе стало на крај, оснивају се радни водови при свакоме батаљону у које улазе сви економи четни, куvari, коњоводци и штабски курири. Поставља им се водник и делегат. Нема више куvara ове или оне чете, него је то радни вод батаљона, који кува за сав батаљон. У случају да нека чета иде одвојено од батаљона, онда ће водник односно делегат одредити потребан број људства и казана за ту чету, а чим чета дође у састав батаљона, људство поново долази у састав свога вода.

Водник и делегат дужни су да редовно праве стројеве, да упознавају вод са свим војничким дужностима, наредбама, односно о политичкој ситуацији.

2. Питање санитета:

Томе питању је од свију штабова поклањано најмање пажње. Није се санитету пружила пуна помоћ, нити су правилно регулисани односи између референата санитета и штабова.

Да би се средило питање санитета штабови су дужни промијенити свој став у односу на референте санитета. Чести су случајеви да су референти санитета штабске куvariце, вешарице, пегларице итд., ради тога референти су санитета занемаривали своје праве дужности.

Убудуће референти санитета то не смију чинити.

Даље, референти санитета су чланови штаба, то неће рећи да су чланови оперативног штаба, али су поред обавјештајаца и интенданата споредни чланови штаба. Штаб је дужан одржавати састанке на којима ће учествовати и референти санитета и обавјештајни официри и интендант батаљона.

У свакоме покрету, акцији у заједници и на приједлог референата санитета дужни су одређивати мјесто прелијашта. Упознати референте санитета са наредбом о акцији, ширином акције, да би референт санитета могао да подузме све потребне мјере.

Референти санитета дужни су подносити петнаестодневне извјештаје референту санитета бригаде, а овај ко-

манданту бригаде. Референти санитета су уже повезани у својим дужностима са командантима.

3. Често се дешавају многе појаве у нашој војсци, које не смију бити својствене Народно-ослободилачкој војсци, а то је удаљивање у животу наших руководиоца од бораца. Увођењем чинова то би се још појачало. Ради тога штабови батаљона ће одмах предузети потребне мјере да се то убудуће не дешава.

а) Укидају се лични пратиоци (који су постали обичне слуге).

б) Команде чета и штабови батаљона морају се хранити на казану. Не морају ићи на казан, него ће им се доносити са казана. Они могу настојати да поправе храну и за читав радни вод.

ц) Укидају се заштитнице, остаје осам до десет курира. Такођер укидају се сеизи за појединце, него одређује се један друг за два коња. Штабови батаљона и поједини чланови на путу, потребно је да узимљу пратњу, али ту пратњу узимљу из јединица.

4. Ради непокретности штаба бригаде расформира се бригадна интендантура. Остаје комисија за исхрану, коју сачињавају интендант бригаде и 3 помоћника. Батаљонске интендантуре и коморе удесити да буду што покретније.

Све ово спровести одмах.

О свему овоме упознати све чланове штаба, команде чета.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
служ. отсутан

Командант-мајор
Ранко

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ БРИГАДЕ ШТАБУ ДЕСЕТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 1 ДО 16 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
VII КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ
19-IX-1943 г.

ШТАБУ X КРАЈИШКЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ

Петнаестодневни извјештај VII Крајишке бригаде од I до 16-IX-1943 г.

- 1-IX-1943 г. По доласку од Јајца I и IV батаљон размјестили су се на просторији и то: I батаљон у с. Трново, а IV батаљон у с. Чераја, са једном четом у Герзову. Радило се на чишћењу те просторије од четничких банди, као и конфисковању имовине окорјелих четничких зликоваца и оних који су пошли у њемачку војску (СС трупе).
- 2-IX-1943 г. Распоред и рад истих као и први дан. Приликом покрета од Јајца, III батаљон је и даље задржан на терену Мркоњић Града.
- 3-IX-1943 г. По наређењу² штаба X дивизије бригада (без III батаљона) је извршила покрет и то: I батаљон са штабом бригаде правцем с. Трново — с. Шипово — с. Мујџићи — с. Тодорићи, а IV батаљон с. Цераја — с. Соколац — Попужи — Стројица — Ваган. На тој просторији се преноћило.
- 4-IX-1943 г. У 12 часова бригада је извршила покрет правцем: Јањ преко Лисине у Ђукића и Миловчеве кошаре.
- 5-IX-1943 г. Читав дан смо остали на просторији Ђукића и Миловчеве кошаре, гдје смо чекали наређење штаба дивизије за акцију,³ које смо добили око 19 часова. Била је

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11/2, к. 853.

² Види док. бр. 33.

³ Види док. бр. 56.

6-IX-1943 г.

велика киша и јака помрчина, тако да ноћу нијесмо могли извршити покрет.

Ујутру у 3 сата бригада је извршила покрет правцем: Марића, Клекових, Зубића и Курељушића кошара. Ту нас је сачекала чета Благајског одреда, која нам се ставља на расположење као познаваоци терена и путовође. Одатле смо продужили покрет у 10 часова за Шкадимовац, гдје смо при улазу у исти извршили распоред батаљона тако да смо обухватили читаву просторију овог великог катунa са извиђачким и за чишћење одређеним патролама. Четници су били вјероватно обавијештени о нашем покрету у овом правцу па су се благовремено склонили у Кујачу, Осјеченицу и Цинцар. На читавом терену Шкадимовца, који је познат као потпуно четнички настројен крај, нијесмо наишли ни на једног наоружаног четника, нити је пак при нашем уласку у све засеoke овог катунa пукла и једна непријатељска пушка. Изгледа да нијесу то смјели урадити ни покушати на VII бригаду, јер би у том случају очекивали строге репресалије.

7-IX-1943 г.

Били смо читав дан на просторији Шкадимовца и Лубог Дола, вршили чишћење и спроводили конфискацију четничке имовине; том приликом смо пронашли и открили у једној дубокој јами прилично велико склониште ствари и животних намирница које су четници били склонили. По подне смо добили наређење од штаба дивизије да се одмах кренемо преко Хрбљине за Прибељу по извјесном задатку. Кренули смо у 7 часова тим правцем.

8-IX-1943 г.

Осванули смо у Прибељи, гдје смо се смјестили за одмор, послје напорног ноћног марша. Ухватили смо везу са ударним батаљоном Ливањско-гламочког батаљона који је био у Прибељи и који нас је обавијестио да су [се] четничке банде из Гламочког Поља, оне које смо ми имали напасти, повукле и пошле у правцу Мли-

ништа и Јасенових Потока. Предвече смо добили наређење штаба дивизије да се са бригадом кренемо у правцу Мркоњић Града, с тим, што имамо један батаљон, одмах упутити у Мајдан да се јави начелнику В. Ш. ради добијања извјесног задатка.⁴

9-IX-1943 г.

У 5 часова ујутру пошли смо из Прибеље преко Јастребњака лијево од Букове Главице]. Ту смо извршили распоред снага, јер смо обавијештени да се на Драгњић Подовима налазе неке четничке групе бригаде Тривунчића. Командант бригаде друг Шиљековић⁵ је предузео да он сам изврши распоред снага за напад на четнике, у чему је прилично погријешио, јер није познавао терен, а уз то се није савјетовао ни са штабом бригаде, нити пак са штабовима батаљона, те смо тако пропустили једну ријетку прилику без успјеха. Дио наших снага који је пошао преко Драгњић Подова и Луње Главе напао је четнике који су се без неког нарочитог отпора надали у дивље бјекство, које су наши борци у трчећем кораку и трку јурили све до Млиништа и Јасенових Потока, гдје су се бандити склонили у шуму. Било их је око 70 формираних у двије чете. Током ове борбе непријатељ је имао једног мртвог и неколика рањена, док смо ми имали два рањена друга из I батаљона. Пошто смо очистили цио терен, смјестили смо се у с. Герзово ради преноћишта и одмора.

10-IX-1943 г.

Ујутру рано смо упутили наш IV батаљон у Мајдан, а са I батаљоном били смо у Герзову конфискујући четничку имовину. Добили смо наређење дивизије за покрет са I батаљоном у Мркоњић Град — с. Брдо.

11-IX-1943 г.

Ујутру у 6 часова кренули смо правцем: Герзово — Вукоманова кошара — Лисина — с. Брдо код Мркоњић Града.

⁴ Види док. бр. 56.

⁵ Милош

Командант бригаде друг Милош Шиљегић је премјештен и предао дужност својем замјенику Момчилу Полексићу.

12-IX-1943 г.

Овог дана чланови штаба бригаде су обили наши III батаљон, који је дуже времена био одвојен од бригаде и налазио се у Мркоњићу. I батаљон се одмарао, а IV батаљон кренуо је из Мајдана у Јајце по наређењу В. III.

13-IX-1943 г.

Ујутру рано је упућена једна чета I батаљона у Мујциће као заштита дивизијске болнице. Ово по наређењу штаба дивизије. Предвече је упућен III батаљон на задатак чишћења четничких банди са просторије с. Шибова — Вукоманове кошаре — Трнова — Бараћа и Подрашнице.

14-IX-1943 г.

I батаљон упутио је једну чету у с. Подбрдо ради осигурања пута Мркоњић — Кључ, тако да је само једна чета овог батаљона остала у граду.

III батаљон је у путу наишао на четничке банде код Вукоманове кошаре, Међугорја и Борика и скоро читав водио борбу са њима, протјерао их у правцу Јасенових Потока, гдје су иза подне у бјекству отступили. Овом приликом непријатељ је имао неколико рањених, од којих је један заробљен и ликвидирао, а ми смо имали једног рањеног.

15-IX-1943 г.

III батаљон је прошао терен од Вукоманове кошаре преко Ђетеништа, Герзова Брда до Царевца, гонећи четничке банде, а одатле ноћу скренуо за Подрашницу ради чишћења исте. I батаљон је био распоређен и то: једна чета у Мујцићима, друга чета у Мркоњић Граду и трећа у Подбрду, док је IV батаљон и даље у Јајцу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Владо Дапчевић

(М. П.)

Зам. команданта
Момчило Полексић

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА НОП ОДРЕДА „ГАВРИЛО ПРИНЦИП“ ОД 19 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О ПОКРЕТУ НЕПРИЈАТЕЉА ИЗ КНИНА У ПРАВЦУ СТРИЦЕ¹

ШТАБ ОДРЕДА
„ГАВРИЛО ПРИНЦИП“
Дне 19/IX.43 год.

ШТАБУ IV Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ

Другови, дознајемо преко Об. службе да су јутрос Немци кренули из Книна у правцу Стрице заједно са четницима Мане Роквића и дошли у Стрицу и да крећу у правцу Јелиног Поља. У Стрици су се чуле бомбе а тешки митраљез на Сухом Пољу.

Дознаје се да је и поп Ђујић пактирао са Немцима и да се крећу у правцу Грахова. Друго нема ништа, наши батаљони спремни су да крену на добивени задатак.

Другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Полком.
Коста²

Командант
Мирко³

¹ Оригинал, писан мастиљавом оловком, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 32—3, к. 766 А.

² Коста Пајчин, погинуо у току НОР.

³ Вишекруна

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ
КОРПУСА ОД 20 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДЕ-
СЕТЕ ДИВИЗИЈЕ О СИТУАЦИЈИ И ДЕЈСТВУ ДЕСЕТЕ
БРИГАДЕ¹**

ШТАБ
II БОС. Н.О.У. КОРПУСА
Пов. Бр. 191
дне 20-IX-1943 г.

ШТАБУ X НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

1) Ваше извјештаје од 18 о.мј.² о акцији на четнике бандита Тривунчића и о додјеливању за Ваше јединице потребне спреме и материјала, примили смо.

2) У току овога мјесеца наш Корпус досада није добио ни један авион спреме, а уколико се додијели, биће распо-
ређена оним јединицама за које то потреба буде највише
изискивала. Напомињемо Вам да Штаб Корпуса има увид
о потребама о подручним јединицама и да ће се према томе,
уколико спреме буде добијао, изравнати.

Штабу IV наше дивизије, прије поласка на додије-
љени јој задатак,³ напоменули смо да што више оружја,
муниције и спреме пошаље нама, а сем тога тражили смо
од Дрварског НОП одреда да нам оружје од предатих двиј⁴
сатнија пошаљу, те уколико и са ове стране будемо добили,
имаћемо у виду Ваше јединице.

3) Пушкомитраљез, о коме је ријеч у Вашем извје-
штају, шаљемо Вам. Телефоне од Дрварског НОП одреда
још нисмо добили у потпуном броју, а када их добијемо,
послаћемо Вам потребан број истих са телефонским мате-
ријалом за извођење обуке.

4) Већ смо Вам јавили да осигурате цесту Чађавица —
Мркоњић Град. То је потребно учинити из разлога јер
банда тамо стално вршља, а наши курири и разни други
транспорти комуницирају тим путем. Сем тога, послје 23
о.мј., тим правцем вјероватно ће пролазити и други ви-
ших форума.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у ар-
хиви Војноисториског института под рег. бр. 42/1—2, к. 456.

² Види док. бр. 102.

³ Види док. бр. 69.

5) Ово вријеме треба користити за разбијање четничке банде и уништавање ове. У ту сврху треба јединицама дати подробности о начину рада, са напоменом да ту буду иницијативни и да за сваку ситницу не чекају наређење од вишег штаба.

6) Ових дана X Крајишка НОУ Бригада са Дрварским ударним одредом и граховским батаљонима разјурила је Ђујићеву банду на сектору Грахово — Стрмица — Динара.⁴ Овом приликом убијено је 10, а рањено више четника, док их је неколико заробљено. Заплијењено је 10 карабина, око 2.000 метака, 3 кухиње са три коња и осталих ситних ствари. Заплијењен је списак четника четничке бригаде „Петар Мркоњић“. Остала банда побјегла је на Косово у близини Книна, док Мане Роквић, који је служио Нијемцима као водич преко Лике, са Швабама у Книну и са Ђујићем држи директну везу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Вељо Стојнић

Замј. команданта
(М. П.)

БР. 109

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 20 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О СИТУАЦИЈИ НА ПРОСТОРИЈИ ТРНОВО — ГЕРЗОВО — БАРАЋИ¹

ШТАБ
X Н. О. У. ДИВИЗИЈЕ
— 2 БОС. КОРПУСА —
Бр. сл.
20/IX 1943 г.

ШТАБУ II БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА

Положај

Јединице ове дивизије распоређене су по плану који је и вама познат и у главном су активиране према четничкој банди. У најновије вријеме ослободили смо два батаљона VII КНОУ бригаде које ћемо набацити на просторије Трново

⁴ Види док. бр. 61.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 42—2, к. 853.

— Герзово — Бараћи,² јер су се према добивеним подацима пребациле извјесне групе четника из Мањаче. Досадашње наше акције у борби против четничких банди нијесу показале видних резултата, убијено је неколико четника а исто тако неколико их је и рањено. Наша XIII КНОУ бригада задржава се око Мањаче и приступила је извршењу репресалија против четника. Још нијесмо добили детаљније податке о томе колики је број кућа попаљен и колико је четничких породица расељено.

Ових дана формирали смо команду Бутојанске чете, која ће после извршене мобилизације да се укључи у нашу дивизију.

У прилогу достављамо вам преглед бројног стања и наоружања наше дивизије без података за Рамски одред, који нам још до сада није исте послао. Подаци које уносимо у овај преглед нијесу потпуно тачни, односно неке наше јединице нијесу нам доставиле податке у потпуности.

У току је формирање Санског одреда па је потребно да нам јавите под чијом ће командом стајати одред.

Ових дана спустиле су се двије групе Енглеза,³ међу њима један генерал, као и један пуковник-инжињер. Са групом се налази такођер и један амерички мајор. Од приспјелог материјала наша дивизија добила је 60 пари одијела, ципела 64, 10 падобрана, 4 п. митраљеза „Шарца“ и 16.000 метака. Овај материјал добили смо по одлуци В. Ш., а обавијештени смо такођер да је један авион бацао и вама материјал па вас молимо да нам пошаљете што већу количину, узимајући у обзир стање у нашој дивизији које вам је познато. Настојте да нам пошаљете што више оружја и муниције као и одјеће, јер из прегледа бројног стања које вам достављамо видјећете да имамо велики број ненаоружаних људи.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политком
Баја

Начелник штаба
Хотић⁴

Командант
Вел. М. Кнежевић

(М. П.)

² Види док. бр. 102 и 106.

³ Односи се на енглеску војну мисију која је била код јединица НО В.

⁴ Месуд

БР. 110

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГА-
ДЕ ОД 20 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ НОУ
КОРПУСА О РАЗМЈЕШТАЈУ ЈЕДИНИЦА НА ПРОСТО-
РИЈИ СЕЛА БУНОВИ¹**

ШТАБ
IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
К. Пов. бр. 5
20 септембра 1943 год.
У 16.30 часова

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА

Извјештавамо вас да [смо] према вашем наређењу Стр. пов. бр. 15 од 19 ов. мј. извршили покрет са просторије с. Мрежица на просторију с. Бунови.

Из с. Мрежице пошли смо данас 20 ов. мј. у 2 часа а стигли смо на одређену просторију тачно у 12 часова.

У току марша није било никаквих потешкоћа, већ смо у потпуном реду извршили овај марш.

По доласку у с. Бунови бригада се размјестила по сљедећем распореду:

- I батаљон у с. Шајевићи
- II батаљон у с. Биротићи
- III батаљон у с. Брдо
- V батаљон у засеоке Соје — Лаз
- Пратећа чета у с. Биротићи
- Болница у с. Шајевићи
- Интендантура у с. Дубови
- Штаб бригаде налази се у с. Биротићи.

Према истом наређењу у току сјутрашњег дана извршићемо покрет са ове просторије на новоодређену просторију.²

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб бригаде
начелник мајор

(М. П.)

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 41/1—1/II, к. 738.

² Види док. бр. 123.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАНАЕСТЕ НОУ БРИГАДЕ ОД
20 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА
ЗА ПОКРЕТ НА ПРОСТОРИЈИ ХРВАЊАНИ — ЦРКВИ-
НА — ПОТОЧАНИ — ГУСАК И ГАЈЕВИ¹**

ШТАБ XII КНОУ БРИГАДЕ
стр. пов. бр. сл.
дана 20 IX 1943 године

ШТАБОВИМА I, II и III БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

У вези задатка XI дивизије — разбијања и уништења четничких група Радић — Форкапа — Бундала — и извјештаја које смо добили о непријатељу, према којима четничке снаге крећу од Орашја преко Поточана [и] имају намеру да избјегну нашем опкољавању, издајемо следеће наређење.

I и III батаљон кренуће правцем Хрвањани — Црквина — Поточани — Гусак — Гајеви и тиме онемогућити извлачење четника према Јошавци. Пошто избију на линију Поточани — Гусак — Гајеви оба батаљона оријентисаће се и наступити према Орашју и потискивати четнике према Мотајици пред главнину наших снага, тј. пред V бригаду и Прњаворски одред, који наступају преко Мотајице. Са Орашја наступати доминирајућим висовима према Просјеку.

На линији Просјек батаљони ће се зауставити и слати везу штабу бригаде, који ће се налазити скупа са II батаљоном на Деветини.

Оба батаљона нека одржавају за читаво вријеме борбе и марша најтешњу везу, а штабови батаљона нека се налазе скупа, ради заједничког и бржег доношења одлука. Бити самоиницијативан и брзо разбијати непријатељски отпор, не дозволити да поједине групице задржавају читаве батаљоне по неколико сати.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТКОМЕСАР

Раде²

КОМАНДАНТ-МАЈОР

Мећава³

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 30/1, к. 875.

² Башић

³ Петар

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДВАНАЕСТЕ БРИГАДЕ ОД 21 СЕП-
ТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ ДИВИ-
ЗИЈЕ О БОРБАМА НА ПОЛОЖАЈИМА ДЕВЕТИНА —
ХРВАЋАНИ — ПОТОЧАНИ¹**

ШТАБ XII КНОУ БРИГАДЕ
стр. пов. оп. бр. сл.
дана 21 IX 1943. године

**ШТАБУ XI НОУ ДИВИЗИЈЕ и
ШТАБУ V КНОУ БРИГАДЕ**

Положај

На дан 20 ов. мј. у јутро око 7 часова непријатељ је са јачом концентрацијом својих снага напао јединице ове бригаде. Борба је вођена од ујутро па до 15 часова послерије подне на положајима² Деветина — Хрваћани — Поточани. Како је непријатељ концентрично напао поједине батаљоне ове бригаде са јачим снагама, I и III батаљон морали су се повући на положаје Деветина — Марков Храст — Стара Цеста, одакле су јединице ове бригаде концентрично извршиле противнапад, [и] непријатељске снаге разбиле. Како је непријатељ имао извјесну резерву, поновно је бацио преко Поточана, оријентисане према Хрваћанима, заправо према нашим положајима, као и са јединицама које су разбијене, тј. које су се поново прикупиле, већ у саму ноћ непријатељ је задржао на положајима Поточани — Хрваћани — Драговићи — Чардашиште — Бошковићи — Чардачани и једним дијелом према Црном Врху, који су у току цијелог дана припуцкавали с леђа. Да нам не би непријатељ умакао према Црном Врху, издали смо наређење³ јединицама да се непријатељ избаци са напријед наведених положаја и да се протјера према Мотајици. Ово је успио учинити само I батаљон ове бригаде, а остали нису могли због временских непогода. Већ у саму ноћ стиже IV батаљон V бригаде и обзиром што је он био концентрисан, замј. команданта V бригаде⁴ у договору са овим штабом пребацио је IV батаљон

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисторског института под рег. бр. 28/3, к. 875.

² Види док. бр. 111 и 113.

³ Види док. бр. 113.

⁴ Ратко Вујовић

у бригаде на наше лијево крило Бошковићи и даље уз Врбас према Милосавцима.

Јединице ове бригаде заузимају сљедећи распоред: I батаљон Хрвањани — Просјек, гдје има ухватити везу са I батаљоном V бригаде на десном крилу. III батаљон Драговићи и избити на лијеву падину Просјека. II батаљон Чардашиште — Церова Коса, повезати се са IV батаљоном V бригаде на лијевом крилу. Један вод тога батаљона остаје у заштитници оријентисан према групама које припуцавају од Црног Врха.

Непријатељ је јачине око 1000 бандита. Аутоматског оружја се није толико осјетило. Непријатељ је претрпио веће губитке у мртвим и рањеним, али су нам ти губици још непознати. Натјеривали су неке Галицијане да им возе мртве и рањене у колима. Наши губици 4 рањена, од којих је 1 подлегао.

Прилажу се добивени подаци о четничкој банди.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТКОМЕСАР

Раде

у 6 ч.

КОМАНДАНТ-МАЈОР

Међава

БР. 113

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАНАЕСТЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 21 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА ИЗБИЈАЊЕ НА СЕКТОР ПРОСЈЕК — ЦЕРОВА КОСА¹

ШТАБ XII КНОУ БРИГАДЕ

стр. пов. бр. сл.

дана 21 IX 1943 године

ШТАБОВИМА I, II и III БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

У вези даљег задатка² снаге ове бригаде дајемо сљедећи распоред јединица и то: I батаљон извршиће покрет правцем Хрвањани — Просјек, гдје се задржати и повезати се са снагама I батаљона V бригаде на десном крилу, које ће

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 32/A, к. 875.

² Види док. бр. 111 и 112.

избити, уколико већ нису избиле. На Просјеку се задржати до даљега. III батаљон извршиће покрет правцем Драговић и избити на лијеву падину Просјека, повезати се са I батаљоном десно, а лијево са II батаљоном. II батаљон извршиће покрет Чардашиште — Церова Коса, повезати се десно са јединицама II батаљона ове бригаде, а лијево са IV батаљоном V бригаде, који наступа правцем преко Бошковић — Милосаваца. Један вод оставити у Деветини у заштитници, оријентисан према Црном Врху и четничким групама које припуцкавају од Црног Врха.

Штаб бригаде са бригадном амбулантом и интендантуром извршиће покрет правцем Бојић — Чардашиште — Драговић.

Покрет извршити данас 21 ов. мј. у 6 часова ујутро.

Све јединице ове бригаде у вези наређења штаба дивизије са предвиђеним распоредом снага ове бригаде и снага V бригаде имају да стежу обруч око четничке банде и да четнике прогоне према Врбасу, а IV батаљон V бригаде има за задатак да се провуче низ Врбас према Клашницама.

Скреће се пажња јединицама ове бригаде да се свесрдно заложу у извршењу предвиђеног плана, да наглим и клиновитим продорима испресијецају четничке снаге које се налазе испред нас, да се што чвршће јединице повежу и затворе предвиђене правце, како се четничка банда не би пребацила јединицама (нашим) за леђа, већ да се прогоне напријед и натјерају у халку, како би им се могао задати најјачи ударац.

Скренути пажњу борцима на вођење борбе са четничком бандом на овоме терену, нагласити да то није сектор Чемерница ни Липовац, већ да је то сектор равнији и већи брисани простор и да је потребна већа војничка будност. Везу одржавати помоћу паљења сламе, сијена, гужви, разних ватара. сигналним ракетама итд.

Све извјештаје слати у штаб бригаде, који ће се кревати предвиђеним правцем и то што чешће.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТКОМЕСАР
Раде

у 5 45 h

КОМАНДАНТ-МАЈОР
Међава

БР. 114

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 22 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О НАПАДУ НА СЕЛА ПРКОСИ И ОСТРОЖАЦ¹

ШТАБ

II ВОС. Н. О. У. КОРПУСА

Пов. Бр. 196

Дне 22. IX. 1943 г.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

1) Ноћу 17/18 о. мј. два батаљона X Крајишке НОУ Бригаде и Ударни батаљон Дрварско-петровачког НОП Одреда извршили су напад на непријатељски логор у с. Пркосима (комуникација Врточе — Кулен Вакуф).² Послије дуге и жестоке борбе логор је потпуно уништен.

Том приликом заробљено је 27 легионара, док је убијено 200 Нијемаца и легије, а заплијењено је:

- а) 10 пушкомитраљеза „шараца“,
 - б) 5 тромблонских пушака,
 - в) 1 радио-станица,
 - г) 2 мала бацача,
 - д) 1 тешки митраљез,
 - ђ) 4 тешке хаубице (једна од 155 мм. а 3 од 105 мм),
- које су због тога што се нису могле извући — биле уништене.

џ) убијено је око 100 коња,

е) већа количина спреме, материјала, муниције и пушака заплијењена је.

2) Ноћу између 17/18 о. мј. Рамски НОП Одред извршио је напад на град и жељезничку станицу Острожац.³ Град је био брањен једном сатнијом II горске пуковније, а обезбијењен са добрим бункерима.

Након жешће борбе наши борци ослободили су Острожац. У овој акцији убијено је 12, а заробљен 41 домобран. Заплијењено је:

- а) 2 лака бацача,
- б) 41 пушка,

¹ Копија оригинала, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 23/1—6, к. 456.

² Односи се на јединице њемачке 114 ловачке дивизије. Види док. бр. 151 и 173.

³ Види док. бр. 220.

- в) 2 тешка митраљеза,
- г) 2 пушкомитраљеза,
- д) 1 ручни двоглед,
- ђ) 7 коња и остале спреме и материјала.

На жељезничкој станици уништена су сва постројења и неколико вагона натоварених са сијеном, припремљених за извоз окупатору. Спаљена је сва архива у пошти и жандармеријској станици.

Послије три часа држања Острошца, непријатељ је поново овладао са истим.

3) Јединице Подгрмечког НОП Одрета уништиле су на прузи Приједор — Бос. Нови 2 теретна и један блиндирани воз,⁴ који је пошао у помоћ. Овом приликом убијено је 83 Нијемца. Иста јединица претргла је пругу између Новог и Бос. Крупе, гдје је избачен један теретни воз из шина.

4) У акцији на четнике на просторији Б. Грахово — Книн, између 10 и 15 о. мј., убијено је 15 четника, а заробљена су два четника. Заплијењена су три коња са кухињама и списак четничке Бригаде „Петар Мркоњић“, остали су четници побјегли и налазе се у околини Книна. Ову акцију извела је X Крајишка НОУ Бригада.⁵

5) У вези Вашег посљедњег наређења упутили смо наређење IV НОУ Дивизији да се пребаци са прострије Косово — Врлика на просторију Сиња.⁶ Два батаљона Гламочког и Граховског НОП Одрета упућена су на Пролошко седло ради пресијецања тамошње комуникације.

6) Снаге наше X НОУ Дивизије налазе се на раније додијељеним им задацима.⁷

7) VIII Крајишка НОУ Бригада избила на комуникацију Нови — Крупа — Петровац, гдје је већ водила борбу, о чијем исходу још нисмо добили извјештаја.⁸ XI Козарска НОУ Бригада оријентисана је једним дијелом на комуникацију Бос. Нови — Костајница у циљу рушења моста на Волињи.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
сл. отсутан

К о м а н д а н т

(М. П.)

⁴ Види док. бр. 133.

⁵ Види док. бр. 93.

⁶ Види док. бр. 69.

⁷ Исто

⁸ Исто

БР. 115

НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДАНТА ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 22 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДВАНАЕСТЕ БРИГАДЕ ЗА РАСПОРЕД ЈЕДИНИЦА¹

КОМАНДАНТ XI Н.О.У. ДИВ.

ШТАБУ XII КНОУ БРИГАДЕ

Примљен ваш извјештај од 21/IX у 6 h.² Како не знамо да ли сте у току јучерашњег дана мијењали распоред, то да би кретали по плану и распореду свих снага V и XII бригаде, узећете 22/IX до 8h ујутро следећи распоред:

IV бат. V бригаде: од Милосаваца (кота 250) до Врбаса снаге XII бригаде: од коте 250 у десно до Церове Косе; — Обезбјеђење са леђа према групама Радића (Ц. Врх — Деветина); I Бат. креће са положаја Поточани — Хрваћани 22/IX — у 5h преко Просјека на Гумијеру. III Баталјон преко Отпочиваљке и Оштре Главе на Бабешницу а II Баталјон из Усрповаца на Разбој и Мартинац.

Задатак: прогонити до уништења сјеверну четничку групу Форкапа, Винчић, Дукић која се креће према с. Мартицу и Ножичком.

Штаб V налази се уз I Баталјон — гдје ћу се и ја налазити.

Везу слати чешће.

По нашем избијању на Гумијеру пошаљите најновије податке о четном распореду ради издавања наредбе о даљем покрету. Пао је Чернигов.

Наши су узели Горицу, Слов. Бистрицу, Пељешац, Шипан, Лопуд, Ластово, Калиновик, Трново и Жабљак у Ц. Гори. На Рабу ослобођено 5.000 из конц. логора. 1/3 ступила у Н. О. војску.

С. Ф. — С. Н.

22/IX.43
0.50h

Шоша³

¹ Оригинал, писан мастилом, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 31/1, к. 875.

² Види док. бр. 112.

³ Јосип Мажар

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАНАЕСТЕ НОУ БРИГАДЕ ОД
22 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА
ЗА ПОКРЕТ ПРАВЦЕМ МАКАРЕВАЦ — МИЛАНОВАЦ —
БИЈЕЛО БРДО — НОВИ МАРТИНАЦ — РАДОВАЧА¹**

ШТАБ XII КНОУ БРИГАДЕ
стр. пов. оп. бр. сл.
дана 22 IX 1943 године

ШТАБОВИМА I, II и III БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

Штаб дивизије наређењем својим од данас доставио је следеће:²

У вези чишћења сектора испред нас од четничке банде ударне групе V и XII бригаде: наша бригада има да наступа у двије колоне и то: I батаљон правцем Макаревац — Милановац — Бијело Брдо — Нови Мартинац — Радовача и на тој се линији задржати до даљег наређења.³

II батаљон паралелно са I батаљоном наступаће правцем Бабешница — десно од Бијелог Брда и Новог Мартинца, преко Ковачевића [Брда], на Осојац, гдје се задржати на положајима као и I батаљон до даљег наређења.

III батаљон са штабом бригаде, бригадном амбулантом и интендантуром извршиће покрет правцем Церова Коса — Гумијера — Макаревац и правцем Липова Коса, одакле ће се издати следећа наређења.

Скреће се пажња другарским штабовима батаљона да у пролазу преко наведених терена на својим правцима претресају секторе, обзиром на уобичајено да четници, приликом проласка наших снага, пресвлаче се у цивилна одијела, крију се по цивилним кућама, потоцима, жбуњевима, шумама па чак и бункерима.

II батаљон ове бригаде има да одржава везу удесно са I батаљоном V бригаде.

I батаљон има да одржава везу улијево са IV батаљоном V бригаде.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 33/1, к. 875.

² Види док. бр. 115.

³ Види док. бр. 120.

Батаљони између себе имају да одржавају везу помоћу паљења мањих гужви сијена и сигналним ракетама.

Покрет извршити данас 22 ов. мј. у 14 часова.

III батаљон да сачека штаб бригаде на Церовој Коси уколико прије стигне, уколико не стигне, штаб бригаде ће чекати III батаљон.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

ПОЛИТКОМЕСАР

Раде

у 12.30 h

КОМАНДАНТ-МАЈОР

Међава

БР. 117

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 23 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ СЕДАМНАЕСТЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА НОВИ РАЗМЈЕШТАЈ ЈЕДИНИЦА¹

ШТАБ

I БОС. НОУ КОРПУСА

Бр. Сл/43

23.IX.43.

Х и т н о

ШТАБУ II КНОУ БРИГАДЕ И XVII-ТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

По пријему овог наређења поступите слиједеће:²

1. Штаб XVII босанске дивизије извршиће помјерање својих јединица и то: I Мајевичку бригаду пребациће са досадашње просторије на просторију Сјенина — Лукавица — Зоље са задатком да спријечи сваки испад четника са правца Бецањ — Станић Ријека. Један батаљон од ове бригаде задржати на Дугим Њивама, а Требавски партизански одред кога ставити под команду Штаба Мајевичке бригаде, поставити на простору Церов Гај — Потурице са задатком затварања правца из долине ријеке Босне према Сјенини. Овој бригади ставити у задатак да руши жељезничку пругу почев од Сухог Поља у правцу Бољанић — Карановац. Ова рушења изводити ноћно са појединим батаљонима и то што темељитије и на што већој дужини.

¹ Оригинаал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 8/1—1, к. 407.

² Види док. бр. 118.

VI-ту босанску бригаду пребацити са досадашње просторије [у] ноћи 23 на 24 о. м. на просторију Горњи Хргови — Срнице.

III-ћу босанску бригаду (муслиманску) по извршеном задатку на правцу Буквик — Вучковац — Мионица — Кереп — Биберово Поље — Муслиманска Шпионица — Љенобуд, поставити тако да на просторији Љенобуда буде неизоставно ноћу 24 о. м.

2. II Крајишка бригада са Озренским партизанским одредом пребаћиће се са досадашње просторије на просторију Грачаница — Сокол са задатком да заузме Грачаницу, разоружа легију у истој и приступи рушењу жељезничке пруге и свих објеката на прузи почев од жељезничке станице Карановац у правцу Босанског Петровог Села. Ове акције на прузи изводити ноћу са потребном обазривошћу од испада непријатељске моторизације са правца Тузле односно Добоја.

У договору са старјешином сатније сатником Дајићем настојати да се легија мобилише у редове наше војске.

С обзиром на топографски положај Грачанице, која се налази у рупи, исту држати мањим снагама или уопште не држати, о чему ће сам Штаб бригаде донијети одлуку.

3. Штаб XVII НОУ босанске дивизије даће задатак Посавском партизанском одреду, оријентишући га у случају јачег притиска непријатеља према главнини наших снага, с тим што ће ненаоружано људство тога Одред прикључити својим јединицама.

С обзиром да ће се II Крајишка бригада са Озренским партизанским одредом вечерас пребацити одређеним правцем, то ће Штаб дивизије хитно издати наређење Мајевичкој бригади да се пребаци на одређену просторију скрећући јој нарочиту пажњу на темељито и стално рушење жељезничке пруге у долини ријеке Спрече с обзиром на важност престојећег задатка.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
Командант, генералмајор:
Коста³

³ Наћ

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 23 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О РАЗМЈЕШТАЈУ ЈЕДИНИЦА¹

ШТАБ
ХVII ИСТ.-БОСАНСКЕ
У. ДИВИЗИЈЕ Н.О.В.Ј.
23-IX-1943 године

ШТАБУ I БОС. Н.О.У. КОРПУСА

Ноћу 23/24 о.м. наша дивизија као и партизански народно-ослободилачки одреди Требавски и Псавски извршиће померање својих снага и то:

1. Штаб I Мајевичке Н.О.У. бригаде пребациће се са досадашње просторије на просторију Сјенина — Лукавица — Зоље са задатком да спријечи сваки испад четничких банди од правца Бецањ — Станић Ријека. Са једним батаљоном поставиће се на Дуге Њиве контролишући правац Кожухе — Копривна — Врањак — Модрича, чврсто држећи Дуге Њиве до даљег нашег наређења.

Штаб Мајевичке бригаде ставиће под своју команду Требавски народно-ослободилачки партизански одред и поставити га на просторију Церов Гај — Потурице, са задатком затварања правца из долине р. Босне према Сјенини.

Са просторије Сјенина — Лукавица — Зоље предузети темељито рушење пруге и друма од Сухог Поља преко Бољанића до Карановца. Ово рушење изводиће ноћу упућујући у ту сврху најмање један батаљон, рушећи што темељитије и на што већој дуљини. Батаљон који одлази на тај задатак обезбјеђивати га са потребним снагама леђно од четничких банди.

Батаљон са Дугих Њива држаће увијек један вод са п. митраљезом у Модричи а један вод у Градаццу обезбјеђујући тамошње команде мјеста и у случају неког јачег притиска непријатеља на те гарнизоне водови ће евакуисати команде мјеста повлачећи се у правцу Дугих Њива.

Одржавати чврсто везу са штабом II Крајишке Н.О.У. бригаде у Грачаници или Соколу и у случају неког непријатељског испада садејствовати.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3—1, к. 981.

2. VI босанска Н.О.У. бригада пребациће се са своје досадашње просторије на просторију Срнице — Шпионица — Горњи Хргови контролишући правац од Брчког. Штаб VI босанске Н.О.У. бригаде све ненаоружане борце Посавског народно-ослободилачког партизанског одреда узеће у састав својих јединица пред повлачење на одређену просторију.

По доласку на нову просторију одмах успоставити телефонску везу са овим штабом у Церику (Бегов Конак), као и са командом мјеста Градачац у колико постоји телефонска линија.

3. III босанска муслиманска Н.О.У. бригада по извршењу задатка који је добила од овога штаба, а најдаље до 25 о.м. у 6 часова, поставиће се на просторији Љенобуда. По доласку на ту просторију ухватити везу са партизанским батаљонима у Смолући и Потпећу, а Муслимански батаљон из Сребрника прикључити у састав бригаде као Трећи батаљон.

4. Штаб Посавског народно-ослободилачког партизанског одреда са својим јединицама поставиће се на просторији Горњи Жабар — Буквик — Поребрице, контролишући правац од Брчког и одржавајући везу са VI босанском Н.О.У. бригадом преко Церика у Срнице. На просторији Посавине вршити мобилизацију, с тим што ће наоружано људство задржавати у одреду а ненаоружано одмах слати преко везе са потребним обезбјеђењем штабу VI бригаде или првој јединици ове дивизије. У случају јачег непријатељског притиска јединице одреда раставити на што мање групе, чак и у десетине, које ће избјежавати фронталну борбу са непријатељем и дјеловати на партизански начин, чврсто одржавајући међусобно везу. Сталним покретима и дјеловањем на терену Посавине онемогућити разбијеним чентичким бандама поновно организовање.

5. Штаб Требавског народно-ослободилачког партизанског одреда привремено ће се поставити под команду I мајевичке Н.О.У. бригаде, постављајући се на горе поменутој просторији.

Напомене:

а. II Крајишка Н.О.У. бригада са Озренским партизанским одредом пребациће се са досадашње просторије на просторију Грачаница — Сокол са задатком да заузме Грачаницу, разоружа легију у истој и приступи рушењу железничке пруге и свих објеката на прузи почев од железничке станице Карановац у правцу Босанског Петровог Села.

С обзиром на топографски положај Грачанице, исту ће II Крајишка бригада држати са мањим снагама или је уопште неће држати, о чему ће штаб Мајевичке бригаде приликом одашиљања патрола за везу водити рачуна предочивши патролама потребну опрезност приликом уласка у Грачаницу.

б. С обзиром да ће се II Крајишка бригада са Озренским партизанским одредом вечерас преbacити одређеним правцем, то ће штаб Мајевичке бригаде хитно издати наређење својим јединицама да се пребаце на новоодређену просторију, скрећући им пажњу на темељито и стално рушење железничке пруге у долини р. Спрече, што ће и сам штаб бригаде то рушење контролисати.

ц. Примијећено је да су наше јединице недовољно активне у смјењивању старе власти (кнезови, муктари и др.) и стварању наше власти — народно-ослободилачких одбора. Задатак сваке наше јединице при доласку у неки град или село јесте да, уколико постоји стара власт, исту одмах смијени и да преко конференције грађана, односно сељака изабере народно-ослободилачки одбор. У ове народно-ослободилачке одборе могу да уђу и бивши кнезови или муктари само ако су поштени људи. Сва снабдијевања и све друге послове који су повезани са народом треба наше јединице да врше преко народно-ослободилачких одбора, неводећи те одборе само на сакупљаче хране, већ трудећи се да им се подигне ауторитет и да заиста постану органи народне власти.

д. Штаб дивизије, хируршка екипа и дивизиска болница налазиће се у Церику (Бегов Конак) од 24 о.м.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар

Б. Петричевић

Командант-пуковник

Гл.² Мандић

Начелник штаба
Букашин Суботић

² Глиго

**УПУТСТВО ШТАБА ДВАНАЕСТЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 23
СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА
МОБИЛИЗАЦИЈУ ЉУДСТВА ЗА НАРОДНООСЛОБОДИ-
ЛАЧКУ ВОЈСКУ¹**

ШТАБ XII КНОУ БРИГАДЕ

број сл.

дана 23. IX. 1943 године

ШТАБОВИМА I, II И III БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

На положајима које сада држите задржати се до даљег наређења. Повежите се међусобно и II батаљон да се повеже са јединицама V бригаде, и да извести овај штаб.

Доставите извјештаје писмене о јучерашњем покрету у вези наређења овог штаба.

На секторима које држите потребно је одржати зборове и извршити мобилизацију. Мобилизација се може вршити на овај начин: сазову се одборници и њима се објасни да је потребан извјестан број војника. Прикупе се подаци од одборника тко би све могао да се дигне за војску, пошаље се позивница по приложеном формулару са патролом и патрола сачека док се новомобилисани спреми за јединицу. Не држати се овога круто и не сматрати да је ово општа мобилизација, већ из појединих села дизати само по пет до десет, односно по договору са одборницима, односно са народном власти. Објаснити сваком новомобилисаном да, уколико побјегне, сматраће се војним бјегунцем... Исто тако објаснити одборницима — народној власти као и народу да је ситуација сазрела и да ми на мобилизацију имамо пуно право, обзиром на ситуацију у земљи и иностранству и обзиром на двије и по године вођене крваве борбе за ослобођење овога народа и земље и да смо ми за ту слободу много крви пролили.

Обзиром на задржавање по појединим селима, уколико је могуће и уколико имате спреман који програм, можете одржати и по неку приредбу.

Штаб бригаде до даљег налазиће се у Новом Мартинцу, код дућана.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗАМЈ. ПОЛИТКОМЕСАРА

Влад. Ковачевић

у 7 ч.

КОМАНДАНТ-МАЈОР

Мећава

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 18/10, к. 875.

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДВАНАЕСТЕ БРИГАДЕ ОД 23 СЕП-
ТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЈЕДНАНАЕСТЕ НОУ ДИВИ-
ЗИЈЕ О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА НА СЕКТОРУ РАДО-
ВАЧА — ОСОЈАЦ — СУХ ГРЕБ¹**

ШТАБ XII КНОУ БРИГАДЕ
број сл.
дана 23. IX. 1943 године

ШТАБУ XI НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

У вези усменог наређења команданта дивизије² једи-
нице ове бригаде извршиле су свој постављени јој задатак³
и сада се налазе на линији Радовача — Осојац — Сух Греб,
и лијево Брезовача. Штаб бригаде налази се у Новом Мар-
тинцу, кота 201, код капеле.

За вријеме покрета јединица ове бригаде није било
штаквих сукоба са четничком бандом нити је могло бити
због тога што је II батаљон V бригаде прешао испред нас
нашим правцем, једино се говори да постоје неке групице
у Старом Мартинцу за којима већ трагамо.

Наше задржавање данас на овом терену искористиће
се за одржавање зборова и колико је могуће нешто моби-
лисати.

Јавите нам гдје се налазите и доставите наређење за
даљи рад.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗАМЛ. ПОЛИТКОМЕСАРА
Влад.⁴ Ковачевић

КОМАНДАНТ-МАЈОР
Мећава

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у ар-
хиви Војноисториског института под рег. бр. 29/3, к. 875.

² Јосип Мажар-Шоша

³ Види док. бр. 112, 113, 115 и 116.

⁴ Владо

ИЗВЈЕШТАЈ ЗАМЈЕНИКА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА
ГРАХОВСКО-ПЕУЉСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 23 СЕПТЕМ-
БРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О
РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА¹

ШТАБУ IV НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

По наређењу делегата² Корпуса за Југозападни сектор ја сам дошао са специјалним задатком у наш III (Сајковички) батаљон, који се сада налази на цести Сињ — Ливно (поред Вагња, ката Обровац Велики и Мали). Упознат сам са Вашим дописом којег сте послали 21-IX ов. г. с тим да наша два батаљона (I и II) поврате се на сектор Псуње³ — Јелино Поље, као и то, да један члан нашег Штаба ухвати везу са Вашим штабом [ради] пријема спреме и оружја за наш одред, те ради руковања са Сајковичким батаљоном, уколико исти буде ангажован у борби.⁴

Овај ће батаљон остати овдје до даљњег, а штаб Корпуса, односно делегат Корпуса у сагласности са политкомесаром⁵ Корпуса, који се тада налазио у Прекаји, не знајући за ово Ваше наређење, рекао је да ће на овај сектор одмах доћи и друга наша 2 батаљона.

По Вашем наређењу јуче је на Тичево дошао неки караван с којим сам ја требао руководити, али ја о том каравану нисам био детаљно упознат куд ће он ићи, у ком правцу и шта ће гонити — те је караван остао и даље на Тичеву, о којем даље не знам ништа.

Извијестите ме одмах да ли је потребно да ја дођем ради тога наоружања итд.

Извијестите ме о ситуацији.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

23-IX-43 г.
8 сати навече

Замј. политкома Грахов. Пеуљ.
Н.О.П. одреда,
Јово

¹ Оригинал, писан плавим мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 41—3, к. 766 А.

² Славко Комарица

³ Вјероватно Пеуље

⁴ Види док. бр. 134.

⁵ Вељо Стојнић

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД
24 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И
ПО ЈУГОСЛАВИЈЕ О БОРБАМА НА СЕКТОРУ МО-
ТАЈИЦЕ¹

ШТАБ

XI НОУ ДИВИЗИЈЕ

Број: 29/43

24 септембра 1943 год.

Положај

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

Положај

Ових дана наше јединице подuzeле су чишћење сектора Мотајице и Црног Врха од четничких банди Раде Радића, Форкапе и Бундале. Акција још није завршена, али према до сада добивеним извјештајима четници су разбијени на читавом том сектору. Чим акција буде завршена, послаћемо вам детаљан извјештај.² —

17 овог мј. т.г. од 6 сати ујутро до 19 часова непрестано је непријатељска авијација бомбардовала положаје XII КНОУ бригаде и Бањалучког одреда. За вријеме бомбардовања четници, измијешани са легијом, усташама и Нијемцима наступили су од Балта и Бастаха. Снаге XII КНОУ бригаде и Бањалучког ПО-а и поред авијације и непријатељске артиљерије, која је тога дана била дјелагна на том сектору, наше снаге су цијели дан водиле борбу са непријатељем. У тој борби непријатељ је имао 10 мртвих и више рањених војника и официра. Наши губици су 1 мртв и 10 рањених, од којих је 5 лакше рањено.³

22 овог мј. т.г. 4 непријатељска авиона бомбардовала су Команду мјеста у Скендеру. Жртва није било. Истога дана једна група од 40 четника упала је у Скендер. Команда мјеста била је напустила Скендер, пошто у близини није било наших јединица, али се сутрадан поново вратила. Тога истога дана четници Лазе Тешановића покушали су упад у Котор Варош, мислећи да ће им то успјети, ради отсућности XII КНОУ бригаде, али су одбијени од снага Бањалучког ПО-а. —

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под рег. бр. 3941.

² Види док. бр. 111.

³ Види док. бр. 99.

Шаљемо вам летак који је непријатељ бацао по секторима око Мотајице, Црног Врха, Прњавора и Дервента, као и један златник, који је нађен код убијеног четничког командира. Код истог је нађена једна цедуља на којој пише, да је то поклон од Раде Радића дотичном командир^у.

У прилогу овога дописа шаљемо вам и велику зидну карту Источног фронта, а ону коју је друг Вељко наручио није још стигла и уколико стигне задржаћемо је код себе.

Ових дана формирали смо Тешањско-теслићски одред.

Прије два дана отпочео је војно-политички курс при штабу Прњаворског одреда на којем учествује преко 100 обвезника. Отпочеће још један курс у Шипрагама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
сл. отсутан

Командант-пуковник
сл. отсутан

Начелник Штаба-мајор,
М. Пекић

(М. П.)

БР. 123

ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 24 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ЗА ПОКРЕТ НА БОАН¹

ШТАБ IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Пов. број 13
24 септембар 1943 г.
у 15,50 час.

Копија

ЗАПОВИЈЕСТ

за наступни марш са просторије Жабљак на просторије^у
варошице Боан

Наша бригада добила је задатак да изврши покрет на просторију в. Боан. На том путу нема непријатељс^{ких}

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Бојноисториског института под рег. бр. 23/1—1/II, к. 738.

снага, изузев малих четничких групица јачине око 20 људи. До јучерашњег дана у самом Боану налазио се Иван Ру-
жић, са око 30 четника.

У циљу извршења предњег задатка

Н А Р Е Љ У Ж Е М О:

Претходница

Командант поручник Никола Бановић.

Састав: свега 1 батаљон.

Полази са просторије на којој се сада налази правцем: Мотички Гај и даље најкраћим путем за Баре Сировачке — Сировац, гдје ће се по доласку смјестити. По доласку на одређену просторију батаљон ће се повезати са мјештанским партизанима у ком циљу ће користити другове из Колашинског среза у циљу прикупљања података о непријатељским снагама у Колашину и околини.

На Вратлу се прије неколико дана налазила четничка банда Миљана Мандића, па је потребно да батаљон буде опрезан.

Полазак претходнице сјутра 25 о.мј. тачно у 2,30 часова.

Главнина

Командант мајор Нико Стругар.

Састав: III бат., I бат., чета пратећих

оруђа, интендантура и болница.

Полази са просторије Мотички Гај, гдје ће се колона формирати правцем одређеним за претходницу.

Ред маршевања:

I бат., Штаб бригаде, III бат., интендантура, болница.

Полазак главнине тачно у 3,00 25 о.мј. са просторије Мотички Гај, до ког времена све јединице морају бити на одређеном мјесту.

По доласку на просторију в. Боан командант главнине извршиће распоред за смјештај јединица.

Заштитница

Командант мајор Вељко Жижић.

Састав: један батаљон (V батаљон).

Полази са просторије на којој се сада налази правцем одређеним за главнину. Полазак овог батаљона 25 о. мј. тачно у 4,00 часа.

По доласку на одређену просторију овај батаљон смјестиће се на просторију с. Тушиње.

Достављено свима јединицама ове бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.) За Штаб
Блажо Марковић

БР. 124

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 24 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА НА СЕКТОРУ ФОЧА — ТРНОВО И МАРШУ ДО КОЛАШИНА¹

ШТАБ IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Пов. бр.12
24 септ. 1943 г.

Копија

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Достављамо вам укратко извјештај о борбама, као и покретима наше бригаде:

Према задњем наређењу Штаба II Ударног корпуса о формирању II пролетерске и III ударне дивизије наша бригада остала је под непосредном командом Штаба корпуса.

У току бављења на просторији Фоча — Трново — Сарајево наша бригада имала је мање борбе у току 16, 17 и 18 о. мј. са милицијом околине Трнова,² усташама и Нијемцима из Сарајева. Заузели смо Трново и Кијево, а затим по-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 42/1—1/II, к. 738

² Види док. бр. 73, 82 и 86.

слије једне јаче непријатељске офанзиве од правца Сарајева повукли смо се према наређењу Штаба корпуса. Ипак, у борби коју смо водили са Нијемцима нанијели смо им прилично губитака (3 камиона мртвих и рањених). Ми смо имали једног рањеног.

Послије овога повукли смо се на просторију с. Мрежице,³ одакле смо према наређењу Штаба корпуса извршили покрет преко Фоче, Завајита, Челебића, Мештровца, Тепце и 23 о.мј. ујутро стигли у Жабљак. У току овога покрета на непријатеља нијесмо наилазили. Марш је изведен без икаквих потешкоћа и у потпуности је успио.

Према наређењу Штаба корпуса 25 о.мј. ујутро полазимо за Боан⁴ у циљу напада и ликвидације Колашина.⁵

И у будуће ћемо вам достављати операцијске извјештаје кад год будемо имали везу са вама, све док се налазимо под непосредном командом Штаба корпуса.

Према наређењу Штаба корпуса упућујемо вам друга капетана Маша Јелића са око 15 коња и коњоведаца ради пријема оружја које се тамо налази. Као прва и најхитнија попуна у оружју потребно нам је следеће: 8 (осам) теш. митраљеза, 15 пуш. митраљеза, 1 (један) теш. бацач и 3 (три) мала бацача. На сваки тешки митраљез најмање по 2.000 метака, а за пуш. митраљез по 600 метака. За теш. бацач што више муниције (комплетне са упалачима, допунским и основним пуњењима). Било би добро кад би нам послали најмање 200 граната. За лаке бацаче довољно би било за сада по 50 граната за бацач.

Уколико не будете имали оволики број колико ми тражимо, пошаљите нам што више можете. Надамо се да ћете ипак оволико имати, пошто смо чули да талијанског оружја тамо има доста.

Молимо вас да нам пошаљете коју мазгу (талијанску) јер би добро дошле за пренос траженог оружја и муниције, као и за даљу употребу у нашој бригади.

Извјештавамо вас да је Врховни штаб поставио за замјеника политкомесара наше бригаде друга Радована Раовића, досадашњег замј. полит. комесара IV бат. II далматинске бригаде. Друг Мило Јовићевић одређен је наређењем за помоћника политкомесара Главног штаба за Ц. Г. и Боку.

Наређењем Штаба корпуса упућен је друг Бошко Кулача, капетан, на расположење Главном штабу за Црну

³ Види док. бр. 110.

⁴ Види док. бр. 123.

⁵ Види док. бр. 130, 141 и 142.

Гору и Боку. За команданта I бат. одређен је друг Блажо Јанковић, досадањи замј. команданта V бат.

Према наређењу Штаба корпуса овој групи, када се буде враћала, требате дати јачу пратњу, најмање 30 бораца С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар

(М. П.)

Командант
п.пуковник
Љубо Вучковић

БР. 125

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 25 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ МАЈЕВИЧКОГ НОП ОДРЕДА ЗА ПОКРЕТ НА ПРОСТОРИЈУ ТИЊА¹

Сл.

25 септембра 43

ШТАБУ МАЈЕВИЧКОГ ПО

Одмах по пријему овог наређења крените се са ва-
шим Одредом најкраћим путем до на просторију Православна — Муслиманска Тиња, гдје ће Одред остати до даљег наређења.

У погледу затварања правца од Брчког преко Челића ка Тузли поступити у духу разговора са политкомесаром од тога Одреда другом Филиповићем.²

По доласку на просторију села Тиња Штаб Одреда доћи ће на састанак у Штаб Корпуса у село Сребрник.

Ово наређење сматрати врло хитним и неодложивим, у ком сте смислу добили већ једно наређење преко политкомесара Одреда, а друго путем радиограма 25 о. мј.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
ВП³

Командант
Генерал-мајор
К.⁴

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 9/1—1, к. 407.

² Народни херој Мирко Филиповић. Априла 1944 ухватили га Нијемци на Мајевци и, рањена, стријељали.

³ Владимир Поповић

⁴ Коста Нађ

ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 25 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ЗА ПОКРЕТ НА ПРОСТОРИЈУ СЕЛА ЛИПОВО¹

ШТАБ
IV ПРОЛ. БРИГАДЕ

Пов. бр. 14

25 септ. 1943 год.

у 17,30 часова

ЗАПОВИЈЕСТ

ЗА ИЗВРШЕЊЕ НАСТУПНОГ МАРША СА ПРОСТОРИЈЕ БОАНА
НА ПРОСТОРИЈУ С. ЛИПОВО

(Секција Никшић, Колашин, разм. 1:100.000)

Према подацима са којим располажемо у Колашину и непосредној околини налази се око 200 четника под командом мајора Лашића.² На Сињајевини налази се једна група четника од 20—30 под командом капетана Ружића. Четници су успоставили власт у Колашину и околини. Других четника, према подацима, на читавој овој територији нема. Покушавају са принудном мобилизацијом, али им се народ не одазива. У Колашину, Матешеву и другим околним мјестима нема никаквих окупаторских снага.

У Санцаку јединице наше II дивизије заузеле су Пљевља³ и том приликом заплијенили велики ратни материјал. Јавило се је одмах 200 муслимана у партизане.

Наша бригада добила је задатак да изврши наступни марш са просторије Боана на просторију с. Липова, са додатком прикупљања података о јачини четничких снага на просторији Колашин — Матешево, као и приступању ликвидације Колашина.

¹ Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 24/1—1/II, к. 738.

² Ђорђе Лашић, мајор у старој Југословенској војсци, привремено замјењивао команданта четника у Црној Гори. Погинуо 1944 год. приликом бомбардовања Подгорице од стране савезничких авиона.

³ Види том III, књ. 5, док. бр. 84 и 99.

Ради извршења предњег задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

Претходница:

Командант капетан Мило Лубарда.

Свега један батаљон (I батаљон).

1. Полази са просторије Боана правцем: с. Сировац — с. Крња Јела — Катун Вратло — Ропушица — Каљића Село — Г. Липово — Д. Липово — с. Мигаловица — с. Војковићи.

По доласку у с. Војковиће истурити јаче извиђачке водове у правцу с. Плана — Марковог Брда, ради испитивања тога положаја, као и комуникације Колашин — Мојковац. Батаљон ће смјестити у с. Војковићи, одакле ће предузети извиђање и развити об. службу ради прикупљања података о непријатељу на просторији Колашин — Матешево.

Полазак претходнице биће сјутра 26 ов. мј. тачно у 3.30 часова из Боана.

Главнина:

Командант мајор Блажо Марковић.

Састав: 2 батаљона, чета пратећих оруђа, болница и интендантура.

2. Полази са просторије Боана правцем одређеним за претходницу.

Ред маршевања: II батаљон, чета пратећих оруђа, Штаб бригаде, V батаљон, болница и интендантура.

Чета пратећих оруђа упутиће у састав претходнице један тешки бацач и један тешки митраљез. Ова два одјељења ставиће се на расположење команданту претходнице.

По избијању на Вратло II батаљон ће упутити једну чету на Јабланов Врх, која ће остати све док не прође читав колоне, а затим доћи у састав батаљона.

Уколико на Јаблановом Врху буде јачих снага, II батаљон ће одредити према потреби и јаче снаге.

По доласку на нову просторију јединице ће се размјестити и то: II батаљон у с. Блатина, са задатком извиђања и осматрања у правцу с. Дријенак — с. Бабљак — Колашин, као и затварања тога правца. Настати да се прикупе што тачнији подаци о јачини непријатеља на просторији Колашин — Матешево. Пратећа чета смјестиће се у с. Мигаловица, V батаљон и Штаб бригаде на просторији с. Мигаловица — с. Д. Липово, болница и интендантура у Д. Липово.

Полазак главнине из Боана биће сјутра 26 ов. мј. тачно у 4.00 часа.

Заштитница:

Командант мајор Мироје Жарић.

Свега један батаљон (III).

3. Полази са просторије Боана правцем одређеним за главнину.

По доласку на нову просторију смјестити се у с. Г. Липову са задатком заштите свих наших јединица са правца Вратла и Јаблановог Врха.

Полазак из Боана сјутра, 26 ов. мј., тачно у 4.30 часова.

4. У току кретања све јединице, а нарочито претходница, морају бити врло обазриве, а у случају сукоба са четничким бандама бити дрзак и безобзиран.

5. На Сињајевини налази се један партизански одред у околини Бистрице, претпостављамо да ћемо се у току сјутрашњег дана са њима повезати.

7. Борбени знаци за 26/27 ов. мј. Слога — Сабља
за 27/28 ов. мј. Пиштољ — Полтава
за 28/29 ов. мј. Пљевља — Правда

8. Пошто је сјутрашњи марш преко отвореног и чистог терена, то ће све јединице предузети потребно ради маскирања и заштите од непријатељске авијације.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб бригаде
Командант п.луковник
Љуб. Вучковић

Достављено
свима јединицама ове бригаде.

Напомена: Заузимањем Пљеваља нашим јединицама пао је у руке сљедећи ратни материјал: 9 т. митраљеза, 20 п. митраљеза, око 1000 мина за бацач, 30.000 метака, 3 камиона, 2 луксузна аутомобила и други ратни материјал.

БР. 127

ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА ПРВОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 27 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ШЕСНАЕСТЕ И СЕДАМНАЕСТЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА НАПАД НА ТУЗЛУ¹

ШТАБ
I БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА
Стр. пов. бр. 102/ 43
27 септембра 1943
Положај

ШТАБОВИМА XVI ВОЈВОЂАНСКЕ И XVII БОСАНСКЕ ДИВИЗИЈЕ, ШТАБОВИМА II КРАЈИШКЕ, V БОСАНСКЕ, I МАЈЕВИЧКЕ И III БОСАНСКЕ МУСЛИМАНСКЕ БРИГАДЕ, ШТАБОВИМА МАЈЕВИЧКОГ И ТРЕБАВСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Да би успјешно ријешили основне задатке које је Врховни Штаб НОВ и ПОЈ поставио пред наше снаге у Источној Босни, Штаб Корпуса је донио одлуку да изврши акцију на град Тузлу,² индустриско предузеће Лукавац и околна непријатељска упоришта.

Успјешно извођење акције на Тузлу је од огромног војно-политичког значаја за цијелу Источну Босну. Окупатор и његове слуге тиме губе једно од важних својих војничких упоришта, губе базу руде (утљена, соли, соде и шпирита), неопходно потребних за вођење рата. Нама, сад, се отварају широке могућности за мобилизацију људства и нарочито радника, који жељно и нестрпљиво очекују нашу војску, стварају се могућности за уврштавање у редове НОВ Муслиманске легије и муслимана уопште, продубљује се већ настала диференцијација у редовима деморалисаних четника и омогућава се успјешно извођење ак-

¹ Копија оригинала, писана на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр 10/1—1, к. 407.

² Опширније о ослобођењу Тузле види у тому IV, књ. 18.

ција против њих, отварају се могућности успјешног војно-политичког дејства наших снага у цијелој Источној Босни и учвршћења позиција Народно-ослободилачког покрета.

У моменту побједоносног наступања ослободилачке Црвене армије на истоку, те појачане активности савезничких енглеско-америчких армија у Италији — у часу кад наша славом овјенчана НОВ у Далмацији, Приморју, Словенији, Босни, Црној Гори итд., ослобађајући крај за крајем наше отаџбине, води тешке борбе за коначно ослобођење свих наших народа — дужност је наших команданата, командира, политичких комесара и свих бораца, да и овог пута, као и до сада, извршавајући своју свету дужност према народу и отаџбини, дају све од себе за извршење постављеног задатка.

ЗАПОВИЈЕСТ

(Секције Тузла — Дервента — Кладањ, размјера 1:100.000).

Ситуација: јачина непријатељских снага на сектору Тузле креће се око 2.000 војника.³ Састав: Тузлу бране јединице Тузланског здруга, једна јуришна бојна, око 1.000 бораца које су Нијемци покупили по околини и одјенули у њемачке униформе. У самој вароши Тузли налази се извјестан број жандармерије за унутрашњу службу, а по потреби и за борбу кроз варош. Јачина ових жандарма креће се наводно око 2 сатније. И ово није провјерено.

Морал свих непријатељских снага је на врло ниском степену због данашње ситуације како у земљи тако и ван земље, те један енергичан напад створио би расуло и деморализацију међу непријатељем.

Наоружање: Посада Тузле наоружана је пушкама, око 30 јаких и тешких аутоматских оружја, непознат број бацача и 20 топова распоређених за одбрану Тузле (види скицу). Према прикупљеним подацима у Тузли се налази велика количина муниције и друге ратне спреме.

Одбрану сјеверног и јужног сектора Тузле чине углавном дијелови тузланског здруга: — насилно мобилисани муслимани и Хрвати на страну Нијемаца. Према посљедњим подацима моторизованих јединица нема, но јединице морају бити активне и на отсуство моторизације.

Фортификациско уређење: Положаји сјеверног и јужног сектора састоје се из неколико ослоних тачака с бункерима који су дјеломично ограђени једним редом бодљикаве жице. Утврђене тачке сјеверног сектора: Молухе, Пи-

³ Види док. бр. 217.

скавица, Којшино, Парлог и Слани бунар, јужног сектора Илинчица, Крека, Кужићи и Црвено Брдо.

Јачина непријатеља у Лукавцу креће се око 300 бораца 5 бојне Тузланског здруга и једна сатнија Нијемаца, чији се дијелови налазе и у Букињама. У Лукавцу се налази и Стожер железничке бојне за одржавање железничке пруге Добој — Тузла.

Наоружање: Лукавац брани поменута посада са 7 тежих митраљеза, потребни број пушкомитраљеза и дијелом артиљерије која се пребацује по потреби са сектора Тузле. Фортификацијско уређење Лукавца састоји се из потребног броја бункера и стрељачких ровова ограђених са бодљикавом жицом. Наводно ова се бодљикава жица пуни електричном струјом. Лукавац се налази у тијесној вези друмом и железничком пругом са Тузлом односно Добојем.

Све посаде на железничким станицама, на прузи Добој — Тузла бројно су слабе, слабо наоружане и са моралом на врло ниском ступњу, једним јачим налетом спремне су за предају. Једна од јачих станица је Миричина, која је дијелом и утврђена, а железнички мост недавно минира⁴.

Јединице овог Корпуса у садејству са XVI Војвођанском дивизијом добиле су задатак да изврше напад на горе поменуте гарнизоне и заузму их, те успоставе нашу народно-ослободилачку власт, у том циљу

НАРЕЂУЈЕМО:

1. Главна колона: командант пуковник друг Глиго Мандић, састав II⁵ Босанске и II Крајишке бригаде те Озренски п. о.

1. Напад са линије положаја Осоје — Муслиманска Ободница. општим правцем напада: Мусл. Ободница — село Степановићи — Високо Брдо — село Мехмедовићи — Којшино — Православна црква сјеверно од џамије, на друму који пролази кроз Тузлу, са задатком заузећа вароши Тузле и даљњег гоњења непријатеља.

Зона ширења источно поток који утјече у Јалу преко Мусл. Грабовице, западно поток који прелази западно од

⁴ Исто

⁵ Вјероватно се односи на Шесту источnobосанску НОУ бригаду.

Пискавице — Молухе — Рудника угља и Јале, западно од Соларе.

На Горњу Тузлу нападају дијелови XVI Војвођанске дивизије, а на Букиње III Бос. мусл. бригада, са којим јединицама одржавати везу.

2. Средња колона: командант
друг Черић Салем,
састав III Бос. мусл. бригада

2. Напада са полазног положаја Мрамор општим правцем напада: Мрамор — Мраморски Поток — Погориоци — Букиње са задатком заузећа Букиња. По заузећу Букиња срушити железничку пругу и створити барикаде на самом путу Лукавац — Тузла у циљу кидања везе између ова два мјеста. По заузећу Букиња један батаљон оријентисати Лукавцу у циљу садејства Мајевичком п.о. на Лукавац, а са главнином бригаде оријентисати се југозападном дијелу [на] Тузлу преко Креке. Лијево напада главна колона на Тузлу а десно Мајевички п.о. на Лукавац, са којим јединицама одржавати тијесну везу као и са јединицама XVI дивизије које нападају Тузлу са јужне стране. Зона ширења источно поток Језеро, који протиче преко Худећа у Јалу, а западно Дубоки Поток — Дивковићи.

3. Западна колона: командант
друг Вељко Лукић,⁶
састав Мајевачки п.о., Техничка чета
и један противколски топ 47 мм.

3. Напада са полазног положаја Прав. [и] Мусл. Тиња, општим правцем напада: Тиња — [с.] Прав. Лукавац — Хускићи — Загорје — Кудузовићи — [варошица] Лукавац са задатком да узме [варошицу] Лукавац.

Источно напада III Бос. мусл. бригада на Букиње, а сјеверозападно на простору [с.] Лукавица — Грачаница

⁶ Народни херој Вељко Лукић-Курјак. Убијен од стране четника као рањеник у току Седме непријатељске офанзиве.

затвара правац Добој — Тузла Прва Мајевичка бригада и Требавски п.о., са којим јединицама одржавати везу.

Зона ширења југоисточно к. 322 — пут Лукавац — Тузла — железничка станица Лукавац, западно поток који утиче у ријеку Спречу југозападно од Лукавца.

Противколско одјељење топова поставити тако да неутралише бункере у Лукавцу и да туче и осматра друм Добој — Лукавац. У случају јачег отпора непријатеља из Лукавца, исти блокирати кидајући му тако везу са Тузлом односно Добојем до доласка појачања послје ликвидације Тузле.

4. *Јужна колона*: командант пуковник друг Лекић,⁷ састав XVI Војв. дивизија.

4. Напада са линије положаја Тупковић — Дубница општим правцем напада: Тупковић — к. 231 — Парсело — Орашје — Илинчица — железничка станица Тузла са једном бригадом, а са потребним дијелом снаге врши напад на Г. Тузлу, затварајући истовремено правац Зворник — Тузла.

Зона ширења источно од Дубраве — к. 283 — Видаковићи — поток који утиче у Јалу западно од назива Јала, западно Бубањ — Кат. Дубрава — Кужићи — Крека — железничка станица на западном дијелу вароши. Везу одржавати преко ријеке Јале са главном колоном, а преко Миладије са дијелом средње колоне која садејствује у нападу на Тузлу са југозападне стране.

5. *Обезбјеђење*: I Мајевичка бригада са Требавским партизанским одредом поставља се на простору [с.] Лукавица са задатком да затвори и онеспособи железничку пругу и друм Добој — Тузла. Рушењу пруге и друма приступити почев од 27 о. мј. ноћу, упућујући појединачно батаљоне са потребним обезбјеђењем. Рушење извести темељито како би искључили сваку интервенцију непријатеља

⁷ Данило

за вријеме извођења операција на Тузлу и Лукавац. Оријентисати потребан дио снага за евентуалну потребу против озренских четника. Ове јединице морају бити прикупљене како би могле брзо интервенисати гдје се укаже потреба. Штаб Мајевичког партизанског одреда одредиће једну чету за затварање правца Брчко — Тузла, док ће XVI Војвођанска дивизија затворити правац Зворник — Тузла.

6. *План одбране од моторизације*: Све јединице на својим правцима дејства настојаће да поруше жељезничку пругу, да створе препреке и барикаде на путевима, а Мајевички партизански одред поставиће своје противколско одјељење за осматрање друма Добој — Тузла. Свака јединица понијеће собом потребан број бензинских флаша против тенкова, односно за паљење објеката који се буду упорно држали.

7. *Санитетска служба*: Дивизијска болница биће у селу Доњи Сребрник. Хируршка екипа биће у селу Чанићи, одакле ће се рањеници даље транспортовати за дивизијску болницу. Шеф Хируршке екипе унапријед ће настојати и мобилисати потребан број кола за преношење рањеника, односно сељака за ношење тешких рањеника.

8. *Почетак напада*: биће дана 29. IX. у 21 час по старом југословенском времену, до ког времена јединице треба да изврше подилажење непријатељским положајима и неизоставно почну напад.

Уговорени борбени знаци биће за 29. IX. топ — Тито, ноћу продири — брзо. За 30. IX. дању Стаљин — пobjеда, ноћу Далмација — слобода.

Поред уговорених борбених знакова дању и ноћу биће и видни знаци за распознавање, и то дању 29. IX. издигнута пушка у десној руци вертикално на више, а 30. IX. махање капом у кругу изнад главе.

9. Штаб Корпуса налазиће се у селу Добрања, а касније преко Дикле ка Тузли, на ком правцу нам и извјештаје слати.

10. *Веза*: Све јединице, а нарочито главна колона, поставиће телефонску везу у циљу што бржег командовања и спровођења одлука, поред телефонске везе одржавати везу куририма и одјељењима за везу. Све јединице предвиђене за напад упутиће благовремено по 2 курира у оперативни дио Штаба — село Добрања. У току напредовања јединице ће обиљежавати линије докле су доспјеле паљењем појединих објеката и брзим напуштањем истих у циљу избјегавања непријатељске артиљеријске ватре, користити сигналне ракетле за збуњивање непријатеља.

По извршеном задатку распоред јединица биће сљедећи: Војвођанска дивизија извршиће покрет до на просторију Сребрник — Шпионица у духу добивене директиве.

VI Босанска бригада остаће као посада јединица у вароши за одржавање реда и чување разних установа, слагалишта и других објеката. Штаб ове бригаде одредиће јединицу која ће бити стављена на располагање шефу економског одјека при овоме штабу и интенданту XVII дивизије за правилну и благовремену евакуацију спреме и ратног материјала.

II Крајишка бригада по паду Тузле оријентисаће се према Лукавцу за ликвидацију истог, уколико овај не буде заузет, иначе вршиће детаљно систематско скидање железничке пруге.

III Босанска муслиманска бригада пребациће се на просторију села Љубаче, гдје ће бити евакуисана сва спрема и ратни материјал. Обезбјеђење ове спреме вршиће поменута бригада.

Све јединице које руше железничку пругу Добој — Тузла мобилисаће сељаке са потребним алатом да би се пруга што прије и што боље порушила.

Шеф економског одјека при Штабу I Босанског корпуса и индендант XVII дивизије ступиће благовремено у везу са Штабом IV Босанске бригаде и организовати брзу евакуацију ратног плијена и њену правилну подјелу.

Сви штабови јединица подузеће све да се у заузетим мјестима избјегну проваљивања станова, нарочито трговина, надлештава као и других установа, у ком смислу припремити јединице у духу разговора на састанку 26 о. мј.

Заробљенички логор биће у селу Подорашје, а обезбјеђење регулисаће командант главне колоне.

Све јединице на својим правцима напада ставиће у задатак нарочитим одјељењима која ће бити припремљени за кидање телефонске линије на правцима напада, како би се онемогућила свака веза између непријатељских упушта.

Након завршене акције све јединице које судјелују у овим акцијама дужне су у најкраћем року поднијети извјештај.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар

Начелник-пуковник

Командант
генерал-мајор

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА ОД 27 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О БОРБАМА НА ЛИНИЈИ БОСАНСКА КРУПА — БОСАНСКИ ПЕТРОВАЦ — БИХАЋ И КОД ДОБРЉИНА¹

ШТАБ
II БОС. Н.О.У. КОРПУСА
Оп. Бр. 198
Дне 27 септембар 1943 г.

ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ

1. 23 ов. мј. Петровачки батаљон Дрварско-петровачког одреда напао је једну непријатељску колону у близини Бос. Петровца. У овоме сукобу заробљена су 3 њемачка војника док их је више убијено и рањено. Заробљен је један пушкомитраљез „шарац“, неколико пушака са муницијом и нешто ратне спреме.

2. Сајковачки батаљон одреда „Гаврило Принцип“ сачекао је у засједи на цести Ливно — Сињ једну њемачко-пешачку колону која је надирала према Сињу. У овој акцији убијено је око 40 усташа и Нијемаца, док је већи број рањен. Заробљено је 5 пушкомитраљеза, нешто пушака и спреме.

3. VIII Крајишка НОУ Бригада уз садејство Подгрмечког одреда већ неколико дана води борбу на линији Б. Крупа — Петровац — Бихаћ.² 23 ов. мј. уништена су 3 непријатељска камиона. Убијено 30 Нијемаца и легионара, 27 заробљено, од чега 4 официра. Заплијењена су 3 митраљеза „шарца“, 1 мали бацач, 24 карабина и остале ратне спреме.

4. XI Козарска НОУ Бригада код Добрљина разбила је двије бојне усташа. На мјесту борбе остало је 16 усташа мртвих, док је већи број рањен. Заплијењен је један камион, 1 радио станица, 1 мотор са приколицом и друге ратне спреме.

Иста бригада водила је борбу код Б. Градишке, гдје су непријатељу нанесени осјетни губици.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под рег. бр. 3858.

² Види док. бр. 133 и 145.

На страну XI Козарске бригаде прешло је:

1 домобрански поручник

1 часнички намјесник

1 наредник

7 шофера

са 4 теретна камиона

2 луксузна аутомобила

и нешто друге ратне спреме.

5. Ударни одред који оперише на просторији Шатор — Црна Гора за посљедњих неколико дана истријебио је 10 четника. Пљевски одред заробио је 9 четника, а Јањском одреду се предало 6 четника.

6. У акцији на непријатељски гарнизон у Пркосима, о чему смо вас раније обавијестили, непријатељ је имао 250 избачених из строја војника. У тој акцији и на нашој страни били су осјетни губици: 22 мртва друга и 41 рањен, од чега 6 теже. Штаб бригаде је имао погрешна обавјештења да ће се легионари предати, међутим то није био случај те је и дошло до оволиких губитака.

На осталим секторима без промјена.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Вељо Стојнић

Командант
С. Родић

(М. П.)

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЈЕДАНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 27 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ И ДВАНАЕСТЕ БРИГАДЕ ЗА УНИШТЕЊЕ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА У ЦЕНТРАЛНОЈ БОСНИ¹

ШТАБ XI Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ
(КОМАНДАНТ)

Стр. пов. Оп. Бр. сл.
Положај, 27/IX 1943

ШТАБОВИМА V И XII КНОУ БРИГАДЕ И ПРЊАВОРСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

У циљу даљег разбијања четничких група на сектору Централне Босне, који су једна од највећих сметњи за масовно привођење народа Централне Босне у редове бораца јединственог антифашистичког народноослободилачког фронта против окупатора, формираће се од снага V, XII и П.П.О. у почетку — три, а касније четири оперативне групе које ће брзим продорима и нападама уништавати четничке групе, претресајући читав терен у батаљонским, четним, водним колонама или стрељачким стројем сав терен сјеверно од Црног Врха и Љубића до Саве.

Четничке групе: Р. Радића на просторији Деветина — Кокори, патролирајући Вршане. Позадина: Слатина — Кадињани (350—400).

Љ. Бундало на просторији Гумијера — Шешковци (150).

Н. Форкапа — Винчић, на просторији Лепеница — Раковац — Илова — Кунова — Кобаш (400—500).

I Група (снаге XII бригаде и један батаљон V — јачи) кренуће 30 ов.мј. у 3 сата ујутро са линије Стари Мартинац у двије колоне:

десна наступа са снагама XII преко Шешковаца, Кришковаца, Папажана на Милосавце; у Кришковцима одваја се мања колона преко Великог Гробља, Гумијере на Бијелића Главицу;

лијева колона наступа преко Н. Мартинца, Бабешнице, претресајући Оштру Главицу [избија] на Просјек.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/1, к. 865.

1/X о. г. у 2 сата креће десна колона правцем Милосавци — Чардачани, опет раздвајајући се на колону преко Блашк, Кадињана, Четојевића, захватајући Рајчевце и Лађевце преко Кокора избија на Вршане, док другом преко Деветине, изнад Хрваћана и Црквине, избија на Гусак (Гајеви);

лијева колона (1 бат. V) из Просјека креће преко Драговића на Хрваћане — Поточане — Којин Хан.

2/X о. г. у 10 сати издвојиће се из горње I Групе батаљон V бригаде и један батаљон XII бригаде, који се формирају привремено у засебну оперативну групу „Лијевче“ под командом замј. команданта XII бригаде друга Миле Вученовића и полкова V бригаде друга Нике Јуринчића, који ће тај дан кренути у двије колоне преко Орашја — Скуцана — Отпочиваљке и преко Јефтића Брда, Осиповача² и Разбоја на просторију Мартинац — Ножичко — Чуколе — Брезовљани — Пребјези — Селиште — Повелић — Србац, на којој ће се просторији задржати према нахођењу штаба ове групе или до даљег наређења са задатком вој. акција у Лијевче Пољу, патролирања додијељене просторије, мобилизације са исте и из Лијевча Поља, мобилизације пољске мањине, организације позадинске власти, збрињавања избјеглица из Лијевча Поља итд. Исти дан кренуће преостале снаге XII бригаде у двије колоне преко Лишње и Бубња на Цер (Окодица). 4/X ове снаге XII бригаде избиће на линију Глоговац — Палачковци, гдје ће на правцу Синовске хватати везу са снагама V бригаде, гдје ће добити даља наређења.

II Група (3 батаљона V бригаде) кренуће: 30 о. мј. у 3 сата ујутро са линије Србац — Селиште — Брезовљани, у три колоне: прва колона сјеверним падинама Мотајице преко Каоца — Влакнице — Брусника — Бос. Кобаница — Нове Васи.

* Усрповача

Друга колона из Брезовљана преко Ситнеша, Г. Лепенице на Градину — Оштраја — Монастирица³ (Сухајци), трећа колона са Селишта преко Срђевића — Раковца (претрести Краљев Стол и Чисти Камен) избија на Кунову.

1/X одмор, политички рад и мобилизација.

2/X кренути ће лијева колона преко Кунове за Трстенце, средња колона преко Хумке на Градину (с. Мишковци), десна колона преко Г. Смртића на Д. Смртиће и Мишковце, узевши положаје Богосавац и Дубочко Брдо.

3/X одмор, политички рад, прикупљање података о непријатељу итд. Веза са снагама П.П.О. Смртићи — Мишковци.

4/X веза са снагама XII бригаде на правцу Шибовска, Палачковци. Послати све податке о непријатељу, селима и гарнизонима у њима око Дервенте и дуж пруге Брод — Добој. За даљи рад добиће се посебно наређење.

III Група (2 бат. и 1 чета П.П.О. — једна чета у заштити на Глоговцу и раду на мобилизацији) кренуће 30 ов. мј. у 3 сата са линије Мачино Брдо — Бабановци у двије колоне: *лијева* западним обронцима Цареве Горе изнад Илове прије Смедерева у Печенеговце, *десна* преко Калаба, Спасовишта на Смртиће (Стојичко Брдо).

2/X запосјести Циганско и Дубочко Брдо и претресати околне гајеве, куће итд., вршити политички рад, итд.

3/X успоставити везу са снагама V бригаде на правцу Мишковци.

4/X кренути у три сата на просторију Илова — Кунова — Лепеница — Ситнеш — Раковац гдје се задржати у циљу чишћења села од скривених четника, организације позад. н-о. власти, вршења мобилизације, пол. рада итд. На правцу Ситнеш — Брезовљани хватање везе са групом „Лијевче“.

³ Ова два мјеста на карти 1:100.000 нису нађена.

Ја ћу се налазити 4/X у штабу XII бригаде.

Везе унутар јединица у саставу поједине групе морају се уговорити и најчвршће одржавати. Штабови морају показати што више одлучности и самоиницијативе у промијењеним условима.

Група „Лијевче“ мора до 10/X успоставити два сигурна и брза канала преко Лијевча са снагама XI КНОУ Бригаде.

Борбени знаци:

1/X Пушка — Пљевља

2/X Сплит — Слободан

3/X Босна — Брач

4/X Бомба — Бакар

5/X Словен — Смоленск

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
(службено отсутан)

Командант, п.пуковник
Шоша

БР. 130

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ НОУ КОРПУСА ОД 28 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА УПУЋИВАЊЕ ИЗВИЂАЧКИХ ОДЈЕЉЕЊА У ПРАВЦУ МАТЕШЕВА, ВРАЊКА И ВРАЊЕШТИЦЕ¹

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Бр. сл.

28 септ. 1943 год.

у 15.30 часова

ШТАБУ IV ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ

29. ов. мј. у зору упутићете извиђачка одјељења и то:

а) у правцу Матешева,

б) у правцу катунa Врањак и

в) у правцу Врањештице.

Задатак ових извиђачких одјељења је да испитају тај терен и да донесу податке о четницима. Одјељење које

¹ Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/1—1/II, к. 738.

ће поћи у правцу Матешева, ако не наиђе на четнике, ухватиће везу са Италијанима и обавијестити се о јачини италијанских снага као и расположењу италијанских војника и официра. Одјељење које иде у правцу Врањештице трудите се да дозна ситуацију у срезу Андријевичком.

У току сјутрашњег дана, 29 ов.мј., ваше ће се јединице још одмарати на просторији Колашина, зато ћете предузети мјере за што удобнији смјештај ваших јединица, јер ће јединице послје тога добити покрет а врло је вјероватно да ћемо се сукобити и са четничким бандама.

Развијте обавјештајну службу како у правцу Подгорице тако и у правцу Андријевице да нам се не деси да нас Нијемци изненаде. Поставите потребна обезбјеђења на комуникацији Колашин — Матешево. Препреке на комуникацији Колашин — Матешево морају такође бити стављене, јер нам се не смије десити да Нијемци моторизацијом или на неки други начин изненаде наше јединице у Колашину.

Одмах нас обавијестите о распореду ваших јединица. С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

За Штаб
Командант
Генералмајор
Пеко Дапчевић

**ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ
ОД 28 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ПОТЧИЊЕНИМ ЈЕДИНИ-
ЦАМА ЗА НАПАД НА ТУЗЛУ¹**

ШТАБ
XVII ИСТ.-БОСАНСКЕ
У. ДИВИЗИЈЕ Н.О.В.Ј.
28-IX-1943 године

ЗАПОВИЈЕСТ

Штаба главне колоне за 28-IX-1943 године у 16 часова

(Секција Тузла — Кладањ размјере 1 : 100.000)

Ситуација: Изложена у заповијести штаба I босанског корпуса бр. 102 од 27 о. м.²

Распоред непријатељских снага, наоружање и фортификациско уређење за одбрану града Тузле изнијето у истој заповијести корпуса са приложеном скицом.

На основу поменуте заповијести Штаба Корпуса, у циљу ликвидирања и заузимања непријатељског гарнизона Тузле,

НАРЕЂУЈЕМО

1. VI босанска бригада

Командант: друг Милош Зекић, састав — све јединице ове бригаде, сем техничке чете.

1. Напада са свог полазног положаја с. Осоје општим правцем: с. Трсје — Топаловићи — Снос — Зонићи — к. 407 (Матановићи) — Пискавица — Тушањ — Ж. ст. у Тузли, са задатком ликвидирања непријатељских упоришта на том правцу и заузимања града Тузле (западни дио).

Зона ширења источно: с. Расовац — поток Тушањ до његовог утока у р. Јалу — к. 393 (Црвено Брдо), западно: потож који пролази западно од Пискавице — Молухе — рудника угља у Јалу западно од соларе — Вис (к. 409).

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви ЦК СКЈ под рег. бр. 4860.

² Види док. бр. 127.

Везу одржава источно са II Крајишком,
а западно са III М. бригадом.

2.) II Крајишка бригада

командант;³ командант те бригаде,

састав: све јединице ове бригаде

и Озренски партизански одред.

2.) Напада са свог полазног положаја Муслиманска Ободница — Брешке, општим правцем: Бруснице (к. 546) — Шабани — Гај (к. 509) — Парлог — Плочник — Слани Бунар — православна црква у граду Тузли, са задатком заузећа вароши Тузле на свом правцу и ликвидирања непријатељских упоришта, потом даље гоњење непријатеља до његовог потпуног уништења.

Зона ширења, источно: Поток који утиче у р. Јалу преко Муслиманске Грабовице — Шисело, западно: источна граница ширења за VI бригаду.

Везу одржава источно са дијеловима XVI дивизије, а западно са VI бригадом.

На простору између потока који протиче кроз Муслиманску Грабовицу и потока Солине, упутиће један батаљон правцем Градоврх (478) — к. 328, који има задатак да дочека и разбије непријатељске дијелове који би се од Горње Тузле повлачили ка граду Тузли, а у првом реду овај батаљон има задатак да упада у Тузлу са источне стране.

Остале снаге ове бригаде распоредиће се између потока Солине и потока Тушањ у циљу напада на Тузлу, с тим што један батаљон по могућству треба одредити да упада у град без борбе.

Командант ове колоне може распоредити Озренски одред тако да Озренци буду уз штабове батаљона као познаваоци и водичи.

Опште напомене:

1.) Долазак јединица на полазне положаје да буде сутра до подне, тј. до 12 часова 29 о. м.

³ Драган Станић

2.) Штабови бригада, према процјени и потреби, одредиће потребну резерву за своје бригаде, тако да гдје непријатељ буде евентуално пружао јачи отпор, да могу те резерве употребити за брзо ликвидирање тог отпора.

3.) Штабови бригада одредиће гдје ће се и како јединице њихових бригада прикупити по извршењу задатка.

4.) У току акције — напада штаб ове колоне налазиће се на положају Високо Брдо (к. 527), а потом ће се кретати на правцу II Крајишке бригаде ка Тузли. Дијелови уз штаб ове колоне (уз штаб дивизије) смјестиће се у току акције у село Степановићи, код капеле.

5.) Заробљенике које буду заробиле II и VI бригада упућивати до штаба ове колоне. Нарочито пазити да се спровођење заробљеника врши организовано, тј. да се тачно одреде мање јединице које ће их спровести, да се успут не скидају.

6.) Одмах, чим се заузме Тузла, II и VI бригада упутиће одјељења за хватање везе са дијеловима XVI дивизије, која напада са јужне стране од Тупковића. Ова одјељења упутиће и то: II Крајишка бригада према Илинчици (к. 453), а VI бригада према Кужићи — Црвено Брдо. Уколико се непријатељ буде налазио на тим положајима, напашће га с леђа, јер су то углавном положаји који бране Тузлу са јужне стране, тако да се олакша и брже ухвати веза са XVI дивизијом.

7.) Штабови бригада по заузимању рудника, предвидјеће и припремити ове за уништење — рушење у случају да би се морали изненадно повући.

8.) Минерски вод техничке чете прикупиће се и одмах упутити у састав западне колоне, у прав. Мусл. Тиње.

Вод за везу техничке чете биће са штабом ове колоне и поставиће линију између мјеста штаба корпуса (с. Добрња) и Високог Брда.

9.) Штабови бригада наредиће да се припреме маказе и томе слично за сјечење жица (секире, ђебад, даске). Бункере, у колико их буде било, заобилазити и нападати.

У случају дејства непријатељске авијације предвидјети начин заштите и не дозволити панику. Ово се односи и на цивилно становништво.

10.) Војни курс уз штаб дивизије смјестиће се и продужиће рад у селу Подорашје. Командир чете војних курсиста одредиће привремено потребну стражу која ће чувати заробљенике који ће стизати у Подорашје. Поред тога одредиће потребно обезбеђење.

11.) Штаб II и VI бригаде упутиће по два курира у овај штаб, чим стигну на линију полазног положаја. Овај штаб премјестиће се сутра до подне у село Подорашје.

12.) Све остало — по заповијести штаба корпуса строго пов. број 102 од 27 о. м.⁴

Прије ове заповијести потврдити и уједно извијестити и тражити објашњење ако по овој заповијести има што нејасно или двосмислено.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар
Б. Петричевић

Командант-пуковник
Глиго

Начелник штаба
Вукашин Суботић

Достављено:

Штабу VI и II Крај. бригаде
и Озренском партизанском одреду.
Штабу I босанског Н.О.У. корпуса

⁴ О резултатима напада на Тузлу види књ. 18, саопштење III Корпуса (Први) од 2.X.1943 године.

БР. 132

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ НОУ БРИГАДЕ ОД
28 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ДВАНАЕСТЕ НОУ
БРИГАДЕ О ПРЕБАЦИВАЊУ НЕПРИЈАТЕЉА ПРЕКО
ВРБАСА¹**

ШТАБ
V КК НОУ БРИГАДЕ
28 сеп. 1943 год.

ШТАБУ XII БРИГАДЕ

Положај

Обавијестио нас је III батаљон, који се налази у Но-
жичком и на Пребјезима, да се непријатељ пребацио на
неколико газова на ову страну Врбаса.

Ти [су] газови око Старог Мартинца и треба да их кон-
тролишу снаге ваше бригаде.

Извијестите нас о свему томе и да ли ваше јединице
контролишу до Врбаса. Једна наша патрола кренула је у
правцу ваших снага које треба да се налазе у томе правцу
и још се није вратила.

Молимо вас да нам тачно јавите гдје се налазе ваше
снаге и шта контролишу.² Наше снаге су распоређене: Пре-
бјежи — Ножичко — Брезовљани — Селиште — Петковићи.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Ксмандант мајор
Ранко

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у ар-
хиви Војноисториског института под рег. бр. 30/3, к. 875.

² Види док. бр. 120.

**ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПОДГРМЕЧ-
КОГ НОП ОДРЕДА ШТАБУ ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ
КОРПУСА О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД
11 ДО 27 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ
ПОДГРМЕЧКОГ Н.О.П. ОДРЕДА
Број 44
28/IX 1943 г.

ШТАБУ II БОС. НОУ КОРПУСА

Положај

Достављамо вам 15-дневни извјештај о извршеним акцијама и засједама као и о војничком раду јединица овога одреда за вријеме од 11 до 27 о. м.

11 о. м. диверзантска група овога одреда срушила је пругу Приједор — Бос. Нови. Том приликом наишла је непријатељска патрола у јачини од 25 војника од којих је 6 убијено експлозијом мине.

12 о. м. III батаљон овога одреда вршио је засједу на цести С. Мост — Приједор и том приликом прекопао цесту и срушио ћуприју. Са бојном непријатељском која је наишла на нашу засједу наше јединице примиле су борбу али су се услијед надмоћности непријатеља морале повући. Непријатељски губици нису нам познати. Властитих губитака није било. Истога дана једна десетина истог батаљона заплијенила је у Радимировцима неке усташке ствари војничког поријекла.

13 о. м. диверзантска група овога одреда уништила је непријатељски блиндирани воз у самом мјесту Благај, на прузи Приједор — Бос. Нови. Том приликом уништена су два блиндирана вагона, једна локомотива и пет материјалних вагона. Непријатељ је имао 84 мртва, међу којима два официра. Затим је наишао транспортни влак који се није могао зауставити већ је налетео на срушени блиндирани воз. Број жртава у истоме непознат.

17 о. м. диверзантска група поставила је мине на прузи Приједор — Бос. Нови на које је наишао непријатељски воз.² Уништена су 4 вагона и једна локомотива. Број жртава није познат.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 41—9, к. 456.

² Види док бр. 114.

18 о. м. извршена је смотра јединица овога одреда као и формирање I батаљона, који је био расформиран одласком наших бораца за I дивизију.

21 о. м. јединице I батаљона вршиле су засједу на цести Крупа — Петровац. Два камиона која су наишла на засједу уништена су. Заробљено је: једна стројница, један пиштољ и једна пушка, као и 13 кутија противтенковских граната, те извјесна количина остале ратне спреме. Том приликом убијена су два а заробљен један непријатељски војник. Наше јединице нису имале губитака. У овој засједи потрошено је 200 комада пушчаних метака.

22 о. м. диверзантска група и једна чета нашег II батаљона у заједници са 1 четом VIII КНОУ бригаде разорила³ је жељезничку пругу Нови—Крупа на дванаест мјеста а у дужини од 400 метара и то између станице Рудице и Блатна. Намјеравана акција на непријатељска упоришта на тим мјестима није извршена пошто је непријатељ био јако утврђен.

23 о. м. јединице нашег I и II батаљона вршиле су засједу на цести Бос. Крупа — Петровац. На засједу су наишла четири непријатељска камиона са војском. У борби која се је развила између наших јединица и непријатељских снага уништена су четири камиона, један топ и бацач. Непријатељу је дошло веће појачање из Бос. Крупе и Рисовца, тако да су наше јединице морале отступити не могући доћи до плијена. Убијено је 60 непријатељских војника. Ми смо имали једнога мртвог и шест рањених војника. Потрошено је 1.500 метака.⁴

22 о. м. један вод нашег III батаљона у Побријежју ухватио је нека шверцерска кола и том приликом заробио извјесне количине цигарета, духана, папирића, шећера, соли и осталих ситних стварчица.

Од 24 до 27 о. м. јединице I и II батаљона налазиле су се у покрету на цести од Суваје према Рисовцу у намјери да поставља на тој комуникацији засједе. До борбе није дошло пошто је непријатељ пред нашим јединицама напуштао једно упориште за другим, тако да су наше јединице без икакве борбе дошле у село Крњеушу, гдје су преноћиле и одатле кренуле назад.

Осим горе наведених засједа јединице овога одреда вршиле су свакодневно засједе са мањим и јачим снагама на свим непријатељским комуникацијама које пролазе у

³ Види док. бр. 114 и 147.

⁴ Види док. бр. 128.

близини наших гарнизона, али до борбе није дошло пошто непријатељ није наишао.

У вријеме када су јединице биле на одмарању одржавани су редовно војнички часови као и старјешински састанци. У II батаљону одржан је и један течај из читања карата и планова. Течају су присуствовали сви војни и политички руководиоци тога батаљона.

У току протеклих петнаест дана изашли су из непријатељских гарнизона и предали се нашим јединицама три војника и два цивила.

У прилогу достављамо вам и бројно стање јединица нашег одреда.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Рецо⁵

(М. П.)

Командант
Миланчић⁶

БР. 134

ДЕСЕТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ГРАХОВСКО-ПЕУЉСКОГ НОП ОДРЕДА ДЕЛЕГАТУ ДРУГОГ БОСАНСКОГ НОУ КОРПУСА О ПОКРЕТИМА И АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 19 ДО 28 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
ГРАХОВСКО-ПЕУЉСКОГ
НОП ОДРЕДА
Бр. 47
28-IX-1943 г.

ДЕЛЕГАТУ² II БОСАНСКОГ УДАРНОГ КОРПУСА
ЗА ЈУЖНИ СЕКТОР

Положај

Оперативни извјештај
од 19-9 до 28-9-1943 год.

I батаљон овога Одред заједно са нашим II батаљоном 19-9 на вече кренули су по наређењу Штаба 4 Дивизије на положаје према Книну, тј. држали су положаје на

⁵ Терзић

⁶ Миљевић

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 29/1—6, к. 456.

² Славко Комарица

Плешевици, Дебелој коси, Црној коси и Кордунуши. 20-9 изјутра једна чета нашег I батаљона водила је борбу на Плешевици са четничком бандом „Петра Мркоњића“, којом је приликом наш један војник лакше рањен; непријатељ је имао такођер неколико рањених.

Са та два батаљона налазили су се на положајима командант и комесар нашега Одрета. На тим положајима смо се задржали до 23-9, одакле смо се повукли по наређењу Штаба 4 Дивизије на своје старе положаје и то I батаљон на Стожиште, тако да контролише терен Рисовац — Јелино Поље — Тишковац, а II батаљон у Грковце, с тим да контролише села Црнолушке општине, у која се привлачи банда а гдје је при повлачењу са положаја пречистила Динару и Лику, али није ништа успио.

Од 23-9—28-9 I батаљон налазио се на Стожишту, одакле је слао патроле према Стрмици и Јелину Пољу, а исто тако правио је засједе на тим положајима. За то вријеме одржавани су војни и политички часови са војском, гдје су се борци учили руковању са пушкомитраљезом, као и пјешадиски езерцир, ратну службу. Борби са непријатељем за то вријеме није имао.

Од 23-9 до 28-9 II батаљон, како је горе наведено, налазио се је у Грковцима правећи засједе у Пеуљама, у Црном лугу, исто бандитима успјеха није било. Овај батаљон, поред војног [и] политичког рада са војском, прилично је развио политички рад у масама ради мобилизације, у чему је доста добро и успио; за ово вријеме мобилисано је око 25 војника а има изгледа да ће се све одазвати кроз кратко вријеме у нашу војску.

Наш III батаљон, како Вам је већ познато, по Вашем наређењу³ а на потражњу Штаба 4 Оперативне зоне, пребацио се на положај Вагањ више Пролошке Драге на цести Ливно — Сињ још 11-9, на којим се положајима налази и сада.

За то вријеме имао је борбу са усташама 21 и 22-9, којом је приликом имао тај батаљон 6 мртвих и 2 рањена, док је непријатељ имао око 40 мртвих и више рањених, што се могло установити. Задатак који је дат томе батаљону од стране друга делегата Корпуса преко замј. полит. комесара нашега Одрета није се могао извршити из разлога који су већ јављени, тј. ради тога што се непријатељ јако утврдио на оним мјестима гдје је требало извршити прекопавање цесте.

³ Види док. бр. 121.

Пошто сада тај батаљон нема нарочите потребе да се задржи на том положају, ми ћемо га позвати сутра да се пребаци у Сајковић јер усташе сад надиру с времена на вријеме из Рујана према тим селима. Мишљења смо да извршимо са снагама нашег Одрета напад на та села, уколико се то не би крњило са плановима виших штабова, о чему нас одмах извјестите.

Ето, то је углавном рад јединица нашега Одрета од последњег извјештаја којег смо послали 20-9 до закључно 28-9-1943 године.

Уз другарски поздрав,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Полит. комесар
П.⁴ Коста

(М. П.)

Командант
Мирко⁵

БР. 135

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ БАТАЉОНА ШТАБУ ПЕТЕ НОУ БРИГАДЕ О ПОКРЕТИМА И АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 13 ДО 27 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ II БАТАЉОНА
V К.К.Н.О. УДАРНЕ БРИГАДЕ
28/IX. 1943

ШТАБУ V К. К. Н. О. УДАРНЕ БРИГАДЕ!

Положај

Достављамо Вам петнаестодневни извјештај о војним акцијама и раду овог батаљона 13—27/IX. 1943 год.

13/IX батаљон у покрету од Буковице до Станара.

14/IX батаљон у хитном покрету² од Станара према Прњавору у вези истјеривања четника који су били ушли у Прњавор. Батаљон се задржао на Вучијаку пошто су остале снаге наше истјерале четнике из Прњавора.

⁴ Пајчим

⁵ Пантош

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11—6, к. 869.

² Види дек. бр. 92.

15/IX батаљон у покрету од Вучијака на Мачино Брдо, Шибовска. Палачковци и држи полсжај од четника.

16/IX. Исти положај. На вечер у 10 сати наша патрола у јачини једнога вода, у селу Илова — Печенеговци наишла је на четничку патролу код куће Обрада Живанића, који су слушали радио; четници су запуцали на нашу патролу али су се брзо разбјежали од пуцња наше патроле. Ухваћен је четнички сарадник општински биљежник Обрад Живанић. Код истога ухваћена је општинска архива, заплењен је радио апарат и реквирирано је од именованог биљежника потребне ствари за нашу сврху као и нешто дувана. Четничко-општински биљежник послје саслушања пуштен је кући. Истог дана ухваћен је један четник који је на лицу мјеста стријељан. Са наше стране није било ни мртвих а нити рањених.

17 до 18-IX исти положај, чете су вјежбале по предвиђеном упутству које су добиле од штаба бригаде.

19 и 20-IX одржана је батаљонска конференција, изложена је политичка ситуација гдје је борцима омогућено да искажу своје жеље. На конференцији се расправљало о војничким као и политичким недостацима. У вези са акцијом на четнике 20 тек. мјесеца у 4 сата батаљон је кренуо према Царевој Гори и селу Паремиије.

21-IX. Батаљон у покрету од Паремиија до Усрповаца, неко вријеме одмарао, затим покрет у 5 сати у село Мартинац, пред четнике који су разбијени од наших снага и отступали према Мотајици. На вечер у 11 сати наша једна чета код чуковачке цркве ненадно се сукобила са четницима Винчића и Васе Шиканића у јачини четири стотине четника, отворена је јака ватра и с једне и са друге стране. Наши борци успјели су разбити четнике у више праваца. Послије завршене борбе ујутро нађено је осам четника мртвих, а дознато је да их је више рањено. Међу мртвима нађен је четнички командант Љубичке бригаде Васо Шиканић, заробљено је 6 карабина, један војно-државни пиштољ са 25 ком. метака и 100 комада за карабин, као и 2 војничка одијела. Са наше стране није било ни мртвих а нити рањених.

22-IX. Батаљон на одмору на Чукалама. Једна чета нашег батаљона која је упућена у патролу [у] село Нови Мартинац, ухватила је 3 четника, који су служили као писари и помагачи четничке општине у селу Мартинцу. Код њих је нађено 3 карабина и 150 ком. метака. У општини је заплијењено 30.000 куна, 15 метара соли, 2 писаћа строја и општинска архива која је спаљена. На вечер у 8 сати ба-

батаљон у покрету од Чукала за Србац. Заробљени четници су остали у нашим редовима.

23-IX. Батаљон у Србцу држи положај према Мотајици од четника. Истог дана наше патроле ухватиле су 2 четника, пронађена два карабина, 60 ком. метака и двије бомбе. Један је четник остао у нашим редовима а један је отпуштен кући. Борбе није било.

24-IX. Батаљон на истом положају. Пред вечер у 5 сати заказан је збор са приредбом у Србцу. На збор се је одазвало доста народа, али збор није завршен због авиона који је наишао и бомбардовао. Народ је био растјеран. Из наше Друге чете погинуо је један друг, и несретним случајем погинуо друг Ганци, који је узео у руку бомбу која није експлодирала а бачена из авиона. Од истог бомбардовања рањена су наша 3 друга, само лакше. Такођер су рањена наша 2 друга из авиона који су пратили караван за Прњавор. Истог дана од авиона на збору погинуло је 2 и рањено 6 цивила. Борбе није било.

25-IX. Батаљон на истом положају, на вечер у седам сати покрет из Србца према Пребјезима, преко ноћи наше двије чете блокирају Врбас у циљу хватања четника који би се пребацивали преко Врбаса, који су потиснути од наших снага из Лијевча Поља.

Од 24 до 28-IX. Наша једна чета налази се на путу у пратњи каравана за Прњавор.

26-IX. Исти положај. Наша једна чета држи положај од четника према Мотајици. Такође штити леђа нашим снагама које воде борбу у Лијевчу Пољу. На вечер у 8 сати батаљон у покрету на нове положаје Брезовљани, држи положај према Мотајици и контролише цесту према Врбас ђуприји.

27-IX. Исти положај, исти задатак.

За протеклих 15 дана јавило се у наше редове . . . другава.

Дезертерства није било.

Исхрана овога батаљона је добра, обућа доста слаба.

Културно-просвјетни рад је прилично добар, у посљедњих 15 дана није одржана ни једна приредба.

Војнички живот у овом батаљону доста добар.

Команде чета извршавају наређења штаба батаљона добро.

Морал и дисциплина код командног кадра и бораца су добри и код новопримљених прилични, а настоји се да дођу на исту висину као и код старих бораца.

Однос између војске и становништва на теренима куда смо пролазили био је добар, без обзира што у неким селима има народа непријатељски расположена према нама.

У јединицама овог батаљона има доста командног кадра.

На сектору [на] којем се ми налазимо ситуација је оваква. Налази се извјестан број четника према Мотајици који су разбијени приликом посљедњих наших акција на Лијевчу. Такођер се налази око моста Врбас у селу Разбоју нешто легије, чији је број непознат.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Зам. команданта
(потпис нечитак)

БР. 136

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ НОУ КОРПУСА ОД 29 СЕП-
ТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ЗА ПОКРЕТ НА ПРОСТОРИЈУ МАТЕШЕВА¹**

¹ Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 26/1—1/II, к. 738. Докуменат је објављен у тому III, књ. 5, док. бр. 58.

**УПОЗОРЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 29 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. КОМАНДИ ИТАЛИЈАН-
СКИХ СНАГА У ПРИБОЈУ НА ПОСЉЕДИЦЕ ЕВЕНТУ-
АЛНОГ НЕПРИДРЖАВАЊА НАРЕЂЕЊА ИТАЛИЈАН-
СКЕ И САВЕЗНИЧКЕ ВРХОВНЕ КОМАНДЕ У ИТА-
ЛИЈИ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Н. О. В. ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. Бр. 86/43
29 септембра 1943 год.

**КОМАНДИ МЕСТА ИТАЛИЈАНСКИХ СНАГА
У ПРИБОЈУ²**

1. — Примили смо ваше писмо од 28-IX-1943 г.

2. — Сматрамо да је Ваше повезивање досадашње неправилно и у супротности према одредбама Ваше Врховне команде у Италији, као и одредбама г. генерала Вилсона, команданта савезничких снага на Блиском Истоку, по коме је наређењу овлаштен наш Штаб да ступи у везу са свима италијанским снагама на операцијском правцу наше дивизије.

3. — Сматрамо да је у Вашем интересу и у интересу свих Ваших војника, да се наведено питање нашег контакта са Вама изведе у потпуности и без икаквог инцидента.

4. — Сматрамо за потребно, да Вам и овом приликом нагласимо наш став у духу постојећег наређења Ваше Врховне команде у Италији и Команде савезничких снага.

5. — Сматрамо за потребно да Вам овим писмом скрепимо пажњу на Вашу дужност, а уједно и на Вашу одговорност, коју ћете потпуно сносити заједно са свима онима који омету наш контакт са Вама, те Вас упозоравамо да поступите по следећем:

а) да у року од 6 часова, по пријему овога писма, ступите преко одређене Ваше комисије у везу са нашим Штабом II Далматинске бригаде, који овлашћујемо да реши правилно питање нашег контакта са Вама;

б) да лишите слободе све оне који Вас буду ма и најмање ометали у Вашој дужности у духу овог нашег пра-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 18/2, к. 731.

² Види том III, књ. 5, док. бр. 25.

вила и такве предате нашем Ратном суду при Штабу II Далматинске бригаде;

ц) да предузмете све потребно, да се не деси случај саботаже или уништења ратног материјала, ратне опреме, хране итд.

6. — У колико не донесете одлуку и не поступите у духу предњег, изјављујемо Вам: да себи остављамо право у духу наређења Ваше Врховне команде у Италији и одлуке нашег Врховног штаба, да приступимо решењу питања нашег контакта са Вама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Сл.³ Пенезић

Командант-п.пуковник
Љуб.⁴ Ђурић

Помоћник начелника Штаба
II Ударног корпуса-п.пуковник
Б. Обрадовић⁵

³ Слободан

⁴ Љубодраг

⁵ Бранко Обрадовић био је при Штабу Друге пролетерске дивизије.

III T A B
U OPREMTENCEZ VJARNI KODIRAJE
M. O. D. J. P. O. C. A. R. N. J. K.

Gov. 26/10

29. septembra 1943. god.

IZNAMI MESTA ITALIJANSKIH STACA U PREGOVORU

- 1.- Pristili smo vaše pismo od 28.-II- 1943.g.
- 2.- Smatramo, da je vaše poverljivanje dosadahnje nepravilno i u suprotnosti prema odredbama Vaše Vrhovne Komande u Italiji, kao i odredbama g. generala VILSONA, komandanta savezničkih snaga na Balkanu istoku, po kome je naredjenju ovlašten naš Stab, da stupi u vezu sa ovima italijanskim snagama na operacijskom pravcu naše divizije.
- 3.- Smatramo, da je u Vašem interesu i u interesu svih Vaših vojnika, da se navedeno pitanje našeg kontakta sa Vama izvede u potpunosti i bez ikakvog incidenta.
- 4.- Smatramo za potrebno, da Vam i ovom prilikom naglasimo naš stav u duhu postojećeg naredjenja Vaše Vrhovne Komande u Italiji i Komande savezničkih snaga.
- 5.- Smatramo za potrebno, da Vam ovim pismom skrenemo pažnju na Vašu dužnost, a ujedno i na Vašu odgovornost, koju ćete potpuno snositi sa jednakim sa ovima ovima, koji ostaju naš kontakt sa Vama, te Vas upozoravamo da postupite po sledećem:
 - a) da u roku od 6 časova, po prijemu ovoga pisma, stupite preko odredjene vaše komisije u vezu sa našim Stabom II Dalmatinske Brigade, koji ovlašćujemo da riješi pravilno pitanje našeg kontakta sa Vama.
 - b) da lišite slobode sve one, koji Vam budu na i najmanje onemali u Vašoj dužnosti u duhu ovog našeg pravila i takve predate našim Stabom naš pri Stabu II Dalmatinske Brigade.
 - c) da preduzmete sve potrebno, da se ne desi slučaj nabotale ili uništenja ratnog materijala, ratne opreme, hrane i td.
- 6.- U koliko ne donesete odluku i ne postupite u duhu prednjeg, izjavljujemo Vapi, da smo postavljamo pravo u duhu naredjenja naše Vrhovne Komande u Italiji i odluke našeg Vrhovnog Staba, da pristupimo rešenju pitanja našeg kontakta sa Vama.

SMRT VASIMU - SLOBOBA NARODU I

Politički Komisar,

Komandant - p. pukovnik,

1. p. pukovnik
II Dalmatinske Brigade

**ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ НОУ
БРИГАДЕ О ИЗВЕДЕНИМ ПОКРЕТИМА И АКЦИЈАМА
У ВРЕМЕНУ ОД 13 ДО 27 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ IX КНОУ БРИГАДЕ
„СИМО ШОЛАЈА“
Дне 29-IX-43 године
Број: 10/43

ВОЈНИЧКИ ИЗВЕШТАЈ

штаба IX КНОУ бригаде у времену од 13 до 27 септембра
1943 године.

13-IX-43 г.

I батаљон је са једном четом држао положаје на В. и М. Вратима, док су остале две биле у резерви и радиле војнички (издавање заповести од стране десетара и водника).

II батаљон је једном четом држао положаје на В. Стожеру, једна чета је била у резерви, док је једна држала положаје на Малом Стожеру, одржавајући везу са I батаљоном. Чета која је држала положаје на В. Стожеру слала је по једну патролу у село Горавце у току преподнева као и Бегово Село. Патрола није наишла на непријатеља.

III батаљон је са две чете држао положаје у Ђемалићу са две чете и на Брдима — Гајевина са једном четом. У току дана патрола је упућена у Шујицу. На путу није наишла на непријатеља.

IV батаљон је са једном четом контролисао положаје Подстожер [и] Лупоглаву, везујући се за Вуковски одред. Две чете су биле у резерви.

14-IX-43 г.

I батаљон је у току дана држао исте положаје са смењеним четама. У току дана чете у резерви радиле су војнички (егзерцир: престројења у месту, равнање). У 16 часова две чете су кренуле у Бугојно као посада осигурања града. На место њих дошла је једна чета II батаљона.

II батаљон је са две чете држао исте положаје, док [је] једна чета заузела положаје на В. Вратима са I батаљоном.

III батаљон је држао исте положаје. У току прошле ноћи једна патрола је отишла у Злосела по кромпир, где

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/2, к. 853.

је наишла на заседу непријатеља. После краће пуцњаве непријатељска патрола се је повукла у Купрес.

IV батаљон је држао исте положаје са истим задатком
15-IX-43 г.,

I батаљон је са четом био на положају до подне. После подне одмарање и вежбање у прављењу заседа.

II батаљон је држао исте положаје на којима није било промена.

III батаљон је држао исте положаје. Непријатељ је покушао из Шујице и Дувна да се пробије за Купрес. III батаљон га је са две чете лако повратио. Непријатељ је имао 2 рањена војника.

IV батаљон је држао исте положаје с тим што се је померио нешто у десно. Патроле су слате према Горавцима. Није било непријатеља.

16-IX-43 г.

I батаљон је са четом држао исте положаје и држан је војнички час позади самих положаја (обука на тешком митраљезу и о војничкој дисциплини).

II батаљон је држао исте положаје. Навече је једна десетина ишла у село Ботун ради кромпира и вратила се извршивши задатак неометана од стране непријатеља. У току ноћи послат је један вод у заседу усташкој стоци и житу кога су гонили из Злосела у Купрес. Непажњом појединих бораца откривена је заседа и непријатељ је са стоком побегао у Купрес. Вод је стигао у јединицу у 14 часова.

III батаљон је држао исте положаје; у 4 сата једна чета је кренула у правцу Дувна у патролу. Навечер се вратила не наишавши на непријатеља.

IV батаљон је држао исте положаје. Јача патрола је упућена у 4 сата према Горавцима у заседу, али непријатељске патроле нису излазиле на тај правац.

17-IX-43 г.

I батаљон: чете из Бугојна су се вратиле на положај, док је једна остала. На положају је рањено из стројеве обуке (једна чета, док је једна имала конференцију).

II батаљон је једном четом држао исте положаје, док је једна отишла у Бугојно, где је сменила једну чету I батаљона.

III батаљон је држао исте положаје.

IV батаљон је држао исте положаје. Позади положаја чете су радиле престојења.

18-IX-43 г.

I батаљон је са једном четом држао исте положаје, док са једном у резерви ради престојења и борбену обуку.

II батаљон је држао исте положаје. Рано је упутио патролу према Горавцима, где је око 7 часова примећена непријатељска патрола од око 50 милиционера који су ишли према Ботуну у циљу да заштите одвоз жита. Вуковски одред их је напао са чела, док је II и IV батаљон са бока, ради чега се је непријатељ повукао не одвезавши жито.

III батаљон је имао борбу са милицијом. Непријатељ је у току ноћи био заузео Брда, али га је чета стерала у поље.

IV батаљон је држао положаје исте. Рано је упутио патролу према Ботуну. Заједно са Вуковским одредом и II батаљоном одбио је покушај непријатеља да осигура одвоз жита у Купрес. Непријатељ је имао 2—3 рањена милиционера.

19-IX-43 г.

I батаљон је држао исте положаје и вежбао гађање плотуном по десетинама.

II батаљон је држао исте положаје. После подне у 14 часова једна чета је кренула у Бугојно да смени чете у Бугојну, док је друга кренула у Бугојно у 19 часова, када је стигла чета из Бугојна.

III батаљон је држао исте положаје. Патрола упућена у 4 сата у Шујицу вратила се навече не наишавши на непријатеља.

IV батаљон је држао исте положаје и радио војнички (поздрављање).

20-IX-43 г.

I батаљон је имао борбу са Купрешком милицијом у 6 сати. Непријатељ је одбијен уз губитке 9 мртвих и рањених милиционера. Батаљон није имао губитака.

II батаљон је једном четом водио борбу са милицијом када и I батаљон. Непријатељ је једновремено одбијен и од стране овога батаљона без губитака по нас.

III батаљон је држао исте положаје.

IV батаљон је држао исте положаје и радио војнички (подела десетине на групе, познавање бомби).

21-IX-43 г.

I батаљон је држао исте положаје, док су чете у резерви имале конференцију [и] радиле егзерцир.

II батаљон је једном четом држао положаје док је једна цепљена а трећа је дошла из Бугојна на положај.

III батаљон је послао једну чету у Хрбљину, али је банда на њу заупуцала и побегла. Чета се је навече вратила на полазни положај.

IV батаљон је упутио две чете у Бугојно, док је једна остала на положају са једном четом II батаљона.

22-IX-43 г.

I батаљон је имао састанак војних старешина на коме су прерађивали упутства В. Ш. о организовању наших јединица и др.

II батаљон је послао једну чету интендантури ради реквизиције, док су остале држале старе положаје.

III батаљон је држао исте положаје. Један вод патролирао до Шујице.

IV батаљон је држао исте положаје једном четом, док су две биле у Бугојну.

23-IX-43 г.

I батаљон је једном четом држао старе положаје, док су друге две вежбале стражарску и патролну службу. Наше патроле су припуцавале на усташке.

II батаљон је држао исте положаје.

III батаљон је држао исте положаје. Чета на Брдима водила је рано борбу са усташама који су покушали да овладају Брдима. Чета их је протерала уз губитке: 3 мртва и 3 рањена милиционера, док сама није имала губитака.

IV батаљон је извршио смену чете на положају са једном четом из Бугојна. На положајима није било новости.

24-IX-43 г.

I батаљон је држао исте положаје и радио борбену обуку.

II батаљон је држао исте положаје. Патроле упућиване према Горавцима.

III батаљон је држао исте положаје. Чета у Брдима имала је борбу са непријатељем. Непријатељ је морао да отступи уз 2 мртва или рањена милиционера. Ми нисмо имали губитака.

IV батаљон је држао исте положаје. После подне одржан је састанак команди чета на коме је дискутовано о војничкоме програму и о начину држања положаја.

25-IX-43 г.

I батаљон је са две чете држао старе положаје, док је једна у резерви радила наоружање.

II батаљон држао исте положаје с тим што су све јединице заузеле положаје, пошто се је претпостављало да ће непријатељ вршити напад. Дато је у задатак свима јединицама, да у случају напада на једну јединицу, суседна јединица треба да удара с бока. Непријатељ је напао на положаје III батаљона. II батаљон је упутио једну чету да заједно са једном четом IV батаљона нападне непријатеља.

који [је] надирао на Брда. Непријатеља су стерали са положаја. У борбама те две чете су нанеле непријатељу 2 мртва и 2 рањена милиционера, док су чете које су напаале непријатеља који је пошао у Горавце убиле 4 милиционера и 1 раниле. Чете су се вратиле са Брда [у] састав батаљона у 16 часова.

III батаљон је водио борбу са непријатељем почев од ране зоре, када је непријатељ успео да приђе сасвим близу, како спреда, тако и са бокова. Чете су се повукле оставивши четне казане и један део спреме. Разлог за ово је небудност, иако је штаб батаљона био упозорен од стране штаба бригаде да 25 ов. месеца буду опрезни. Чета која је била на Брдима је такође била небудна, тако да је непријатељ заузео положаје на Брдима. Чета је у зору пошла на положаје и нагазила на непријатеља. Том приликом потпуно је заменик командира друг Марковић Перо и друг Велимир, водни делегат. Чета се повукла без борбе и у неред, пошто ју је непријатељ изненадио.

После подне, када се је непријатељ повукао, пошто је успео да продре из Ливна за Купрес, чете су заузеле исте положаје.

IV батаљон је држао исте положаје, с том разликом што је једну чету упутио у помоћ III батаљону, а једну је чету спустио до самих Гораваца и заједно са II батаљоном протерао непријатеља.

26-IX-43 г.

I батаљон је држао старе положаје.

II батаљон је предвече кренуо на положаје III батаљона. Пошто је стигао извештај да ће усташе поново покушати продор из Ливна, то је батаљон добио задатак да са две чете направи заседу на цести код Г. Малована. Батаљон је заузео одређене положаје у току ноћи.

III батаљон је држао старе положаје до 19 часова, када је кренуо на положаје IV батаљона и II. Батаљон је задоцнио неколико сати.

IV батаљон је са једном четом држао исте положаје, док су две биле у Бугојну.

27-IX-43 г.

I батаљон је држао старе положаје са две чете, док је једна у резерви занимала војнички.

II батаљон од пола ноћи држао положаје у Темалићу са једном четом, док је са двома четама правио заседу код Малована до 15 часова. После 15 часова, до којег времена је било у задатку да чека на томе положају, две чете са

полкомесаром кренуле су у Шујицу у патролу и набавку хране. Чете су се повратиле у Ђемалић у 20 часова.

III батаљон је држао положаје које је држао II батаљон (В. Стожер, Подстожер и Лупоглава).

IV батаљон је држао исте положаје као и дан пре.

Штаб бригаде је одржао два састанка са штабовима батаљона, док је са командама чета и штабовима батаљона одржан један састанак. На састанку нису редовно присуствовале све команде чета због велике удаљености и важности присуства старешина на положајима. Штаб бригаде је зато одређивао по једнога члана штаба који је обишао батаљоне и одржао састанке са штабовима и командама чета.

Извршивање задатака од стране штабова I, II и IV батаљона је задовољавајуће, док штаб III батаљона је редовно грешио или их уопште није извршавао. Исто тако војнички рад у III батаљону је знатно заостајао за радом осталих батаљона. То долази услед војничке слабости и недисциплинованости штаба батаљона (командант и заменик полкомесара су на курсу).

Јединице ове бригаде су већ више од месец дана приковане за Купрес,² тако да не можемо да вршимо готово никаквих акција. Потребно би било из тих разлога, и због тога што је људство необучено, да нас нека јединица смени на овим положајима.

Такође би било потребно да неко од тога штаба посети овај штаб и јединице ове бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

полкомесар
Гојко³

командант
Дакић Максо

(М. П.)

² Види док. бр. 33, 39 и 87.

³ Родић

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАНАЕСТЕ НОУ БРИГАДЕ ОД
27 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ЗА
ПОКРЕТ ПРАВЦЕМ ШЕШКОВЦИ — КРИШКОВЦИ —
ПАПАЖАНИ — МИЛОСАВЦИ¹**

ШТАБ XII КНОУ БРИГАДЕ
стр. пов. оп. бр. 32/43
дана 29-IX-1943 године

ШТАБОВИМА I, II и III БАТАЉОНА
РЕФЕРЕНТУ САНИТЕТА И ИНТЕНДАНТУРИ
ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

Штаб XI НОУ Дивизије стр. пов. оп. бр. сл. од 27 IX 43 год. доставио је следеће:²

„У циљу даљег развијања четничких група на сектору Централне Босне, који су једна од највећих сметњи за масовно привођење народа Централне Босне у редове бораца јединственог антифашистичког народно-ослободилачког фронта против окупатора, формираће се од снага V, XII и ППО у почетку три, а касније четири оперативне групе које ће брзим продорима и нападима уништавати четничке групе, претресајући читав терен у батаљонским, четним и водним колонама или стрељачким стројем сав терен сјеверно од Црног Врха и Љубића до Саве.

Четничке групе: Радић на просторији Деветина — Кокори патролирајући Вршане. Позадина: Слатина — Кадинари (350 до 400).

Љ. Бундало на просторији Гумијера — Шешковци (150).

Н. Форкапа — Винчић, на просторији Лепеница — Раковац — Илова — Кунова — [Бос.] Кобаши (400 до 500).

1 Група (снаге XII бригаде и један батаљон V (јачи) кренуће 30 ов. мј. у 3 сата ујутро са линије Ст. Мартинац у двије колоне. Десна наступа са снагама XII бригаде преко Шешковаца — Кришковаца — Папажана на Милосавце. У Кришковцима одваја се мања колона преко Великог Гробља — Гумијере на Бјелића Главицу. Лијева колона

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 34/1, к. 875.

² Види док. бр. 129.

наступа преко Н. Мартинца — Бабешнице, претресајући Оштру Главицу, на Просјек.

1. X. о. г. у 2 сата креће десна колона правцем Милосавци — Чардачани, опет раздвајајући се на колону преко Блашког — Кадињана — Четојевића, захватајући Рајчевце и Лађевце преко Кокора избија на Вршане, док другом колоном преко Деветине изнад Хрваћана и Црквине избија на Гусак (Гајеви). Лијева колона (I бат. V) из Просјека креће преко Драговића на Хрваћане — Поточане — Којин Хан.

2. X. о. г. у 10 сати издвојиће се из горње I групе батаљон V бригаде и један батаљон XII бригаде, који се формирају привремено у засебну оперативну групу „Лијевче“ под командом замј. команданта XII бригаде друга Миле Вученовића и политкомесара V бригаде друга Нике Јуричића, који ће у тај дан кренути у двије колоне преко Орашја — Скуцана — Отпочивалке и преко Јефтића Брда — Усрповаца и Разбоја на просторију Мартинац — Ножицко — Чукале — Брезовљани — Пребјези — Селиште — Повељићи — Србац, на којој ће се просторији задржати према нахођењу штаба ове групе или до даљњег наређења са задатком вој. акције у Лијевче Пољу, патролирање додјелене просторије, мобилизације са исте и из Лијевче Поља, мобилизације пољске мањине, организације позадинске власти, збрињавање избјеглица из Лијевче Поља итд.

Исти дан кренуће преостале снаге XII бригаде у двије колоне преко Лишње и Бубња на Цер (Околица).

4. X. о. г. снаге XII бригаде избиће на линију Глоговац — Палачковци, гдје ће на правцу Шибовске хватати везу са снагама V бригаде, гдје ће добити даљња наређења.“

Достављајући предње наређујемо:

У десну групу II и III батаљона ове бригаде са правцем кретања: Ст. Мартинац — Шешковци — Кришковци — Папажани — Милосавци. Полазак 30 св. мј. у 3 сата ујутро.

I батаљон ове бригаде исто тако спада у десну групу и креће се позади II и III батаљона до Кришковаца, одакле се одваја и врши покрет правцем Велико Гробље — Гумијера до Бијелића Главице, гдје запосједа положаје. Везу удесно одржава са јединицама нашег II батаљона, а улијево са I батаљоном V бригаде, који се креће преко Н. Мартинца — Бабешнице, претреса Оштру Главицу и запосједа положај на Просјеку.

На дан 1 X 43 г. батаљони ове бригаде извршиће покрет у 2 сата ујутро правцем: III батаљон Милосавци — Чардачани — Блашко — Кадињани — Четојевићи, захва-

тајући Рајчевце и Лађевце преко Кокора избија на Вршане, и ту се задржава на положајима. II батаљон правцем Деветина — Хрвањани — Црквине избија на Гусак (Гајеви), гдје остаје на положајима.

I батаљон правцем Бојићи — Бундали — Чардашиште — Хрвањани — Поточани — Којин Хан, гдје се спаја са I батаљоном V бригаде, гдје ће већ бити образован оперативни штаб „Лијевче“, од којег ће добити даљња наређења.

На дан 2 X ов. год. у 10 сати прије подне јединице II и III батаљона ове бригаде извршиће покрет правцем: II батаљон Виноград — Бубањ на Цер гдје ће се задржати. III батаљон правцем Лишња — Гаљиповци — Цер и уз јединице II батаљона остати на положајима.

На дан 3 ов. мј. батаљони II и III ове бригаде на положајима Цера налазиће се на одмору, који одмор има да се искористи за војнички и политички рад у јединицама и на терену, прикупљање података о непријатељу, хватати везу са јединицама Прњаворског одреда Смртићи — Мишковци, уколико њихове патроле буду допирале ближе нашим јединицама.

На дан 4 ов. мј. извршити покрет правцем: II батаљон, Глоговац — Велики Луг — Палачковци. III батаљон правац Мачковац — Трњани — Вијачки Луг — Драгановац код Палачковаца. Ухватити везу са јединицама V бригаде на Шибовској и обавијестити овај штаб.

Штаб бригаде кретаће се са јединицама III батаљона.

Бригадна амбуланта у току данашњег дана има да се реорганизује у двије групе, од којих ће једна група са рањеницима остати при I батаљону, а друга група као санитетска екипа са заштитницом кретаће се уз штаб бригаде. Референт санитета бригаде добио је потребна упутства од штаба бригаде за реорганизацију амбуланта и формирање покретне санитетске групе.

Бригадна интендантура остаје уз привремени оперативни штаб, тј. уз I батаљон ове бригаде, сем што ће штаб бригаде један дио да поведе са собом.

Веза између батаљона одржаваће се паљењем гужви сијена, сламе итд. Штаб бригаде јављаће се батаљонима сигналним ракетама.

Концентрација јединица ове бригаде за покрет биће у Ст. Мартинцу, одакле ће се покрет извршити тачно у 3 часа ујутро, до којег времена сва три батаљона имају да буду на зборном мјесту код цркве у Ст. Мартинцу.

Скреће се пажња другарским штабовима батаљона да све потчињено руководство, војно и политичко, у потпу-

ности упознају са предвиђеним задацима за сваки поједини дан, да се задатак у потпуности разради на штабским састанцима као и при самим покретима да се борци са задатком дотичне јединице у потпуности упознају како би се што правилније и потпуније извршио постављени задатак и постигао жељени циљ. Нижем командном кадру скреће се пажња да при извршењу постављених им задатака потпуно схвате своју дужност у руковођењу са додијељеним им јединицама, да својим наглим, смјелим и ударничким продором што више нанесу непријатељу губитака.

Знакови распознавања за вријеме од 1 до 5 октобра мјесеца.

1. X.	Пушка	Пљевља
2. X.	Сплит	Слободан
3. X.	Босна	Брач
4. X.	Бомба	Бакар
5. X.	Словен	Смоленск

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
сл. отсутан

у 18 h

Командант-мајор
Међава

БР. 140

ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА ШТАБУ ПЕТЕ НОУ БРИГАДЕ О ПОКРЕТИМА И АКЦИЈАМА У ВРЕМЕНУ ОД 15 ДО 29 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
I БАТАЉОНА V БРИГАДЕ
29 септ. 1943 г.

ШТАБУ V КОЗ. БРИГАДЕ

Достављамо вам петнаестодневни извјештај о акцијама од 15-IX. до 29. IX. т. г.

Дана 16. IX. Батаљон у селу Појезни. Навече вршили смо акцију са једном четом на четничке сватове у селу Горњим Церанима, том приликом убијена су 4 четника, за-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10—1/I, к. 869.

плијењена 4 карабина, нешто муниције и одијела са истих четника. међу четницима убијеним налазио се и командир Раде Сарић, зликовац из Церана.

Дана 17. IX. Батаљон на одмору у селу Појезни, по подне са двије чете смо кренули у село Сочаницу на акцију; пошто се у истој селу налазило око 35 четника, успјели смо 2 убити и два заробити, заплијењено је 5 карабина, нешто муниције и 5 пари ципела.

Истог дана одржана је батаљонска конференција у Појезни.

Дана 18. IX. Батаљон у селу Појезни, одржао савјетовање са командама чета а уједно извршено и пелцовање бораца.

Дана 19. IX. Батаљон у селу Појезни, истог дана прикупљали смо дезертере а уједно предвече одржана је и батаљонска конференција на којој су присуствовала два члана штаба бригаде.

Дана 20. IX. Батаљон извршио покрет са Појезне преко Прњавора [и] Лишње за село Поточане, гдје смо и ноћили.

Дана 21. IX. Батаљон у селу Поточанима, једна чета упућена у Хрваћане за хватање везе са нашим IV батаљ. и са XII бригадом; чета није ухватила везу већ је држала положај према Деветини, гдје су се налазили четници.

Дана 22. IX. Са двије чете извршили смо покрет из Поточана за Просјек, док Трећа чета кренула је из Деветине за Просјек, одакле смо послје ручка кренули у село Селиште, гдје смо ухватили везу са нашим II батаљоном.

Дана 23. IX. Са батаљоном смо кренули око 4 сата по подне преко Брезовљана и Повелића за Пребјеге и Разбој, тј. на акцију. Задатак нам је био запосјести обалу Врбаса и фингирати напад на Разбој а по могућности и пребацити се на лијеву обалу Врбаса преко моста; ми смо осигурали мостобран као и успјели се са једном четом пребацити преко моста и учествовати на акцији на упориште Разбој. Борба је трајала цијелу ноћ; у заједници са IV батаљоном наше бригаде ујутру приморали смо непријатеља да се преда, послје огорчене борбе. Ми без губитака, непријатељ је имао 5 мртвих и неколико рањених. Заплијењено је у заједници са IV бат. 60 жандара. Заплијењено је 2 пушкомитраљежа, 58 карабина, 2 сандука муниције, нешто бомби и остале ратне спреме. Истог дана од Шваба у Карајзовцима добили смо 6 карабина.

Дана 24. IX. Двије чете на положају у Сређанима, тј. појачање XII бригади, која је била на засједи према Кла-

шницима. Једна чета на положају према [Новој] Тополи, појачање IV батаљону. Истог дана непријатељ је напао XII бригаду, која је била на засједи, и наше двије чете у заједници са XII бригадом одбиле су непријатеља. У исто вријеме непријатељ је напао и чету IV батаљона, која [је] била према Тополи, и наша чета која је била као појачање скупно су разбиле непријатеља и одбиле; непријатељ је имао 9 мртвих и више рањених војника, заплијењено је 1 тешки митраљез њемачки, 7 пушака, 2 пиштоља, нешто муниције и одијела; сав плијен остао је при IV батаљону.

Дана 25. IX. Са батаљоном смо кренули у село Карајзовце са задатком затварања правца на томе сектору од главне цесте, тј. Тополе. По подне непријатељ је кренуо, тј. нешто Шваба, од Тополе, које је једна наша чета одбила за кратко вријеме.

Дана 26. IX. Били смо на положајима у Карајзовцима са задатком мобилизације нових бораца. Око 10 сати ујутру непријатељ је кренуо са јачим снагама према нашим положајима, ми смо га сачекали из засједе и сачекали смо га, али непријатељ је знао гдје су наши положаји и прије је осуо палбу на нас, послвије краће борбе на брисаном терену чету која је била на лијевом крилу приморао је да отступи са својих положаја, док друге двије чете су држале положаје и на неким мјестима и одбиле непријатеља, али по отступању наше чете са лијевог крила непријатељ је успио са тенковима доћи нашим двијема четама са лијевог крила, тј. са леђа на 30 метара, тако да су биле приморане да се повлаче. Борба је цијелог дана била огорчена, а нарочито авиони, ксји су стално кружили изнад нас, и уопште батаљон је био онемогућен да предузме контранапад, али ипак ми смо се повлачили до цесте код Врбаса задржавајући непријатеља до ноћи. У овој борби ми смо имали 1 мртвог, 3 нестала, рањених 17, (од рањених 3 [се] већ налазе у строју, остали су лакше рањени сем једног). Губици у оружју 1 разнесена пушка, 3 пушке код несталих и 7 пушака код новомобилисаних.

Дана 27. IX. Батаљон у селу Ножичком, око 9 сати извршили смо покрет за село Селиште.

Дана 28. IX. Батаљон у селу Селишту на одмору и сређивању.

Дана 29. IX. Батаљон у Селишту на одмору и рад са оружјем са новим борцима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политкомесар

Командант

П. С.

Батаљон последије ових борби није деморалисан.

Исхрана батаљона је задовољавајућа, док обућа и одјећа слаба.

Команде чета су младе и још се нису снашле у раду те у потпуности у извјесним ситуацијама не задовољавају.

Морал и дисциплина код командног кадра и бораца су задовољавајући.

Однос бораца према цивилном становништву је добар на сваком сектору.

Командног кадра има довољан број, а уједно и ради се и даље на уздизању командног кадра.

Политкомесар
Јоцо

Командант
Вељко

БР. 141

ОБАВЈЕШТАЈНИ БИЛТЕН ШТАБА ДРУГОГ НОУ КОРПУСА ОД 30 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА И СИТУАЦИЈИ У ЦРНОЈ ГОРИ И ХЕРЦЕГОВИНИ¹

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
ОБ. ЦЕНТАР
Билтен Бр. 3
30 септ. 1943 год.

У овом билтену обавјештавамо вас о стању у Санцаку и Црној Гори након доласка јединица II Ударног корпуса на поменуту територију.

II Пролетерска дивизија, чим је стигла на територију Санцака, водила је борбе са четничким бандама Драже Михаиловића, о чему сте били обавијештени у билтену бр. 1.

Окупатор је напустио Санцак, те су четници дигли главу и упали у неколико градова, гдје су успоставили своју власт. Одмах су прешли на мобилизацију људства на цијелој територији. Приликом мобилизације вршили су разна насиља над народом који се није одазивао њиховом позиву и приступао четничким организацијама.

¹ Оригинал, писан на машини, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6—5, к. 731.

Муслимани су били успоставили своју власт у Пљевљама након тога што га је окупатор напустио а сада држе власт још у неком гарнизону. Они су се данас нашли усамљени, јер их је окупатор напустио, те су принуђени да прилазе Народно-ослободилачкој војсци. Срби — четници досе-кле су промијенили став према муслиманима, само да би их мобилисали, али нијесу успјели. У том смислу издали су и један летак. Четници настоје да придобију за себе Ита-лијане.

У Црној Гори стање је промјенљиво. Четници су по-ново дигли главу, нарочито у Срезу цетињском, гдје су се окупили разни бандити. Јединице Љовћенског партизанског одреда водиле су борбу са њима. Прилив у партизанским редовима стално расте, одреди се повећавају. Ступило се у контакт са осталим италијанским гарнизонима, који још нијесу приступили Народно-ослободилачкој војсци.

I. ФОРМИРАЊЕ НОВИХ ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА

У Санџаку формиран су Бјелопољски и Пљеваљски народно-ослободилачки партизански одреди. Овим одре-дима приступило је много муслимана Санџаклија.

У Црној Гори формирано је још неколико партизан-ских чета и батаљона.

II. АКЦИЈЕ ЈЕДИНИЦА Н.О. ВОЈСКЕ И ПАРТИЗ. ОДРЕДА

Санџак:

1. 22 ов. мј. јединице II Пролетерске бригаде и III Сан-џачке бригаде разбиле су четничке банде око Пљеваља и ослободиле град Пљевља. Муслиманска милиција која је држала град предала га је без борбе.

У борбама код Пљеваља четници су имали: 20 мртвих, 40 рањених и 20 заробљених. Међу заробљенима је и рез. поручник Гаврило Барјактаровић, проф. из с. Петњика код Берана.

2. Јединице II Пролетерске бригаде и III Санџачке бригаде 25 ов. мј. заузеле су град Пријепоље. Положаје око града бранило је 150 четника под командом Калајита, а сам град бранило је око 1000 четника бандита под коман-дом официра: Мише Јовановића, Мирослава Радовића, Лу-качевића, Калајита и других. У граду је било и нешто Ита-лијана који се нијесу борили.

Заробљено је 98 Италијана, док су се сви четници разбјежали.

Црна Гора:

3. V Црногорска бригада са дијеловима X Херцеговачке бригаде заузела је без великих борби Гацко, Автовац и с. Југовићи. Усташко село Грачаница давало је доста велики отпор, али је савладано и потпуно спаљено.

4. На просторији с. Југовићи — с. Домрке једна четничка колона у јачини 300 бораца на челу са Милорадом Поповићем разбијена је од стране дијелова X Херцеговачке бригаде. Четници су имали: 5 мртвих и 4 рањена. Наши без губитака.

5. У току 15, 16 и 17 ов. мј. V и X бригада водиле су борбу са четницима на просторији: Казанци — Плана — Билећа. Пошто су четници у току 15 септ. били разбијени и принуђени на повлачење, затражили су хитну помоћ од Нијемаца из Дубровника. Нијемци су послали један камион војника којег су наши дочекали код Фазлагих Куле и убили 12 Нијемаца а једног заробили. Уништен је 1 аутомобил и 1 мотоцикл. Наши су наставили гоњење четника у правцу Билеће и нанијели им 34 мртва и рањена. Наши губици: 2 мртва и 2 рањена.

17 ов. мј. четници су поново тражили помоћ од Нијемаца. Нијемци су дошли са 3 тенка, 3 противколска топа и око 30—40 камиона војске и материјала. Четници су остали у граду а Нијемци пошли на положај према нашим. Услијед велике надмоћности непријатеља, наше јединице су одустале од напада на град и повукле се на нове положаје изгубивши контакт са непријатељем.

6. Бањански партизански батаљон заузео је в. Велимље коју су четници држали.

7. 24 ов. мј. јединице V Црногорске бригаде нападе су четничко упориште в. Вилусе, разбили четнике и варошицу заузели. Четници су имали: 3 мртва и 2 заробљена, наши без губитака.

8. 23. ов. мј. дијелови Пиперског партизанског и Никшићког партизанског батаљона напали су четничке банде у с. Озринићи, код Никшића, и нанијели им 4 мртва и 7 тешко рањених. Наши без жртава.

9. Ловћенски партизански батаљон неколико дана водио је борбе са четницима из Црмничке и Ријечке Нахије и нанио им преко 20 мртвих и рањених четника.

10. Једна мања њемачка колона покушала се је пробити од Цетиња ка Чеву 20 ов. мј.. Наши борци дочекали су је на Симуњи. Убијен је 1 њемачки официр и 2 војника рањена. Наши имали 1 рањеног.

11. IV Пролетерска бригада, послије великог и напорног марша који је направила од Боана, заузела је град Ко-

лашин на јуриш 27 ов. мј. Непријатељ у граду био је: [око] 300 четника и 50% Италијана. Четници су били успјели да придобију Италијане за себе у борби против партизана. Четници су успјели да се извуку оставивши око 30 мртвих. Међу погинулима је и четнички командант батаљона мајор Секуле Влаховић. Поред мртвих имали су и 30 рањених. Италијани су имали 2 мртва и 10 рањених. Наши губици: 5 мртвих и 12 рањених. Сви Италијани су се предали и изјавили жељу да ће заједно с нама да се боре против Није-маца и четника. Заплијењени су велики магацини хране и муниције.

III. ОКУПАТОР

Окупатор је напустио све гарнизоне у Санцаку. Био је немоћан да поведе борбу против Н. О. војске и партизанских одреда.

У Црној Гори налазе се мање посаде Нијемаца у Подгорици и Никшићу, чији број нијесмо могли тачно да установимо. Међу њима налази се већи број мобилисаних из Чешке, Пољске и Хрватске. Морално стање слабо. Већ има дезертера. Стално саобраћају комуникацијом Никшић — Подгорица — Скадар.

У пограничним гарнизонима у Србији налази се нешто Бугара, који нису нарочито борбени. Наоружање им је слабо. Гарнизони њемачки су мали, уколико их има. Јаче посаде Нијемци држе на прузи Београд — Ниш и Београд — Скопље. На тим пругама Нијемци врше снабдијевање својих трупа.

IV. ЧЕТНИЦИ

Четници своју издајничку улогу и даље су наставили. Пошто је капитулирала Италија и пошто од њих нијесу више могли добити помоћи, то су се окренули Нијемцима, те заједно са њима врше нападе на јединице Н.О. војске и партизанске одреде, чувају њемачке гарнизоне и осигуравају комуникације за пролаз њемачких јединица. Неколико пута наше јединице водиле су борбу против Нијемаца и четника.

Покушавају свим силама да Италијане придобију на своју страну у борби против партизана, пријетећи им са Савезницима. Италијани су увидјели њихову подлост те прилазе Н. О. војсци.

Са мобилизацијом муслимана у Санцаку нијесу успјели.

Терор који спроводе у Васојевићима ради мобилизације много им не успијева, јер народ прилази нашој војсци.

На сектору Пријепоље — Прибој налазе се ојачане формације четника, сакупљене са свих страна, и ове банде располажу са извесним бројем камиона, те се тако пребацију са сектора на сектор. У Прибоју има их, по изјави заробљених Италијана, око 1000 наоружаних само пушкама. Морал ових је доста слаб.

На сектору Бијелог Поља у задње вријеме четници су почели ту да се концентришу. Сем четника мјештана има нешто пребјеглих четника из Васојевића и Среза колашинског. Њихову јачину нијесмо могли утврдити.

Град Чајниче контролишу мањи четнички дијелови.

Према изјави заробљеног Барјактаровића Дража се налази у с. Доброселици (Срез златиборски). Са њиме има неколико официра и то: капетан Гогић, из Андријевице, мајор Лалатовић, капетан Миљан Јанковић, затим Енглез Бели и други. Дража одржава везу са Недићем, од кога добија помоћ у храни и муницији. Прије кратког времена стријељао је „војводу“ Јаворског и Машана Ђуровића.

Колашин — главно четничко упориште у овим крајевима — је ослобођен и данас се налази у рукама Н.О. војске. Сада су отворена врата Н. О. војсци за чишћење Васојевића од четничких издајничких банди Драже Михаиловића. Народ је увидио издајничку улогу четника и прилази партизанима.

V. МУСЛИМАНИ

Послије заузећа Пљеваља и Пријепоља муслимани су почели прилазити Н.О. војсци и формирати партизанске одреде. Првог дана по заузећу Пљеваља партизанима је пришло око 200 муслимана. Очекује се велики прилив муслимана у бригаде. Муслимани су на крају ипак увидјели да им је ту мјесто и да ће [се] једино на тај начин спасти од уништења од стране четника и окупатора.

VI. ИТАЛИЈАНИ

Дивизија „Тауринензе“, која је пришла Н.О. војсци, налази се на положајима.

Батаљон 83-ће пуковније дивизије „Венеција“ који је био у Колашину пришао је нашим јединицама. Воде се преговори са командантом дивизије „Венеција“ за предају гарнизона Беране и Матешево. Настоји се да се ступи у контакт са осталим италијанским гарнизонима.

У Беранама налази се око 6000 Италијана. У Анријевици их има око 400, који су слабо наоружани.

Муслимани, послѣје капитулације Италије, успјели су да разоружају Италијане у Мурини, Плаву, Гусињу, Рожају и Тутину. Ово су учињели заједно са нашим партизанима, те су тамо успоставили своју власт.

VII. РАТНИ ТРОФЕЈИ

Заплијењен је већи плијен у материјалу (ратном) и храни.

VIII. ОПШТИ ЗАКЉУЧАК

Окупаторско-четничка пропаганда у области Санџака имала је великог утицаја на становништво. Велики јаз се осјећа између православног и муслиманског живља. Са мобилизацијом Срба и Муслимана успјеће се. Четници, разбијени у главним њиховим мјестима, губе свако повјерење код народа.

У Плаву и Гусињу, како муслиманске тако и православне масе су огорчене против четника и очекују долазак партизанских јединица. Четници у раду на организовању својих одреда наишли су на снажан отпор маса тога краја.

Пред заједничком опасношћу четници и зеленаци у Црној Гори споразумјели су се са Нијемцима, те заједнички врше нападе на партизанске јединице. Партизански одреди се повећавају. Народ је увидио ко су четници и шта су им они донијели, те сваким даном прилазе партизанским одредима. Омладинци из неослобођених градова бјеже у партизане.

Што се тиче мобилизације људства, перспективе су доста добре, нарочито послѣје разбијања четничког главног упоришта Колашина, а још боље ће бити након чишћења Васојевића од четничких банди.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Об. центар
капетан
Бр. Спасић

БР. 142

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 30 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА БРИГАДА
ЗА ДЕЈСТВО НА ПРОСТОРИЈИ ПРИЈЕПОЉЕ — ПЉЕ-
ВЉА — ПРИБОЈ¹**

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Пов. Бр. 93/43
30 септембра 1943 год.
у 12 час.

ШТАБУ

Овога момента смо примили наређење Штаба II Ударног корпуса Пов. бр. 42 од 27 о. мес. у 13 час., у коме нас наређењу извештава о ослобођењу града Колашина.² Колашин су бранили четници (њих 300) са 500 Италијана, те је град после 14 часова жестоке борбе заузет на јуриш. Непријатељ је имао 30 мртвих и толико рањених, а јединице IV Пролетерске бригаде 5 мртвих и 18 рањених. Заплењен је огроман ратни материјал. Приступило се вези са Штабом талијанске дивизије „Венеција“.

Поменути наређењем Штаб Корпуса је наредио најжитније пребацивање II Далматинске бригаде у област Мојковца, под непосредну команду Штаба Корпуса.

У вези предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1.— II Далматинска бригада:

а) Батаљон у Пљевљима, под командом зам. команданта бригаде пребациће се данас у 13 час. на простор Мојковца. За ово је издато усмено наређење другу Обраду Егићу.

б) Батаљон из области Крњаче пребациће се такођер данас на правац Мојковца. За ово смо упутили посебно наређење штабу овога батаљона.

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под. рег. бр. 19/2, к. 731.

² Види том III, књ. 5, док. бр. 35, 40, 46 и 51

ц) Штаб бригаде са два батаљона из области Прибоја кренуће се одмах по пријему овога наређења до Пљеваља, а одатле даље на правац Мојковца.

Уколико је ситуација код Прибоја таква да је у изгледу лака и брза ликвидација посаде талијанске војске у овоме граду, ова група (штаб бригаде са два батаљона) извршиће тај задатак, али ће нас о томе најхитније извести. Иначе, кренути одмах и по могућству неопажено, како би се непријатељу у области Прибоја створила забуна.

д) При наиласку групе под ц) прикључиће се истој интендантура и болница бригаде.

2.— II Пролетерска бригада:

а) Штаб бригаде и један батаљон остаће у области Јабуге, са задатком: обезбеђења теренске везе са правца Камене Горе на правац Лима у области Прибој — Пријепоље.

б) Један батаљон у Пријепољу, са задатком повезивања свих праваца који воде из Пријепоља.

ц) Један батаљон у области Пљеваља, као маневарска група за повезивање свих праваца који воде из овога града.

д) Један батаљон у области Бијелог Поља, који се већ налази на правцу Бијелог Поља, са задатком заузимања овога града и повезивања са II Далматинском бригадом у области Мојковца.

е) Болница и интендантура остају на својим истим местима.

3.— III Санџачка бригада:

а) Батаљон у области Бољанића остаје по досадашњем задатку.

б) Батаљон у области Пријепоља остаће и даље по досадашњем задатку.

ц) Батаљон у области Бијелог Поља, са III батаљоном II Пролетерске бригаде, са задатком заузимања града.

д) Болница и интендантура остају на досадашњим местима.

4.— Сви штабови бригада на својим секторима ће предузети све мере да се све телефонске везе што пре оправе, телефонске станице поставе и организује брза и сигурна телефонска веза.

II Далматинска бригада предузеће такође оправку пута ка Мојковцу и Бијелом Пољу.

5.— Штаб II Далматинске бригаде ће се одмах по пристизању у Мојковац везати са Штабом Корпуса. Ову везу

ће успоставити друг Егић, чим пристигне данас са камионима на Мојковац.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

(М.П.)

Политички комесар
Сл. Пенезић

Командант
п.пуковник
Љуб. Ђурић

Помоћник начелника Штаба
Корпуса

.....

БР. 143

**ПРИЈЕДЛОГ ШТАБА ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 30
СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ
ДИВИЗИЈЕ О МОГУЋНОСТИМА ЗА ЛИКВИДАЦИЈУ
ЛИВНА¹**

ШТАБ
IV Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ
— 2 БОС. КОРПУСА —
Бр. служб.
30.IX.1943 г.
у 11.15

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Снаге VI КНОУ Бригаде налазе се на одмору с. Врдово — Руњевица — к. Врдово.²

Снаге X КНОУ Бригаде упућене су према Малиновцу и Пенићу ради осигурања извлачења моторизације као и на одмор. Један батаљон ове бригаде упућен је према селу Бајагићу ради чишћења непријатеља који се наводно налази у том селу. Борба се чује у правцу снага X КНОУ Бригаде, о којој немамо још никаквих извјештаја.

По повратку друг Бошко³ донио је саопштење за приближавање непријатељском упоришту које имамо ликви-

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 31—8, к. 766.

² Вјероватно Врстан (к. 953).

³ Шиљеговић, политички комесар дивизије

дирати у садејству I Пролетерске дивизије. Овом приближавању претходило би чишћење мањих непријатељских упоришта — Чапразлије и околних села према главном непријатељском упоришту, које држи непријатељ. Мишљења смо да се не би требало спуштати одмах у села која су непријатељски према нама расположена са снагама VI и X Кр. бригаде. већ иста спустити до Сајковића, гдје их држати у тајности пошто су та села према нама, тј. Народно-ослободилачкој војсци расположена и непријатељ не би сазнао јачину наших снага. На дан прије акције на непријатељско упориште ми би мањим нашим снагама ликвидирали непријатељска упоришта Чапразлије, Рујани, Лиштани итд. и потом се са мањим снагама задржали према главном непријатељском упоришту до поласка на саму акцију.

За вријеме саме акције увући у град извјестан дио наших снага за ликвидирање непријатељских противколских оруђа да би наша моторизација могла слободно да се креће и да руши непријатељске утврде и препреке, као и извјестан број противколских оруђа привући за уништавање непријатељских оклопних кола. Такођер непрекидно отварати ватру из артиљерије и осталих тешких оруђа ради заглаштивања привлачења оклопних моторизованих јединица. Ова ватра артиљерије и тешких оруђа има бити сконцентрисана на поједине циљеве гдје не би сметала нашим ударним групама у граду. У колико би артиљерија и тешка оруђа могли ликвидирати непријатељска протуколска оруђа, у овом случају не би биле потребне ударне групе за уништавање непријатељских протуколских оруђа, једино би [било] потребно увући ударне групе за посједање важнијих зграда ради спрјечавања уласка непријатељу у исте када буде бјежао из бункера.

Јавите шта има ново на сектору Сињ — Ливно. Још нисмо добили извјештај о стању моторизације. Да би избјегли овакву гњаважу око поменуте моторизације, исту је требало додијелити једној јединици и дати дотичној јединици у задатак да исту извуче и осигура како артиљерију тако и моторизацију.

Ми намјеравамо у току ноћи између 30.IX. и 1.X. кренути на одређени задатак;⁴ у колико је потребно осигурање моторизације од наших снага, можемо и то извршити. Наш штаб налази се у селу Врдову.

⁴ Види док. бр. 144.

Потребно би било да нам дате ваше знаке за 15 дана пошто су* ове двије јединице на истим задацима. Знаци које смо добили од нашег Корпуса отворени су у путу и морамо извјестити штаб Корпуса да исте поништи.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Бошко Шиљеговић

Командант
Петар

(М. П.)

Васо,⁵

Одговори штабу IV дивизије.

Остаје на снази раније усмено наређење о непосредном избијању на просторију Чапразлије, Рујани, Лиштани итд. Морамо радити брзо. За прву етапу може се главнина најприје задржати изнад ових села док их мањи дијелови не заузму и блокирају.

О начину ликвидације Ливна узећемо у обзир њихове приједлоге и сугестије.

Осигурање моторизације прима III пролетбригада. Ослободити од тога IV дивизију.

Да се не би повриједила нечија осјетљивост, потпиши „по наређењу к-нта дивизије“...

⁵ Јовановић, начелник Штаба Прве пролетерске дивизије

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТВРТЕ НОУ ДИВИЗИЈЕ ОД 30 СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА ШЕСТЕ И ДЕСЕТЕ БРИГАДЕ ЗА ПОКРЕТ У ЛИВАЊСКО ПОЉЕ¹

ШТАБ
IV Н.О.У. ДИВИЗИЈЕ
— 2 БОС. КОРПУСА —
Бр. службено
30.IX.1943 г.
у 17,45

ШТАБУ VI И X КНОУ БРИГАДЕ

Положај

Штаб VI КНОУ Бригаде са снагама своје бригаде кренуће најкраћим правцем за Ливањско Поље одмах по пријему овога дописа, тј. кад јединице вечерају, са задатком ликвидације милиције у селима: Чапразлије — Рујани — Лиштани — Оџак и околна села, после чега блокирати путеве који воде Ливањским Пољем према Ливну у циљу спријечавања одласка становника у град Ливно. Један дио снага пребацили на сјеверну ивицу Ливањског Поља према Лушњићу. Овај задатак извршити у рану зору 1.X. т. г. тако да акција на чишћењу поменутих села између Ливна и Сајковића буде завршена у свануће и јединице смјештене на краћи одмор у поменутим селима или у непосредној околини до даљег наређења.

Штаб X КНОУ Бригаде са снагама своје бригаде кренуће најкраћим правцем за Ливањско Поље до изнад села: Чапразлије — Рујани — Лиштани, гдје ће [се] изнад поменутих села задржати на одмору у шуми до даљег наређења.

За вријеме одмора руководиоци јединица заинтересоваће се и проучавати непријатељско упориште Лијевно² и по могућству извиђати. Скице непријатељског упоришта Лијевно добиће јединице од овога штаба 1.X. т. г., у које ће уносити утврде и препреку поменутог непријатељског упоришта по добивеним подацима од својих обавјештајаца. Главну скицу са унесеним објектима добиће јединице са задатком за ликвидирање овога упоришта (планом).

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 32—8. к. 766.

² Односи се на Ливно.

За вријеме бављења у Ливањском Пољу завести нај-
већу конспирацију јединица и пронијети глас да идемо на
четнике у Старетини, Млиништима и Цинцару. Храну ку-
вати у кућама поменутих села и старати се да буде храна
за људство и стоку што боља, пошто су ти крајеви богати
и има много усташке и четничке имовине. Водити рачуна
о поступку са становништвом пошто је већи дио станов-
ника наклоњен Народно-ослободилачкој војсци.

Рањенике евакуисати у амбуланту — Сајковић.

Знаци распознавања за 1. Х. т. г. Суваја — Добој.
Дневни: — дизање десне руке три пута увис и доношење
песнице на раме са лактом у страну, одзив — избацивање
лијеве руке два пута у страну и доношење на груди са
лактом у страну.

За 2. Х. т. г. — Дабар — Паланка, — дневни: избаци-
вање десне руке два пута у страну и доношење уз тијело,
— одзив дизање лијеве руке једанпут увис у ставу кле-
чећем.

Штаб дивизије налазиће се у селу Рујани.

По доласку у Ливањско Поље поднијети овом штабу
најжитније извјештај о распореду снага и мјесту штабова
бригада.

Штаб VI бригаде ухватиће везу са снагама III Про-
летерске бригаде у Прологу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

Командант

(М. П.)

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ЧЕТВРТЕ ДИВИЗИЈЕ ШТАБУ ПЕТОГ НОУ КОРПУСА О БОРБАМА У БОСАНСКОЈ КРАЈИНИ У ВРЕМЕНУ ОД 1 ДО 30 СЕПТЕМБРА 1943 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
IV ДИВИЗИЈЕ V КОРПУСА
Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Стр. пов. број

Мјесечни извјештај
операцијски за
септембар 1943 г.

ШТАБУ V КОРПУСА Н. О. В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Положај

- Јединице ове дивизије у времену од 1. IX. до 30. IX. 1943 год. имале су сљедеће акције и додир са непријатељем.
1. IX. 1943	Један дио снага VI бригаде врши чишћење села Козице од четничких групаца.
до	
10. IX. 1943	Са снагама VI и VIII КНОУ бригаде вршено чишћење Мањаче од четничких банди. ² VI бригада заробила је 4 четника и више мањих сукоба прошло је без жртава. VIII бригада имала је два сукоба са бандом и исту протјерала без губитака. X бригада дјеловала је на свом терену углавном са задатком растјеривања четничких банди.
14. IX. 1943	Припремана акција на Сански Мост, али је иста одложена јер је непријатељу дошло у задњи час појачање.
15. IX. 1943	Покрет снага VI бригаде за Рамиће и даље за Далмацију.
19. IX. 1943	Снаге X бригаде нападе су непријатељско упориште Пркоси. Заплијењено је:

¹ Препис оригинала, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 34—3, к. 766.

² Види док. бр. 43, 48 и 50.

- 10 „шараца“, 2 тромблонске пушке и муниција за њих, 4 хаубице, али се исто није могло извући па су онеспособљени, заробљено 30 легионара. Наши губици: 8 мртвих и 20 рањених.
20. IX. 1943 Снаге X бригаде протјерале су банде из Врлике.
21. IX. 1943 Снаге VIII бригаде остале су [са] замјеником команданта дивизије на терену Подгрмеча.
22. IX. 1943
ноћу 22-23 IX Стигли смо са јединицама у Хрваце. Извршене су припреме за напад на Сињ. Извршен са снагама I пролетерске дивизије напад на непријатељско упориште Сињ. Напад није успио јер није било притиска са других страна. Једино је притисак вршила Сјеверна [колоне] која је исто тако оклијевала ишчекивајући тенкове. У само свануће Сјеверна колоне повучена је испод јаке непријатељске ватре и распоређена на положаје.
- 23-IX У ноћи 23—24 IX извршен је поновни напад на Сињ, који није успио.
- 24-IX Наше снаге држе положаје у околини Сплита заштићавајући евакуацију из Сплита. Наша 2 борца рањена.
- 25-IX I батаљон VI бригаде водио је борбу са непријатељем који је успио да се из Врлике пробије за Хрваце. У овој борби имали смо 4 друга рањена од бацача. Непријатељ је имао непознате губитке.
- 26-IX Пребацивање моторизације на лијеву обалу Цетине заштићивале су снаге наше дивизије.
- 27-IX Снаге X бригаде воде жестоку борбу у селу Бителићу и успјеле су да одбију непријатеља.
- 28—30-IX Пребацивали смо се са нашим снагама преко Динаре и отпочели са чишћењем Ливанског Поља.
Извјештај VIII бригаде прилаже се овом извјештају.

ШТАБУ II БОС. НОУ КОРПУСА

Извјештај о акцијама и раду од 16 септембра до 1 октобра.

Акције:

21-IX. Два батаљона VIII бригаде поставила су засједу на цести Крупа — Петровац. Засједа није потпуно успјела јер је непажњом наших чета била откривена. Развила се борба са непријатељским предњим одјељењем и том приликом заробљено [је] 20 легионара и убијено 15. Заплијењен је један „шарац“, 2 лака митраљеза и 1 мали бацач са 20 граната, 1 тромблонска пушка са 8 бомби, два шмајсера, два пиштоља и 10 карабина. Непосредно иза тога II батаљон VIII бригаде са једним водом I батаљона Подгрмечког одреда дочекали су два камиона. Убијена су 3 официра, међу њима један капетан и неколико војника. Спаљена су два камиона и заплијењена 3 карабина, два шмајсера, два пиштоља и друга разна спрема. Наши губици у овој акцији били су два мртва и седам рањених.

22. IX. 1943 г. навечер снаге I батаљона VIII бригаде са једним батаљоном Подгрмечког одреда извршиле су тргање пруге Нови — Крупа на сектору између Рудица и Крупе. Потргано је око 300 метара пруге. Наши без губитака.

23. IX. 1943.

Два батаљона VIII бригаде поставила су засједу између Крупе и Чардака. Непријатељ је наишао из Крупе и том приликом убијено је 6 легионара, а заробљено 4 официра и 12 легионара. Заплијењен је један пушкомитраљез, 16 пушака, једна стројница, три телефона и доста телефонског материјала. У овој акцији наши нису имали жртава.

Истог дана снаге Подгрмечког одреда поставиле су засједу на цести између Крупе и Чардака и дочекале усташе који су намјеравали отићи из Чардака за Крupu. Непријатељ је уз губитке морао да се врати натраг за Чардак. Истовремено

кренула су 4 камиона из Крупе за Чардак као помоћ посади на Чардаку. Снаге одреда дочекале су ове камионе и према досадањим подацима, које смо провјерили, непријатељ је имао 80 мртвих и рањених. Ова се акција није искористила до краја, јер је непријатељу дошло појачање са Рисовца и пошто се наши нису с те стране осигурали, морали су се повући. У овој акцији снаге Подгрмечког одреда имале су једног мртвог и 4 рањена.

24. IX. 1943. г.

25/26. IX.

Непријатељ је покушао испад из Крупе ка Врањској Мосури и Малом Радићу. Непријатељ је одбијен уз мање губитке. Снаге VIII бригаде добиле су задатак да ликвидирају жељезнички мост на Грмуши, да ликвидирају непријатељску посаду на Црном Језеру и гарнизон на Титином брду, а IV батаљон VIII бригаде да трга пругу између Грмуше и Острошца. Посада у овим гарнизонима била је искључиво домобранска, слабо расположена за борбу и тражила је везу са нашим снагама. Ова акција није успјела премда непријатељ није давао јачи отпор. Снаге VIII бригаде заузеле су Титино брдо и протјерале непријатеља који се ту налазио на ону страну ријеке, али услијед недовољне одлучности и слабог сналажења бораца и командног кадра у оваквим акцијама није задатак извршен са успјехом. У овој акцији заплијењен је један тешки митраљез и један карабин са 1000 метака. Потргана је пруга између Грмуше и Острошца. Непријатељ у овој акцији имао је нешто жртава, а наши губици били су два мртва и 11 лакше рањених.

27. IX. 1943 г.

Непријатељ је напао из Бихаћа и Крупе са три сатније и 8 тенкова на I и IV батаљон VIII бригаде. Борба се вдила читав дан. Непријатељ је протјеран уз губитке. Наш 1 мртав и 1 рањен. Истога и наредних дана снаге Подгрмечког одреда постављале су засједу на цести Врточе — Крупа, али непријатељ није више саобра-

ћао том цестом, нити цестом Врточе — Бихаћ, а када је непријатељ напустио Рисовац, Крњеушу, Петровац и Оштрељ, снаге Подгрмечког одреда повукле су се на Сански Мост, сектор Сан. Моста, са задатком рушења пруге Сана — Приједор и дочекивања непријатељских транспортата на истој.

Након ових акција било је потребно повући снаге VIII бригаде на кратак одмор да би се прорадило борбено искуство стечено у посљедњим акцијама и уочене грешке од стране командног кадра и бораца. У овим акцијама се показало да снаге VIII бригаде немају још довољно искуства у акцијама. Командни кадар чета и батаљона нема још увијек довољно ударништва, а има појединаца командног кадра чета који слабо одговарају својим дужностима у борби.

Борбеност код бораца и командног кадра је на висини, премда у овим посљедњим акцијама нису успјели руководиоци чета и батаљона ангажовати све борце у борбу. Недовољно искуство у постављању засједа и у нападу на гарнизоне, неразвијено ударништво и колебљивост код извјесног дијела бораца и командног кадра довело је до несразмјерног броја рањених и погинулих у акцији. Послије наведених акција одржане су конференције са штабовима батаљона, командама чета, водницима и десетарима и батаљонске конференције са борцима, на којима је прорађено искуство из ових борби и указано на пропусте и грешке.

Стање у бригади, захваљујући посљедњим акцијама и раду на војничком пољу ових послиједњих дана, много се поправља и константним радом и акцијама моћи ће снаге ове бригаде у најскорије вријеме показати много боље резултате. Непријатељске снаге на сектору Нови — Крупа — Бихаћ су знатне. Од Новог до Крупе непријатељ располаже са 3200 домобрана

и легионара. У Новоме налази се једна СС бојна у јачини од око 880 људи, састављена од Нијемаца, Румуна и Словака. У Круппи налази се једна ловачка усташка бригада. Од Крупе до Грмуше и Острошца на прузи држи положај једна домобранска бојна, а од цесте Острошца до Бихаћа и око Бихаћа налазе се снаге 384 пуковније у јачини од 2400 људи са једним ескадроном артиљерије од 800 људи. Постоји веза са непријатељским гарнизонима у Бихаћу, Круппи и Отоци. У Круппи и Отоци имамо по једног официра а исто тако и у Бихаћу. За сада рад наших сарадника у непријатељским гарнизонима своди се искључиво на об. службу а недостаје конструктиван рад са хрватским домобранима и легионарима. Хрватски војници нерасположени су према Нијемцима и постоји могућност да би се у већим масама предавали. Потребни су леци домобранима и официрима; у колико имате тих летака пошаљите нам их. Ми ћемо такођер написати један летак и упутити га домобранима. Сутра крећемо са снагама VIII бригаде према Врточу и Бихаћу, гдје ћемо учврстити везу са хрватским домобранима³ и према могућности ма постављати засједе и вршити акције на цести Врточе — Бихаћ и на прузи Крупа — Бихаћ између Острошца и Бихаћа. За сада ћемо ићи на лакше акције док се људство не прекали.

Примили смо противтенковску пушку, муницију и 35 бомби од Економског отсјека.

У току овога мјесеца ова дивизија имала је:

Губици

а) властити	— — —	14 погинулих 49 рањених
б) непријатељски:	убијено усташа 43, четника 2, легионара 61, домобрана 63.	

³ Односи се на везу са оним домобранима који су радили за Народноослободилачки покрет.

Рањено усташа 37, четника 4, легионара 20, заробљено четника 4, легионара 62.

Плијен

У Далмацији наше јединице су се од ратног плијена прилично снабдјеле са одијелима и муницијом око 30 сандука. Заплијењено је у борби: 10 „шараца“, тромблонских пушака 3, хаубице 4 — које су уништене, 2 лака митраљеза, 1 мали бацач, 20 граната за бацач, 3 тромблонске пушке, 5 шмајсера, 4 пиштоља, 30 карабина, 3 телефона, 1 тешки митраљез, 1000 метака.

Покидана пруга на два мјеста око 600 метара и уништена 4 камиона.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Замјеник команданта IV дивизије Командант пуковника
Војо⁴ в.р.

(М. П.)

БР. 146

**ПОЗИВ ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА ОД 30 СЕПТЕМБРА 1943
ГОД. КОМАНДИ ДОМОБРАНСКЕ ПОСАДЕ У ТУЗЛИ ЗА
ПРЕДАЈУ ГРАДА¹**

ОПЕРАТИВНИ ШТАБ
ЈЕДИНИЦА Н. О. В. Ј.
У РЕОНУ ТУЗЛЕ
Бр. сл. 30-IX-1943 г.
у 13.45 часова

КОМАНДИ ОДБРАНЕ ТУЗЛЕ

У циљу извршења задатака Народно-ослободилачке борбе јединице Н. О. В. Ј., које стоје под командом овога штаба, добиле су наређење да ликвидирају окупаторско упориште Тузлу.²

⁴ Тодоровић

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6—1, к. 981.

² Види док. бр. 127 и књ. 18, обавјештење Штаба III Корпуса (Првог) од 1.X.1943 год., примедба 2.

Тачно смо обавијештени да гарнизон Тузле сачињавају у већини хрватски часници, дочасници и домобрани, који не могу нити смију бити непријатељи Народно-ослободилачке војске, која води борбу за слободу хрватског и осталих народа Југославије.

Ми ћемо напад на Тузлу наставити и по сваку цијену заузети је.

Позивамо вас да одмах по пријему овога ултиматума предате нашим јединицама град Тузлу. Ако тако поступите гарантујемо свима часницима, дочасницима и домобранима хрватске војске, као и свима војницима и старјешинама муслиманске милиције (легије) потпуну личну и имовну безбједност. Свима онима који из било којег разлога не би хтјели да ступе у редове наше Народно-ослободилачке војске омогућићемо слободан и несметан одлазак својим кућама преко наше територије.

У колико не пристајете на овај наш ултиматум, издаћемо наређење нашим јединицама да безобзирно уништавају свакога ко буде пружао отпор и да почну са уништавањем и паљењем како војних објеката, тако и читавог града.

Када наше јединице овладају градом уз борбу, тада неће важити наш став према домобранској војсци и легији, већ ће сваки онај ко до тога часа не буде положио оружје бити сматран као окупатор и према њему ће се најнемилојсрдније поступити.

Најхитније одговорите на овај ултиматум по доносиоцу истог, јер то је у интересу и вашем и становништва Тузле.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За оперативни штаб
Командант XVII у. дивизије Н.О.В.Ј.
пуковник (Глиго Мандић)
Глиго Мандић

(М. П.)

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ОСМЕ БРИГАДЕ ШТАБУ ЧЕТВРТЕ
НОУ ДИВИЗИЈЕ О АКЦИЈАМА И ПОКРЕТИМА ИЗВЕ-
ДЕНИМ У ВРЕМЕНУ ОД 21 ДО 27 СЕПТЕМБРА 1943
ГОДИНЕ¹**

ШТАБ
VIII К.Н.О.У. БРИГАДЕ
дне 30 септембра 1943
Положај

ШТАБУ IV НОУ ДИВИЗИЈЕ

15-тодневни
извјештај.

Акције. 21. IX. III и IV батаљон поставили су засједу² на цести Крупа — Петровац испод Рисове Греде. Засједа је била откривена од патроле која је ишла као осигурање пред непријатеља. IV и III батаљон су извршили напад на њих и том приликом заробили су 20 домобрана и убили 15 и заплијенили један „шарац“, два лака пољска митраљеза, један мали бацач са 20 граната, једну тромблонску пушку са 8 тромблona, два „шмајсера“, два пиштоља и 10 пушака. Непосредно иза тога II батаљон заједно са једним водом одреда дочекали су два камиона и у њима убили 3 официра, међу којима једног капетана и неколико војника. Спалили су два камиона и заплијенили 3 карабина, два шмајсера и два пиштоља, те друге ратне спреме. Наши губици: 1 мртав, 7 рањених, од којих је један на путу за болницу умро.

22. на вечер I батаљон заједно са батаљоном одреда извршили су пргање пруге.³

23. на вечер III и IV батаљон поставили су засједу између Крупе и Чардака. У јутро рано наишао је један камион и један луксузни ауто са официрима. Наши

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3—1, к. 767.

² Види док. бр. 114 и 133.

³ Види док. бр. 133.

су отворили ватру и убијено је 6 војника и 4 официра, а заробили 12 домобрана. Заплијењен је 1 пушкомитраљез, 16 пушака, једна стројница, три телефона и много телефонског материјала.

24. ов. мј. непријатељ је покушао испад из Крупе, али је одбијен.

25/26 ов. мј. I батаљон је добио задатак да ликвидира жељезнички мост на Грмуши. III батаљон да ликвидира Црно Језеро, II батаљон да ликвидира Титино Брдо изнад моста. Ниједан батаљон није извршио у потпуности свој задатак. I и III батаљон нису успјели ништа ликвидирати, док је II батаљон успио протјерати непријатеља. Заробио је једног домобрана, један карабин и 1 тешки митраљез.

Непријатељски губици нису познати а наши код I и III батаљона два мртва и 11 рањених.

27 ов. мј. непријатељ је напао из Биџаћа и Крупе,⁴ са око 3 сатније и 8 тенкова, на наше положаје. Борба је вођена на сектору I и IV батаљона а сектор II батаљона био је тучен из топова са тенкова. Непријатељ је протјеран. Непријатељски губици непознати, наши један мртав и три рањена.

ВОЈНИ РАД.

У току посљедњих 15 дана одржане су неколике четне и батаљонске конференције. Поред тога одржани су састанци са штабовима батаљона и командама чета на којима се говорило о проблемима бригаде. На конференцијама и састанцима закључено је да се појача рад са водницима и десетарима и са борцима уопште. Раду је приступљено и осјећа се побољшање у том погледу.

Борбеност и борбена готовост.

Борбеност бораца је на доста доброј висини. Борбености недостаје вјештина

⁴ Види док. бр. 143

вођења борбе, на чему се у посљедње вријеме ради. Борбена готовост је доста добра.

ДИСЦИПЛИНА.

Логорска и борбена дисциплина је доста добра, док маршевска још не задовољава. Предузете су мјере да се и у овом погледу учини корак напријед.

ОДЈЕЊА И ОБУЋА.

Иако је у задње вријеме набављено нешто од одјеће и обуће, она је још увијек врло слаба.

ЗДРАВСТВЕНО СТАЊЕ.

Заразних болести у овој бригади нема. Обољења стомака су све чешћа, а у посљедње вријеме и прехладе ради слабе одјеће и обуће и хладних дана.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политком
Авдо

(М. П.)

Командант
Хамдија

БР. 148

**ПЕТНАЕСТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ПОЛИТИЧКОГ КО-
МЕСАРА ОСМЕ НОУ БРИГАДЕ О МОРАЛНО-ПОЛИТИЧ-
КОМ СТАЊУ У ВРЕМЕНУ ОД 15 ДО 30 СЕПТЕМБРА 1943
ГОДИНЕ¹**

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР
VIII КРАЈ. НОУ. БРИГАДЕ
дне 30-IX-43

ИЗВЈЕШТАЈ

(о стању и политичком раду у VIII Крај. НОУ Бригади
у току посљедњих 15 дана, тј. од 15 до 30 ов. мј.)

ПОЛИТИЧКОМ КОМЕСАРУ IV НОУ ДИВИЗИЈЕ

Положај

У овом извјештају, који пишем на основу личних
запажања, изнијећу недостатке и питања која су код нас
актуелна.

У посљедњих 15 дана, иако неравномјерно, рад се од-
вијао доста живо. У неким батаљонима он је био стварно
интензиван, плански и систематски (IV па и III), док је у
осталим био слабији.

Као нарочити недостатак осјетило се што се рад у свим
јединицама не одвија по плану. Састанци политичких ко-
месара батаљона са четним комесарима и делегатима бивају
често пута шупљи и не обухватају свестрано и дубоко,
(што је нарочито важно) цијелокупан живот јединица.
Многи другови прилично површно дискутују о појединим
недостацима у јединицама. То је нарочито изражено у II
батаљону. Људи се недовољно уносе у проблеме, прилично
шаблонски их расправљају и чини им се да су нека питања
ријешена тиме што их се поменуло на састанку. Метод убје-
ђивања при раду у јединицама често пута подбацује. То на-
рочито важи за већину политичких делегата а и неколи-
цину политикомесара чета. Напр. при убјеђивању бораца у
потребу што боље и борбене и формалне војничке дисци-
плине, другови су помињали само то да ми нећемо и да то
није бивша југословенска дисциплина. Ми смо напр. на

¹ Оригинал, писан на машини, латиницом, налази се у ар-
хиви Војноисториског института под рег. бр. 31—4, к. 775.

такво убјеђивање реаговали овако: да дужност дисциплине у нашој војсци условљава чврстина наше војничке организације; да је тјесно повезано са међународним значајем којег има наша војска; да повјерење новоослобођених антифашистичких маса овиси од тога какав ћемо ми оставити утисак на њих у своме првом наступу; упоредили смо нашу војску и четнике, код којих је и непостојање дисциплине условило њихову дезорганизацију као војске.

У политичком раду, нарочито нижих политичких руководилаца, осјећа се то шаблонизирање, непотпуно објашњавање. То долази отуд што, у неким јединицама, помоћ политичких комесара батаљона политичким комесарима чета и делегатима је слаба. То је разумљиво када се узме у обзир младост и недовољно искуство политичких комесара батаљона.

Код бораца се осјећа, у већем броју јединица, нестална заинтересованост. То најбоље карактеришу овакова питања: „Има ли што нарочито ново“? Политички комесари су се задржавали на појединим бомбастичним вијестима, а да нису борце довољно дубоко и свестрано упознавали са свакодневном вањско-унутарњом ситуацијом... Код бораца је развијена стварна љубав, можда по мало спонтана, према Црвеној армији. Политички руководиоци упорно настоје да прикажу сву ону силину и хисторијски значај офанзиве Црвене армије, у чему се и осјећа напредак.

У своме раду политкомесари још нису довољно свладали технику покрета. Често пута полит. руководиоци, особито нижи, не служе примјером ондје гдје треба, већ подлијежу замору и учауре се у саме себе. Осјећај одговорности код већег дијела није добро развијен. Другови недовољно будно прате живот јединица, већ их понекад препуштају самима себи.

У раду команди и штабова, политички комесари се недовољно интересују за војна питања, нема довољно колективности у раду. Политички комесари не схватају ширину свога рада и своју пасивност на војним питањима правдају компетенцијама искључиво војних руководилаца. Сва та питања оштро су постављена и подузете су мјере, путем заједничких састанака, да се то исправи.

У бригади се осјећа и недовољно удубљивање команди и штабова у постављене им задатке. Нису често пута имали праву слику ударне моћи својих јединица. У борби се показало да су од комплетних јединица ударни само дијелови који се стварно и испољавају. Ријетко долазе до изражаја читаве јединице иако зато има понекад и повољних услова.

Тај проблем постављен је на састанцима штабова, команди, водника, десетара и бораца и има изгледа да ће се ријешити.

Културно-просвјетни рад се још увијек одвија једнострано. Активизација политкомесара по том питању је слаба и недовољно се одржавају састанци са културно-просвјетним одборима (о којима у неким јединицама политкомесари немају доброг увида). Услијед неповезаности политкомесара са култ.-просвјетним одборима њихов рад је често пута без плана и спонтан. И то је питање оштро постављено и повео се курс да се изгради чисто линија културно-просвјетног рада, обзиром на његов политичко-пропагандни значај, у данашњој а нарочито у сутрашњој ситуацији.

Колективна свијест бораца ове бригаде је недовољна. Недовољна је пропаганда била по том питању. Код бораца је недовољно развијен осјећај достојанства и гордости за славу која им припада. Сва та питања су благовремено уочена и данас се ради по њима.

Санитет у нашој бригади још увијек претставља питање. У своме раду референти санитета остају често пута сами. Помоћ политкомесара санитету је недовољна. На то питање не гледа се са разумијевањем и у колико постоји помоћ, она је узгредна и површна. То што санитет изнутра није био организован ни срећен, што је рад болничара био без контроле, услијед чега се појавило низ неправилности, у знатној мјери допринијело је данашњем слабом угледу санитета код бораца. И то је питање свестрано претресано на бригадном савјетовању санитетског особља. Наглашено је да ће се његов ауторитет подићи тек онда када болничари и болничарке буду уистину вршили своје дужности и показали максималну бригу о болесним и рањеним друговима.

Углавном, по свим напоменутим недостацима реаговало се на вријеме или путем састанака или појединачно. Основна ствар на којој бригада уопће данас рамље су војни недостаци и зато је питање војног рада оштро постављено кроз линију политичког рада.

Другарски поздрав:

СМРТ, ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политички комесар VIII Крај. НОУ Бригаде
А.² Ђук

² Авдо

**ИЗВОД ИЗ ОПЕРАЦИСКОГ ДНЕВНИКА ПЕТЕ НОУ ДИ-
ВИЗИЈЕ О АКЦИЈАМА И ПОКРЕТИМА ЈЕДИНИЦА
ИЗВЕДЕНИМ У ТОКУ МЈЕСЕЦА СЕПТЕМБРА 1943 ГОД.
НА ПРОСТОРИЈИ ТРАВНИК — ВИСОКО — САРАЈЕВО¹**

7 и 8 септембар — Бусовача — Турбе

Ноћу 7/8 једна чета I бриг. дигла је у ваздух 1 путнички воз; оштећена локомотива и неколико вагона.

Ноћу 8 требала су 3 батаљона IV вршити напад на Бусовачу; пошто се је непријатељ повукао у само мјесто, није вршен напад. Погинуо је од бацачке ватре један командир.

Исте ноћи рушио је батаљон IV бриг. пругу између Хан Биле и Доца на више мјеста.

Наши губици: мртвих 1, рањених 2.

9 септембар — Модриње — Лашва — Какањ

Ноћу 9/10 порушена је пруга Лашва — Какањ, али слабо, тако да када је наишао војни воз, борци IV бриг. јед. батаљ. успјели су да баце 20 бомби у воз и да га туку из митраљеза. Воз је пројурio али се је између Модриња и Какња сударио са теретним возом. При судару слупане су локомотиве и више вагона. Ујутро непријатељ, мислећи да су наши у возу, исти је жестоко бомбардовао из авиона; услијед свега овога непријатељ је имао велике губитке.

На станици Модриње спаљено је 15 вагона.

Непријатељски губици: мртвих 20, рањених 40.

Непријатељски материјал: 2 локомотиве и око 30 вагона.

12 септем. — Травник

11 ов. мј. из Сарајева дошло 21 радника и ђака.

¹ Оригинал, писан зеленим мастилом, ћирилицом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1—1, к. 783-а.

12 ов. мј. једна јача патрола напала је на наше истурене положаје али је одмах одбачена.

Непријатељски губици: мртвих 3.

7 септем. — Турбе

7 ов. мј. једна сатнија непријатеља² са 2 тенка кренула је у напад из Турбета на багаљ. I бр. Непријатељ је враћен натраг уз губитке.

Наши губици: мртвих 1, рањених 1.

Непријатељски губици: мртвих 5, рањених 3.

15 септембар — Турбе — Травник — Витез

Ноћу између 15 и 16 ов. мј. напали смо са бат. I бриг. Турбе. I бат. у засједи према Травнику а I бат. демонстрат. је напао на положаје Травника. Пред саму ноћ дошао је оклопни воз који је појачао одбрану Турбета. Град нисмо успјели заузети. На положају Травника била су ликвидирана 4 бункера. У засједи је дочекан I воз и одбијен и једна патрола коју су наши борци уништили.

Између Доца и Витеза исте ноћи батаљон IV бригаде рушио је несметано од непријатеља пругу и порушио I мост од 6, један од 8 м. 1¹/₂ км пруге и 1¹/₂ км тел. линије.

Наши губици: рањених 8.

Непријатељски губици: заробљених (2) 17, мртвих 12, рањених 3.

Непријатељски материјал: 1 „шарац“, 30 карабина, 3 стројнице, 40 бомби, 1 ручни бацач са 54 мине, 15 пари одијела, 1 пушкомитраљез и 1 мотоцикл.

22 септембар — Травник — Турбе

У 8,30 часова наишао је окл. воз из Травника за Турбе. Воз је дочекала засједа јачине 2 бат. I и I чета IV бат. Када је окл. вагон наишао на мину, иста је упаљена и од јаке експлозије воз је пот-

² Види док. бр. 225.

пуно уништен а посада већином изгинула а живи су заробљени. У возу је било и око 100 Талијана. Ослобођено је 80 Талијана. Непр. је тукао артилер. наше положаје и имали смо 3 мртва друга. Ради интервенције није се могао сав плијен искористити.

Наши губици: мртвих 3, рањених 3.

Непријатељски губици: заробљених 8, мртвих 70.

Непријатељски материјал: 80 Талијан. ослобођено, 2 т.м., 2 „шарца“, 4 стр., 3 пиштоља, 8.000 мет. и остале спреме, уништ. 2 т.м. и 1 топ.

24 IX — Фојница

Непријат. је користећи маглу напао на положај III бат. IV бриг. Грабовик — Локве. Непријатељ је уз губитке протјеран.

Наши губици: рањених 3.

Непријатељски губици: мртвих 6, рањених 12.

28 септембар 1943 — Травник — Била

У току ноћи 27/28 двије чете I бригаде поставиле су засједу на прузи Травник — Била и нагазну мину за воз. 28 у 7 час. наишао је воз који је возио цивиле и 2 вагона Нијемаца легије и гестаповаца. Од јаке експлозије изгинуло је око 40 официра, подофицира и гестаповаца, међу којима 7 виших официра и 15 гестапов. Оружје и одјећа официра и гест. је уништено експлозијом. Непријатељ из Травника интервенисао је али је задржан те су се наши без губитака повукли. Заробљено је неколико чиновника, 1 домобр. оф., 1 гестаповац и нешто цивила.

Наши губици: рањених 1.

Непријатељски губици: заробљених 24, мртвих (40).

Непријатељски материјал: уништено неколико вагона, заплијењено 1 митраљез, 5 пиштоља, 3 карабина.

28 септембар — Кисељак — Крешево — Илиџа

28-IX — 2 бат. IV бриг. била су на засједи на цести Кисељак — Крешево и Кисељак — Илиџа. На цести Кисељак — Крешево дочекали су сатнију са тенком. Борба је трајала 5 сати од 7 до 12 час. На цести за Илиџу дочекан је један аутобус у коме су били 3 усташе и 10 домобрана. Погинуо замј. командира Трифуновић.

Наши губици: мртвих 1.

Непријатељски губици: заробљених 10, мртвих 10, рањених 15.

29 септембар — Каменик

30 легионара пресвучени у цивил. одијела са петокраком звијездом убили су нашег интенданта батаљ. и једног курира. Исти су се провукли до села Каменика и на лоповски начин извршили убиство поменутих другова.

Наши губици: мртвих 2.

У току мјесеца септембра јединице наше дивизије браниле су ослобођену територију од правца Травник — Високо — Сарајево.

Из ових разлога нисмо имали већих акција већ смо предузимали партизанске акције на цестама и пругама. Нарочито су успјешне акције извођење на пругама. Борци су у овим акцијама стекли велико искуство.

Резултати ових акција су:

Наши губици		Непријатељски губици	
мртвих	8	заробљених	61 војник
рањених	18	мртвих	166
		рањених	73

Свега 300 војн. и
официра

Губици у материјалу

Непријатељ је изгубио: 3 „шарца“, 2 т. митр., 1 п. митр., 8 стројница, 8 пиштоља, 33 карабина. 8.000 метака, 40 бомби, 1 мали бацач са 54 mine, 1 мотоцикл, 3 локомотиве, 35 вагона.
Уништено 2 т. митр. и 1 топ.

Сем овога више пута је рушена пруга Травник — Сарајево. Поред овога заплијењено је и нешто спреме.

Ми нисмо имали губитака у материјалу.

БР. 150

ИЗВОД ИЗ ДНЕВНИКА КОМАНДАНТА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА МЈЕСЕЦ СЕПТЕМБАР 1943 ГОДИНЕ¹

С е п т е м б а р

1 септембар. Среда. Зоројевићи. Послат 15-то дневни извештај Дивизији. У 12 часова стиже заповест из Дивизије да наша бригада крене ка Устиколини 2 о.м. Поподне је болница одржала малу приредбу. Крцун² је у I батаљону. Луне³ је написао заповест и послата је батаљонима. IV бригада треба да пређе комуникацију и да нас стигне.

2 септембар. Четвртак. Жешће (северозападно од Устиколине). I батаљон је више села Стрмац наишао на четничку групу, која је брзо побегла после првих рафала, — имали су лаки бацач. IV батаљон је такође код Сешин Врха наишао на једну банду и најурио је. Четници из Устиколине беже преко Дрине. Наредили смо III батаљону да сиђе у Устиколину и једној чети I батаљона.

Душан Чворо из Миошића стигао је из Пиве. Пивски одред сачекао је Немце у Недајну и потукао их (Цицили).⁴ У Црној Гори ситуација је добра. Један део Васојевића са Ђуришићем⁵ отишао је за Немачку. Партизана има у Санцаку и разбијају четничке банде.

Отишао сам у Штаб дивизије са Јованом⁶ и дали смо предлог за прелаз Дрине. Пеко⁷ се слаже и ми треба по прелазу да узмемо Фочу.

¹ Препис оригинала, писан на машини, латиницом, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1/9а, к. 736 А.

² Слободан Пенезић

³ Народни херој Миодраг Миловановић-Луне. Погинуо 1944 год. код Узића.

⁴ Обрад

⁵ Павле Ђуришић, командант лимско-санџачких четника. Повлачећи се са окупатором 1945 год. убијен од усташа.

⁶ Јован Поповић

⁷ Дапчевић

При повратку у Д. Жешће стигао је извештај из III батаљона да има Немаца у Горажду. Послали смо извештај дивизији.

Наредили смо I батаљону да сиђе у Устиколину а ми смо кренули такође у 24 часа.

3 септембар. Петак. Устиколина — Дрина. III батаљон није испитао газ, а четници су скелу отерали на десну обалу Дрине и пуцкетају с оне стране Дрине. Са прелазом је за-
машњено. I батаљон је оријентисан ка Фочи, III ка Горажду. IV батаљон је напао Осаницу у којој је било 20 жандара (један убијен, један рањен и заробљен). Рањеног смо касније послали у Горажде. Заплењене 3 пушке, 300 метака и нешто мало хране.

Авион је извиђао Устиколину. Подаци о Горажду су променљиви. Било је нешто Немаца али су отишли за Чајниче.⁸ Немачка дивизија о којој се прича изгледа да је распоређена по гарнизонима: Рудо, Пљевља, Пријеполје и другим.

Извршене су све припреме за прелаз Дрине. Постављен је наш топ и тукао је бандите на десној обали. Од првог метка погођена је кућа у којој је четничка кухиња. Рањена су два четника (1 командир). Митраљези су такође добро тукли. Далматински батаљон је отишао да смени наш IV у Осаници.

Први прелаз Дрине је био напоран (између IV и V офанзиве) и пред јаким непријатељем. Сада је непријатељ слабији, али прелаз ипак треба схватити озбиљно.

У 18,45 почео је III батаљон са прелазом. Бацач је избацио две mine, тешки митраљез и пушкомитраљези тукли су непријатељска митраљеска гнезда. Наши борци већ имају искуства у форсирању реке и не плаше се више ни пред дубском и брзом Дрином. Две чете III батаљона су Дрину прегазили, а затим је пребацивање настављено са скелом.

Четници се нису надали и певају. Мрак је. Некад запуцају. Немају ни патрола уз саму Дрину. У одбрани мостобрана лаици су. Туку са половине Крчина Брда. Бацач им се више не јавља. Вероватно је то бацач из долине Сутјеске, који је остао иза наших јединица из борби у V офанзиви. Четнички лешинари не освајају оружје и муницију од окупатора, па пошто им господари нису уз њих, вероватно зато не пуцају много.

I батаљон је закаснио а III батаљон је растерао банду и пребацивање се наставља: 2 чета II батаљона, I и IV ба-

* Вјероватно се односи на дијелове 7 СС дивизије „Принц Еуген“.

таљон. Луне и Крцун одлазе са III и IV батаљоном преко Хан Сохе ка Фочи; I батаљон на Раскршће. Чета II батаљона ће право уз Дрину у Фочу рано изјутра. Ја и Јован остајемо на Устиколини. Тако је Дрина лако пређена за разлику од пролетос. Окупатор нам није у могућности да забрани прелаз, а четнички бандити се кочопере. Њихова издаја нема равне у историји.

4 септембар. Субота. Јошаница. У 6 часова отишла је 2 чета II батаљона за Фочу. Са Брода је отишла патрола I батаљона II Далматинске бригаде и дотерала два четника, који су чували мост на Дрини. Четници из Фоче су побегли. Послали смо извештај Дивизији.

Пребацили смо се преко Дрине. Дрину сам прегазимо на коњу. Због суше је опала. У долини Дрине је воће родило као никад. Муслимани се враћају из Горажде ка Фочи, пошто су четници растерани и слободно им је. Они веле: „Дошли су наши ослободиоци“. Само те њихове речи су, поготово у реону Фоче, речи за сваког — за сваку војску, ма да им је најбоље било кад смо ми били у овим крајевима.

Штаб II батаљона извештава да су ушли у Фочу. Оно мало народа што је било дочекало их је радо. Поподне стиже још један извештај из Фоче од Луна. IV батаљон се налази у тврђави; III батаљон на Ораховском Брду са две чете а једна чета му је на [Хан] Сохи; чета II батаљона је у Фочи.

I батаљон са Раскршћа извештава да у Чајничу и Металци има Немаца. У Ифсару има око 60 четника — мештана. Четници са Устиколине су побегли за Ифсар. Прича се да је требала доћи једна немачка дивизија да поседне Чајнице, Горажде и Фочу. У Санцаку има партизана (потврђују се вести од прошлих дана).

Свима сам одговорио и послао извештај Штабу дивизије са нешто мало риба из Дрине. За дивизију је отишао друг Бајо, народни херој из IV бригаде. Он је заостао у V офанзиви и крио га је један сељак у Ђећеву. Два месеца је живео у шуми. Прича о зверствима Немаца и четника. Четници су убили доктора Дејана Поповића.

Црвена армија силно напредује. Јуче је ослободила 450 насеља.

Јуче су се у 4,30 часова на Калабрију искрцали Енглези и Американци. Данас су заузели Ређо ди Калабрија, Сан Ђовани и још једну луку.

Радио Лондон је јавио да су родољуби напали Пожегу и воде акцију у Драгачеву.

Наредили смо болници да сиђе у Устиколину ради боље исхране. Из Фоче се вратио Јован. Крцун пише да има вести из Србије.

5 септембар. Недеља. Јошаница. Читаву ноћ падала је велика киша. Дрина ће надоћи.

Црвена армија напредује даље.

Синоћ је у Фочу стигао Лазо из Сутјеске са одредом, а јутрос је дошао до нас и прича: — видели су преко 110 костурова наших другова и другарица. На неким местима леже по 7—8 костура са остацима одела и везани за руке. Фашисти су их тако везане стрељали. Касније су четници хватали рањенике и приморавали их да прокажу сакривено оружје, а чим би проказали, бандитски четници су их убијали крај рупе. Тако су нађени костури у рупама и крај рупа, где је било закопано оружје. Лазо прича да је у Јелечу убијен доктор Дејан Поповић од стране Муслимана. Око 40 другова из V Црногорске бригаде са командантом Савом Бурићем познали су костур друга Саве Ковачевића.⁹

Терор четничких бандита на челу са групом официра из Србије и Црне Горе достигао је кулминацију у околини Фоче. „Чича Бранко“,¹⁰ капетан Драшковић, Матовић¹¹ и остали бандити побегли су при нашем наиласку главом без обзира (према обавештењима на Заборак). Наша освета за побијене другове стићи ће их ма где се сакрили.

При прелазу комуникације на Романији један друг из V бригаде причао ми је о пробијању III Дивизије преко реке Сутјеске. Приличан број наших другова нашао је смрт у самој Сутјесци. По селима још има наших рањених другова, — неколико их је дошло са одредом.

Предложили смо Штабу дивизије да пошаљемо један батаљон ка Челебићу, да организујемо једну казнену експедицију против бандита који су убијали наше другове и ради прикупљања оружја, и да се сахране погинули другови у Сутјесци. Одговор је дошао да пошаљемо батаљон ка Челебићу, а остало ће се предузети по нападу на Горажде. Запаљена је кућа бандита Матовића.

Из Дивизије је стигло наређење за остављање другова при мељави и за коначаре, — умножено је и послаће се јединицама.

I Батаљон се јавио данас. Луне и Крцун су послали извештај. Повећаћемо порцију хлеба на 750 грама.

⁹ Народни херој Саво Ковачевић. Погинуо 13 јуна 1943 год. приликом пробоја на Сутјесци као командант Треће НОУ дивизије.

¹⁰ Зарије Остојић, начелник Штаба четничке Врховне команде

¹¹ Милан Матовић, командант Фочанске четничке бригаде

За IV бригаду смо послали нађени тешки бацач са 30 мина.

„Слободна Југославија“ јавља да је формиран чешки, мађарски батаљон и немачка чета под командом II хрватског корпуса у Славонији. Послали су телеграм другу Титу.

Читам књигу „Стратегија“ од Мил. Раденковића, п.п.уковника. Велика је потреба да наша војска употпуни своје знање војном теоријом.

IV бригада још не јавља за напад на Горажде.

6 септембар. Понедељак. Јошаница. Пре подне сам ишао за Фочу. Град је већином порушен и попаљен. Становника има веома мало, — нешто око 150. Мост је порушен а по повлачењу Немаца и Талијана порушен је и вишећи мост.

Талијанска утврђења на Ђеотини солидно су рађена и са доста материјала. Одбрана утврђења је добро срачуната, — Талијани су мајстори за тврђаве. Ту су и подземни ходници, саобраћајнице и склоништа од артиљерије и авијације. С обзиром какво је ово утврђење, добро би било уништити га да вам се не би касније опет светило.

IV батаљон је отишао за Завајит а 3 чета II батаљона за Бунове. У граду се налази једна чета II батаљона, Крцун и Луне са штабом II батаљона.

У 15 часова сам у Јошаници. Успут се виде ровови поред Дрине из којих су пролетос четнички изроди са Талијанима бранили прелаз Првој дивизији.

Вести из Црне Горе су добре. Друг Милутин¹² је жив. Кроз Црну Гору пролазе немачке трупе преко Жабљака ка Приморју.

У 18 часова стиже заповест IV бригади за напад на Горажде. Заповест је касно стигла. Издали смо наређење I батаљону да се постави на комуникацију са пола батаљона, а са пола да нападне станицу Горажде.

Стиже и Жарко,¹³ начелник III Санџачке бригаде из Санџака. Они имају један батаљон и једну чету око Пријепоља. Жив је Војо Лековић, Јакић¹⁴ и Миле Перунички. Немци су у пролазу преко Пљеваља ка Црној Гори. Чуло се да се прави пут преко Златибора ка Кокином Броду. По санџачким градовима су талијански карабинјери са по нешто Немаца. Један део талијанске војске је отишао ка Ја-

¹² Народни херој Иван Милутиновић. Погинуо несрећним случајем октобра 1944 год. приликом прелаза Дунава на путу из Панчева за Београд.

¹³ Видовић

¹⁴ Велимир

драну. Наши су по Црној Гори истријебили неколико четничких вођа познатих нама са Неретве.

У 20 часова другови из I батаљона донеше рањеног Анџарића. Ранили су га четнички разбојници код Ифсара. I батаљон извештава да су видели велике ватре око Вишеграда и Рогатице, а такође и на Челебићу.

7 септембар. Уторак. Јошаница. Предложили смо штабу дивизије да се строжије и енергичније приступи кажњавању четничких кућа. Писао сам Луну да нареди III батаљону да се цео избаци на Хан Соху.

Црвена армија напредује и ослободила је Конотоп.

Стиже наређење из дивизије за организацију власти на овом подручју и кажњавање зликоваца, који су убијали наше рањене и болесне другове, као и разоружавати милицију села Јабукe и Мазлине и кажњавати усташке елементе из села Јелеча и Говзе. Потврђено је да је у Јелечу убијен др. Дејан Поповић, коме су усташки зликовци чупали зубе, језик, нос, уши. Друг Дејан је узвикнуо: „Радите, зликовци, шта хоћете, али ће партизани осветити свога доктора Дејана. Ја сам Србин, из Србије, из Београда“.

Зликовац капетан Драшковић је поубијао доста другова и другарица. Једном је са збора отрчао кући и убио једну другарицу. Злочини четничких коловођа у овој околини су премашили све злочине.

Горажде је непријатељ напустио. Наши су ушли. Први је ушао Драгојло.

I батаљон је у заседи на Козари (комуникација Горажде — Чајниче) дочекао неколико немачких бициклиста и разлупао један бицикл.

Тражили смо од Дивизије да се Санџаклије задрже још неко време у нашој бригади. Одговорено је да не може.

8 септембар. Среда. Јошаница — Фоча. Борци полазе за Фочу. Издао наређење I батаљону да остане према Чајничу а III батаљону да очисти Ифсар. Луне је отишао код III батаљона.

У 17,15 часова „Слободна Југославија“, а касније и радио Лондон, објавили су да је Италија капитулирала — безусловно. Примирје је потписано и непријатељство обустављено.

Црвена армија ослободила Стаљино, Красноармејск, — очистила Донбас. Напредовање се наставља.

Известили смо Луна и IV батаљон о новостима.

9 септембар. Четвртак. Фоча. Избеглице из Горажда стално пристижу у Фочу. Друг Митар¹⁵ је код нас. Сигла

¹⁵ Бакић

је заповест за покрет свих јединица преко Челебића дубље у Санџак. У разговору са Митром изложили смо наше мишљење да је нагло и прерано кренути све јединице а оставити овај простор потпуно празан и не казнити Јабуку, Мрежницу, Говзу и Јелеч био би грех. Митар је отишао да се договори са Пеком.

Око 13 часова стиже Владо Шегрт¹⁶ са Војом Ковачевићем¹⁷ из Херцеговине. По њиховом причању ситуација у Херцеговини је добра.

У 18 часова наређено из Дивизије да наша бригада остане на досадашњој просторији; V да крене ка Санџаку а IV и Далматинска да предузму кажњавање бандитске милиције и четника.

У 19 часова приредба II батаљона са одломком из „Бида“. Стиже вест да су Немци ушли у Горажде.¹⁸ Још нема никаквих извештаја од Луна. IV батаљон извештава да су сазнали како су Немци поправили пут преко Кокина Брода и њиме саобраћају. Отишла је веза ка Санџаклијама.

Црвена армија напредује. Енглези и Американци се даље искрцавају.

10 септембар. Петак. Фоча. Пратећа чета дошла је у Фочу. Послата десетина у Цвилин а чета на брод да смени Далматинце. Јуче смо порушили тврђаву.

У 6 часова смо испратили Санџаклије из наше бригаде. Поздравили смо их ја и Крџун и дали им 3 „брна“ и три лаке „бреде“.

Извештај из I батаљона говори да су Немци са тенковима 8 о. м. долазили до Козаре. IV батаљон извештава да су чули да је „Јаворски“ убијен. Луне извештава да је I батаљон оборио један авион на Козари. Немци напустили Чајниче и Луне са III батаљоном отишао за Чајниче. Јован и Вељко¹⁹ отишли до Луна. Ја и Крџун у 19 часова пошли за Штаб дивизије. Стигла депеша да Савезници спремају искрцавање у октобру. Коста²⁰ маршује ка Сарајеву. V Црногорска одлази са Радованом²¹ за Црну Гору. Шегрт остаје у Херцеговини. Штаб Корпуса остаје са IV и II Далматинском на овом сектору и ка Сарајеву, — треба Трново заузети. Наша бригада креће 12 о. м. за Санџак са задатком мобилизације и формирања, односно обнављања III Сан-

¹⁶ Командант Десете херцеговачке НОУ бригаде

¹⁷ Руководилац Политодјела Десете херцеговачке НОУ бригаде

¹⁸ Вјероватно се односи на дијелове 7 СС дивизије „Припадци Еуген“.

¹⁹ Павле Илић

²⁰ Коста Нађ, командант Трећег НОУ корпуса

²¹ Вукановић

пачке бригаде, разбијања четничких банди и борбе са окупаторима. Ми примамо команду над Санџачком бригадом и осталим снагама у Санџаку (Васојевићки батаљон и још неколико одреда). Треба се повезати са Србијом.

Црвена армија ослободила Маријупол.

11 септембар. Субота. Фоча. Поподне је стигла заповест Штаба корпуса за покрет наше бригаде за Санџак. У 19 часова долазе Пеко, Митар, Владо Шегрт и остали другови из Штаба дивизије. Стигао је радиограм о формирању нашег Корпуса [од] II и III Дивизије. У II Дивизију улазе: наша бригада, III Санџачка и II Далматинска. У III Дивизију: IV и V Црногорска и X Херцеговачка бригада. Штаб Корпуса: Пеко, Митар и начелник Рудолф Приморац, Штаб III Дивизије: Радован и накнадно ће се попунити. Штаб наше Дивизије: Ја, Крцун и Солдатовић.²² Командант II Пролетерске бригаде — Средоје.²³

II батаљон је давао приредбу.

12 септембар. Недеља. Фоча — Челебић. У 7 часова смо се разишли на више страна: — Радован за Црну Гору, Шегрт за Херцеговину, ми за Санџак, Пеко и Митар са IV и II Далматинском — Фоча — Трново.

У путу смо срели одборника села Завајита Јована Теповића — добар и честит човек. Причао нам је о терору Немаца и усташа у V непријатељској офанзиви. Све су им опљачкали. Он је био везан целу ноћ за тарабу. Доста млађих људи из Завајита отерано је у затвор у Пљевља и још се тамо налазе. — Жене им носе храну. По причању других били су везивани конопцима о вратове, тучени и премлаћивани. Жене се враћају из Пљеваља и причају да су Немци разоружали Талијане. Талијани су бежали у околна села. Немци су их хватали и издали су наредбу против прикривања Талијана. — Преко ноћи се ситуација променила — до јуче су Талијани терали и везивали наше сељаке, — сад њих Немци терају, а ускоро ћемо и њих и Немце ми потерати и повезати. Немци су за време V офанзиве правили пут и [у] Завајит истерали тенкове и хаубицу. По причању сељака и неких грађана из Фоче — од Фоче до Веленића — фронтом према Тари наступале су четири немачке дивизије хватајући дубинске положаје са намером да наше снаге набаце на Пиву и терен без хране и тако нас изнуре. Набацивање им је успело, али онај главни непријатељски план је пропао са херојским држањем и руково-

²² Војо
²³ Урошевић

ђењем наше војске. Према причању Владе Шегрта кроз Херцеговину је прошло око 800 наших рањеника из V офанзиве. У свему и према ситуацији у којој смо били за време V офанзиве губици ипак нису велики.

Политички у овоме крају наша војска је добила много. Сав народ је задивљен нашом борбом са надмоћнијим непријатељем. Село Завајит је много дало за нас.

У Пивској Жупи Немци и усташе су побили 1.200 људи, жена и деце у неколико села. Страдало је село Брезна и друга села. Сељаци су остали без коња и наше им јединице дају коње за вршај.

Синоћ је отишао II батаљон са две чете ка Луну да у заједници са I и III батаљоном нападну и очисте Заборак, а затим Поникве. По чишћењу имају избити у Мељак.

13 септембар. Понедељак. Челебић. Чују се гласови о напуштању Пљеваља од стране Немаца. Послали смо наређење III Санџачкој бригади и Васојевићком батаљону. За политкомесара III Санџачке бригаде отишао је Милија Станишић, и са њиме за Васојевиће четири друга. У пратњу смо им дали вод IV батаљона.

Из села Брањевине дошао је Вучић Млађеновић и прича да је цело село попаљено и све им је опљачкано. Дали смо им једног коња да се са њиме цело село служи, јер немају ниједног.

Увече су дошли код нас одборници из Завајита. На мобилизацију IV батаљона нису се одазвали, пошто је мобилизација погрешно постављена.

14 септембар. Уторак. Челебић. Стигла је у 9 часова 2 чета I батаљона из Заборка са извештајем да су четнике разбили и да умало нису ухватили „чича Бранка“. Запленили су један тешки бацач са 20 мина, један тешки миотраљез „шварц“ и четничку комору са 7 коња. Убијено је 18 четника и заробљено 30. У бригаду ступило добровољно 18.

15 септембар. Среда. Челебић — Врба. Синоћ смо сазнали за убиство у селу Рајковићима, где је убијено 5 другова, и међу њима брат и сестра Суботићи из Нове Вароши. Четнички бандити из Вреће дали су им вечеру, а затим их сачекали у заседи, свукли голе и побили. Сестра Суботића је молила да је не свлаче голу пред братом. — бандити су је ипак свукли. Један друг од стрељаних остао је жив иако је погођен кроз груди. Дошао је у село Крња Јела и ту га сељаци сачували. Сада је препознао бандите. Куће су им попаљене.

У 6 часова смо кренули за Врбу. Луне је са I, III и II батаљоном избио код Заборка, а у току ноћи у Шуле и Шљуке. Четници су држали положаје према Челебићу, тј. према нама. Луне их је изненадио и разбио. Борба се водила и преко дана. Четници су оставили 12 мртвих и више рањених.

У 19 часова стигао је извештај од Јакића: имају 200 бораца. У Пљевљима има 500 наоружаних муслимана и 20 Немаца. У Бијело Поље, Нову Варош и Пријепоље ушли четници.

16 септембар. Четвртак. Врба — Вишњица. У 9 часова ја и Крцун смо кренули са IV батаљоном ка III бригади. У Вишњици су запаљене куће зликоваца Милутина и Јована Јеловца. Њихови злочини су некажњиви.²⁴ Преко 60 партизана нашло је смрт од њихове руке. Синоћ смо одржали састанак партиске јединице на коме смо предали дужност Штабу II Пролетерске бригаде.

17 септембар. Петак. Маоче. Комуникацију Пљевља — Жабљак прешли смо на Подпеће. Синоћ су прошли немачки камиони за Жабљак, а јутрос такође неколико.

При уласку у Маоче сељаци и неколико другова почели су бежати, јер нису знали каква војска долази.

Другови из Маоча нас обавештавају о приликама у Санџаку. Уз велики терор четници мобилишу. Народ се не одазива њиховој мобилизацији. Наши одржавају везу са Пљевљима. Око 400 муслимана наоружани су талијанским наоружањем. Немци су повратили око 800 талијанских војника и дали им пушке са по 10—15 метака. Муслимани су вољни Пљевља предати нама ако окупатор оде, али сумњају у наше снаге, — заправо предаће власт ономе ко буде војнички јачи у датој ситуацији.

Позвали смо Штаб III Санџачке бригаде да дође код нас.

18 септембар. Субота. Маоче. Командант²⁵ и политкомесар²⁶ III Санџачке бригаде са другом Војом²⁷ стигли су синоћ у 22 часа. Укратко су нас упознали са ситуацијом и данас смо одржали састанак и претресли стање у бригади и целом Санџаку. Наше снаге су закасниле у Санџак. Четничке банде су успеле да упадну у извесне градове напуштене од окупатора и вршили су присилну мобилизацију

²⁴ То јест: нема те казне која би могла одговарати тежини почињених злочина.

²⁵ Велимир Јакић

²⁶ Милија Станишић

²⁷ Воја Лековић

уз велики терор. Тако су присилно мобилисали Нововарошки срез. Присуство наших бригада се осећа. Санџак почиње да ври. Четници су се заплашили после неколико пораза. Санџаклије су их потукле у два маха. Једном су имали 12 мртвих, а други пут 17 мртвих и разлупан камион.

Могућности за наше дејство су велике. Комуникацију Ужице — Кокин Брод ради 4.000 радника из конц. логора. Чува их мала немачка стража.

Четници у Васојевићима почињу се организовати. Наш батаљон у Васојевићима ради добро. Других одреда у Санџаку нема... Ситуација у Санџачкој бригади није најбоља. Бригада броји око 210 са другарицама. Одзив за мобилизацију је слаб. Народ је заплашен V офанзивом.

У 20 часова послали смо извештај Штабу корпуса са једном десетином.

Наредили смо Штабу II Пролетерске бригаде [да] са бригадом пређе на просторију Мијаковићи — Маоче.

Друг Војо ми је причао о тешком животу златарске гериле.

III Санџачка бригада је на просторији Вуково Брдо — Козице.

За заменика политкома III бригаде привремено смо одредили у споразуму са Војом друга Љубичића.²⁸ За команданта једног батаљона друга Драгојла, а Ђокановића за заменика политкома батаљона.

²⁸ Никола

II

NJEMAČKO - ITALIJANSKA DOKUMENTA

BR. 151

**IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI
DRUGE ITALIJANSKE ARMIJE OD 1 SEPTEMBRA 1943
GOD. O AKCIJAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI
BOSNE¹**

1. IX. 1943

Povjerljivo

Njemački štab za vezu
pri Komandi 2 ital. armije

Sjedište, 1. IX. 1943

Pov. op. br. 1594/43

KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 14902
Stiglo 1 sept. 1943

Komandi 2 ital. armije
Operativno i Obavještajno odjeljenje
Sjedište

Izvještaj o situaciji od 1. IX. 1943

Područje SS div.: Kod Prozora odbijeni neprijateljski izviđački dijelovi.² 31. VIII. u 15.00 časova više neprijateljskih aviona letjelo iznad Sarajeva.

2 hrvat. korpus: Odbijen lokalni napad na uporište jugozap. od Dervente. Kod n. bande se ponovo sakupljaju jugoist. od Tuzle.³ Neprijatelj, koji se sa prostora Dervente povukao na zapad, prikuplja

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. J/9, k. 12.

² Na području Prozora nalazio se Ramski NOP odred. Vidi dok. br. 4 i 76.

³ Odnosi se na jedinice Sedamnaeste NOU divizije.

se na prostoru sjev. od Teslića⁴ (26 jugozap. od Doboja).

Područje 373 div.: Slaba neprijateljska djelatnost na prostoru sjeverozap. od Bihaća i postepeno podilaženje neprijateljskih patrola na prostor oko Banje Luke. Noću uoči 31. VIII. odbijen neprijateljski napad na Bos. Gradišku. Na prostoru Prijedor — Bos. Novi — Kostajnica — Dubica potjerna odjeljenja stupila u akciju. Jaka banda iz Žirovca (20 jugozap. Bos. Novog) stigla na prostor sjeverozap. od Otoke (jugozap. od Bos. Novog). Dva bataljona i jedna baterija odbacili neprijatelja sa visova neposredno južno od Banje Luke na jug.

114 lovač. div.: 29. VIII. div. otpočela nastupanje i to sa 721 pukovskom grupom sa prostora Bihaća, a sa 741 pukov. grupom iz Kulen Vakufa pravcem ka Lapcu i uz slabiji neprijateljski otpor — pošto je neprijatelj izmakao u šumu s obje strane nastupnih drumova — 29. VIII. u 20,00 čas. stigla na sljedeći prostor: Nebljusi — drum Donji Lapac — Bihać — G. Lapac — visovi sjeverozap. od Borovca⁵. Obje pukovske grupe uspostavile međusobnu vezu.

Bayer
major

⁴ Na pomenutom području nalazile su se jedinice Jedanaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 17.

⁵ Vjerovatno Boricevac.

BR. 152

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKE VOJNE MISIJE OD 1 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BORBAMA JEDINICA NOV NA PODRUČJU ZAPADNE I ISTOČNE BOSNE¹

Kopija telegrama

Datum otpreme

Datum prijema 1/9/1943 čas. 22. 40

Od Ital. voj. misije — Zagreb

VRHOVNOJ KOMANDI

KOMANDI 2 ARMIJE

KR. MINISTRU ITALIJE — Zagreb

Br. 4366 prot.

KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 14911

Stiglo 2 sept. 1943

Izveštaj hrvatskog Glavnog stožera o
situaciji na dan 1 septembra 1943 u 9 časova

— — — — —
Okršaji sa ustanicima na prostoru 11 km jugozapadno od Prijedora². Nekoliko mrtvih i ranjenih sa obje strane.

Započela akcija čišćenja na prostoru Prijedor, Bos. Novi i Kostajnica.

Napad ustanika na Bos. Gradišku (Pakrac XR-AL) odbijen.

Hrvatska avijacija je raspršila grupu partizana na prostoru 20 km istočno od Glamoča (Jajce VU-BL).

Odbijeni napadi ustanika na Livno i Prozor.³

Nije poznata situacija kod Travnika zbog toga što su prekinute veze.

Napad ustanika na Vitez (Travnik PN-BR) odbijen.⁴ Znaćni gubici na obje strane.

Javljeno o koncentraciji oko 3000 dobro naoružanih partizana na prostoru 10—20 km sjeverozapadno od Teslića (Derventa QK-FP). Ovi su partizani navodno iz 4, 5 i 12 brigade.⁵

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta k. 17 H/25.

² Vidi dok. br. 24 i 60.

³ Livno su napadale jedinice Desete krajiške NOU brigade i Glamočko-livanjski NOP odred. Vidi dok. br. 32.

⁴ Vidi dok. br. 149.

⁵ Odnosi se na jedinice Jedanaeste NOU divizije. O njihovom rasporedu u to vrijeme vidi u dok. br. 34.

Grupa oko 500 ustanika napala je i zauzela Gračanicu⁶ (Derventa TL-FV). Ne zna se za sudbinu posade.

Sokolac (Sarajevo VS-CU) je ugrožen. Izgleda da se na ovom prostoru nalaze dvije partizanske brigade.⁷

Prostor između Ustikoline (Sarajevo VS-BS) i Trnova (UH-BZ) je u rukama partizana.⁸

Raspršena grupa ustanika na prostoru sjeveroistočno od Uloga (Nevesinje TL-BF). Pretrpljeni gubici: 4 mrtva, a nanješeni: 8 mrtvih.

29 avgusta u 19.25 150 američkih aviona preletjeli Gacko u pravcu sjevera.

Napad ustanika na Marinu Glavu (Gospić LI-FR) odbijen. Borbe sa oko dvije brigade partizana na sektoru Pazarište (Senj HR-FP), Klanac (XT-FR), Perusić⁹ (Gospić XL-FR).

Uz sadejstvo tenkova, artiljerije i avijacije italijanske i hrvatske neprijatelj je odbijen. Pretrpljeni gubici: 11 mrtvih i 20 ranjenih; nanješeni: 55 mrtvih, 22 zarobljena; zaplijenjeno: 4 puškomitraljeza, jedan bacač, municija i razni materijal i hrvatska zastava sa petokrakom zvijezdom.

Nijemci započeli akciju čišćenja na prostoru Bihać — Kulen Vakuf¹⁰ (Bihać RQ-FL).

Kolona koja je krenula iz Bihaća stigla je u Nebljuse (RH-FR), Krugu (RH-FR); druge kolone dolazeći iz Kulen Vakufa doprle su do Boričevca (RM-FL), D. Lapca (RH-FR), Vrtoča (SN-FR).

General Re

Kopija:

- 1 Ekselenciji
- 1 Načelniku štaba
- 1 Zam. načelnika štaba
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 1 Odjeljenju za komunikacije

⁶ Gračanicu su zauzele jedinice Petnaeste (Prve) majevičke NOU brigade. Vidi tom IV, knj. 18, izvještaj III korpusa od 18. X. 1943 godine.

⁷ Vidi dok. br. 5.

⁸ Vidi dok. br. 1.

⁹ Pomenute borbe vodili su dijelovi Šeste, Osme i Trinaeste divizije NOV Hrvatske. Vidi tom V, knj. 18, dok. br. 101 i knj. 19, dok. br. 10.

¹⁰ Odnosi se na nastupanje 721 i 741 pukovniške grupe njemačke 114 lovačke divizije. Vidi dok. br. 151.

BR. 153

IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI
DRUGE ITALIJANSKE ARMIIJE OD 2 SEPTEMBRA 1943
GOD. O DEJSTVIMA JEDINICA NOV NA PODRUČJU
BOSNE¹

2. IX. 1943

Povjerljivo

Njemački štab za vezu
pri Komandi 2 ital. armije

Sjedište, 2. IX. 1943

Pov. op. br. 1601/43

KOMANDA 2 ARMIIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 14962
Stiglo 3 sept. 1943

Komandi 2 ital. armije

Operativno i Obavještajno odjeljenje
Sjedište

Područje SS div.: Banda srednje jačine pokušava da se sa prostora 15 km jugoist. od Kalinovika (42 sjeveroist. od Mostara) prebaci preko drumu Gacko — Nevesinje na jug. Ojačani konjički eskadron određen da je pohvata na drumu Gacko — Nevesinje. Slabiji neprijateljski napad na Prozor odbijen.

Područje 369 div.: Noću uoči 31. VIII. neprijateljski napad na Turbe, Vitez (12 jugoist. od Travnika) i na Bos. Osvace² odbijen.³ Razbijeni dijelovi neprijateljskog ešalona tovar. grla (30 konja). Neprijateljski gubici veliki. Jake neprijateljske snage nalaze se na prostoru sjeverozap. od Ustikoline⁴ (sjev. od Foče).

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. J/9, k. 17.

² Vjerovatno Busovača; na karti 1:100.000 Bos. Osvaci ne postoje.

³ Na pomenutoj prostoriji nalazile su se jedinice Pete NOU divizije.

Vidi dok. br. 149.

⁴ Odnosi se na jedinice Druge proleterske divizije. Opširnije o tome vidi u dok. br. 1.

Područje 114 div.: Neprijatelj pred frontom naših obezbjeđujućih dijelova drži u svojim rukama višinsko zemljište s obje strane drumova koji od Lapca vode na zapad, jug i jugoistok.⁵ Avijatičari primjetili jaku bandu (1000) kod Martin Broda (10 jugoist. od Kulen Vakufa).

Bayer
major

BR. 154

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKE VOJNE MISIJE OD 2 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU ZAPADNE I ISTOČNE BOSNE¹

Predmet: Datum otpreme: 2/9/1943 — čas. 21
Telegram V. P. 10 3/9/1943 — čas. 0,50
14956

Od Ital. vojne misije — Zagreb
VRHOVNOJ KOMANDI
KOMANDI 2 ARMIIJE
KR. MINISTRU ITALIJE — Zagreb

Br. 4383 prot.

KOMANDA 2 ARMIIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 14956
Stiglo 3 sept. 1943

Izvještaj hrvatskog Glavnog stožera o situaciji
na dan 2 septembra 1943 u 9 časova

Nastavljena akcija čišćenja na prostoru Bihać — Kulen Vakuf — D. Lapac² (Bihać RH-FR).—

⁵ Na pomenutom području u to vrijeme nalazile su se jedinice Treće NOU brigade i Samostalnog bataljona Šeste (Ličke) divizije. Vidi tom V, knj. 19, dok. br. 8 i 27.

¹ Original. pisan na mašini, na italijanskom jeziku. nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta k. 17 H/25.

² Vidi prim. 9 u dok. br. 152.

Vazdušnim izviđanjem ponovo je potvrđeno prisustvo oko 1000 partizana blizu Martin Broda (SI-FG). —

U raznim okršajima nanесeni gubici: 15 mrtvih; pretrpljeni: jedan mrtav i 12 ranjenih. —

Blizu stanice Šušnjara (Banja Luka ZR-OS) oklopni voz je naišao na minu. —

Linija lako оštećена.

Nastavljena akcija čišćenja na prostoru Bos. Novi —Kostajnica — Bos. Dubica³. —

Naišlo se na otpor blizu Vrioca (Kostajnica VO-AN) i Kuljana (UM-AL). —

Pretrpljeni gubici: 6 ranjenih i 28 nestalih. —

Izgubljena 2 puškomitraljeza, 30 pušaka, 3 automata i municija. —

Odbijeni napadi ustanika na Novu Topolu (Pakrac XV-AD), Klačnice (Banja Luka XT-GK) i Čelinac (XV-FV).

Javljeno о koncentracijama partizana blizu Razboja (Slav. Požega MH-AD), Laktaši (Banja Luka XV-GS), Metković (XT-FT).—

Napadi ustanika na Turbe (Travnik NM-DX) odbijeni.—

Pretrpljeni gubici: 4 ranjena. Nanесeni: 10 mrtvih i oko 50 ranjenih.—

Napad ustanika na Čačice (PN-DR) i Vitez (PN-DR) odbijeni.—

Ukupni gubici: nanесeni: znatni, ali nisu utvrđeni; pretrpljeni: 5 mrtvih i 11 ranjenih.

Gračanica (Derвента TL-FV), ranije u rukama ustanika, ponovo je zauzeta.—

Sami ustanici prije napuštanja mjesta оštetili su mostove i nanijeli druge štete.—

Smoluću (Tuzla UM-FP), Podorašje (UK-FR) zauzeli ustanici.⁴

Grupa partizana je napala i zauzela Sapnu (Bijeljina ZR-FI), Medjedju (Zvornik ZN-FG).—

³ Vidi dok. br. 151.

⁴ Sedamnaesta NOU divizija, koja je sa Ozrena prešla na desnu obalu r. Spreče, u to vrijeme dejstvovala je na prostoriji između r. Spreče i pl. Majevice. Vidi tom IV, knj. 18, izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

Javljeno o pokretu oko 1500 partizana iz prostora zapadno od Sokoca (Sarajevo VQ-CZ) prema željezničkoj pruzi Sjetline (VM-CM) — Prača (VO-CK) za spajanje sa ostalim ustanicama.⁵

General Re

7 kopija:

- 1 Ekselenciji
- 1 Zam. načelnika štaba
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 1 Načelniku štaba
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Odjeljenju za telekomunikacije

BR. 155

**IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI
DRUGE ITALIJANSKE ARMIIJE OD 3 SEPTEMBRA 1943
GOD. O AKCIJAMA JEDINICA NOV NA PODRUČJU ZA-
PADNE BOSNE I HERCEGOVINE¹**

Njemački štab za vezu
pri Komandi 2 ital. armije

Povjerljivo

Pov. op. br. 1606/43

Sjedište, 3. IX. 1943

KOMANDA 2 ARMIIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 15024

KOMANDI 2 ital. armije

Operativno i Obavještajno odjeljenje

Sjedište

Izvještaj o situaciji od 3. X. 1943

*Područje SS div.: Neprijatelj, koji je pokušao da se preko dru-
ma Gacko — Nevesinje prebaci na jug, odba-
čen je prema sjeveru. Akcija čišćenja na pro-*

⁵ Odnosi se na jedinice Četvrte proleterske brigade. Vidi dok. br. 1 i 5.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. J/9, k. 17.

storu Kalinovika protekla bez dodira sa neprijateljem. Ustaška brigada odbila napad na Livno. Tri neprijateljske brigade sjeveroist. od Livna postavljaju se za napad.² Vazduhoplovstvo tuklo sa dobrim dejstvom banditsku kolonu jugo-jugoist. od Glamoča. P.a. odbrana neprijatelja bila je jaka.

Područje 369 div.: Pet naših potjernih odreda (do jačine jedne čete) na prostoru Sarajevo — Tuzla — Doboj dejstvovalo bez dodira sa neprijateljem.

Područje 373 div.: Neprijateljski otpor zapadno od Dubice slomljen je uz podršku aviona. Grupa bandita zapadno od Prijedora odbačena na jug. Situacija kod Banje Luke nije više zategnuta. Neprijatelj odbačen.

Područje 114 lov. div.: Nove neprijateljske snage prikupljaju se sjeverozap. od Knina³ (60 sjev.-sjeverozap. od Splita). Pri našoj intenzivnoj izviđačkoj djelatnosti došlo samo mjestimično do dodira sa neprijateljem.

Bayer
major

² Vidi dok. br. 8, 9, 24 i 32.

³ Na pomenutom području dejstvovala su jedinice Kninskog sektora. Vidi tom V, knj. 19, dok. br. 110

BR. 156

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKE VOJNE MISIJE OD 3 SEPTEMBRA 1943 GOD. O DEJSTVIMA I POKRETIMA JEDINICA NOV NA PODRUČJU BOSNE¹

Predmet:

Telegram

V.P. 10 3 sept. 1943 sati 21,30

Od Ital. vojne misije — Zagreb

VRHOVNOJ KOMANDI

KOMANDI 2 ARMIIJE

KR. MINISTRU ITALIJE — Zagreb

Br. 4401 prot.

KOMANDA 2 ARMIIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br 15020

Stiglo 4 sept. 1943

Izveštaj Hrvatskog glavnog stožera o situaciji
na dan 3 septembra 1943 u 9 časova

Javljeno o napadima ustanika na željezničku prugu Travnik — Lašva (Zenica QO—DR).

U napadu ustanika na Vitez (Travnik PN—DR),² o čemu javlja depeša 4383 od 2 septembra, pretrpljeni gubici: 4 mrtva, osam ranjenih i 123 nestala.

Grupa oko 500 partizana napala Livno.³ Napad odbijen.

U borbama na prostoru Dervente od 22 do 26 avgusta pretrpljeni gubici: 135 mrtvih, 161 nestao; izgubljena dva mitraljeza, jedan puškomitraljez i 160 pušaka. Naneseni gubici oko 300 mrtvih.

Javljeno o grupi od oko 400 partizana na prostoru Cikote (Zvornik ZL-KH) i oko 150 partizana na prostoru Nedeljište (ZR-DV).

Koncentracija jedne partizanske brigade na prostoru Sokolovići (Višegrad ZL-DE).

Olovo (Kladanj UQ-DP) zauzeli ustanici.⁴

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, k. 17 H 25.

² Na području Travnika dejstvovala su jedinice Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 149.

³ Vidi dok. br. 6, 8, 9, 32 i 38.

⁴ Vidi dok. br. 5.

Javljeno o pokretu dvije partizanske brigade iz prostora Sjetlina (Sarajevo VM-CM) prema jugu.⁵ Javljeno o prebacivanju partizanskih snaga iz pravca zapadno od Ustikoline (Sarajevo VQ-BS) prema Zelengori (30 km jugozapadno od Ustikoline).

Izgleda da su tri partizanske brigade stigle na prostor Odžaci (Konjic SP-BN), Glavatićevo (SI-BN).

General Re

7 kopija:

- 1 Ekselenciji
- 1 Načelniku štaba
- 1 Zam. načelnika štaba
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 1 Odjeljenju za vezu

BR. 157

**IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI
DRUGE ITALIJANSKE ARMIIJE OD 4 SEPTEMBRA 1943
GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU ZAPADNE BOSNE
I HERCEGOVINE¹**

Povjerljivo

Sjedište, 4. IX. 1943

Njemački štab za vezu
pri Komandi 2 ital. armije

Pov. op. br. 1616/43

KOMANDA 2 ARMIIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 15084
Stiglo 5.IX.1943

Komandi 2 ital. armije
Operativno i Obavještajno odjeljenje
Sjedište

Izvještaj o situaciji od 4. IX. 1943

Područje SS div.: Sjeverozap. od Gacka ponovo smo odbacili
1 grupu bandita ka sjeveroist. Lokalna dje-

⁵ Odnosi se na pokret jedinica Druge proleterske divizije u pravcu Foče. Vidi dok. br. 1 i 19.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. J/9, k. 17.

- latnost bandi oko Prozora i ugrožavanje Liv-
na traje i dalje. Neprijatelj posjeo Glamoč.²
- Područje 369 div.:* Akcije potjernih odreda na prostoru Saraje-
vo — Tuzla — Travnik bez dodira sa nepri-
jateljem. Odbijeni jaki neprijateljski napadi
na Turbe.³
- Područje 373 div.:* Vazduhoplovstvo tuklo prostor 1 km zap. od
Sanskog Mosta. Neprijateljski mitraljezi tukli
vatrom voz sjev. od Sanskog Mosta. Demon-
tirane su tri mine. Sjev. od Bihaca neprijatelj
se ojačao.
- Područje 114 lov. div.:* Neprijatelj⁴ posjeo zemljište s obje stra-
ne drumova Lapac — Udbina i Lapac — Gra-
čac. Protjerali smo jaku bandu sa drumu
Bihac — Lapac i u protivnapadu zauzeli do-
minirajući vis jugoist. od Bihaca. Drum za
dotur potreba za diviziju privremeno pre-
kinut.

Bayer
major

² Na području Glamoča nalazile su se jedinice Desete NOU divi-
zije. Vidi dok. br. 25.

³ Vidi dok. br. 4.

⁴ Odnosi se na jedinice Treće NOU brigade Šeste (Ličke) divizije.
Vidi tom V, knj. 19, dok. br. 8 i 62.

BR. 158

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKE VOJNE MISIJE OD 5 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA JEDINICA NOV NA PODRUČJU BOSNE¹

Predmet:

Telegram

V.P. 10 5 septembra 1943, čas. 15.—

Od Ital. vojne misije — Zagreb
VRHOVNOJ KOMANDI
KOMANDI 2 ARMIIJE
KR. MINISTRU ITALIJE — Zagreb

Br. 4411 prot.

KOMANDA 2 ARMIIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 15090
Stiglo 5 sept. 1943 — XXI

Izvještaj Hrvatskog glavnog stožera
o situaciji u 9 časova 4/9/1943

Između željezničkih stanica Prijedor i Sanski Most (Prijedor VK-GK) ustanici napali dva voza. Nedostaju pojedinosti.

Javljeno o koncentraciji jakih grupa ustanika na prostoru Suhača (UH-CZ).

Okršaji na prostoru Livna. 41 ustanik ubijen.

Javljeno o koncentraciji oko 2.500 ustanika u brdovitoj oblasti Cincara (Livno ZT-CU), vjerovatno radi napada na Livno.²

Odbijen napad ustanika na Turbe (Travnik NK-DX) i Vitez³ (PN-DR).

Hrvatski gubici tokom ponovnog zauzimanja Gračanice, o čemu javlja depeša 4383 od 2 tekućeg: 5 mrtvih i 16 nestalih. Izgubljeno 2 puškomitraljeza i 20 pušaka.⁴

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, k. 17 H/25.

² Vidi dok. br. 6, 8, 9, 32 i 38.

³ Vidi dok. br. 4 i 149.

⁴ O rezultatima napada na Gračanicu, koju je zauzela Petnaesta (Prva) NOU brigada vidi u tomu IV, knj. 18, izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

Javljeno da se partizani iz prostora Podorašje (Tuzla VQ-FR) povlače prema Rastošnici (23 km istočno od Tuzle).

General Re

6 kopija

- 1 Ekselenciji
- 1 Zam. načelnika štaba
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 1 Odjeljenju za telekomunikacije

BR. 159

**IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI
DRUGE ITALIJANSKE ARMIIJE OD 6 SEPTEMBRA 1943
GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU HERCEGOVINE I ZA-
PADNE BOSNE¹**

Povjerljivo

Njemački štab za vezu
pri Komandi 2 ital. armije

Sjedište, 6.IX.1943

Pov. op. br. 1624/43

KOMANDA 2 ARMIIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 15132
Stiglo 6.IX.1943

Komandi 2 ital. armije
Operativno i Obavještajno odjeljenje
Sjedište

Izveštaj o situaciji od 5.IX.1943

Područje SS div.: Izviđačka akcija sjeveroist. od Konjica bez dodira sa neprijateljem. Istočno od Kalinovika konstatovana banda srednje jačine.²

Područje 373 div.: Čišćenje šumskog područja zap. od drumu Bihac — Nebljusi.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. J/9, k. 17.

² Odnosi se na jedinice Četvrtle proleterske brigade. Vidi dok. br. 19.

područje 114 lov. div.: Na prostoru zap. od drumu Bihać — Lapac konstatovano više banditskih grupa i jedan logor sa barakama.³ Jak neprijatelj ugrožava drum za dotur na prostoru jugoist. od G. Lapca.⁴

Bayer
major

BR. 160

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKE VOJNE MISIJE OD 6 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA JEDINICA NOV NA PODRUČJU ZAPADNE I JUGOISTOČNE BOSNE¹

Predmet: 6 septembra 1943 čas. 20,30
Telegram stiglo 6 septembra 1943 čas. 22,00

Od Ital. vojne misije — Zagreb
VRHOVNOJ KOMANDI
KOMANDI 2 ARMIJE
KOMANDI VI ARM. KORPUSA
KR. MINISTRU ITALIJE — Zagreb

Br. 4446 prot.

KOMANDA 2 ARMIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 15177
Stiglo 7 sept. 1943

Izvještaj Hrvatskog glavnog stožera o situaciji
na dan 5 septembra 1943 u 9 časova

Ustanici zapalili barake blizu D. Gredice (Ptuj QM-DH) i zarobili 16 domobrana.

Prema nekontrolisanim vijestima izgleda da su u prostoru M. Rijeka (Čakovec UQ-DT), Rasinica (Ribnjak VS-DT), Ivan-

³ Na pomenutom prostoru djelovao je samostalni bataljon Šeste (Ličke) divizije. Vidi tom V, knj. 19, dok. br. 8 i 27.

⁴ Neprijateljski saobraćaj na pomenutoj komunikaciji ugrožavale su jedinice Druge NOU brigade Šeste (Ličke) divizije. Vidi tom V, knj. 19, dok. br. 35.

¹ Original, pisan na mašini, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, k. 17 H/25.

ćec (VH-DT) prikupljene tri brigade partizana. Rastjerani slabi dijelovi pobunjenika kraj Dragovića (Pakrac XT-BL).

Javljeno za grupe partizana u prostoru Volinje (Kostajnica UK-AP).

Ustanici² zauzeli Glamoč (Jajce VU-DL). Kupres (Livno XT-DE) ugrožen.³ Snabdijevanje se vrši vazdušnim putem. Ustanici napali automobil kraj Dugovaglava⁴ (Zvornik ZN-DN), ubivši komandanta prvog ustaškog združenja, i zapalili auto. Ustikolinu (Sarajevo VQ-BS) i Han Osanicu (Višegrad ZI-BU) zauzeli partizani.⁵

General Re

BR. 161

**IZVJEŠTAJ ITALIJANSKOG GENERALNOG KONZULATA
U SARAJEVU OD 6 SEPTEMBRA 1943 GOD. O IMENOVANJU
DR NIKOLE MANDIĆA ZA PRETSJEDNIKA VLADE I
GENERALA FRIDRIHA NAVRATILA ZA MINISTRA RATA
U VLADI NDH¹**

6. septembra 1943

IZVJEŠĆE

U odnosu na unutrašnju situaciju u Hrvatskoj Nemci nastavljaju svojim direktnim i općenitim mješanjem u administraciju države Hrvatske. Posljednji politički događaji, koji su vrijedni da se spominju, jesu imenovanje predsjednika vlade u Zagrebu **Dr. Nikole Mandića** iz Sarajeva i Ministra rata

² Odnosi se na jedinice Četvrte NOU divizije koje su se nalazile oko Glamoča.

³ Blokadu Kupresa vršile su jedinice Desete NOU divizije. Vidi dok. br. 33, 38, 87 i tom IV, knj. 16, dok. br. 85.

⁴ Vjerovatno Bukova Glava

⁵ Odnosi se na jedinice Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 1.

¹ Prevod originala, pisan na mašini, izvršen u ustaško-domobranskoj komandi, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 5/3, — 18, k. 157. Župska redarstvena oblast u Sarajevu svojim dopisom od 28 septembra 1943 god. uputila je glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost u Zagrebu nekoliko ovakvih izvještaja, bez pečata i potpisa, koji potiču od italijanskog Generalnog konzulata u Sarajevu. Vidi dok. br. 5/3-1, k. 157 u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

Zapovjednika Hrvatskih Oružanih Snaga generala **Fridriha Navratila**. Sa tim potezom Poglavnik je prestao, lišen svake autoriteta ostajući samo prividno Glavar Države i bez svake sumnje na neodređeno vrieme, jer su sve političke promjene predigra drugih reforma; prateći njemačku aktivnost izgleda jasno da ona čvrsto nastoji na obaranju Ustaškoga pokreta, koji je u ovoj zemlji i onako izgubio svaki ugled. Kao što **Mandić**, predsjednik vlade, tako i general **Fridrih**, zapovjednik Hrvatskih oružanih snaga, su samo njemačke kreature, koje moraju raditi po njihovim direktivama. Mandić, stari čovjek od 75 godina, bečki đak, za vrieme Austrougarskog vladanja pokrивao je najviša mjesta, bio je predsjednik Bosanskog sabora i zamienik samoga guvernera Bosne. Prema tome on je pun germanofilskih osjećaja. Tako se govori za novoga zapovjednika Hrvatskih oružanih snaga generala **Fridriha**, koji je pohađao kadetsku školu u Gracu i do konca prvoga svjetskoga rata borio se kao častnik u bosanskim pukovnijama, koje su pripadale Austriji.

Njemačka namjera da ostvare autonomnu Bosnu i Hercegovinu pod svojim protektoratom, sve se jasnije vidi, kao što sam to naveo i u prvim svojim ranijim izvještajima. Povjerljivi izvor saopćava, da su Niemci prije nego bi izvršili taj korak nastojali da približe **Dr. Maćeka**, nadajući se da će upotrebom toga čovjeka u svojoj politici moći bolje proći, ali kako mi je rečeno odpala je svaka mogućnost prigovora, kada je **Maćek** u jednoj od svojih točaka tražio povlačenje sa Hrvatskoga teritorija, okupatorskili trupa.

Ostaje na koncu sumnja, da bi Niemci mogli postići neko poboljšanje u unutrašnjoj situaciji i kad bi proglasili autonomiju Bosne s razloga što su i oni izgubili dobar dio prestiža i povjerenja, kojega su do sada uživali. Narod opaža sa kritičkim očima opadanje discipline sve više u njemačkim redovima, dok sami njemački vojnici počinju da prodaju predmete svoje spreme, odijela pa i revolvere. Ta viest mi je povjerena i od jednoga čovjeka, koji je direktno sam to napravio. Vojnici pričaju, da čekaju pad nacističkog režima, što bi moglo dovesti do sporazuma sa Rusijom, pak bi se na taj način mogao voditi rat pobjede protiv anglosaksonskih sila.

BR. 162

**IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI KOMANDI
DRUGE ITALIJANSKE ARMIIJE OD 7 SEPTEMBRA 1943
GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU ZAPADNE I ISTOČNE
BOSNE¹**

Povjerljivo

7.IX.1943

Njemački štab za vezu
pri Komandi 2 ital. armije

Pov. op. br. 1627/43

Sjedište, 7. IX. 1943

KOMANDA 2 ARMIIJE
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 15138
Stiglo 7.IX.1943

Komandi 2 ital. armije
Operativno i Obavještajno odjeljenje
Sjedište

Izveštaj o situaciji od 7.IX.1943

Područje SS div.: Intenzivna djelatnost bandi na prostoru ist. od Kalinovika² (55 sjeveroist. od Mostara). Neprijatelj zauzimao polazne položaje za akciju sjev. od Prozora³ i tom prilikom ga tuklo naše vazduhoplovstvo.

Područje 369 div.: Banda srednje jačine sjeveroist. od Sokoca (30 sjeveroist. od Sarajeva) prebacila se preko želj. pruge Sarajevo — Višegrad na jug.⁴ Grupa handita na prostoru Busovače prema izjavama stanovnika navodno otišla u pravcu jugozapada.

¹ Original, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. J/9, k. 17.

² Vidi dok. br. 19, 41 i 63.

³ Na području sjeverno od Prozora u to vrijeme nalazile su se jedinice Prve proleterske brigade. O razmještanju njenih jedinica vidi u dok. br. 57.

⁴ Odnosi se na jedinice Četvrte proleterske brigade. Vidi dok. br. 19, 41 i 63.

područje 373 div.: Jake neprijateljske snage, navodno dvije brigade, na prostoru sjeveroist. od Banje Luke odbacile su četničke obezbjeđujuće dijelove ka zapadu.⁵ Sem konstatacije 1 neprij. brigade na prostoru Kostajnice (35 jugoist. od Siska) nije bilo drugog dodira sa neprijateljem.

područje 114 lov. div.: 4.IX.43 mot. grupa i dijelovi lovačkih jedinica pješke stigli su na prostor Gračaca uz neznatan neprijateljski otpor i bez sopstvenih gubitaka.

Bayer
major

BR. 163

IZVJEŠTAJ ITALIJANSKE VOJNE MISIJE OD 8 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKTIVNOSTI JEDINICA NOV U ISTOČNOJ BOSNI¹

Predmet:

Telegram

V.P.10 8/9/1943 čas. 11.30

Od Ital. vojne misije — Zagreb
VRHOVNOJ KOMANDI
KOMANDI 2 ARMIJE
KOMANDI VI ARM. KORPUSA
KR. MINISTRU ITALIJE — Zagreb

Br. 4479 prot.

Izvještaj hrvatskog Glavnog stožera o situaciji na dan
8 septembra 43 u 9 časova

Okršaji sa ustanicima blizu Kalenderovaca (Derventa OK-GU). Nije bilo gubitaka.

Javljeno o prisustvu slabih grupa ustanika na Bukviku (Tuzla VK-GM), Ceriku (VM-GM). Srnici (UM-GK), Špionici (UK-FX). Koncentracije velikih partizanskih snaga sjeverno od

⁵ Vidi dok. br. 31, 32, 36, 40, 52, 53, 59, 65, 89 i 95.

¹ Original, pisan na mašmi, na italijanskom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta k. 17 H/25.

Breske (VH-FP) i dijelova Majevičke brigade blizu Vakufa (VQ-FT), Mačkovca² (VQ-FR). Partizani zauzeli Fojnicu³ (QO-CZ).

Javljeno o koncentraciji Sremske brigade na prostoru Žeravice (Kladanj VO-DR) i grupe od 300 partizana na prostoru Šekovići (Zvornik VU-EH).

Goražde (Višegrad ZP-CD), koje su prethodno evakuisale hrvatska žandarmerija i njemačka policija, zauzeli su ustanici.⁴

Oštećena željeznička pruga između stanica Ustiprača (Višegrad ZV-CD) i Kopači (ZT-CD).

Između željezničkih stanica Metković (Mostar OT-AD) i Gabela (ON-AF) i između Metkovića i Norinske Kule (OI-AB) dva voza naišla na minu. Dvije lokomotive i jedan vagon oštećeni.

General Re

7 kopija

- 1 Ekselenciji
- 1 Načelniku štaba
- 1 Zam. načelnika štaba
- 2 Operativnom odjeljenju
- 1 Obavještajnom odjeljenju
- 1 Odjeljenju za telekomunikacije

² Petnaesta (Prva) majevička NOU brigada nalazila se na prostoru Doboja—Tuzla. Vidi tom IV, knj. 18, izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god., reg. br. 10/1—2 k. 407 u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

³ Na području Fojnice nalazile su se jedinice Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 149.

⁴ Odnosi se na jedinice Četvrte proleterske brigade. Vidi dok. br. 41.

UPUTSTVO KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMI-
SKOG KORPUSA OD 29 SEPTEMBRA 1943 GOD. O PO-
STUPKU SA VIŠIM ITALIJANSKIM KOMANDANTIMA
KOJI SU PREDAVALI ORUŽJE JEDINICAMA NARODNO-
OSLOBODILAČKE VOJSKE¹

W. B.² 119 (4) Br. Dok. NOKW³ — 910 nastavak

Povjerljivo

DEPEŠA

SS — diviziji

Radi znanja: Komandi 2 tenkovske armije

Štab armije po pitanju strijeljanja objašnjava:

Glavne krivce i saučesnike strijeljati. Saučesnici su stariji komandanti i generalštabni oficiri. Pri izricanju kazne u nejasnim slučajevima ne treba se mnogo dvoumiti. Nedužne evakuisati. Kazne izvršiti tamo.

Komanda 15 brdskog armiskog korpusa

Ia pov. br. 5155/43

29 septembra 43

¹ Prepis originala, izvršen u arhivi Međunarodnog suda u Nirnbргу, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 27/6, k. 8.

² Nepoznata skraćenica.

³ NOKW — Nazistisches Oberkommando der Wehrmacht (Nacistička vrhovna komanda oružane sile) — oznaka data u administraciji Međunarodnog suda u Nirnbргу za ovu vrstu dokumenata.

BR. 165

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA SEDME SS DIVIZIJE »PRINC EU-
GEN« OD 29 SEPTEMBRA 1943 GOD. O HVATANJU I OSUDI
NA SMRT ITALIJANSKOG GENERALA CIGALA FULGOSI¹**

Br. Dokumenta NOKW — 910 nastavak

Radiogram br. 913

Povjerljivo

Šalje: SS — divizija

Ekspedovano: 29 septembra u 18,00 časova

Prispjelo: 29 septembra u 19,45 časova

Komandi 15 brdskog armijskog korpusa

Italijanski general Cigala Fulgosi, kao glavni krivac za predaju oružja partizanima, uhvaćen i osuđen na smrt.

Odgovorite hitno da li njegovo strijeljanje treba izvršiti ovdje i kako treba postupiti sa ostalim krivcima.

Za tačnost prepisa
potpis nečitljiv

Potpisao
Von Oberkamp.

¹ Prepis originala, izvršen u arhivi Međunarodnog suda u Nürnbergu, pisan na mašini, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta pod reg. br. 26/6-a, k. 8.

III

USTAŠKO-DOMOBRANSKA DOKUMENTA

BR. 166

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA
N.D.H. OD 1 SEPTEMBRA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU
OLOVA OD STRANE JEDINICA NOV I PO I O POLOŽAJU
KLADNJA I LIVNA¹**

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B/II

Broj: V. T. 7598 — 1943

Zagreb, dne 1. rujna 1943

Predmet: Partizani zauzeli Olovo—

Kladanj i Livno ugroženi

**MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL**

Zagreb

Dana 31 kolovoza 1943. godine u 18.52 sati, primili smo iz Sarajeva brzoglasnik sljedećeg sadržaja:

»Ovaj čas sam primio obavijest, da je Olovo zauzeto². Oko 5000 (pet tisuća) partizana³ ugrožavaju Kladanj, te imaju pravac Zvornik. Travnikom uspostavljena veza i nije imao jačih napada. Livno ozbiljno ugroženo⁴.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/1—27, k. 29.

² Olovo su zauzele jedinice Četvrte brigade Druge proleterske divizije. Opširnije o tome vidi u dok. br. 5.

³ Vjerovatno se odnosi na jedinice Dvadeset sedme (Treće) NOU divizije. Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

⁴ Napade na Livno vršili su Deseta krajiška NOU brigada i Glamočko-livanjski NOP odred. Vidi dok. br. 32.

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

NADSTOJNIK B/II. ODSJEKA

S. Damić

(S. Damić)

I. IX. 1943 D⁵

(M. P.)

BR. 167

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
1 SEPTEMBRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA
TRAVNIK, DOLAC, VITEZ I TURBE¹**

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B/II

Broj: V. T. — 7611 — 42 — 1943. — Zagreb, dne 1 rujna 1943.

Predmet: Napad partizana na Travnik,
Dolac, Vitez i Turbe. —

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL

Zagreb

19 kolovoza o. g. u noći napala je IV-udarna krajiška brigada selo Vitez². — Pruga je bila prekinuta na 19 mjestu, zapaljena občina, opljačkana občinska aprovizacija, a nekim seljacima otjerana stoka. —

U vremenu od 20 0i 26 kolovoza napadala je Travnik IX brigada u sklopu sa brigadom **Mesuda Hotića**.³—

⁵ Dragojlov Fedor, general, načelnik Operativnog odjeljenja Glavnog stožera domobranstva.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1—21, k. 29.

² O napadu na s. Vitez i njegovom rezultatu vidi u tomu IV, knj. 16, dok. br. 78.

³ O situaciji kod Travnika vidi u tomu IV, knj. 16, dok. br. 59, 71, 85. Mesud Hotić se tada nalazio na dužnosti načelnika štaba Desete NOU divizije.

U vremenu od 18 do 26 kolovoza napadao je Turbe⁴ pravoslavac **Ilija Slavnić** iz Koričana, koji izgleda da je zapovjednik jednog odreda IV. udarne krajiške brigade.

Po govoru nekih seljaka iz sela Rastovo, do sada su partizani donieli u svoju bolnicu u Šebešić iz borbi kod Turbeta oko 40 ranjenika, dok je po domobranima bilo nabrojeno 37 mrtvih.

Na večer 18 kolovoza, kada su partizani prvi put napali Turbe, prešli su na njihovu stranu 2 nadporučnika i jedan poručnik sa 40 domobrana, te se priključili odredima **Ilije Slavnića**, koji ih je dočekaao u Karauli u jednom selu, gdje ih je počastio jelom i pilom. —

21. VIII. o. g. u noći napali su partizani na tvornicu šibica u Dolcu n/L,⁵ a ujedno i na Travnik preko sela Vakufa, koji je udaljen od Travnika svega 10 m. hoda. —

U jutro, kada su se partizani povlačili, jedan odred Vražje divizije je obkolio, po izjavama domobranskih časnika, jednu grupu partizana u selu Vakufu. —

Činjenica je, da kada su vojnici obkolili selo Vakuf, da se je na njih pucalo sa minareta džamije iz teške strojnice, ali kada je vojska ušla u selo, nije našla niti jednog partizana. — Po svemu izgleda, da nisu bili partizani u selu, nego da je vjerovatno, da su sami seljaci pucali na vojsku. — To se potvrđuje činjenicom, da nakon vojničkog pretresa nije pronađen niti jedan partizan u odori.

Dostavlja se prednje s molbom na znanje. —

ZA DOM SPREMNI!

NADSTOJNIK B/II ODSJEKA:

Damić

(S. Damić)

(M. P.)

⁴ Napad na Turbe vršila je Prva proleterska brigada 25/26 avgusta. Opširnije o tome vidi u tomu IV, knj. 16, dok. br. 80 i 86.

⁵ Na Lašvi

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA DRUGOG ZBORNOG PODRUČJA OD 1 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BORBAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJU CENTRALNE I ISTOČNE BOSNE¹

ZAPOVJEDNIŠTVO II. ZBORNOG PODRUČJA
GLAVNOSTOŽERNI ODJEL
Op. Br. 728/taj.

U Brodu, dne 1. IX. 1943. god.

Predmet: Dnevni izvještaj.

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA (podhvatni i izvještajni odjel glavnog stožera),
Sastavak,
I.

1. lovački zdруг:

Područje Dervente: Vlastita razviđačka djelatnost izpred naših postava Osojci — k. 216 — Jabukovac (207) (4 ZJZ, 5 i 6 JZ Derventa) jugozapadnim smjerom do potoka Ljupljanica bez dodira sa neprijateljem. U borbama od 22 do 26. VIII. 43. oko Dervente² iznose vlastiti gubitci: 2 časnika i 11 domobrana poginulo, 2 časnika i 16 dočasnika i momaka ranjeno, 1 dočastnik i 160 domobrana nestalo. Gubitci u oružju: 160 pušaka, 1 strojopuška i 2 strojnice onesposobljene. Gubitci neprijatelja cieni se na 300 ubijenih, najvećim dielom po neprijatelju odvučenih. Plien 1 strojopuška i 20 pušaka.

Područje Teslića: Razviđanje jakosti poluvođa od Teslića u smjeru Rajići³ (4 JZ Teslić) i od Teslića u smjeru Svinčine (4 S Teslić), bez dodira sa neprijateljem. Prikupljanje neprijatelja u prostoru Pribinić (13 Z Teslić) i u prostoru Maslovara (24 Z Teslić) postoje i dalje.

Područje Doboja: Gračanica (18 IJI Doboj), spoj dnev. izvješće od 31. VIII. 43., isti dan po komunistima napuštena i po domdo postrojbi ponovno zaposjednuta. Željeznički promet i brzoglasni spoj Doboj — Tuzla uzpostavljeni, ali viesti iz Grača-

¹ Prepis originala, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorskog instituta pod reg. br. 2/1—37, k. 29.

² Pomenute borbe vodile su jedinice Pete kozarske brigade Jeda-naeste NOU divizije. Opširnije o njima vidi tom IV, knj. 16, dok. br. 115.

³ Vjerovatno Barici

nice nisu prispjele. Tamo su navodno porušeni mostovi i pričinjena druga razna šteta.

3 lovački zdruk:

Područje obaskrbnih puteva 1. IX. 43 iz Brčkog upućena u s. Bošnjake (19 s. sz Brčko) spoj dnevni izv. 31. 8. 43., nije više naišla na neprijatelja jer se je povukao na istok. Naknadno se javlja, da je prilikom pada Bošnjaka I. bojna 2. dorapuka sa svojom vlastitom streljačkom sati zarobljena, pri čemu je izgubljena oprema i 120 pušaka. Željeznički spoj Brčko—Vinkovci bit će od 2. IX. 43. opet uzpostavljen, a osiguranje vršit će I. bojna 5. lov. pukovnije, koja će 2. IX. iz Gunje biti upućena za Vrbanju, i III. bojna, koja će iz Potočara (5 J Brčko) ići za Gunju, pored postrojbe koja je u Otoku.

Tuzlanski zdruk:

Područje Zvornika: 31. VIII. 43 komunisti zaposjeli Sapnu i Mededu (15 i 15 SZ Zvornik), čime je cesta Tuzla — Zvornik ugrožena⁴. Vlastitim razviđanjem ustanovljena prisutnost neprijatelja u selu Kraljevići (14 SZ Zvornik).

Područje Tuzla: Napad Kerovićevih četnika u noći na 31. VIII. 43 na Simin Han (4 I Tuzla) podporom topništva iz Tuzle odbijen. Vlastitim razviđanjem u smjeru Požarnice (8 I Tuzla) ustanovljeno da ovi četnici navodno nemaju neprijateljskih namjera. Prema četnom izvješću područje Smoluca — Podorasje — Jasenica (16, 13 i 17 SZ Tuzla) u komunističkim rukama. Prema najnovijem četnom izvješću, uslied zaokružavanja Tuzle, ova je u opasnosti. U noći na 1. IX. 43 veći komunistički povoz sa hranom iz s. Dubnica (10 SZ Caparde) otišao u smjeru juga.

Izvan podhvatnog područja II. Z. P.:

Prema njemačkom izvješću ustanovljene jače neprijateljske skupine u području Markušica — Antin — Nuštar — Marinci (23, 20 ZSZ, 12 ZJZ i 8 Z Vukovar).

Namjere:

1. lovački zdruk područje: Dervente, krstarenje u smjeru Kalenderovci — škola, isto u području Teslića u smjeru Pribinica, kao i u području Doboja u smjeru Porin i M. Bukovica, zapadno Doboja.

3. lovački zdruk: Razmještaj snaga u području obaskrbnog puta Brčko — Vinkovci. Razviđanje pojačanim vodom iz Brčkog

⁴ Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

prema Brezovom Polju i iz Brčkog prema Čeliću i iz Gunje prema Račinovcima i Drenovcima.

Tuzlanski zdrug: Krstarenje od Tuzle u smjeru Simin Hana i iz G. Tuzle u smjeru Površnice.

II.

Nije bilo.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK
general Iser v. r.

Za tačnost:

Pročelnik glavnostožernog odjela
glavnostožerni vojnik
(Nekić) **Nekić**

2/IX 43 D

BR. 169

DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD 1 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA TERITORIJI CENTRALNE I ISTOČNE BOSNE¹

III. ZBORNO PODRUČJE

Op. Br. 71/taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 1. IX 1943

(Oznake po karti 1 : 100.000)

- I. 1.) Stanje kao u dnevnom izvješću od 31. VIII. o. g.
- 2.) *Pojedinosti:*
 - a) *Područje Vlasenica:*

Prema izvješću domdo bojne Vlasenica, došla je sa sjevera u prostor Cikota (10 km. s. s. z. od Vlasenice) jedna partizanska skupina jačine oko 450 ljudi, koja navodno raspolaže sa 25 strojopušaka.

U prostoru Nedjelište — Buljevići (9 km. s. i. od Vlasenice) nalazi se oko 150 partizana sa 5 strojopušaka, koji navodno imaju namjeru napasti na Novu Kasabu.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1—32, k. 29.

DRAVNO IZJAVIŠČE OD 1. 12. 1943
Ljubljana, dne 1. 12. 1943 11100-3001

1.) Stanje kao u dnevnim izvješću od 31. VIII a.g.

2.) Foiled in the past

a) Yokoyama Vase

U prostoru Medialista-Beljvidi (9 km s.i. od Vlasenice) nalazi se oko 150 kartona sa 5 strojopisaka, koji su vidno (načinu namjera napasti na NOV i NOVCI.

b) Podreale Oliver

Ulica istarskog Mirna, 29 VIII parti-
masi su uhapsili Olov navodno 5000 partizana krele prema [lad-
nu. ...]

c) Freizeiteinzelne Schöner-Feld-Freizeit

Prema istom izveštaju, u 2 susedna sela, dve partizanske brigade jace od 1000 boraca, prisiljene su da se povuku prema istom selu. Prema istom izveštaju, u 2 susedna sela, dve partizanske brigade jace od 1000 boraca, prisiljene su da se povuku prema istom selu. Prema istom izveštaju, u 2 susedna sela, dve partizanske brigade jace od 1000 boraca, prisiljene su da se povuku prema istom selu.

Iskustva Bogovića jedna skupina partizana Kre-
de prema Sjetlini, a druga prema Remeniću su napadali da se pre-
tvaraju da su iz da se spasi sa partizanima u oratoriju od drug

4) da se spoje sa partijskim
dvostranom Unifikacija-Trevo

Partisanaka skupina iz prijedloga divizije) još se nalazi u prostoru između Trnava i Gatačinca - u selu Podgrahča i vraća. gdje očekuje dolazak još dviju brigada sa sjevera.

Reliable Traveler

Prilikom obilaska nastanjene na Vili (12 km južno od Zvezdaka) srušen je i. Vili, nastanjena sa 1 dimenzijom i 8 ranjama i 1/3 postela. U susedstvu se nalazi jedna dimenzija sa 1 ranjom.

Jelencima Vites, porušili oko 2 km. pruge, oštećili i uništili nekoliko sela, propale jedan stacion i više kućica na njima i nanje štete. Ono čime vrši se toponim kao uvek i brojanje vese

U pretilke dvije nudi nastavljeni su pregovori
na temelju kojih je dogovorjen mir.

3.) Reparirapopravak želj. pruge Lešva-Trebnik, osiguranje želj. pruge Sarajevo-Višegrad i Sarajevo-Lom i Višetiti uključiti 4 domokrate i 3 ustaje arivi.

listiti eubitai, 4 dombrana 1 3 ustale wiv
8 dombrana 1 3 ustale Panj
ni 1 123 dombrana nestale.

Seuritteleväjä uusi postilahti.

11.

1.-4.) Des projets.

III.

Des promeneurs.

Ispravljeno: general
/Izobacko/

Handwritten note:

Das ist die Kette für das
die die Kette mit dem Namen der die
2. prob. das die Kette mit dem Namen der

b) *Područje Olovo:*

Prema izvješću tuzlanskog zdruge, 29. VIII. partizani su zauzeli Olovo² i navodno 5000 partizana kreće prema Kladnju.

c) *Područje Sokolac — Podgrab — Prača:*

Prema izvješću I. zdruge Sokolac i 2 gorskog zdruge, dvie partizanske brigade jačine oko 1500 partizana³ iz prostora z. od Sokolca prešle su preko puta Mokro — Sokolac i uputile se prema selu Bogovići (8 km. s. od Podgraba). Na prolazu, na putu prema Sokolcu, napali su jedan ustaški samovoz, kojom prilikom su 3 ustaše poginula i 3 ranjena, a samovoz spašen. Brzoglasna veza Sarajevo — Sokolac uspostavljena.

Iz smjera Bogovića jedna skupina partizana kreće prema Sjetlini, a druga prema Renovici sa namjerom da se prebace preko pruge i da se spoje sa partizanima u prostoru j. od pruge.

d) *Područje Ustikolina — Trnovo:*

Partizanska skupina (2. proleterska divizija)⁴ još se nalazi u prostoru između Trnova i Ustikoline i j. od Podgraba i Prače, gdje očekuje dolazak još dviju brigada sa sjevera.

e) *Područje Travnik:*

Prema izvješću zagrebačke konjaničke pukovnije, prilikom napadaja partizana na Vitez (12 km. j. i. od Travnika) noću 30./31. VIII.⁵ poginula su 4 domobrana i 8 ranjeno, a 123 nestala. U toliko se izpravlja dnevno izvješće od 31. VIII.

Prilikom ovoga napadaja partizani su spalili želj. postaju Vitez, porušili oko 2 km. pruge, oštetili i uništili nekoliko želj. propusta. Jedan oklopni vlak naišao na minu i manje oštećen. Oko Viteza vrši se popravak želj. pruge i brzoglasne veze.

U protekle dvije noći partizani nisu napadali na Travnik. Napadaje na želj. prugu između Travnika i Lašve partizani vrše kako bi Travnik odsjekli sa sviju strana i tako odsječenog napali i zauzeli.

3.) *Namjera:* popravak želj. pruge Lašva — Travnik, osiguranje želj. pruge Sarajevo — Višegrad i Sarajevo — Konjic.

² Olovo su zauzele jedinice Četvrte brigade Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 5 i tom IV, knj. 16, dok. br. 75.

³ Odnosi se na pokret Četvrte proleterske brigade. Opširnije o tom: vidi tom IV, knj. 16, u dok. br. 75.

⁴ Po naredenju Vrhovnog komandanta od 8 avgusta, Druga proleterska divizija krenula je krajem avgusta u pravcu Sandžaka i Foce. Vidi dok. br. 1 i knjigu depeša Vrhovnog štaba upućenih Drugoj proleterskoj diviziji, u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4—9. k. 731

⁵ Napad na Vitez vršile su jedinice Pete NOU divizije. Opširnije o tome vidi u tomu IV, knj. 16, dok. br. 118.

Vlastiti gubitci: 4 domobrana i 3 ustaše mrtvi,
8 domobrana i 3 ustaše ranjeni i
123 domobrana nestalo.

Neprijateljski: nema podataka.

II. 1.—4.) Bez promjene.

III. Bez promjene.

(M.P.) 2/IX D

Zapovjednik general
(Prohaska)
Prohaska

BR. 170

IZVJEŠTAJ GLAVNOG USTAŠKOG STANA OD 1 SEPTEMBRA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU GRAČANICE OD STRANE JEDINICA NOV I O SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI¹

USTAŠA HRVATSKI OSLOBODILAČKI POKRET

GLAVNI USTAŠKI STAN
ZAPOVJEDNIČTVO POSTROJNIKA

Broj V. T. 18 141/1943.

Zagreb. 1 rujna 1943

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA

Operativni odjel

Zagreb

Savezno s ovostranim dopisom od 29 kolovoza 1943 broj gornji dostavlja se Naslovu sliedeća brzojavka upućena Glavnom ustaškom stanu sa strane velikog župana Dr. Kadića i stožernika Šute iz Tuzle:

»Gračanica zauzeta.² Isto tako sela kotara tuzlanskog, Jasenica, Podorašje i Smolnica³ udaljeno 6 kilometara od tvornice Lukavac Napadaji se na Simin Han opetuju. Promet Dobož—

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/1—25, k. 29.

² Napad na Gračanicu izvela je Sedamnaesta istočnobosanska NOU divizija. Vidi tom IV. knj. 16, dok. br. 119 i tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

³ Vjerovatno Smolcu (kod Lukavca)

Tuzla i Tuzla — Zvornik ugrožen kao i sam Zvornik. Stanje Tuzle znatno pogoršano. Opetujemo molbu V. T. br. 98 i V. T. br. 99/43.«

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM — SPREMNI!

PO NALOGU POSTROJNIKA
ODJELNI UPRAVITELJ
(S. M a v r e k)
(potpis nečitak)

1. IX. 1943 D

(M. P.)

BR. 171

DNEVNI IZVJEŠTAJ STOŽERA ZA VEZU KOD 373 LEGIONARSKOJ DIVIZIJI OD 1 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU BOSANSKE KRAJINE¹

STOŽER ZA VEZU KOD 373. DIVIZIJE
Br. 700/taj.
O. U., dne 1. rujna 1943.

Predmet: Dnevno izvješće.

Spoj: Op. br. 7356/taj./43.

1. — MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA, Glavni stožer, Operativni odjel, Z A G R E B.
2. — POUZDANIKU POGLAVNIKA KOD 373. DIVIZIJE, pukovniku RUKAVINI.
3. — SASTAV.

16. dnevno izvješće 373. divizije (hrvat.):

1.) *Prostor sjeverno Prijedor:* Podhvata, koji je dne 30. 8. u 06.00 sati u prostoru Prijedor — Bos. Dubica — Kostajnica — Bos. Novi započeo završen je dne 31. 8. oko 17.00 sati nakon postignuća dnevnih ciljeva. Dodir s neprijateljem kod Vrioca (4 km južno Dubice)² 2 km sjeverno Pobrđani (10 km južno Kostajnice), Kuljani, (4 km jugo-jugo-istočno Dobrljin) i Pošta Brdo 446, (10 km istočno Bos. Novi). Kod Pobrđana oslobođeno je 5 pripadnika divizije i 1 domobran iz odmetničkog zarobljeništva. Gubici odmetnika: 1 politički komesar ubijen.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 5/1—11, k. 29.

² Vrioci se nalaze jugozapadno od Dubice.

Daljnji gubitci bili su primijećeni. Vlastiti gubitci: 9 ranjenika i 28 izgubljenih. Gubitci na oružju: 5 strojosamokresa i 30 pušaka.

Odmetničke grupe razštrkane su kroz izviđačke skupine, koje su nadolazile iz više pravaca i pokušale su djelomično između Blagaja i Svodne da se domognu druge obale Sane i južno Vrioci preko ceste Bos. Dubica — Prijedor da dosegnu Kozaru. Upotrebljene snage: 7 domobranskih sati, ukupno 750 domobrana. 1./gorske pukovnije 11 izvršila je izviđanja u pravcu Tukovi — Hambarine (2 km i 4 km jugo-jugo-zapadno Prijedora). Nije bilo dodira s neprijateljem.

Izviđanje željezničke pruge Prijedor — Bos. Novi ostalo je bez dodira s neprijateljem.

2.) *Prostor Ljubija*: U noći od 30. do 31. 8. odbijen je slabiji neprijateljski napadaj na Ljubiju. Neprijatelj se povlači iz Kalajeva (4 km sjeverno Ljubije) prema Dubočaju (2 km istočno Ljubije). Izviđanje vrši II./gorske pukovnije 11. Dodir s neprijateljem kod točke 450 (3 km istočno Stare Rijeke). Nema vlastitih gubitaka.

3.) *Prostor Sanski Most*: Jedan sat III./gorske pukovnije 11 vrši izviđanja u pravcu Usorci (10 km sjeverno Sanskog Mosta) bez dodira s neprijateljem.

4.) *Prostor Petrovac*: Izviđanje do 7 km južno Oštrelja bez dodira s neprijateljem. Prema izvješću četnika nalazi se odmetnički Petrovac—Odjel³ (180 odmetnika) kod Šobatovca (10 km sjevero-istočno Petrovca).

5.) *Prostor Dubica*: Dne 30. 8. oko 19.45 sati **digli** su odmetnici 4 km sjevero-zapadno Dubice u pravcu Civaja⁴ željezničku prugu u zrak. 1 km željezničke pruge je rastrgan. Dne 31. 8. u 10.00 sati bila je ta pruga opet popravljena.

6.) *Prostor Bos. Gradiška*: Od 01.15 sati do 02.30 sati napadaj odmetnika na Bos. Gradišku. Ustanovljeno naoružanje: 4 strojopuške, 2 bacača i 1 protuoklopni top. Napadaj je bez gubitaka suzbijen. U 03.00 sati primijećen je jedan zrakoplov sa plavim svjetlom kao oznaka kod lijeta u jugo-zapadnom pravcu preko Kozare.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Za zapovjednika
poručnik i pobočnik
(Pakaci)

Vladimir Pakaci

5/IX. 1943 D

³ Vjerovatno se misli na »odmetnički Bos. Petrovački odjel«.

⁴ Vjerovatno Živaja

**DNEVNI IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI IZ
TUZLE OD 1 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BOR-
BAMA JEDINICA NOV I O SITUACIJI NA TERITORIJI
ISTOČNE BOSNE¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST
TUZLA
BROJ—536—TAJ—1943

Tuzla, dne 1. rujna 1943. g.

Predmet: Dnevno izvješće za dan
1 rujna 1943 godine. —

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — TAJNI-
ČTVO MINISTRA — ZAGREB
- 2) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGUR-
NOST — ZAGREB
- 3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA ZA DR. BAUERA
— ZAGREB
- 4) GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ZA ISTOČNU I ZA-
PADNU BOSNU G. ŠANDORU BENAKU — BANJA
LUKA
- 5) OBČEM ZAPOVJEDNIČTVU REDARSTVENE STRAŽE —
ZAGREB
- 6) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIG.
ODJEL II/B — ZAGREB
- 7) VELIKOJ ŽUPI USORA I SOLI — TUZLA

U toku posljednja 24 sata na području grada Tuzle nije
bilo nikakvih naročitih događaja. —

Oružničko krilno zapovjedništvo u Tuzli s izvješćem od
31. VIII. Taj. broj; 1879/43, dostavlja:

Na 29. VIII. u 14 sati stigle su na 500 m. pred Kozluk od
sela Jesenice partizanske jače snage², usljed čega je zapovjednik
oružničke postaje Kozluk sa 30 oružnika i nekoliko legionara
povukao se do sela Križevica, 7 km. sjevero-zapadno od Zvor-
nika. Po povlačenju oružnika i legionara partizani su zauzeli

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog in-
stitutu pod reg. br. 27/8—1, k. 158.

² Na pomenutoj prostoriji u to vrijeme nalazile su se jedinice Se-
damnaeste istočnobosanske NOU divizije. Vidi tom IV, knj. 16, dok.
br. 119.

Kozluk te na istaknutim kotama 5—6 km. pred Zvornikom postavili su svoje jake straže, zbog čega građanstvo iz Zvornika bježi prema Tuzli, dočim su neki već pobjegli preko Drine u Srbiju. U Zvorniku imade oko 50 legionara i 22 oružnika od naših oružanih snaga te se ukazuje potreba za žurno odaslanje pojačanja k Zvorniku. —

Mjesto Sepak, 7 km sjevero-istočno od Kozluka, u kome se nalazilo uporište Domdo pukovnije sa 80 pušaka i evakuirani 12 oružnika postaje Palator [Han], je napadnuto od strane partizana, nakon kraće borbe zbog nadmoćnosti je po napadaču zauzeto. U toku noci je zapovjednik oružnika sa 4 oružnika stigao u Zvornik, dočim za sudbinu ostalih oružnika se ne zna. Zapovjednik legionara sa nekoliko momaka prebacio se je preko Drine u Srbiju, dočim što je sa ostalim legionarima također se ne zna. —

Gubitci na našoj strani kao i na strani napadača su nepoznati, ali se priča da je poginulo oko 50 partizana. —

Kotarska oblast u Tesliću s izvješćem od 30 ov. mj. Taj. broj; 763/43. dostavlja:

Ustanovljeno je da je na 28. VIII. ubijen po partizanima Rajko Mikanović, težak iz sela Čecave, navodno radi sumnje što je bio doušnik Hrvatske vojske. —

U vezi ovouredskog dnevnog izvješća od 31. VIII. o. g. Taj. broj; gornji odnosećim se na napad partizana na grad Gračanicu izvješćuje se:

Grad Gračanica kao i sela kotara Tuzla, Jasenica, Podorašje i Smoluća, 6 km. sjevero-zapadno od Lukavca, su zauzeti po partizanima,³ pa kako je i grad Tuzla opkoljen po partizanima i odmetnicima sa svih strana, a posade vojne i oružane snage su u gradu Tuzli vrlo slabe, to se ukazuje potreba radi odaslanja oružanih snaga u svrhu pojačanja jer prijeti neizbježiva opasnost za grad Tuzlu, kao i svu industriju koja se nalazi u gradu i okolici. —

Drugih osobitih događaja nije bilo, odnosno ova oblast nije primila više nikakovo izvješće. —

Prednje se moli uzeti na znanje. —

Za Dom spremni!

REDARSTVENI UPRAVITELJ:

(Š. Muftić)

Š. Muftić

(M. P.)

³ Isto

**IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA GLAVNOG STOŽERA
DOMOBRANSTVA OD 2 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCI-
JAMA I BORBAMA JEDINICA NOV NA TERITORIJI
BOSNE¹**

DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 245

(po podacima primljenim 2. IX. 1943 godine do 9 sati)

JUŽNO OD R. SAVE I KUPE

Podr. Bihać — Kulen

Vakuf:

30. VIII. čete 114. njemačke divi-
zije nastavile su čišćenje područja: Bihać
— Kulen Vakuf — D. Lapac (10 km z. od
Kulen Vakufa). — Neprijatelj drži visove
s obe strane puteva koji vode iz Lapca u
zapadnom, južnom i jugoistočnom smjeru.
Zrakoplovnim razviđanjem utvrđena je
jaka partizanska skupina (1000 ljudi) kod
Martin Broda (9 km j. j. izt. od Kulen
Vakufa). — Brza skupina privučena je u
G. Lapac (9 km j. z. od Kulen Vakufa).
Vlastiti gubitci: 1 mrtav i 12 ranjenih, a
neprijateljski: 15 mrtvih.

Podr. Banja Luka —

Bos. Gradiška:

1. IX. kod želj. postaje Šušnjari (19
km s. z. od Banje Luke) naišao je oklopni
vlak na minu. Pruga je u manjoj mjeri
oštećena.

Prema izvješću 4. lovačkog zdruga
31. VIII. zapaženi su part. djelovi kod
s. Razboj (18 km j. izt. od Bos. Gradiške)
Laktaši i Mehovci (18 km s. izt. i 12 km
j. izt. od Banje Luke).

Podr. Bos. Novi —

Prijedor:

30. i 31. VIII. prigodom čišćenja pod-
ručja: Bos. Novi — Kostajnica — Bos.
Dubica — Prijedor naišlo se na više mje-

¹ Original umnožen na geštetneru, nalazi se u arhivi Vojnoistori-
skog instituta pod reg. br. 2/1—48, k. 29.

sta na slabi neprijateljski odpor. Na jače neprijateljske dielove naišlo se kod s. Vrioci (4 km, od Bos. Dubice). — Kod Kuljana (4 km. j. izt. od Dobrljina) naša sat napadnuta je od partizana. Zapovjednik sati i 5 domobrana su ranjeni, a 3 dočastnika i 25 domobrana nestali. Izgubljeno je: 2 strojopuške, 30 pušaka, 3 strojosamokresa^{*} i nešto streljiva.

Noću 31. VIII./1. IX. odbijen je manji part. napadaj na Ljubiju (8 km j.z. od Prijedora).

Podr. Travnika :

Travnik je i dalje ugrožen.

30. VIII. odbijena su 2 partizanska napadaja na Turbe (6 km z.s.z. od Travnika). — Naše čete odbacile su jake part. snage sa visova neposredno južno od Turbeta. Vlastiti gubitci: 4 ranjena, a neprijateljski: 10 mrtvih i oko 50 ranjenih (procijenjeno).

29. VIII. odbijen je jači part. napadaj na s. Gačice (1.5 km j.z. od Viteza). Neprijatelj je odbačen u zapadnom smjeru. Vlastiti gubitci: 1 mrtav i 4 ranjena, a neprijateljski: 1 mrtav i 3 ranjena.

Podr. Doboј — Tuzla:

31. VIII. nakon što su partizani napustili Gračanicu (17 km izt. j. izt. od Doboja) naša domdo bojna koja se bila povukla iz Gračanice vratila se opet u mjesto. Kod Gračanice partizani su porušili mostove i počinili razne druge štete.

Željeznički promet između Doboja i Tuzle je uzpostavljen.

28. VIII. jača part. skupina napala je oruž. postaju u Podorašju (12 km s.z. od Tuzle) i razoružala 17 oružnika. Sela Smoluca, Podorašje, Jasenica (15, 12 i 16 km s.z. od Tuzle) nalaze se u partizanskim rukama.²

31. VIII. partizani su zauzeli s. Sapna i Međeđa (15 km. s.z. od Zvornika).

^{*} Odnosi se na jedinice Sedamnaeste istočnobosanske NOU divizije, koja je u to vrijeme djelovala na pomenutom području. Opširnije o tome vidi u tomu IV, knj. 16, dok. br. 119.

Noću 30/31. VIII. četnici vojvode Kerovića napali su S min Han (6 km izt. od Tuzle) ali su odbijeni.

Podr. Sokolca:

Prema izvješću III. zbornog područja, skupina od oko 1500 partizana³ sa područja zapadno od Sokolca (20 km j.z. od Han Pijeska) preko s. Bogovići (10 km j.z. od Sokolca) približila se želj. pruzi: Sjetlina — Prača sa namjerom da se prebaci preko pruge i spoji sa južnom part. skupinom.

Podr. Knina:

29. VIII. Kod Kistanja (20 km z.j.z. od Knina) odbijen je part. napadaj na talijansku samovoznu kolonu.

PRI ZAKLJUČKU IZVJEŠĆA PRIMLJENO JE:

Podr. Bos. Gradiške:

Noću 30/31. VIII. odbijeni su manji part. napadaji na Novu Topolu (10 km j.j. izt. od Bos. Gradiške), Klačnice (14 km s.s.izt. od Banje Luke) i Čelinac (10 km j. izt. od Banje Luke).

Podr. Travnika:

Noću 30/31. VIII. partizani su napali Vitez⁴ (12 km j. izt. od Travnika). Naše čete koje su prolazno napustile Vitez zauzele su ponovno mjesto. Vlastiti gubitci: 4 mrtva i 7 ranjenih (među njima zapovjednik sklopa) dok se za broj nestalih još ne zna. Neprijatelj je imao velike gubitke.

Podr. Prozora:

Noću 30/31. VIII. odbijen je slabiji part. napadaj na Prozor.

Podr. Kalinovika:

Na području između Uloga (15 km j.z. od Kalinovika) i ceste: Nevesinje — Gacko kao i na području 15 km s.z. od Kalinovika njemačke čete se nalaze u progonu raspršenih partizanskih skupina. 35 partizana je poginulo.

Pročelnik podhvatnog odjela
general (Dragojlov)

(M.P.)

Dragojlov

³ Odnosi se na Četvrtu brigadu Druge proleterske divizije, koja je bila na maršu u pravcu komunikacije Foča—Goražde, gdje se nalazila glavina divizije. Opsirnije o tome vidi u dok. br. 5.

⁴ Vidi prim. 5 dok. br. 169.

**DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD
2 SEPTEMBRA 1943 GOD. O BORBAMA KOD TURBETA,
PRIPREMAMA ZA NAPAD NA LIVNO I POKRETIMA JEDINICA
NOV JUŽNO OD SJETLINE¹**

III. ZBORNO PODRUČJE

Op. Br. 73: taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 2. IX. 1943

(Oznake po karti 1:100.000)

I. 1.) Žestoke borbe oko Turbeta u toku. Neprijatelj vrši pripreme za napadaj na Livno. Dvije partizanske brigade prebacile se sa sjevera kod Sjetline preko pruge prema jugu.

2.) *Pojedinosti:*

a) *Područje Kalinovik:*

Prema izvješću domdo sati Trnovo, glavnina 2. proleterske divizije nalazi se još u prostoru Jabuke (18 km. j.i. od Trnova). Pojedini dijelovi ove divizije prebacuju se u smjeru prema Zelengori (18 km. j.i. od Kalinovika).

Oko 3 partizanske brigade nalaze se u prostoru Odžaci (Bjelemić) — Glavatičevo (17—27 km. z. od Kalinovika).²

b) *Područje Sokolac:*

Prema izvješću I. zdruga Sokolac, u prostor Sokolovica (10 km. s.i. od Sokolca) stigla je sa sjevera jedna partizanska brigada pod zapovjedništvom Hodžića Muje.

c) *Područje Sjetlina:*

Prema izvješću 2. gorskog zdruga, partizanska skupina (2 brigade) prebacila se kod Sjetline sa sjevera preko pruge prema jugu.³ Ova skupina prebacivala se preko pruge koristeći tamnu noć i ne napadajući na prugu. Ova skupina vjerojatno se već spojila sa skupinom koja se prije prebacila preko pruge. Svi su izgledi da partizani ovih skupina kreću u Hercegovinu.

d) *Područje Livno:*

Prema izvješću V. zdruga Livno, 3 partizanske brigade sa oko 2500 boraca naoružanih sa 2 topa i 8 bacača u prostoru Čincar pl. (9 km. s. od Livna) pripremajući napadaj na Livno.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnohistoriskog instituta pod reg. br. 3/1—32, k. 29.

² Odnosi se na jedinice Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 1.

³ Vidi dok. br. 5.

⁴ O napadu na Livno vidi u dok. br. 32.

U okolini Livna ustaše vrše razviđanja i čišćenja. Na strani neprijatelja 41 ubijen, a kod ustaša 1 lakše ranjen.

e) *Područje Travnik:*

Prema izvješću zagrebačke konjaničke pukovnije, noću 1./2. o.m. traju žestoke borbe oko Turbeta.⁵ Borbe su još u toku. Posada se hrabro bori. Gubitci za sada nepoznati.

Partizani se još nalaze u obližnjim selima u prostoru j.z. od Viteza. Vitez tokom protekle noći nije napadat.

f) *Područje Olovo:*

Prema izvješću tuzlanskog zdruga, jaka skupina partizana 28. VIII. krenula je iz prostora z. od Olova preko sela Gardići (8 km. j.i. od Olova) prema Sokolcu. Vjerojatno je to skupina, koja je već stigla u područje Sokolovića, kako je napried spomenuto.

3.) *Namjera:* Popravak želj. pruge kod Viteza, opreza u Sokolcu i na pruzi Sarajevo — Mostar.

Vlastiti gubitci: 1 ustaša ranjen.

Neprijateljski: 41 mrtav.

II. 1.—4.) Bez promjene.

III. Bez promjene.

Zapovjednik general
(Prohaska)
Prohaska

(M.P.)

⁵ Na Turbe su napadale jedinice Prve proleterske brigade. Vidi dok. br. 4.

BR. 175

IZVJEŠTAJ ADMIRALA JAKČINA OD 3 SEPTEMBRA 1943
GOD. O ZAUZIMANJU GLAMOČA OD STRANE JEDINICA
NOV I O POLOŽAJU LIVNA I KUPRESA¹

PRIMLJENA BRZOJAVKA

PRIMLJENO OD: MOSTARA	DAN: 3.9.43.	SAT I MINUT: 0020	BROJ: 46
PUTEM KRUGOVALNE POSTAJE ZAGREB I	DAN: 3.9.43.	SAT I MINUT: 1635	BRDJ: 209

S A D R Ź A J

ZA KOGA: OPEROD

SPOJ: vaš Op. broj 8419/ *tajno*.

Glamoč po partizanima zauzet,² imadu tamo bolnicu. **Livno** je, poslie odbijenog napada prije dva dana, mirno.³ Veća grupa partizana nalazi se sjeveroistočno na **Krug Planini**.

Četnike partizani protjerali.

Nesto partizana se pridržava sjeverozapadno **Livna**, ali ne napadaju.

Prekjučer i jučer je uzpjelo krilašima, bombarna i strojnicama, tri veće skupine partizana oko **Livna** teško pogoditi.

Kupres teško ugrožen⁴ — cesta **Kupres** — **Šujica** neprohodna i na više mjesta oštećena.

Pomoć za **Kupres** samo krilašima moguća, što će sutra usliediti.

Boban⁵ dobio nalog da **Livno** pod svaku cenu održi. Imade 1000 ljudi iz **Sarajeva**.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 4/1—16, k. 29.

² Na području **Glamoča** nalazile su se jedinice Desete NOU divizije. Vidi dok. br. 25.

³ Vidi dok. br. 8 i 9.

⁴ Blokadu **Kupresa** vršile su jedinice Desete NOU divizije. Opširnije o tome vidi u dok. br. 33, 38, 56 i 87 i tom IV, knj. 16, dok. br. 85.

⁵ Istaknuti ustaški funkcioner, jedan od **Pavelicevih** saradnika još iz emigracije u Italiji. U to vrijeme nalazio se na dužnosti zapovjednika **Petog** stajaceg zdruga u čmu ustaškog dopukovnika.

Rezerva streljiva za **Livno** na putu.
U slučaju potrebe dobiti će pomoć.

4/IX 43

ADMIRAL JAKČIN

PRIMIO BRZOJAVKU DANA 4. 9. U SATI 1700
DESIFRIRAO DANA 4. 9. U SATI 1820 PODPIS: **Miloković** usk.

OČEVIDNI BROJ BRZOJAVKE 37	PRIMLJENA: DAN 4. MJESEC 9. GOD. 43. SAT 18 MINUT 25	PODPIS I ČIN ČASTNIKA KOJI JE BRZOJAVKU PRIMIO PODPIS: Willitzer ČIN: usk.

BR. 176

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
4 SEPTEMBRA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU GRAČANICE OD
STRANE JEDINICA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE¹**

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B/II

Broj: V.T. 7688 — 1943.

Zagreb, dne 4. rujna 1943.

Predmet: Podatci o padu Gračanice.
Kretanje i namjere partizana.

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL

Zagreb

Dana 3. rujna 1943. godine u 19 sati, primili smo iz Tuzle
brzjav sliedećeg sadržaja:

»Prema utvrđenim podacima, Gračanica napadnuta od
partizana u jačini 1.500 pušaka, više teških i lakih strojica,
te sa tri bacača mina.² Posada Gračanice sastojala se je od 80

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog in-
stitutu pod reg. br. 4/1—14, k. 29.

² Napad na Gračanicu izvršile su jedinice Sedamnaeste NOU divi-
zije. Opširnije o tome vidi u tomu IV, knj. 16, dok. br. 119 i tom IV,
knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

njemačkih oružnika, 8 hrvatskih cruznika i 60 pripadnika domobranske dopukovnije. Posada je nakon dvosatne borbe razbijena, te je u vezi ranijeg izvješća Gračanica pala u ruke partizana 31. kolovoza u 7 sati ujutro. Partizani su zarobili 40 njemačkih oružnika, a do sada je utvrđeno 16 palih Niemaca. Kotarski predstojnik zajedno sa više državnih službenika zarobljen po partizanima. Partizani su čitavu občinsku pismohranu javno zapalili na glavnom trgu, i opljačkali sve veće trgovine, te opljačkanu robu odvukli na 25 teretnih kola u selo Sladna 12 km sjevero-istočno od Gračanice, gdje su sada koncentrirane jače partizanske snage. Veza sa Gračanicom još uvijek prekinuta. Glavni most na reci Spreči brani jedan njemački oklopni vlak, a time i željezničku postaju Karanovac, koja je ugrožena. Drugi okolni mostovi porušeni su. Partizani namjeravaju izvršiti novo prebacivanje u smjeru Ozrena i spojiti se jačim snagama partizanske divizije koja drži još uvijek vezu na mostu srednja-zapadna Bosna.³ Saobraćaj Tuzla — Doboj ugrožen, ali je od jučer normalan i vojskom osiguran. Četnici u svim ovim sektorima gdje su napali partizani bez stupanja u borbu su se posakrivali i pobjegli.«

Dostavlja se s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

Nadstojnik B/II. odsjeka:

Damić

(S. Damić)

4/IX D

(M.P.)

³ Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X 1943 godine.

BR. 177

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
4 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI OKO TRAVNIKA I
ZAUZIMANJU DOCA I VITEZA OD STRANE JEDINICA
NOV¹**

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B/II

Broj: V.T. 7711 — 1 — 1943. Zagreb, dne 4. rujna 1943.

Predmet: Travnik obkoljen po partizanima.

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL

Zagreb

Obruč oko Travnika sve više se sužuje. Partizani se nalaze u njegovoj neposrednoj blizini, te spremaju jaki napadaj na tamošnju posadu.² Mjesta Dolac i Vitez, odmah kod Travnika, zauzeta su po partizanima.³ Tu se koncentriraju njihove snage koje uskoro namjeravaju pod svaku cijenu zauzeti Travnik.

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.—

ZA DOM SPREMNI!

6.IX.1943 D

Nadstojnik B/II odsjeka

Damić

(Stjepan Damić)

(M.P.)

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6/1—I0, k. 29.

² U to vrijeme na području Travnika nalazile su se jedinice Pete NOU divizije. Vidi dok. br. 149.

³ Isto

**DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD
4 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU
SOKOCA, ROGATICE, LIVNA I KUPRESA¹**

III. ZBORNO PODRUČJE

Op. Br. 79/taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 4. IX. 1943.

(Oznake po karti 1:100.000)

I. 1.) Iz s.z. smjera partizanske skupine dostigle do Drine i zauzele Ustikolinu i Han Osanicu (7 km. s.i. od Ustikoline).

2.) *Pojedinosti:*

a) *Područje Sokolac:*

Prema izvješću I. zdruga, 3. o.m. jedna četnička skupina napala je oružničku obhodnju na Ljutoj Strani (3 km. s.s.z. od Sokolca). 1 oružnik mrtav.

3. o.m. u 15.30 sati kod Bukove Glave (3 km. j. od Han Pijeska) jedna manja skupina odmetnika napala je na samovoz zapovjednika I. staj. zdruga ustaškog bojnika Šulentića Milana. Zapovjednik zdruga poginuo, 1 pratioc teško ranjen, samovoz spaljen, a 2 pratioca izbjegla i dosada se ne zna za njihovu sudbinu.

b) *Područje Rogatica:*

Prema izvješću 2. gorskog zdruga, partizanska brigada iz Dobrašine² (8 km. s.z. od Rogatice) prebacila se u prostor sela Vragolovi (5 km. z. od Rogatice), gdje je prenočila od 2./3. o.m., odakle će vjerojatno krenuti dalje prema jugu.

Iz prostora Bogovića (9 km. s. od Podgraba) stalno se vrše prebacivanja partizana u noćno vrijeme preko pruge prema jugu tako da ih sada u prostoru oko Vrhprace (6 km. j.z. od Sjetline) imade oko 2—3 brigade.

3. o.m. u jutru partizani su iz s.z. smjera stigli na Drinu i zauzeli Ustikolinu i Han Osanicu³ (7 km. s.i. od Ustikoline), između Mravinjca i Ustikoline (5 i 17 km. j.z. od Goražda) porušili su želj. prugu.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6/1—7, k. 29.

² Odnosi se na Četvrtu brigadu Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 41.

³ Odnosi se na jedinice Druge proleterske divizije. Detaljnije o tome vidi u dok. br. 1 i 150.

Ovim približavanjem partizana u prostor Goražda, postaje ugroženo i samo mjesto Goražde, u kome se sada nalazi oko 140 njemačkih redarstvenika.⁴

c) *Područje Livno — Kupres:*

Prema izvješću V. zdruga, prilikom nasilnog izviđanja u smjeru prema Cincar pl. (9 km. s. od Livna) i prema Kupresu, naišlo se na jako utvrđenog neprijatelja. Kupres je podpuno obkoljen bez strijeljiva i hrane.⁵ Zatraženo je od Nijemaca da se baci strijeljivo i hrana u Kupres.

3.) *Namjera:* Razviđanje u prostoru Rogatice i Sokolca i osiguranje pruge prema Višegradu i Mostaru.

Vlastiti gubitci: 1 ustaški častnik mrtav, 1 oružnik mrtav,
1 ustaša ranjen i 2 ustaše nestala.

Neprijateljski: nema podataka.

II. 1.—4.) Bez promjene.

III. Bez promjene.

Zapovjednik general
(Prohaska)
Prohaska

6.IX.1943 D

(M.P.)

⁴ Vidi dok. br. 41 i 150.

⁵ Jedinice Desete NOU divizije vršile su blokadu Kupresa. Opširnije o tome vidi u tomu IV, knj. 16, dok. br. 85 i dok. br. 33, 38, 56 i 87.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA CETVRTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 4 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I POKRETIMA JEDINICA NOV I RASPOLOŽENJU NARODA NA PODRUČJU ORUŽNIČKE POSTAJE GRADAČAC¹

ZAPOVJEDNIČTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

J.S. Br. 2776/taj.
U Tuzli 4. rujna 1943.

Predmet: Kretanje pobunjenika
i raspoloženje naroda
prema njima.

GLAVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIČTVU J. S.
ZAGREB.
GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ZA ISTOČNU I
ZAPADNU BOSNU GOSPODINU ŠANDORU BENAKU
BANJA LUKA.
ZAPOVJEDNIČTVU II. DOMOBRANSKOG ZBORA
BROD.
ZAPOVJEDNIČTVU 3. LOVAČKOG ZDRUGA
BRČKO.
ZAPOVJEDNIČTVU TUZLANSKOG ZDRUGA
TUZLA.
VELIKOJ ŽUPI USORA I SOLI TUZLA.

Oružnička postaja Gradačac sa Br. 437/taj. od 30. kolovoza 1943. izvješćuje:

»29. kolovoza 1943. pojavila se je 17. partizanska divizija u s. Turskoj i Katoličkoj Špionici, Turskim i Katoličkim Srnicama. Donjim i Gornjim Hrgovima, Vučkovcu i Kerepu² (7—14 km. jj. ist. Gradačca). Svoju komoru smjestili su u Guštama (11 km. j. Gradačca) k. 220. Naoružani su dobro modernim oružjem. Jačina njihova nije se mogla doznati, ali po naručivanju hrane od seljaka moglo bi ih biti oko 2500—3000 boraca.

Od naroda u navedenim selima oduzeli su do sada 6 konja, više goveda i raznih živežnih namirnica.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 25/9—1, k. 93.

² Vidi dok. br. 30.

6387
4

1. NAME _____
 2. ADDRESS _____
 3. CITY _____
 4. STATE _____
 5. ZIP _____
 6. PHONE _____
 7. DATE _____
 8. SIGNATURE _____
 9. PRINT NAME _____
 10. PRINT ADDRESS _____
 11. PRINT CITY _____
 12. PRINT STATE _____
 13. PRINT ZIP _____
 14. PRINT PHONE _____
 15. PRINT DATE _____
 16. PRINT SIGNATURE _____
 17. PRINT NAME _____
 18. PRINT ADDRESS _____
 19. PRINT CITY _____
 20. PRINT STATE _____
 21. PRINT ZIP _____
 22. PRINT PHONE _____
 23. PRINT DATE _____
 24. PRINT SIGNATURE _____
 25. PRINT NAME _____
 26. PRINT ADDRESS _____
 27. PRINT CITY _____
 28. PRINT STATE _____
 29. PRINT ZIP _____
 30. PRINT PHONE _____
 31. PRINT DATE _____
 32. PRINT SIGNATURE _____
 33. PRINT NAME _____
 34. PRINT ADDRESS _____
 35. PRINT CITY _____
 36. PRINT STATE _____
 37. PRINT ZIP _____
 38. PRINT PHONE _____
 39. PRINT DATE _____
 40. PRINT SIGNATURE _____
 41. PRINT NAME _____
 42. PRINT ADDRESS _____
 43. PRINT CITY _____
 44. PRINT STATE _____
 45. PRINT ZIP _____
 46. PRINT PHONE _____
 47. PRINT DATE _____
 48. PRINT SIGNATURE _____
 49. PRINT NAME _____
 50. PRINT ADDRESS _____
 51. PRINT CITY _____
 52. PRINT STATE _____
 53. PRINT ZIP _____
 54. PRINT PHONE _____
 55. PRINT DATE _____
 56. PRINT SIGNATURE _____
 57. PRINT NAME _____
 58. PRINT ADDRESS _____
 59. PRINT CITY _____
 60. PRINT STATE _____
 61. PRINT ZIP _____
 62. PRINT PHONE _____
 63. PRINT DATE _____
 64. PRINT SIGNATURE _____
 65. PRINT NAME _____
 66. PRINT ADDRESS _____
 67. PRINT CITY _____
 68. PRINT STATE _____
 69. PRINT ZIP _____
 70. PRINT PHONE _____
 71. PRINT DATE _____
 72. PRINT SIGNATURE _____
 73. PRINT NAME _____
 74. PRINT ADDRESS _____
 75. PRINT CITY _____
 76. PRINT STATE _____
 77. PRINT ZIP _____
 78. PRINT PHONE _____
 79. PRINT DATE _____
 80. PRINT SIGNATURE _____
 81. PRINT NAME _____
 82. PRINT ADDRESS _____
 83. PRINT CITY _____
 84. PRINT STATE _____
 85. PRINT ZIP _____
 86. PRINT PHONE _____
 87. PRINT DATE _____
 88. PRINT SIGNATURE _____
 89. PRINT NAME _____
 90. PRINT ADDRESS _____
 91. PRINT CITY _____
 92. PRINT STATE _____
 93. PRINT ZIP _____
 94. PRINT PHONE _____
 95. PRINT DATE _____
 96. PRINT SIGNATURE _____
 97. PRINT NAME _____
 98. PRINT ADDRESS _____
 99. PRINT CITY _____
 100. PRINT STATE _____
 101. PRINT ZIP _____
 102. PRINT PHONE _____
 103. PRINT DATE _____
 104. PRINT SIGNATURE _____
 105. PRINT NAME _____
 106. PRINT ADDRESS _____
 107. PRINT CITY _____
 108. PRINT STATE _____
 109. PRINT ZIP _____
 110. PRINT PHONE _____
 111. PRINT DATE _____
 112. PRINT SIGNATURE _____
 113. PRINT NAME _____
 114. PRINT ADDRESS _____
 115. PRINT CITY _____
 116. PRINT STATE _____
 117. PRINT ZIP _____
 118. PRINT PHONE _____
 119. PRINT DATE _____
 120. PRINT SIGNATURE _____
 121. PRINT NAME _____
 122. PRINT ADDRESS _____
 123. PRINT CITY _____
 124. PRINT STATE _____
 125. PRINT ZIP _____
 126. PRINT PHONE _____
 127. PRINT DATE _____
 128. PRINT SIGNATURE _____
 129. PRINT NAME _____
 130. PRINT ADDRESS _____
 131. PRINT CITY _____
 132. PRINT STATE _____
 133. PRINT ZIP _____
 134. PRINT PHONE _____
 135. PRINT DATE _____
 136. PRINT SIGNATURE _____
 137. PRINT NAME _____
 138. PRINT ADDRESS _____
 139. PRINT CITY _____
 140. PRINT STATE _____
 141. PRINT ZIP _____
 142. PRINT PHONE _____
 143. PRINT DATE _____
 144. PRINT SIGNATURE _____
 145. PRINT NAME _____
 146. PRINT ADDRESS _____
 147. PRINT CITY _____
 148. PRINT STATE _____
 149. PRINT ZIP _____
 150. PRINT PHONE _____
 151. PRINT DATE _____
 152. PRINT SIGNATURE _____
 153. PRINT NAME _____
 154. PRINT ADDRESS _____
 155. PRINT CITY _____
 156. PRINT STATE _____
 157. PRINT ZIP _____
 158. PRINT PHONE _____
 159. PRINT DATE _____
 160. PRINT SIGNATURE _____
 161. PRINT NAME _____
 162. PRINT ADDRESS _____
 163. PRINT CITY _____
 164. PRINT STATE _____
 165. PRINT ZIP _____
 166. PRINT PHONE _____
 167. PRINT DATE _____
 168. PRINT SIGNATURE _____
 169. PRINT NAME _____
 170. PRINT ADDRESS _____
 171. PRINT CITY _____
 172. PRINT STATE _____
 173. PRINT ZIP _____
 174. PRINT PHONE _____
 175. PRINT DATE _____
 176. PRINT SIGNATURE _____
 177. PRINT NAME _____
 178. PRINT ADDRESS _____
 179. PRINT CITY _____
 180. PRINT STATE _____
 181. PRINT ZIP _____
 182. PRINT PHONE _____
 183. PRINT DATE _____
 184. PRINT SIGNATURE _____
 185. PRINT NAME _____
 186. PRINT ADDRESS _____
 187. PRINT CITY _____
 188. PRINT STATE _____
 189. PRINT ZIP _____
 190. PRINT PHONE _____
 191. PRINT DATE _____
 192. PRINT SIGNATURE _____
 193. PRINT NAME _____
 194. PRINT ADDRESS _____
 195. PRINT CITY _____
 196. PRINT STATE _____
 197. PRINT ZIP _____
 198. PRINT PHONE _____
 199. PRINT DATE _____
 200. PRINT SIGNATURE _____
 201. PRINT NAME _____
 202. PRINT ADDRESS _____
 203. PRINT CITY _____
 204. PRINT STATE _____
 205. PRINT ZIP _____
 206. PRINT PHONE _____
 207. PRINT DATE _____
 208. PRINT SIGNATURE _____
 209. PRINT NAME _____
 210. PRINT ADDRESS _____
 211. PRINT CITY _____
 212. PRINT STATE _____
 213. PRINT ZIP _____
 214. PRINT PHONE _____
 215. PRINT DATE _____
 216. PRINT SIGNATURE _____
 217. PRINT NAME _____
 218. PRINT ADDRESS _____
 219. PRINT CITY _____
 220. PRINT STATE _____

later

U s. Srebrniku od 25. do 29.VIII. ov. g. unovačili su oko 150 mladića. U Gornjim Hrgovima kod seoskog starešine Ive Kraljevića održali su 28. na 29.VIII. ov.g. zabavu.

Namjeravaju zauzeti Posavska sela Abramovinu, Porebrice, Turić, Tramošnicu, Gor. i Donji Žabar, Gor. i Donju Slatinu, Orlovo Polje i Kornicu, sve kotara Brčko.

Pučanstvo je prema partizanima dobro raspoloženo zbog toga, što ne vrše ubijstva i velike pljačke a kod zauzimanja pojedinih mjesta uzpostavljaju narodne sudove, te uništavaju četnike, dok pričuvnicima zabranjuju odlazak na vojnu vježbu.

Razpoloženje naroda prema četnicima vrlo je slabo, zbog toga jer vrše ubijstva, pljačke i zvjerstva.

Moral kod naroda prema državnim vlastima, jako je oslabio, pa se slabo odaziva pozivima građanskih i vojnih vlasti. Razlog tome je, što vlasti nemaju moći da narod zaštite od nezakonja odmetnika.

Od 28. VIII. ov. g. viđaju se skupine naoružanih domobrana koje lutaju oko Srnica u blizini mjesta koje drže odmetnici. Ovo su vojni bjegunci koji su pobjegli iz svojih jedinica jer navodno ne žele ići u SS postrojbe«.

Predlažem gornje na znanje.

(M.P.)

24.IX.1943

Zapovjednik pukovnik
Emanuel Mašek
Mašek

BR. 180

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
6 SEPTEMBRA 1943 GOD. O POKRETIMA JEDINICA NOV
IZ ISTOČNE BOSNE U PRAVCU SOKOCA I FOČE¹**

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B./ II.

Broj: V. T. 7717/43.

Zagreb, dne 6. rujna 1943. —

Predmet: Kretanje partizana iz istočne
i zapadne Bosne u pravcu
Jadrana. —

**MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL**

Zagreb

Dana 5. rujna u 2.50 sati, primili smo iz Tuzle brzojav
sliedećeg sadržaja:

»Postrojbe partizanske glavnine, koja je razdijeljena u
dvie veće grupe, i to jedna u sektoru srednje i istočne Bosne,
a druga u području zapadne Bosne, kreću se ovako: Ova prva
grupa iz sektora istočne Bosne i to: iz Ozrena i Konjuha na-
pušta svoje položaje i kreće u pravcu Jadrana.² Ovi su parti-
zani u jačini od oko 5000 boraca postrojeni u glavnoj crnogor-
skoj i dalmatinskoj brigadi, počeli su sa seobom rano u jutro
28. kolovoza, te su narednih dana podpuno izpraznili područje
jugoistočno od Ozrena, napustivši više sela, od kojih su nave-
dena Poljice, Treštenica i Tulovići bila njihove glavne baze.
Prigodom napuštanja ovoga područja partizani su uzput za-
uzeli mjesto Olovo, 14 km. jugozapadno od Kladnja, gdje su
se zadržali jedan dan i jednu noć. Ovdje su ove partizanske
snage promijenile svoj smjer u pravcu Sokolca i Foče, što upu-
ćuje, da se sektorom Drine uz samu granicu Hrvatske, Sandža-
ka i Crne Gore prebacuju na Jadran, budući je to najpodesniji
i dosta obranjiv teren za partizansko prodiranje, kako se je to
pokazalo u prošlim borbama partizana i »Vražje divizije« u
ovom gorskom neophodnom području, gdje je motorizacija ne-
moćna zaustaviti jaki prodor neprijatelja, kojeg se u ovom pod-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 6/1—14. k. 29.

² Odnosi se na pokret dijelova Prve proleterske, Četvrtre i Desete
NOU divizije u Dalmaciji. Opsirnije o tome vidi u dok. br. 69.

ručju može suzbiti samo intenzivnom upotrebom zrakoplova za obrušavanje i teškom borbom prsa o prsa. Komunističke snage partizanske 6. brigade, jedne crnogorske brigade i nekoliko manjih partizanskih bataljona ustrojenih iz razpršene 16. udarne vojskovođaške divizije,³ još uvijek se nalaze u području Majevice i Šekovića, u kome prostoru vrše svakodnevna prebacivanja s položaja na položaj, što ima izključivo lokalni značaj.

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

NADSTOJNIK B./II. ODSJEKA:

Damić

6.IX.1943 D

(M.P.)

BR. 181

IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U SARAJEVU OD 6 SEPTEMBRA 1943 GOD. O POKRETIMA JEDINICA NOV PREKO DRINE I PREMA ZELENGORI I O PADU GORAŽDA¹

ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST
POLITIČKI ODSJEK
SARAJEVO

Broj: 48—Taj—43.—

Sarajevo, dne 6. rujna 1943.—

Dnevno izvješće za dan

5. rujna 1943. godine.—

- 1) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST — **Zagreb**
- 2) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST URED X. — **Zagreb**
- 3) OBĆE ZAPOVIEDNIČTVO REDARSTVENE STRAŽE — **Zagreb**
- 4) GLAVAR GRAĐANSKE UPRAVE ZA ISTOČNU BOSNU G. ŠANDOR BENAK — **Banja Luka**
- 5) G VELIKI ŽUPAN VELIKE ŽUPE VRHBOSNA — **Sarajevo**

Savezno nalogu Glavnog Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 29. prosinca 1942, broj: 150604/42, čast mi je pod-

³ Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943. godine.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10.3, k. 198.

nieti izvješće o političkoj i vojnoj situaciji u gradu Sarajevu i Velikoj Župi Vrhbosna za dan 5. rujna 1943. godine.—

Ovaj čas potpisani je primio obavijest da jake partizanske skupine ulaze u Goražde,² a da se njemačke postrojbe povlače prema Višegradu. Stanovništvo Goražda se evakuiše.

Partizanska brigada,³ koja se je nalazila na području Ustikoline i [Han] Osanice, prešla je na desnu stranu Drine u Srbiju.

Partizanska skupina, koja se nalazi na području Trnova, sjevero-zapadno od Kalinovika, kreće prema Zelengori.⁴

Na Planini Romaniji u blizini Sarajeva, pojavila se je jedna partizanska skupina.

Četnički odred **Save Derikonje** sa sjedištem na Crnom Vrh, vrši popis stanovnika u okolici Rajlovca, kotar Sarajevo, koji su sposobni za nošenje oružja, navodno za stupanje u četničke odrede.

Četnici na području od Prače pa sve do Trebevića, kotar Sarajevo, noćas dne 5. o.m.j. u oči rođendana bivšeg kralja Petra palili su vatre, rakete i pucali su.

Iz ostalih kotareva Velike Župe Vrhbosna nema nikakvih vesti o važnijim događajima.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Upravitelj:
Župske redarstvene oblasti:
(Petković)
Petković

² O napadu na Goražde vidi u dok. br. 41 i 150.

³ Odnosi se na Drugu proletersku brigadu. Detaljnije o tome vidi u dok. br. 150.

⁴ Odnosi se na jedinice Druge proleterske divizije. Vidi prim. 5 u dok. br. 169.

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
7 SEPTEMBRA 1943 GOD. O NAPUŠTANJU PODRUČJA VE-
LIKE ŽUPE PLIVA I RAMA OD STRANE USTAŠKO-DOMO-
BRANSKIH JEDINICA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA MINISTARSTVO UNUTARNJIH
POSLOVA

Nadzorni odjel — politički odsjek

N.O. Broj: 1584-II-1943.

Zagreb, dne 7 rujna 1943.

Predmet: Napuštanje područja po
oružanim snagama —

Ministarstvu oružanih snaga — Glavni stožer
Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost

Zagreb

Velika Župa Pliva i Rama u Travniku pod brojem T. 88/43
od 1 rujna 1943. dostavila je sljedeće:

»Od 19 kolovoza, kada su naše oružane snage napustile
skoro cijelo područje Velike župe Pliva i Rama, u svim napu-
štenim mjestima su se odmah pojavile partizanske horde, koje
pljačkaju i ubijaju napušteno pučanstvo.

Nije moguće točno ustanoviti kakvo je sada stanje u
Jajcu, Varcar Vakufu,² Bugojnu i Glamoču, pošto sa ovim mje-
stima nema nikakve veze, a ista su u rukama odmetnika. Sva
ova mjesta osim Bugojna napuštena su po našim oružanim sna-
gama bez ikakve borbe. — Samo Bugojno je dalo odpor par-
tizanima sa malom posadom ustaša ali je ono moralo ubrzo
podleći, pošto su odmetnici raspolagali sa mnogo jačim sna-
gama.³

Dana 23 kolovoza 1943. napušteno i mjesto Glamoč. Gra-
đanstvo ovoga mjesta se je izselilo u Livno zajedno sa vojskom.
Vojska je prilikom povlačenja iz Glamoča zapalila svu svoju
izvršenu slamu, kao i sve bunkere i sve obližnje plasteve sa
žitom i sienom, odakle se je požar proširio i zahvatio jedan
dio grada Glamoča koji je i izgorio. Naš siromašni svijet, koji

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 32/8—1, k. 93.

² Mrkonjić Grad

³ Bugojno su zauzele jedinice Treće krajiške NOU brigade 25 av-
gusta 1943 godine. Opširnije o tome vidi u dok. br. 58.

se je povlačio noseći i vukući svoju sirotinju, partizani su dočekali i otimali od naroda sve što je vukao, a kola su kasnije popaljena.

Obzirom na gore izloženo ponovno se je osjetio jak priliv izbjeglica iz ovih krajeva u obližnja mjesta kao što su Travnik i Livno. Briga oko smještaja i prehrane ovih izbjeglica je jako velika, pošto su sredstva s kojima ova Velika župa raspolaže jako skromna.

Od strane ove Velike župe se moli, da se kod mjerodavnih poduzmu potrebite mjere, kako bi se ovi krajevi čim prije ponovno oslobodili od partizanskog gospodstva i zaštitilo pučanstvo koje u ovim krajevima najviše trpi od odmetnika.—«

Gornje se dostavlja znanja radi.—

ZA DOM SPREMNI!

Za Ministra — državni tajnik

(Dr. Nikolić)

(M.P.)

Dr Nikolić

BR. 183

DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD 9 SEPTEMBRA 1943 GOD. O POKRETIMA I AKCIJAMA JE- DINICA NOV NA TERITORIJI BOSNE¹

III. ZBORNO PODRUČJE

Op. Br. 88/taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 9. IX. 1943

(Oznake po karti 1:100.000)

I. 1. — Prikupljanje partizana u prostoru između Rogatice i Goražda.

2. — *Pojedinosti:*

a) *Područje Rogatica — Goražde:*

Prema izvješću 2. gorskog zdruga, 6. Bosanska partizanska brigada nalazi se u prostoru s. Sudici (5 km. s.z. od Jabučkog Sedla). Kod želj. postaje Dub — na karti nema — (3 km. s.z.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 11/1—8, k. 29.

od Ustiprača) nalazi se jedna Crnogorska brigada.² Skupina oko 400 partizana³ zauzela je Jabučko Sedlo (6 km. s. od Goražde). Prema Ustipraču iz smjera Goražde partizani stigli do crte: Kopači — Osoje — Borak (6 km. s.i. od Goražda).

b) *Područje Livno—Glamoč:*

Prema izvješću V. zdruga, noć 7/8. o. mj. oko Livna protekla u miru. Razviđanjem prema Cincar pl. (8 km. s. od Livna) nije se došlo u dodir sa neprijateljem. U prostoru Karajzovci (13 km. s. z. od Livna) nalazi se skupina partizana nepoznate jačine oboružana sa jednom strojnicom. Partizanskih skupina imade u s. Asići (05 km. s. od Glamoča) — u prostoru 4 km. s. i. od Glamoča partizani imadu svoju bolnicu.⁴ Jedna skupina partizana nalazi se u s. Dubravi (7 km. s. i. od Glamoča).

Partizani u ovim mjestima čekaju pomoć iz Like i iz smjera Bugojna, pa kad ih se navodno prikupi oko 10 brigada onda će napasti na Livno.

c) *Područje Vlasenica:*

Prema izvješću I. zdruga, samovoz upućen iz Vlasenice prema Bratuncu, survao se kod Milića (12 km. i. od Vlasenice) u Jadar. Upravljač samovoza mrtav i 6 pratilaca ranjenih. Drugih podataka nema.

d) *Područje Trnovo:*

Prema izvješću 5. orpukovnije, njemačka posada iz Kalinovika⁵ sa našim oružništvom povukla se u Trnovo.

e) *Područje Travnik:*

Prema izvješću 369. divizije, noću 7./8. o. mj. odbijeni su napadaji na Travnik i Turbe. Osobni vlak 4 km. z. od Travnika naletio je na minu.⁶ Pruga na ovom mjestu razvaljena. Drugih podataka nema.

f) *Područje Busovača:*

Prema izvješću 369. divizije, oko 1000 odmetnika⁷ nalazi se u pokretu iz prostora 10 km. j. z. od Busovače sa namjerom da napadnu Busovaču i već su stigli u prostor 6 km. j. i. od Busovače.

² Vidi dok. br. 63.

³ Vidi dok. br. 41.

⁴ Na prostoru Glamoča u to vrijeme nalazile su se jedinice Četvrtre NOU divizije.

⁵ Vidi dok. br. 73 i 82.

⁶ Vidi dok. br. 149.

⁷ Odnosi se na jedinice Četvrtre NOU brigade Pete divizije. Vidi dok. br. 149.

3. — *Namjera*: Razviđanje u prostoru Goražde i Rogatica i obrana Rogatice.

Vlastiti gubici: 1 ustaša mrtav i 6 ranjenih.

Neprijateljski: Nema podataka.

II. 1. — Sa orpostaje Mokro 7. o. mj. udaljio se nepoznato kuda 1 domobran sa oružjem u oružničkoj odori.

2—4. — Bez promjene.

III. Bez promjene.

11/IX D

(M. P.)

Zapovjednik, general
(Prohaska)
Prohaska

BR. 184

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG VODA U
GORAŽDU OD 9 SEPTEMBRA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU
GORAŽDA OD STRANE JEDINICA NOV¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO ORUŽNIČKOG VODA GORAŽDE
5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Broj 562/taj.
u Goraždu, dne 9. rujna 1943

Predmet: Zauzeće Goražda po
partizanima izvje-
šćuje.

- 1) ZAPOVJEDNIŠTVU 5. ORUŽ. PUKOVNIJE (J. S.)
- 2) ZAPOVJEDNIŠTVU ORUŽNIČKOG KRILA SARAJEVO.

Partizanske brigade koje su se nalazile u selima oko Ora-
hovice i Previle (s. z. 10—15 km. od Goražda) dne 1. IX. 1943.
spustile su se do Ustikoline između 1 i 2. IX, 1943. prešli su na
desnu stranu rijeke Drine, a jedan odred dne 3. IX. 1943. također
se je spustio od Stoca niz rječicu Osanicu i istoga dana u 5 sati
sa sviju strana obkolili su željezničku postaju u Osanici u kojoj
su bili smješteni oružnici postaje Ustikolina i Foča u jačini

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 44/3—1, k. 149.

od 25 momaka te istu sa pušćanom i strojopuščanom vartom, ručnim bombama i osvietljujućim raketlama, oružnici pomenute postaje primili su borbu te uslied veoma velike nadmoćnosti neprijatelja napustili su postaju i probili se kroz lanac neprijatelja i izbjegli za Goražde, u ovoj borbi poginuo je pomoćni oružnik Salko Hrustemović sa postaje Foča, a teško ranjen pomoćni oružnik Murat Humić sa postaje Ustikolina, partizani su teško ranjenog oružnika Humića odvezli za Ustikolinu gdje su ga ispitali i previli, a zatim istoga sa jednim civilnim kolima uputili u Goražde, koji je istoga dana u 22 sata došao u Goražde i po ukazanoj liečničkoj pomoci imenovani dne 4 rujna 1943. u 8 sati upućen u domobransku bolnicu u Sarajevo na liečenje. Imenovani kod ovoga voda nije preslušan jer je bio u agoniji uslied teških rana i nije mogao govoriti.

Partizani koji su se nalazili oko riečie Osanica pripremali su teren da izvrše napad na Goražde, ali su samo očekivali svoju glavnu pomoć koja bi im mogla doći u toku 5 ili 6. IX. 1943, od Bara i Orahovice (s. z. 10—15 km. od Goražda).

Prema tada imajućim podacima o kretanju partizana i njihovim namjerama od strane ovoga voda upućena je jedna jaka obhodnja pod zapovjednićtvom oruž. vodnika Salke Šećerovića da uhvati vezu sa postajom Ilovača—Kola² i da izvidi namjeru partizana; dne 5. IX. 1943. u 10.30 sati ova obhodnja se je sukobila kod sela Rešetnice (s. z. 6 km. od Goražda) sa jednim partizanskim odredom te nakon kratke borbe a veće nadmoćnosti neprijatelja ova obhodnja povratila se je za Goražde i usput prikupila podatke da se istoga dana jedna skupina partizana od 2 brigade koje su u jaćini od oko 1500 dobro naoružanih ljudi koji su se spustili od Bara i Hadžića u sela Brajlovići (s. z. 4 km. od Goražda) i da imaju namjeru zauzeti Goražde, a također o namjeri partizana dobiveni su i drugi podaci od pojedinih osoba da bezuslovno moraju zauzeti mjesto Goražde najdalje do 6. IX. 1943.

O partizanskim namjerama izvješten je zapovjednik njemačkog oružničkog redarstva u Goraždu koji je također slao svoje obhodnje u pravcu partizana i iste je podatke primio o namjerama istije, te sporazumno sa potpisatim posjednuti su svi glavni položaji oko Goražda radi odbrane istoga, a isti je u navedenu svrhu tražio pomoć od njemačkih postrojbi koje se nalaze u Čajmću, ali je potpisatome saopćio da se iz Čajnića od tamošnjih njemačkih postrojbi ne može dobiti nikakva pomoć, te prema ovome pomenuti zapovjednik njemačkog redarstva u Goraždu dne 5. IX. 1943. oko 17 sati narućio je vlak iz Usti-

² Kola (kod Ilovaće)

praće za Goražde i svu svoju opremu smjestio u vlak, a potpisati također sa jednim kolima vodnu pismohranu i ostalih postaja koje su se nalazile u Goraždu u toku istoga dana u 21 sat uputio je u Ustipraču da ne bi pismohrana pala partizanima u ruke, a živežne namjernice u koliko su postaje imale smještene su u vlak sa njemačkim stvarima, koji je vlak iz Goražda istoga dana oko 23 sata krenuo za Kopače.

Po odlasku vlaka iz Goražda za Kopače zapovjednik njemačkog oružništva u Goraždu potpisatome je saopćio istoga dana u 24 sata da se odmah izvrši evakuacija naših oružanih i njemačkih snaga iz Goražda, usljed postojeće opasnosti i nadmoćnosti neprijatelja, pošto se svakoga momenta očekuje napad od strane neprijatelja a nema nikakve mogućnosti da bi se Goražde po našim snagama moglo održati, a također nema nikakve pomoći, te da bi se izbjegle očigledne žrtve kako naše tako i pučanstva dao je znak 6. IX. 1943. u 1 sat sa 3 crvene raketle, koji je znak bio ugovoren za ostup. po datome znaku za povlačenje odmah je obavješteno pučanstvo i upravne oblasti, a naše i njemačke oružane snage pokupljene su sa uporišta i povukle se do željezničke postaje Kopači, gdje se je njemačko oružništvo ukrcao u vlak i produžilo u Ustipraču a iz Ustipraće za Višegrad, a dočim potpisati sa oružnicima produžio je pješke do Ustipraće te je istoga dana u 6 sati stigao u Ustipraču, odakleno se je potpisati po dolasku putem brzoglasa javio zapovjedniku 5. oružničke pukovnije, od kojega je dobio zapovjed da zauzme uporišta oko Ustipraće na kotama Grad i Našćenje³ sa oružnicima, a da jednu jaču obhodnju u jačini oko 30 momaka uputi na željez. postaju Kopače koja da zaposjedne željezničku postaju i osigura željez. most u Kopačima. ovaj raspored je izvršen u sporazumu sa zapovjednikom mjesta Ustiprača poručnikom Čizmićem, koji je bio u sastavu IV. zdruga iz Rogatice.

Od izbjeglica koji su došli iz Goražda dobiveni su podaci da partizani niesu zaposjeli Goražde, istoga dana oko 14 sati došao je oklopni vlak u Ustipraču i produžio za Goražde sa kojim je u pratraj otišao i putnički vlak sa većim brojem izbjeglica i naoružanih milicionera, a ovim vlakom uputio sam oružnika Husu Čopelja i pomoćnog oružnika Saliha Dautovića da izvide stanje u Goraždu, te nakon nekoliko vremena isti su mi se javili sa poštanskog brzoglasa iz Goražda, kojima sam izdao zapovjed da se iz Goražda upute sa oklopnim vlakom za Ustipraču te da se na Kopačima priključe odposlatoj obhodnji.

Istoga dana u 16,30 sati partizani su sa sviju strana sa svojih 6 udarnih četa koje su pripadale 2. Dalmatinskoj, 4. Cr-

³ Nastijene

nogorskoj i 6 nepoznata naziva brigadi, a sve u sastavu Dalmatinske divizije, i zauzeli mjesto Goražde,⁴ a od izbjeglica doznao sam da je oružnik Huso Čopelj i pomoćni oružnik Salih Dautović kao i pomoćni oružnik Bećir Škulj, koji je došao sa Jabuke nekim poslom u Goražde, te su svi skupa po partizanima zatečeni u poštanskom uredu u Goraždu gdje su i zarobljeni, te se za njihovu sudbinu do sada ne zna, istoga dana po zauzeću mjesta Goražda partizani su oko 17.30 sati produžili u pravcu Kopača, napali naše oružnike koji su već bili stigli na Kopače i na most, te na njih otvorili vatru iz pušaka i strojopušaka, a njihova je jačina bila oko 200 ljudi, među kojima je bilo više njih na konjima, napadnuti oružnici pod jakom vatrom povlačili su se za Ustipraču pod zaštitom otvorene vatre naših oružnika sa položaja Nastijene. u ovoj borbi je pomoćni oružnik Bezdob Rešid, Pašić Nuriya i Džaka Aljo nestali, od kojih se smatra da je Bezdob ranjen, za čiju se sudbinu do sada ne zna.

Partizani su dne 6 na 7. IX, 1943. izvršili napad na Ustipraču pušcanom i strojopuščanom vatrom kao i iz bacača mina, bombama i osvietljujućim raketlama, kojom su prilikom bili došli do same željezničke postaje u Ustipraču, ali su po našim snagama uz pripomoć oklopnoga vlaka odbiveni.

Partizanske obhodnje često dolaze iz sela Mašića do naših položaja sa kojima se po nekada i prepucavaju.

Njemačke postrojbe stigle su u Ustipraču u toku dana 7 i 8. IX. 1943., koji za sada izviđaju jačinu neprijatelja: Partizani su prekopali cestu kod Kopača a kod sela Mašića zapalili most, također su na više mjesta od Goražda do Ustipraču pokvarili željezničku prugu.

Naša jačina oružnika: bilo je za borbu oko 200 momaka, a njemačkog oružništva oko 100 momaka. oružnici postaje Plovača—Kola došla je u sastav ovog voda dne 5. IX. 1943. u jačini od 11 momaka, a 15 navodno da su otišli u pravcu Bara te se za njihovu sudbinu do danas ne zna.

Oružnici ispostave Jabuka 7. IX. 1943. povukli su se preko Borak—Brda za Ustipraču, t. j. pošto su četnici napustili položaj sa Jabuke koji su otišli u pravcu Mesića. Za sudbinu pojedinih oružnika još se ne zna, a ovo će se naknadno dostaviti.

Nestali oružnici u Kopačima Bezdob Rešid, Pašić Nuriya i Džaka Aljo, izbjegli su od partizana, od kojih su partizani razoružali i svukli Pašića i Džaku, a Bezdob je izbjegao sa

⁴ O napadu na Goražde vidi u dok. br. 41 i 150.

oružjem i opremom jer ga partizani niesu pronašli u kukuru-
zima, gdje se je bio sakrio.

Prednje izvješće predlažem na znanje.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

J. S. 14/9

Zapovjednik poručnik:
(Halil Hadžiahmetović)
Hadžiahmetović, v. r.

BR. 185

**DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD
10 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI U ISTOČNOJ I ZA-
PADNOJ BOSNI¹**

III. ZBORNO PODRUČJE
Op. Br. 90/taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 10. IX. 1943.

(Oznake po karti 1 : 100.000)

I. 1. — Goražde povraćeno u naše ruke. Neprijatelj je od-
stupio prema Ustikolini i Foči.

2. — *Pojedinosti:*

a) *Područje Rogatica—Goražde:*

Prema izvješću 2. gorskog zdruga, 9. o. mj. u 1425 sati
Niemci ušli u Goražde.² Neprijatelj je odstupio prema Ustiko-
lini i Foči³.

Partizani se još nalaze na Jabučkom Sedlu. II. bojna 6.
gorske pukovnije imade danas da ovlada Jabučkim Sedlom. Par-
tizanska brigada iz Sudića (6 km. j. z. od Rogatice) produžila
je prema jugu i dostigla Vražalice (9 km. j. z. od Rogatice).
Partizanska brigada, koja je bila iz smjera Duba (10 km. j. i. od
Rogatice) krenula prema Goraždu, vratila se natrag.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 13/1—11, k. 29.

² Vidi dok. br. I/9a, k. 736 A, u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

³ Isto. Odnosi se na pokret Druge proleterske divizije u Sandžak.
Vidi dok. br. 1.

9. o. mj. u 1915 sati 4 zrakoplova bombardirali su naše postave kod Mesića (5 km. j. od Rogatice) bez osobitog učinka. Ranjen samo 1 domobran. Ovo nisu bili hrvatski zrakoplovi, vjerojatno njemački.

b) *Područje Vlasenica—Šekovići:*

Prema izvješću Domdo bojne Vlasenica, 7. partizanska brigada u jačini oko 600 pušaka i 14 strojopušaka prebacila se iz pl. Majevice preko Capardi u Borogovo (7 km. s. i. od Šekovića) i u Rudište⁴ (5 km. i. od Šekovića).

9. o. mj. u 0300 sata izvršen je napad na uporište oko Nove Kasabe (14 km. s. i. od Vlasenice). Na našoj strani 2 ranjena i 1 nestao, a kod neprijatelja 1 mrtav i više ranjenih.

c) *Područje Pale:*

Prema izvješću 2. gorskog zdruga, skupina oko 200 četnika grupe Plemića Bože priprema napad na Pale u prostoru: Rakovac (2 km. s. i. od Pala) — Careve Vode (2 km. i. od Rakovca) — Jelovci (2 km. s. od Rakovca). Osim toga četnika imade i u prostoru oko Pračkog Vrela (8 km. j. z. od Sjetline) i oko vrela Bistrice (6 km. j. od Pala). Oba vrela su ugrožena od četnika. Noću 9./10. o. m. četnici odnели iz pošte Pale sve zaplijenjene krugovalnike.

d) *Područje Trnovo:*

Prema izvješću Domdo sati Trnovo, skupina oko 150 četnika u pokretu iz Presjenice (10 km. s. z. od Trnova) prema Dobrom Polju i Kalinoviku, kamo idu da se navodno bore protiv partizana.

e) *Područje Jajce:*

Prema izvješću mjestnog zap. Travnik, u Jajcu se nalazi skupina oko 400 partizana, a navodno i Tito sa nekoliko engleskih časnika.

f) *Područje Travnik:*

Noću 9./10. o. m. odbijeni su manji napadaji na Travnik i Busovaču.

g) *Područje Sarajeva:*

9. o. mj. u 23.30 sati otvorena je vatra na postav Podhum, a 10. o. mj. u 0030 sati otvorena je vatra iz smjera Pofalića na postav kod zidanog skladišta (zapadna periferija grada Sarajeva). Odgovoreno je vatrom. Gubitaka na obje strane nije bilo. Do sada nije ustanovljeno tko je vršio ove prepade.

⁴ Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

3.) *Namjera*: Ovladati Jabučkim Sedlom. Razviđanje u prostoru Rogatica—Goražde.

Vlastiti gubitci: 1 domobran i 2 milicionera ranjeni, 1 milicioner nestao.

Neprijateljski: 1 mrtav i više ranjenih.

II.—III. Bez promjene.

13/IX D

(M. P.)

Zapovjednik, general
(Prohaska)
Prohaska

BR. 186

**DNEVNI IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U
SARAJEVU OD 10 SEPTEMBRA 1943 GOD. O VOJNO-POLITIČKOJ
SITUACIJI U SARAJEVU I VELIKOJ ŽUPI VRH-
BOSNA¹**

ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST
POLITIČKI ODSJEK

Sarajevo

Broj: 48—Taj—43.—

Sarajevo, dne 11. rujna 1943. —

Dnevno izvješće za dan
10. rujna 1943. godine. —

- 1) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST — **Zagreb**
- 2) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST URED X. — **Zagreb**
- 3) OPĆE ZAPOVIEDNIČTVO REDARSTVENE STRAŽE — **Zagreb**
- 4) GLAVAR GRAĐANSKE UPRAVE ZA ISTOČNU I ZAPADNU BOSNU G. ŠANDOR BENAK — **Banja Luka**
- 5) G. VELIKI ŽUPAN VELIKE ŽUPE VRHBOSNA — **Sarajevo**

Savezno na logu Glavnog Ravnateljstva za javni red i sigurnost od 29 prosinca 1942, broj: 150604/42, čast mi je dostaviti izvješće o političkoj i vojnoj situaciji u gradu Sara-

¹ Original. pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 16/3—1, k. 198.

jevu, i Velikoj Župi Vrhbosna za dan 10. rujna 1943. godine. —

Goražde, Foču, Čajniče, Kalinovik, Fojnicu i Kreševo još uvijek drže partizani, ali ne vrše daljnje nastupe.

Dne 10. rujna o. g. četnici sela Ponora, kod Sokolca napali na našu domobransku postrojbu, koja se je u borbi povukla. Za odmazdu danas će biti bombardirano selo Ponor.

Noćas, dne 10. rujna o. g. 4. partizanska brigada, koja je došla od pravca Busovače, razorila je prugu kod željezničke postaje Modrinja, uslied čega je došlo do sudara između osobnog i domobranskog vlaka, kojom prilikom je bilo žrtava, ali još neutvrđen broj.²

Na području Velike Župe Vrhbosna nije bilo zadnja dva dana osobitih događaja. Kod pučanstva vlada zadovoljstvo što je Italija kapitulirala, ali ujedno i zabrinutost za daljni razvoj. Prilike su uglavnom prilično povoljne.

Prema obavijestima, koje je jutros podpisani primio situacija u južnoj Dalmaciji i Hercegovini razvija se povoljno. Kod Grude, Cavtata i Kupara i u istočnoj granici Dubrovačkog kotara i Hercegovine, Talijani su sa četnicima davali odpor, koji je svladan. Divizija »Messina« nalazi se u rasulu, baca oružje i kreće prema Trstenom. Naša 6 pješaka divizija zauzela je Dubrovnik i zarobila zapovjednika divizije »Messina« generala Spichozi.³

Jedna talijanska zaštitnica kod Dubrovnika u jakosti od 850 ljudi jučer je davala odpor i stupila je u pregovore sa Niemcima. Mostar još nema veze sa Dubrovnikom, a niti vlakovi iz Sarajeva idu dalje od Mostara. Ston i Opuzen, gdje je bila jaka talijanska posada, zauzeli partizani. Oko Stoca sakupljaju se četnici, ali još ne nastupaju.

Prema nepredviđenim vijestima tvrdi se, da se je jedan dio dalmatinskih partizana pridružio našim domobranima, i da **Vice Buljan** sa Hrvatskom zastavom ide prema Sinju.⁴

Jutros u 4.10 sati dogodio se sudar vlakova između Kaknja i Modrinja. Ustanovljeno je za sada da imade 5 željezničara

² Opsirnije o ovome vidi u dok. br. 149.

³ Pogrešno: Treba Spicacci.

⁴ Podatak nije tačan. U izvještaju štaba Četvrtre operativne zone od 13. septembra 1943. god. Glavnom štabu Hrvatske kaže se: »Od 11 o. m. grad Split, čitav splitski basen i Makarsko Primorje u našim rukama. Razoružana divizija »Bergamo«. Plijen ogroman. U Splitu i duž obale pravi narodni ustanak. Na našu stranu prešlo mnogo Talijana oficira i vojnika. Formiran talijanski bataljon »Garibaldi« ...« Vidi tom V knj. 19. dok. br. 54. Pored toga, poslije kapitulacije Italije, na području Dalmacije formirano je deset novih brigada Narodnooslobodilačke vojske.

mrtvih i nekoliko ranjenih, dok 20 domobrana teško ranjenih i 18 lakše ranjenih. Do sudara je došlo usljed toga što je vlak broj: 121, koji dolazi iz Broda za Sarajevo, a koji služi samo za prevoz domobrana, bio napadnut od strane partizana. Kada je ovo mašinovođa primetio povećao je brzinu i htio projuriti sa domobranskim vlakom, kako bi se spasao, ali je uto naišao teretni vlak broj: 180 i sa istim se dogodio sudar. Koliko je domobrana mrtvih još se ne zna, jer se lješine nalaze izpod željezničkih kola, koja još nisu podignuta.

Noćas, dne 10. o. mj., partizanska skupina napala je munjevodnu središnjicu u Ljutoj, 3 km. daleko od Konjica. Od domobrana, koji su istu čuvali, 1 mrtav a za 17 ne zna se. Njemačka vojska je odmah posla u odbranu i izviđaj.

Četnici se prikupljaju na raznim područjima, a oko Vlasenice i Prače postali su nasilniji.

Na prostoru između Ravnog i Huma prikupljaju se četnici i jučer, dne 10. o. mj., nisu dozvolili popravak pruge u tunelu kod Ravnog, kojeg su Talijani minirali i u njemu 2 željeznička kola. Danas će odpočeti popravak pruge i tunela, i ako ne bude smetnje promet bi mogao biti uzpostavljen za dva dana.

Partizani su minirali most kod Komina—Metkovića. U luci Ploče Talijani uništili sve naprave.

Srušen je drveni cestovni most kod Čapljine. —

U samom gradu Sarajevu u posljednja 24 sata vladao je podpun red i mir. —

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Upravitelj:
Župske redarstvene oblasti:
(Petković)
Petković

RASPIS PRETSJEDNIŠTVA VLADE NDH OD 11 SEPTEMBRA 1943 GOD. O ODNOSU PREMA ITALIJANIMA I NJIHOVOJ IMOVINI¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
U ZAGREBU

Broj: V. T. 3615—B—I—43.

Zagreb, dne 13. rujna 1943.

Predmet: Postupak sa Talijanima
i njihovom imovinom. —

**ŽUPSKIM REDARSTVENIM OBLASTIMA — Svima
IZPOSTAVAMA ŽUPSKIH REDARSTVENIH OBLASTI
Svima**

GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST SVIMA ODJELIMA

Predsjedništvo Vlade pod Broj: Taj. 220—1943 od 11. rujna o. g., dostavilo je sljedeće:

»Ministarstvo vanjskih poslova dogovorilo je sa njemačkim poslanstvom iz Zagreba sljedeća privremena načela u pogledu postupka prema Talijanima i njihovoj imovini:

1) Temelj za postupak prema Talijanima daje činjenica da je Kraljevina Italija primirjem sa neprijateljem jednostrano prekršila svoje ugovorne obveze. Okolnosti pod kojima je primirje zatraženo i neprijateljske vesti koje su tim povodom izdane, sile nas na primjenu potrebnih mjera opreza.

Sadašnji odnos sa Kraljevinom Italijom nije više saveznički odnos, no ne predleži niti ratno stanje, a niti stanje neutralnosti. Do razbistrenja ovog odnosa provode se potrebne mjere opreza.

2) Mjere opreza, koje se poduzimaju ravnaju se izključivo prema političkim obzirima i provode se na području Nezavisne Države Hrvatske sa strane hrvatskih oblasti, ukoliko vojničke vlasti nisu prisiljene primijeniti osobite vojničke mjere opreza. Suradnja Njemačkog poslanstva u Zagrebu kod primjene ovih mjera posljedica je samo potrebe, da se i sa strane

¹ Original, umnožen na geštetneru, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/3—1, k. 157.

Njemačkog Reicha u ovom času osiguravaju njemački politički interesi.

Primjenjene mjere ravnaju se prema držanju talijanskih službenih mjesta u odgovarajućim slučajevima na području na kojemu Kraljevska Talijanska vlada još vrši vlast, a primjenjuju se samo po potrebi i nužnim oprezom, već obzirom na novo stvorenu talijansku nacionalno-fasističku vladu.

3) Mjere internacije primjenjuju se prema Talijanima samo u slučajevima, kada se radi o službenim osobama, kojima treba do daljnjega oduzeti mogućnost obavljanja legalnih ili ilegalnih službenih čina. Posebnici Talijani se stoga u načelu nemaju dirati. Podređenom osoblju talijanskih službenih mjesta, kod kojega ne postoji bojazan u pogledu obavljanja kakovih službenih čina, može se narediti da se dnevno prijavi redarstvu.

U pogledu talijanskih diplomata treba primieniti uobičajene naročite obzire, tako da se i mjere internacije tamo gdje su potrebne, imaju primieniti u najblažem obliku i uz najveće osobne obzire.

4) Kod pravnih odnosa u pogledu talijanskog vlasništva i talijanskih uređaja ne nastupa do daljnjega nikakova promjena. Treba najpomnije izbjegavati bilo kakove povrede u tom smjeru.

Talijanski uredi imaju se staviti pod stražu, a promet u njima imade se ograničiti na najpotrebnije uzdržavanje prostorijske. Zapliene uređaja, spisa i drugih sastavnih dielova našastara, ne smije se uobće vršiti.

Posebnički stanovi, u koliko su u njima internirani Talijani, imaju se također staviti pod stražu, kako kao internirani ne bi mogli pobjeći i kako k njima ne bi imale pristup nepozvane osobe. Brzoglasni i drugi dojavni uređaji imaju se prekinuti, a interniranim onemogućiti svaki saobraćaj dojavnog značaja.

Talijanski stanovi ne mogu se do daljnjega uobće zaplieni, a niti se ne mogu iz njih ukloniti bilo kakovi predmeti.

Umoljavate se, da podređenim službenicima izdate najstrožiji nalog, da se gornjih načela izvole bezuvjetno pridržavati, kako bi se onemogućio svaki prigovor u pogledu postupka sa hrvatske strane u ovim poviestnim časovima.«

Gornje se dostavlja radi znanja i točnog postupanja po uputama.

ZA DOM SPREMNI!

ZAMJENIK
GLAVNOG RAVNATELJA:
(Vl. Vranković)
Vl. Vranković

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
11 SEPTEMBRA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU VLASENICE OD
STRANE JEDINICA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE¹**

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B./II.

Broj: V. T. 7926 — 1943. — Zagreb, dne 11. rujna 1943. —

*Predmet: Napad i upad partizana
u Vlasenicu. —*

**MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL**

Zagreb

Dana 10. rujna 1943 godine u 10.20 sati, primili smo iz
Tuzle brzojav sljedećeg sadržaja:

»Jučer su sa sjeverne i sjeverozapadne strane izvršeni
napadi na Vlasenicu. Jučer su vođene ogorčene borbe između
naših slabijih i nadmoćnijih u ljudstvu partizanskih skupina,
pridošlih sa Majevice, što je jučer javljeno. Prema viesti sti-
gloj ovog časa, partizani su upali u Vlasenicu.²« —

Dostavlja se prednje s molbom na znanje. —

ZA DOM SPREMNI!

11/IX D

NADSTOJNIK B./II. ODSJEKA:
(Stjepan D a m i ć)
S. Damić

(M. P.)

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 11/1—11, k. 29.

² Vlasenicu su zauzele jedinice Prve i Druge vojvođanske brigade
desnaeste NOU divizije. Opširnije o toku i rezultatima napada vidi u
tomu IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD
12 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BORBAMA JED-
NICA NOV NA TERITORIJI ISTOČNE I CENTRALNE
BOSNE¹

III. ZBORNO PODRUČJE

Op. Br. 92/taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 12. IX. 1943.

(Oznake po karti 1 : 100.000)

I. 1. — Partizani zauzeli Vlasenicu. Jedan dio posade pro-
vukao se u Novu Kasabu, a jedan dio u Sokolac.

2. — *Pojedinosti:*

a) *Područje Vlasenica:*

Prema izvješću I. zdruga Sokolac, 10. o. mj. u 2330 sati
oko 3000 partizana napalo je Vlasenicu i nakon žestoke borbe
sa našom posadom istu zauzeli. Naši gubitci osjetljivi, a kod
neprijatelja nepoznati. Ostatak posade jednim dielom izbjegao
u Novu Kasabu i Zvornik, a jednim dielom (50 ustaša i 30 oru-
žnika) stigli u Sokolac. Neprijatelju palo u ruke: 1 bacač, 2
strojnice i skladište posade u Vlasenici.²

b) *Područje Lašva—Kakanj:*

Prilikom napadaja partizana na želj. postaju Modrinje³
i prilikom sudara vlakova između Modrinja i Kakanja noću
10./11. o. mj. (dnevno izvješće od 11. o. mj.) do sada ustanov-
ljeni su sliedeći gubitci: 6 mrtvih, 22 teško i 26 lako ranjenih,
od toga 4 željezničara mrtva, 3 lako i 9 teško ranjenih.

c) *Područje Livno — Kupres:*

Prema izvješću V. zdruga, u prostoru Blagaja (9 km. s.z.
od Kupresa) nalazi se navodno 7. i 9. krajiška part. brigada.⁴
U prostoru G. i D. Malovana (8—12 km. j.z. od Kupresa) nalaze
se skupine partizana nepoznate jačine. U Šujicu (14 km. s.i.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 16/1—43, k. 29.

² Vidi dok. br. 188, prim. br. 2.

³ Vidi dok. br. 149.

⁴ Odnosi se na jedinice Desete NOU divizije. Vidi dok. br. 56,
84, 87 i 106.

od Livna) ušlo je oko 200 partizana.⁵ Upućeni iz Livna odjeli ustaša prema Šujici radi protjerivanja partizana.

d) *Područje Travnik:*

Prema izvješću 369. divizije, noću 10./11. o.mj. odbijen je manji napadaj na Turbe.

e) *Područje Pale — Goražde — Višegrad:*

Prema izvješću 369. divizije, u prostoru Pala i Bistrice (6 km. j. od Pala) prikupljaju se četnici sa namjerom da napadnu Pale i Bisticu.

U prostoru 7 km. j.j.i. od Goražda oko ceste pojavila se manja odmetnička skupina.

U prostoru 5 km. s.i. i 4 km. j. od Višegrada prikuplja se jaka četnička skupina, sa namjerom da napadne Višegrad, za vrijeme dok glavnina njemačkih snaga bude odsutna iz Višegrada.

3. — *Namjera:* Odbrana Sokolca, razviđanje u prostoru oko pruge Pale — Višegrad i osiguranje ove pruge.

Vlastiti gubitci: brojčano za sada kod Vlasenice nepoznati, a tako isto brojčano nepoznati gubitci pripadnika oružanih snaga kod Modrinja.

Neprijateljski: Nema podataka.

II. 1. — Prema izvješću iz Dubrovnika, 12. o.mj. u 06.00 sati odpočelo je razoružanje talijanske divizije »Marche« u Dubrovniku. Mjestimični otpori.

Prema izvješću 6. divizije, Talijani vratili I. bojnu zapovjedniku 14. p.p. u Trebinju, čime se je povećao obskrbni stališ, a hrane ima svega još za 4 dana. Trebinje i okolica ugroženo od većeg broja četnika.

2. — II. bojna 6. gorpukovnije prema nalogu 369. divizije vraćena sa Jabučkog Sedla u Rogaticu, a na Jabučkom Sedlu ostao je samo 1 ojačani vod ove bojne.

3. — Bez promjene.

4. — Noću 10./11. o.mj. iz II. sklopa Zagreb, konj. puk. pobjeglo je sa oružjem 25 domobrana partizanima.

III. Bez promjene.

Zapovjednik, general
(Prohaska)
Prohaska

16/IX D

(M.P.)

* Vidi dok. br. 69.

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA TREĆEG GORSKOG ZDRUGA OD 12 SEPTEMBRA 1943 GOD. O FORMIRANJU GORSKIH I LOVAČKIH ZDRUGOVA¹

ZAPOVJEDNIČTVO
3. GORSKOG ZDRUGA
Oper. Br. 194/taj.
Priedor, 12. rujna 1943.

Predmet: Ustrojavanje i rad
gor. i lov. zdrugova.

1. — 3. i 11. gorskoj pukovnici
2. — *Bitnici 3. gor. zdruga*
3. — Zdravstvenom, veterinar.
izvjestitelju
4. — Izvjestitelju za povoze i
Gosp. uredu (3 i 4 u izvodu)

373. (hrv.) pješačka divizija Ia, Nr. 520/taj. od 24.VIII.
o.g. dostavila je sljedeću

DIVIZIJSKU ZAPOVJED

»Zapovjednik njemačkih četa u Hrvatskoj s pristankom hrvatske vlade i po zapovjedi Vrhovnog zapovjedništva oružanih snaga naredio je postrojavanje 4 hrvatska lovačka zdrugova.

Za postrojavanje 2. (hrv.) lovačkog zdruga bilo je svojedobno naređeno 714. njem. diviziji, a za postrojavanje 4. (hrv.) lovačkog zdruga 718. diviziji.

Naredbom zapovjednika njemačkih četa u Hrvatskoj od 7.VI.43. bilo je pod istim pretpostavkama naređeno postrojavanje 4 gorska zdrugova i to da 3. gorski zdrug postroji 114. njem. lovačka divizija.

Stanje zdrugova je veoma raznoliko, jer je postrojavanje bilo povjereno različitim divizijama a i izobrazba osnovnih postrojbi je bila različita.

Za jedinice, koje su sada podčmjene 373. (hrv.) pješ. diviziji za 2. i 4. (hrv.) lovački zdrug i 3. (hrv.) gor. zdrug obuhvaćeno je sve što je do sada izašlo, a odnosi se na postrojavanje, u sljedećim smjernicama:

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 6/21—1, k. 112.

A. — Postrojavanje

I.

1. — Pregledi brojnog stanja ljudstva i opreme već su zdrukovima dostavljeni, nedostajući pregledi biti će dostavljeni čim stignu.

2. — Prije svega pukovnije trebaju imati dočastničku naučnu sat. U toj sati će u početku biti najbolji njemački izobrazitelji, koje bi trebalo da kasnije zamjene hrvatski častnici i dočastnici. Ove naučne sati ne smiju se upotrebljavati za službe osiguranja, jer su iste predviđene samo za izobrazbu. U prvom redu kod upućivanja treba uzeti u obzir dočastničku naučnu sat.

3. — (Samo za 3. gorski zdruk):

a) Za oklopni vod prema postrojbenom pregledu dodjeljena je 1 (hrv.) oklopna sat.

— b) Za postrojavanje topništva stoje na raspolaganju:

1) Bitnica 3. (hrv.) gor. zdruga,

2) Stožer, stožerna bitnica, 2. i 3. bitnica i laki topnički povoz II. (hrv.) topničkog sklopa,

3) 3. bitnica VII. (hrv.) topničkog sklopa.

Nadzor nad postrojavanjem imade pukovnik Domanik, u stožeru zapovjedništva njemačkih četa u Hrvatskoj.

— c) Za obkoparsku sat dodjeljuje se 1. sat II. obkoparske bojne.

— d) Dojavna sat postrojava se od stručnjaka nadzorničtva dojavništva hrvat. Ministarstva, od novaka iz I (hrv.) dojavne bojne i od stručnjaka iz III. (hrv.) zbornog područja. Prekobrojni vojnici dojavnih vodova imaju se uvrstiti u sati.

— e) Rukovodne jedinice i povozi postrojavaju se preko I. (hrv.) zbornog područja.

— f) Zdravstvene sati postrojavaju se iz stručnog osoblja koje je službenim putem traženo od zdravstvenog odjela hrv. ministarstva i iz nestručnih osoba iz III. zbornog područja. Prema propisima imaju se uvrstiti i zdravstveni vodovi.

— g) Postrojavanje veterinarske sati naložiti će se kasnije.

— h) Vojno oružništvo ima se postrojiti od najprikladnijih vojnika iz pješačkih bojna.

— i) Sati pješačkih topova i protuoklopna sat čije je postrojavanje u osnovi predviđeno kasnije, postrojavanjem 13. i 14. sati, ima se skupiti kod stožera pukovnije.

4. — Početak postrojavanja i doba upućivanja osnovnih jedinica u koliko to nije u toku, biti će uvijek naređeno. Osta-

viti one dielove koji već postoje, a koji su najprije bili planski predviđeni za 2. i 3. period (1. period do 1.8.43., 2. period od 1.X.43., 3 period od 31. XII.43.)

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM — SPREMNI!

(M.P.)

Zapovjednik
pukovnik (Grlić)

BR. 191

**IZVJEŠTAJ ŽUPNE REDARSTVENE OBLASTI U BANJOJ
LUCI OD 12 SEPTEMBRA 1943 GOD. O RASPOREDU SNAGA
NOV NA PODRUČJU ŽUPE¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST U BANJOJ LUCI

Broj: Taj. 3100/43

Banja Luka, 12.IX.43

Predmet: 15. dnevno izvješće u razdoblju
od 15—30 kolovoza 1943 godine.

1. UREDU MINISTRA DR-a M. LORKOVIČA — **Zagreb**
2. GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ZA ISTOČNU I ZAPADNU BOSNU — **Banja Luka**
3. GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — Odsjek I — **Zagreb**
4. GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — odsjek IIA — **Zagreb**
5. GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — odsjek IIB — **Zagreb**
6. NJEMAČKOJ SIGURNOSNOJ SLUŽBI S. D. — **Banja Luka**
7. VELIKOJ ŽUPI BANJALUČKOJ — **Banja Luka**

K o m u n i z a m

Grad Banja Luka. Na području grada Banja Luka nema nikakvih vidljivih znakova komunističke promičbe.

Kotar Banja Luka. Na području kotara Banja Luka, koji je do sada bio isključivo četnički sektor, u ovom razdoblju osje-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 42/6—1, k. 167.

tila se partizanska djelatnost u tolikoj mjeri da je skoro isto područje postalo partizansko operativno područje. To se naročito osjeća poslije pada Kotor Varoši u partizanske ruke. Partizanske brigade koje su operirale od Jajca drže sada vezu sa brigadama kod Kotorišča² i dalje preko Crnog Vrh do planine Motajice. Linija na kojoj partizani vrše napade mogla bi se povući ovako: s desne strane Vrbasa — preko Crne Rijeke — dolinom Vrbasa do ispod Karanovca (12 km. j.i. od Banje Luke), selo Ponir — Čelinac — Jošavka, gdje prelazi u prnjavorski kotar, te skoro u ravnoj liniji na planinu Motajicu.

Na potezu Kotorišće — Čelinac — Ponir nalazi se XII partizanska brigada nepoznate jačine ali dobro naoružana i »Banjalučki odred«, čija je jačina također nepoznata.³ Na potezu Kotorišće — Crni Vrh — Motajica nalazi se 5 (najjača) i II partizanska brigada i »Prnjavorski odred«. Jačina ovih brigada nepoznata je.⁴

Lieva strana Vrbasa: od Crne Rijeke do ispred Han Kola — preko Manastira Gomjenice na rijeku Stratinsku — Maricku, te željezničkom prugom do blizine samog Prijedora. S druge strane pruge do planine Kozare partizanske obhodnje su u stalnoj djelatnosti.

Prema napried iznesenom jasno se vidi da partizani imaju namjeru da presjeku jedini put i vezu Banje Luke sa Zagrebom i ostalim krajevima, a s druge strane da se domognu bogatih sela u dolini Vrbasa prema Bos. Gradiški.

Naše i savezničke oružane snage imaju po svuda dodir s neprijateljem, održavaju položaje, ali se jača djelatnost ne osjeća.

Kotar Kotorišće. Čitav kotar sa sjedištem nalazi se u rukama partizana od 25.VIII. t.g.

Kotar Prijedor. Partizanska djelatnost osjeća se osobito u planini Kozari i Karanu, kao i u podnožju planine Karana, sa svih strana a naročito prema željezničkoj pruzi Svodna — Blagaj zatim od podnožja Karana u pravcu Knežpolja, gdje partizani djeluju bez smetanja.

Osim partizanskog »Kozarskog odreda« i V. partizanske udarne brigade pristižu u Kozaru svaki dan Crnogorci, Srbi-janci i Slovenci.

U posljednje vrijeme primjećuje se osobita djelatnost partizana na prostoru Šurkovac u pravcu Suhaće i Radomirovca (kotar Bos. Novi), zatim Volar Donji i Gornji, zapadno od Pri-

• Kotor Varoš

• Vidi dok. br. 64 i 65.

• Vidi dok. br. 75 i 90.

jedora, Cikotama i Jugovcima, te čine nasilja i pljačke nad katoličkim i muslimanskim življem — dok pravoslavni živalj im je dosta sklon i pomaže iste s hranom, te dajući im podatke o kretanju naših oružanih snaga spriječava našu djelatnost.—

Kotar Ključ. Čitavo područje kotara sa sjedištem nalazi se u rukama partizana.

Kotar Sanski Most. Partizanska djelatnost osjeća se na području celoga kotara, ali se u glavnom na pojedinačne pljačke i nasilje svodi, dok su u nekim mjestima partizani vršili i novačenje mladića. Samo mjesto Sanski Most do sada nije bilo napadnuto. Snage sa kojima raspolaže odbrana Sanskog Mosta nisu dovoljne da odbiju jedan jači napad partizana, pogotovo poslije razoružanja jedne podpune satnije domobrana u Vrhpolju. Jačina partizana u ovom području je nepoznata pošto su stalno u pokretu i vrše samo pojedinačne i slabije napade.

Kotarska izpostava Kozarac. Partizanska promičba osjeća se na cijelom području izpostave, a osobito u selima naseljenim pravoslavnim pučanstvom. Partizani odvođe u šumu mladiće, bilo silom bilo dobrovoljno. Noću bacaju svoje letke («Kozarski vijesnik» i dr.) i to osobito gdje prolaze naše oružane snage. I ovdje su partizani stalno u pokretu te se jačina njihovih snaga ne može ocijeniti. Primjećeno je međutim da su među partizanima većinom stranci a domaći im ljudi služe samo kao vodiči.

Četnici

Grad Banja Luka. Na području grada Banje Luke, a osobito tržnim danom primjećuju se četnici u manjoj mjeri. Poslije pada Kotorišća prošla je jedna grupa od oko 100—150 četnika kroz grad u pravcu Karanovca. To su bili četnici iz sela Čelinca koji su razbijeni i protjerani od partizana.

Kotar Banja Luka. Na području kotara Banje Luke sva četnička djelatnost svodi se u glavnom na sustavno pljačkanje hrvatskog pučanstva. Na dnevnom su redu pljačke i palež imovine Hrvata od strane četnika. Osim manjih napada na naše oružane snage četnici sada napadaju i njemačke oružane snage.

Kotarska oblast predlaže razoružanje četnika i privođenje zasluženoj kazni.

Kotar Kotorišće. U rukama partizana.

Kotar Prijedor. Od 24. VIII. t.g. četničke postrojbe, koje su se nalazile na području ovog kotara, više ne postoje, pošto su razbijene ili su se povukle pod pritiskom partizana.

Kotar Ključ u rukama partizana.

Kotar Sanski Most. Četnički odredi svakodnevno vrše pljačku i nasilje nad hrvatskim pučanstvom. Po selima nastaje

njenim hrvatskim življem (Kruhari, Sasina, Škrljevit) četnici vrše pljačke, napadaju i tuku ljude i otimaju djevojke. Njihove vođe kad dođu u dodir s našim vlastima prave se lojalni, a na zborovima raspaljuju četničke mase obećavajući im skoro slobodu i uspostavu Karađorđevića.

Kotarska izpostava Kozarac. Četničke postrojbe koje djeluju u južnom i zapadnom dijelu izpostave svakodnevno čine nasilja i pljačke, prisvajaju zemljišta od hrvatskih seljaka, pobiru plodove itd. Po završenoj pljački, osobito noću, vraćaju se u svoj sektor, te je nemoguće voditi izvide i ustanoviti počinitelje, jer naše oružništvo u ovom području nema dovoljno ljudstva za tu djelatnost.

ZA DOM SPREMNI!

UPRAVITELJ REDARSTVA

(M.P.)

(Dr. Ivo Gromes)

BR. 192

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
13 SEPTEMBRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA
TESLIĆ¹**

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B./II.

Broj: V.T. 7985/43.

Zagreb, dne 13. rujna 1943.

Predmet: Napad partizana
na Teslić.

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL

Zagreb

Dana 12. rujna 1943. godine u 9 sati, primili smo iz Tuzle brzojav odaslan 11. rujna 1943. godine u 11.30 sati sljedećeg sadržaja:

»Jučer su još jednom partizani sa jačim snagama napali grad Teslić u jedan sat noću.² Hrabra posada Teslića koja [je]

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 13/1—29, k. 29.

² Vidi dok. br. 90 i 97.

po njima bila opkoljena borila se sve do petka u jutro. Međutim veza sa Teslicem je još uvijek prekinuta. Jučer je stiglo 6 tenkova i jedna satnija njemačke vojske i otišli su u pravcu Teslića, u cilju pružanja pomoći prema našim posadama. Ova pojačanja nalaze se na položaju Jelah 9 km. sjeverno od Teslića, te su stupili u borbu sa neprijateljem«.

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

NADSTOJNIK B./H. ODSJEKA:

Damić

13.IX.1943 D

(M.P.)

BR. 193

**IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA OD
13 SEPTEMBRA 1943 GOD. O PADU VLASENICE I PRITI-
SKU JEDINICA NOV NA TESLIĆ¹**

MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ODSJEK B./II.

Broj: V.T. 8008/43.

Zagreb, dne 13. rujna 1943.

Predmet: Pad Vlasenice u partizanske
ruke. — Kod Teslića poginuo
zapovjednik njemačkog oru-
žništva u Tuzli. — Teslić se
junački opire.

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNI ODJEL

Zagreb

Dana 12. rujna 1943. godine u 17.25 sati, primili smo iz
Tuzle brzojav sljedećeg sadržaja:

»Danas 11. rujna u 03.00 sata u jutro pala je Vlasenica
pod pritiskom Šekovičke partizanske udarne brigade, u jačini
od 2.500 partizana.² Ustaše i legionari povukli su se u Zvornik.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 13/1—24, k. 29.

² Vlasenicu su zauzele Prva i Druga vojvođanska brigada. Vidi
dok. br. 188, prim. br. 2.

Prema viestima koje su stigle ovoga časa poginuo je kod Teslića hauptmann Fischer, zapovjednik njemačkog oružništva u Tuzli. Teslić se junački odupire nadmoćnom neprijatelju.³ Moral našega stanovništva se diže i raste obzirom na razvijajuće prilike okupacijom Dalmacije u naše ruke«.

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

Nadstojnik B./II odsjeka:

(M.P.)

Damić

13.IX.1943. D

BR. 194

IZVJEŠTAJ ČETRNAESTE PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD 13 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU TRE- BINJA¹

14. PJEŠAČKA PUKOVNIJA

OP. Br. 1099/taj.

U Trebinju, dne 13. IX. 1943 g.

Predmet: stanje u Trebinju

ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE. TRSTENO
ZAPOVJEDNIČTVU MJESTA. DUBROVNIK.

Sastavak.

Na dan 11.IX.1943:

1. — Primljen izvještaj iz Lastve, da je u noći na 11.IX. zapaljena provizorna drvena konstrukcija stuba od željezničkog mosta kod k. 301, sjeverno od želj. postaje Lastva za 4 km, te da se je most srušio u korito Trebišnice. Ovo da su izvršili Talijani, koji su došli sa Vilusa i neki seljaci sa njima.

Prema drugoj vijesti rušeni su ili oštećeni i drugi objekti na cijelom dielu pruge od toga mosta pa do Bileće.

Iste noći je vršeno i prekopavanje ceste Trebinje — Lastva, i to kod zavijutka istočno od visa Dub (k. 547) između

³ O borbama oko Teslića vidi u dok. br. 90, 97 i 192.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 43/11—1, k. 105.

Lastve i vrela Oko. Na tome mjestu je odvaljeno kamenje i srušeno na željez. prugu ispod ceste.

2. — Talijani su 10.IX. oko 14.00 sati rušili miniranjem jedan dio puta Trebinje — Dražin Do — St. Slano — Ljubinje, i to na zavijutku ispod manastira zapadno od mosta kod Dražin Dola. Ovo su izvršili da bi spriječili dolazak Njemaca od Ljubinja preba Trebinju i Dubrovniku.

3. — Poslije brzoglasnog razgovora sa zapovjednikom divizije u Trstenu i po njegovoj zapovjedi predao sam preko željezničkog brzojava sinoć u 2030 sati šifru ove sadržine: »II. bojna Hutovo. Divizija Trsteno naredila danas 11. da sa bojnomo nadalje ostanete i branite Hutovo«. Na ovo sam primio u 2350 sati od II. bojne sljedeći odgovor: »Zapovjed primio, vlak je u mojim rukama«.

4. — Stanje na području sjeverno, istočno i južno od Trebinja je neizvjestno. Prema raznim viestima vrše na sva ova tri područja veća prikupljanja i partizani i četnici, oba za svoje posebne namjere i ciljeve. Izgleda da predstoji pojačana djelatnost i njihove veće akcije, kada završe svoje pripreme i čim nastupi za to povoljni trenutak.

U vezi s tim njihovim pripremama moglo bi ovladanje Trebinjskim područjem biti jedan od njihovih ciljeva iz ovih razloga: promičbeni značaj takovog uspjeha; zauzimanjem grada Trebinja bio bi u izgledu bogati plijen u oružju, tvorivu i onom hranom, koju su Talijani ostavili u gradu (koja je jednim dielom razniet a od naroda, a drugim dielom spašena i čuva se u vojnim skladištima); posredna pomoć i priprema područja za akciju Engleza nakon nekog uspjeha njihovog eventualnog iskrčavanja; mržnja i težnja za osvetom kod jednih i drugih međusobno, ali i prema lojalnom hrvatskom građanstvu.

5. — U 1600 sati sam naredio upućivanje jednog kontrolnog vlaka radi provjeravanja stanja želj. pruge do Huma i saznavanja stanja pruge prema Mostaru i Dubrovniku. Vlak je po ispravnoj pruzi stigao na Hum i u povratku je usput na ž.p. Duži popravljena od Talijana prekinuta željeznička brzojavna linija.

Na dan 12.IX.1943:

1. — Njemačka bojna SS — divizija »Prinz Eugen« krenula je u 0800 sati za Dubrovnik sa zadatkom da uzput slomi odpor talijanskih dielova divizije »Marche«, koji navodno namjeravaju dati odpor oko Ivanice i Drijena (sj.ist. od Brgata).

U Trebinju ostavili su Njemci jedan dio svoga podvoza i potreban dio momčadi za čuvanje skladišta, za obhodnje i straže u gradu.

2. — U toku dana su puštena iz Trebinja do Huma 2 vlaka (u 0700 i 1630), — priključak za Dubrovnik nijesu imali, i ako je pruga Hum — Dubrovnik izpravna.

Iz Mostara je stigao u Hum jedan njemački transport i prosledio za Dubrovnik. Znači da je želj. pruga od Mostara do Dubrovnika i Trebinja ispravna, ali treba narediti i sprovesti ponovno uzpostavljanje redovitog saobraćaja.

3. — Njemci su uhitili četnika Dušana Ninkovića iz Gorice kod Trebinja, kojeg poznaju po njegovim zlodjelima iz Bileće i okoline, gdje je među pravoslavnim pučanstvom osobno izvršio mnoga ubojstva. Čuvaju ga u Trebinju i bit će sproveden njihovom zapovjedništvu u Dubrovniku.

4. — Od 1600 do 1800 sati vršile su 13. i 14. sat 14. p.p. vježbovno gađanje gorskim, pješackim i protuoklopnim topovima. i to sa svojih stalnih postava prema južnim padinama grebena Leotara (1229).

5. — Od jutros nema brzoglasnog spoja sa Dubrovnikom, — pošta Trebinje tvrdi da je to zbog toga što su Talijani u Dubrovniku ukinuli i uzeli svoju središnjicu, a druga središnjica nije instalirana na mjesto njihove.

6. — Krugovalnog spoja nema Trebinje također, jer je k.v. postaja Trebinje neizpravna za davanje, a za primanje očekuje akumulator, koji je poslat već odavno na punjenje u Dubrovnik krugojavničaru naredniku Karamatiću.

7. — Prema viestima iz Bileće Gacko je u rukama partizana,² a Bileći prieti neposredna opasnost.

Na dan 13.IX.1943:

1. — Danas polaze iz Trebinja za Hum 3 redovita vlaka (0617, 1200, 1630), koji imaju spojeve sa Mostarom i Dubrovnikom, t.j. ako budu na Humu odgovarajuće kompozicije iz Mostara i Dubrovnika.

2. — U 1100 sati imao sam u Kotarskom pretstojništvu sastanak sa četničkim vođom Vidačićem, po njegovoj molbi zbog neodložnih saobćenja, i to:

a.) Hercegovački partizani pod Vladom Šegrtom³ zauzeli su Gacko, gdje očekuju dolazak crnogorskih partizana pod Dapčevićem. Čim se prikupe, što može biti već danas, kreću na Bileću, a zatim na Trebinje. Cijene ih na najmanje 2000 vrlo dobro naoružanih i sa teškim oružjima.

b.) Četnici, koji su mobilizirali, kreću sutra u jutro za Bileću i dalje na Kobilju Glavu (1115), gdje namjeravaju zadr-

² Odnosi se na jedinice Desete NOU brigade.

³ Komandant Desete NOU brigade

žati partizane, no nije isključeno, da će partizani izbjegavati ovaj pravac i običi ga prema Bileći i Trebinju.

Od mobiliziranih četnika imali bi sutra da kreću prema Kobiljoj Glavi oko po 200 iz Graba, Stolca i Ljubinja, 700 iz Trebinjskog sreza i 1000 iz Bilečkog sreza, — svega oko 2300 ljudi, slabije naoružani, bez dovoljnog strijeljiva, za dužu borbu i ne sasvim pouzdani da neće preći partizanima.

c.) Traži od mene žurno *strijeljivo*, koje da je naročito potrebno bilečkim četnicima, jer ga imaju sasvim malo.

d.) Traži žurnu pomoć u akciji Bileća — Gacko *četama njemačkim ili hrvatskim*.

Molim po toč. c. i d. preduzeti potrebno, jer je preduslov za uspjeh u suzbijanju partizana još na području sjeverno od Bileće.

14. p.p. u Trebinju ne može u današnjoj situaciji ništa odvojiti od četa, a pogotovu ne na takovu udaljenost, jer ne raspolaže prevoznim sredstvima (samovozima) za to.

Izviestite odmah njemačko zapovjedništvo u Dubrovniku da bi se najžurnije poduzele odgovarajuće mjere i meni naredilo, da li mogu četnicima dati strijeljivo.

Raspoloživog pričuvnog strijeljiva ima u Trebinju oko 400.000 naboja za našu pušku 7.9 »Mauser«, a od ostavljenog talijanskog strijeljiva oko 30.000 naboja.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK. PUKOVNIK
(MESIĆ)
Mesić

**DNEVNI IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U
TUZLI OD 13 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BOR-
BAMA JEDINICA NOV NA PODRUČJU REDARSTVENE
OBLASTI¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST
— TUZLE —
BROJ — 536 — TAJ — 1943.

Tuzla, dne 13. rujna 1943 g.

Predmet: Dnevno izvješće za dan
13. rujna 1943. godine.

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — TAJ-
NIČTVO MINISTRA — ZAGREB
- 2) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I
SIGURNOST — ZAGREB
- 3) MINISTRU VANJSKIH POSLOVA ZA DR. BAUERA
— ZAGREB
- 4) GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ZA IZTOČNU I
ZAPADNU BOSNU G. ŠANDORU BENAKU — BA-
NJA LUKA
- 5) OBĆEM ZAPOVJEDNIČTVU REDARSTVENE STRA-
ŽE — ZAGREB
- 6) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I
SIG. ODJEL II/D — ZAGREB
- 7) VELIKOJ ŽUPI USORA I SOLI — TUZLA

U toku posljednja 24. sata na području grada Tuzle nije bilo nikakvih naročitih događaja.

Oružničko krilno zapovjedništvo u Tuzli s izvješćem od 11. ov. mj. Taj. broj; 1941/43. dostavlja:

Na 7. ov. mj. u 12. sati došlo je iz planine Majevice više partizanskih skupina u jakosti od 2—2500.— pušaka na područje Trebavskog četničkog odreda sjevero istočno od Doboja.² Ove četničke grupe bile su naoružane sa teškim strojnicama, strojopuškama, strojosamokresima, bombama i jednim teškim te dva laka bacača za koje nisu imali streljiva te su napali četničke položaje u Trebavi i Dugoj Njivi, 17. km. sjeveroistočno od Doboja. Nakon duže borbe partizani su zauzeli Trebavu i

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 44/8—1. k. 158.

² Vidi dok. br. 30. 77 i tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

Dugu Njivu, te su se četnici povukli prema selu Kozuhe i Bećanj, 4. km. sjeveroistočno od Doboja.

Sutra dan u 5. sati zapovjednik Trebavskog četničkog odreda otišao je iz Kotorskog u Doboj radi traženja pomoći od naših i njemačkih vojnih vlasti u svrhu poduzimanja zajedničke akcije protiv partizana, ali su partizani istoga dana u 13. sati zauzeli od četnika selo Kozuhe i cio prostor sve do sela Grab-ske, 4. km. sjeverno od Doboja, usljed čega se 400 četnika povuklo preko rijeke Bosne na naše područje Kotorsko, gdje su zauzeli nove položaje, — dočim su se svi ostali četnici povukli prema Doboju. U isto vrijeme stigle su 2. satnije domobrana u Kotorsko iz Dervente i zauzele položaje.

Na 9. ov. mj. u 13. sati uspjelo je jednoj grupi partizana prebaciti se sa desne na lijevu stranu obalu rijeke Bosne, 12. km. sjeverno od Kotorskog, protiv kojih su četnici stupili u borbu, te je iz Kotorskog u 16. sati jedan sat domobrana otišao prema Vranduku 4. km. sjeverozapadno od Kotorskog, a drugi sat za Lupljanicu, 6. km. sjeverno od Dervente,³ dočim je u Kotorskom ostalo samo 200. četnika sa 20. domobrana stražarske željezničke bojne i 8. oružnika, te su partizani sa svojim nadiranjem došli sve do rijeke Bosne.

Za vrijeme ovih borbi gubitci kako na strani četnika tako i na strani partizana su nepoznati.

U vezi ovouredskog dnevnog izvješća od 11. ov. mj. Taj broj gornji odnoseći se na napad partizana na grad Teslić izvješćuje se da partizani još uvijek napadaju grad Teslić te da naše posade davaju žilav otpor uz teške gubitke. Do sada koliko se doznaje gubitci su na našoj strani 1. domobran poginuo i 1. ranjen, dočim su gubitci na strani napadača nepoznati. Jedna grupa partizana uništila je sve zgrade Banje Vrućice 2. km. jugo istočno od Teslića i nekoliko okolnih bunkera, a 5. tenkova njemačkih, koji su došli iz Doboja kao pripomoć, došli su i ušli u Teslić te se na 10. ov. mj. u 22. sata opet povratili u Doboj.

U vezi naprijed navedenog izvješća od 11. ov. mj. Taj broj gornji odnoseći se na napad partizana na mjesto Gornju Tuzlu izvješćuje se da je u navedeno vrijeme 7—800. partizana napalo sa istoka, sjevera i zapada mjesto Gornju Tuzlu sa pušcanom i strojopuščanom vatrom, te je posada treće bojne Tuzlanskog zdruga i 8. oružnika primilo borbu. Na sjevernoj nadmoćnoj strani neprijatelja uspjelo je nakon 1. i pol sat borbe istome ući u mjesto Gornju Tuzlu, ali je protiv napa-

³ Lupljanica — 6 km južno od Dervente.

dima od naše posade uzpjelo ovu grupu protjerati iz mjesta kao i neprijatelja u žestokoj borbi od 6. sati odbiti u smjeru planine Majevice od kuda je i došao. Pri upadu partizana u Gornju Tuzlu isti su opljačkali iz zgrade Ustaškog tabora 3—4. puške i 2. sanduka municije, te uništili sve knjige a iz obćinskog Poglavarstva odnijeli su samo 1. pisaci stroj i iz vojne posade odveli su nekoliko konja i kola kao, i nešto stoke od kućanstva. Za vrijeme borbe na našoj stani nije bilo gubitaka te je samo 1. građanin ranjen, dočim su gubitci na strani partizana nepoznati, i ako su dosta brojni, te je nađen samo 1. mrtav (Miloš Sekulić) iz Bijeljine, a živi u Zagrebu, dočim su ostale partizani uzpjeli odnijeti sa sobom. Uхваćen je domobran živ koji je prije nekoliko dana pobjegao iz posadne 3. bojne u Gornjoj Tuzli i priključio se bio partizanima. — Kao plijen pale su u naše ruke dvije puške.

Kotarska oblast u Tuzli sa izvješćem od 11. ov. mj. Taj. broj 795/43. dostavlja:

Na 8. ov. mj. došla je jedna grupa partizana oko 70. osoba u selo Brezik. gdje se nalazi sjedište obćine Lisovići te su zaposjeli ovo selo a sutradan, t.j. 9. ov.mj., unišli su u obćinsko poglavarstvo te uništili sve knjige i spise vojne prirode kao i promičbene letke dok ostalo nisu dirali, nego su izjavili da za državu ne smije ništa davati a obćinsko poglavarstvo da ne smetano i dalje radi i da ne smije se premještati. Iza toga otišli su prema selu Smolući te se stalno kreću po ovim selima.

Danas oko 1. sat došao je jedan nepoznati zrakoplov od istočne strane te preletio preko grada Tuzle i otišao prema zapadu u pravcu Doboja.

Drugih osobitih događaja nije bilo, odnosno ova oblast nije primila više nikakovo izvješće.

Dostavlja se prednje s molbom na znanje.

Za Dom spremni!

P. N.
REDARSTVENOG UPRAVITELJA;
(Alija Džindić)
A. Džindić

(M.P.)

BR. 196

**IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI U KONJICU OD 13 SEP-
TEMBRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA ELEK-
TRIČNU CENTRALU U LJUTOJ¹**

KOTARSKA OBLAST U KONJICU

Broj: 343/43 Taj.

Konjic, dne 13. IX. 1943 g.

Predmet: Izvještaj o napadu partizana
na električnu centralu u Ljutuj.

- 1) ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI
- 2) VELIKOJ ŽUPI HUM

Mostar

Oružnička postaja u Konjicu izviestava, da je dana 11. IX. tg. noću jedna grupa partizana od prilike 50 napala na električnu centralu u Ljutuj (5 km. jugoistočno ad Konjica).² Centrala je čuvana od 14 domobrana. Borba je trajala oko pola sata. Odvedeno je 10 domobrana, jedan je ranjen, a tri su pobjegla u Konjic. Ranjeni domobran također je pobjegao i došao u Konjic. Nije poznato, da li je bilo ranjenih i mrtvih partizana. Odmah poslije toga partizani su napustili Ljutu i povukli se u pravcu sela Glavatičeva.

ZA DOM SPREMNI!

KOTARSKI PREDSTOJNIK,
(Perković)
Perković

(M.P.)

¹ Original, pisan na masini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 31/9—1, k. 157.

² Napad je izvršio Konjički bataljon, koji je dejstvovao na pomenutom području.

H^u - 7343 *Gifra!*
 OPERNO LAGER
 III ZBORPOD GLST. SARAJEVO.

Pukovnik Schmidhuber napravio je ugovor s Ferovićem naslje-
 dnikom Jevgjevićem. Glavne točke: 1./ Zajednička borba Nijemaca, Hrvata i
 četnika protiv partizana. 2./ Za slučaj iskrcavanja Engleza četnici se pre-
 ma njemu drže pasivno i neometaju kretanje naših i njemačkih četa. 3./
 Četnici ne diraju i ne ugrožavaju hrvatsko pučanstvo. 1.500 četnika već
 je upućeno u Bileće da brane taj grad. Kod Metesinja su se prema SCHMIDHU-
 BEROVJ isjavi borili vrlo dobro u zajednici s njemačkim četama.

5. divizija broj 7343/ tajno

 ZAPOVEDNIŠTVO
 5. DIVIZIJE
 Dv. 4343

Ispravljajući, pukovnik,
 Šarnbek

Kariluz

Ad. Kraljeva, dne 11. 9. 1941

Pošto je šifrirano po priloženom sastavku
 u SPIS
 Glavar stožera, podpukovnik

35/44-3
 105

2-17

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE
OD 14 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SPORAZUMU IZMEĐU
KOMANDANTA SEDME SS DIVIZIJE »PRINZ EUGEN« I
DELEGATA ČETNIČKE VRHOVNE KOMANDE O ZAJED-
NIČKOJ BORBI PROTIV JEDINICA NARODNOOSLOBODI-
LAČKE VOJSKE¹**

OPEROD ZAGREB
III ZBORPOD GLST SARAJEVO.

Pukovnik Schmidhuber² napravio je ugovor s Perovićem, nasljednikom Jevđevićem³. Glavne točke: 1.) Zajednička borba Niemaca, Hrvata i četnika protiv partizana. 2.) Za slučaj izkr-
cavanja Engleza četnici se prema njemu drže pasivno i ne
ometaju kretanje naših⁴ i njemačkih četa. 3.) Četnici ne diraju
i ne ugrožavaju hrvatsko pučanstvo. 1.500 četnika već je upu-
ćeno u Bileću da brane taj grad. Kod Nevesinja su se prema
Schmidhuberovoj izjavi borili vrlo dobro u zajednici s njemač-
kim četama.

6. divizija Broj 7343/tajno

ZAPOVJEDNIČTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Broj 7343/taj.
u Mostaru, dne 14.9.1943

Zapovjednik, pukovnik,
Šarnbek
Šarnbek

Pošto je šifrirano po priloženom
sastavku u SPISE

Glavar stožera, podpukovnik

Žak
Žak

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 35:11—1, k. 105.

² Komandant Sedme SS divizije »Prinz Eugen«; na tu dužnost
došao je poslije generala Phlebsa.

³ Dobrosav Jevđević, delegat četničke Vrhovne komande

⁴ Misli se na ustaško-domobranske jedinice.

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE DOMOBRANSKE DOBROVOLJAČKE PUKOVNIJE OD 14 SEPTEMBRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA USTAŠKA TRANSPORTNA VOZILA KOD DUVNA¹

STOŽER

I. DOMOBRANSKE DOBROVOLJAČKE PUKOVNIJE

Op. Broj 1496/taj.

U Mostaru dne 14.IX.1943.

Predmet: Događaj oko Duvna.

ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA —
GLAVNOSTOŽERNI ODJEL.
ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE.

Zapovjedništvo III. reona iz Vitine sa brojem 827 od 14. rujna 1943. godine dostavilo je sljedeće:

»U 12 sati (danas 14. rujna 1943. g.) stigli su motoristi V. Ustaškog stajačeg zdruga Novak Oto i Nikica Relota i izvestiti sljedeće:

Zapovjednik V. Stajačeg zdruga Ustaški dopukovnik Boban predvidio je za danas izvršenje preselice iz Duvna (Tomislavgrada) za Kupres u svrhu dotura hrane tamošnjoj posadi, koja je u zadnje vrijeme jako ugrožena i kojoj je prietila opasnost obkoljavanja po partizanima. Prema nalogu 2. pješ. sati krenule su iz Duvna u pravcu Kupresa noću 13./14.IX. u 0. sati 4 teretna somovoza sa hranom i streljivom. Trebali su poći iz Duvna u 5 sati (14.IX.) praćeni sa 2 motorkotača. Sa ovim samovozima pošao je i zapovjednik Zdruga dopukovnik Boban. U času kada su vozači motorkotača kao prethodnica izbili u blizinu sela Blažuja dobili su vatru od partizana sa pravca Blažuja i pravca Kologaja.² Jedan motor po njihovoj izjavi ostao je oštećen a drugi izmakao (sa vozačima, koji su izvješće donijeli). U momentu kada su motorkotači primili prvu vatru primjetili su vozači da su od partizana obučenih u neke crne odore obkoljeni sa pravca Blažuja, Kologaja i već od pravca Tomislavgrada. Računaju da je partizana moglo biti 500 do

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod. reg. br. 37/12—1, k. 105.

² Na karti 1:100.000 ne postoji; ovo je možda kovanica od s. Kolo (3 km j. od Blažuja) i s. Podgaj (3 km j.z. od Blažuja).

700³ sa sedam do osam težkih strojica i da su navodno čuli i rad bacača neznajući čiji su bacači bili. Pod vatrom partizana motor-kotač probio se kroz Tomislavgrad u pravcu Posušja i stigao da podnese izvješće. Dopukovnik Boban zapovjednik Zdruga navodno je ostao u Tomislavgradu sa posadom od oko 40 momaka (ustaša) i postoji mogućnost, da se preko polja pred nadmoćnim partizanskim bandama povukao. Pozitivno se ništa ne zna. Pratlja samovoza oko 30 momaka po izjavi vozača razbježala se. Od samovoza koji su podpali pod vatru navodno je uspio izbjeći samo jedan veliki teretni samovoz oružnički dok su tri samovoza pripadajuća V. stajaćem zdrugu navodno ostala, vjerojatno pala u ruke partizana. Na samovozima se nalazilo oko 2000 kg brašna i oko 7000 kg streljiva pušcanog i granata za bacače. U Livnu kao posada i okolini ostalo je po izjavi vozača oko 1500 naoružanih momaka. Ostali detalji su za sada nepoznati.

Po primljenom gornjem izvješću uputio sam izvješće radiogramom zapovjedniku Njemačke SS divizije tražeći intervenciju zrakoplovstva a posadi Livno radi znanja i ravnanja. U svrhu saznanja točnog stanja izdao sam nalog (poslat motor-kotačem u 12.45 sati): Rakitska milicija najžurnije da krene u pravcu Duvna preko Kongore, Posuška milicija preko Brišnika u pravcu Duvna, a posada Vir preko Zevelina u pravcu Duvna. Očekujem koristi od upućenih snaga, a izvješće od njih zbog velike udaljenosti, prijenosa naloga, a zatim izvršenja zadatka ne mogu očekivati prije 15.IX. u svanuće.

Dostavljajući prednje zapoviedam, da taj stožer odmah pronade Admirla Jakčina i njega o prednjem obavjesti. U koliko se Admiral Jakčin ne nalazi u Mostaru, obavjestiti o tome zaostale častnike SS divizije »Princ Eugen« u Mostaru odjel I.a. Ako ima mogućnosti i ako postoje teklići za Dubrovnik i Mostar obavjestiti o prednjem zapovjednika 6. pješake divizije i III. Zborno područje«.

Prednje dostavljam znanja radi.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

17.IX.1943

Zapovjednik odsutan, pomoćnik
podpukovnik (GAVEZ)
B. Gavez, ppuk

³ Odnosi se na jedinice Devete brigade Desete NOU divizije. Vidi dok. br. 87 i 102.

**SEDMODNEVNI IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE USORA I SOLI
OD 14 SEPTEMBRA 1943 GOD. O VOJNO-POLITIČKOJ SI-
TUACIJI NA PODRUČJU ŽUPE¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA USORA I SOLI
TUZLA

Taj. broj: 2759/43

Tuzla, dne 14. rujna 1943.

Predmet: Tjedno izvješće o
prilikama u Veli-
koj Župi Usora
i Soli.

GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE
ZA VELIKE ŽUPE USORA—SOLI I LAŠVA—GLAŽ
DRŽAVNOM VIEČNIKU ING. IVICI FRKOVIĆU

Sarajevo

Savezno nalogu bivšeg Glavara građanske uprave za iz-
točnu i zapadnu Bosnu Taj. broj: 193/43 od 27. veljače 1943.
god. dostavlja Vam se sljedeće tjedno izvješće:

Obće razpoloženje naroda.

Zadnji politički i vojni događaji u svijetu i kod nas ostavili
su dojam veoma težak na hrvatsko javno mišljenje. Bezuvjetna
kapitulacija Italije, razoružanje talijanskih vojnih snaga na na-
šem području, teške obrambene borbe na istočnom bojištu i
masovni napadaji partizana na pojedina naša mjesta i uporišta
kao da su trgli iz nekog sna naš svijet i upravo neima Hrvata,
koji ne bi razmišljao o spomenutim događajima, te se u među-
sobnom razgovoru čuju i otvorene izjave o sadašnjoj našoj lo-
šoj situaciji.

Moral našeg pučanstva primjetno i intenzivno opada.

Hrvatsko pučanstvo većinom je lojalno i surađuje sa dr-
žavnim vlastima, dok jedan dio, obzirom na vanjske i unutarnje
težke prilike, u posljednje vrijeme izgubio je nadu u povoljan
izhod rata. Uslied toga pojavili su se znaci neodpornosti i pa-
sivnog držanja kako prema partizanima, tako i prema četni-
cima, gdje su oni u većini.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 28/8—2, do 6, k. 217.

Slabljenju morala i razvodnjavanju razpoloženja hrvatskog pučanstva pridonijeli su razni događaji, koji su se nizali jedan za drugim i sistematski lomili moral i narodno razpoloženje.

Pozivanje svih muslimanskih vojnih obveznika u SS postrojbe, a bez učešća katoličkog diela hrvatskog pučanstva, nezgodno je odjeknulo u narodu i dalo povoda neprijateljskoj promičbi i prigovorima iz muslimanskih redova. Jer najveći dio tih vojnih obveznika, koji bi morali ući u sklop SS postrojbi, pripadao je postrojbama Domdo pukovnije. Ti pak pripadnici Domdo pukovnije su ljudi, koji su snubljeni za legiju uz obavezu, da neće biti pozvani na vojnu dužnost van svoga mjesta, nego da će imati štititi svoju porodicu, čast i imovinu na pragu svojih domova od zajedničkog narodnog neprijatelja. Protivno toj zadatoj častnoj rieči, da će ti ljudi ostati kod svojih kuća i o svom trošku izdržavati se, eto bili su pozvani, da se prinudno uvrste u SS postrojbe, ostavljajući na milost i nemilost svoju siromašnu porodicu i svoj imetak i to baš onim neprijateljima, zbog kojih je i osnovana Domdo legija. Dok bi muslimanski legionari otišli boriti se u druga mjesta, dotle su četnici ostali kod svojih kuća i jedva bi uručili tu zgodnu priliku za osvetu muslimanskom življu ovih krajeva, ubijajući, silujući i pljačkajući susjedno muslimansko pučanstvo. Baš u povodu toga došlo je do bjegstva nekolicine častnika i legionara u partizane, te su time partizanski redovi ojačani više moralno nego vojnički, jer su ti ljudi, kao prvoborci za slobodu muslimanskog življa, bili dobar promičbeni materijal za partizane u muslimanskim redovima.

Sada ti odbjegli domobranski častnici po okolnim selima vrše među poznatim muslimanskim pučanstvom jako opasnu i uspješnu partizansku promičbu, a do čega ne bi došlo, da nije uslijedio obvezatan poziv u SS postrojbe pripadnika Domdo pukovnije.

Istina, taj je poziv poslie ublažen u smislu dobrovoljnog stupanja u SS postrojbe, ali je to već bilo kasno, jer su posljedice nastupile i nisu time mogle biti uklonjene.

Njemački vojni čimbenici podlegli su vještoj spletki i smicalicama četničkih predstavnika, te su na štetu ugleda hrvatske Države i hrvatskih državnih vlasti štitili četnike i u onim stvarima i prilikama, kada se to nije smjelo činiti. Četnici su do krajnje granice izkorišćavali taj povlašćeni položaj, te su otvoreno izstupali protiv našega naroda, ubijajući i pljačkajući naš goloruki sviet. Naše hrvatske državne vlasti i pored najbolje volje nisu bile u mogućnosti, a zbog rečene njemačke po-

držke i zaštite, pružiti efikasnu zaštitu našem življu i privedi zasluženju kazni četničke zločince. Sva nastojanja hrvatskih državnih vlasti, da se u tom smislu postigne kakav uspjeh i zaštiti ugled hrvatske Države i hrvatskih državnih vlasti iz nerazumljivih razloga, ostali su do sad bezuspješni, jer su se njemački vojni čimbenici oglašili o te pravedne zahtjeve i ćutke prešli preko podnetih nesumnjivih dokaza izvršenih četničkih zločina.

U toj svojoj drzkosti četnici su otišli tako daleko, da su dobavili iz Srbije bivše jugoslovenske djelatne vojne i oružničke častnike, koji sada na terenu provode reorganizaciju četničkih redova i ustrojstvo na vojničkoj bazi novih četničkih jedinica. Ti četnički instruktori dobili su nalog, da odbiju suradnju naših državnih vlasti, dok istodobno da zauzmu blagonaklon stav prema njemačkim vojnim postrojbama sve do zgodnog momenta, kada bi i sa njima stupili u otvoren obračun.

Prilikom popisa žitarica organi hrvatskih državnih vlasti vršili su taj popis samo u hrvatskim naseljima, dok su četnička naselja u tom smislu uživala eksteritorijalnost. Dakle naš je svijet morao za obćenitost žrtvovati i živote i imovinu, a njegov susjed četnik to je sve izbjegavao, ali unatoč tome bio je još i privilegirani na štetu našega življa.

Komunističko-partizanske skupine u jakom naletu slomile su odpor naših oružanih snaga u mnogim mjestima do čega ne bi došlo, da je tražena pomoć na vrijeme poslana i prispjela.

Na području ove Velike župe još je jedino Tuzla ostala pošteđena od ulazka partizana, ali i nad njom stalno visi Demoklov mač vječite partizanske opasnosti.

Gdje su god partizanske postrojbe osvojile naše mjesto, izostale su masovne pljačke, masovna ubijstva i palež hrvatskih domova, a negdje su šta više partizani robu i živežne namirnice iz javnih skladišta i posebnih radnja dielili našem siromašnom svijetu. Uvijek bi usliedilo promičbeno sielo i promičbeni govori iztaknutih komunističkih prvaka, te bi se tako našem neukom i dobroćudnom svijetu na jedan vješt način partizanska borba pokazala kao borba za narod, a protiv narodnih neprijatelja i narodnih izrabljivača.

Ti komunistički agitatori znali su se spustiti na razinu širokih narodnih slojeva i vješto im servirati komunističke i velikosrbske laži. Šta smo mi učinili, da ta komunistička promičba ostane bezuspješna? Ništa! Obično iza upada i odlazka partizana došlo bi do uhićenja našeg svijeta, a pod sumnjom, da su surađivali sa komunistima. Bilo je i žalostnijih slučajeva, kao primjerice u Srebrenici, gdje je ubijeno preko 200 osoba

nevinog svijeta. Umjesto liepe rieči i materijalne pomoći dolazilo je sa naše strane našem ucviljenom pučanstvu samo sumnjičenje, uhićenje, a nekad i smrt, a u tome svemu izostao bi redovan zakonski postupak.

Komunisti se nisu zadržali samo na osvajanjima našega područja i na ustmenoj propagandi, nego su organizirali svoju dojavnu službu u svim našim mjestima, te su putem letaka, a preko svojih pouzdanika, stalno, intenzivno i sistematski zaražavali naše javno mišljenje komunističkom ideologijom.

Mi smo prema toj promičbi ostali pasivni, ili što smo preduzeli, to je bilo neadekvatno naspram komunističke smišljene promičbe.

Stalna strana krugovalna promičba vršila je isto tako svoj utjecaj na naše javno mišljenje.

Pravoslavno pučanstvo u cjelini je neprijateljski razpoloženo prema hrvatskoj Državi.

U mjestima gdje postoje hrvatske državne vlasti, pravoslavci su prividno lojalni, a u ugroženim mjestima podpuno surađuju sa četnicima i partizanima, kojima se neprestano pojedinačno i u manjim skupinama priključuju.

Partizani.

Partizanska djelatnost, kako politička, tako i vojnička, u prošlom tjednu bila je vrlo živahna.

Politička djelatnost izpoljila se je u održavanju promičbenih govora i priredaba, te razturanju komunističkih letaka među pučanstvom.

Vojna djelatnost izpoljila se je u mnogim napadajima na naša vojna uporišta i postave.

I politička i vojnička djelatnost partizana u uzročnoj je vezi sa bezuvjetnom kapitulacijom Italije i nastalim teškim obranbenim borbama na istočnom bojištu i na području Italije.

Od promičbenih letaka palo je u ruke hrvatskih državnih vlasti nekoliko komunističkih letaka različite sadržine, koji su bili ubačeni u narod, a čiji se priepisi prigrbno dostavljaju.

Cjelokupno područje ove Velike župe nalazi se u dohvatu komunističkih oružanih skupina i sama Tuzla, zahvaljujući samo nekoj slučajnosti, još nije pala u ruke partizana, ali će i to usliediti, ako ubrzo ne stigne dovoljna vojna pomoć.

Glavnina komunističkih snaga nalazi se u tri vojna žarišta: Šekovićima, Majevici² i prostoru Teslić—Tešanj—Prnja-

² Na teritoriji Istočne Bosne nalazile su se jedinice Prvog bosanskog NOU korpusa. Vidi dok. br. 127.

vor—Jajce.³ Ta tri komunistička žarišta stalno su u međusobnom dodiru i suradnji. Čini se da im je središte u Šipragama (27 km. j. z. Teslića), Kruševu Brdu (30 km. j. z. Teslića) i Koričanima (37 km. j. z. Teslića). Ovdje se računa da ima oko 10—22.000 komunističkih boraca. Sa ovom grupom nalazi se navodno i »TITO«, te Koča Popović kao zapovjednik jedne divizije.

Kolike su snage u ova tri komunistička žarišta, nije moguće točno utvrditi, ali se može sa sigurnošću predmnievati, da su te snage i brojčano velike i dobro oružjem i streljivom obskrbljene.

Naročito je iztaknuti, da su te komunističke skupine u stalnom pokretu i prebacivanju sa jednog mjesta na drugo. Te pokrete uspijevaju nesmetano izvršiti, kao što im uspieva i svako napadnuto mjesto zauzeti.

Komunistička djelatnost u proteklom tjednu izpoljila se je u izvršenju sliedecih nedjela:

7. rujna t.g. u 11,15 sati 2.000 dobro naoružanih partizana⁴ sa komorom od 200 natovarenih konja prešlo je iz planine Majevice—Jelice (19 km. j. i. Tuzle) preko državne ceste Tuzla—Zvornik na 29. i 30. kilometru i po tom dalje na jug — preko rijeke Spreče, a za tim preko sela Gojčina (19,50 km. j. i. Tuzle) u smjeru Šekovića.

Pri prelazu državne ceste partizani su naišli na naša tri riznička stražara, koji su išli od Zvornika prema Tuzli, iste razoružali i pustili, a njihovo oružje sa sobom odnieli.

Naše male postrojbe na pomenutom području kasno su saznale za cvo prebacivanje, pa uslied toga nisu bile u mogućnosti ovo prebacivanje spriečiti, odnosno uznemiravati partizane na njihovom prebacivanju.

7. rujna 1943. god. u 12,00 sati došla je iz Majevice jedna veća skupina partizana od oko 2—2.500 boraca i napala četnički trebavski odred sa tri strane.⁵ Ta partizanska skupina bila je naoružana sa teškim strojnicama, strojopuškama, strojosaomokresima, bombama, jednim teškim i dva laka bacača, ali ove nisu upotrebljavali u borbi, jer im manjka streljivo za bacače.

³ Na pomenutoj prostoriji nalazile su se jedinice Jedanaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 17, 34, 40 i 129.

⁴ Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

⁵ Napad na četnike u Trebavi izvršile su jedinice Sedamnaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 30 i tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

U započetoj borbi partizanima je uspjelo potisnuti četnike i zauzeti Trebavu i Dugu Njivu, a četnici su se povukli na nove postave.

7. rujna t.g. u 22,00 sata prešao je rijeku Bosnu u Kotorском zapovjednik četničkog trebavskog odreda pop Savo Božić i 8. o.mj. u 05,00 sati odputovao za Doboī radi sporazuma sa njemačkim i našim vojnim vlastima u pogledu daljnje borbe.

8. rujna o.g. u 13,00 sati partizanske skupine, koje su napadale četnički trebavski odred, razbile su četnike i zauzele područje sve do sela Turske Grabske (8 km. s. Doboja), a četnici su se povukli, i to njih 300—400 boraca prebacilo se je na lijevu obalu rijeke Bosne do Kotorskog, gdje su zauzeli nove postave, a druge četničke snage povukle su se prema Doboju i Ozrenu.

Istoga dana prispjela je četnicima pomoć od 2 satnije domobrana iz Dervente, koja je zauzela postave u Kotorском.

9. rujna 1943. god. u 06,00 sati pokušali su partizani prebaciti se preko rijeke Bosne (9 km. s. Kotorskog) ali su odmah primijećeni i od četnika spriječeni. Međutim istog dana u 13,00 sati uspjela je jedna grupa partizana prebaciti se preko rijeke Bosne (12 km. s. Kotorskog), ali je ova grupa bila odmah primijećena od četnika, te se razvila borba u svrhu uništenja ili povratka te grupe preko r. Bosne.

Istoga dana u 16,00 sati rečeno domobransko pojačanje povučeno je od Kotorskog prema Lupljanici i Vrhovima, gdje su zauzeli postave, a na uporištu Kotorско ostalo je oko 200 četnika, 20 domobrana željezničke stražarske bojne i 9 momaka oružničke postaje u Kotorском.

8. rujna t.g. došla je u selo Brezik, kotara tuzlanskog, u kojem se nalazi sjedište občine Lisovići, jedna grupa partizana od 20 boraca, te su u občinskom poglavarstvu uništili sve spise i knjige vojne prirode. Občinskom načelniku naredili su, da se za državu ne smije ništa davati, a da občinsko poglavarstvo može nesmetano raditi i dalje i da se ne smije iz sadanjeg sjedišta premjestiti. Nakon ovoga otišli su u pravcu Smoluće. Inače se ta grupa partizana stalno kreće po selima občine lisovičke.

8. rujna 1943. god. u 23,30 sati veoma jaki brojni odredi partizana, nepoznate jakosti, dobro naoružani, izvršili su napadaj sa svih strana na grad Teslić.⁶ Vojna posada Teslića davala je žilav otpor sve do 09,00 sati 9. rujna o.g., kada su partizani obustavili napadaj.

⁶ O napadu na Teslić vidi u dok. br. 40, 47, 75, 90, 92 i 97.

10. rujna t.g. u 01,00 sat partizani su ponovno sa svih strana odpočeli napadaj na Teslić, ali je obsjednuta posada požrtvovno odbijala svaki napadaj do 05,30 sati, kada je napadač obustavio borbu.

10. rujna 1943. god. u 07,00 sati poslato je 5 tenkova i nešto njemačke vojske iz Doboja za pružanje pomoći obkoljenoj posadi Teslića.

11. rujna o.g. u 15 sati stiglo je poslato pojačanje iz Doboja u Jelah i to: 2 poljska topa, 3 tenka, 1 strojnički sat 6. lovačke pukovnije sa još dosta vojske, sa kojom je osobno zapovjedao zapovjednik 1. lovačkog združenja pukovnik Nikolić. Na putu Jelah—Teslić na mjestu Potočani (3 km. j. z. Jelaha) i Mrkotić (4 km. Jelaha j. z.) jake odmetničke skupine⁷ napale su jakom pušcanom i strojopuščanom vatrom rečeno naše pojačanje. Naše snage primile su borbu, koja je trajala oko 15 časaka, ali usljed nadmoćnosti odmetnika naše snage sa topovima, pod zaštitom tenkova, povukle su se u Jelah, a odatle u pravcu Doboja preko Tešanjke.

Odmetnici su istoga dana navalili na mjesto Jelah, te se je naša oružnička postaja morala povući u pravcu Doboja. U postajnoj vojarni ostalo je strijeljivo i ostala oprema, jer se nije moglo sve evakuirati usljed jakog napada odmetnika.

Gubitci na našoj strani bili su: 2 njemačka častnika poginula, 1 naš i 1 njemački častnik teško ranjen, dok se ne zna koliko je bilo gubitaka među domobranima, a isto tako i na strani partizana.

Istoga dana partizani su napustili oružničku postaju Jelah, pa su se oružnici vratili u vojarnu.

Nakon bezuspješnog višekratnog napadaja na Teslić partizanske skupine povukle su se iz okolice grada Teslića, te područja kotara Tešanj u smjeru Prnjavora i Banje Luke. Ovim povlačenjem partizanskih snaga za sada je minula opasnost za grad Teslić, tako isto i za Tešanj.

U toku ovih borbi partizani su porušili željezničku prugu Usora—Pribinić na nekoliko mjesta.

Prigodom partizanskog napadaja na posadu u Tesliću od 8. do 12. rujna o.g. gubitci na strani naše posade iznose: 1 domobran poginuo, a 3 ranjena, dok gubitci na strani partizana iznosili su preko nekoliko stotina, obzirom da su nekoliko puta poduzimali juriš na položaje naše posade, ali su uvijek bili krvavo odbijeni.

⁷ Na ovom prostoru nalazile su se jedinice Jedanaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 40.

11. rujna 1943. god. u 16.00 sati stiglo je u Zvornik 25 ustaša iz Vlasenice, koji su izjavili, da je istog nadnevka u 02,00 sata skupina od 2—3.000 partizana pod ogorčenom borbom zauzela Vlasenicu.⁸ Naša posada u Vlasenici sastojala se je od 200 ustaša, 40 oružnika i 30 legionara Domdo pukovnije.

U teškoj borbi uspjelo je brojno nadmoćnijem neprijatelju obranu razbiti, a po tom mjesto Vlasenicu zauzeti.

Od razbijene posade u toku 12. i 13. rujna o.g. do 10,00 sati stiglo je 40 ustaša i 4 oružnika u Drinjaču, dok se za sudbinu ostalih branitelja Vlasenice ne zna.

Gubitci na strani partizana nisu poznati, nego se samo zna da je ta skupina došla iz smjera Šekovića.

Po nalogu ustaškog satnika Obradovića iz Bratunca evakuirane ustaše odputovale su u Bratunac, dočim su 4 oružnika ostali u sastavu oružnika u Zvorniku.

11. rujna o.g. grupa od 7—800 partizana izvršila je napadaj na Gornju Tuzlu.⁹ Posada 3. bojne Tuzlanskog zdruga i oružnici primili su borbu i nakon sat i pol borbe napadačkoj sjevernoj grupi uspjelo je prodrijeti u Gornju Tuzlu, ali energičnim protunapadom naše posade i oružnika uspjelo je pomenutu grupu partizana potisnuti iz Gornje Tuzle, a u daljnjoj borbi, koja je trajala do 6 sati ujutro 12. rujna o.g. uspjelo je našoj posadi odbiti sve tri napadačke grupe u pravcu planine Majevice, odakle su i došli.

Za vrijeme trajanja borbe naš topnički sastav iz Tuzle pomagao je borbu naše posade topničkom paljbom na partizanske postave.

Po upadu u Gornju Tuzlu partizani su iz zgrade Ustaškog tabora odnели 3—4 puške i 2 sanduka naboja, te uništili sve knjige. Iz občinskog poglavarstva odnели su 1 pisaoi stroj, a od vojne posade odveli nekoliko konja i kola, dok su od pučanstva otjerali nešto stoke.

Za vrijeme ove borbe gubitaka na našoj strani nije bilo, dok su gubitelji na strani partizana bili znatni, ali su partizani svoje mrtve i ranjene uspjeli odnieti, osim Sekulića Miloša iz Bijeljine, koji je nađen mrtav. Za vrijeme borbe uhićen je po našim oružanim snagama, jedan domobran iz treće bojne u Gornjoj Tuzli, koji je prije nekoliko dana pobjegao iz svoje jedinice i priključio se partizanima. Od partizana su zaplijene dvije puške.

⁸ Vlasenicu su zauzele jedinice Prve i Druge vojvođanske brigade Šesnaeste NOU divizije. Opširnije o tome vidi u tomu IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

⁹ Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

12. rujna 1943. god. u 22,00 sata partizanski odredi nepoznate jakosti izvršili su napadaj na željezničku i oružničku postaju Johovac¹⁰ (12 km. s. i.¹¹ Doboja), koji su došli iz smjera istoka i zapada. Naša posada stražarske željezničke bojne i 12 oružnika stupili su u borbu, ali uslied brojne nadmoćnosti neprijatelja istoga nije mogla odbiti, već se povukla na nove položaje, nastavivši borbu na 13. rujna t.g. u 05,00 sati, kada su se partizani povukli u selo Kladare (9 km. s. i. Doboja).

Partizani su u Johovcu opljačkali, a potom zapalili zgradu oružničke vojarne i zgradu željezničkog skladišta u Johovcu. Željeznička pruga Johovac—Rudanka na više je mjesta porušena, a b.b. linije pokidane, ali je već 13. rujna o.g. u 18,00 sati željeznička pruga opravljena, te je uzpostavljen promet Doboja—Brod.

Gubitci na našoj strani oružnik Karlović Huso teže ranjen, a jedan milicionar poginuo, dok gubitci na strani partizana nisu poznati.

Oklopni vlak, koji je iz Doboja pošao u pomoć, kod Rudanke je naišao na pakleni stroj i prevrnuo se, a za sudbinu posade tog oklopnog vlaka ne zna se.

Nakon odlazka partizana iz Johovca, naša posada i oružništvo vratili su se na svoje postave.

13. rujna 1943. god. u 23,00 sata grupa od 300 partizana izvršila je prepad na željezničku postaju Puračić (14 km. z. Tuzle) i istu bez otpora zauzela.

Osiguranje željezničke postaje, kao i drugih naprava vršilo je toga nadnevka svega 10 domobrana 15. sata željezničke stražarske bojne.

Partizani su željezničku postaju i skladišta opljačkali, a brzoglav i brzoglas pokvarili. Zarobili su 7 domobrana, koje su sa oružjem, te opljačkanim dobrom odveli u selo Smoluće (4 km. s. Puračića), od kuda su i došli. Željeznička pruga nije oštećena, te se promet na istoj normalno odvija.

Četnici.

Na području kotara srebreničkog, gdje sada nema naših vojnih postrojbi, djeluju nepoznate četničke bande, koje se stalno prebacuju preko rijeke Drine iz Srbije u cilju pljačke i ubijanja našeg pučanstva.

4. rujna o.g. u 16.00 sati došao je po pozivu njemačkog pukovnika iz Banje Koviljače — Srbija četnički vojvoda Pero

¹⁰ U tom periodu na prostoriji sjeverozapadno i jugozapadno od Doboja djelovala je druga krajiška brigada. Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

¹¹ Sjever-zapadno

Đukanović iz sela Brana Bačić, kotara srebreničkog, u oružničku postaju u Drinjači. Istoga dana u 18,00 sati došao je na tu postaju i njemački pukovnik, koji svojeg imena nije htio reći oružnicima, već je rekao, da se u izvješću napiše »pukovnik njemačke službe«, pa su u hladnjaku odpočeli razgovori između pukovnika i Đukanovića.

Pukovnik je stavio upit Đukanoviću sa kakovom se je namjerom prebacio iz Srbije u Hrvatsku, a Đukanović je odgovorio, da nema zle namjere i pukovnika zamolio da ga »legalizira« u N.D.H., jer da se on osjeća podanikom N.D.H. i da želi u njoj pošteno i čestito živjeti, što mu je pukovnik obećao uz primjedbu, da on želi i traži red i mir u Srbiji i na području N.D.H. i to je Đukanović prihvatio rekavši, da je to i njegova želja i da se on sa svojim četnicima želi pokoravati hrvatskim državnim vlastima i sa istima u borbu protivu partizana surađivati, ali da oružje svojih četnika neće i ne želi predati.

Baš u ovom času i u ovoj točki razgovora kazao je njemački pukovnik, da se odstrani prisutni oružnički narednik i zapovjednik oružničke postaje u Drinjači Janko Hunjađin, pa se je on sa Đukanovićem na samo razgovarao oko 15 minuta i taj razgovor nije mogao čuti naš predstavnik vlasti.

Na koncu je pukovnik naredio Đukanoviću, da on, Đukanović, i Ljeljo Aleksandar Petković imaju 7. o.m.j. u 10,00 sati doći u Bratunac, kotara srebreničkog, na nastavak pregovora, koji će se voditi u prisutnosti ustaškog satnika Obradovića i da Đukanović skrene pažnju Petkovića, da je on, pukovnik, dao u Srbiji uhititi Petkovića ženu i djecu i da ih drži pripravne, pa u koliko se pozivu ne odazove, da će mu se cijela porodica strijeljati.

Međutim, dok se je ovaj razgovor vodio između pukovnika i Đukanovića, dotle je Ljeljo Petković sa bandom oko 40 naoružanih četnika bio u blizini Drinjače u namjeri, da stupi u borbu ako se Đukanović ne povрати sa vođenih razgovora.

Kiseljački i ročevički četnički odred, koji djeluje na području kotara zvrničkog, razpršeni su po partizanima, te je u tim borbama poginuo i njihov zapovjednik bivši jugoslovenski djelatni poručnik Ivo Milošević, ali se sada ponovno ti odredi reorganiziraju. Jakost tih odreda cieni se na 300 boraca.

Majevički četnički odred (jačina 200 ljudi) vojvode Radivoja Kerovića, koji se je do sada nalazio u selu Vukosavcima (17 km. s.i. Gornje Tuzle) u zadnje vrijeme zaposjeo je selo Požarnicu (2 km. j.i. Gornje Tuzle), navodno po dozvoli njemačkog zapovjedništva u Tuzli. Posredovano je kod njemačkog

zapovjedništva da se ovi četnici vrate na svoje prijašnje područje, jer njihovo prisustvo predstavlja stalnu opasnost na cesti Tuzla — Zvornik, te je radi nesigurnosti prometa na tom potezu obustavljen svaki promet do daljnje odredbe.

Trebavski četnički odred pod zapovjedništvom popa Save Božića ovih dana razpršen je po partizanima, čiji su se borci povukli većim dielom na Ozren.

Ozrenski četnički odred nalazi se u selu Striježevici (9 km. j. Doboja) i drugim selima planine Ozren pod zapovjedništvom Cvjetina Todića.

Četnici ovih četničkih odreda u glavnom su neaktivni prema našoj vojsci. Povremeno vode borbu sa partizanima, ali se ovima iz straha i pridružuju.

Borjanski četnički odred na području kotara Teslić i Tešanj nalazi se u suradnji sa našim vojnim vlastima, dok su česti napadaji pripadnika toga odreda na naše okolno pučanstvo sa svrhom ubijanja i pljačke.

Djelatnost četnika na području ove Velike župe u minulom tjednu ogleda se u sljedećem:

Dana 10. rujna 1943. god. u 16.00 sati zaustavili su četnici majevičkog odreda na državnoj cesti Tuzla — Zvornik u selu Požarnici poštanski autobus, tražeći neku osobu, čije ime nisu htjeli navesti, sigurno od onih, koje su po četnicima stavljene na listu proskribovanih Hrvata iz Tuzle i Gornje Tuzle. Tom prilikom, ne našavši traženu osobu, oduzeli su četnici jednu pušku bez zatvarača legionaru Alikadiću Esadu iz Brčkog.

U međuvremenu prisutni četnici govorili su putnicima »Šta vi ljudi čekate, što ne idete u četnike? Vidite li da je Italija pala i kapitulirala? Eto vašeg Švabe i vašeg Pavelića, koji je jučer htjeo bježati avionom, a Švabe mu nisu dale, a jutros su ga trovali i ne znamo je li se otrovao! Eto vidite, da je Gestapo dao vlast nama i sada mi uređujemo!«

S molbom na znanje i daljnju djelatnost.

ZA DOM SPREMNI!

(M.P.)

VELIKI ŽUPAN:
(Dr. Kadić)

Dostavljeno:

- 1) Uredu Poglavnika N.D.H.
- 2) Predsjedniku vlade
Dr. Nikoli Mandiću,

- 3) Podpredsjedniku vlade
Dr. Džaferu Kulenoviću,
- 4) Ministarstvu unutarnjih poslova
— Ured ministra —
- 5) Ministru narodnog gospodarstva
Prof. Dr. Ing. Josip Balen,
- 6) Uredu ministra — Dr. Lorkovića,
- 7) Ministarstvu unutarnjih poslova
Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost,
- 8) Ministru postrojniku Dr. Sušiću.

BR. 200

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 15
SEPTEMBRA 1943 GOD. O PADU GACKA I PRETSTOJEĆEM
NAPADU JEDINICA NOV NA FAZLAGIĆA KULU I HU-
TOVO¹**

BRZOJAVKA

Broj	Vrsta	Broj rieči	Vrijeme	Primitljena od putem	Predana putem	Podpis službu- jućeg krugo- javnika
			 / s m	V r i e m e / u s m	V r i e m e / u s m	
Službeni podatci				Adresa		

Operod Zagreb.
III zborpod Sarajevo
SS divizija Mostar

Partizani² Vlade Šegrtića zauzeli Gacko i pripremaju na-
pad na Fazlagića Kulu. Očekuje se napad na Bileću čim pri-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 9/12, k. 105.

² Odnosi se na jedinice Desete NOU brigade.

stignu partizani pod zapovjedništvom Dapčevića, častnika crvene vojske iz građanskoga rata u Španiji, koji su u pokretu iz Crne Gore.

Između Hutova i Stoca prikupilo se oko 1000 partizana za napad na Hutovo.³ Napad će uslijediti uskoro. Za pojačanje posade u Hutovu zbog opasnosti koja prijeti Trebinju nemamo razpoloživih četa. Posada Hutova jaka je 158 ljudi.

6 divizija 7388/tajno

ZAPOVJEDNIŠTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE

Broj 7388/taj.

U Mostaru, dne 15/IX 1943

Glavar stožera podpukovnik

Žak

Žak

BR. 201

IZVJEŠTAJ ČETVORTE LOVAČKE PUKOVNIJE OD 15 SEPTEMBRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA TESLIĆ¹

STOŽER

4 LOVAČKE PUKOVNIJE

Op.broj 313/taj.

U Tesliću dne 15. IX. 1943

Predmet: Napad komunista na
Teslić — izvješće.—

ZAPOVJEDNIŠTVU 1. LOVAČKOG ZDRUGA

Doboj

Podniete izvještaje u toku partizanskog napada na Teslić dopunjujem još u sljedećem:

1.) Dne 8. rujna 1943. g. utvrđeno je, da su se partizanski odredi u noći 7/8. rujna o.g. približili Tesliću i da su te noći zauzeli postave oko grada kako slijedi: V. Vis k. 515 (4 JI Teslić) — Babino Brdo k. 487 (5 J Teslić) — Stupna Glava — s. Vlajići — s. Dolići — s. Vujanovići — Borak k. 344 — s. Ran-

³ Isto

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 17/9—1, k. 93.

kovići — Bijela Zemlja — Paljike — Svinčine k. 335 — Krto-
vić k. 401.—

Vjerovatna namjera neprijatelja bila je osvojiti Teslić i
produžiti nadiranje u pravcu Doboja — željezničke raskr-
snice.—

Uslijed stvorene nove situacije pukovniji u Tesliću nare-
đena je stroga pripravnost u toku 8. ov. mj.—

U noći 8/9. rujna u 11 sati odpočeo je koncentričan napad
partizana jednovremeno na predstražne postave posada Kumina
Kosa k. 441 — Debelo Brdo k. 476 — Rastik — Brdaci — Ka-
čun k. 286 — Križ k. 352 — Stražanica k. 317 i na glavni položaj
oko samog grada Teslića.² Napad trajao je do 6 sati. Ove noći
zauzeti su od neprijatelja postavi k. 283 (2 1/2 S. Teslića) i
Kačun k. 286 (1 Z. Teslića), dok su se svi ostali postavi kako na
predstražnoj, tako i na glavnoj liniji obrane nepokolebljivo
održali.—

Za napad na glavni položaj neprijatelj provukao se kroz
međuprostor predstražnih postava.—

U zoru 9. rujna neprijatelj povukao se na svoje polazne
položaje, a dielom produžio napad na predstražne postave. Po-
što je istima prietila opasnost obkoljavanja, to sam zapovjedio
da se predstraža povuče u glavnu odbranbenu crtu, što je
izvršeno.—

U noći 9/10. rujna u 0.30 sati partizani dobivši pojačanje
ponovili su koncentričan i veoma žestok napad na glavnu
odbranbenu crtu. Od 12 do 6 sati u jutro ređalo se više juriša.
Znakovi za polazak na juriš davali su se svjetlonosnim met-
cima od s. Pajića (1 S. Teslića) i Kačuna. Svi napadi odbijeni su.
Na 6 mjesta partizani uspjeli su da presjeku bodljikavu žicu,
ali budna posada spriječila je vatrom svaki prodor.—

10. rujna u 6 sati odstupili su na polazne položaje.—

U 12 sati ovoga dana prema zapovjedi zapovjednika 1. lo-
vačkog zdruga izvršen je ispad sa jednom bojnom (I.) ove pu-
kovnije i dielovima Domdo bojne Teslić pravcem: s. Stenjaci
— Branovac na neprijateljske položaje Debelo Brdo k. 476 —
Kumina Kosa k. 441. Slabi neprijateljski dielovi na Debelom
Brdu bili su iznenađeni i odbačeni. Jedna sat zanočila je na
Debelom Brdu. Veza sa dielovima, koji su napadali od pravca
Jelaha — nije uspostavljena.—

U noći 10/11. rujna od 12 sati ponavljao je neprijatelj
i po treći put svoje napade. Napadi su bili po žestini i poveza-
nosti znatno slabiji od onih prethodnih dana i kao takovi glatko
odbijeni.—

² O napadu na Teslić vidi dok. br. 40, 47, 75, 90, 92 i 97.

U toku 11. rujna posjednut je od dijelova pukovnije cijeli kompleks Kumine Kose.—

Glavni pravci noćnih napada partizana bili su:

1. s. Pajići — Teslić,
2. Kačun k. 286 — Teslić,
3. Križ 352 — Teslić,

dakle u pozadinu glavne odbranbene crte. Ovo je bilo na vrijeme otkriveno i postavi su na tom dijelu položaja pravovremeno ojačani, naročito teškim pješačkim oružjima.—

U toku ovih dana borbe partizani su porušili 1.000 m. željezničke pruge, zapalili 3 željeznička mosta i zapalili kupališni hotel u Banji Vrućici, koji je do pola izgorio.—

Poslije neuspješnih napada neprijatelj odstupio je:

1. — jedna kolona pravcem Paljike — s. Vitkovci — s. Gojakovac. Ova kolona, pošto nije mogla prodirjeti kod Teslića vjerojatno je izvršila prekid pruge Derventa — Doboj sjeverno s. Rudanke.—

2. — jedna kolona pravcem: s. Osivice — s. Ukrnjica.—

3. — jedna kolona pravcem: s. Pribinić — s. Klupe.—

4. — jedna kolona pravcem: s. Maslovare — s. Šiprage.—

Procijenjeno je da je u napadu učestvovalo 3.500—4.000 boraca, a pored toga da je oko 2.000 upotrebljeno za posjedanje važnih okolnih postava radi spriječavanja veze sa pozadinom.—

Gubitci vlastiti:

4. lovačka pukovnija: 1 mrtav, 2 ranjena, 5 nestalih sa predstražnog položaja k. 283.—

Domdo bojna: 4 mrtva, 4 ranjena, 13 nestalih (zarobljeni).

Gubitci neprijateljski:

Neprijatelj pretrpio je teške krvave gubitke.—

Prema prikupljenim podacima po obhodnjama i izjavama seljaka s. Ruževići, Rankovići, Osivica, Radnja, Buletić i Gor. Teslić izvozili su partizani svoje mrtve i ranjene kolima. Oko 60 kola mrtvih i ranjenih preveženo je samo iz s. Ruževići. U selima Buletić i Pribinić partizani su tražili 300 konja za prenos ranjenih i mrtvih. Oko Teslića pronađeno je 17 grobova. Na zapadnom izlazu grada partizani su imali 45 mrtvih, među njima i jedan od najhrabrijih vođa.— Ukupni gubitci najmanje 600 mrtvih i ranjenih i 2 zarobljena.³

³ Zadnja rečenica u originalu dopisana je plavim mastilom. — Redakcija ne raspolaže izvještajima svih jedinica koje su učestvovale u napadu na Teslić. Međutim i iz postojećih dokumenata može se vidjeti da su navedeni gubici pretjerani. Vidi dokumenta navedena u prethodnoj primjedbi.

Posebno moram istaći hrabro i požrtvovano držanje častnika, dočastnika i svih domobrana povjerene mi pukovnije, i mogu ustvrditi da je moral svih vojnika u toku ciele odbrane bio odličan. Za potvrdu prednjeg iznosim da su rojevi samostalno i požrtvovano pojurili na mjesta, gdje je u žičanim preprekama učinjen presjek i snažnom, dobro upravljenom vatrom svaki pokušaj prodora odbili. Mnogo domobrana, koji nisu bili udjeljeni u borbene redove, kao konjovodci, dojavnici i slično molili su da im se odobri borba u rovu.—

Utrošak strijeljiva bio je nešto veći, ali to je razumljivo obzirom na to, što je pukovnija bila obkoljena sa svih strana, što je bio mrak i čvrsta namjera partizana da Teslić zauzmu.—

Uporedo sa pukovnijom borila se isto tako požrtvovano i hrabro ovdašnja Domdo bojna, kako na predstražnoj, tako i na glavnoj liniji odbrane. Ta bojna zaslužuje svaku pohvalu, a posebno njen zapovjednik nadsatnik Ferizbegović Avdo.—

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK
(PAJA) puk.

ZAPOVJEDNIČTVU II. ZBORNOG PODRUČJA »Gst«, Brod.-

Prednje izvješće sa pronađenim promičbenim tvorivom, podnaša se sa molbom na upotrebu i korišćenje podataka.

Prilog: promičbeni letci.

20. IX. 1943

Zapovjednik, Glst, pukovnik
(NIKOLIĆ)
Nikolić

IZVJEŠTAJ ČETRNAESTE PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD
15 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SARADNJI ČETNIKA SA NI-
JEMCIMA I DOMOBRANIMA¹

14. PJEŠAČKA PUKOVNIJA

Op. Br. 1110/taj.

U Trebinju, dne 15. IX. 1943 g.

Predmet: Stanje u Trebinju.

ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE —
DUBROVNIK.
ZAPOVJEDNIČTVU MJESTA DUBROVNIK.
SASTAVAK.

Stanje 15. rujna 1943. u 1200 sati:

1. — Dne 14. o. mj. oko 1700 sati došao je k meni u ure-
dovnicu četnički vođa Dr. Perović i izjavio sliedeće: »Bio sam
u Dubrovniku kod njemačkog komandanta, koji mi je rekao da
suradujem sa pukovnikom g. Šarnbek protiv partizana, koji je
zapovjednik ciele ove zone i nalazi se u Trebinju (koje zone ne
zna), tako da se zajednički mi, Njemci i domobranstvo borimo
protiv partizana. Ako treba još što osigurati puteve i slično,
mi ćemo vam pomoći.«

Kazao sam Peroviću, da se pukovnik g. Šarnbek ne nalazi
u Trebinju našto mi je odgovorio, da mu je poznato da se u
Trebinju nalazi samo pukovnik g. Mesić, a potom dodao si-
gurno sam ja pogriješno razumio.

2. — Prema primljenoj zapoviedi 6. pješačke divizije
broj 7332 tajno od 13. rujna ove godine noćas oko 0200 sata
zaposjednuta je željeznička postaja Hum sa 9. sati. Jačina sati
— 2 častnika, te 80 dočastnika, razvodnika, desetnika i domo-
brana sa 7 strojopušaka i 2 bacača 46 mm. Ovoj sati dodieli-
lo sam jednu strojnicu sa osobljem iz 12. sati.

Kako se 9. sat do sada nalazila na postavima Arslanagića
Most — vrelo Oko, to sam isti zamienio sa 7. sati, a straže u
Trebinju koje je davala 7. sat primila je I. bojna.

3. — Dne 14. o. mj. oko 2030 sati bio sam u kotaru na
sastanku sa jednim njemačkim poručnikom iz SS-divizije

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 49/12—1, k. 105.

»Prinz Eugen«, koji je došao iz Dubrovnika sa 20 vojnika, a koji po njegovoj izjavi putuje u Bileću radi veze sa četnicima, gdje će ostati tri do četiri dana, te je jutros i odputovao. Ovaj njemački poručnik mi je rekao, da je njegov zapovjednik pukovnije u Dubrovniku i da je molio da mi surađujemo sa četnicima protiv partizana, jer da to i oni rade, kao i da o svemu potrebnom izvještavamo i njegovog zapovjednika pukovnije podpukovnika Schmidhubera.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

17. IX. 1943

ZASTUPA ZAPOVJEDNIKA
PODPUKOVNIK (LJUBIMIR)
Ljubimir

BR. 203

IZVJEŠTAJ ČETVRTOG LOVAČKOG ZDRUGA OD 16 SEPTEMBRA 1943 GOD. O DISLOKACIJI USTAŠKO-DOMOBRANSKIH JEDINICA U BANJOJ LUCI¹

PRIMLJENA BRZOJAVKA

PRIMLJENO OD: BANJA LUKA	DAN: 16.9.43	SAT I MINUT: 1200	BROJ: 70
PUTEM KRUGOVALNE POSTAJE ZAGREB I.	DAN: 16.9.43	SAT I MINUT: 1347	BROJ: 953

SADRŽAJ

ZA KOGA: OPERATIVNI ODJEL

SPOJ: Op. br. 8838/taj.

U Banja Luci nalaze se trenutno: stožer zdruga, stožer 13. i 14. sati, III bojna i dočastnički naučni sat 13 lovačke pukovnije, 1 bitnica 9. top. sklopa, dojavna sati, 1 srednji samovozni povoz, pekarska po-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 16/I—24, k. 29.

lusat sa mesarskim vodom, gospodarski ured i veterinarski sat, i vanjski stožer, stožerni djelovi, II bojna 7. lov. puk., stožer 1 bitnice i stožerna bitnica 9. top. sklopa, III bojna 7. lovačke pukovnije i 3 bitnice 9. top. sklopa, **Kozarac**, dočastnička naučna sat 7. lovačke pukovnije i obkopska sat.

Petrovaradin: Jedna bojna, stožer sati 13. lovačke pukovnije i zdravstvena sat.

Klašnica: II bojna 13. lovačke pukovnije bez 5. sati.

Zalužani: 5 sat 13. lovačke pukovnije.

Brod na Savi: Oružnički vod.

Op. br. 1134/taj.

4. lovački zdrug.

16/IX D

PRIMIO BRZOJAVKU DANA 16. 9. U SATI 1715

DEŠIFRIRAO DANA 16. 9. U SATI 1730 PODPIS: (nečitak)

OČEVIDNI BROJ BRZOJAVKE 263	PRIMLJENA:	PODPIS I ČIN ČASTNIKA,
	DAN 16 MJESEC IX GOD. 43 SAT 17 MINUT 30	KOJI JE BRZOJAVKU PRIMIO: PODPIS: Dits ČIN: ppuk

**DNEVNI IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U
TUZLI OD 16 SEPTEMBRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA
NOV NA USTAŠKO-DOMOBRAANSKU POSADU U CAPAR-
DIMA, MEMIČIMA I KALESIJI¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST

— TUZLA —

BROJ — 536 — TAJ — 1943.

Tuzla, dne 16. rujna 1943 g.

Predmet: Dnevno izvješće za dan
16. rujna 1943. godine.—

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — TAJNIČ-
TVO MINISTRA — ZAGREB
- 2) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SI-
GURNOST — ZAGREB
- 3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA ZA DR. BAUERA
— ZAGREB
- 4) GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ZA ISTOČNU I ZA-
PADNU BOSNU G. ŠANDORU BENAKU — BANJA LUKA
- 5) OBČEM ZAPOVJEDNIČTVU REDARSTVENE STRAŽE —
ZAGREB
- 6) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIG.
ODJEL II/B — ZAGREB
- 7) VELIKOJ ŽUPI USORA I SOLI — TUZLA

U toku posljednja 24. sata na području grada Tuzle nije
bilo nikakvih naročitih događaja.—

Oružničko krilno zapovjedništvo u Tuzli sa izvješćem od
15. ov. mj. taj. Broj: 1948/43. dostavlja:

Na 14. ov. mj. u 23. sata jače partizanske grupe² izvršile
su napadaj na vojnu posadu V. bojne Tuzlanskog zdruge u Ca-
pardima, 11. km. zapadno od Zvornika, a istodobno i na oru-
žničku postaju u Memićima i Kalesiji 4 — 9. km. sjevero za-
padno od Caparda. Naše posade i oružnici primili su borbu, ali
[je] usljed velike nadmoćnosti napadača nakon 6. sati ogorčene
borbe svladana i zarobljena naša posada u Capardima, te sa

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 47/8—1, k. 158.

² Odnosi se na jedinice Prve i Druge vojvođanske brigade Šesna-
este NOU divizije. Opširnije o toku i rezultatima napada na Caparde
vidi u tomu IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943
godine.

svim ranjenicima odvedena u selo Osmake, 3 km. zapadno od Caparda. Oružnička vojarna u Memićima je razorena, a 16. oružnika je u teškoj borbi razbijeno tako da je samo 6. stiglo sa oružjem na oružničku postaju Kozluk, 11. km. sjeverno od Zvornika, dočim se za ostale oružnike još ne zna.—

Oružnici postaje Kalesija povukli su se pod borbom bez gubitaka u selo Prnjavor, 1. km. sjevero zapadno od Kalesije, u sastav posade Domdo pukovnije. Gubici naše posade u Capardima još nisu točno poznati, ali je od iste stiglo 6. ranjenih u Kalesiju, koji su izjavili da je u posadi bilo oko 20. mrtvih i više ranjenih, a ostala cjela posada je zarobljena i odvedena prema Šekovićima. Gubici na strani partizana su nepoznati. Napadači su došli od juga od Šekovića te je plijen do sada nepoznat. Promet na putu Tuzla—Zvornik kao i brzoglasna veza je prekinut, jer se neprijatelji još zadržavaju na ovom prostoru.

Drugih osobitih događaja nije bilo odnosno ova oblast nije primila više nikakovo izvješće.—

Prednje se dostavlja s molbom na znanje. —

Z a D o m s p r e m n i !

P. N.
REDARSTVENOG UPRAVITELJA;
(Alija Džindić)
Al. Džindić

(M.P.)

IZVJEŠTAJ ČETRNAESTE PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD 18
SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI U TREBINJU I
BILEĆI¹

14. PJEŠAČKA PUKOVNIJA

Op. Br. 1122/taj.

U Trebinju, dne 18. IX. 1943.

Predmet: Stanje u Trebinju

ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE.—
MJESTNOM ZAPOVJEDNIČTVU — DUBROVNIK.
SASTAVAK.

Stanje do 18. IX. u 1200 sati:

1.— Jučer 17. IX. u 1430 sati stigao je u Trebinje Hauptsturmführer (satnik) Gros, zapovjednik njemačke SS-bojne iz Dubrovnika i nakon kratkog razgovora sa mnom produžio je odmah za Bileću, gdje se nalazi u borbi protiv partizana i 1 njemačka sat, nekoliko oklopnih kola i topova. Jučer po podne očekivao se u Bileći dolazak pojačanja iz Dubrovnika, i to 1 njemačka i 1 fašistička bojna, koje ali još nisu stigle tamo, niti u Trebinje.

2.— Danas u 0900 sati govorio sam brzoglasno sa četničkim vođom Vidačićem, koji mi je javio da je grad Bileća poslije jučerašnjih težkih borba zadržan i da je danas mirnije, kao i da se partizani² (oko 1200) sa Bileće prebacuju prema Ljubinju, odakle da će vjerojatno na jug da bi se preko Zavale spojili sa onima u obalskom području. Prema tome je ugrožena i željeznička pruga Mostar—Hum—Dubrovnik.

3.— Lješ ubijenog kotarskog liečnika Dr. Pavičevića Andrije, odnešen je po nepoznatim ljudima i vjerojatno potajno negdje pokopan oko s. Rapti, tako da ga se jučer nije moglo prenieti u Trebinje.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 7/14—1, k. 105.

² Odnosi se na jedinice Desete NOU brigade.

4.— Ovoga časa u 1145 sati prolazi kroz Trebinje samovozna kolona sa postrojbom fašista pravcem Bileća.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

23.IX.1943.

ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK
(MESIĆ)
Mesić, puk.³

BR. 206

**IZVJEŠTAJ CETRNAESTE PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD 19
SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI KOD BILEĆE I
TREBINJA¹**

14. PJEŠAČKA PUKOVNIJA

Op. Br. 1125/taj.

U Trebinju, dne 19. IX. 1943. g.

Predmet: Stanje u Trebinju.

ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE.
MJESTNOM ZAPOVJEDNIČTVU DUBROVNIK.
SASTAV.

Stanje do 19. IX. u 1200 sati:

1.— Jučer 18. IX. u 0900 sati, 1200 i 1650 sati govorio sam brzoglasno sa četničkim vođom u Bileći Vidačić Mišom, koji me je izvjestio, da je stanje oko Bileća poboljšano u toliko, što partizani² (oko 1000—1200) kreću preko sela Zvijerma i Sitnice planine (zap. od s. Plane) prema Ljubinju i Stolcu, odakle izgleda da teže spajanju sa svojim na obalskom području.

³ U originalu ispod teksta komandant Šeste pješ. divizije Šarnbek dopisao je crnom olovkom slijedeće: »U današnji dnevni izvještaj sve o odbrani Bileća (: tko je sve tamo:) u kratko, kao i vjerojatne namjere partizana. Iznijeti da je i pruga nedaleko Huma od part. prekinuta (: izviditi preko želj. post. potankosti:)

Š«

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg br. 25/I3—1, k. 105.

² Odnosi se na jedinice Desete NOU brigade.

ču preko Popovog Polja (Zavala, Ravno, Turkovići, Hutovo, Hrasno). Ova mjesta i željeznička pruga Mostar—Hum ugroženi su.

O ovome sam sinoć u 2200 sata šifrom Op. br. 1123/taj. preko poštanskog brzoglasa obavijestio Zapovjedništvo mjesta Dubrovnik, da bi ono moglo obavijestiti stožer 6. pješačke divizije, sa kojom nemam spoja, niti mi je pouzdano poznato gdje se nalazi (Dubrovnik, Čapljina ili u drugom mjestu?).

2.— Danas u 900 sati govorio sam brzoglasno sa Bilečkom kotarskom oblasti, te mi je javljeno da je sada oko Bileće mirno i da su partizani pošli preko sela Zvijerina u pravcu Ljubinja i Stolca. Dalje da se u Bileći nalaze četnici, Niemci i 1 bojna fašista, a da je jedan dio tih snaga upotrebljen u gonjenju partizana na njihovom pravcu kretanja prema zapadu.

3.— Jučer u podne krenulo je samovozima iz Dubrovnika preko Trebinja za Bileću oko 2 do 3 sati fašista a jutros oko 0600 sati još oko 70 ljudi. Svi su naoružani i upućeni u borbu protiv partizana oko Bileće.

4.— Ukradeni licš Dr. Pavičević Andrije pronađen je jutros izpod utvrde Srač (705), već u razpadanju i bez jedne ruke, te je prenet u Trebinje.

5.— Posada Trebinje nema krugovalnog spoja sa Dubrovnikom, niti sa kojom drugom postajom, jer je aparat neizpravan i slab. Brzoglasnog spoja sa Dubrovnikom i prema Mostaru također nema. Ostaje samo željeznički ili poštanski brzoglas i teklići željeznicom, t.j. dok linije i pruga budu izpravne, a ako nastupi prekid tih jedinih veza, posada Trebinja neće imati načina da saobći na vrijeme ni najvažnije.

6.— Sinoć oko 2200 sata odbijeno je vatrom naše straže na ž.p. Duži nekoliko neprepoznatih ljudi, koji su pod zaštitom mraka približavali se jednom našem bunkeru. Isti su sa nekoliko hitaca iz pušaka odgovorili na vatru naše straže. Gubitaka nije bilo; utrošeno 80 nabojā.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK
(MESIĆ)

Mesić

DNEVNI IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 21 SEPTEMBRA 1943 GOD. O NAPADU JEDINICA NOV NA OSTROŽAC¹

ZAPOVJEDNIČTVO
6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
JS. Broj 2970/taj

U Mostaru, dne 21. rujna 1943.
Predmet: Dnevno izvješće od 21.
rujna.—

- 1.—GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST ZAGREB
- 2.—MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST (ODSJEK X.) Z A G R E B
- 3.—ZAPOVJEDNIČTVU III. DOMOBRANSKOG SBORA (GLST) SARAJEVO
- 4.—ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE TRSTENO
- 5.—SS DIVIZIONU »PRINZ EUGEN« ABT. 1—C. M O S T A R

(Oznake po karti 1:100.000)

16. rujna došla je u selo Glavatičevo (20 km j.i. od Konjica) jedna grupa od oko 80 naoružanih partizana, pod vodstvom nekog Salke Fejića, rodom iz Mostara. Došli su iz sela Ljute (4 km j.i. od Konjica). Manji odjeli krstare po selima Grušća i Ribari (7 i 3 km s. od Glavatičeva). Povrh pušaka, naoružani su sa po kojom i strojopuškam. Teškog oružja nemaju.

17. rujna došla je jedna skupina od oko 150—200 četnika u selo Glavatičevo pod vodstvom nekog Remetovića, bivšeg jugoslovenskog poručnika. Po dolasku u Glavatičevo, razdijeljeni su po selima Čičevu i Kuli (4—6 km s.z. od Glavatičeva). Ovi su četnici došli od Nevesinja i svrha im je, da prikupe što veći broj pristasa u pravoslavnim selima u ovoj oblasti. Naoružani su puškama, strojopuškama, dok teškog naoružanja nemaju. Kakav je odnos između njih i partizana, nije poznato.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10/14—1, k. 105.

17. rujna u 2350 sati jedna grupa od oko 400 naoružanih partizana izvršila je napad na mjesto Ostrožac² (11 km s.z. od Konjica). Napad je trajao do 18. rujna 0230 sati, kada je iz Lisića prispjeo njemački oklopni vlak i partizani su uzmakli u smjeru sela Seonice i Podhuma (5—7 km s. od Ostrošca). U toku borbe, partizani su zapalili 2 vagona na željezničkoj postaji; opljačkali poštanski ured i zgradu oružničke vojarne. Zadržali su 40 domobrana sa 2 strojnice, 2 strojopuške, 2 mala bacača, 27 pušaka, a odveli su i 7 konja. Poginulih i ranjenih nije bilo.

Povodom ovog napada, posada Ostrošca sasma je oslabljena, koli u momčadi, toli i u naoružanju, te je potrebno žurno pojačanje, o čemu predlažem posebno izvješće za zapovjedništvo III. zbornog područja pod JS.Br.2960/taj.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

23. IX. 1943

Dozapovjednik, pukovnik:
Muharem Aganović
u.z. bojnik Hasan Bašagić
Bašagić

(M. P.)

² Napad na Ostrožac izvršile su jedinice Ramskog NOP odreda. Vidi dok. br. 76 i 114.

**SEDMODNEVNI IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE USORA I SOLI
OD 21 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BORBAMA
JEDINICA NOV NA PODRUČJU ŽUPE¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA USORA I SOLI
TUZLA

Taj. Broj: 2833/43.

Tuzla, dne 21. rujna 1943.

Predmet: Tjedno izvješće o prilikama
u Velikoj župi Usora i Soli

GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE
ZA VELIKE ŽUPE VRHBOSNA USORA—SOLI i LAŠVA—
GLAŽ DRŽAVNOM VIEČNIKU ING. IVICI FRKOVIČU

Sarajevo

Savezno nalogu bivšeg Glavara građanske uprave za istočnu i zapadnu Bosnu, taj. br:193/43. od 27. veljače 1943. god., dostavlja Vam se sljedeće, tjedno izvješće:

Obće raspoloženje naroda

Mi se nalazimo u jednom obćem svjetskom vrtlogu i previranju. Plaćeničke partizanske i četničke bande neprestano napadaju naša mjesta i naselja pljačkajući i ubijajući hrvatsko pučanstvo. Hrvatske državne vlasti i pored najbolje volje nisu u mogućnosti pružiti efikasnu zaštitu života i imovine našeg ugroženog življa.

Mi se nalazimo u stavu samoobrane, da bi spasili goli život ali naša nastojanja u pravcu smirenja i učinjenja snošljivijim teških životnih prilika nailaze na mnoge prepreke. Naši dindušmani četnici, i ako svojim djelom i držanjem izpoljavaju svakad i svugdje svoje neprijateljstvo prema njemačkom narodu, ipak kod njemačkih vojnih čimbenika uživaju zaštitu i priznanje kao tobožnji saveznici. Sva njihova zločinstva izvršena prema hrvatskoj državnoj vlasti i hrvatskom narodu, zahvaljujući ovoj zaštiti i podržki, ostaju nekažnjena.

Prema partizanskim bandama smo nemoćni, jer one predstavljaju ogromnu vojnu snagu, koja gdje je god udarila na

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 19/11—1, k. 195.

koje mjesto i osvojila ga je. U svom postupku prema pučanstvu partizani pokazuju mnogo takta i političke uvidavnosti, te time ostavljaju dobar dojam kod širih narodnih slojeva.

U našim vojnim jedinicama jasno se zapažaju obrisi dez-organizacije i odsustva vojne stege. Tu i tamo legionari na pojedinim uporištima surađuju sa partizanima, a ako partizani navale na jedno mjesto, onda pod vidom tobožnje premoći neprijatelja domobrani se predaju, po partizanima razoružavaju i goli vraćaju u svoje jedinice, a neki se i priključe partizanskim skupinama.

Jaka unutarinja i spoljna neprijateljska promičba, vršena putem krugovala, letaka i ustmene rieči, usmjerena je u pravcu što većeg razbijanja naših pokolebanih redova i što snažnijeg utjecaja na formiranje javnog mišljenja i raspoloženja naroda prema postojećem poretku.

Baš zahvaljujući ovoj smišljenoj i intenzivnoj neprijateljskoj promičbi došlo je u mnogim mjestima do bjegstva dosta omladine u partizanske redove. Naši malodušnici i kukavice, zastrašene neprijateljskim lažima, nemajući dovoljno duševne snage i objektivnog rasuđivanja napustili su naše redove i priključili se našim neprijateljima.

Naše javno mišljenje još uvijek stoji pod teškim dojmom Badogliove izdaje i teške obrambene borbe na istočnom ratištu. Opažaju se jasno znaci uznemirenosti i sumnje za budućnost.

Istina iztači je, da je prispjela pomoć za Tuzlu i okolicu jako povoljno djelovala na naše pučanstvo i uniela dosta smirenosti u naše redove. Jer, kada su partizani zauzeli Caparde i Kalesiju, bio je otvoren put za Tuzlu i čitav tuzlanski rudni bazen, te su oči hrvatskog pučanstva bile uprte u najviše organe državnih vlasti, očekujući žurnu pomoć. Prispjelu vojnu pomoć naš je narod pravilno ocienio kao znak pažnje i staranje za njega od strane vodećih državnih čimbenika.

Raspoloženje hrvatskog diela naroda je dobro prema hrvatskoj državi i postojećem pravnom poredku, dok je pravoslavni dio naroda bez izuzetka negativnog stava i držanja prema hrvatskoj državnoj misli. Negdje prividno pokazuje lojalnost prema hrvatskim državnim vlastima, a negdje se otvoreno stavlja na stranu odmetnika, sve to naravski čini onako, kako mu diktiraju velikosrbski probitci.

P a r t i z a n i

I ovaj tjedan protekao je u znaku jake vojničke i političke djelatnosti partizana.

Partizanske skupine još uvijek su raspoređene u 3 žarišta i to: Šekovićima, Majevici² i Borja Planini.³ Točna jačina ovih skupina nije utvrđena, ali se sa sigurnošću može računati, da su oni i brojčano i naoružanjem veoma jaki. Iz ovih partizanskih žarišta stalno se čine pokreti i napadaju na pojedina naša mjesta i uporišta. Iz cjelokupnog njihovog djelovanja da se zaključiti, da je akcija svih tih skupina međusobno usklađena i da se vodi od jednog vodstva.

Djelatnost partizana u proteklom tjednu izpoljila se je u izvršenju sljedećih nedjela.

Od 8. rujna do 12. 1943. jake partizanske skupine u jačini od 4.000 boraca vršile su nekoliko uzastopnih napadaja na mjesto Teslić.⁴ Te skupine bile su naoružane puškama, strojopuškama, strojosamokresima, strojnicama, bacačima mina i jednim protuoklopnim topom. Imale su očitu namjeru osvojiti Teslić, ali im to nije uspjelo samo zahvaljujući hrabrom i vojničkom držanju naše vojne posade u Tesliću, koja i ako brojčano nejača, nije klonula pred neprijateljem. nego je borbu primila i izdržala.

U toku borbe na našoj strani nije bilo nego 5 mrtvih domobrana i legionara, 2 ranjena domobrana i 13 zarobljenih, dok su neprijateljski gubitci oko 500—600 što mrtvih i ranjenih.

10. rujna o.g. oko 18,30 sati partizani su uspjeli spaliti hotel Banje Vrućice i okolne zgrade, koje su podpuno paljevinom uništene, a sve što je bilo zgodno za opljačkati opljačkali su i sa sobom odnieli.

14. rujna 1943 god. u 23.00 sata jake partizanske grupe izvršile su napadaj na vojnu posadu 5. bojne Tuzlanskog zdruga u Capardima⁵ (11 km. z. Zvornika), a istodobno i na oružničku postaju u Memićima i u Kalesiji (4—5 km. s.z. Caparda).

Posadna momčad i oružnici primili su borbu, ali uslied velike brojčane nadmoćnosti neprijatelja, nakon 6 sati ogorčene borbe posada je svladana na Capardima i odpremljena sa svim ranjenicima u robstvo u selo Osmake (3 km. z. Caparda).

Oružnička vojarna u Memićima je razorena, a 16 oružnika u teškoj borbi razbijeno, od kojih je 6 stiglo sa oružjem

² Na području Istočne Bosne nalazile su se jedinice Prvog bosanskog i Trećeg NOU korpusa. Vidi dok. br. 127 i tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

³ Na ovom području nalazile su se jedinice Jedanaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 40.

⁴ O napadu na Teslić vidi dok. br. 40, 47, 75, 90, 92 i 97.

⁵ Napad na Caparde izvršile su jedinice Prve i Druge vojvođanske brigade Šesnaeste NOU divizije. Opširnije o tome vidi u tomu IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

na oružničku postaju Kozluk (11 km. s. Zvornika), dočim se za ostale oružnike još ništa ne zna.

Oružnici postaje Kalesija pod borbom i bez gubitaka povukli su se u Prnjavor (1 km. s.z. Kalesije) u sastav posade DOMDO pukovnije.

Gubitci posade u Capardima nisu poznati, osim što je 6 ranjenika stiglo u Kalesiju i koji izjavljuju, da je bilo u posadi oko 20 mrtvih i više ranjenih, odnosno da je cijela posada zarobljena i upućena u smjeru Šekovića.

Gubitci na strani partizana nisu poznati.

Plien, koji je na Capardima pao u ruke neprijatelja, nije poznat.

Neprijatelj je došao od smjera Šekovića, a kamo se je i povukao.

Promet na državnoj cesti Tuzla — Zvornik je obustavljen, a brzoglasne veze prekinute, jer se neprijateljski dijelovi još zadržavaju na napadnutom prostoru.

Naše vojne protumjere poduzete su.

16. rujna o.g. u 19,30 sati jedna skupina od 80 partizana izvršila je munjeviti napadaj na uporište Kalesija (16 km. j.i. Tuzle), na kome je bilo 16 oružnika i 4 legionara DOMDO pukovnije.

Oružnici i legionari primili su borbu, ali su već nakon 15 časaka neravne borbe morali se povući pod borbom na uporište Međaši (6 km. s.z. Kalesije), osim 5 oružnika, za čiju se sudbinu još ne zna.

Gubitaka na našoj strani osim nestalih 5 oružnika nije bilo, zapovjednik postaje narednik Nikola Lučić lakše je ranjen, dok gubitci na strani partizana nisu poznati.

Partizani su se po izvršenom napadaju povukli u selo Dubnicu (3 km. s.z. Kalesije), odnievši sobom 4 puške, 1 samokres, 8 kabanica, 2 haljinca, 2 taborske kape.

16. rujna 1943. god. u 18.00 sati partizani nepoznate jakosti zauzeli su bez borbe uporište Domdo pukovnije Tupković i Gračanicu⁶ (11 km. j.i. Živinica).

Prema još točno ne ustanovljenim podacima na pomenu tim uporištima nalaze se sa partizanima i legionari, iz čega se zaključuje, da je zauzeće navedenih uporišta uslijedilo po pristanku momčadi tih uporišta.

17. rujna o.g. oko 03,00 sata jedna skupina od 10 partizana došla je u selo Crveno Brdo (4 km. s.z. Lukavca—tvornice), te su uhitili na spavanju domobrana Derviša Karahme-

⁶ Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943. godine.

tovića i Avdu Karahmetovića, koji su bili na dopustu, te su iste tjerali da idu s njima, a kad ovi nisu htjeli, onda su opljačkali njihove domobranske odore i odnieli sa sobom u selo Smoluca (6 km. s. Lukavca — tvornice), od kuda su i došli. Pri odlasku rekli su ovim domobranima, da ne smiju ići u domobranstvo, a pod prijetnjom da će im partizani kuće popaliti.

18. rujna o.g. u 18,00 sati došli su iz Međaša u Tuzlu 4 pomoćna oružnika, koji su evakuirani sa postaje Kalesija u Međaše, prilikom partizanskog napadaja na selo Prnjavor.

Ovi oružnici napustili su Međaše iz razloga što im je zapovjednik ranjen i otišao u Tuzlu, te što nisu dobivali hranu kroz 2 dana i što su predviđali, da bi mogli biti zarobljeni po partizanima.

Iz izjava navedenih pomoćnih oružnika vidi se da držanje pripadnika Domdo pukovnije u Međašima i okolici prema partizanima veoma je sumnjivo, a ovo tim još više što se posada od 50 legionara pri napadaju na Prnjavor 16 rujna o.g.⁷ nije povukla u Međaše, kao što su se povukli oružnici, već su legionari jednostavno ostali u Prnjavoru, kada su u isti ušli partizani, gdje se i danas nalaze i jedni i drugi.

19. rujna 1943. god. u 10,00 sati obhodnja od 30 momaka njemačke vojske i jednim oružnikom vodičem iz Lukavca sukobila se u selu Brezici (6 km. s. Lukavca) sa skupinom od 250 partizana.

U borbi su poginula 2 njemačka vojnika, dok gubitci na strani partizana nisu poznati.

Pod jakim pritiskom neprijatelja i nakon jednosatne borbe istog dana u 12,00 sati obhodnja se povratila u Lukavac.

20. rujna 1943. god. u 13,30 sati obhodnja 5 bojne Tuzlanskog zdruga od 30 domobrana i 2 oružnika sukobila se sa partizanima nepoznate jakosti između sela Šikulja i Brezika (5,50 km. s. Lukavca).

U borbi je nestao oružnik Fehim Begić i domobranski vodnik Kurtović.

Obhodnja se pod borbom bez drugih gubitaka povukla u Lukavac istoga dana u 15,00 sati. Gubitci partizana nisu poznati.

S molbom na znanje i dalju djelatnost.

ZA DOM SPREMNI!

ZAMJENIK VELIKOG ŽUPANA
(M.P.) PODŽUPAN
(Dr Felix Niedzielski)

⁷ Vidi dok. br. 90, 97, 117 i 118.

Dostavljeno:

- 1) Uredu Poglavnika NDH
- 2) Predsjedniku Vlade — Dr. Nikoli Mandiću
- 3) Ministru unutarnjih poslova — Uredu Ministra
- 4) Podpredsjedniku vlade — Dr. Kulenoviću
- 5) Uredu ministra — Dr. — Lorkoviću
- 6) Ministarstvu unutarnjih poslova — Glavnom
ravnateljstvu za javni red i sigurnost
- 7) Ministru postrojniku — Dr. Sušiću—Zagreb

BR. 209

DNEVNI IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U TUZLI OD 21. SEPTEMBRA 1943. GOD. O BORBAMA JEDINICA NOV NA PODRUČJU LUKAVCA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA Tuzla, dne 21. rujna 1943. g.
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST

— TUZLA —

BROJ: — 536 — TAJ — 1943.

Predmet: Dnevno izvješće za dan
21. rujna 1943. godine.—

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — TAJNIČTVO MINISTRA — ZAGREB
- 2) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — ZAGREB
- 3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA ZA DR. BAUERA — ZAGREB
- 4) GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ZA IZTOČNU I ZAPADNU BOSNU G. ŠANDORU BENAKU — BANJA LUKA
- 5) OBČEM ZAPOVJEDNIČTVU REDARSTVENE STRAŽE — ZAGREB
- 6) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIG. ODJEL II/B — ZAGREB
- 7) VELIKOJ ŽUPI USORA I SOLI — TUZLA

U toku posljednja 24. sata na području grada Tuzle nije bilo nikakvih naročitih događaja.—

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 53/8—1, k. 217.

Oružničko krilno zapovjedništvo u Tuzli sa izvještajima od 20. rujna 1943. g. broj: 2035, i 2032/43. dostavlja:

Na 19. ov. mj. u 10. sati obhodnja njemačke vojske od 30. momaka i jednim oružnikom kao vodičem iz Lukavca sukobila se je u selu Brezici, 6. km. sjeverno od Lukavca, sa skupinom partizana u jakosti od 250.² te je u borbi poginulo 2. njemačka vojnika, dočim su gubitci na strani partizana nepoznati, kojom prilikom je jedna puška kao plijen pala u ruke odmetnika. Pod jakim pritiskom neprijatelja i nakon 1. sat borbe povukla se je obhodnja pod borbom u Lukavac.—

Na 20. rujna o.g. u 13.30 sati obhodnja 5. Bojne Tuzlanskog Zdruga u jakosti od 30. domobrana i 2. oružnika sukobila se je sa partizanima³ nepoznate jakosti između sela Šikulja i Brezica, 5 1/2. km. sjeverno od Lukavca. U borbi je nastao oružnik Fehim Begić i domobranski vodnik Kurtović, te se je obhodnja pod borbom povukla u Lukavac u 15. sati bez drugih gubitaka, dočim su gubitci na strani partizana nepoznati.—

Drugih osobitih događaja nije bilo, odnosno ova oblast nije primila više nikakovo izvješće.—

Prednje se dostavlja s molbom na znanje.—

Z a D o m s p r e m n i !

P. N.
REDARSTVENOG UPRAVITELJA:
(Alija Džindić)
A. Džindić

(M.P.)

² Vjerovatno se odnosi na Majevički NOP odred, koji se u to vrijeme nalazio na pomenutom području. Vidi dok. br. 127 i tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godme.

³ Isto

BR. 210

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI U STOCU OD 21
SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI U STOCU I NA PRO-
STORU LJUBINJA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U STOLCU
BROJ: T. 516/43

Stolac, 21/IX 1943.

Predmet: Dnevni izvještaj.

**VELIKA ŽUPA HUM—MOSTAR
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST—MOSTAR**

Jučer je mali odred njemačke vojske otišao u pravcu Ljubinja u svrhu izviđanja terena, jer da se na tom području nalazi veliki broj odmetnika.² Po povratku odreda, namjeravaju se poduzeti akcije čišćenja.

Danas su u Stolcu boravili predstavnici četnika, koji su došli u doticaj sa njemačkom komandom u Stolcu. U doba pisanja izvještaja još se nalaze u komandi, te se podrobnosti ne mogu dostaviti.

Jučer je u Stolac došao Ilija Raguž, ustaški častnik, koji je svojim dolaskom izazvao jako uznemirenje duhova, jer se njemu pripisuje da je u vezi događaja iz 1941. godine. Vrlo veliko uznemirenje vlada naročito među pravoslavnim pučanstvom, dok su podpisatoga posjetili ugledni građani i tražili da Raguž što prije napusti Stolac, jer da je to u interesu smirenja. I predstavnici četnika će nešto poduzeti kod njemačke komande.

ZA DOM SPREMNI!

(M.P.)

KOTARSKI PREDSTOJNIK:
(Šefkić)

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 1/10—1, k. 157.

² Na pomenutom području nalazili su se dijelovi Desete NOU brigade.

**DNEVNI IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U
SARAJEVU OD 21 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA
JEDINICA NOV NA PROSTORU PROZORA, TRNOVA I
KALINOVICA¹**

ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST
POLITIČKI ODSJEK
SARAJEVO

Broj: 48-Taj-43.—

Sarajevo, dne 22. rujna 1943.—

Dnevno izvješće za dan
21. rujna 1943. godine.—

- 1) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST — **Zagreb**
- 2) GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST URED X. — **Zagreb**
- 3) OBČE ZAPOVIEDNIČTVO REDARSTVENE STRAŽE — **Zagreb**
- 4) GLAVAR GRAĐANSKE UPRAVE ZA IZTOČNU I ZAPADNU BOSNU G. ŠANDOR BENAK — **Banja Luka**
- 5) G. VELIKI ŽUPAN VELIKE ŽUPE VRHBOSNA — **Sarajevo**

Savezno nalogu Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost od 29. prosinca 1942, broj: 150604/42, čast mi je podnieti izvješće o političkoj i vojnoj situaciji u gradu Sarajevu i Velikoj Župi Vrhbosna za dan 21. rujna 1943. godine.—

Oko 4000 pobunjenika, koji su se nalazili u neposrednoj blizini Prozora, napali su na cestu Prozor—Rama.²

Oko Višegrada odbijen je slabi napad pobunjenika.

Partizanska IV. crnogorska brigada zauzela je čitav prostor od Trnova do Kalinovika.³ Njihova komanda nalazi se u selu Bistročaj sjevero-zapadno⁴ od Trnova udaljeno 3 km.

Slomljen je otpor pobunjenika kod Dobruna.

U vezi našega izvješća od 20 rujna o.g. gdje je javljeno da je četnička komanda zatražila predaju Goražda, dostavljamo

¹ Original. pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnohistoriskog instituta pod reg. br. 26/3—1, k. 198.

² Na ovom području nalazio se Ramski NOP odred. Vidi dok. br. 76.

³ Vidi dok. br. 101.

⁴ Pogrešno. Treba: istočno od Trnova.

Vam priepis pisma, koje je dostavljeno Oružničkoj komandi Goražde.—

Iz ostalih kotareva Velike Župe Vrhbosna nema nikakvih podataka.—

U samom gradu Sarajevu u posljednja 24 sata vladao je podpuni red i mir.—

Prilog: 1.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Upravitelj:
Župske redarstvene oblasti:
(Petković)
Petković

BR. 212

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKOG KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA
U MOSTARU OD 21 SEPTEMBRA 1943 GOD. O NAPADU
JEDINICA NOV NA OSTROŽAC¹**

ORUŽNIČKO KRILNO ZAPOVJEDNIČTVO

Tajno

MOSTAR

6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Broj: 1458/taj.

U Mostaru dne 21-IX-1943.

Predmet: Napad partizana na
Ostrožac i rušenje
mostova po Talijanima.

- 1.—GLAVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIČTVU
- 2.—ZAPOVJEDNIČTVU 6.PJEŠAČ. DIVIZIJE
- 3.—ZAPOVJEDNIČTVU 6.ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
- 4.—VELIKOM ŽUPANU VELIKE ŽUPE HUM

17-IX-1943. u 2350 sati, oko 400 partizana² upalo je u mjesto Ostrožac, kotar Konjic. Munjevitim naletom zauzeli su 2 najglavnija bunkera koji su dominirali Ostrožcem. U prvom

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 57/13, k. 192.

² O napadu na Ostrožac, koji je izvršio Ramski NOPO, vidi u dok. br. 114 i 207.

bunkeru uhitili su 8 domobrana-strojničara, sa 2 strojnice, 1 strojnom puškom i 1 lakim bacačem, a u drugom bunkeru uhitili su 15 domobrana sa strojopuškom i malim bacačem.

Sa željezničke postaje potisnuli su stražu i zapalili 2 vagona u kome se je od mjestnog trgovca Periša Anđelića nalazilo voće, a u drugom vagonu nalazilo se je sieno koje je pripadalo domobranstvu.

Oružnici postaje Ostrožac sa nekoliko domobrana zauzeli su čuvanje mjestnih mostova i to: jednog drvenog mosta preko rijeke Neretve i drugog željezničkog mosta, koje je uspjelo sačuvati pušcanom vatrom. Za vrijeme odsutnosti oružnika iz vojarne, pobunjenici su ušli u vojarnu i opljačkali stanovite državne i privatne stvari oružnika. Iz mjestne pošte opljačkali su 20.000 kuna gotovog novca i neke pakete. Ured mjestnog zapovjedništva također su opljačkali.

Sobom su odveli 40 domobrana, otpremnika vlakova sa još 2 željezničara, zatim 2 strojnice, 2 strojopuške, 2 mala bacača, 27 pušaka, 4 sanduka naboja za strojopuške i 7 domobranskih konja.

Poslije dolaska oklopljenog vlaka iz Lisičića u 02,30 sati, partizani su se sa plienom povukli u pravcu sela »Seonice« (:7 km sjever od Ostrožca:). Predhodno su kamenjem i drvećem zakrcili željezničke i suhoputne veze, tako da je jedan vagon oklopljenog vlaka iskočio sa tračnica.

Oružnici su u borbi utrošili 1000 naboja. Jedan je partizan nađen mrtav, dok na našoj strani nije bilo gubitaka. Željezničko osoblje pušteno je istoga dana.

9-IX-1943. nakon povlačenja talijanske vojske iz Novih Sela, (:13 km. sjever. zap. Metkovića:), kotar Metković, isti su eksplozivom porušili suhoputni most zv. »Orepak«, kod Novih Sela, i onemogućili svaki promet između Metkovića i Vrgorca. Porušili su brzojavne i brzoglasne veze, koje su naše vlasti ponovno uspostavile.

Preostali ratni plijen Talijana preuzele su naše i njemačke vojne vlasti.

Zapovjednik satnik:
(Petar Bošnjak)

BR. 213

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVORTE ORUŽNIČKE
PUKOVNIJE OD 22 SEPTEMBRA 1943 GOD. O NAPADU
JEDINICA NOV NA MODRIČU¹**

ZAPOVJEDNIČTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J.S.Br.2950/taj.

U Tuzli 22. rujna 1943.

Predmet: Napad partizana na oru-
žničku postaju Modriča.

GLAVNOM ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČTVA J.S. ZA-
GREB.

GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ZA ISTOČNU I ZA-
PADNU BOSNU GOSPODINU ŠANDORU BENAKU
BANJA LUKA.

ZAPOVJEDNIČTVU II. DOMOBRANSKOG ZBORA
BROD.

ZAPOVJEDNIČTVU I. LOVAČKOG ZDRUGA DOBOJ.

Gružnički vod Županja sa Br. 502/taj. od 17. srpnja 1943.
izvješćuje:

»7. rujna 1943. u 23.00 sata, napalo je oko 2000 naoruža-
nih partizana² sa tri strane na mjesto i oružničku postaju Mo-
driča (14 km. s. z. Gradačca), u kojem se je mjestu nalazilo oko
250 domobrana II. bojne, 3. pj. pukovnije i 9 oružnika. Oružnici
primili borbu, ali pod jakim nadiranjem mnogo nadmoćnijeg
neprijatelja povukli su se u namjeri da se priključe mjestnoj
domobranskoj posadi, koja se je posada u međuvremenu po-
vukla na brežuljke na položaje i borbu vodila sa partizanima.

Kako se oružnici nisu mogli priključiti spomenutoj bojni
usljed jake partizanske navale, povukli su se niz r. Bosnu do
sela Garevac, a oдавде u Bos. Šamac.

Domobranska bojna borila se je oko 2 sata sa partizanima,
pa je i ona podlegla jakoj navali partizana, pa su partizani za-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 26/9—1, k. 93.

² Odnosi se na jedinice Sedamnaeste NOU divizije. Vidi dok. br.
30 i tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

robili 200 domobrana i častnike, a ostali domobrani razbjegli se. Zarobljene domobrane partizani su odveli u pl. Majevicu.

Partizani su porušili sa minama drveni most na r. Bosni, pa zbog toga dolazeće Njemačke motorizovane postrojbe iz Doboja nisu mogle prijeći r. Bosnu.

U Modriči je viđen vođa partizana Moša Piada, vlasnik beogradske »Politike« Ribnikar i jedan čuveni zagrebački glumac za čije se ime nije moglo doznati. Među narodom se govori, da se Tito nalazi na području pl. Majevice, koji osobno upravlja s operacijama.

Iz oružničke postaje spasena je posteljna oprema, knjige i spisi iz ove godine, žigovi i otvorene zapovjedi, dok se ostalo nije moglo spasiti usljed jake navale partizana.

Vlastiti gubitci: 1 oružnik zarobljen i 1 nestao. Gubitci partizana nisu poznati.

Predlažem gornje na znanje.

Naređeno je krilu Brod da po ovome povede izvide i postupi po zakonu.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

25. IX. 1943

Zapovjednik pukovnik
Emanuel Mašek
Mašek

(M P.)

BR. 214

**DNEVNI IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI U STOCU OD 22
SEPTEMBRA 1943 GOD. O BORBI IZMEĐU NIJEMACA I
JEDINICA NOV NA PODRUČJU RAVNOG I O SITUACIJI
U STOCU¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U STOLCU

BROJ: tajni 517/43

Stolac, 22/IX 1943.

Predmet: Dnevni izvještaj.

**VELIKA ŽUPA HUM — MOSTAR
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST — MOSTAR**

U toku jučerašnjeg dana i današnjeg prijepodneva vodile su se borbe između njemačkih trupa i partizana² u Vlahovićima i Banićima. Izgleda da je partizanima na prevaru uspjelo zarobiti jednu manju grupu njemačkih vojnika. Veći dio njemačkih vojnika već se vratio u Stolac, te ovoj oblasti nisu poznati detalji o borbama, jer je to područje kotar Ravno.

U Stolcu se nalazi još uvijek nekoliko četničkih vođa koji stalno stoje u vezi sa njemačkom komandom. Pronose se glasovi, da Njemci drže ove četnike kao taoce, jer da su [se] četnički odredi odmah povukli pred partizanima, kako u Vlahovićima tako i na ostalim mjestima gdje su držali frontu.

Po izjavi jednog seljaka jučer je vojni bjegunac Halil Balavac bez ikakvog povoda napao na Raguža, koga je zatekao na spavanju, te ga počeo nemilosrdno tući, te nakon toga ga poveo u »komandu«. Tom prilikom je uspjelo Ragužu da otme pušku od Balavca i da ga smrtno rani. Balavac je poginuo, dok je Raguž prenesen u bolnicu u Stolac. Povrede su teške prirode, ali bi mogao ostati na životu.

ZA DOM SPREMNI!

KOTARSKI PREDSTOJNIK

(Šefkić)

(M.P.)

Šefkić

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 3/10—I. k. 157.

² Odnosi se na jedinice Desete NOU brigade.

IZVJEŠTAJ ČETRNAESTE PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD 23
SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU TRE-
BINJA¹

14. PJEŠAČKA PUKOVNIJA

Op. Br. 1138/taj.

Trebinje, dne 23. IX. 1943.

Predmet: Stanje u Trebinju.

ZAPOVJEDNIČTVU: 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE — ČAPLJINA
SS-GORSKE LOVAČKE PUKOVNIJE
— DUBROVNIK.
MJESTA DUBROVNIK.
SASTAVAK.

Stanje 23. IX. do 1200 sati:

1. — Jučer 22. IX. u 1530 sati je zaustavljen na km 244.500 želj. pruge između željezničkih postaja Jasenica — Lug i Diklići vojni vlak broj 11 koji je krenuo iz Dubrovnika poslije 1200 sati. Tračnice su bile razstavljene, te su lokomotiva, prvi i predposljednji vagon izkočili iz kolosjeka. Odmah po zaustavljanju otvorena je sa svih strana puščana paljba na vlak. Zatim su oko 100 partizana² obkolili vlak, prikupili sve talijanske zarobljenike, kojih je bilo oko 300 i oko 100 putnika vojnih obveznika iz Dubrovnika i povelili ih južno od željezničke pruge na više u brdo, dok su po drugoj verziji sve građanske putnike, njemačke vojnike i domobrane odveli preko Popova Polja prema sjeveru. Žene partizanke izvukle su iz napuštenog vlaka sve što su mogle ponieti.

Upućena pomoć sa željezničke stanice Hum našla je kod izkliznutog vlaka samo jednog mrtvog njemačkog, 1 mrtvog talijanskog vojnika i ranjene 1 njemačkog i 2 talijanska vojnika. Svi ovi prevezeni su na željezničku postaju Hum, gdje su se kasnije javili još oko 30 talijanskih vojnika, 1 građanin i domobran Kihaz Vladimir iz 1. sati 14. p.p., koji su uspjeli izbjeći.

Prema izvještaju sa ž. p. Hum upućeni su jutros pomoćni vlakovi iz Dubrovnika i Mostara, koji će izvršiti potrebne ra-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 24/15—1, k. 105.

² Odnosi se na dijelove Desete NOU brigade.

dove oko dizanja izkliznutog vlaka i ponovnog uzpostavljanja prometa.

Izgleda da su ovo izvršili domaći partizani sa područja između željezničke pruge i morske obale, među kojima se nalaze i odbjegli talijanski zarobljenici kao i oni partizani koje su Talijani odmah po njihovoj kapitulaciji pustili iz svojih zatvora i logora. Četnici govore da se ova skupina partizana nalazi oko sela Gorogaša (5 km jugoistočno od željezničke postaje Zavala) i u predjelu zvanom Bobani (južno od željezničke pruge Poljice — Zavala).

2. — Od jučer upućenih bojni po mojoj zapovjedi Op. br. 1135 tajno do sada nemam nikakve vjesti ili izvještaja.

3. — U Crnoj Gori oko Trubjele (15 km istočno od s. Vilusa) i na Grahovskom Polju (10 km jugoistočno od s. Vilusa) prikupljaju se crnogorski partizani u velikom broju.³

4. — Neposredno oko Trebinja i Bileće nema naročitih novih događaja. O toku akcije protiv partizana na području oko Sitnice planine nemam podataka.

5. — Danas su mi četničke vođe Tošo Perović i Mišo Viđaćić opet tražili 50 sanduka strijeljiva za njihove snage. sa kojima su u akciji oko Sitnice planine. Povodom toga odgovorio mi je njemački satnik Meckelburg iz Dubrovnika, da će im se nešto poslati i neka se glede strijeljiva obrate na njemačkog satnika (Hauptsturmführera) Grosa.

6. — U 1200 sati izvještava ž.p. Hum, da je izkliznuti vlak kod Jasenice-Luga opet dignut na tračnice i pruga oslobođena za redoviti promet. Nađen je u okolini vlaka još jedan mrtav njemački vojnik i 2 mrtva talijanska vojnika.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK
(MESIĆ)

Mesić puk

1. X. 1943

(M.P.)

³ Odnosi se na jedinice Pete NOU brigade.

BR. 216

**IZVJEŠTAJ ŠESTE PJEŠADISKE DIVIZIJE OD 24 SEP-
TEMBRA 1943 GOD. O ZAUZIMANJU RAVNA OD STRANE
JEDINICA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE¹**

GLAVNI STOŽER ZAGREB

III Zborpod Sarajevo

Zapovjedništvu II. željezničke bojne ustaške vojnice

Sarajevo

Gradić Ravno napadnut i zauzet od odmetnika. Željeznička pruga na više mjesta prekinuta. Predstraže im se nalaze u blizini Turkovića, koje još nije zauzeto. Uputio sam hrvatsko-njemački odjel u jačini 120 momaka kao prvu pomoć i zamolio pomoć od pukovnika Schmidhubera, s tim da on napadne iz pravca Huma.

Obratio sam se za pomoć i zapovjedniku ustaške željezničke polubojne u Metkoviću, satniku Buljanu, koji je pomoć odbio s motivacijom da on ima drugi zadatak. Pošto se satnik Buljan nalazi na području moje divizije, on je bio dužan izvršiti moju zapovijed. Molim zapovjedništvo željezničke ustaške bojne da smieni satnika Buljana i povede istragu, a njegovog nasljednika uputi da se taktički nalazi pod mojim zapovjedništvom.

6. divizija broj 7953 tajno

ČAPLJINA 24. IX/43.

ŠIFRIRAO:

Satnik (Stošić)

Stošić

GLAVAR STOŽERA

Podpukovnik Žak

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 54/17—1, k. 105.

² Odnosi se na jedinice Desete NOU brigade. Vidi tom IV, knj. 18. izvještaj zamjenika komandanta III NOU divizije Štabu iste divizije od 5. X. 1943 godine.

IZVOD IZ PETNAESTODNEVNOG IZVJEŠTAJA ČETVORTE
ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 25 SEPTEMBRA 1943 GOD.
O SITUACIJI NA PODRUČJU ISTOČNE BOSNE¹

ZAPOVJEDNIČTVO

Tajno

4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

J.S. Br. 2971/taj.

U Tuzli 25. rujna 1943.

Predmet: Doglasno izvješće za
II. razdoblje rujna.

1. GLAVNOM ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČTVA J. S. ZAGREB.
2. PREDSJEDNIČTVU VLADE NA RUKE POMOČNIKA ZAGREB.
3. GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ZA ISTOČNU I ZAPADNU BOSNU GOSPODINU ŠANDORU BENAKU BANJA LUKA.
4. ZAPOVJEDNIČTVU II. DOMOBRANSKOG ZBORA BROD.
5. RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST ZAGREB.
6. ZAPOVJEDNIČTVU 1. LOVAČKOG ZDRUGA DOBOJ.
7. ZAPOVJEDNIČTVU 3. LOVAČKOG ZDRUGA BRČKO.
8. ZAPOVJED. USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE URED I. ZAGREB.
9. VELIKOJ ŽUPI USORA I SOLI TUZLA.
10. ZAPOVJEDNIČTVU 1. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE SI-SAK.
11. ZAPOVJEDNIČTVU 2. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE GOSPIĆ.
12. ZAPOVJEDNIČTVU 3. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE B. LUKA.
13. ZAPOVJEDNIČTVU 5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE SARAJEVO.
14. ZAPOVJEDNIČTVU 6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE MOSTAR.
15. SREDIŠNJOJ ORUŽNIČKOJ ŠKOLI BJELOVAR.
16. SASTAVAK.

Prema Uputu za rad i organizaciju izvještajne službe i zapovjedi Glavnog oružničkog zapovjedništva J. S. Br. 320/taj.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 17/17, k. 86.

od 31. srpnja 1941. za minulih 15 dana, predlaže se sljedeće doglasno izvješće:

3. O KOMUNISTIMA — PARTIZANIMA:

Akcija partizana postaje iz dana u dan sve veća i drskija. Njihove snage se osjetljivo pojačavaju bilo time što im se svakodnevno dobrovoljno priključuju pojedinci i skupine novih članova, bilo time što silom novače mladiće u svoje redove. Na čitavom području pukovnije njihova djelatnost je neobično jaka i svestrana. Pale državne objekte, miniraju želj. pruge, napadaju i ruše vlakove, trgaju b.b. linije, odvođe i ubijaju viđenije ljude, te razaraju i uništavaju svu državnu imovinu uobče.

Put Tuzla — Zvornik nalazi se u njihovim rukama i sa Zvornikom nema nikakove prometne ni brzoglasne veze.

Na području kotareva Tuzla, Zvornik, Bijeljina, Brčko i Kladanj, vrše vrlo jaku i uspješnu promičbu među pučanstvom i Domdo legionarima u korist partizana bivši logornik iz Kladnja Enver Mešković, tabornik Jozo Čaja i bivši časnici Domdo pukovnije Tuzla koji su se svojedobno priključili partizanima, pa to pospješuje svakodnevno priključivanje naroda partizanima.

Za sada su partizani osobito usmjerili svoju djelatnost u pravcu Gradačca i Brčkog koja mjesta jako ugrožavaju.

U Srijemu su prilike vrlo teške, jer jake skupine partizana ugrožavaju i veća mjesta, dok su sa selima skoro sasvim zavlitali.

Djelatnost komunista na području pukovnije u minulih 15 dana ogleda se u sljedećim događajima:

Na području krila Tuzla:

1. IX. 1943. u 0500 sati, oko 600 partizana prešlo je od Šekovića sa juga preko r. Spreče na sjever za pl. Majevicu — Jelicu (18 km. s.z. Zvornika).² Prilikom prolaza za Majevicu, odveli su sobom zapovjednika uporišta Domdo pukov. u Dubnici (17 km. j.i. Tuzle) narednika Sejfu Husića i brzoglasnika Hasifa Kulovića bez ikakove borbe. Nakon razoružanja i 2 km. hoda partizani su Husića i Kulovića pustili.

2. IX. 1943. kod Mičića hana između Jasenice i Potpeća (15 km. s.z. Tuzle) održan je sastanak između partizana, četnika i legionara Domdo pukov. Na sastanku je govorio Gluhčić,

² Vidi tom. IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

biv. nadporučnik Domdo pukov., koji je tokom o.g. pobjegao u partizane.

Nakon održanog govora, četnici su položili partizansku prisegu i priključili se partizanima, dočim između partizana i legionara Domdo pukov. postignut je sporazum o nenapadanju jednih na druge. Ovo još nije provjereno.

2. na 3. IX. 1943. dužnostnici župske redarstvene oblasti u Tuzli, uhitili su 4 osobe-radnika u tvornici Solvau u Lukavcu, pod sumnjom da su naklonjeni partizanima. Povodom ovog uhićenja istog dana pobjeglo je iz spomenute tvornice 16 osoba majstora i radnika i priključili se partizanima.

3. IX. 1943. u 0130 sati, skupina od 800 partizana koja se je prebacila iz pl. Jelice za Šekoviće, napala je na s. Miljanovce, Prnjavor i Kalesiju (15—19 km. j.i. Tuzle). Oružnici i legionari stupili u borbu koja je trajala 30 časaka.

Partizanima je uspjelo prebaciti se preko r. Spreče na jug sa 8 volovskih kola i nekoliko konja natovarenih sa živim namirnicama, te su otišli preko s. Gojčina u pravcu Šekovića. Gubitaka nismo imali. Gubitci partizana 2 mrtva bez oružja pronađena.

7. IX. 1943. u 1115 sati, prešlo je 2000 partizana sa 200 natovarenih konja iz pl. Jelice (19 km. j.i. Tuzle) preko ceste Tuzla — Zvornik i otišli u pravcu Šekovića. Prilikom prielaza državne ceste, partizani su naišli na naša 3 rizničara koji su išli iz Zvornika za Tuzlu, iste razoružali i pustili, a njihovo oružje sobom odnijeli.

7. IX. 1943. u 1200 sati, napalo je oko 2000—2500 partizana na četničke položaje Trebavskog četničkog odreda u Trebavi i Duge Njive (17 km. s.i. Doboja). Nakon duže borbe partizani su zauzeli Trebavu i Duge Njive, a četnici se povukli na svoje položaje.³ Gubitci na obe strane nepoznati.

8. IX. 1943. u 1300 sati, partizani su zauzeli četničke položaje u s. Kožuhe (14 km. s. Doboja) i sve do s. Grabske (4 km. s. Doboja), nakon čega se 400 četnika povuklo preko r. Bosne na naše područje u Kotorsko, gdje su zauzeli položaje, dočim ostale četničke snage povukle se u smjeru Doboja.

8. IX. 1943. nepoznati broj partizana došao je u s. Gnojnicu, Berkovicu i Miričinu (21—22 km. s.z. Tuzle) i tamošnjem

³ Borbu protiv četnika na Trebavi i Dugim Njivama vodile su jedinice Petnaeste (Prve) majevičke NOU brigade. Opširnije o tome vidi u tomu IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

pućanstvu održali govor da se sa njima zajednički bore protiv četnika, ustaša i okupatora. Nakon održanog govora partizani su otišli u s. Smoluču⁴ (15 km. s.z. Tuzle), od kuda su i došli.

8. IX. 1943. u 2330 sati, jake partizanske skupine od 3500—4000 boraca, napale su sa svih strana sa pušćanom, strojopušćanom vatrom i bacaćima mina i jednim brdskim topom na grad Teslić. Borba je trajala sutradan do 0600 sati, kada su partizani obustavili vatru i ostali na istim položajima.⁵ Gubitaka nismo imali. Gubitci partizana nepoznati.

9. IX. 1943. u 1300 sati, jednoj grupi partizana nepoznate jakosti uspjelo je prebaciti se sa desne na lijevu obalu r. Bosne (12 km. s. Kotorskog). Četnici su stupili u borbu i partizane primorali na povlaćenje od kuda su i došli. Gubitci na obim stranama nisu poznati.

10. IX. 1943. u 0030 sati, partizani su ponovno vršili napad na grad Teslić. Borba je trajala istog dana do 0700 sati, kada su partizani obustavili vatru i ostali na istim položajima. Istog dana u 1830 sati, grupa partizana nepoznate jakosti, uništila je sve zgrade Banje Vrućice (2 km. j.i. Teslića), kao i nekoliko okolnih bunkera.

11. IX. 1943. u 0000 sati, partizanske snage napale su ponovno sa svih strana na Teslić. Borba je trajala istog dana do 0600 sati kada su partizani uz velike gubitke odbijeni. Za vrijeme svih borbi oko Teslića imali smo 5 mrtvih, 2 ranjena i 13 nestalo. Gubitci partizana iznose oko 600 mrtvih i veći broj ranjenih, 2 partizana živa uhvaćena koji su predani zapovjedništvu 4. lovačke pukovnije u Tesliću.

11. IX. 1943. u 1500 sati, napali su partizani nepoznate jakosti našu vojsku kod s. Putešići (7 km. s.z. Tešnja) sa pušćanom i strojopušćanom vatrom i bacaćima koja je upućena iz Doboja sa 2 brdska topa i 3 njemačka tenka u pomoć našoj napadnutoj posadi u Tesliću. Nakon kratke ali žestoke borbe, partizani su našu vojsku razbili koja se je pod borbom povukla za Dobar. Naši gubitci: 2 njemačka, 1 hrvatski častnik i 2 domobrana poginuli, a 5 domobrana ranjeno. Gubitci partizana nepoznati. 18 partizana ranjeno.

11. IX. 1943. u 0330 sati, tri grupe partizana u jakosti od 700—800 pušćaka napale su sa istoka, sjevera i zapada pušćanom

⁴ Odnosi se na jedinice Sedamnaeste NOU divizije. Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

⁵ Napad na Teslić vršile su jedinice Jedanaeste NOU divizije. Opsirnije o tome vidi u dok. br. 17, 34, 42, 88 i 89 i tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

i strojopuščanom vatrom na G. Tuzlu⁶ (6 km. s.i. Tuzle). Posada III. bojne Tuzlanskog zdruga sa 8 oružnika primila je borbu, ali je nakon 1.30 sati borbe partizanima uspjelo ući u mjesto G. Tuzlu, pa se je posada povukla na nove položaje i u žestokoj borbi do 0600 sati istog dana uspjeli su partizani iz G. Tuzle iztjerati i odbiti u smjeru pl. Majevica od kuda su i došli. Gubitaka nismo imali, jedan građanin ranjen. Gubitci partizana: 1 nađen mrtav na mjestu borbe, 1 živ sa oružjem uhvaćen, a više mrtvih sa sobom odveli. 2 puške pale u naše ruke.

12. IX. 1943. u 2200 sata, partizanski odredi nepoznate jakosti, napali su sa sjeverne i zapadne strane na oružničku i želj. postaju Johovac (12 km. s.z. Doboja). Posada želj. stražarske bojne i 13 oružnika primili borbu, ali usljed nadmoćnijeg broja napadača pod borbom povukla se na nove položaje i nastavila borbu.

13. IX. 1943. u 0300 sata, oklopni vlak koji je iz Doboja stigao u pomoć, na postaji Johovac naišao je na minu i prevrnuo se, ali je ipak posada vlaka uz pripomoć oružnika i domobrana želj. stražarske bojne nastavila borbu, kojoj je istog dana u 0600 sati uspjelo odbiti partizane koji su se povukli u smjeru s. Kladari (7 km. s.z. Doboja).

Partizanima je za vrijeme boravka u Johovcu uspjelo opljačkati oružničku postaju i skladište želj. postaje, a potom obje zgrade zapaliti koje su do temelja izgorile. Naši gubitci: 1 njemački vojnik i 1 milicioner poginuli, a 1 njemački vojnik i 1 oružnik ranjeni. Gubitci partizana nepoznati.

13. IX. 1943. u 2300 sata, napalo je oko 300 partizana na željezničku postaju Puračić (14 km. z. Tuzle) koju je osiguralo 10 domobrana, te istu bez borbe zauzeli. Partizani su želj. postaju i njeno skladište opljačkali, a brzojav i brzoglas pokvarili. Zarobili su 7 domobrana sa oružjem i odveli sa sobom u s. Smoluću (4 km. s. Puračića), od kuda su i došli, za čiju se sudbinu ne zna. 3 domobrana uspjeli su se spasiti.

14. IX. 1943. u 2300 sata, jake partizanske grupe napale su vojnu posadu u Capardima⁷ (11 km. z. Zvornika) a istodobno i na oružničku postaju u Memićima i u Kalesiji (4—9 km. s.z. Caparda). Posadna momčad i oružnici primili su borbu, ali usljed velike nadmoćnosti partizana nakon 6 sati borbe, posada je svladana u Capardima i odvedena po partizanima u s. Osmake (3 km. z. Caparda).

⁶ Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

⁷ Isto

Oružnička postaja u Memićima razrušena i zapaljena, a 16 oružnika u borbi razbijeno, od kojih je 6 stiglo na postaju Kozluk a 9 na uporište Domdo pukov. Međeđa i Jajići, dočim za sudbinu 1 oružnika ne zna se.

Oružnici postaje Kalesija povukli se pod borbom na uporište Domdo pukov. u Prnjavor (1 km. s.z. Kalesije). Gubitaka nismo imali, 5 domobrana ranjenih stiglo u Kalesiju. Gubitci partizana nepoznati. Sve oružje i strijeljivo kao i sve ostalo koje je posada u Capardima na rukovanju imala palo je u ruke partizana.

16. IX. 1943. u 1930 sati, napalo je oko 80 partizana na uporište Kalesija na kome je bilo 14 oružnika i 4 legionara koji su primili borbu, ali nakon 15 časaka borbe partizanima je uspjelo razbiti oružnike i zauzeti uporište, a oružnici se pod borbom povukli u Međeše, njih 9 na broju, za sudbinu 5 oružnika ne zna se. Naši gubitci: 5 oružnika nestalo. Gubitci partizana nepoznati. 4 puške, 1 samokres, 8 kabanica, 2 haljinca i 2 kape pale u ruke partizana.

16. IX. 1943. u 1800 sati, zauzeli su partizani nepoznate jakosti bez borbe uporište Tupković i Gračanicu⁸ (11 km. j.i. Živinica). Prema provjerenim podatcima na spomenutim uporištima nalaze se sa partizanima i legionari Domdo pukov. koji zajedno surađuju u korist partizana.

17. IX. 1943. u 0300 sata, došlo je 10 partizana u s. Crveno Brdo (18 km. z. Tuzle) i od Derviša Karamatovića, 10. sati, III. bojne, 5. lovačke pukovnije, i Zvede Karamehtovića, brodske pomoćne sati njemačkih oružanih snaga, koji su u istom s. na dopustu bili, odnijeli im svu državnu odoru, a njima zaprijetili da se ne smiju vraćati u domobranstvo jer će im u protivnom zapaliti kuće.

Oružničke postaje koje su zauzeli odmetnici od posljednjeg izvješća:

Krilo Tuzla: Postaja Kalesija i Capardi u Memićima.

Krilo Brod: Postaja Modriča i Bos. Šamac.

Oružničke postaje koje su pod pritiskom neprijatelja evakuirane:

Krilo Vukovar: Postaja Kupinovo povučena u sastav postaje Surčin, postaja Boljevci u selo Bečmen i postaja Nijemci u selo Djeletovci.

⁸ Isto

Oružničke postaje koje su vraćene u naše ruke:

Nije bilo.

Drugih promjena nije bilo.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

(M.P.)

Zapovjednik pukovnik
Emanuel Mašek

Mašek

Nezavisna Država Hrvatska
PREDSJEDNIČTVO VLADE

Primljeno	T. Broj	Priloga	Biljeg	Radna jedinica
29.9.43.	11/43-24	—	—	R.

IZVOD IZ PETNAESTODNEVNOG IZVJEŠTAJA PETE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 26 SEPTEMBRA 1943 GOD. O DEJSTVU JEDINICA NOV NA PODRUČJU TRAVNIKA I JUGOISTOČNO OD SARAJEVA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO
5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J. S. Br. 1238/Taj.

Tajno

U Sarajevu, dne 26. rujna 1943.

Predmet: Doglasno izvješće.

PREDSJEDNIČTVU VLADE NA RUKE PODPRED-
SJEDNIKA VLADE Dr. DŽAFERA KULENOVIĆA ZA-
GREB

PREDSJEDNIČTVU VLADE NA RUKE POMOĆNIKA
PREDSJEDNIKA VLADE DRŽAVNOG TAJNIKA Dr.
VJEKOSLAVA VRANČIĆA ZAGREB

GLAVNOM ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČTVA (Sigur.
odjel.) ZAGREB

ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA SARA-
JEVO

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ZAGREB

ZAPOVJEDNIČTVU USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE
URED I. ZAGREB

ZAPOVJEDNIČTVU SREDIŠNJE ORUŽNIČKE ŠKOLE
BJELOVAR

ZAPOVJEDNIČTVU 1. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
SISAK

ZAPOVJEDNIČTVU 2. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
GOSPIĆ

ZAPOVJEDNIČTVU 3. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
BANJA LUKA

ZAPOVJEDNIČTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
TUZLA

ZAPOVJEDNIČTVU 6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
MOSTAR

Prema uputi za organizaciju i rad izvještajne službe i za-
poviedi Vrhovnog oružničkog zapovjedništva Taj. J. S. Br. 320

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog
instituta pod reg. br. 13/18—1, k. 86.

od 31. srpnja 1941. predlažem sljedeće izvješće za vrijeme od 11. rujna 1943. do 26. rujna 1943.

...

Prilog broj 2.

3. Partizanska akcija:

Partizanske jače i slabije skupine bile su i nadalje dje-latne na cijelom području te vršile napadaje na pojedina mje-sta, željezničke pruge i državne objekte. Naročitu djelatnost pokazuje u prostoru Vitez — Turbe — Travnik — Dolac i sku-pina koja je nadirući sa sjevera iz područja Romanije dostigla crtu Goražde — Osanica — Ustikolina — Foča — Kalinovik.

Kao važnije iznosim sljedeće događaje:

Noću 27/28. VIII. 1943. manje skupine partizana izvršile su dva napadaja na Busovaču i bez vlastitih gubitaka odbačeni u smjeru sela Buselje (2 km. z. od Busovače).

30. VIII. 1943. u 0800 sati skupina od 20 partizana V. kra-iške udarne brigade zapalila je oko 1000 prostornih m. ogrev-nih drva i 2 željeznička vagona na skladištu drva kod sela Kruščica (2 km. j. od Viteza), te odveli 2 konja, vlasništvo Smajila Idrizbegovića, činovnika šumarije u Vitezu.

30/31. VIII. 1943. skupina od oko 400—500 partizana po-rušila je na 2 mjesta željezničku prugu, minirala 2 mosta iz-među postaja Dolac i Bila (2 i 8 km. j.i. od Travnika), prekinula b.b. liniju te sa posjećenim stablima zatvorila cestu Travnik — Lašva.

31. VIII. 1943. u 0100 sat oklopni vlak iz Travnika između željezničke postaje Dolac i Bila naišao na minu te je jedan vagon izkočio a zatim napadnut. Napadaj odbijen bez vlastitih gubitaka, dok su 3 partizana ranjena. Partizani se povukli u smjeru sela Bistro i Duboko (13 i 11.5 km. j. od Travnika).

Noću 31. VIII./1. IX. 1943. nasilno je odvedena po parti-zanima iz sela Mokronoge (7 km. j.z. od Visokog) učiteljica mjestne pučke škole Zdenka Kordić.

Noću 2/3. IX. 1943. odbijen je partizanski napadaj na po-sadu u Vitezu. Partizani povukli se u smjeru planine Kruščica (5 km. j. od Viteza). Gubitci naši 1 domobran ranjen, a parti-zanski nepoznati.

3. IX. 1943. u 0500 sati, jača skupina partizana napala je oružničku izpostavu Osanica (13 km. j.z. od Goražda).² Nakon kraće borbe oružnici se povukli u smjeru sela Vranići (7 km.

² Na području Goražda u to vrijeme nalazile su se jedinice Druge proleterske divizije. Opširnije o rasporedu njenih jedinica vidi u dok. br. 1.

j.z. od Goražda). Naši gubitci: 1 oružnik poginuo a 1 teško ranjen, dok su gubitci partizana nepoznati.

Noću 3/4. IX. 1943. oko 300 partizana izvršilo je napadaj na domobransku posadu Turbe.³ Napadaj odbijen bez gubitaka.

3. IX. 1943. u 2230 sati skupina partizana nepoznate jačine izvršila je vatremi prepad sa južne strane na bunkere oko Travnika i tvornice žigica u Dolcu. 4. IX. 1943. u 2130 sati i. 5. IX. 1943. u 2030 sati uslijedio je sličan prepad.⁴ Svi su ovi prepadi odbijeni bez vlastitih gubitaka.

4. IX. 1943. u 2130 sati skupina od oko 100 partizana sa južne i sjeveroistočne strane izvršila je vatreni prepad na našu posadu u Vitezu. Ta ista skupina napala je zatim 5. IX. 1943. 0400 sata domobransku stražu na željezničkom mostu na rijeci Lašva između Viteza i Busovače.⁵ Napadači nakon polusatne borbe odbijeni. U ovoj borbi poginuo jedan domobran. Gubitci partizana nepoznati.

5. IX. 1943. uslijed nadiranja jačih partizanskih snaga iz sjevero-zapada prema Goraždi, njemačko i naše oružništvo napustilo je Goražde.⁶ Njemački oružnici povukli se u Višegrad, a naši u Ustipraču.

7. IX. 1943. u 1230 sati u selu Stipanići (5 km. z. od Duvna) u sukobu ustaške i oružničke obhodnje ranjen jedan nepoznati partizan. Pošto uslijed zadobivenih rana nije mogao umaci izvršio je samoubojstvo. Zaplijenjena 1 vojnička puška, nabojnjača sa 20 naboja i pripasni remen.

7. IX. od 2215 do 9. IX. 1943 0400 sata, skupina partizana nepoznate jačine vršila je sa prekidom bez uspjeha napadaj sa južne strane na uporišta i bunkere kod Travnika i Doca.⁷

8. IX. 1943. u 0730 sati putnički vlak Turbe — Travnik po izlasku iz željezničke postaje Turbe naišao je na pakleni stroj. Stroj izbačen iz tračnica i manje oštećen. Vlak od 30 partizana napadnut. Putnici i željezničko osoblje odvedeni u selo Zlokići (4 km. j.i. od Turbeta), gdje su putnici pušteni, a 2 željezničara zadržana.

9. IX. 1943. u selu Stojkovići (4 km. j.i. od Travnika) partizani su postavili straže koje su spriječile seljacima dolazak u Travnik na sajam.

³ Napad na Turbe u to vrijeme vršile su jedinice Prve proleterske brigade. Vidi dok. br. 4.

⁴ Vidi dok. br. 149.

⁵ Isto

⁶ Vidi dok. br. 41.

⁷ O dejstvima jedinica NOV oko Travnika, Doca, Turbeta, Busovače, Viteza i drugih mjesta na ovom području u septembru 1943 god. vidi u dok. br. 149.

11. IX. 1943. u 0330 sati skupina od 120 partizana zaposjela je stajalište Goru i ugibalište Modrinje (15 i 7 km. i. od Lašve) na pruži Sarajevo — Brod. U ovo vrijeme krenuo je iz Lašve u smjeru Kaknja domobranski vlak, a iz Kaknja u smjeru Lašve teretni vlak, koji su imali izvršiti ukrštavanje na ugibalištu Modrinje. Domobranski vlak pred stajalištem Gora napadnut, strojovođa poginuo, a ložač teže ranjen, pa je vlak bez zadržavanja produžio kroz ugibalište Modrinje, uslijed čega je došlo do sudara ovih vlakova između Modrinja i Kaknja. Putnički vagoni i strojevi uništeni. U sudaru 6 poginulo, 22 teško i 26 lakše ranjeno. Ranjenici upućeni u Sarajevo. Ovom prilikom partizani su između km. 53—61 porušili eksplozivom željezničku prugu na 28 mjesta. Kod povlačenja u selu Gora (4 km. j.i. od Lašve) od četnika su otjerali 20 tovara pšenice, 3 konja, 3 krave te oduzeli parabelum sa 600 naboja i otišli u smjeru sela Dobraljeva (7.5 km. i. od Busovače). Promet uzpostavljen 13. IX. 1943.

14. IX. 1943. skupina od oko 2000 dobro naoružanih partizana došla je u selo Ilovice (4.5 km. s. od Trnova). U Trnovu zarobili 2 oružnika i nekoliko milicionera.

15. IX. 1943. u jutro napadnuta je kod Ilovačkog mosta (4 km. s. od Trnova)⁸ kombinovana izvidnica njemačke vojske i oružnika oružničke postaje Kijevo. Poslije kratke borbe izvidnica se povukla. Naši gubitci: 2 njemačka dočasnika poginula, 2 vojnika i 1 oružnik ranjen.

Istog dana 3 posebnička teretna samovoza koji su bili pošli u smjeru Ilovice radi prijevoza ogrievnih drva za Sarajevo po partizanima zarobljeni, koje su izkoristili za prevoženje svojih snaga od Kalinovika preko Trnova u pravcu Kijeva.

16. IX. 1943. skupina od 200 partizana došla je u selo Umčani (5.5 km. s.i. od Ledića) nadirajući iz pravca Trnova u smjeru Kijeva.⁹ Pošto je 18. IX. 1943. to selo topničkom vatrom od strane naše odnosno savezničke njemačke vojske bombardovano, partizani povukli se u smjeru Trnova.

17. IX. 1943. u borbi sa partizanima oko Kijeva (11.5 km. j. od Sarajeva) naši su gubitci: 3 domobrana poginula i 4 konja ubijena. Gubitci partizana nepoznati. Partizani pod pritiskom naše i njemačke vojske 18. IX. 1943. povukli se u smjeru Kalinovika.

Noću 17/18. IX. 1943. bez vlastitih gubitaka odbijen je partizanski napadaj sa j.z. na bunkere oko Travnika. Gubitci partizana nepoznati.

⁸ Vidi dok. br. 73.

⁹ Vidi dok. br. 86.

19. IX. 1943. u 2100 sat oko 400—500 partizana napalo je pušćanom i strojopušćanom vatrom mjesto i posadu Turbe. Borba je vođena sve do 20. IX. 1943. 0500 sati, kada je napad odbijen. Gubitci naši: 1 zastavnik poginuo. Gubitci partizana nepoznati.

BR. 219

**DNEVNI IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U
TUZLI OD 26 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BOR-
BAMA JEDINICA NOV NA PODRUČJU TUZLE¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST
— TUZLA —

BROJ — 536 — TAJ — 1943.

Tuzla, dne 26. rujna 1943. godine.—

Predmet: Dnevno izvješće za dan
26— rujna 1943. godine.—

- 1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — TAJ-
NIČTVO MINISTRA — ZAGREB
- 2) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SI-
GURNOST — ZAGREB
- 3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA ZA DR. BA-
UERA — ZAGREB
- 4) GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE ING. IVICI FRKO-
VIĆU — ZAGREB
- 5) OBĆEM ZAPOVJEDNIČTVU REDARSTVENE STRA-
ŽE — ZAGREB
- 6) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIG.
ODJEL H/B — ZAGREB
- 7) VELIKOJ ŽUPI USORA I SOLI — TUZLA

U toku posljednja 24. sata na području grada Tuzle nije bilo nikakvih naročitih događaja.—

Oružničko krilno zapovjedništvo u Tuzli sa izvještajima od 25. ov.mj. Taj. broj: 2070, i 2073/43, dostavlja:

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 32/9—1, k. 217.

Na 18. ov.mj. upala je munjevitom brzinom u grad Zvornik grupa od 80. četnika naoružanih sa puškama, strojopuškama i parabelumima, te joj je uspjelo opljačkati nekoliko posebnih trgovina u vrijednosti 1,000000.— Zapovjednik oružničkog voda sa oružnicima i naoružanim građanima stupio je u borbu te su nakon 1. sat borbe četnike iztjerali iz grada koji su se povukli prema selu Kitovnici, 8. km. sjevero zapadno, i Čolopeku, 6 km. sjeverno od Zvornika.—

Gubitaka na našoj strani nije bilo, dočim su gubitci na strani četnika nepoznati.—

Ova grupa četnika je iz sastava vojvode Kovačevića, koji je prije izvjesnog vremena nesretnim slučajem poginuo, a pri pljački je pripomognuta sa pravoslavnim pučanstvom iz okolnih sela.—

U vezi ovouredskog dnevnog izvješća od 25. ov.mj. Taj. broj gornji, odnosećim se na zauzeće grada Gračanice po partizanima, izvješćuje se:

Na 24. ov.mj. u 5. sati odred partizana nepoznate jakosti izvršio je napadaj na mjesto Gračanicu² te su istu zauzeli u 6.30 sati. Pošto su veze sa Gračanicom prekinute to se za sudbinu 18. oružnika i manju vojnu posadu još ne zna.—

Jedna grupa partizana nepoznate jakosti pokušala se je istodobno prebaciti za planinu Ozren kod željezničke postaje Karanovac, ali je od strane domobrana željezničke bojne i četnika kao suboraca odbijena.

U borbi između partizana i stražara željezničke bojne nastalo je 11. domobrana, za čiju se sudbinu još ništa ne zna. Gubitci na našoj strani kao i na strani partizana su nepoznati. Veće partizanske grupe nalaze se u Gračanici i selu Orahovici, 6. km. istočno od Gračanice, te je daljnja njihova namjera nepoznata.—

Na 25. ov.mj. u 5.20 sati partizani³ su razorili željezničku prugu između postaje Karanovac—Bosansko Petrovo Selo na km. 521 — 522, u dužini od 500. metara, te je putnički vlak koji je išao iz Doboja naišao na ovu porušenu prugu i lokomotiva sa službenim kolima je izkliznula. Žrtava nije bilo, osim što je ložac ranjen, te će u toku dana biti pruga opravljena i promet uzpostavljen.—

² Napad na Gračanicu izvršile su jedinice Sedamnaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 118 i tom IV, knj. 18, mjesečni izvjestaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

³ Odnosi se na jedinice Druge NOU brigade i Ozrenskog NOP odreda. Vidi dok. br. 117.

Drugi osobiti događaji nije bilo, odnosno ova oblast nije primila više nikakovo izvješće.—

Moli se prednje uzeti na znanje.—

Za Dom spremni!

REDARSTVENI UPRAVITELJ:

(Š. Muftić)

(M.P.)

Š. Muftić

BR. 220

**DNEVNI IZVJEŠTAJ ŠESTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD
28 SEPTEMBRA 1943 GOD. O SITUACIJI OKO STOCA,
GACKA I RAVNOG¹**

ZAPOVJEDNIČTVO

6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

JS.Broj 3008/taj

Tajno

U Mostaru, dne 28. rujna 1943.

Predmet: Dnevno izvješće od 28.
rujna 1943.

- 1.— GLAVNOM ZAPOVJEDNIČTVU ORUŽNIČTVA (Sigur. Odjel) ZAGREB
- 2.— GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST ZAGREB
- 3.— MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA—GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST (ODSJEK X.) ZAGREB
- 4.— ZAPOVJEDNIČTVU III. ZBORNOG PODRUČJA (GLST) SARAJEVO
- 5.— ZAPOVJEDNIČTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE ČAPLJINA
- 6.— SS DIVISION »PRINZ EUGEN« ABT.1—C. MOSTAR

(Oznake po karti 1:100.000)

21. rujna u 1800 sati jedan odjel od 25 njemačkih vojnika SS postrojbe iz Stoca, vršeći izviđanje zemljišta istočno od

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 34/15—1, k. 105.

Stoca, sukobio se je kod sela Vlahovići (15 km j.i. od Stoca) sa jednom skupinom od oko 200 naoružanih partizana.² U toku borbe poginulo je 13 njemačkih vojnika, a 4 zarobljena ... Jedan njemački vojnik, i ako teže ranjen, koji je bio zarobljen, ostao je u životu i prevežen je u Stolac. Ukupni gubitci iznose 16 njemačkih vojnika. Za gubitke neprijatelja nema podataka.—

Pod sumnjom održavanja veza sa partizanima, uhićeno je od strane njemačkih vojnih vlasti u Stocu 10 građana-muslimana, koji su odpremljeni za Mostor.

22. rujna u 2100 sat naši milicionari i četnici probili su se pod borbom do Gackog i zauzeli ovo mjesto od partizana. Sutradan prispjele su i njemačke snage iz Kifina Sela u Gacko. Poslije borbe koja je vođena u samom mjestu, partizani su odstupili u smjeru s. Čemerno (10 km si od Gackog) i u smjeru planine Borač (15 km s. od Gackog). Točnih podataka o gubicima nema.

24. rujna u 1100 sati tri njemačka zrakoplova »Štuke« nadletili su mjesto Imotski i kad su bili u blizini sela Gorica nad poljem kod mjesta Krčevine—Rokvani, kota 260 (6 1/2 km j.i. od Imotskog), jedan od zrakoplova bacio je jednu bombu većeg kalibra, koja je eksplodirala. Ljudskih žrtava ni štete nije bilo. Uzrok bacanju bombe nepoznat.

24—25. rujna po noći, jače skupine pobunjenika izvršile su napad na željezničku prugu Mostar—Dubrovnik u oblasti Ravno—Hutovo. Željezničku postaju Ravno i još dvije zapalili su.³ Pruga je u većoj mjeri oštećena i promet sa Dubrovnikom prekinut.

Ovi podatci nisu provjereni, jer nema nikakove veze sa jedinicama u tom području. Kada se prikupe podatci dostavit će se naknadno točnije izvješće.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

1. X. 1943

Dozapovjednik, pukovnik:
Muharem Aganović
Aganović

(M.P.)

² Odnosi se na dijelove Desete NOU brigade.

³ Isto

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U BOSANSKOJ GRADIŠCI OD 29 SEPTEMBRA 1943 GOD. O AKCIJAMA I BORBA MA JEDINICA NOV NA TERITORIJI SREZA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST BOSANSKA GRADIŠKA

Broj 345/taj. 1943

Bos. Gradiška, dne 29.IX.1943

Predmet: Izvještaj o napadu partizana iz
Prnjavorskog kotara, dostavlja.

ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI

Nova Gradiška

U noći 24 rujna 1943. god. napala je V. udarna Kozarska partizanska brigada u jačini oko 1.500. ljudi iz Prnjavorskog kotara na oružničku postaju Razboj i ovu postaju savladala.² Broj oružnika bio je 65. i borba je trajala od 1.30 do 10 sati, kada su se oružnici u pomanjkanju strijeljiva morali predati.

Po svladavanju ove postaje partizani su zauzeli više sela ovoga kotara i došli pred selo Windthorst³ na 2 kilometra.

O ovom događaju obavještene su mjestne vojne vlasti i vojne vlasti u Banjoj Luci, koje su poduzele sve mjere da se daljnje napredovanje partizana spriječi i sačuva občina Windthorst, kao [i] veliki državni mlin u Windthorstu.

Potpisani je bio na licu mjesta dva dana i sa vojnim vlastima preduzeo sve potrebno, da se napredovanje spriječi i da se mlin i velike zalihe žita i brašna u mlinu osiguraju odnosno žurno prevezu na sigurno mjesto.

Ove su mjere potpuno uspjele, te su naše postrojbe protjerale partizane sa područja ovoga kotara i nastavile progon partizana i u kotaru Prnjavorskom, koje proganjanje još traje.

Prigodom ove borbe na području ovoga kotara nije od Njemaca naseljenika u Windthorstu i u drugim selima nitko stradao, a i imovina je sačuvana, jer partizani nisu imali vremena da što naprave.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 57/14—1, k. 196.

² Na pomenutom području nalazile su se jedinice Pete NOU brigade. Vidi dok. br. 135.

³ Nova Topola, selo na putu Bosanska Gradiška — Banja Luka (oko 13 km j. od Bos. Gradiške), u kome su Nijemci imali svoju koloniju.

Zamolio sam zapovjednika Lovačkog Zdruga pukovnika g. Gašćića, da se u Razboju uspostavi što prije oružnička postaja i da se tamo stalno ostavi barem jedna satnija vojnika, kako bi se u buduće spriječio prielaz partizana iz Prnjavorskog kotara, što je isti obećao, te se danas oružnička postaja u Razboju uspostavlja i tamo ostaje jedna satnija.

Napominjem da sam ovo isto tražio kod njemačkog generala u Banjoj Luci i to na 2 ovog mjeseca, jer sam predviđao ovaj napad sa ove strane.

Ovo sam tražio u društvu predstavnika Njemaca i to: Lamerson OTTO, načelnikom općine Windthorst, Lamers Friedrichom, trgovcem iz Windthorsta i Paschenom Hermanom, načelnikom općine Adolfstal,⁴ kotar Banja Luka.

Tom zgodom rečeno nam je, da je dobro da smo došli, ali da situacija nije tako kritična i da će oni o tome voditi računa.

Po očišćenju ovoga djela kotara od partizana, sve su se izbjeglice povratile svojim kućama i nastavile svoj redovan rad.

Molim, da ovaj izvještaj izvolite primiti na znanje.

Za Dom spremni!

(M.P.)

Kotarski predstojnik:

(Mostarčić)

Mostarčić

Dostavljeno:

1. Velikoj Župi Livac—Zapolje. N. Gradiška

⁴ Selo Bosanski Aleksandrovac, na putu Banja Luka — Bosanska Gradiška, sa njemačkim naseljenicima.

IZVJEŠTAJ ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 30 SEPTEMBRA 1943 GOD. O BORBENOJ GOTOVOSTI PRVE DOMOBRANSKE PUKOVNIJE¹

ZAPOVJEDNIČTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE

Broj 7705/taj.
U Mostaru, dne 30.IX.1943

Operativni odjel.—

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA—Glavni stožer—
Zagreb

Spoj ovog zapovjedništva 7373/taj.

Dostavljajući prednje izvještaje dajem o padu Zadvarja odnosno jedinici I. Domdo pukovnije svoj sud u sljedećem:

1.— Bojna I. Domdo pukovnije, koja je branila Zadvarje, bila je iz osnova hrđavo formirana: slabi, nestručni časnici i još slabiji dočasnici nisu od nasilno na vježbu pozvanih momaka mogli stvoriti dobru vojničku jedinicu. Tokom skoro godine dana ona je postala još slabijom, nego što je bila još iz početka — odmah nakon formiranja. Radi kuriozuma moram napomenuti, da u toj bojni uobče nisu vršili vježbanja, jer nije imao tko vršiti, a u koliko je nešto bilo rađeno kao vježbanjem, ono s vojničkog gledišta nije vrijedilo ništa. Minimalan broj časnika, koji razumiju vojnički posao — bio je prema masi nemoćan.

Takva bojna nije mogla braniti i obraniti Zadvarje. To bi mogla jedna bojna kojega gorskoga zdruge, ali ma koja bojna sadanje I.Domdo pukovnije mikako! Stoga je trebalo Zadvarje odmah i zajedno s Talijanima evakuirati, pogotovo kada je među časticima bilo i izdajica, kao što se vidi iz predmeta.

Dostavljajući prednje ne mogu i ovom prilikom ne napomenuti, da je ciela I. Domdo pukovnija vrlo slabe borbene vrijednosti jer ono što sam napried spomenuo za II. bojnu te pukovnije važi i za cielu pukovniju. Držao sam, da gro časnika pukovnije, koji su do svojih činova došli, a da ni sami ne znaju kako, bar dobri hrvatski nacionalisti, jer su proizašli iz usta-

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 12—15—1, k. 105.

ških redova, ali kao što je pad Zadvarja pokazao — ni to ne stoji. Ono malo dobrih vojnika—mladih zastavnika, koji su pukovniji upućeni, obće slabo stanje, o komu sam toliko pisao, kad sam ono prije 7 mjeseci prvi puta zapovjedao tom pukovjom — nisu mogli popraviti. Pomoglo bi samo jedno, a to se sada više ne može; pukovniju razformirati i formirati ju ponovno na način kako se formiraju naše domobranske pukovnije.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK PUKOVNIK
Šarnbek

BR. 223

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG VODA U
GACKU O SITUACIJI U GATAČKOM SREZU U VREMENU
OD 4 DO 30 SEPTEMBRA 1943 GODINE¹**

ZAPOVJEDNIČTVO
ORUŽNIČKOG VODA

Gacko

6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Broj 281/taj.

U Gackom, dne 30 rujna 1943

Predmet: Gogađaji u kotaru
Gatačkom od 4—30. rujna
1943. izvještava.

1. Zapovjed. 6. oružničke pukovnije Mostar.
2. Oružničkom krilnom zapovjed. Dubrovnik.
3. Velikoj župi Dubrava. Dubrovnik.
4. Zapovjedniku 14. p.p. Trebinje.

Danas 4. rujna 1943. oko 400 dobro naoružanih partizana pod vođstvom Vlada Šegrt², napalo je na četničko selo Korina, s. z. od Gacka za oko 30 km., gdje su 36 naoružanih četnika pod vođstvom kap. Milorada Popovića borbu primili i od tog sela odbacili nazad partizane, na strani partizana kako

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 36/7—1, k. 106.

² Vlado Šegrt u to vrijeme bio je komandant Desete NOU brigade.

se saznaje bilo je 12 mrtvih, među kojima 2 komandanta bataljona i 1 politički komesar, na strani četnika 2 mrtva i 6 ranjeno.

Dana 5. rujna 1943. ista grupa napala je na selo Brajčeviče,³ s.z. od Gacka za oko 10. km i ta grupa četnika je borbu primila, partizani su se povukli u istok ka Čemernu, gdje ih je sačekalo oko 150 njemačkih vojnika posade iz Gacka sa oko 200 milicionera d.d. bojne iz Gacka te sa istim stupili u borbu, borba je vođena punih 6 sati, našto se je vojska sa milicijom povukla obzirom na nezgodan položaj, u ovoj borbi, kako se saznaje, bilo je na strani partizana 16 mrtvih, 2 ranjena i 2 zarobljena, na strani četnika 3 mrtva, 4 ranjena, na strani milicionera 3 mrtva i 3 ranjena, na strani Njemaca 2 mrtva i 2 ranjena i oduzet im 21 konj.

Dana 6. rujna 1943. ista grupa partizana sa četnicima, vodili su borbu oko sela Gor. Bodežišta,⁴ gdje su partizani odbačeni preko Čemerna, za Pivu, kako se saznaje bilo je na strani partizana mrtvih i ranjenih, ali brojno nepoznato, na strani četnika 3 mrtva i 3 ranjena.

Dana 7. rujna 1943. nije bilo borbe jer su partizani i četnici prikupljali snage za ponovni napad.

Dana 8. rujna 1943. po prikupljenim snagama oko 800 partizana⁵ upalo je u selo Žanjevicu, Slivovicu i Lipnik, sve istočno od Gacka oko 18 km; ove snage ... partizani su dobili iz Crne Gore i okolnih sela, kako su četnici bili malih snaga, svega oko 30 boraca, ove snage nisu mogli zadržati te su pomenuta sela po partizanima zauzeta.

Dana 9. rujna 1943. partizani su zauzeli sva sela istočno od Gacka, posjeli važnije položaje i spremili napad na Gacko i Gračanicu.

Dana 10. rujna 1943. oko 9. sati partizani su napali na Gračanicu i Gacko⁶ sa jačim snagama i bacačima, na odbranu Gračanice stalo je 30 milicionera d.s. bojne istog sela, a u odbranu Gacka stalo je oko 40 milicionara iz Gacka sa svima oružnicima postaje Gacko; borba je ogorčena vođena, i to na Gračanici do 13 a Gackom do 14 časova; kada su nadmoćniji partizani navalili sa bacačem, bombama i strojnicama na postave te ove sa položaja potisli, to su se naši pod jakom vatrom povukli preko polja u Fazlagić Kulu, milicija sela Gračanice i Gacka nije ni od kud dobila pomoć a niti milicija Kule Fazlagić došla ovoj u pomoć i ako je pomoć blagovremeno tra-

³ Brajčeviči

⁴ G. Bodežište

⁵ Odnosi se na jedinice Desete NOU brigade.

⁶ Isto

žena, te držim da je pomoć makar 100 milicionara pružena da se ne bi ovo pretrpilo, već svakako da bi bili partizani odbačeni ili makar spasilo se iz Gračanice stvari i hrana. Partizani su po ulasku u Gračanicu svu zapalili tako da nije ostala ni jedna kuća ili stog sijena, a u Gackom zapalili samo 1 stog sijena. U borbi na Gračanici i Gackom, kako se saznaje, bilo je na strani partizana mrtvih i ranjenih ali nepoznato koliko, a na strani milicionara i oružnika bilo je milicionera 6. ranjeno, 1 poginuo i 3 žene od bacača poginule.

Dana 11. rujna 1943. oružnici sa milicijom se nalazili u Kuli, zauzeli položaje oko cijele Kule i ivicom planine Bjelašnice i Babe, a partizani držali Gacko i sva sela oko Gacka sem Kule.

Dana 12. rujna 1943. partizanska komanda iz Gacka tražila je od Fazlagić Kule primirje i da se Kuljani priključe k njima, s tim da oni neće udarati na Kulu a da im Kula izruči t.j. dovede 16 ljudi živih ili mrtvih. Među ovima, kotarskog pretstojnika i zamjenika mu, načelnika općine Avtovačke, zapovjednika postaje Ključ i Gacko t.j. vodnika Rajića Ivana i narednika Meha Ajanovića, kao i potpisatog sa još nekoliko viđenijih osoba, od strane Kuljana ovo im je odbiveno sa izjavama da su oni spremni za borbu i da Kule neće puštati po cijenu žrtava, jedna manjina nije bila spremna da prihvati borbu bojeći se paljenja i uništavanja dobara od strane partizana, ali kasnije su i ovi pristali na odbranu. Najviše se je odlučilo za borbu selo Baići, Gračanica i Ključ. Na podizanju morala kod stanovništva najhrabrije se je pokazao ustaški stožerni narednik Šućrija Fazlagić, Smajo Zekić sa još 3 ustaše koji su se nalazili na dopustu, kao i svi satnici satnija sa zapovjednikom, gdje su stalno podupirali, upućivali momčad na njihovu dužnost te hrabрили one koji su plašljiviji i izbjegavali borbu.

Jedan dio milicije iz Gacka na pretnju partizana da će im uništiti sve domove ako se ne povrate kućama, što su se pojedinci. i to njih oko 25, sa oružjem povratili kućama, gdje od strane partizana nisu imali nikakvih smetnja. Partizani su i dalje tražili razne zahtjeve od Kuljana što im je sve odbiveno, te ovoga puta na Kulu nisu udarali.

Ovog dana, tj. 12. rujna, jedna grupa partizana sa četnicima je vodila borbu oko sela Hodinića, gdje su četnici rastjerani uz 6 gubitaka.

Dana 12 i 13. rujna 1943. vođene su borbe između partizana i četnika oko sela Lipnika, gdje su partizani četnike rastjerali i zapalili kuću četničkog vođe Marka Lojevića, jug. kapetana.

Dana 14 i 15. rujna 1943. partizani su rastjerali četnike i upali u četnička sela Kazanci, Dobrelji i Galešine, južno od Gacka...

Dana 16. rujna 1943. partizani⁷ su krenuli u pravcu Bileće, te na Stepenu kod biv. oružničke postaje sačekali 1 kamion njemačke vojske u kom se je vozilo: 1 četnik sa 18 vojnika i 3 četničke vođe, kamion je napadnut, posada kamiona je primila borbu, borba je trajala oko 2 sata te na pripomoć milicije F. Kule, koja se je nalazila na položaju Sarića Grede, priskočila u pomoć Njemcima, odbili partizane koji su se povukli u pravcu Kobilje Glave prema Bileći, u ovoj borbi na strani partizana kako se saznaje bilo je mrtvih i ranjenih ali je brojno nepoznato pošto su ih odnijeli sa sobom, na strani Nijemaca bilo je 2 mrtva i 3 ranjena, među kojima i 1 častnik, mrtve i ranjene Nijemce kao i 5 zdravih prenešeno je u Kulu gdje im je ukazana pomoć a 2 mrtva sahranjena u Kuli u školskoj bašci. Ovi ranjeni Nijemci kao i zdravi nalazili su se u Kuli sve do 19. rujna, kada su po iste od Bileće došli njemački kamioni sa vojnicima i ove odnijeli za Bileću. Napomenit mi je da su ranjeni u Kuli privijani i ugošćavani od strane mještana najljepše i srdačnije, što su i sami dali svoje priznanje pri odlasku, smješteni su bili u kuću starješine sela Kula Jusufa Fazlagića, a privijani po poštaru Hamidu Zviždiću, koji su pokazali i dali dosta truda oko ovih ranjenih.

Istoga dana t.j. 16. ova grupa partizana po četnicima je sačekana na putu za Bileću — Kobilju Glavu i borba je trajala oko 6 sati, rezultat nepoznat, partizani su otišli u pravcu Bileće a usputno su imali jakog otpora.

Dana 17, 18, 19, i 20. rujna sprenian je napad od strane četnika i milicionara d.d. bojne na Gacko radi oduzimanja istog i progona partizana, plan napada određen je tako, da četnici udare na Gacko sa svih strana a milicija Kule sa zapada od Kule preko Polja.

Dana 21. rujna 1943. saznali su partizani za ovaj napad i stvorili su protivnapad tako da su zaposjeli sve važnije točke oko Gacka, četnici su sa napadom počeli istog dana oko 8 sati, partizani su davali žilav otpor na svim postavama, milicija Kule počela je nastupati s oružnicima preko polja istog dana oko 16 sati, četnici sa jakim snagama razbili su partizane na svim postavama i jedan vod preko Gračanice napadao je na Gacko i u Gacko unišao oko 20 sati, i to sa sjeverne strane, a milicija Kule Fazlagića sa oružnicima sa zapadne strane, te se je pavela ulična borba, ali su partizani vodili nadmoćniji napad te su se probili i pobjegli iznad Gacka u istok, u pravcu

⁷ Isto

sela Jasenika, u ovoj borbi u mjestu Gackom bio je 1 mrtav partizan a u okolini kako se saznaje 6 kao i nekoliko ranjenih koje su sa sobom odieli, na strani milicije i oružnika nema gubitaka i ranjenih, a na strani četnika 6 ranjeno.

Partizani su u svojim rukama držali Gacko od 10. rujna 43 do 14. sati do 21. rujna 1943 20 sati.

Pri ulazu u Gacko četnika odmah su tražili da oružnici stavljaju red a sve ostalo ljudstvo na položaj, što je i učinjeno.

Dana 22 i 23. rujna četnici su vršili čišćenje terena svih pravoslavničkih sela od partizana, a na 23. rujna oko 14. sati iskupilo se oko 2. bataljona u Gacku, gdje im je na zboru održao govor poručnik Mil. Lazarević, jug. oficir, inače rodom iz Srbije, u govoru je istakao: zahvalio momcima na uzdržanosti u borbi, te da se oni bore protiv svih neprijatelja nevinog naroda te protivu Tita, Šegrtu i partizana koji napadaju mirno stanovništvo kao i da se bore protiv Pavelićevih ustaških zlikovaca, koji su stvarali nered nad mirnim narodom bez obzira na narodnost i vjeru, a da želi zajedničku saradnju u uništavanju partizana sa svim poštenim hrvatskim narodom bez obzira na vjeru i narodnost, naglašujući da se ne treba niko bojati partizana jer da ih njemačka vojna sila progoni i ne da partizanima mira. Ovim govorom zahvalio se je Kuljanima kao braći na zajedničkom radu i dočeku. Govor je završio sa riječima da živi Kralj Petar 2., potom otišli za večeru i na položaj.

Ovim govorom kojeg je održao poručnik Lazarević u istome nije nigdje uvredio savezničku njemačku vojsku, a isto tako riječi koje je izrekao da se bori protivu partizana i Pavelićevih ustaških zlikovaca odnosilo se na divlje ustaše, jer je to kasnije objasnio svojoj vojsci.

Od 2 do 30 svi ovi četnici nalaze se na terenu u pravcu Borča i čiste teren od partizana, koji su se po selima posakrivali, i pale partizanske kuće.

U mjestu Gackom nalazi se četnička mjesna komanda sa mjesnim zapovjednikom Milanom Kekićem, ranijim učiteljem, kao i oko 50 četnika koji sa oružnicima drže stražu na blokovima kod ulaza u Gacko i po noći položaje oko Gacka, saradnja je do sada dobra, prema oružnicima postupaju lijepo i ne prave incidente, naprotiv, ponekad su davali oružnicima pomoći u hrani jer ovi sada nemaju. Zapovjednik njemačke posade iz Kifina Sela poručnik gos. Kajzer dolazio je u Gacko te sa potpisatim, vođom četnika i milicije p.d. bojne natporučnikom Kvacem sastao se i zapovjedio da saradnja bude što bolja i iskrenija te da se radi sporazumno a da se pazi da ne dođe do nekih incidenata.

Kako se iz svega vidi četnici žele i traže saradnju i slogu sa islamskim življem i svim mještanima, najavljujući da se sve baci u zaborav ono što je ranije ko pravio, te da se ubuduće počne živiti u slozi i da ne prave jedan drugome osveta i gaji mržnju; kako se vidi ima dosta Islama koji ovo rado prihvaćaju a ima ih dosta koji ovo neće i ne žele nikakove saradnje bojeći se osvete, a to su većinom oni koji su se u 1941 i 2 godini kompromitovali među njima, te tako sadašnje stanje je dosta zategnuto, jer pojedini izazivaju pjesmama i pucnjavama te se može očekivati neželjenih posljedica ukoliko u ovo mjesto ne stigne vojska radi pomoći, jer oružnici nisu u stanju ovo spriječiti pošto su većinom pomoćni i mještani koji stoje pod uticajem mjesta, pa čak ima takovih milicionera koji se okašaju, to jest prkose i prete oružnicima i Hrvatima. Dana 29. rujna t.g. jedna grupa milicionera iz sela Bašića u mjestu Gackom pjevala pjesmu: »Jevo zore jevo dana stigli Turci do Mostara«; a drugi su pjevali: »Idje Rade i vodi brigade da obrije četnicima brade«, ova se odnosi na četnike jer je pjesma komunistička. Osjeća se u posljednje vrijeme sve više neraspoloženje među islamskim narodom, što je ovome povod nepoznato je, jedni se javno ističu kao pristaše partizana i govore da se više neće boriti a ni jednu pušku opaliti ako slučajno partizani dođu jer da rado čekaju dolazak istih samo da oteraju četnike iz mjesta.

Za vrijeme boravka partizana u Gackom, vojarna oružničke postaje, koja je državna oružnička zgrada, skroz je oštećena i to sa iste su odnešeni svi prozori i zgrada bez opravke svih prozora i većinu vrata neupotrebljiva. Isto tako nestala je sa paše kobila kojom je zadužen vod, za istom se traga, jer ima izgleda da su je partizani uhvatili i kao staru neupotrebljivu negdje ostavili u selu, oružnicima je odnešena sva hrana kao i posteljna oprema koja je bila većinom svojina oružnika, tako da su sada oružnici ostali bez posteljine i hrane, ovo se nije moglo spasiti obzirom što su svi oružnici bili na položaju a partizani pri upadu u Gacko uskočili su u Gacko tako da su se oružnici sa milicijom teškim mukama izvukli i izbjegli živi.

Oružnici se sada nalaze smješteni u privatnu zgradu i nalaze se u Gackom. Kotarska oblast ni do danas nije otpočela svoj rad, ali sam stupio u vezu sa kotarskim pretstojnikom koji će kotar uspostaviti što prije.

Prednje izvješće podastirem radi znanja.

Za poglavnika i dom spremni.

Zapovjednik poručnik:
(Bazo Miloš)
Miloš

OPŠTA BOJNA RELACIJA DRUGOG ZBORNOG PODRUČJA
ZA SEPTEMBAR 1943 GODINE¹

I. DIO

I. OPERACIJE:

A. — KOD 1. LOVAČKOG ZDRUGA.

1.) 4. Lovačka Pukovnija:

od 1. 9. do 6. 9. Stožer pukovnije, stožerne sati, dočastnička naučna sat i I. bojna nalaze se u Tesliću na obranbenom pojasu. II. bojna nalazi se cijeli mjesec u Brodu na izobrazbi, dok se III. bojna nalazi na položajima na Jabukovcu kod Dervente. U okolici Teslića vrši se svakodnevno razviđanje bez dodira sa neprijateljem.

7. 9. III. bojna vratila se iz Dervente u Teslić.

8. 9. Jedan vod III. bojne upućen kao pojačanje u Rudnik, pošto se komunisti prikupljaju radi napada na Teslić. Prema zapovjedi zdругa 1. sat i jedan poluvod strojnica odputovao iz Teslića u Doboj.

9. 9. U noći 8/9. IX. u 11.30 sati, pošto je izvršeno opkoljavanje Teslića i zaposjednuta obližnja sela od strane komunista, isti su počeli jakim koncentričnim napadajem na predstražni položaj, na Rudnik i na obranbeni pojas oko Teslića.² Napad je trajao sa kratkim prekidima do 6 sati. Prekinuta je brzoglasna veza sa Dobojem i željeznička pruga između Vrela i Jelaha. Zapaljena su dva manja mosta i jedan veći. Položaj Kačun je od komunista zauzet. Svi napadi su odbijeni uz velike gubitke po neprijatelja. Vlastiti gubitci: iz 4. lovačke pukovnije 1 domobran poginuo, a iz Domdo bojne Teslić 1 poginuo i 2 ranjena domobrana.

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 10/1, k. 55.

² Na Teslić su napadale jedinice Jedanaeste NOU divizije. Vidi dok. br. 40, 47, 75, 90, 92 i 97, i tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

Komunisti su jakim snagom napali i t. 283 kraj Vrela, gdje se nalazio jedan vod iz I. bojne, te su i taj položaj zauzeli. Tom prilikom nestala su 4 domobrana iz 4. lovačke pukovnije i jedan iz Domdo bojne Teslić. 1. sat I. bojne dobila zapovjed, da se od Doboja probije prema Tesliću, ali je kod Jelaha napadnuta od strane komunista i morala se povući u Doboj. Gubitci: 1 vodnik ranjen.

10. 9.

Oko 10.00 sati izvršen je napad neprijatelja na predstražne položaje Stenjaci i t. 343, koji su uslied nadmoćnosti neprijatelja napušteni. Gubitci: iz Domdo bojne Teslić 2 domobrana poginula, ranjena 3. Napušteni su položaji na predstraži: Križ, Debelo Brdo, Kumina Kosa, B. Vručica,³ Lipci, Stražanica, Lepo Brdo, Rastik i Kragića Brdo i povučeno je ljudstvo radi pojačanja obranbenog pojasa.

Istoga dana izvršen je prema zapovjedi zapovjednika 1. lovačkog zdruga podhvat sa jednom bojnom i jedinim satom Domdo bojne pravcem: Stenjaci — Branovac. na neprijateljske položaje na Debelom Brdu i Kuminoj Kosi. Slabi neprijateljski dielovi na Debelom Brdu iznenađeni su i odbačeni. Jedna sat zanočila je na Debelom Brdu. Veza sa dielovima koji su napadali od pravca Jelaha nije uhvaćena. Željeznička i brzoglasna veza sa Dobojem nije uspostavljena.

U noći 9/10. IX. u 00,30 sati komunisti, dobivši pojačanja, počeli su sa ponovnim koncentričnim napadom na glavnu odbranbenu crtu. Napad je trajao do 06.00 sati, te je odbijen, a neprijatelj se je sa velikim gubitcima povukao na polazni položaj. Na 6 mjesta uspjeli su komunisti prerezati žicu, ali nisu uspjeli prodrijeti.

Gubitci: 2 ranjena domobrana.

11. 9.

Noću 10/11. IX. u 2400 sati ponovio je neprijatelj po treći put napad na Teslić, koji je trajao do 06,30 sati, ali je i taj napad odbijen.

1. sat I. bojne kreće iz Doboja preko Jelaha prema Tesliću, ali uslied jakog otpora ko-

³ Banja Vručica

mun'šta nije uspjela prodrijeti te se vraća u Doboj, gdje zauzima prvobitne postavе.

12. 9. Neprijatelj se poslije neuspjelog napada povlači u zapadnom i sjeverozapadnom pravcu. Vršі se popravak željezničke pruge i brzoglasne linije. U okolini Teslića vrše se razviđanja.

13. 9. Nastavlja se sa popravkom pruge, dok je brzoglasna veza uspostavljena sa Dobojem.

14. do 17. 9. Vršі se popravak pruge i razviđanja u okolini Teslića. 1. sat vratila se je 16. IX. u Teslić.

17. 9. Prema zapovjedi 1. lovačkog zdругa, stožer pukovnije, bez zapovjednika i stožerne sati, krenuli u Brod radi prenaoružanja.

18. do 20. 9. Razviđanja u okolini Teslića.

21. 9. Povratak stožera iz Broda u Teslić.

22. 9. Razviđanja u okolini Teslića.

23. 9. Puškaranja oko postava Domdo bojne u Dubravi i Vručici. Neopreznim rukovanjem bombom ranjen je jedan domobran iz Domdo bojne, koji je nakon dva dana umro.

24. do 30. 9. Vršі se razviđanje u okolini Teslića bez dodira sa komunistima.

2.) 6. Lovačka pukovnija:

1. 9. I. bojna na postavima u Doboju. II. i III. bojna na postavima u Kalendarovcima. 13. i 14. sat rasporedene na postavima II bojne. Stožer 6. lovačke pukovnije, 15. sat i Dočastnička naučna sat u Derventi. Vršе se razviđanja u okolini Dervente bez dodira sa komunistima.

2. do 10. 9. Razviđanja u okolini Dervente bez dodira sa neprijateljem.

11. 9. I. bojna krenula je pravcem: Doboj — Tešanjka — Jelah. Po dobivenim podacima komunisti su zaposjeli s. Mrkotić. Bojna je izvršila raspored za borbu i to: 1. sat pod zapovjedništvom nadporučnika Srnaka napadala je pravcem Džamija u s. Mrkotić. Ta sat bila je ojačana vodom strojnica i jedn'm bacačem. 2. sat, pod zapovjedništvom poručnika Tarnika, bila je u pričuvi, s tim što je jedan vod uputila radi osiguranja lievog boka. 3. sat bila je isto

u pričuvi. Oko 18.00 sati otvorena je jaka pušćana vatra od strane komunista na 1. sat. U toku borbe komunisti su, dobivši pojačanje, počeli zaobilaziti lievo krilo bojne, te je i 2. sat stupila u borbu. Usled nadmoćnosti neprijatelja zapovjedom je pod borbom povlačenje. Bojna kola osiguravala su povlačenje. U toku ove borbe poginuo je poručnik Tarnik Zvonimir, područni častnik 1. sati u svojstvu zapovjednika 2. sati, i 2 domobrana, dok je jedan domobran ranjen. Od opreme netalo je: 2 strojopuške, 2 strojosamokresa, 1 samokres, 1 puška i 2 boda. Upropašteno je tvorivo i oprema: 4 garniture odijela i oprema; 1 četurica za vodu, 4 krušne torbe, 3 gunja, 1 dalekozor.

Kod komunista prema provjerenim podacima bilo je 28 mrtvih.

12. do 22. 9. Vršena su razviđanja u okolini Dervente, ali bez dodira sa komunistima.

23. IX. Obhodnja upućena u razviđanje u pravcu škole u Kalenderovcima, napadnuta je od strane četnika (zeleni kadar) kod s. Detlak, t. 182, i u kratkoj borbi svladana. Tokom borbe poginula su 3 domobrana, ranjen 1 častnik i 3 domobrana. Od opreme i oružja nestalo je: pušaka sa priborom 28 komada, 20 kabanica, 25 haljinaca, 25 hlaća, 20 pari rublja, 15 gunjeva, 20 pari cipela, 2 strojopuške sa priborom.

24. 9. Noću 24/25. IX. komunisti su izvršili napad na t. 216 i 212. Kalenderovci. Napad je odbijen. Gubitaka u tvorivu nije bilo.

25. do 30. 9. Vršena su razviđanja u okolini Dervente bez dodira sa komunistima.

B. — KOD 3. LOVAČKOG ZDRUGA:

1. 9. 31. VIII. ušla je jedna grupa od oko 150 naoružanih komunista u selo Bošnjaci (6 J I Županja). U selu su uništili brzojavne i brzoglasne uređaje, te popalili občinske spise.

Radi protjerivanja komunista i čišćenja puta Gunja — Županja upućena je jedna kombinirana sat 8. lovačke pukovnije iz Brčkog smjerom Gunja — Pos. Podgajci — Bošnjaci. Do borbe nije došlo, jer su komunisti već ra-

nije napustili Bošnjake i uputili se na istok ka selu Vrbanji.

Vlastitih, kao i protivničkih gubitaka nije bilo.

8. 9.

Prema zapovjedi ovog zapovjedništva upućena je II. bojna 8. lovačke pukovnije iz Broda preko Kuzmina i Rače u Bijeljino, radi zamjene I. bojne 8. 1. p., koja je imala doći u Vinkovce radi prenaoružanja.

7. 9. II. bojna 8. 1. p. stigla je vlakom iz Broda u Kukujevece i hodom produžila u Kuzmin, gdje je zanoćila.

8. 9. ova bojna je krenula iz Kuzmina za Raču hodom. Pri izlazu iz sela Bosuta došlo je do borbe sa jednom grupom komunista jačine 15 ljudi. Jedan komunista je poginuo, te je jedna puška zaplijenjena. Ostali su se razbjegli u obližnje šume i kukuruze.

Kad je začelje došlo u visinu željezničke postaje Sr. Rača, komunisti sa srbijanske strane otvorili su vatru iz strojopušaka, našto je također odgovoreno vatrom, te je tom prilikom poginuo jedan komunista.

Iz Rače bojna je upućena vlakom za Bijeljino, gdje je stigla u toku 9. 9.

Vlastitih gubitaka nije bilo.

Protivnički gubici: 2 ubijena.

9. 9.

Oklopni vlak, koji je pratio osobni vlak iz Vinkovaca za Brčko, naišao je kod stajališta Spačve na minu, postavljenu od strane komunista, te je tom prilikom dignut u zrak. U isto vrijeme izvršen je i napad komunista na vlak, te je poslije borbe od preko jednog sata posada podlegla nadmoćnijem neprijatelju. Posada oklopnog vlaka (iz III. bojne 8. 1. p.) junački se borila, sve dok komunisti nisu odkopčali lokomotivu sa osobnog vlaka i pustili je punom brzinom na oklopni vlak, pri čemu su vagoni oklopnog vlaka najašili jedni na druge.

Zarobljena preživjela posada oklopnog vlaka je strijeljana od strane komunista, a osobni i oklopni vlak su zapaljeni.

Napad je izvršen u vremenu od 09.30 do 10.30 sati.

Vlastiti gubitci:

a) u ljudstvu: poginuli su ili strijeljani: zapovjednik oklopnog vlaka djelatni narednik Milinčević Jakob sa još dva dočastnika i 52 domobrana (svi iz III. bojne 8. 1. p.)

b) u naoružanju: izgubljena je 1 strojnica, 6 strojopušaka, 1 strojosamokres, 5 samokresa, 56 pušaka, 1 svjetlosni samokres.

Protivnički gubitci: nisu poznati.

U pomoć oklopnom vlaku upućene su iz Brčkog jedinice 3. 1. p. koje više nisu zatekle komuniste, jer su se ovi bili povukli u šumovita područja ka istoku.

12. 9.

Prema zapovjedi ovog zapovjedništva izvršeno je preseljenje I. bojne 8. 1. p. sa dielovima stožera i stožerne sati iz Bijeljine u Vinokovce radi prenaoružanja.

10. IX. bojna je krenula iz Bijeljine za Raču gdje je zanoćila, a u toku 11. IX. prebacila se preko Save u Sr. Raču.

12. IX. u 12.00 sati krenula je I. bojna 8. 1. p. sa svim pomenutim dielovima i polusatom II. obkopsarske bojne sa razkužnom postajom preko Bosuta i Kuzmina na željezničku postaju Martinci.

Bojna je osiguravala prijevoz od 127 kola sa raznim tvorivom i oružjem, kao i pontonima, te je kolona bila duga oko 3 km.

Na putu između Sr. Rače i Bosuta, komunisti su napali kolonu pušcanom, strojopuščanom i strojničkom vatrom, sa više strana, napadajući jednovremeno predhodnicu, kolonu kao i zaštitnicu.

Najkritičniji momenat bio je oko 14.00 sati, kada su se dielovi 1. sati iz predhodnice i 3. sati iz kolone počeli povlačiti. Zapovjednik I. bojne 8. 1. p. i 3. sati 8. 1. p. (satnik Gračan) prikupili su ponovno domobrane, te prešli u protunapad. Nakon žestoke borbe prsa u prsa, bodovima i bombama, komunisti su natjerani u biege. Dielovi I. bojne progonili su komuniste i dalje po kukuruzima i šumama.

Borba je trajala do 17 sati, kada je prestala, te se je kolona počela ponovo prikupljati, te produžila označenim smjerom.

Oko 19.00 sati između Bosuta i Kuzmina izvršen je drugi napad od strane komunista, na zaštitnicu, koji je nakon kraće borbe odbijen.

U Martince bojna je stigla 12. 9. u 23.30 sati, gdje je zanoćila, a 13. 9. prebačena vlakom za Vinkovce.

Vlastiti gubitci: 5 poginulih domobrana, 12 ranjenih (od kojih 2 časnika).

Protivnički gubitci: iza prvog napada prebrojano je samo na cesti Rača — Bosut 63 ubijena komunista. Naknadno se je saznalo od seljaka, koji su puna dva dana kolima vukli mrtve i ranjene komuniste, da je mrtvih komunista bilo oko 200, a ranjenih preko 400.

Plien: zarobljeno je 26 pušaka, 1 strojopuška, 2 jahača konja sa priborom i konjušarem (konji komandanta i pomoćnika komandanta brigade, po izjavi konjušara), te puno sitne opreme, kao redenika, četurica, strijeljiva, liečnickog tvoriva, torbica i jedan veliki sanduk sa cigaretama, koje su podijeljene domobranima.

Istoga dana upućene su u podhvata smje-rom Brčko — Gradačac sljedeće jedinice:

— stožer, 13., 15. i naučna sat 8. 1. p.

— I. bojna 5. 1. p.

— III. bojna 5. 1. p.

— 1 bitnica VII. topničkog sklopa.

Zadaća ovog podhvata bila je uništenje komunista na Trebavi,⁴ uz suradnju Trebavskih i Ozrenskih četnika, koji su vršili napade smje-rom zapad—istok. Jedinice su ujedno dobile zadatak da razoružaju četnike u selima G. i D. Žabar, Slatina, Miloševac, Crkvina.

U toku dana 12. IX. vraćena je iz podhvata III. bojna 8. 1. p., koja je bila povučena u Brčko, radi preuzimanja postava za obranu Brčkog od II. bojne 5. 1. p., iz koje su se bili udaljili i prešli komunistima 3 zapovjednika sata (nadporučnici Zvonimir Petrović, Žarko Kovačević i poručnik Stjepan Novak), te vršioc du-

⁴ Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. i izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. o vojno-političkoj situaciji u Istočnoj Bosni.

žnosti pobočnika bojne narednik-đak Željko Predragović i vodnik Kopriva iz stožera bojne.

Uslied ovoga navedena borbená skupina ostala je preslaba, te nije ni mogla izvršiti dobivenu zadaću, koja je i onako bila vrlo problematična, jer se je sa jedne strane zahtjevalo razoružanje izvjesnih četnika, a sa druge strane suradnju sa njima u borbi protiv komunista.

Borbená skupina je zanočila 12. IX. u selu Turić (8 I Gradačac), a 13. IX. vraćena je po zapovjedi 3. 1. z. u Brčko.

Do dodira i sukoba sa komunistima nije došlo.

12. IX. u noći napadnuta je 7. sat II. bojne 8. 1. p., koja je držala postave u Bos. Rači. Napad je počeo u 02.00 sata i trajao je do 13. IX. u 06.00 sati. Jačina napadača oko 300 dobro naoružanih komunista.

U 06.00 sati napadači su se povukli.

Vlastiti gubitci: jedan domobran poginuo.

Protivnički gubitci nisu točno ustanovljeni, ali su pronađeni krvavi tragovi i dvije krvave komunističke kape.

Plien: 1 puška i dvije kape.

16. 9.

16. IX. u 01.00 sati, komunisti u jačini 300 do 400 ljudi, napali su 7. sat II. bojne 8. 1. p., koja je držala postave u Bos. Rači.

Napad je trajao neprekidno do 06.00 sati, kada je odbijen, te su se napadači povukli.

Vlastiti gubitci: jedan poginuo domobran.

Protivnički gubitci: pronađeno 9 poginulih komunista, ali su po izkazu mještana gubitci bili mnogo veći.

Plien: 1 strojosamokres i 10 pušaka.

Pošto se vlak sa hranom i strijeljivom nije mogao probiti iz Bijeljine za Raču, te je sat ostala bez streljiva, te se je ista prebacila u toku 16. IX. preko Save, te potom produžila preko Kuzmina u Vinkovce, gdje je ušla u sastav I. bojne 8. 1. p.

19. 9.

U 07.00 sati upućena je iz Gunje III. bojna 5. 1. p. u s. Drenovci (7 SI Gunje), radi protjerivanja komunista, koji su u Drenovcima održavali skupštinu.

Do borbe sa komunistima je došlo 2 km sjeverno od Drenovaca, te kod sela Đurići (6 I Gunja), odakle su komunisti protjerani, a bojna se potom vratila u Gunju.

Vlastiti gubitci: 1 domobran ranjen.

Protivnički gubitci: 1 komunist zarobljen, a broj poginulih i ranjenih nepoznat.

Plien: 1 puška i 5 naboja.

21. 9

Radi osiguranja prlevoza hrane iz Županje za Brčko, kao i radi čišćenja područja oko puta Brčko — Županja upućena je 21. IX. u 07.00 sati III. bojna 5. 1. p. sa jednom bitnicom VII. topničkog sklopa smjerom Gunja — Pos. Podgajci — Bošnjaci.

Do borbe je došlo u šumskom području oko Pos. Podgajaca, te su manje komunističke grupe protjerane ka sjeveroistoku, a pri tom tučene topničkom vatrom.

Vlastiti gubitaka nije bilo.

Protivnički gubitci: 1 komunist zarobljen, a gubitci u mrtvima i ranjenim nisu poznati.

Plien: 1 puška i 5 naboja.

Obrana i napuštanje Bijeljine po II. bojni 8. L. P.

23. 9.

Po zauzeću Bos. Rače 16. IX. Komunisti su se spremali na zauzimanje Bijeljine.⁵ Oko Bijeljine stegli su obruč u udaljenosti na 1 do 2 km od samoga grada. Svakog dana su pristizala nova pojačanja, tako da su komunisti pred napad raspolagali snagama od 3.000 do 4.000 ljudi.

Bijeljину je branila II. bojna 8. 1. p. bez 7. sati (koja se je iz Rače morala povući u Vinkovce, a koja je bila ojačana sa 2 strojnice i 2 bacača).

Zadaća II. bojne bila je obrana grada, jer nije usvojen prijedlog 3. lovačkog zdruga da se bojna zbog izloženosti i nemogućnosti odbija-

⁵ Bijeljину su zauzele jedinice Šesnaeste NOU divizije i Majevičkog NOP odreda. Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. i izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. o vojno-političkoj situaciji u Istočnoj Bosni.

nja jačeg napada komunista povuče u Brčko u sastav zdruga.

23. IX. u 12.00 sati dobiveno je izvješće od povjerljivih osoba da su komunisti u jakim snagama sa dva topa došli sa istočne strane i približuju se Bijeljini. U 13.00 sati ova vijest je potvrđena i od seljaka koji su bježali ispred komunista.

U 14.00 sati komunisti su se već nalazili u kukuruzima oko 600 metara od grada.

U to vrijeme spustio se je zadnji zrakoplov, kojim je zapovjednik II. bojne poslao izvješće o ozbiljnosti situacije, tražio bombardiranje nekih sela, a ujedno su istim odletjeli u Brod kotarski predstojnik i gradski načelnik.

Osmatrači sa tornja na silosu u Bijeljini javili su u 14.00 sati da momčad 5 Domdo bojne, koja je imala zadatak da čuva vanjski pojas Bijeljine, napušta svoje postave u bunkerima i da sakriva oružje po obližnjim kućama, te se presvlači u građanska odiela. Isti su i nagovarali i domobrane da napuste svoja mjesta, a oni da će im pribaviti građanska odiela.

Oko 19.00 sati, i pored izričite zabrane zapovjednika II. bojne da muslimani ne mogu ići u džamiju te večeri, oko 80 domobrana pod vodstvom narednika 8. sati Ibrahima Kamerića svojevorno je otišlo u džamiju. Na ovo je zapovjednik II. bojne zapovjedio da se bunker i po gradu napuste, a posada povuče u vojarnu. Ujedno je zapovjednik dobio obavjest od građana da će domobrani pod izlikom da idu u džamiju napustiti vojarnu i predati se komunistima. Domdo bojni je zapovjedbno da se povuče u vojarnu, ali je došao svega jedan legionar.

U 20.30 sati otpočeo je napad komunista na II. bojnu 8. 1. p., koji je trajao čitavu noć i produžio se u toku 24. IX.

24. 9.

Komunisti su produžili napad na posadu II. bojne 8. 1. p. Napad je podpomagan sa dva topa i 6 bacača.

Komunisti su zaposjeli obližnje ulice i kuće oko vojarnе, koje su upotriebili kao zaklon.

Poduzeto je čišćenje zgrada oko vojarne. Ujedom je zapovjedbno da se bacačima tuče sam grad, jer su komunisti iz njega tukli posadu.

Do podne bio je moral kod vojnika vrlo dobar, ali kada su isti vidjeli da zrakoplovi ne dolaze radi traženog bombardiranja, te da se pojavio samo jedan na velikoj visini, koji je, okruživši jedanput oko vojarne, odletio, uvidjeli su da im pomoć neće stići.

Nadmoćnost komunista bila je 10 do 15 puta veća.

Zapovjednik bojne, uvidjevši da se sa ostatkom bojne neće moći držati, zapovjedio je probijanje kroz komunističke redove i povlačenje prema Srbiji.

U to vrijeme je prebjeglo iz bojne još oko 20 ljudi, pokvarivši predhodno još 2 strojnice.

U 1945 sati počelo je probijanje, koje se je moralo izvršiti kroz 3 komunistička obruča. Kod probijanja trećeg obruča ostatak 6. sati sa zapovjednikom nadporučnikom Krišković Ivanom obkoljen je sa svih strana i zarobljen.

Bojna je u slabom stanju stigla na obalu rijeke Drine, 2 km sjeverno od sela Badovinci, stalno gonjena od komunista.

Prilikom dolaska na rijeku Drinu jedan dodijeljeni njemački vojnik i djelatni vodnik 5. sati Petrović Petar preplivali su je 25. IX. u 02.00 sata, te obavijestili njemačku stražu da se bojna nalazi na lijevoj obali.

25. 9.

U zoru njemački poručnik Becking sa 4 domobrana upućeni su da ustanove gdje se nalaze komunisti. Isti su odmah napadnuti iz grmlja na udaljenosti 200 koraka od rijeke.

Ostatak bojne prelazio je rijeku Drinu, mjestimično duboku preko 1 metar, pod stalnom pušcanom vatrom.

Pri prielazu preko Drine ubijena su dva konja, koji su nosili strojnicu i mali bacač, a koji se usljed jake vatre i brze vode nisu mogli spasiti. Konjovodci tih konja ubijeni su pušcanom vatrom od strane komunista.

Po prielazu rijeke Drine, ostatak bojne produžio je hodom u selo Badovinci, gdje je zapovjednik stupio brzoglasom u vezu sa Feldkommandanturom u Šabcu, od koje je dobio zapovjed da u toku 26. IX. hodom krene za Hrv. Mitroviću⁶ i da je stavljen pod zaštitu njemačke vojske. Iste večeri došao je jedan vod njemačkih lovaca iz B. Koviljače,⁷ koji je osiguravao ostatak bojne sa domobranima. Bojna je stigla hodom bez ikakvih incidenata 26. IX. u Hrv. Mitroviću, odakle je vlakom stigla u Vinkovce u sastav pukovnije.

Vlastiti gubitci: (za cijelo vrijeme podhvata) sto ljudi prebjeglo je komunistima, 3 častnika i oko 200 dočastnika i domobrana izgubljeno je (mrtvo, ranjeno i zarobljeno). Ostali gubitci se ne mogu sada točno znati, jer ima dosta domobrana, koji su se probili prema Gračanici, Zvorniku, Šidu, a tamošnje ih posade ne upućuju u njihovu bojnu.

Prilikom napuštanja vojarne spaljena je sva pismohrana, a uredovnice bojne i sati spaljene i dielom bačene u nužničku jamu, tako da je sada nemoguće dati točne gubitke u tvorivu.

Točm gubitci u ljudstvu i tvorivu dostaviti će se naknadno, kada se prikupe svi potrebni podatci.

Protivnički gubitci: Oko vojarne viđeno je oko 80 poginulih komunista. Osim toga je viđeno na više mjesta grupe poginulih komunista od po 8 do 12. Broj mrtvih i ranjenih komunista bio je svakako vrlo velik.

30.9.

Radi odterećenja Tuzle, koju su komunisti napadali jakim snagama,⁸ ovo zapovjedništvo je naredilo da se 3 bojne i jedna bitnica upute smjerom Brčko — Pukiš — Lukavica — Do kanj.

⁶ Sremska Mitrovica

⁷ Banja Koviljača

⁸ Na Tuzlu su napadali: Sedamnaesta NOU divizija, Druga krajiška NOU brigada, Majevički i Ozrenski NOP odred. Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. i izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. o vojno-političkoj situaciji u Istočnoj Bosni.

Po izvršenom prikupljanju snaga, krenuli su u podhvat 30. IX. u 17.00 sati sljedeće postrojbe:

— stožer 5. 1. p., 13. sat i dočastnička naučna sat 5. 1. p.

— I. bojna 5. 1. p.

— II. bojna 5. 1. p.

— III. bojna 5. 1. p.

— 1 bitnica VII. topničkog sklopa.

Odmah po napuštanju Brčkog na dva kilometra, dijelovi su bili napadnuti od slabijih komunističkih snaga, te je pokret uz borbu vođen do mraka.

Gornja borbena skupina zanočila je u selu Potočari (6 J Brčko).

U toku noći od 01.00 sat do 02.00 sata komunističke grupe nepoznate jačine napale su pušcanom i strojničkom vatrom jedinice na prenočištu, ali je napad odbijen bez gubitaka.

U toku cijele noći manje komunističke grupe napadale su ujedno na postave Brčkog, a pošto je u gradu bilo dosta simpatizera komunističkih, te pošto je bio bajram, odpočela je i sa postava na napadače, te iz grada iz raznih uzroka obća pucnjava, koja je potrajala cijelu noć i produžila u toku dana 1. X.

Vlastitih gubitaka nije bilo. Protivnički nepoznati.

D. — KOD TUZLANSKOG ZDRUGA:

1. 9.

Područje Zvornika: 31. VIII. komunisti zaposjeli Sapnu i Međeđu (15 i 15 SZ Zvornik), čime je cesta Tuzla — Zvornik ugrožena. Vlastitim razviđanjem ustanovljena prisutnost neprijatelja u selu Kraljevići (14 SZ Zvornik).

Područje Tuzla: Napad Kerovičevih četnika u noći na 31. VIII. na Simin Han (4 I Tuzla) podporom topništva iz Tuzle odbijen. Vlastito razviđanje u smjeru Požarnice (8 I Tuzla) ustanovilo je da ovi četnici nemaju navodno neprijateljskih namjera. Prema četnom izvješću područje Smoluca — Podorašje — Jasenica (16 13 i 17 SZ Tuzla) u komunističkim rukama. Prema najnovijem četnom izvješću uslijed zao-

kružavanja Tuzle, ova je u opasnosti. U noći na 1. IX. veći komunistički povoz sa hranom iz s. Dubnica (10 SZ Capardi) otšao u smjeru juga.

2. 9. Područje Tuzla: Prilikom pada s. Podorašja 1. IX. komunisti su zarobili oružničku posadu, razoružali je i pustili. Komunisti se povlače u smjeru s. Rastošnica (23 I Tuzla).

Četnici se navodno skupljaju u području Ozren planine.

3. 9. Prilikom krstarenja od Tuzle u smjeru Simin Han nije se naišlo na neprijatelja. Nadalje je ustanovljeno da komunisti nisu zauzeli Međeđu.

4. do 13. Krstarenja i izviđanja u raznim pravcima bez dodira sa neprijateljem.

14. 9. U noći na 14. 9. komunisti su napali željezničku postaju Puračić i opljačkali. Pruga neoštećena. Straža od 7 momaka razoružana i zarobljena.

Jake komunističke skupine napale su Caparde.*

15. 9. Oko 05.00 sati naša posada od jedne bojne u Capardima svladana je nakon teške borbe. Gubitci na obje strane visoki. Najveći dio ljudstva je zarobljen: 7 ranjenih iz Caparda stiglo u Tuzlu. Pojedinosti nepoznate.

Istoga dana upućena je 3. sat I. bojne Tuzlanskog zdruga u 08.00 sati u smjeru Caparda, ali je kod Požarnice bez otpora po četnicima zarobljena, vjerojatno se predala.

Vlastiti gubitci: u ljudstvu poznati samo gubitci kod Požarnice: 1 častnik i 85 momčadi,

Gubitci u oružju: 1 bacač, 4 strojnice, 6 strojopušaka, 31 strojosamokres i 449 pušaka, te nadalje* 3 strojopuške, 80 pušaka, 4 kola i 8 konja.

18. 9. Jači komunistički sastavi nalaze se 12 km sjeverno od Lukavca.

* Napad na Caparde vršile su jedinice Prve i Druge vojvodanske NOU brigade. Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. i izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. o vojno-političkoj situaciji u Istočnoj Bosni.

Dvije komunističke brigade u pokretu su od juga prema sjeveru. Nalaze se u okolici s. Dubnica (17 IJI Tuzla).

19. 9. Između 02.00 i 03.00 sati odbijen razviđački odjel komunista na sjeveroistočnom rubu Tuzle, bez vlastitih gubitaka. Gubitci neprijatelja nepoznati.

Naknadno izvješće za komunistički napad na Caparde: Prema oružničkom izvještaju ima posada Caparda oko 20 poginulih i više ranjenih. Zarobljena 4 časnika. Momčad je nakon razoružanja puštena svojim kućama. Gubitci komunista nepoznati.

Komunisti zauzeli Zvornik.¹⁰

19. 9. Područje Capardi: Komunisti iz prostora Capardi otišli u smjeru Šekovići. U mjestima Dubnica i Zolje ostavljene su slabije komunističke posade. Cesta Tuzla — Zvornik prepriječena stablama i brzoglasnim stupovima.

22. 9. Razviđanjem snagom sati naišlo se kod s. Brezici (6 S tvornica sode Lukavac) kod k. 300 na jaku komunističku skupinu, te se vlastita snaga morala pred nadmoćnosti neprijatelja povući bez vlastitih gubitaka. Kod neprijatelja 3 ranjena.

23. 9. Razviđački odjel pri razviđanju u smjeru Mramor (7 SI Lukavac) pri povratku naišao u s. Milešići (4 SI Lukavac) na komunističku skupinu jaku 20—30 ljudi, koja je protjerana bez vlastitih gubitaka. Ranjena 2 komunista.

27. 9. U noći na 27. IX. odbijen je neprijateljski vatreni napadaj na Lukavac.¹¹

Prema izvješću nalaze se slabije komunističke snage u Capardima i Memićima (14 SZ Zvornik).

28. 9. Posada u Zvorniku obkoljena je sa svih strana po komunistima i četnicima. Posada je mnogo iscrpljena i trpi oskudicu na strijeljivu i živežnim namirnicama.

¹⁰ Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. i izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. o vojno-političkoj situaciji u Istočnoj Bosni.

¹¹ Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. i izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 god. o vojno-političkoj situaciji u Istočnoj Bosni.

29. 9.

Prema viestima namjeravaju komunisti i četnici iz Olova i Šekovića 30. 9. napasti Živinice.

Područje Zvornik: Prema izvještaju stiglom preko Srbije Zvornik je 29. 9. u 11.00 sati zauzet po komunistima. Naša domdo posada povukla se je u Mali Zvornik i nalazi se u postavima 1. Kozačke pukovnije. Borba još traje, komunisti zaposjedaju grad i pucaju iz bacača na most na Drini.

U 21.30 sati odpočeo komunistički napad na cijeloj sjevernoj i sjeverozapadnoj fronti kod Tuzle. U 01.30 sati nalaze se komunisti u s. Kreka i Moluhe.

30. 9.

U 09.30 sati protivnik je potisnuo zapadnu frontu i drži crtu Piskavica — zapadni dio Tusanj — Kreka — Kužići. Daljnji su napadi poslije teške borbe odbijeni. Sa sjeveroistočne fronte protivnik se nešto udaljio. Jakost neprijatelja najmanje tri brigade, među njima VI. kom. udarna brigada.

U 12.55 sati: Vlastita sjeveroistočna fronta kod Tuzle prema istočnom rubu grada. Osim toga u G. Tuzli i Simin Hanu vlastite slabe snage. Neprijateljske snage drže nadalje Piskavica — Kreka — Kužići na zapadu. U noći će sigurno uslijediti novi napad. Brzglasni spoj razoren na svim stranama.

Iz pravca Lukavca (tvornica sode) čuje se borbena buka. Budući nema nikakove veze, situacija nejasna.

(Bojna relacija za Tuzlanski zdruk nije u potpunosti dostavljena, jer nisu dobiveni nikakvi podatci. Gornji podatci uzeti su većinom iz dnevnih izvješća. Čim se dobiju potrebni podatci dostaviti će se podpuna bojna relacija Tuzlanskog zdruka za mjesec **rujan**).

II. IZKUSTVA

Upućivanje pojedinih bojni kao samostalne posade u ugrožene krajeve na udaljenosti 40 do 50 km od svojih pukovnija ili zdruka nije korisno, te je ovakova bojna izložena uni-

štenju, koje je ovisno samo o volji komunista i mogućnosti da se oni na tom području grupiraju.

Pošto su oni to u mogućnosti da učine gotovo na cijelom području N.D.H., to bi se ovakova upućivanja trebala samo izuzetno učiniti.

Usamljenim jedinicama, kada se nalaze u borbi, bezuslovno mora da pomogne zrakoplovstvo bombardiranjem, jer je ono jedino u mogućnosti da to učini, a ima vrlo jak učinak i utisak na komunističke borce. Ne bi se smjelo dogoditi, kao što se dogodilo u Bijeljini, da za vrijeme cijele borbe samo jedan zrakoplov jedanput samo okruži oko vojarne i potom odleti.

Stalnim boravkom na postavima u obrani slabi se moral i borbeni duh jedinica. Ovakovo stanje mora biti jer nema dovoljno jedinica za napadne akcije. U cilju podizanja morala i borbenog duha kod ljudstva, bilo bi potrebno pojačati jedinice i eventualno poduzeti napadne akcije.

Neobhodno bi bilo potrebno smijeniti jedinice na postavima i povući ih za izvjestno vrijeme na odmor, radi nadopune, uređenja opreme, a naročito radi preduzimanja mjera za povratak stege, morala i duha, putem vježbanja, držanja satova iz moralne i druge nastave.

Komunisti svojim poduhvatima nastoje, da se prostorno što više rašire, potiskivajući četnike sa njihovog područja, dolaze do pravoslavnog življa, koji nastoje predobiti za sebe. Napadi se vrše pripremama i gotovo uvijek sa jakim snagama. Tamo gdje se daje jaki odpor u slučaju njihove pobjede kažnjavaju nemilosrdno.

III. NEDOSTATCI I POGRIEŠKE

Osjeća se nedostatak u častnicima i momčadi. Oprema, a naročito obuća kod ljudstva vrlo slaba. Nedostatak se osjeća i u automatskom oružju.

Neimanje samovoznog povoza iziskuje ogroman broj kola, što odužuje znatno kolonu i otežava njenu obranu.

Sve jedinice koje se upućuju u samostalne podhvate na veće udaljenosti, bezuslovno moraju imati krugovalne postaje, jer je to jedina mogućnost, da izvjestite o stanju kod njih i potrebama. Zrakoplovstvo je ovisno o vremenskim prilikama, te na njega ne treba mnogo računati.

Pri upućivanju ljudstva za odterećenje Tuzle, najbolje se je vidilo, da je oko polovice ljudstva u glavnom boso. Stoga se ne može ni tražiti od ovog ljudstva da izdrži neke velike napore.

O odjeći i ostaloj opremi, te drugim potrebama vojnika ne treba ni govoriti. Stvarno se ne može pretpostaviti, kako ljudi uobče izdrže noćivanje pod vedrim nebom, za hladnijih i kišnih noći, kada gotovo uobče nema šatorskih krila, a po 3 vojnika imaju po 1 gunj.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

ZAPOVJEDNIK
general (Čanić)
Čanić

**OPŠTA BOJNA RELACIJA TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA
ZA MJESEC SEPTEMBAR 1943 GODINE¹**

OBĆA BOJNA RELACIJA

o podhvatima četa na području III. zbornog područja u mjesecu rujnu 1943. god.

A) PODHVATI

I.) Područja grada Sarajeva (Zapovjedništvo mjesta)

U toku mjeseca rujna 1943. godine, postrojbe u sastavu Mjes. zap. grada Sarajeva niesu učestvovala u nikakovim podhvatima, jer nije bilo potrebe, a niti važnih događaja na području grada Sarajeva.

II.) Područje I. djel. staj. zdruha

U toku mjeseca rujna postrojbe zdruha vršile su razviđanja i imale su nekoliko jačih sukoba sa neprijateljem, koji je napadao na postave zdruha. Važniji događaji bili su slijedeći:

3. rujna: kod Bukove Glave (3 km. j. od Han Pijeska) napadnut je samovoz zapovjednika ovoga zdruha ust. bojnika Šulentića Milana od strane 15 četnika, koji su ubili zapovjednika zdruha i 1 pratioca ranili a samovoz spalili. Naknadno na licu mjesta nađena su još 2 ustaše mrtva.

10. rujna: oko 3000 partizana napalo je na Vlasenicu, u kojoj je kao posada bila XXII. ust. bojna, koja je uslijed nadmoćnog neprijatelja bila razbijena i Vlasenica od strane partizana zauzeta.² U borbi 12 ustaša mrtvih, 4 ranjena i 38 nestalih, a kod neprijatelja 37 mrtvih i oko 60 ranjenih.

21. rujna: 2 ust. sati kod Pariževića (8 km. j. i. od Sokolca) imale su jači sukob sa skupinom oko 150 partizana, koje su potisli prema sjeveru. 1 ustaša mrtav, a kod neprijatelja 3 mrtva.

31. rujna: prilikom razviđanja kod Vitnja (9.5 km. j. i. od Sokolca) ustaše su ubili 2 četnika i zaplieniili njihovo oružje.

III.) Područje 2. Gorskog zdruha

U toku mjeseca rujna postrojbe zdruha niesu preduzimale nikakove podhvate, nego su vršile osiguranja želj. pruga

¹ Original, pisan na mašini, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 12/1—3—7, k. 57.

² Napad na Vlasenicu izvršile su jedinice Prve i Druge vojvodanske brigade Šesnaeste NOU divizije. Vidi tom IV, knj. 18, mjesečni izvještaj III korpusa od 16. X. 1943 godine.

Sarajevo — Višegrad i Ivan Sedlo — Čapljina, te odbili nekoliko napadaja partizana i četnika na svoje postave. Važniji događaji bili su sljedeći:

6. rujna: Njemačke i hrvatske postrojbe napustile su Goražde i povukle se u Višegrad, nakon čega su partizani ušli u Goražde.³

9. rujna: 4 neprijateljska zrakoplova bombardirala su naše postave i most kod Mesica. Veze između Višegrada i Rogatice prekinute. Četnički napadaj na Višegrad odbijen.

10. rujna: domobranska obhodnja kod Ponora (6 km. s. i. od Prače) napadnuta od četnika, kojom prilikom je nestao 1 dočastnik i 10 domobrana, a 3 domobrana vratila se bez oružja. Nijemci su u Višegradu razoružali 130 Talijana i 13 četnika.

11. rujna: Partizani napali elektro-centralu u selu Ljuta (5 km. j. i. od Konjica). Od posade vratio se samo 1 vodnik.

12. rujna: na pruzi Sarajevo — Višegrad između Banje Stijene i Sudića pruga porušena. Lokomotiva vlaka izkočila.

13. rujna: teretni samovoz četnici napali i spalili kod Jabučkog Sedla (9 km. j. z. od Rogatice) a 6 domobrana zarobili.

14. rujna: željeznička pruga između Mesica i Prače prekinuta. Napadaj na Jabučko Sedlo odbijen. Kod neprijatelja 6 mrtvih.

17. rujna: četnici u okolini Višegrada pobili Muslimane i ugrozili Višegrad.

18. rujna: oko 400 partizana napali želj. postaju Ostrožac⁴ (11 km. s. z. od Konjica). Nestalo 40 domobrana, izgubljene 2 strojnice i 1 strojopuška, 2 bacača, spaljen vagon siena i opljačkano 30.000 kuna.

19. rujna: odbijen napadaj na Bradinu. Odbijen napadaj jedne četničke brigade na Međeđu.

22. rujna: odbijen napadaj četnika na posadu Stambulčić.

26. — 27. rujna: odbijen četnički napadaj na Višegrad, Rogaticu i Most na Limu.

30. rujna: prekinuta brzoglasna veza sa Višegradom od četnika, koji su obkolili Višegrad.

Tokom mjeseca rujna 2. gorska pukovnija imala je gubitaka: 1 mrtav, 6 ranjenih i 46 nestalih, a od 9. gor. pukovnije još dosada nisu primljeni podatci.

³ Vidi dok. br. 41 i 150.

⁴ Napad na Ostrožac izvršile su jedinice Ramskog NOP odreda. Vidi dok. br. 76 i 114.

IV.) Područje zagrebačke konjaničke pukovnije

U toku mjeseca rujna postrojbe ove pukovnije nalazile su se stalno u borbi sa neprijateljem, koji je vršio napadaje na postave ove pukovnije. Važniji događaji bili su sljedeći:

2. rujna: partizani u jačini 4—5 bojni izvršili su jak napadaj na Turbe sa svih strana.⁵ Napadaj krvavo odbijen. Vlastiti gubitci: 1 častnik ranjen, 1 častnik zarobljen, 5 domobrana ranjeno, 8 domobrana nestalo i 1 strojnica uništena. Kod neprijatelja bilo je 100 što mrtvih što ranjenih. Oklopni vlak, koji je upućen kao pomoć Turbetu iz Travnika, naletio je na minu, kojom prilikom je lokomotiva znatno oštećena, a 2 domobrana mrtva i 2 ranjena.

3. rujna: oko 200 partizana izvršilo je prepad na Turbe. 1 legionar ranjen. Oko 100 partizana izvršilo je napadaj na želj. postaju Vitez. Napadaj odbijen. 1 domobran ranjen. Oko 200 partizana izvršilo je napadaj na tvornicu žigica Dolac i jugo-istočno Travničke bunkere.

4. rujna: odbijeni su vatreni prepadi na Turbe.

5. rujna: odbijeni su vatreni prepadi na Dolac i Travnik. Odbijeni su vatreni prepadi na Vitez i želj. stražare između Viteza i Busovače.

6. — 15. rujna: za ovo vrijeme manje part. skupine vršile su svaku noć prepade na Turbe, Travnik i želj. postaje Bila, Vitez i Busovača.⁶ Svi su prepadi bez gubitaka odbijeni.

16. rujna: napadaj 400 partizana na Travnik odbijen.⁷ Partizani spalili 2 bunkera. Napadaj 500 partizana na Turbe odbijen. Partizani porušili 900 m. želj. pruge, 2 km. z. od želj. postaje Bila, i uništili 2 propusta. Istodobno prekinuli prugu i brzoglasnu vezu između Travnika i Turbeta. 5 legionara mrtvih i 8 ranjenih, 4 domobrana ranjena, zarobljen satnik Matolnik Rudolf, 3 dočastnika i 18 domobrana, svi sa oružjem.

17. — 18. rujna: manje partizanske skupine vršile su prepade na Turbe, Travnik i Busovaču.⁸ Prepadi odbijeni. Gubitci: 1 domobran ranjen, nadporučnik Smigmator Juraj i narednik liečnik Šumanovac Dr. Zvonimir i 12 domobrana, svi iz I. konjan. sklopa, nestali iz Turbeta.

19. — 21. rujna: odbijeni su noćni napadaji partizana na Turbe, Travnik i Dolac. U borbi kod Turbeta poginuo je prič. zastavnik Jaklič Đuro.

⁵ Na Turbe su napadale jedinice Prve proleterske brigade. Vidi dok. br. 4.

⁶ Vidi dok. br. 149.

⁷ Isto

⁸ Isto

22. rujna: oklopni vlak iz Travnika, koji je vozio talijanske zarobljenike na rad u Turbe, naletio na minu 2.5 km. z. od Travnika, kojom prilikom su partizani otvorili vatru na vlak.⁹ Poginulo 2 domobrana, 1 željezničar, 7 legionara i 9 Talijana, ranjeno: 1 domobran, 4 legionara i 5 Talijana, nestalo: 3 domobrana, 7 legionara i 52 Talijana.

23. — 27. rujna: noćni napadaji partizana na postave oko Turbeta i Travnika odbijeni.

28. rujna: putnički vlak iz Travnika naišao je na minu kod Bile. 1 vagon uništen. Poginulo 5 legionara, 2 njem. oružnika i 4 građanina, te 5 ranjenih.¹⁰

29. — 30. rujna: ponovljeni napadaji partizana na postave Turbeta i Travnika odbijeni.

Tokom mjeseca rujna zagreb. konjan. pukovnija imala je 3 mrtva, 6 ranjenih i 104 nestala i zarobljena, a neprijateljski gubitci bili su mnogo veći, ali se nije moglo ustanoviti koliko su.

V.) Područje 6. pješačke divizije

Tokom mjeseca rujna postrojbe divizije sa Nijemcima uglavnom su vršile razoružavanje Talijana na području ove divizije, a osim toga vodile su borbu sa partizanskim skupinama, koje su svojom djelatnošću nastojale izkoristiti situaciju nakon kapitulacije Italije. Važniji događaji bili su sljedeći:

9. rujna: vod domobrana na Pelješcu zarobljen je od partizana. Hutovo ugroženo od 800 partizana.

10. rujna: Talijanska divizija »Messina« povlači se iz Metkovića u velikom rasulu prema Dubrovniku. Vode se pregovori između Njemačkih i Talijanskih zapovjednika o predaji Talijana. Nijemci bombarduju talijanske položaje između Dubrovnika i Cavtata. Talijani potapaju u Gružkoj luci 1 njem. teretni brod natovaren zrakoplovnim bombama. Četnici pokušavaju da se zajedno sa Talijanima odupiru Nijemcima.

12. rujna: Njemačke čete zaposjele Trebinje. U Dubrovniku ulične borbe između Talijana i Nijemaca. 21 Talijan mrtav i 37 ranjenih, a kod Nijemaca 6 mrtvih i 9 ranjenih, 1 naš domobran mrtav.

II. bojna 14. p. p. sa bojničkom Taborskom Božidarom prešla partizanima u Hutovu uništivši želj. uređaj.

13. rujna: veći dio II. bojne sa 3 časnika povratio se iz odmetništva na službu. Nijemci u Dubrovniku izdvajaju ta-

⁹ Vidi dok. br. 149.

¹⁰ Isto

lijanske fašiste i ostavljaju im oružje, a ostale Talijane vode u zarobljeništvo.

14. rujna: Nijemci su sa četnicima sklopili sporazum o zajedničkoj suradnji protiv partizana.

15. rujna: u Bileću ušli četnici, a partizani zauzeli Gacko.¹¹

17. rujna: manji sukob između četnika i partizana u području Gacko — Bileća.

21. rujna: stožer 6. divizije preselio se iz Dubrovnika u Čaplinu. Partizani odustaju od napadaja na Bileću i kreću prema Ljubinju i Stolcu.

10. part. divizija preko Aržana kreće prema Splitu iz sjevernog smjera.¹²

24. rujna: partizani iz smjera Ljubinja napali i zauzeli Ravno i porušili želj. prugu. Jacija partizana u Ravnom oko 1000 ljudi.¹³ Partizani su u Ravnom zapalili želj. postaju, zgradu kotarske oblasti, oružničku postaju, šumariju i opljačkali trgovine i seoske domove. Sa partizanima je bilo i četnika, koji su naročito ubijali i pljačkali. Ubili su 31 osobu.

26. rujna: Ravno je vraćeno u naše ruke.

29. rujna: partizani i četnici vode borbu u području 12 km. j. i. od Ravnog. Četnici su razbijeni. Partizani kod Poljica zarobili su 44 domobrana.

Tokom mjeseca rujna divizija je imala: 1 častnik, 2 dočastnika i 8 domobrana mrtvih, 1 domobran ranjen, 7 častnika, 4 dočastnika i 81 domobran nestali; gubitci kod neprijatelja nepoznati.

VI.) Područje 4. Lovačkog zdruga

Postrojbe ovoga zdruga djelovale su izvan područja ovoga zapovjedništva. Bojna relacija zdruga dostavlja se u prilogu.

B) IZKUSTVA

Nije se došlo do osobitih iskustava, a koja već nisu navedena u bojnim relacijama za protekle mjesece.

d) NEDOSTATCI I POGRIJEŠKE

Oskudjevanje u naoružanju i opremi. Nedostatak mesa u prehrani. Izbjegavanje častnika da služe u Bosni, a koji su već

¹¹ Odnosi se na dijelove Desete NOU brigade. Prema pričanju učesnika, pomenute jedinice ušle su u Gacko 10 a ne 15 septembra 1943 god.

¹² Odnosi se na jedinice Devete brigade Desete NOU divizije.

¹³ Odnosi se na jedinice Desete NOU brigade.

udjeljeni od strane Minorsa, na njihov dolazak se dugo čeka, a mnogi uopće ni ne dođu, jer izposluju da im se udjelba promjeni.

Osobitih pogriješaka u zapovjedanju od strane častnika nije bilo. Svi zapovjednici postrojbi vršili su svoje dužnosti savjestno i točno. Protiv onih koji su pobjegli partizanima, povedeni su izvidi od strane mjerodavnih predpostavljenika i sudova.

Zapovjednik general
(Prohaska)
Prohaska

(M. P.)

REGISTAR

A

Abazović Meho — 153;
 Aganović Muharem — 517;
 Andrijević — 325;
 Arsenić Nikola — 173;
 Aržano — 549;
 Avtovac — 323;

B

Badovinci — 538;
 Bajalica Dmitar — 121, 195, 236, 251;
 Bajić Vlado — 47;
 Bakić Mitar — 10, 191, 235, 357, 358, 359;
 Balte (s.) — 269;
 Bančići (s. kod Stoca) — 499;
 Banović Nikola — 271;
 Banja Koviljača — 538;
 Banja Luka — 41, 58, 71, 73, 74, 82, 101, 104, 232, 366, 373, 477;
 Banja Stijena — 546;
 Banja Vrućica — 452, 474, 488, 506, 528, 529;
 Barači (predeo) — 236;
 Bare (G. i D.) — 425;
 Barjaktarević Branislav — 126;
 Barjaktarević Danilo — 322, 325;
 Bastahi (s.) — 269;
 Bašagić Hasan — 485;
 Bašić Rade — 202, 253, 255, 256, 261;
 Bataljon bihaćki — 12, 135;
 Bataljon lovcenski — 323;
 Bataljon mostarski — 164;
 Bataljon muslimanski — 264;
 Bataljon petrovački Drvarsko-petrovačkog NOP odreda — 55, 102, 182, 184, 285;
 Bataljon sajkovvački Grahovsko-petuljskog NOP odreda — 62, 135, 285;

Bataljon udarni Drvarsko-petrovačkog NOP odreda — 12, 135, 182, 215, 217, 257;
 Bataljon prvi Banjalučkog NOP odreda — 117;
 Bataljon prvi Podgrmečkog NOP odreda — 73, 298, 299, 300, 336;
 Bataljon drugi Podgrmečkog NOP odreda — 73, 298, 299, 300;
 Bataljon treći Podgrmečkog NOP odreda — 12, 297, 298, 300;
 Bataljon drugi Druge krajiške NOU brigade — 239;
 Bataljon prvi Pete krajiške NOU brigade — 100, 110, 209, 210, 211, 212, 213, 223, 288, 317, 318;
 Bataljon drugi Pete krajiške NOU brigade — 110, 172, 209, 210, 211, 212, 213, 267, 301;
 Bataljon treći Pete krajiške NOU brigade — 22, 100, 110, 116, 209, 210, 211, 212, 213, 225;
 Bataljon četvrti Pete krajiške NOU brigade — 100, 110, 204, 209, 210, 211, 212, 213, 225, 254, 255, 256, 259;
 Bataljon prvi Šeste istočnobosanske NOU brigade — 147;
 Bataljon prvi Šeste krajiške NOU brigade — 335;
 Bataljon prvi Sedme krajiške NOU brigade — 128, 130, 244, 247;
 Bataljon treći Sedme krajiške NOU brigade — 34, 57, 114, 128, 129, 130, 244, 247;
 Bataljon četvrti Sedme krajiške NOU brigade — 128, 129, 130, 244, 247;
 Bataljon prvi Osme krajiške NOU brigade — 188, 336, 342, 343;

- Bataljon drugi Osme krajiške NOU brigade — 114, 336, 342, 343;
 Bataljon treći Osme krajiške NOU brigade — 342, 343;
 Bataljon četvrti Osme krajiške NOU brigade — 342, 343;
 Bataljon prvi Devete krajiške NOU brigade — 309, 310, 311, 312, 313, 314;
 Bataljon drugi Devete krajiške NOU brigade — 200, 309, 310, 311, 312, 313, 314;
 Bataljon treći Devete krajiške NOU brigade — 201, 309, 310, 311, 312, 313, 314;
 Bataljon četvrti Devete krajiške NOU brigade — 200, 309, 310, 311, 312, 313, 314;
 Bataljon treći Desete krajiške NOU brigade — 215, 216;
 Bataljon četvrti Desete krajiške NOU brigade — 215;
 Bataljon prvi Dvanaeste krajiške NOU brigade — 36, 50, 80, 132, 133, 143, 202, 253, 254, 255, 259, 260, 316, 317;
 Bataljon drugi Dvanaeste krajiške NOU brigade — 36, 51, 81, 132, 143, 202, 255, 256, 259, 260, 316, 317;
 Bataljon treći Dvanaeste krajiške NOU brigade — 36, 37, 52, 81, 132, 133, 143, 202, 253, 254, 255, 256, 259, 260, 261, 316, 317;
 Bataljon prvi Trinaeste krajiške NOU brigade — 11, 105;
 Bataljon drugi Trinaeste krajiške NOU brigade — 12;
 Bataljon treći Trinaeste krajiške NOU brigade — 105;
 Bataljon prvi Prve brigade Prve proletarske divizije — 13, 14, 126, 185, 196, 197;
 Bataljon drugi Prve brigade Prve proletarske divizije — 13, 14, 126;
 Bataljon treći Prve brigade Prve proletarske divizije — 14, 126, 185, 196, 197;
 Bataljon četvrti Prve brigade Prve proletarske divizije — 13, 14, 126, 186, 196, 197;
 Bataljon šesti Prve brigade Prve proletarske divizije — 13, 14, 126, 186, 196, 197;
 Bataljon prvi Druge brigade Druge proletarske divizije — 353, 355;
 Bataljon treći Druge brigade Druge proletarske divizije — 353, 354;
 Bataljon četvrti Druge brigade Druge proletarske divizije — 354;
 Bataljon prvi Četvrte proletarske brigade — 141, 169, 170, 252;
 Bataljon drugi Četvrte proletarske brigade — 140, 169, 252, 277;
 Bataljon treći Četvrte proletarske brigade — 141, 169, 170, 252;
 Bataljon četvrti Četvrte proletarske brigade — 234;
 Bataljon peti Četvrte proletarske brigade — 140, 252, 277;
 Batricević Mirko — 16;
 Bavarčić Risto — 220;
 Bazo Miloš — 526;
 Bayer (njem. of.) — 366, 370, 373, 376, 379, 383;
 Becanj (pl.) — 177;
 Berane (Ivangrad) — 325;
 Bešnjjevo — 195;
 Bihać — 337; 338, 339, 376;
 Bijeljina — 535, 536, 543;
 Bila (ž.st.) — 24, 222, 350, 547, 548;
 Bilan Stipe — 125;
 Bileća — 447, 471, 549;
 Bitelić (s.) — 335;
 Blagaj (kod Bos. Novog) — 105, 297;
 Blatna (ž.st.) — 298;
 Blažuj (s. kod Duvna) — 458;
 Boan — 270, 273;
 Boban (ust. of.) — 408, 458, 459;
 Bogunović Uroš-Roca — 113, 187;
 Bojanić Dušan-Duško — 45, 82, 117;
 Boričević (s.) — 368;
 Borja Pl. — 488;
 Bos. Gradiška — 285, 366, 367, 400;
 Bos. Grahovo — 137;
 Bos. Krupa — 336, 337, 338, 339, 343;
 Bos. Novi — 338, 339;
 Bos. Petrovac — 338;
 Bos. Petrovo Selo — 515;
 Bos. Rača — 534, 535;
 Bos. Šamac — 177, 178;
 Bosna (r.) — 205, 213, 452, 465, 497, 498, 506;
 Bosnić Milan — 122;
 Bosut (s.) — 531, 532, 533;
 Bošnjaci (s.) — 393, 530, 531;
 Botun (s.) — 310, 311;
 Božić Savo (pop) — 465, 470;
 Božići (s.) — 114, 115;
 Božović Božo — 14, 126, 186;
 Božović Petar — 151;

Bradina — 546;
 Bravski Vaganac — 103;
 Brčko — 70, 539;
 Brda (s. kod Kupresa) — 311, 312, 313;
 Breške (s.) — 384;
 Brežići (s. kod Lukavca) — 490, 492, 541;
 Brezik (s.) — 453, 465;
 Brezna (G. i D.) — 360;
 Brigada prva dalmatinska — 15;
 Brigada druga dalmatinska Druge proleterske divizije — 8, 17, 95, 97, 190, 191, 234, 235, 305, 327, 328;
 Brigada šesta istočnobosanska NOU — 17, 147, 148, 262, 264, 280, 284, 292;
 Brigada deseta hercegovačka Treće NOU divizije — 154, 323;
 Brigada prva krajiška Pete NOU divizije — 66, 67, 137, 138, 139, 159;
 Brigada druga krajiška Jedanaeste NOU divizije — 44, 77, 89, 111, 179, 237, 262, 264, 280, 284, 293;
 Brigada treća krajiška (proleterska) Prve proleterske divizije — 46, 129, 185, 192, 193;
 Brigada četvrta krajiška Pete NOU divizije — 67, 137, 138, 139;
 Brigada peta kozarska (krajiška) Jedanaeste NOU divizije — 44, 78, 88, 98, 108, 209, 241, 287, 296, 392;
 Brigada šesta krajiška Četvrte NOU divizije — 65, 79, 106, 107, 112, 123, 129, 186, 329, 332, 333, 334;
 Brigada sedma krajiška NOU — 28, 29, 34, 75, 85, 105, 124, 127, 195, 244, 245;
 Brigada osma krajiška Četvrte NOU divizije — 35, 63, 65, 79, 101, 112, 114, 115, 123, 156, 188, 258, 285, 334, 335, 338, 339, 342, 345;
 Brigada deveta krajiška »Simo Šolaja« Desete NOU divizije — 76, 85, 105, 125, 200;
 Brigada deseta krajiška Desete NOU divizije — 20, 73, 66, 85, 105, 135, 215, 250, 258, 329, 332, 334;
 Brigada dvanaesta krajiška Jedanaeste NOU divizije — 36, 44, 50, 80, 90, 111, 131, 143, 202, 231, 253, 254, 255, 260, 266, 267, 287, 315, 320;
 Brigada trinaesta krajiška (kozaračka) NOU — 11, 54, 63, 104, 107, 113, 121, 133, 134, 171, 251;

Brigada prva proleterska Prve proleterske divizije — 13, 17, 126, 130, 185, 192, 193, 196, 207;
 Brigada druga proleterska Druge proleterske divizije — 8, 328;
 Brigada četvrta (crnogorska) proleterska Druge proleterske divizije — 8, 9, 15, 29, 47, 92, 95, 96, 97, 140, 148, 154, 165, 168, 190, 197, 234, 252, 270, 272, 275;
 Brigada peta (crnogorska) Treće NOU divizije — 8, 9, 95, 96, 97, 140, 154;
 Brigada petnaesta (prva) Majevička NOU — 17, 145, 146, 261, 263, 282, 505;
 Brigada treća sandžačka NOU — 328, 361, 362;
 Brigada treća (šesnaesta) NOU — 262, 264, 281, 284;
 Brod (kod Foče) — 354;
 Bronzani Majdan — 65, 104, 112, 133, 134, 187;
 Broz Josip-Tito — 165, 356, 429, 464, 498, 525;
 Bugojno — 22, 23, 129, 130, 155, 309, 310, 311, 312, 313, 421;
 Bukinje (kod Tuzle) — 281;
 Bukova Glava (s. kod Han Pijeska) — 545;
 Buljan Vice — 431;
 Bundalo Ljubo — 225, 287, 315;
 Bunovi (s.) — 252;
 Burić Savo — 355;
 Busovača — 22, 24, 159, 228, 348, 369, 382, 423, 429, 511, 547;

C

Caparde (s.) — 479, 480, 487, 488, 507, 540, 541;
 Careva Gora — 117, 213, 302;
 Cavtat — 431;
 Cicmil Obrad — 352;
 Cikote (s.) — 374, 394;
 Cincar Pl. — 26, 194, 413;
 Crni Vrh (pl.) — 254, 256, 269;

C

Čejvan Idriz — 239;
 Čemalić (s.) — 309, 313, 314;
 Čuk Avdo — 102, 114, 115, 344, 347;

Č

Čaja Jozo — 504;
 Čajniče — 325, 354, 358, 425, 431;
 Čanić (dom. of.) — 544;
 Čapljina — 176, 438;
 Čardačani (s.) — 100;
 Čardak (s. kod Bos. Krupe) — 336, 337, 342;
 Čelinac (s.) — 51, 54, 82, 132, 172, 209, 371, 405;
 Čelinovac (kod Gradiške) — 105;
 Čemerno (G. i D.) — 422;
 Čerić Salem — 281;
 Četa drvarska — 136;
 Četa vakufska — 136;
 Čisti Kamen — 209, 223;
 Čvoro Dušan — 352;

D

Dakić Makso — 201, 314;
 Damić Stjepan — 390, 391, 410, 411, 419, 435, 444, 445;
 Danilović Uglješa — 163, 165;
 Dapčević Peko — 10, 191, 235, 291, 352, 358, 359, 472;
 Dapčević Vlado — 34, 131, 347;
 Davor (s.) — 99, 210, 224;
 Debelo Brdo (k. 476) — 528;
 Debeljak — 233;
 Derikonja Savo — 420;
 Derventa — 365, 374, 392;
 Detlak (G. i D.) — 530;
 Devetina (s.) — 100, 204, 225;
 Diklići (s.) — 500;
 Dilić Sajto — 151;
 Divizija treća NOU — 154, 359;
 Divizija četvrta NOU — 40, 41, 58, 63, 64, 72, 106, 123, 155, 249, 258, 329, 332, 334;
 Divizija peta NOU — 22, 66, 137, 159, 228, 240, 348;
 Divizija deseta NOU — 26, 28, 72, 75, 83, 84, 121, 124, 130, 155, 156, 194, 236, 250;
 Divizija jedanaesta NOU — 10, 44, 77, 80, 86, 87, 259, 269, 289, 315;
 Divizija šesnaesta vojvođanska NOU — 146, 281, 282;
 Divizija sedamnaesta istočnobosanska NOU — 16, 145, 178, 179, 261, 262, 263, 292, 414;
 Divizija prva proleterska — 192;

Divizija druga proleterska — 7, 148, 305, 321, 327, 359;
 Dobrelji (s.) — 524;
 Dobrljin — 285;
 Dobro Polje — 168;
 Dobrun — 494;
 Dolac (s. kod Travnika) — 390, 391, 411, 511, 512, 547;
 Doljane (s.) — 60;
 D. Gradice — 379;
 D. Vakuf — 128, 130;
 Dragačevo — 354;
 Dragiševac (k. 978) — 50, 51;
 Dragnić (s.) — 195;
 Dragojlov Fedor (dom. of.) — 390, 405;
 Dragović (s.) — 380;
 Drapnici (s.) — 18;
 Drazin Do (s.) — 446;
 Drenovci (s.) 534, 535;
 Drenović Uroš — 53, 60, 65, 106, 114, 115;
 Drina (r.) — 353, 354, 356, 402, 412, 419, 420, 424, 468, 537, 538, 542;
 Drinić (s.) — 102, 103;
 Dub (k. 547) — 445;
 Dubica (grad) — 373;
 Dubica (s.) — 115;
 Dubnica (s. kod Tuzle) — 541;
 Dubovsko (s.) — 12;
 Dubrovnik — 431, 437, 517, 548;
 Duga Njiva — 149, 452, 465, 505;
 Dujakovci — 114, 115;
 Durbaba Jošo — 95;
 Duvno — 27, 125, 185, 196, 236, 458, 459;
 Duvnjak Dušan — 26, 34, 75;

Đ

Đujić Momčilo — 60, 216;
 Đukanović Pero — 469;
 Đurić Ljubodrag — 306, 329, 359;
 Đurići (s. kod Gunje) — 535;
 Đurišić Pavle — 352;
 Đurović Mašan — 325;

Dž

Džindić Alija — 453, 480, 492;
 Džubo Ahmed — 83;

E

Egić Milan — 51;
 Egić Obrad — 327, 329;

F

Fazlagića Kula — vidi Kula Fazlagić;
 Fejić Salko — 484;
 Ferizbegović Avdo — 475;
 Fevzija Manduka — 221;
 Filipović Mirko — 274;
 Filipović Safet — 203, 220, 233;
 Foča — 9, 163, 352, 354, 358, 359, 418, 431;
 Fojnica (kod Kreševa) — 350, 384, 431;
 Forkapa Nikola — 287, 315;
 Fulgosi Cigala (ital. of.) — 386;

G

Gacko — 323, 447, 471, 516, 517, 522, 523, 524, 525, 526, 549;
 Gačice (s.) — 404;
 Gačić Mihailo — 45, 82;
 Galešme (s.) — 524;
 Gavez B. (dom. of.) — 459;
 Geđa Ljubo — 239;
 Gerzovo — 236 246;
 Glamoč — 367, 373, 376, 380, 408, 421;
 Glamočko Polje — 41;
 Glavatičevo — 484;
 Glogovac (s. kod Prnjavora) — 225, 226, 227, 238;
 Gluhic (dom. of.) — 505;
 Golubić (s.) — 215;
 Gora (ž.st.) — 513;
 Goravci (s.) — 313;
 Goražde — 7, 92, 95, 353, 356, 357, 384, 413, 419, 420, 424, 425, 426, 427, 428, 431, 494, 495, 512, 546;
 Gornja Tuzla — 281, 282, 452, 453, 467, 507;
 Gornje Bodežište — 522;
 Gornje Žešće (s.) — 8;
 Gornji Cerani — 318;
 Gornji Vakuf — 22;
 Gorogoše (s.) — 501;
 Govza (s.) — 165;
 Gračanica (s. kod Avtovca) — 323, 522, 523;
 Gračanica (kod Doboja) — 148, 262, 264, 265, 368, 371, 377, 392, 398, 402, 404, 409, 410, 515;
 Gračanica (s. kod Živinica) — 489, 508;
 Gradačac — 146, 177, 178;
 Gradina (na Motajici) — 209, 223;
 Grahovo — vidi Bos. Grahovo;

Grmečka grupa partizanskih odreda

— 11, 121;
 Grmuša (s.) — 337;
 Gromes Ivo dr — 443;
 Gruda — 431;
 Gruška luka — 548;
 Gusinje — 326;

H

Hadrovci (s.) — 12;
 Hadžiahmetović Halil — 428;
 Han Bila — 159, 348, 511;
 Han Osanica — 380, 412;
 Han Soha — 357;
 Hodinići (s.) — 523;
 Hodžić Mujo — 406;
 Hotić Mesud — 27, 85, 125, 251, 390;
 Hrbljina (pl.) — 26, 34, 39, 40, 58, 59, 71, 75, 84, 85, 105, 124, 194, 311;
 Hrcava (Sutjeska) — 46;
 Hrv. Mitrovica — vidi Srem. Mitrovica;
 Hum (ž.st.) — 500;
 Hutovo — 471, 472, 548;

I

Ifsar (s.) — 357;
 Ilić Pavle-Veljko — 358;
 Iličani (s.) — 225;
 Ilidža (kod Sarajeva) — 351;
 Ilovački most — 513;
 Imotski — 517;
 Iser (dom. of.) — 394;
 Ivan Sedlo — 175;

J

Jablanica (G. i D.) — 175, 176;
 Jabučko Sedlo (kod Goražda) — 421, 428, 546;
 Jabuka (kod Ustikoline) — 7, 19, 140, 141, 142, 406, 427;
 Jajce — 68, 128, 129, 247, 423, 429;
 Jakić Velimir — 356, 361;
 Jakčin (dom. of.) — 408, 409, 459;
 Janković Blažo — 274;
 Janković Boško — 95;
 Janjila (s.) — 103;
 Jasenica (G. i D.) — 148, 398, 402, 404, 539;
 Jasenica — Lug (ž.st.) — 500, 501;
 Javorani (s.) — 51;
 Jelah (kod Teslica) — 109, 110, 111, 173, 444, 466, 473, 528;

Jeleč (kod Foče) — 355;
 Jelić Mašo — 273;
 Jelino Polje — 60, 62, 68, 71, 74, 105, 248;
 Jelovac Jovan — 361;
 Jelovac Milutin — 361;
 Jevđević Dobrosav — 457;
 Jhovac (ž.st.) — 468, 507;
 Jokić Špiran — 83;
 Jošanica — 356, 357;
 Jovanović R. Arso — 125, 240;
 Jovanović Vaso — 331;
 Jovičević Milo — 170, 273;
 Jugovići (s.) — 323;
 Jurinčić Niko 288, 316;

K

Kablovi (s.) — 232;
 Kačun (k. 286) — 205, 527;
 Kadić dr (vel. župan) — 470;
 Kadinjani — 204;
 Kakanj — 228, 229, 436, 513;
 Kalenderovci (s.) — 383, 530;
 Kalesije (s.) — 479, 487, 488, 489, 490, 505, 507, 508;
 Kalinovik — 234, 259, 369, 378, 382, 423, 431, 494;
 Kamenik (s.) — 351;
 Kapetanović Hajro — 79, 113;
 Kapor Momir — 118, 232;
 Karajzovci (s.) — 319, 320;
 Karan (pl.) — 441;
 Karanovac (kod Banja Luke) — 203, 219, 233;
 Karanovac (kod Gračanice) — 410, 515;
 Karanović Nikola — 27, 60, 62, 156;
 Katić Ilija-Gašan — 136;
 Kazanci (s.) — 524;
 Kecman Boro — 62, 69;
 Kecman Božo — 216;
 Kecman Dane — 103;
 Kekići (s.) — 171;
 Kijevo (kod Trnova) — 272, 513;
 Kistanje — 405;
 Kladanj — 389, 397;
 Klačniće (s.) — 371, 405;
 Klupe — 86, 91;
 Knežević M. Velimir — 27, 29, 76, 83, 121, 125, 195, 236, 251;
 Knin — 60, 62, 63, 75, 137, 215, 216, 248, 299, 373;
 Kobilja Glava (k. 1115) — 624;
 Kokorina (s.) — 521;

Kolašin — 273, 291, 323, 325, 326, 327;
 Kolunić — 56;
 Komarica Slavko — 62, 68, 120, 122, 137, 181, 185, 268, 299;
 Konjic — 175;
 Kopači (s.) — 426, 427;
 Kordunuša (k. 921) — 215;
 Korpus prvi bosanski NOU — 38, 69, 177, 261, 274, 278;
 Korpus drugi bosanski NOU — 39, 42, 58, 60, 71, 73, 104, 119, 121, 135, 155, 249, 257, 285;
 Korpus drugi NOU — 190, 233, 235, 290, 304, 321, 359;
 Kostići (s.) — 52;
 Kotor Varoš — 43, 50, 51, 52, 53, 131, 173, 269, 441, 442;
 Kotorsko — 205, 206, 213;
 Kovačević Mujo — 160, 231, 240, 241;
 Kovačević Sava — 355;
 Kovačević Vlado — 266, 267;
 Kovačević Vojo — 358;
 Kovačević Žarko — 533;
 Kovačević Stojan — 221;
 Kozje Stijene — 22;
 Kozluk (s.) — 401, 402, 489;
 Kožuhe (s.) — 452, 505;
 Kreka — 542;
 Kresevo — 351, 431;
 Krišković Ivan — 537;
 Križ (k. 307) — 173;
 Križ (k. 352) — 110, 226;
 Krnjeusa (s.) — 298, 338;
 Kruhari (s.) — 171;
 Kruščica (s.) — 511;
 Kukulj Uros — 35, 102, 114, 115;
 Kula — vidi Kula Fazlagić;
 Kula Fazlagić — 323, 471, 522, 523, 524;
 Kuljača Boško — 48, 273;
 Kuljani (s.) — 371, 399, 404;
 Kupari — 431;
 Kupres — 46, 105, 125, 200, 201, 310, 311, 313, 314, 380, 408, 413;

L

Laktaši (s.) — 371 403;
 Lapac (G. i D.) — 366, 368, 370, 379, 403;
 Lastva (G. i D.) — 445;
 Lašić Đorđe — 275;
 Lazić Dušan — 173;
 Lekić Danilo — 282;
 Leković Vojo — 356, 361;

Lijevce Polje — 105, 288, 303, 316;
 Lipnik (G. i D.) — 522, 523;
 Lipovac (G. i D.) — 231;
 Lipovo (G. i D.) — 275;
 Lisičići (ž. st.) — 161, 496;
 Lišnja (s.) — 206;
 Livanjsko Polje — 332, 333, 335;
 Livno — 27, 59, 73, 85, 105, 329, 331,
 332, 367, 373, 374, 375, 377, 389, 406,
 407, 408, 422, 459;
 Lubarda Milo — 276;
 Lubovo (s.) — 195;
 Lucke kolibe — 47;
 Lukavac (kod Tuzle) — 278, 280,
 281, 282, 490, 491, 505, 541, 542;
 Lukic Veljko-Kurjak — 281;

Lj

Ljeskove Vode — 173, 174;
 Ljubičić Nikola — 362;
 Ljubija — 400, 404;
 Ljubinje — 493;
 Ljuta (kod Konjica) — 177, 432, 454,
 546;
 Ljuta Strana — 412;

M

Maček Vlatko dr — 381;
 Majdan (s.) — 246;
 Majdan — vidi Bronzani Majdan;
 Majevica (pl.) — 146, 147, 419, 451,
 464, 488, 498;
 Makenzi dr — 139;
 Makljen (kod Prozora) — 22;
 Mala Kladuša — 152;
 Mali Prnjavor (s.) — 205, 206, 213;
 Mali Zvornik — 542;
 Malovan (G. i D.) — 26, 194, 313,
 436;
 Mandić Gligo — 16, 149, 265, 280,
 295, 341;
 Mandić Nikola dr — 380, 381;
 Manjača — 106, 107, 112, 251, 334;
 Maoče (s.) — 361;
 Marčeta Milos — 217;
 Marić Ignjat — 28;
 Marina Glava (kod Gospica) — 368;
 Marković Blažo — 165, 169, 272, 276;
 Marković Pero — 313;
 Martin Brod — 137, 370, 371, 403;
 Martinović Ratko — 25;
 Maslovare (s.) — 392;
 Mašek Emanuel — 417, 498, 509;
 Mašići (s.) — 427;

Materić Ilija — 25, 67, 160, 231;
 Mateševo — 304, 325;
 Matijanić Ivica — 177;
 Matović Milan — 355;
 Mazar Josip-Šoša — 10, 45, 78, 86,
 91, 259, 267, 290;
 Mecava Petar — 37, 54, 82, 133, 144,
 253, 255, 256, 261, 266, 318;
 Medaš (kod Tuzle) — 489, 490, 508,
 Medaši — vidi Medaš (kod Tuzle);
 Mededa (s. kod Zvornika) — 371,
 394, 404, 539, 540;
 Mededa (kod Višegrada) — 546;
 Memići (s. kod Banja Luke) — 202,
 219;
 Memići (s. kod Zvornika) — 479, 480,
 488, 507, 508;
 Mesić (dom. of.) — 448, 482, 483, 501;
 Mesići (s.) — 429, 546;
 Mesković Enver — 504;
 Metaljka — 354;
 Metković — 176, 548;
 Micica han — 504;
 Mijatović Milorad — 12;
 Mikanović Rajko — 402;
 Milešići (s. kod Tuzle) — 541;
 Milići (s.) — 423;
 Milojević R. Miloje — 193;
 Milosević Ivo — 469;
 Milovanović Miodrag-Lune — 352,
 354, 357, 361;
 Milutinović Ivan — 356;
 Miljanovci (s.) — 505;
 Miljević Milančić — 218, 299;
 Miljković Hasan — 151, 152;
 Miljković Huska — 150, 151, 153;
 Mirićina — 280, 505;
 Mladenović Vučić — 360;
 Modriča — 70, 149, 497;
 Modrmje (ž. st.) — 229, 230, 348,
 431, 436, 513;
 Mojkovac — 327, 328;
 Moluha (s. kod Tuzle) — 542;
 Morača Milutin — 25, 67, 139, 160,
 231, 241;
 Most na Limu — 546;
 Mostar — 162, 165, 176, 431;
 Motajica (pl.) — 38, 98, 99, 204, 209,
 223, 225, 239, 253, 269, 302, 303,
 441;
 Mrežica (s.) — 140;
 Mrkonjić Grad — 26, 74, 128, 129,
 130, 421;
 Mrkotić (s.) — 466, 529;

Muftić Š. — 402, 516;
Murina — 326;

N

Nađ Kosta — 39, 262, 274, 358;
Navratil Fridrih (dom. of) — 380, 381;
Nebljusi (s.) — 368;
Nedajno (s.) — 352;
Nevesinje — 234;
Niedzielski Felix dr — 490;
Niko Strugar — 96;
Nikolić Vojo — 16, 33, 97, 142;
Nikšić — 199;
Ninković Dušan — 447;
Normska Kula — 384;
Nova Kasaba — 394, 429, 436;
Neva Sela (kod Metkovića) — 496;
Nova Topola — 371, 405, 518;
Novak Stjepan — 533;
Novosel Milorad — 67, 138;

O

Obradović Branko — 306;
Obradović Mlado (Mladen) — 45, 81, 117, 145;
Odred NOP banjalučki — 44, 45, 51, 80, 90, 132, 144, 203, 219, 232;
Odred NOP bjelopoljski — 322;
Odred NOP blagajsko-janjski — 83, 85, 286;
Odred NOP cazinski — 150;
Odred NOP drvarsko-petrovački — 68, 135, 136, 137, 181, 182, 183, 185, 249, 250;
Odred »Gavrilo Princip« — vidi Odred NOP grahovsko-peuljski (»Gavrilo Princip«);
Odred NOP glamočko-livanjski — 85;
Odred NOP grahovsko-peuljski (»Gavrilo Princip«) — 43, 122, 135, 183, 215, 248, 268, 299;
Odred NOP kozarski — 105, 122;
Odred NOP majevički — 145, 146, 274, 281;
Odred NOP ozrenski — 70, 264, 293;
Odred NOP pljevaljski — 322;
Odred NOP pljevski — 85, 286;
Odred NOP podgrmečki — 11, 12, 105, 113, 217, 258, 285;
Odred NOP posavski — 263, 264;
Odred NOP prnjavorski — 44, 78, 80, 90;

Odred NOP ramski — 161, 175, 257;
Odred NOP ribnički — 40, 42, 133;
Odred NOP sanski — 113, 251;
Odred NOP tešanjско-teslički — 270;
Odred NOP travnički — 24, 130, 137, 138, 220;
Odred NOP trebavski — 177, 261, 263, 264, 282;
Odred NOP višočko-fojnički — 67, 137, 138;
Odred NOP vukovski — 46, 85, 311;
Olovo — 17, 18, 374, 389, 397, 407;
Oljaca Milan — 60;
Omanović Hamdija — 79, 114, 189, 344;
Omarska — 73;
Operativni štab jedinica NOVJ u rejonu Tuzle — 340;
Opsječko — 172, 209;
Opuzen — 431;
Osanica (s.) — 353, 424, 511;
Ostojić Zarije — 355;
Ostrožac (kod Konjica) — 257, 258, 484, 485, 495, 546;
Ostrelj — 68, 338;
Ozren Pl. — 147, 148;
Ozrmići (s.) — 323;

P

Pajčin Kosta — 62, 248, 301;
Pakaci Vladimir — 400;
Pale (kod Sarajeva) — 429;
Pantos Mirko — 301;
Pariževići (s.) — 545;
Pavićević Andrija dr — 481, 483;
Pejić Milan — 221;
Pekić Mirko — 45, 270;
Pelješac (ostrvo) — 548;
Penezić Slobodan — 306, 329, 352, 354, 355, 359;
Perović dr (četnik) — 476;
Perović Tošo — 501;
Peruničić Mile — 356;
Petković Ljeljo — 469;
Petričević Branko-Kada — 149, 265, 295;
Petrović Zvonimir — 533;
Pijade Mosa — 498;
Piva (predeo) — 359;
Pivska Župa — 360;
Plav — 326;
Pleševica (pl. kod Knina) — 215, 300;
Ploče (luka) — 432;

Pljevlja — 7, 275, 278, 322, 325, 359;
 Podgorija (predeo) — 194;
 Podorašje (s. kod Tuzle) — 371, 378,
 398, 402, 404, 539, 540;
 Podrašnica — 101, 129;
 Podsijelovo — 15;
 Pojezna (s.) — 223;
 Poleksić Momčilo — 247;
 Poljanac Branko — 59, 135;
 Poljice (ž. st.) — 549;
 Ponir (s.) — 51, 219;
 Ponor (s. kod Podrašnice) — 40, 57;
 Ponor (kod Prače) — 431, 546;
 Popović Dejan — 354, 355, 357;
 Popović Jovan — 352, 355;
 Popović Koča — 464;
 Popović Milorad — 232;
 Popović Vlado (Vladimir) — 39, 274;
 Pos. Podgajci (s.) — 535;
 Pošta Brdo (k. 446) — 399;
 Potočani (s.) — 466;
 Potpeć (s.) — 148;
 Požarnica (G. i D.) — 540;
 Požega (Užička) — 354;
 Prekaja (s.) — 135;
 Pribelja (s.) — 245;
 Pribinić — 392;
 Priboj — 325;
 Prijedor — 297, 367, 373;
 Prijepolje — 322, 325;
 Primorac Rudolf — 359;
 Prkosi (s.) — 257, 286, 334;
 Prnjavor (s. kod Tuzle) — 490, 505;
 Prnjavor (varoš) — 213, 225, 226,
 227, 301;
 Prohaska (dom. of.) — 398, 407, 413,
 424, 430, 437, 550;
 Prošić Vlado — 217;
 Prozor — 22, 176, 231, 365, 367, 369,
 376, 382, 405, 494;
 Puracić (ž. st.) — 468, 507, 540;
 Putešići (s.) — 506;

R

Radošević Lazo — 138;
 Radulović Mate — 57;
 Radići (s.) — 52;
 Raguz Ilija — 493, 499;
 Raičević Radoš — 37, 54, 82, 133;
 Rajlovac — 508;
 Rakitovača (k. 449) — 133;
 Rakovac (s. kod Prnjavora) — 223;
 Raović Radovan — 273;
 Rastovo (s.) — 391;

Ravno (ž. st.) — 432, 502, 516, 517,
 549;
 Razboj (s.) — 319, 371, 403, 518, 519;
 Re (ital. of.) — 368, 372, 375, 378,
 380, 384;
 Rebrovac (s.) — 118;
 Resan Mile — 45, 82;
 Ribnica (s.) — 17;
 Ribnikar Vladislav — 498;
 Risova Greda — 342;
 Roca Gliša — 57;
 Rodić Gojko — 67, 201, 314;
 Rodić Slavko — 41, 43, 72, 106, 122,
 156, 286;
 Rodić Živko — 217;
 Rogatica — 546;
 Rokvić Mane — 216, 250;
 Romanija (s.) — 18;
 Rožaj — 326;
 Rudanka (ž. st.) — 174, 213, 468,
 474;
 Rudice — 336;
 Rudine — 10;
 Rujani (G. i D.) — 301;
 Runić Drago — 103;
 Ružić Ivan — 271, 275;

S

Sana (r.) — 186, 187, 210;
 Sanski Most — 65, 104, 113, 187, 334,
 376, 442;
 Sapna (s.) — 371, 393, 404, 539;
 Sarajevo — 138, 160, 190, 199, 229,
 233, 234, 240, 241, 248, 365, 420,
 429;
 Sarić Rade — 319;
 Sasina (s.) — 55;
 Sava (r.) — 224;
 Savicević Đoko — 196;
 Schmidhuber (njem. of.) — 457, 477,
 502;
 Sekulić Đuro — 56, 103;
 Sekulić Miloš — 467;
 Selimović Safet — 221;
 Seona (s.) — 15, 16;
 Šimin Han — 393, 398, 405, 539;
 Šimunja (kod Ceva) — 323;
 Sinj — 335;
 Sitnica (s.) — 35;
 Sjetlina — 18, 397, 406;
 Skender — vidi Skender Vakuf;
 Skender Vakuf — 269;
 Slatina — 100;
 Slavinić (Slavnić) Ilija — 390, 391;

Smoluca (s.) — 148, 371, 398, 402.
 507, 539;
 Socanica (s.) — 319;
 Sokolac — 368, 372, 382, 397, 405,
 418, 436;
 Sokolovići (s.) — 374;
 Soldatović Vojo — 359;
 Spačva (ž. st.) — 531;
 Spasić Branko — 326;
 Split — 193, 208, 335, 431;
 Spreča (r.) — 148, 504, 505;
 Sprem dr — 90;
 Srbac (s.) — 99, 209, 224, 303;
 Srebrenica — 462;
 Srebrnik (G. i D.) — 417;
 Srem (predeo) — 504;
 Srem. Mitrovica — 538;
 Srem. Rača — 531, 532;
 Stambulčić — 546;
 Stanari (s.) — 212, 213;
 Stanić Dragan — 179, 293;
 Stanišić Milija — 360, 361;
 Stari Martinac (s.) — 296;
 Stepen (s.) — 524;
 Stipančić (s.) — 512;
 Stišović Obrad — 55, 134, 171;
 Stojnić Veljo — 156, 250, 268, 286;
 Stolac — 162, 493, 499, 517;
 Ston — 431;
 Stražanica (k. 317) — 173;
 Strmica (s.) — 68, 74, 105, 135, 248;
 Strugar Niko — 95, 168, 271;
 Subotić Vukasinić — 265, 295;
 Sutjeska (r.) — 355;
 Suvopolje (kod Glamoča) — 84;

S

Sarnbek (dom. of.) — 457, 476, 482,
 521;
 Sator (pl.) — 216;
 Šekić Vlado — 14;
 Šebešić (ž. st.) — 391;
 Šebo Mile — 45;
 Šegrt Vlado — 358, 359, 448, 521,
 525;
 Šekovići — 419, 488, 505;
 Šepak (s.) — 402;
 Šikanec Vaso — 302;
 Šikulje (s.) — 490, 492;
 Šiljegović Boško — 66, 123, 134, 329,
 331;
 Šiljegović Milos — 34, 122, 131, 246,
 247;
 Šipka Ranko — 100, 214, 243, 296;

Šipovo — 195;
 Škadimovac (predeo) 75, 124, 194,
 245;
 Šlivovica (s.) — 522;
 Šmidhuber — vidi Schmidhuber;
 Šobatovac — 12, 400;
 Štaka Danilo — 138;
 Sujica — 142, 408, 437;
 Šulentić Milan — 412, 545;
 Šumanović Zvonimir dr — 547;
 Šusnjari (s.) — 371, 403;

T

Tabaković Šemso — 153;
 Taborsak Božidar — 548;
 Tarnik Zvonimir — 530;
 Terzić Redžo — 218, 299;
 Teslić — 87, 88, 89, 108, 109, 143,
 145, 173, 205, 211, 226, 239, 366,
 367, 443, 444, 445, 452, 465, 466,
 472, 473, 474, 475, 488, 506, 527,
 528;
 Tešanović Lazar (Lazo) — 53, 219;
 Tešanj — 466;
 Tešović Jovan — 359;
 Titino brdo — 337;
 Todić Cvetin — 370;
 Todorović Vojo — 122, 123, 188, 340;
 Tomislavgrad — vidi Duvno;
 Tramošnja (s.) — 171;
 Travnik — 23, 25, 67, 228, 229, 230,
 348, 349, 350, 367, 390, 391, 397,
 404, 411, 422, 423, 429, 512, 513,
 547, 548;
 Trebava — 70, 147, 148, 149, 177,
 451, 465, 505, 533;
 Trebinje 437, 446, 548;
 Trinki Albert — 203;
 Trivunčić (četnik) — 34, 84, 124;
 Trnovo — 168, 169, 197, 198, 234,
 259, 272, 368, 423, 494, 513;
 Trubjela (s.) — 501;
 Tupković (s.) — 489, 508;
 Turbe — 13, 129, 139, 159, 228, 229,
 230, 348, 349, 369, 371, 376, 377,
 390, 391, 404, 406, 407, 423, 437,
 512, 514, 547, 548;
 Tutin — 326;
 Tuzla — 278, 279, 280, 281, 282, 283,
 284, 292, 293, 294, 340, 341, 365,
 393, 399, 402, 462, 463, 514, 538,
 540, 541, 542, 544;

U

Udarni odred — 61, 62, 135, 136, 184;
Ulog — 368;
Umčani (s.) — 513;
Urošević Sredoje — 359;
Ustikolina — 9, 353, 368, 375, 380,
412, 424;
Ustiprača (ž. st.) — 426, 427;

V

Vaganj (k. 1203) — 300;
Vakuf (s. kod Travnika) — 391;
Vasojevići (predeo) — 324, 326;
Vedro Polje — 56;
Velebit Vlado-Vlatko — 240;
Velika Ilova — 223;
V liko Brdo (k. 467) — 10;
Velimlje — 323;
Veljko Aleksa — 83;
Vesela (s.) — 23;
Veselinović Savo — 51;
V dačić Milorad-Mišo — 162, 447,
481, 482, 501;
Vidović Drago — 83;
V dović Žarko — 356;
V lson (engl. of.) — 305;
Vilusi — 323;
Višegrad — 494, 546;
V šekruna Mirko — 248;
V:ševce (s.) — 52;
Vitez (kod Busovače) — 24, 159, 229,
230, 349, 367, 369, 371, 374, 377,
390, 397, 405, 407, 411, 511, 512,
547;
Vlahović Sekule — 324;
Vlahović (s. kod Stoca) — 499, 517;
Vlasenica — 435, 436, 444, 467, 545;
Vlatković Nemanja — 27, 29, 76, 83,
121;
Vojnović Petar — 66, 107, 123, 218,
331;
Vožuća (s.) — 16;
Vranković Vl. — 434;
Vrbas (r.) — 144, 204, 210, 225, 296,
303, 319;

Vrela (s.) — 89, 109, 110, 111, 173;
Vrhovni stab NOV i POJ — 130;
Vrhpolje — 11, 12, 41, 134;
Vrhprača — 412;
Vrioci (s.) — 399, 404;
Vrlika — 335;
Vršani — 172, 209;
Vučenović Mile — 45, 81, 202, 288,
316;
Vučevo — 100;
Vučijak (kod Prnjavora) — 301;
Vučković Ljubo — 16, 33, 49, 97, 142,
170, 191, 274, 277;
Vučković Stanko — 51;
Vujović Ratko — 254;
Vukanović Radovan — 154, 358, 359;
Vukobrat Veso — 56, 103;
Vukomanova Košara — 247;
Vuletić dr — 9;
Vulinje (s.) — 114, 115;

Z

Zaborak — 360, 361;
Zadvarje (s.) — 520, 521;
Zavajit — 356, 359;
Zekić Miloš — 292;
Zelengora — 46, 375, 406, 420;
Zgonjanin Žarko — 78, 86, 91;
Zlosela (s. kod Kupresa) — 309;
Zorić M. Milan — 55, 134, 171;
Zvornik — 389, 399, 402, 444, 504,
515, 541, 542;

Ž

Žabar (G. i D.) — 146, 533;
Žabljak — 259, 273;
Žak (dom. of.) — 472;
Žanjevica (s.) — 522;
Žarić Miroje — 48, 277;
Željova (s.) — 16;
Živaja (s.) — 400;
Živančić Obrad — 302;
Žižić Veljko — 49, 272;

S A D R Ź A J

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1943 GODINE

— septembar —

I

Dokumenta jedinica Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije

	Strana
Obavještenje Štaba Druge proleterske divizije od 1 septembra 1943 god. Štabu Četvrte brigade o situaciji na sektoru Pljevlja — Kalinovik i naređenje za dejstva jedinica — —	7
Naređenje Štaba Jedanaeste NOU divizije od 1 septembra 1943 god. Štabu Dvanaeste brigade za posjedanje Rudina i Velikog Brda — — — — —	10
Izvještaj Štaba Grmečke grupe NOP odreda od 1 septembra 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o borbama kod Vrhpolja, na komunikaciji Bosanska Krupa — Petrovac i Bihac — Petrovac — — — — —	11
Naređenje Štaba Prve proleterske brigade od 1 septembra 1943 god. potčinjenim jedinicama za napad na Turbe — — —	13
Izvještaj Štaba Četvrte brigade Štabu Druge proleterske divizije o akcijama i maršu brigade u vremenu od 21 avgusta do 1 septembra 1943 godine — — — — —	15
Brojno stanje ljudstva, konja, naoružanja i ostale spreme Desete NOU brigade na dan 1 septembra 1943 godine — — —	20
Izvještaj Štaba Pete NOU divizije od 2 septembra 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o pokretima i borbama oko Prozora. Bugojna i Busovače — — — — —	22
Izvještaj Štaba Desete divizije od 2 septembra 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o koncentraciji četnika u Hrbiljini i namjerama za dalje dejstvo — — — — —	26
Izvještaj Štaba Desete divizije od 2 septembra 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o mobilizaciji na sektoru Jajce — Donji Vakuf — — — — —	28
Naređenje Štaba Četvrte proleterske brigade od 2 septembra 1943 god. štabovima bataljona o načinu uništenja neprijateljskih štabova — — — — —	29
Izvještaj Štaba Sedme brigade od 2 septembra 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o koncentraciji neprijatelja na Hrbiljini — — — — —	34

Izvjestaj Štaba Osmе brigade od 2 septembra 1943 god. Štabu Četvrtе NOU divizije o pokretu i rasporedu neprijatelja —	35
Naređenje Štaba Dvanaeste NOU brigade od 2 septembra 1943 god. štabovima bataljona za pripravnost u s.učaju napada neprijatelja od Banje Luke — — — — —	36
Izvjestaj Štaba Prvog bosanskog NOU korpusa od 3 septembra 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o situaciji na sektoru Istočne i Centralne Bosne — — — — —	38
Naređenje Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 3 septembra 1943 god. Štabu Desete divizije za uništenje neprijateljskih snaga na sektoru Hrbljine — — — — —	39
Naređenje Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 3 septembra 1943 god. Štabu Četvrtе divizije za razmještaj jedinica —	42
Naređenje Štaba Jedanaeste NOU divizije od 3 septembra 1943 god. štabovima brigada za posjedanje novih položaja i raspored jedinica — — — — —	44
Izvjestaj Štaba Treće krajiške NOU brigade od 3 septembra 1943 god. Štabu Prve proleterske divizije o situaciji oko Kupresa	46
Zapovijest Štaba Četvrtе proleterske brigade od 3 septembra 1943 god. za izvršenje marša na prostoriju sela Bogovići — Kreča	47
Petnaestodnevni izvještaj Štaba Dvanaeste brigade Štabu Jedanaeste NOU divizije o pokretima i akcijama u vremenu od 15 do 30 augusta 1943 godine — — — — —	50
Izvjestaj Štaba Trinaeste brigade od 3 septembra 1943 god. Štabu Četvrtе NOU divizije o rezultatima borbe na liniji Bronzani Majdan — Sasina — Sanski Most — — — — —	54
Izvjestaj Štaba Petrovačkog bataljona od 3 septembra 1943 god. Štabu Podgrmečke grupe odreda o situaciji na sektoru bataljona — — — — —	55
Izvjestaj Štaba Trećeg bataljona Sedme brigade od 3 septembra 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o pokretu bataljona u sastav brigade — — — — —	57
Izvjestaj Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 4 septembra 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o situaciji na sektoru Korpusa — — — — —	58
Izvjestaj delegata Drugog Bosanskog NOU korpusa od 4 septembra 1943 god. Štabu Drugog korpusa o situaciji na jugozapadnom dijelu Bosne — — — — —	60
Naređenje Štaba Četvrtе NOU divizije od 4 septembra 1943 god. Štabu Osmе brigade za čišćenje terena od četnika u pravcu Ključa, Mrkonjić Grada i Manjače — — — — —	63
Izvjestaj Štaba Četvrtе divizije od 4 septembra 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o situaciji na Manjači i preduzetim mjerama — — — — —	64
Izvjestaj Štaba Pete NOU divizije od 4 septembra 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o situaciji oko Travnika i upucivanju Prve brigade na komunikaciju Jajce — Donji Vakuf	66
Izvjestaj Štaba Drvarskog NOP odreda od 4 septembra 1943 god. Štabu Podgrmečke NOP grupe odreda o pokretu neprijatelja	68
Naređenje Štaba Prvog bosanskog NOU korpusa od 5 septembra 1943 god. Štabu Sedamnaeste divizije za pokret na prostoriju Srnice — Bijela — — — — —	69

Naređenje Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 5 septembra 1943 god. Štabu Četvrtе i Desete divizije za raspored jedinica u vezi sa neprijateljskom ofanzivom u Lici — — —	71
Izvještaj Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 5 septembra 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o situaciji i rasporedu jedinica — — — — — — — — — —	73
Izvještaj Štaba Desete divizije od 5 septembra 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o situaciji na prostoriji Blagaj — Šemenovci — — — — — — — — — —	75
Naređenje Štaba Jedanaeste NOU divizije od 5 septembra 1943 god. za razmještaj jedinica — — — — — — — — — —	77
Izvještaj Štaba Osme brigade od 5 septembra 1943 god. Štabu Četvrtе NOU divizije o rasporedu jedinica — — — — — — — — — —	79
Naređenje Štaba Dvanaeste NOU brigade od 5 septembra 1943 god. stabovima bataljona za razmještaj na prostoriji Lipovac — Osječko — Josavka — — — — — — — — — —	80
Odluka Štaba Desete NOU divizije od 6 septembra 1943 god. za formiranje Blagajsko-janjskog NOP odreda — — — — — — — — — —	83
Izvještaj Štaba Desete divizije od 6 septembra 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o situaciji na sektoru Livna i rasporedu jedinica — — — — — — — — — —	84
Naređenje Štaba Jedanaeste NOU divizije od 6 septembra 1943 god. Štabu Dvanaeste brigade da uputi jedan bataljon u Klupe — — — — — — — — — — — — — — — —	86
Zapovijest Štaba Jedanaeste NOU divizije od 6 septembra 1943 god. potčinjenim jedinicama za napad na Teslic — — — — — — — — — — — — — — — —	87
Zapovijest Štaba Četvrtе proleterske brigade od 6 septembra 1943 god. za napad na Goražde — — — — — — — — — — — — — — — —	92
Izvještaj Štaba Pete brigade Štabu Jedanaeste NOU divizije o izvedenim akcijama u vremenu od 28 avgusta do 4 septembra 1943 godine — — — — — — — — — — — — — — — —	98
Izvještaj Štaba Osme brigade od 6 septembra 1943 god. Štabu Četvrtе NOU divizije o pokretu neprijatelja i rasporedu jedinica brigade — — — — — — — — — — — — — — — —	101
Izvještaj Štaba Petrovačkog bataljona od 6 septembra 1943 god. Štabu Grmečke grupe odreda o borbi u selu Drinić — — — — — — — — — — — — — — — —	102
Izvještaj Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 7 septembra 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o borbama i situaciji na sektoru Bosanske Krajine — — — — — — — — — — — — — — — —	104
Naređenje Štaba Četvrtе NOU divizije od 7 septembra 1943 god. Štabu Osme brigade za napad na neprijatelja na sektoru Dubica — Dujakovci — Bunarevi — — — — — — — — — — — — — — — —	106
Naređenje Štaba Pete NOU brigade od 7 septembra 1943 god. stabovima bataljona za napad na Teslic — — — — — — — — — — — — — — — —	108
Izvještaj Štaba Šeste brigade od 7 septembra 1943 god. Štabu Četvrtе NOU divizije o protjerivanju neprijatelja iz sela Radmanići, Vilusi, Manastir Gomjenica — — — — — — — — — — — — — — — —	112
Izvještaj Štaba Osme brigade od 7 septembra 1943 god. Štabu Četvrtе NOU divizije o napadu na neprijatelja na sektoru Vulinje, Božići, Dujakovci i rasporedu jedinica — — — — — — — — — — — — — — — —	114
Obavještenje Štaba Osme NOU brigade od 7 septembra 1943 god. Štabu Trećeg bataljona Šeste brigade o situaciji i pokretu jedinica na komunikaciji Ključ — Mrkonjić Grad — — — — — — — — — — — — — — — —	115

Petnaestodnevni izvještaj Štaba Trećeg bataljona Štabu Pete NOU brigade o pokretima i akcijama u vremenu od 13 do 28 avgusta 1943 godine — — — — —	116
Izvještaj Štaba Prvog bataljona Banjalučkog NOP odreda od 7 septembra 1943 god. Štabu Trećeg bataljona Dvanaeste NOU brigade o koncentraciji neprijatelja na pravcu Rebrovac — Debeljaci — — — — —	117
Uputstvo delegata Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 8 septembra 1943 god. štabovima odreda za pisanje deseto-dnevnih izvještaja — — — — —	119
Obavještenje Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 8 septembra 1943 god. potčinjenim jedinicama o odluci Vrhovnog štaba o reorganizaciji jedinica — — — — —	121
Naređenje Štaba Četvrtе NOU divizije od 8 septembra 1943 god. Štabu Šeste i Osme brigade za koncentraciju jedinica na prostoriji Tramošnja — Palanka — Donje i Gornje Sokolovo — — — — —	123
Izvještaj Štaba Desete divizije od 8 septembra 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o situaciji na sektoru divizije — — — — —	124
Naređenje Štaba Prve proleterske brigade od 8 septembra 1943 god. potčinjenim jedinicama za razmještaj na sektoru Gornji Vakuf — Prozor — — — — —	126
Petnaestodnevni izvještaj Štaba Sedme brigade Štabu Desete NOU divizije o borbama i pokretima u vremenu od 15 avgusta do 1 septembra 1943 godine — — — — —	127
Naređenje Štaba Dvanaeste NOU brigade od 8 septembra 1943 god. štabovima bataljona i Štabu Banjalučkog NOP odreda za zatvaranje pravca od Kotor Varoši — — — — —	131
Izvještaj Jedanaeste brigade od 8 septembra 1943 god. Štabu Četvrtе NOU divizije o rasporedu jedinica i povlačenju neprijatelja prema Banjoj Luci — — — — —	133
Izvještaj delegata Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 9 septembra 1943 god. Štabu Drugog korpusa o situaciji na sektoru Grahova — — — — —	135
Izvještaj Štaba Pete NOU divizije od 9 septembra 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o reorganizaciji i rasporedu jedinica — — — — —	137
Naređenje Štaba Četvrtе proleterske brigade od 9 septembra 1943 god. štabovima bataljona za napad na sela Jabuku i Mrežicu — — — — —	140
Obavještenje Štaba Dvanaeste NOU brigade od 9 septembra 1943 god. Štabu Banjalučkog NOP odreda o situaciji na položajima jedinica — — — — —	143
Izvještaj Štaba Banjalučkog NOP odreda od 9 septembra 1943 god. Štabu Jedanaeste NOU divizije o izbijanju na prostoriju Bjeljvine — Ponir — — — — —	144
Izvještaj Štaba Sedamnaeste NOU divizije od 10 septembra 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o borbama i pokretima jedinica od jula do septembra 1943 godine — — — — —	145
Izvještaj Štaba Cazinskog NOP odreda od 10 septembra 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o situaciji na sektoru Cazinske Krajine — — — — —	150

	Strana
Naređenje Štaba Treće NOU divizije od 11 septembra 1943 god. stabovima brigada za raspored i dejstvo na sektoru Foča — Sarajevo i na području Južne Hercegovine i Crne Gore	154
Naređenje Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 12 septembra 1943 god. Štabu Četvrte i Desete divizije za pokret na teritoriju Dalmacije — — — — —	155
Izvjestaj Štaba Pete NOU divizije od 12 septembra 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o borbama i rasporedu jedinica oko Travnika, Busovače i Fojnice — — — — —	159
Izvjestaj sekretara komiteta KPJ za Hercegovinu od 12 septembra 1943 god. Centralnom komitetu KPJ o stanju u Hercegovini — — — — —	161
Pregled brojnog stanja i naoružanja Četvrte proleterske brigade na dan 10 septembra 1943 godine — — — — —	165
Naređenje Štaba Četvrte proleterske brigade od 13 septembra 1943 god. stabovima bataljona za napad na Trnovo — — — — —	168
Petnaestodnevni izvještaj Štaba Trinaeste brigade Štabu Desete NOU divizije o izvedenim akcijama u vremenu od 28 avgusta do 13 septembra 1943 godine — — — — —	171
Petnaestodnevni izvještaj Štaba Drugog bataljona Štabu Pete NOU brigade o pokretima i akcijama u vremenu od 23 avgusta do 13 septembra 1943 godine — — — — —	172
Izvjestaj Štaba Ramskog NOP odreda od 13 septembra 1943 god. Štabu Prve proleterske brigade o rasporedu neprijateljskih snaga u dolini Neretve — — — — —	175
Zapovijest Štaba Prvog bosanskog NOU korpusa od 14 septembra 1943 god. Štabu Sedamnaeste divizije za napad na Gradačac i Bosanski Šamac — — — — —	177
Izvjestaj delegata Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 14 septembra 1943 god. Štabu korpusa o situaciji i stanju u Petrovačkom bataljonu i Drvarskom NOP odredu — — — — —	181
Naređenje Štaba Prve proleterske brigade od 14 septembra 1943 god. potčinjenim jedinicama za pokret pravcem selo Ravno — Mokronoge i Eminovo Selo — — — — —	185
Izvjestaj Štaba Šeste brigade od 14 septembra 1943 god. Štabu Četvrte NOU divizije o rasporedu jedinica — — — — —	186
Petnaestodnevni izvještaj Štaba Osme brigade Štabu Četvrte NOU divizije o stanju i radu u vremenu od 1 do 14 septembra 1943 godine — — — — —	188
Naređenje Štaba Drugog NOU korpusa od 15 septembra 1943 god. stabovima brigada za raspored jedinica — — — — —	190
Naređenje Štaba Prve proleterske divizije od 15 septembra 1943 god. potčinjenim jedinicama za pokret na prostoru Splita — — — — —	192
Operativni izvještaj Štaba Desete divizije Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o izvedenim akcijama u vremenu od 7 do 14 septembra 1943 godine — — — — —	194
Naređenje Štaba Prve proleterske brigade od 15 septembra 1943 god. potčinjenim jedinicama za razmještaj na novoj prostoru — — — — —	196
Izvjestaj Štaba Četvrte proleterske brigade od 15 septembra 1943 god. Štabu Drugog NOU korpusa o oslobođenju Trnova — — — — —	197
Petnaestodnevni izvještaj Štaba Devete NOU brigade o stanju i radu u vremenu od 1 do 15 septembra 1943 godine — — — — —	200

Naređenje Štaba Dvanaeste NOU brigade od 15. septembra 1943. god. štabovima bataljona za razmještaj jedinica na novim prostorijama — — — — —	202
Obavještenje Štaba Banjalučkog NOP odreda od 15. septembra 1943. god. Štabu Dvanaeste NOU brigade da ne može uputiti određenu četu na zadatak — — — — —	203
Petnaestodnevni izvještaj Štaba Četvrtog bataljona Štabu Pete NOU brigade o pokretima i akcijama u vremenu od 1. do 15. septembra 1943. godine — — — — —	204
Naređenje Štaba Prve proleterske brigade od 16. septembra 1943. god. štabovima bataljona za smanjenje komore — — — — —	207
Petnaestodnevni izvještaj Štaba Pete brigade Štabu Jedanaeste NOU divizije o izvedenim akcijama u vremenu od 1. do 16. septembra 1943. godine — — — — —	209
Izvještaj Štaba Desete brigade od 16. septembra 1943. god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o borbama i situaciji na sektoru Bosansko Grahovo — Šator i Staretina — — — — —	214
Izvještaj Štaba Podgrmečkog NOP odreda od 16. septembra 1943. god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o stanju u Odredu, kvalitetu i brojnom stanju jedinica — — — — —	217
Obavještenje Štaba Banja'lučkog NOP odreda od 16. septembra 1943. god. Štabu Dvanaeste NOU brigade o akciji na selo Memiće i rasporedu neprijatelja — — — — —	219
Petnaestodnevni izvještaj Štaba Travičkog NOP odreda Štabu Desete NOU divizije o stanju i akcijama jedinica u vremenu od 1. do 15. septembra 1943. godine — — — — —	220
Petnaestodnevni izvještaj Štaba Prvog bataljona Štabu Pete NOU brigade o pokretima i akcijama u vremenu od 28. avgusta do 16. septembra 1943. godine — — — — —	223
Izvještaj Štaba Pete NOU divizije od 17. septembra 1943. god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o situaciji i akcijama oko Kaknja, Travnika i Turbeta — — — — —	228
Izvještaj Štaba Dvanaeste brigade od 17. septembra 1943. god. Štabu Jedanaeste NOU divizije o pokretu neprijatelja i rasporedu jedinica — — — — —	231
Obavještenje Štaba Banjalučkog NOP odreda od 17. septembra 1943. god. političkom komesaru o borbama oko Banja Luke — — — — —	232
Naređenje Štaba Drugog NOU korpusa od 18. septembra 1943. god. Štabu Četvrte proleterske brigade za pokret na prostoriju sela Mrežica — Budanj — Bratovčići — — — — —	233
Izvještaj Štaba Desete divizije od 18. septembra 1943. god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o napadu na sela Barači, Gerzovo i borbi oko Duvna — — — — —	236
Izvještaj Štaba Druge krajiške brigade političkom komesaru Prvog Bosanskog NOU korpusa o političkom radu i stanju u brigadi u vremenu od 1. do 15. septembra 1943. godine — — — — —	237
Izvještaj komandanta Pete NOU divizije od 19. septembra 1943. god. načelniku Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije o situaciji oko Sarajeva — — — — —	240
Naređenje Štaba Pete NOU brigade od 19. septembra 1943. god. štabovima bataljona za formiranje radnih vodova pri bataljonima i uputstvo za rad referenta saniteta — — — — —	241

Petnaestodnevni izvještaj Štaba Sedme brigade Štabu Desete NOU divizije o izvedenim akcijama u vremenu od 1 do 16 septembra 1943 godine — — — — —	244
Izvještaj Štaba NOP odreda »Gavrilo Princip« od 19 septembra 1943 god. Štabu Četvrte NOU divizije o pokretu neprijatelja iz Knina u pravcu Strmice — — — — —	248
Obavještenje Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 20 septembra 1943 god. Štabu Desete divizije o situaciji i dejstvu Desete brigade — — — — —	249
Izvještaj Štaba Desete divizije od 20 septembra 1943 god. Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o situaciji na prostoriji Trnovo — Gerzovo — Baraci — — — — —	250
Izvještaj Štaba Četvrte proleterske brigade od 20 septembra 1943 god. Štabu Drugog NOU korpusa o razmještanju jedinica na prostoriji sela Bunovi — — — — —	252
Naređenje Štaba Dvanaeste NOU brigade od 20 septembra 1943 god. štabovima bataljona za pokret na prostoriji Hrvacani — Crkvina — Potočani — Gusak i Gajevi — — — — —	253
Izvještaj Štaba Dvanaeste brigade od 21 septembra 1943 god. Štabu Jedanaeste NOU divizije o borbama na položajima Devetina — Hrvacani — Potočani — — — — —	254
Naređenje Štaba Dvanaeste NOU brigade od 21 septembra 1943 god. štabovima bataljona za izbijanje na sektor Prosjek — Cerova Kosa — — — — —	255
Izvještaj Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 22 septembra 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o napadu na sela Prkosi i Ostrožac — — — — —	257
Naređenje komandanta Jedanaeste NOU divizije od 22 septembra 1943 god. Štabu Dvanaeste brigade za raspored jedinica — — — — —	259
Naređenje Štaba Dvanaeste NOU brigade od 22 septembra 1943 god. štabovima bataljona za pokret pravcem Makarevac — Milanovac — Bijelo Brdo — Novi Martinac — Radovača — — — — —	260
Naređenje Štaba Prvog bosanskog NOU korpusa od 23 septembra 1943 god. Štabu Sedamnaeste divizije za novi razmještaj jedinica — — — — —	261
Izvještaj Štaba Sedamnaeste divizije od 23 septembra 1943 god. Štabu Prvog bosanskog NOU korpusa o razmještanju jedinica — — — — —	263
Uputstvo Štaba Dvanaeste NOU brigade od 23 septembra 1943 god. štabovima bataljona za mobilizaciju ljudstva za Narodno-oslobodilačku vojsku — — — — —	266
Izvještaj Štaba Dvanaeste brigade od 23 septembra 1943 god. Štabu Jedanaeste NOU divizije o rasporedu jedinica na sektoru Radovača — Osojac — Suh Greb — — — — —	267
Izvještaj zamjenika političkog komesara Grahovsko-peuljskog NOP odreda od 23 septembra 1943 god. Štabu Četvrte NOU divizije o rasporedu jedinica — — — — —	268
Izvještaj Štaba Jedanaeste NOU divizije od 24 septembra 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o borbama na sektoru Motajice — — — — —	269
Zapovijest Štaba Četvrte proleterske brigade od 24 septembra 1943 god. za pokret na Boan — — — — —	270
Izvještaj Štaba Četvrte proleterske brigade od 24 septembra 1943 god. Štabu Treće NOU divizije o borbama na sektoru Foča — Trnovo i maršu do Kolašina — — — — —	272

	Strana
Naređenje Štaba Prvog bosanskog NOU korpusa od 25 septembra 1943 god. Štabu Majevičkog NOP odreda za pokret na prostoriju Tinja — — — — —	274
Zapovijest Štaba Četvrte proleterske brigade od 25 septembra 1943 god. za pokret na prostoriju sela Lipovo — — — — —	275
Zapovijest Štaba Prvog bosanskog NOU korpusa od 27 septembra 1943 god. Štabu Šesnaeste i Sedamnaeste divizije za napad na Tuzlu — — — — —	278
Izvještaj Štaba Drugog bosanskog NOU korpusa od 27 septembra 1943 god. Vrhovnom štabu NOV i POJ o borbama na liniji Bosanska Krupa — Bosanski Petrovac — Bihać i kod Dobrljina — — — — —	285
Naređenje Štaba Jedanaeste NOU divizije od 27 septembra 1943 god. Štabu Pete i Dvanaeste brigade za uništenje neprijateljskih snaga u Centralnoj Bosni — — — — —	287
Naređenje Štaba Drugog NOU korpusa od 28 septembra 1943 god. Štabu Četvrte proleterske brigade za upućivanje izviđačkih odjeljenja u pravcu Mateševa, Vranjaka i Vranjestice — — — — —	290
Zapovijest Štaba Sedamnaeste NOU divizije od 28 septembra 1943 god. potčinjenim jedinicama za napad na Tuzlu — — — — —	292
Obavještenje Štaba Pete NOU brigade od 28 septembra 1943 god. Štabu Dvanaeste NOU brigade o prebacivanju neprijatelja preko Vrbasa — — — — —	296
Petnaestodnevni izvještaj Štaba Podgrmečkog NOP odreda Štabu Drugog bosanskog NOU korpusa o izvedenim akcijama u vremenu od 11 do 27 septembra 1943 godine — — — — —	297
Desetodnevni izvještaj Štaba Grahovsko-peuljskog NOP odreda delegatu Drugog Bosanskog NOU korpusa o pokretima i akcijama u vremenu od 19 do 28 septembra 1943 godine — — — — —	299
Petnaestodnevni izvještaj Štaba Drugog bataljona Štabu Pete NOU brigade o pokretima i akcijama u vremenu od 13 do 27 septembra 1943 godine — — — — —	301
Naređenje Štaba Drugog NOU korpusa od 29 septembra 1943 god. Štabu Četvrte proleterske brigade za pokret na prostoriju Mateševa — — — — —	304
Upozorenje Štaba Druge proleterske divizije od 29 septembra 1943 god. komandi italijanskih snaga u Priboju na posljedice eventualnog nepridržavanja naređenja italijanske i savezničke Vrhovne komande u Italiji — — — — —	305
Petnaestodnevni izvještaj Štaba Devete NOU brigade o izvedenim pokretima i akcijama u vremenu od 13 do 27 septembra 1943 godine — — — — —	309
Naređenje Štaba Dvanaeste NOU brigade od 27 septembra 1943 god. štabovima bataljona za pokret pravcem Šeškovci — Kriškovci — Papažani — Milosavci — — — — —	315
Petnaestodnevni izvještaj Štaba Prvog bataljona Štabu Pete NOU brigade o pokretima i akcijama u vremenu od 15 do 29 septembra 1943 godine — — — — —	318
Obavještajni bilten Štaba Drugog NOU korpusa od 30 septembra 1943 god. o izvedenim akcijama i situaciji u Crnoj Gori i Hercegovini — — — — —	321
Naređenje Štaba Druge proleterske divizije od 30 septembra 1943 god. štabovima brigada za dejstvo na prostoriji Prijepolje — Pljevlja — Priboj — — — — —	327

	Strana
Prijedlog Štaba Četvrtre NOU divizije od 30 septembra 1943 god. Štabu Prve proleterske divizije o mogućnostima za likvidaciju Livna — — — — —	329
Naredenje Štaba Četvrtre NOU divizije od 30 septembra 1943 god. štabovima Šeste i Desete brigade za pokret u Livanjskoj Polje — — — — —	332
Izveštaj Štaba Četvrtre divizije Štabu Petog NOU korpusa o borbama u Bosanskoj Krajini u vremenu od 1 do 30 septembra 1943 godine — — — — —	334
Poziv Operativnog štaba od 30 septembra 1943 god. Komandi domobranske posade u Tuzli za predaju grada — — — — —	340
Izveštaj Štaba Osme brigade Štabu Četvrtre NOU divizije o akcijama i pokretima izvedenim u vremenu od 21 do 27 septembra 1943 godine — — — — —	342
Petnaestodnevni izveštaj političkog komesara Osme NOU brigade o moralno-političkom stanju u vremenu od 15 do 30 septembra 1943 godine — — — — —	345
Izvod iz Operacijskog dnevnika Pete NOU divizije o akcijama i pokretima jedinica izvedenim u toku mjeseca septembra 1943 god. na prostoriji Travnik — Visoko — Sarajevo — — — — —	348
Izvod iz dnevnika komandanta Druge Proleterske brigade za mjesec septembar 1943 godine — — — — —	352

II

Njemačko-italijanska dokumenta

Izveštaj njemačkog štaba za vezu pri Komandi Druge italijanske armije od 1 septembra 1943 god. o akcijama jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	365
Izveštaj italijanske vojne misije od 1 septembra 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na području Zapadne i Istočne Bosne — — — — —	367
Izveštaj njemačkog štaba za vezu pri Komandi Druge italijanske armije od 2 septembra 1943 god. o dejstvima jedinica NOV na području Bosne — — — — —	369
Izveštaj italijanske vojne misije od 2 septembra 1943 god. o situaciji na području Zapadne i Istočne Bosne — — — — —	370
Izveštaj njemačkog štaba za vezu pri Komandi Druge italijanske armije od 3 septembra 1943 god. o akcijama jedinica NOV na području Zapadne Bosne i Hercegovine — — — — —	372
Izveštaj italijanske vojne misije od 3 septembra 1943 god. o dejstvima i pokretima jedinica NOV na području Bosne — — — — —	374
Izveštaj njemačkog štaba za vezu pri Komandi Druge italijanske armije od 4 septembra 1943 god. o situaciji na području Zapadne Bosne i Hercegovine — — — — —	375
Izveštaj italijanske vojne misije od 5 septembra 1943 god. o akcijama jedinica NOV na području Bosne — — — — —	377
Izveštaj njemačkog štaba za vezu pri Komandi Druge italijanske armije od 6 septembra 1943 god. o situaciji na području Hercegovine i Zapadne Bosne — — — — —	378
Izveštaj italijanske vojne misije od 6 septembra 1943 god. o akcijama jedinica NOV na području Zapadne i Jugoistočne Bosne — — — — —	379

	Strana
Izvještaj italijanskog generalnog konzulata u Sarajevu od 6 septembra 1943 god. o imenovanju dr Nikole Mandića za pretsjednika vlade i generala Fridriha Navratila za ministra rata u vladi NDH — — — — —	380
Izvještaj njemačkog štaba za vezu pri Komandi Druge italijanske armije od 7 septembra 1943 god. o situaciji na području Zapadne i Istočne Bosne — — — — —	382
Izvještaj italijanske vojne misije od 8 septembra 1943 god. o aktivnosti jedinica NOV u Istočnoj Bosni — — — — —	383
Uputstvo Komande Petnaestog brdskog armiskog korpusa od 29 septembra 1943 god. o postupku sa višim italijanskim komandantima koji su predavali oružje jedinicama Narodno-oslobodilačke vojske — — — — —	385
Obavještenje Štaba Sedme SS divizije »Princ Eugen« od 29 septembra 1943 god. o hvatanju i osudi na smrt italijanskog generala Cigala Fulgosi — — — — —	386

III

Ustaško-domobranska dokumenta

Izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova N.D.H. od 1 septembra 1943 god. o zauzimanju Olova od strane jedinica NOV i PO i o položaju Kladnja i Livna — — — — —	389
Izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 1 septembra 1943 god. o napadu jedinica NOV na Travnik, Dolac, Vitez i Turbe — — — — —	390
Izvještaj Zapovjedništva Drugog zbornog područja od 1 septembra 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na teritoriji Centralne i Istočne Bosne — — — — —	392
Dnevni izvještaj Trećeg zbornog područja od 1 septembra 1943 god. o situaciji na teritoriji Centralne i Istočne Bosne — — — — —	394
Izvještaj Glavnog ustaškog stana od 1 septembra 1943 god. o zauzimanju Gračanice od strane jedinica NOV i o situaciji u Istočnoj Bosni — — — — —	398
Dnevni izvještaj stožera za vezu kod 373 legionarske divizije od 1 septembra 1943 god. o situaciji na području Bosanske Krajine — — — — —	399
Dnevni izvještaj Župske redarstvene oblasti iz Tuzle od 1 septembra 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV i o situaciji na teritoriji Istočne Bosne — — — — —	401
Izvod iz dnevnog izvještaja Glavnog stožera domobranstva od 2 septembra 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	403
Dnevni izvještaj Trećeg zbornog područja od 2 septembra 1943 god. o borbama kod Turbeta, pripremama za napad na Livno i pokretima jedinica NOV južno od Sjetline — — — — —	406
Izvještaj admirala Jakčina od 3 septembra 1943 god. o zauzimanju Glamoča od strane jedinica NOV i o položaju Livna i Kupresa — — — — —	408
Izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 4 septembra 1943 god. o zauzimanju Gračanice od strane jedinica Narodno-oslobodilačke vojske — — — — —	409

Izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 4 septembra 1943 god. o situaciji oko Travnika i zauzimanju Doca i Viteza od strane jedinica NOV — — — — —	411
Dnevni izvještaj Trećeg zbornog područja od 4 septembra 1943 god. o situaciji na području Sokoca, Rogatice, Livna i Kupresa — — — — —	412
Izvještaj zapovjednika Četvrte oružničke pukovnije od 4 septembra 1943 god. o akcijama i pokretima jedinica NOV i raspoloženju naroda na području oružničke postaje Gradačac — — — — —	414
Izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 6 septembra 1943 god. o pokretima jedinica NOV iz Istočne Bosne u pravcu Sokoca i Foče — — — — —	418
Izvještaj Župske redarstvene oblasti u Sarajevu od 6 septembra 1943 god. o pokretima jedinica NOV preko Drine i prema Zelengori i o padu Goražda — — — — —	419
Izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 7 septembra 1943 god. o napuštanju područja Velike Župe Pliva i Rama od strane ustasko-domobranskih jedinica — — — — —	421
Dnevni izvještaj Trećeg zbornog područja od 9 septembra 1943 god. o pokretima i akcijama jedinica NOV na teritoriji Bosne — — — — —	422
Izvještaj Zapovjedništva oružničkog voda u Goraždu od 9 septembra 1943 god. o zauzimanju Goražda od strane jedinica NOV — — — — —	424
Dnevni izvještaj Trećeg zbornog područja od 10 septembra 1943 god. o situaciji u Istočnoj i Zapadnoj Bosni — — — — —	428
Dnevni izvještaj Župske redarstvene oblasti u Sarajevu od 10 septembra 1943 god. o vojno-političkoj situaciji u Sarajevu i Velikoj Župi Vrhbosna — — — — —	430
Raspis Pretsjedništva vlade NDH od 11 septembra 1943 god. o odnosu prema Italijanima i njihovoj imovini — — — — —	433
Izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 11 septembra 1943 god. o zauzimanju Vlasenice od strane jedinica Narodno-oslobodilačke vojske — — — — —	435
Dnevni izvještaj Trećeg zbornog područja od 12 septembra 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na teritoriji Istočne i Centralne Bosne — — — — —	436
Izvještaj Zapovjedništva Trećeg gorskog zdruga od 12 septembra 1943 god. o formiranju gorskih i lovačkih zdругova — — — — —	438
Izvještaj Župske redarstvene oblasti u Banjoj Luci od 12 septembra 1943 god. o rasporedu snaga NOV na području Župe — — — — —	440
Izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 13 septembra 1943 god. o napadu jedinica NOV na Teslić — — — — —	443
Izvještaj Ministarstva unutrašnjih poslova od 13 septembra 1943 god. o padu Vlasenice i pritisku jedinica NOV na Teslić — — — — —	444
Izvještaj Četrnaeste pješacke pukovnije od 13 septembra 1943 god. o situaciji na području Trebinja — — — — —	445
Dnevni izvještaj Župske redarstvene oblasti u Tuzli od 13 septembra 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na području redarstvene oblasti — — — — —	451
Izvještaj Kotarske oblasti u Konjicu od 13 septembra 1943 god. o napadu jedinica NOV na električnu centralu u Ljutoj — — — — —	454

Izvjestaj zapovjednika Šeste pješačke divizije od 14 septembra 1943 god. o sporazumu između komandanta Sedme SS divizije »Primz Eugen« i delegata četničke Vrhovne komande o zajedničkoj borbi protiv jedinica Narodnooslobodilačke vojske — — — — —	457
Izvjestaj Štaba Prve domobranske dobrovoljačke pukovnije od 14 septembra 1943 god. o napadu jedinica NOV na ustaška transportna vozila kod Duvna — — — — —	458
Sedmodnevni izvjestaj Velike Župe Usora i Soli od 14 septembra 1943 god. o vojno-političkoj situaciji na području Župe —	460
Izvjestaj Štaba Šeste pješačke divizije od 15 septembra 1943 god. o padu Gacka i pretstojećem napadu jedinica NOV na Fazlagica Kulu i Hutovo — — — — —	471
Izvjestaj Četvrte lovačke pukovnije od 15 septembra 1943 god. o napadu jedinica NOV na Teslić — — — — —	472
Izvjestaj Četrnaeste pješačke pukovnije od 15 septembra 1943 god. o saradnji četnika sa Nijemcima i domobranima — — —	476
Izvjestaj Četvrtog lovačkog zdruga od 16 septembra 1943 god. o dislokaciji ustaško-domobranskih jedinica u Banjoj Luci —	477
Dnevni izvjestaj Župske redarstvene oblasti u Tuzli od 16 septembra 1943 god. o napadu jedinica NOV na ustaško-domobransku posadu u Capardima, Memićima i Kalesiji —	479
Izvjestaj Četrnaeste pješačke pukovnije od 18 septembra 1943 god. o situaciji u Trebinju i Bileći — — — — —	481
Izvjestaj Četrnaeste pješačke pukovnije od 19 septembra 1943 god. o situaciji kod Bileće i Trebinja — — — — —	482
Dnevni izvjestaj Zapovjedništva Šeste oružničke pukovnije od 21 septembra 1943 god. o napadu jedinica NOV na Ostrožac	484
Sedmodnevni izvjestaj Velike Župe Usora i Soli od 21 septembra 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na području Župe — — — — —	486
Dnevni izvjestaj Župske redarstvene oblasti u Tuzli od 21 septembra 1943 god. o borbama jedinica NOV na području Lukavca — — — — —	491
Dnevni izvjestaj Kotarske oblasti u Stocu od 21 septembra 1943 god. o situaciji u Stocu i na prostoru Ljubinja — — —	493
Dnevni izvjestaj Župske redarstvene oblasti u Sarajevu od 21 septembra 1943 god. o akcijama jedinica NOV na prostoru Prozora, Trnova i Kalinovika — — — — —	494
Izvjestaj Oružničkog krilnog zapovjedništva u Mostaru od 21 septembra 1943 god. o napadu jedinica NOV na Ostrožac — —	495
Izvjestaj Zapovjedništva Četvrte oružničke pukovnije od 22 septembra 1943 god. o napadu jedinica NOV na Modriču — —	497
Dnevni izvjestaj Kotarske oblasti u Stocu od 22 septembra 1943 god. o borbi između Nijemaca i jedinica NOV na području Ravnog i o situaciji u Stocu — — — — —	499
Izvjestaj Četrnaeste pješačke pukovnije od 23 septembra 1943 god. o situaciji na području Trebinja — — — — —	500
Izvjestaj Šeste pješadijske divizije od 24 septembra 1943 god. o zauzimanju Ravna od strane jedinica Narodnooslobodilačke vojske — — — — —	502
Izvod iz petnaestodnevnog izvještaja Četvrte oružničke pukovnije od 25 septembra 1943 god. o situaciji na području Istočne Bosne — — — — —	503

	Strana
Izvod iz petnaestodnevnog izvještaja Pete oružničke pukovnije od 26 septembra 1943 god. o dejstvu jedinica NOV na području Travnika i jugoistočno od Sarajeva — — — — —	510
Dnevni izvještaj Župske redarstvene oblasti u Tuzli od 26 septembra 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na području Tuzle — — — — —	514
Dnevni izvještaj Šeste oružničke pukovnije od 28 septembra 1943 god. o situaciji oko Stoca, Gacka i Ravnog — — — — —	516
Izvještaj Kotarske oblasti u Bosanskoj Gradisci od 29 septembra 1943 god. o akcijama i borbama jedinica NOV na teritoriji sreza — — — — —	518
Izvještaj Šeste pješačke divizije od 30 septembra 1943 god. o borbenoj gotovosti Prve domobranske pukovnije — — — — —	520
Izvještaj Zapovjedništva oružničkog voda u Gacku o situaciji u Gatačkom srezu u vremenu od 4 do 30 septembra 1943 godine — — — — —	521
Opšta bojna relacija Drugog zbornog područja za septembar 1943 godine — — — — —	527
Opšta bojna relacija Trećeg zbornog područja za mjesec septembar 1943 godine — — — — —	545
Registar — — — — —	551

И С П Р А В К А

<i>Страна</i>	<i>Ред</i>	<i>Штоју</i>	<i>Треба</i>
167	2 одозго	да	на
200	20 одозго	Гломачког	Гламочког
325	2 одоздо	Анрије —	Андрије —
371	17 одоздо	Ћаџе	Гаџе

Tehnički urednik

Dragoslav Džinić, major

Korektori

Milenko Tomić

Valerija Zei

Rukopis predat u štampu avgusta 1956 god.

Štampanje završeno decembra 1956 god.

Tiraz 3.500 primeraka